

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK ✓

100174 2879

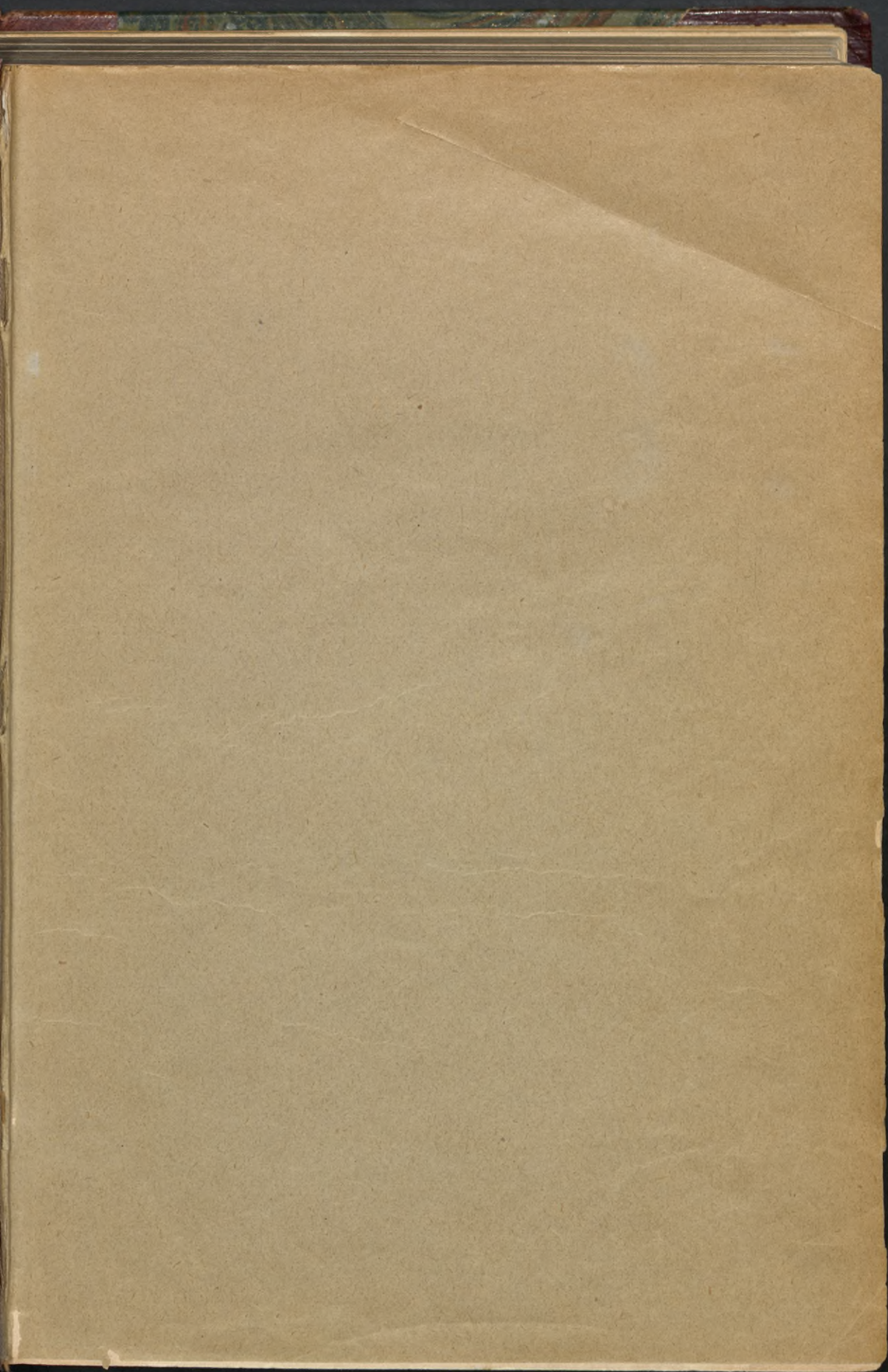

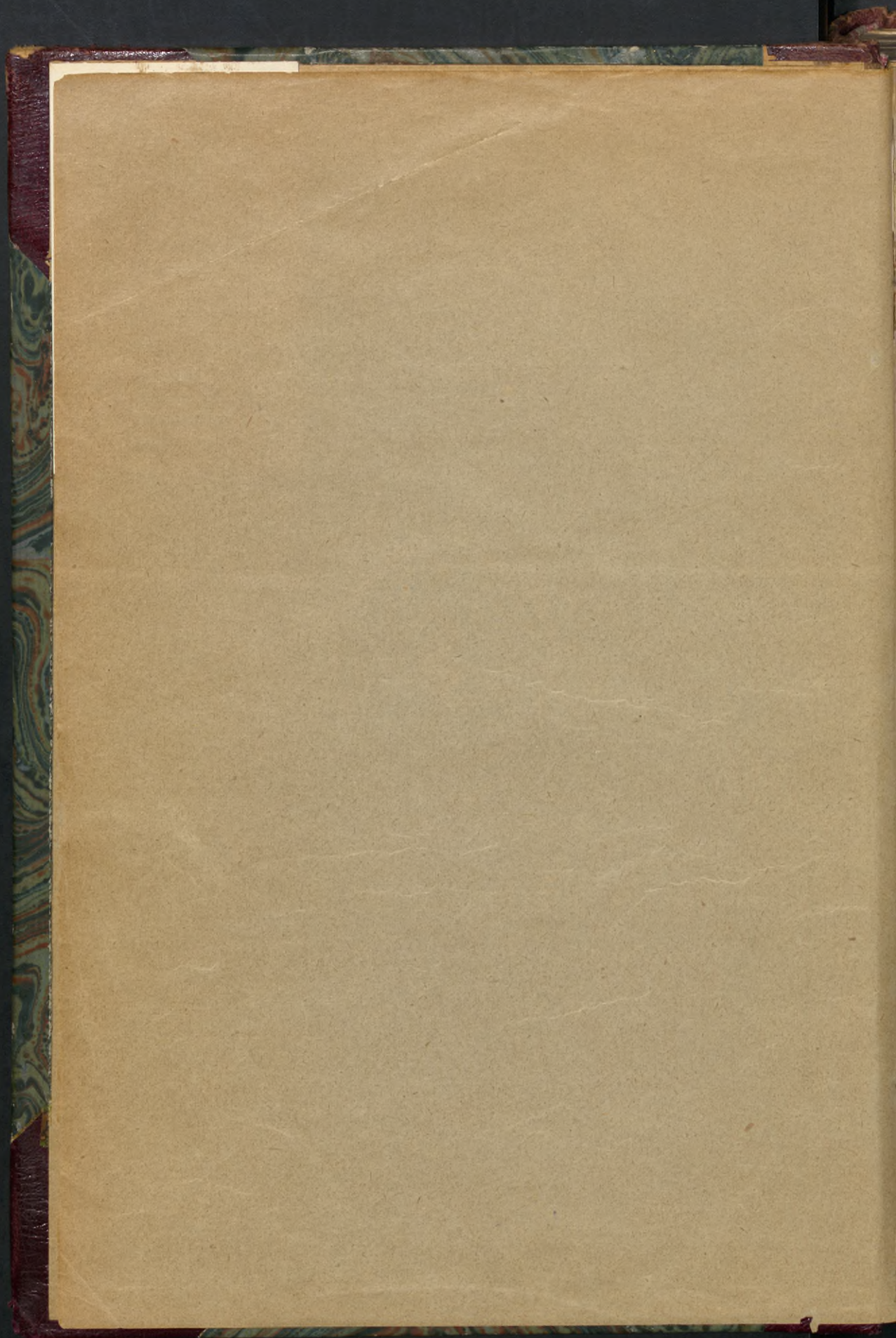
Allmänna Sektionen

Geogr.
Sv.
Göteborg
Ex.A

60. A.

SAMLINGAR

TILL

GÖTEBORGS HISTORIA

AF

WILHELM BERG.

Fjerde Bandet.

GÖTEBORG.
WETTERGREN & KERBER.

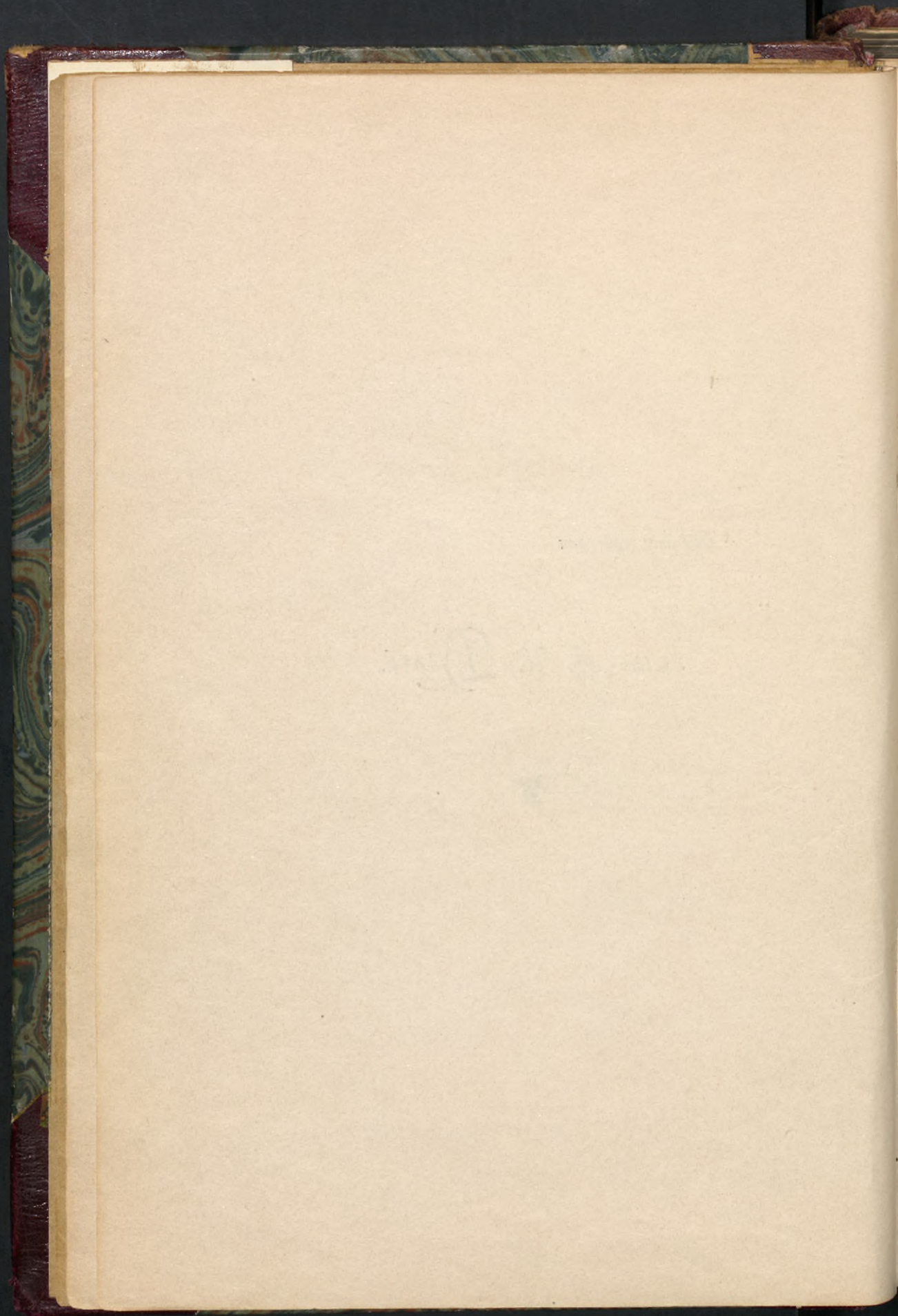
GÖTEBORG.
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI,
1892.

Till min gode vän

Skalden A. U. Bååth.

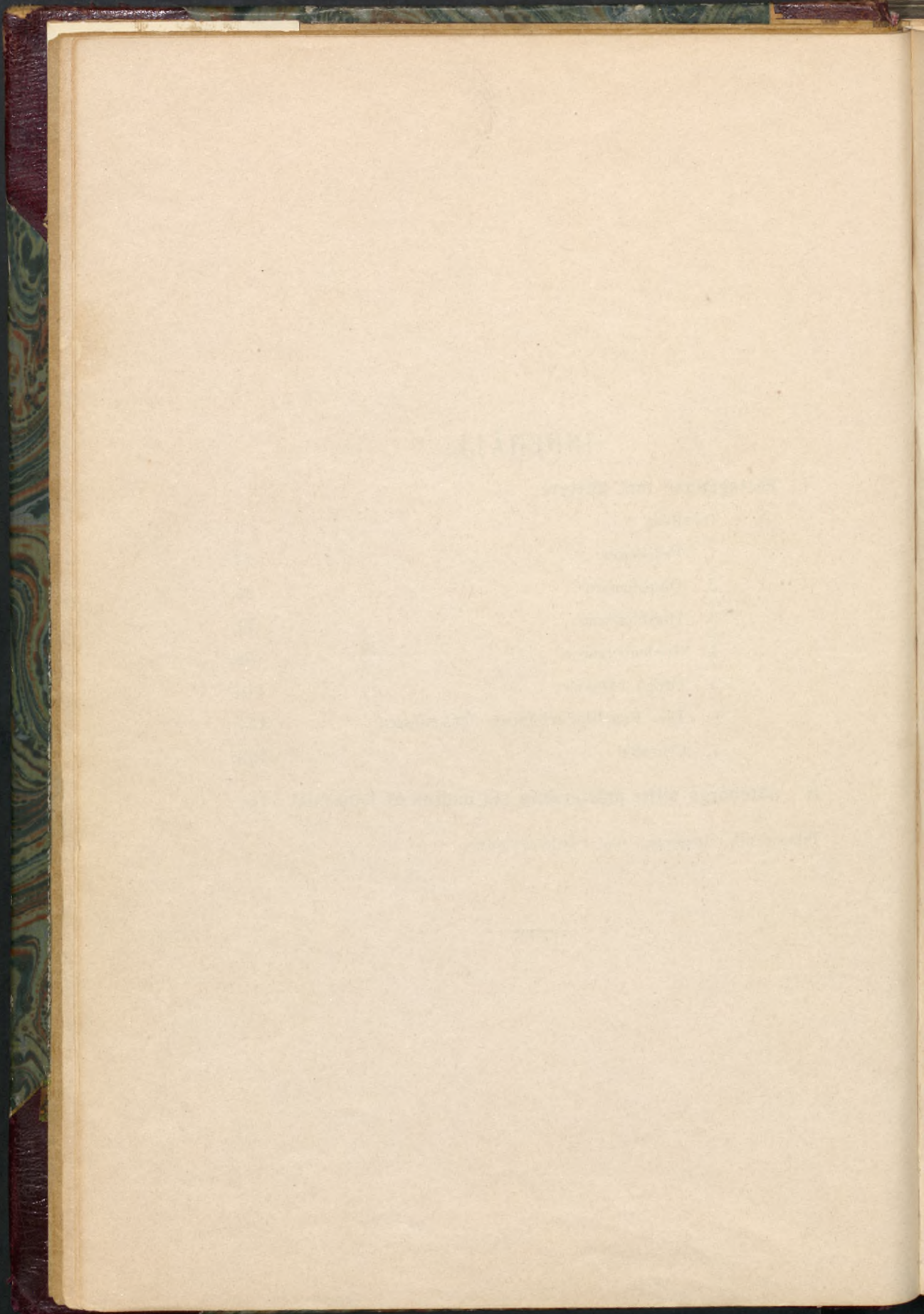
INNEHÅLL:

I. Rättegångar mot kättare.

Inledning	1.
1. Pietisterna	17.
2. Dippelianarne	25.
3. Herrhutarne	54.
4. Svedenborgarne	58.
5. Öfriga kätterier	146.
6. Den Engelska reformerta församlingen	151.
7. Censuren	153.

II. Göteborgs stifts prästerskap vid midten af 1700-talet 161.

Bilagor till rättegången mot Svedenborgarne.

Göteborgs Stift

under 1700-talet

GÖTEBORG,
WETTERGREN & KERBER.

GÖTEBORG,
WALD. ZACHRISSON'S BOKTRYCKERI
1891.

I.

Rättegångar mot kättare.

PARSONS AND COMPANY

Quenniskor i allmänhet hafva en starkt utpräglad benägenhet att vilja undertrycka och kväfva meningar och åsigter, som på ett bestämdare sätt afvika från deras egna. Denna ofördragsamhet har sin helt naturliga förklaring deri, att hvar och en är fullkomligt öfvertygad om att *hans* åsigt är icke blott riktig, utan äfven den *enda* riktiga. Af sådana förhållanden kan det icke vara annat än en naturlig följd, om man anser att det skulle vittna om lika mycken liknöjdhet för den sak man förfäktar, som feghet, i fall man icke använder alla till buds stående medel för att hindra andra meningar att uppkomma eller att åtminstone göra sig gällande, under det att man å andra sidan lika naturligt anser sig lägga i dagen ett berömvärdt nit och tror sig visa manlig fasthet och ett prisvärdt mod, om man utan skonsamhet anfaller dessa andra åsigter, och, då de måste betraktas såsom villfarande, äfven hindrar att de offentligen granskas och bedömas.

Det är denna sjelfklokhed, denna kärlekslösa ofördragsamhet, hvilken under gångna tider kommit strömmar af tårar och blod att flyta, det är den som stenat profeterna och tändt kättarbålen, det är den som låtit så många af mensklighetens visaste och frommaste män och kvinnor tömma giftbägaren med Socrates eller gå i landsflykt med hugenotterna, eller försmäkta i fängelserna. Det är den som i alla tider, särskildt på det teologiska området, låtit komma sig till last dessa olycksbringande och brottsliga öfvergrepp, hvilka haft till följd de fasansfulla religionskrigen, dessa

krig som städse äro så mycket grymmare och mera förhärjande än alla andra, som ingenting är i stånd att så till innersta grunden uppröra människans vare sig goda eller dåliga egenskaper som religionen.

Det är denna ofördragsamhet, detta samma anspråk på ofelbarhet, som ännu i dag vill med våld hindra menniskoanden att fritt röra sig, särskildt på det teologiska området; det är samma ofördragsamhet som ännu i stort sedt regerar världen, och som skall allt framgent göra det, ända till den tid en gång kommer, då den verkliga kristendomens *anda* genomträngt kyrkorna och folken.

Att olika meningar icke kunna genom maktmedel hindras att uppkomma och utbreda sig, är alldeles uppenbart, och det är tydligt att alla bemödanden att med våld hindra detta städse skola visa sig fruktlösa; detta är uppenbart, men det är lika uppenbart att man icke ännu vill eller förmår inse detta. Man har icke någon tro på sanningens egen kraft, utan är i en ständig fruktan för att de åsigter man hyllar skola blåsas bort af första friska vind, och man hägnar och kringgärdar dem därför såsom ömtåliga, exotiska växter, hvilka hota att dö vid första omilda beröring. Man inser icke, och har aldrig velat inse, att sanningen endast kan vinna på att noga skärskådas, under det att åsigter, som äro oriktiga och falska, med nödvändighet äro dömda till undergång, i samma stund de utsättas för en fri, öppen och grundlig pröfning.

En sådan sjelfkloket, för hvilken det icke är nog att för egen del vara djupt öfvertygad om sanningen af vissa satser, utan hvilken derjemte tillåter sig att med yttre tvångsmedel söka afgöra frågan äfven för andra, en sådan sjelfkloket är så mycket mer förkastlig, som den ju förutsätter att den *egna* vissheten om sanningen af det, man kämpar för, skall vara liktydig med *absolut* visshet, och förkastligare i samma mån man icke medgifver eller tillåter en sorgfällig granskning af de motsatta, såsom irriga förklarade åsigterna.

Det är ett betecknande drag detta, att kyrkan på detta sätt under seklernas lopp allt afgjordare brutit med den fria forskningen, med vetenskapen. Den har söndrat sig derifrån, liksom den söndrat sig från mensklighetens friska tankar och från mensklig-

hetens friska, praktiska lif, för att i stället drömma sjukliga, osunda drömmar i de väldiga domerna med deras sorgfälligt tillslutna portar och i den halfdager, som blott svagt förmår tränga in genom de med helgonbilder målade fönstren; kyrkan fruktar ljuset och bäfvar för nya tankar.

Hvad kan då orsaken vara till detta, att alla andra vetenskaper gå framåt, alla utom den kyrkliga teologien? Orsaken är lätt funnen. *Den är att teologien, som är människans tanke om religionen, eller rättare om en viss religionslära, förvexlats med och gjorts till ett med sjelfva religionen.* Detta är den olycksdiga grunden. Med samma skäl som om någon skulle vilja förfäktas den satsen att astronomien är detsamma som stjernorna, och att det mått af vetande dit Kopernicus nådde är det högsta möjliga, hvilket icke kan eller får någonsin mer öfverskridas, och att sålunda i sjelfva verket alla forskningar i detta ämne kunna sägas vara för alltid afslutade, — med samma skäl lärer man ännu i dag, vid det nittonde seklets afton, att den kyrkliga teologien *är* sjelfva kristendomen, och att det utom den förre icke kan finnas någon verklig fromhet eller sedlighet, intet sannt menskligt lif, ingen inre tillfredsställelse i detta lifvet och ingen sällhet i det tillkommande.

Icke nöjd med den fordran att teologien skall betraktas som vetenskap, går man ännu längre och vill att den skall intaga hedersplatsen bland dem alla, allt under det i sjelfva verket teologien icke är något annat än en samling af hvarandra motsägende och upphäfvande föreställningar, sammanväfda genom skolastisk slutkonst, samt hvilande på godtyckliga eller obevisade antaganden. När härtill kommer att teologien icke medgifver den fria, förutsättningslösa forskningen rätt att, förutom inom vissa noga utstakade gränser, komma henne på lifvet, och dermed förnekar sjelfva grunden för all vetenskaplighet, så är det klart att den gängse teologien har lika litet att göra med vetenskapen, som den sjelf kan sägas vara någon sådan. De försök som tid efter annan välment göras att bringa den till öfverensstämmelse med vetenskapen, måste anses vara ungefär lika tacksamma och fruktbärande, som att söka bringa Tschutschernas religiösa föreställningar till öfverensstämmelse med den nyare forskningens resultater.

Och det kan icke vara annorlunda. Betrakta vi de omätliga framsteg, som t. ex. astronomen och fysiken, historien och geografin gjort, skola vi finna att dessa framsteg blifvit möjliga endast till följe deraf, att studiet af dessa ämnen bedrifvits i fullkomlig frihet. Det finnes ingen geograf, som känner sig pligtig att stanna der, dit Ptolomeus förde oss; ingen astronom låter hejda sig af Archimedes', Newtons eller La Places väldiga skuggor, eller anser sig bunden af de teorier som af gångna tider hyllats; ingen naturforskare tvekar att kritiskt belysa, förbättra eller att, om så visar sig nödigt, rent af kullstörta de system, som mödosamt uppbygds af en Plinius eller en Linné. Det medgifves dock, och det måste medgifvas af alla, att samtliga dessa vetenskaper gå framåt, stadigt och oafslåtligt framåt, just därför att de äro underkastade och föremål för en lika oafslätlig granskning, ja än mer: de gå framåt i samma mån som forskningens resultat genom denna granskning visa sig vara fasta och tillförlitliga nog att tjena såsom säker grund för vidare påbyggnad.

Det som slutligen vid all vetenskaplig forskning af alla obetingadt erkännes såsom riktigt är det, att människotanken, det sunda förnuftet, är den ende och slutlige skiljedomaren: »det finnes ingen konstlad, på förhand uppgjord regel, med hvilken matematiken, historien eller filosofien måste bringa alla saker i öfverensstämmelse; det finnes ingen Prokustessäng inom någon af dessa vetenskaper att martera idéerna på »

Men teologien? Nej, den är ett undantag från alla de andra vetenskaperna; resultaten der äro en gång för alla människor och för alla tider fastslagne, och om forskningen skulle komma till något annat, måste detta oeftergifligt bringas till enhet med det som redan förut, sedan århundraden, icke bevisats, men antagits vara det rätta.

Den *katolska* kyrkan, som åtminstone har den förtjensten framför de öfriga att vara fullt konsekvent, förbjuder människorna att förlita sig på förnuftet, samvetet och den religiösa förmågan samt att söka närma sig Gud genom dessa och sålunda att mottaga sanningen i första hand. Detta måste ske genom förmedling af presterskapet och kyrkan, företrädd genom kyrkofäderna och kyrkomötena, samt personifierad i sitt öfverhufvud påfven. Den

katolska kyrkan sträfvar sålunda att tillintetgöra all tanke- och yttrandefrihet i religiösa frågor samt att kufva och nedtrycka den individuella sjelfständigheten.

När emellertid trycket blef för starkt för de idéer, som man icke ville låta komma till deras rätt, kom den *protestantiska* reformationen till utbrott, af samma anledning sålunda som en gång i tiden idéer, hvilka icke funnit tillräckligt uttryck i judendomen och hedendomen, bröto fram i den kristna reformationen.

Protestantismen medgifver visserligen i teorien frihet åt hvar och en att sjelf ransaka bibeln, och att sjelf förklara den i enlighet med grammatikens och logikens allmänna lagar. Hvarje menniska har sålunda samvetsfrihet till en viss grad men icke vidare, ty erfarenheten lärer att, om en forskare genom studiet af bibeln kommer till andra eller olika slutsatser än de, som af kyrkan blifvit en gång uppstälde och antagne, så är han i och med det samma en förklarad kättare och dömes som sådan; samvetsfrihet finnes sålunda i verkligheten ungefär lika litet i den protestantiska världen som i den katolska. Men dertill kommer att, ehuru det måste villigt erkännas att reformationen var ett af de största verk som någonsin blifvit gjorda, när den befriade människorna från den blinda och obetingade lydningen under prästerna, kyrkan och påfven, måste man å andra sidan framhålla, att den råkade in på en annan, icke mindre vilseledande väg, i det den fastslog den satsen, att bibeln är Guds omedelbart inspirerade ord, till följd hvaraf denna bok förklaras vara det enda rättesnöret för den religiösa tron och för lifvet. När protestantismen gjorde detta, när den satte bibeln i prästerskapets, kyrkans och påfvens ställe, då tvangs den också med nödvändighet till den förklaringen, att hvarje ord i bibeln är Guds ord och en evig sanning, trots det att man, som väl bekant är, finner en mängd motsägelser i detta verk, och trots allt hvad förnuftet i öfrigt kan hafva att invända mot en dylik sats.

På detta sätt har kristenheten delat sig i två, eller, med inberäkning af den grekiska kyrkan, i tre stora grupper, hvilka dock alla hafva det gemensamt, att de icke våga stödja sig på förnuftet, utan anse sig nödvändigt behöfva en öfvernaturlig uppenbarelse af ett eller annat slag såsom grundval. Med tanken

fäst härpå kan man med skäl säga, att den menckliga naturen måste vara på ett ömkansvärdt sätt förvärd, om den väl är i stånd att utföra jättelika storverk på mekanikens, fysikens och vetandets alla andra områden, storverk som vittna om häpnadsväckande snille och skarpsinne, men deremot icke är i stånd att utan öfvernaturlig uppenbarelse upptäcka de klaraste och vigtigaste religiösa och sedliga sanningar.

Allt beror på det förut vidrörda, eller att förnuftet öfver allt och af alla villigt erkännes såsom den *ende* domaren i alla andra frågor — utom på det religiösa området. Man erkänner oförbehållsamt och såsom något alldeles sjelfklart, att intet vetenskapligt system, hur snillrikt det än må vara uppgjort, är i stånd att skriva lagar till efterrättelse för naturen, lika litet som ett sådant system någonsin kan sägas stå *öfver* förnuftet, utan i bästa fall befinner sig i jemnhöjd med detta. När man erkänner detta i fråga om vetande i allmänhet, borde man väl äfven se sig tvungen erkänna den sanningen, att icke en enda religionsform eller religionsstiftare kan vara större än menniskans religiösa förmåga, utan står i bästa fall i jemnhöjd med densamma, hvaraf åter med nödvändighet bör följa, att icke heller kristendomen kan vara *större* än den religiösa förmågan men väl *mindre*, emedan den ju blott är *en* form af religion.»

För hvarje oförvilladt omdöme är det sålunda tydligt, att, liksom hvarje vetenskaplig idé måste noga granskas och pröfvas af förnuftet, och först efter ett sådant pröfvande och bedömande anses kunna läggas till grund för ett vidare fortgående, så måste äfven hvarje religionsform kunna och böra underkastas pröfning af förnuftet och den sedliga förmågan, ty samma sats har giltighet på alla områden: den *enda* auktoriteten för ett rön eller en åsigt är dess *sanning*.

Man skulle kunna tycka att detta är sjelfklart och icke *kan* vara annorlunda, och likväl är det annorlunda. Kyrkorna hafva med spetsfundig klokskap uppbyggt teologiska system af dogmer, hvilka icke få ändras eller rubbas och icke heller kritiskt pröfvas och bedömas, utan hvilka måste obetingadt af en hvar antagas och bekännas sådana de äro; dogmer som likt öofverstigliga murar eller försåtliga nät kringgärda och insnärja menniskoanden. Kyr-

korna hafva icke blott förnekat förnuftets domsrätt, utan till och med förklarar detta vara ett mörkrets bländverk, egnadt att endast bedraga och vilseleda.

Följden deraf, att man en gång för alla slutgiltigt föreskrifvit en viss norm för bekännelsen, utan hänsyn till mensklighetens ständigt fortgående utveckling, har blifvit den, att man inom de utstakade gränssorna samlat menigheter likt fårhjordar, till det yttre af samma öfvertygelse och tro, men i sjelfva verket menigheter, hvilka hafva föga annat gemensamt än namnet; menigheter, inom hvilka sammanhållningen är synnerligen ytlig och värdelös, och der föreningsbandet blir, hvad värre är, demoraliserande i samma mån man lyckas kväfva karaktärernas individuella egendomligheter.

Att helt och hållet lyckas med detta blir dock alltid mycket svårt; det finnes och har i alla tider funnits upproriska andar, hvilka man icke förmått kufva hvarken med godo eller ondo, hur mycken och uppriktig möda man än gjort sig. Till mensklighetens lycka skall det, så länge jorden finnes till, alltid framstå män sådane som Galilei, Giordano Bruno, Huss och andra, som icke skola svika sin öfvertygelse. Då denna icke kunnat rubbas på öfvertalningens väg, har man dock städse varit van att anlita maktens arm, och det finnes i denna stund väl icke något enda land i Europa, icke en enda kristen regeringsform, som icke har stadgar med förbud mot tanke- och yttrandefrihet i religionen. Ortodoxien anser det nödvändigt att så är, emedan den befarar att kristendomen i annat fall skall duka under och falla i spillror, på samma sätt som en gång den forngermanska mytologien gjorde det. Denna fruktan torde också vara fullt berättigad, så framt man med kristendomen menar det att »frälsa» menniskorna undan Guds vrede i ett tillkommande lif, icke det att utbildta dem i främsta rummet för lifvet här på jorden, genom att uppöfva, stärka och förädla hvarje kroppens lem och hvarje själens förmåga.

Det är uppenbart att man icke *kan* förekomma uppståendet af olika meningar i religion, liksom i allt annat, men, när den fria, sjelfständiga forskningen icke får hafva något att skaffa med teologien, har det under alla tider varit bruk inom kristendomen, att genom de flesta rösterna på ett kyrkomöte afgöra dylika mörka

frågor. Det är visserligen sannt att det icke fallit någon in att, i anledning af Darwins teorier eller Le Verriers beräkningar för planeten Neptunus eller Edisons uppfinning af fonografen, sammankalla ett möte, som borde genom omröstning en gång för alla bekräfta eller förneka riktigheten af dessa teorier, beräkningar och uppfinningar, och detta af det enkla skäl, att man, tvifvelsutän med fullkomlig rätt, anser ett större eller mindre antal röster icke hafva det minsta att betyda för eller emot en vetenskaplig sanning. Men inom teologien deremot anses förhållandet vara ett helt annat; här hafva de flesta rösterna städse fällt utslaget. De flesta rösterna vid kyrkomötet i Nicea voro sålunda eniga om att förklara Jesus vara sann Gud, och efter denna epokgörande omröstning förfor man med motståndarne till denna sats så, som man alltid förfarit inom den kristna kyrkan: man exkommunicerade och landsförvisade dem — ett visserligen egendomligt sätt att bevisa riktigheten af en teori, men som har den fördelen att lemna de segrande ensamma i besittning af slagfältet, åtminstone tills vidare.

Det har i detta afseende, och beträffande riktigheten af ett sådant tillvägagående, aldrig inom de herskande kristna kyrkorna rådt någon tvekan. Man har aldrig tänkt sig möjligheten af att sanningen skulle kunna segra genom sin egen inneboende kraft, eller att falska åsigter skulle kunna förintas endast genom att fritt och öppet granskas och nagelfaras; man har aldrig trott sig finna annat medel att främja sanningen, eller besegra det som är vilsefarande, än att låta ett flertal af röster afgöra saken, genast och med våldsamt inskridande. Det har aldrig fallit kyrkomötena eller de teologiska fakulteterna in att ett sådant tillvägagående är grundfalskt, och de hafva heller aldrig tvekat att med hundra röster mot en votera omkull en Galilei. »Men hvad betyder det? En gång hade en enda man i Jerusalem mera sedlig och religiös sanning än Herodes och hela Sanhedrin. Dortrechtsynoden och möten af teologer bestämma ingenting utom sina egna meningar, hvilka i nästa århundrade skola kastas å sido, eller, såsom nu är fallet, stå som en snara för fromma människors samveten.»

Reformationen var ett stort framsteg i utveckling, men menskligheten har icke stått stilla under de tre århundraden, som sedan dess förflutit, om också den kyrkliga teologien gjort det; den fria

vetenskapliga forskningen och den kritiska undersökningen af urkunderna hafva gått stadigt framåt, och skola aldrig upphöra att göra det förr än vid en bestämd visshet om sanningen.

Äfven de religiösa åsigtorna hafva vunnit i renhet och djup och skola för visso en gång helt frigöra sig från ännu vidlådande brister, från vidskepelse och från godtyckliga, förgängliga tillsatser och hämmande band. En gång är tiden inne när religionernas eviga grundsanningar skola genomtränga folken, — den absoluta religionen, som inrymmer åt förnuftet dess domsrätt i dessa liksom i alla andra frågor, som erkänner frihet åt forskningen, frihet åt tanken, frihet åt samvetet; den »som icke bestämmer andra gränсор för böjelsen än pligten, inga andra för känslorna än kärleken, inga andra för förnuftet än sanningen och inga andra för själen än fullkomligheten. Den uppmuntrar aldrig denna själens feghet, som icke vågar tänka eller se fakta i ansigtet, utan kryper bakom altaren, bibeltexter och traditioner, emedan de kommit från fäderna. — denna feghet som läser bort både sann fromhet och sundt förnuft ur sin kyrka.»

Emellertid har af bibelkritiken och forskningen i skriften blifvit en naturlig följd att olika meningar uppstått, hvilka åter föranledt uppkomsten af den mängd sekter, hvari särskildt den protestantiska kyrkan är splittrad. Här finner man alla skiftningar företrädda. Å ena sidan en yttersta höger, som strängt och obevekligt fasthåller vid bibelns auktoritet, sådan den tolkas i bekännelseskriterierna, och fordrar att inför denna förnuftet skall tystna, vetenskapen böja sig och samvetet sofva. Å andra sidan har man den mera frisinnade riktningen, som vill, åtminstone till en viss grad, medgifva förnuftet rätt att blifva hördt, och som vill söka förena tro och vetande, förnuft och uppenbarelse, och till denna riktning hafva slutit sig varmhjertade, tänkande menniskor, hvilka icke känt sitt religiösa behof tillfredsstäldt af den kyrkliga teologiens andefattiga spekulationer.

Slutligen finner man den ännu fåtaliga gruppen af dem som arbeta för framtidens religion, den absoluta religionen, den som lärar att menniskan frälsar sig sjelf genom sin egen och icke genom en annans karaktär eller gerningar, att menniskan står öfver bibeln hur vördnadsvärd och förträfflig denna bok än må vara, samt att ett

fullt menskligt lif är den sanna tjenst och den enda tjenst Gud fordrar.

I alla dessa skiftande åsigter, i alla de mångfaldiga och i öfrigt olikartade religionsformer, som under människoslägtets fortgående utveckling uppkommit, försvunnit eller ännu fortleva, finnes alltid mycket som är tillfälligt, falskt och förgängligt, mycket som tillhör den tid eller den persons karaktär, från hvilken de stamma, och som försvinner och måste försvinna i mån af den stigande upplysningen och de renare tänkesätten, men det finnes också vid sidan här af i hvarje religionsform något som är bestående för evigheten.

Den gängse teologien är uppfylld af de förstnämnde beståndsdelarne, och det är äfven därför de, som hylla den, ständigt och med rätta känna sig i fara. När man med fog mot densamma kan rikta den tillvitelsen, att traditionen och obevisade antaganden blifvit lagda till grund för teologien, och att tron blifvit gjord till religionens väsen, må man icke heller förundra sig öfver att tilliten till sanningens makt är så ytterst ringa, att ett kraftigt uttaladt tvifvel kommer kyrkans höga byggnad att darra.

I stället för att uppöfva, förädla och utveckla hvarje del af sin kropp och sin själ och härigenom, hvar och en i sin mån, efter måttet af sina gåfvor sträfva att så fullkomligt — som möjligt, fylla sin bestämmelse, uttömma människorna sina krafter på att »tro», tills de hafva föga förnuft i behåll, hvarmed de kunna undersöka föremålet för sin tro, och föga sann fromhet kvar för det praktiska lifvet, lifvet här på jorden. Detta måste förslöa människoanden och leder till vidskepelse och fanatism.

En stor författare har sagt att fanatismen är människoslägtets vansinne, och att, liksom den fetaste jordmånen bär de rikaste skördarne, men äfven de skadligaste ogräsen och de farligaste gifterna, så är det de djupaste naturerna och de högsta formerna af gudsdyrkan, som lättast öfvergå till de vildaste ytterligheterna, när de en gång blifvit smittade af denna andliga spetälska.

Det har träffande blifvit påvisadt att det finnes en punkt i människonaturen, der inga sedliga åtskilnader visa sig. Sedda från denna punkt, förlora rätt och orätt sin utmärkande karaktär och öfvergå i hvarandra; det goda synes vara ondt, och det onda

godt, eller båda synas vara detsamma, och menniskan tror då att hvad hon än gör kan det icke vara orätt, bröte hon än mot såväl menskliga som gudomliga lagar.

En sådan man var en gång Torquemada, och af sådana menniskor var det som indianerna i Mexico med eld och svärd skulle bibringas öfvertygelsen om kristendomens företräden. Det var med den varmaste och djupaste öfvertygelse om det rättfärdiga och Gud behagliga i hans gerningar, som den förre, den så fruktade Storinkvisitorn, använde hela sin uppfinningsförmåga att tortera morerne och judarne, för att omvända dem till den »rätta» tron, tron på kärlekens, barmhertighetens och fördragsamhetens Gud; ingen förbannelse var nog härresande för att ej denne Storinkvisitor skulle vara beredd uttala den, och det fanns ej nog raffinerade marter, för att ej han skulle tillgripa dem mot dessa olika tänkande medmenniskor. De voro enligt kristendomens milda bud hans bröder, och han ansåg dem tvifvelsutänkt äfven såsom sådane, ehuru vilsefarande, men just emedan han gjorde detta, blef det för honom en tvingande nödvändighet, en samvetssak, att söka rädda deras själar undan det eviga förderfvet, om äfven detta skulle ske på bekostnad af deras kroppar eller timliga lif.

Detta är den verkliga fanatikern i sin väldigaste, mest storslagna skepnad. Menniskor af denna art hafva spelat en stor roll i världshistorien. Pilip II af Spanien och Carl IX af Frankrike voro små karaktärer men stora fanatici, och denna ohyggliga sjukdom har till och med befläckt män af ädel halt sådane som kejsarne Hadrianus och Titus; »askan af de oskyldige som de bränt, har med fulla händer och i ymnighet blifvit utströdd i alla land. Jorden är befruktad med detta lefvande stoft; profeters och fräl-sares af dem utgjutna blod ropar ännu på rättvisa. Må de första kristne och de sista hedningarne berätta sin saga! Må kättarnes stämmor tala om inkquisitionens pinorum, och de »sanna troende» från Elisabets af England schavotter; må de mördade offrens stämmor höras från torgen i Paris, från Nederländernas slätter, från Byzans, Jerusalem, Alexandrias, Roms och Mexicos gator!»!

Men hvad mer — menskligheten går framåt öfver profeternas grafvar, framåt och uppåt mot allt högre mål. Sanningen är evig, den brännes icke med Huss och drifves ej i landsflykt med puri-

tanerna. Tvärtom. Det är martyrerna för sanningen, som segra ännu i döden, och det är deras blod som gifver den ny och ökad kraft. Det är ingen lätt sak att bryta med det gamla, det som för generationer varit kärt och ett föremål för vördnad; det är ingen som med lätt hjerta öfvergifver den tro, som en gång gifvit en älskad moder lugn och frid i dödens högtidliga stund, men det måste ske när samvetet bjuder, och när en man så offerar sig för sin öfvertygelse, är detta en predikan som kan förstås af hvar och en, liksom hvar och en kan vid bålet's flammor tydligt läsa: det är nödvändigt att vara sann, icke att lefva.

I en förfinad tid, hos civiliserade folk, der det allmänna rättsmedvetandet börjat vakna, förekommer väl icke längre, att olika tänkande i religion vare sig brännas på bål eller marteras till kroppen, men fanatismen lefver dock kvar med fullt lif, och det är endast bristande makt som gör, att den icke nu liksom fordom sätter sig på folkets nacke. Den har af omständigheternas makt tvingats till mindre blodiga, ehuru därför icke mindre förhatliga och olycksbringande former, det är allt. I stället för att liksom fordom stympa sin egen eller andras kropp, nöjer man sig nu med att stympa själen, »man tänker emot sitt förnuft, beslutar emot sitt samvete, handlar emot sin kärlek, emedan man drömmer om att förnuftets, samvetets och kärlekens Gud fordrar det. Att stympa själen, att bortrödja de heligaste böjelser, att kalla förnuftet en lögnare och samvetet ett djefvulens orakel, detta är vidskepelsens yttersta triumf.»

Det fanns en tid i människoslägtets historia, en lång tid af djup skymning, när vidskepelsen och fanatismen vandrade hand i hand genom seklerna, med läpparne förkunnande budskapet om oändlig kärlek, med korset på sina mantlar, men med eld och svärd i händerna. En annan tid har kommit, men ännu fortsätta de båda fantomerna den långa vandringen, och man spårar deras steg öfverallt; man spårar dem i kyrkorna och bönehusen der den ena sekten med hänsynslös bitterhet bekämpar den andra; man spårar dem i religionsfrihetsföreningarne, som tyna bort emedan ingen vill medgifva frihet åt någon annan än sig sjelf, och man spårar dem slutligen icke minst i de teologiska stridskrifterna.

Tidens väldiga flod, hvars vågor föra bort de gångna tider-
nas kulturer, är ännu grumlad af det slam som massvis finnes
blandadt deri, men den tid skall komma när detta så småningom
sjunkit ned för att aldrig mer återkomma; då skall, på sin väg
ut mot evigheten, den omätliga strömmens klara vatten icke åter-
spegla annat än himmelen, som hög och ren hvälfver sig deröfver.

Vända vi nu blickarne särskildt till Sverige, skola vi finna
att grunddragen af föregående öfversigt återfinnas äfven här.
Sjelfva den med rätta prisade reformationen visar allra bäst hur
viktigt och nödvändigt det är för den vid ett visst tillfälle her-
skande parten, att icke undertrycka minoritetens åsikter, utan låta
dem pröfvas och, om de befinnas riktiga, se till att de beredas
plats, ty om den ena åsikten har *bättre* rätt att understödjas än
den andra, så måste det anses vara den, som för ögonblicket är
i mindertalet, just emedan den företräder intressen som blifvit
skjutna åt sidan och försummade, intressen som kunna vara vä-
sendtliga för detta mindertals lycka, men som hittills icke blifvit
tillgodosedda.

Denna enkla regel af fördragsambhet, menniskokärlek och
rättvisa har dock lika litet här som annorstädes förmått göra
sig gällande. Vi skola tvärtom finna med hvilken ifver och oblid-
kelig hårdhet kyrkans målsmän förföljde alla, som i någon mån
afveko från den reglementerade bekännelsen, och vi skola finna
hur man ansåg sig vara på höjdpunkten af ett lyckligt tillstånd i
religiöst afseende, när inga skärande missljud mer blandade sig
med segersången, när alla motståndare, alla olika tänkande voro
krossade, och tystnad rådde öfver allt.

En sådan seger har dock sina faror, men detta insåg man
icke. Erfarenheten visar nemligen att en lära, en bekännelse, blott
då förmår att bibehålla sig med full styrka och oförminskad lifs-
kraft, så länge den ännu icke segrat öfver andra åsikter och till-
kämpat sig en erkänd ställning, eller i allmänhet taget: en lära
omfattas med innerlig värme och öfvertygelse, så länge dess an-
hängare hafva behof af enighet och sammanslutning för att möta
de anfall som göras. Dess anhängare känna sig då så genomträngda

af sanningen af den lära de bekänna, hafva en så liflig uppfattning af densamma, att detta verkar bestämmande och afgörande för hela deras vandel, för deras tänke- och handlingssätt. Men icke nog härmed: så länge man allvarligt är nödgad att, så att säga på lif och död, kämpa för en sak, vet man också *hvad* man kämpar för, och har i alla enskildheter gjort sig noga förtrogen dermed, för att desto lättare kunna tillbakaslå fiendens angrepp. Så har det varit i alla tider. Convenanterna och puritanerna voro, äfven de ringare bland dem, i stånd att upptaga ett teologiskt envig; alla visste hvad striden gällde och alla hade fullständig kännedom om hvad det var som skiljde deras bekänelse från andras, hvad som var det väsendtliga i deras tro.

Men så kommer en annan tid. Den stridande sekten eller kyrkan har omsider segrat, och tilltvingat sig en erkänd eller till och med herskande ställning; kampen är ändad och hvilans tid inne. Men detta är en farlig, förvekligande hvila, en domning som kan hafva döden till följd. Man har segrat, motståndarne äro slagne till jorden, tystade och oskadliggjorde; man har icke längre behof att liksom förut ständigt vara rustad, ständigt stå på vakt för att försvara sig. Stridens buller har tystnat, och om äfven någon enstaka fiende blifvit kvar, så har man nu slagit sig i ro och hör icke och vill icke mer höra de enstaka röster som möjligen ännu kunna höja sig eller de inkast, som från något ensamt håll göras mot bekännelsen. Man har vunnit lugn och det gäller att skydda hvad man vunnit, och detta sker bäst, icke genom att öppet möta motståndarne på deras eget område med öfvertygelsen och sanningen till vapen, utan genom polisförordningar.

Det är från ögonblicket för den fullständiga segern en läras förfall dateras. Ännu någon tid kan den visserligen bibehålla en viss lifaktighet, men så småningom blir den efter några generationer en blott *nedärfd* tro, och förlorar efter hand det som den egde lefvande, befruktande och lifgifvande, för att slutligen sjunka ned i en samling af blotta formler.

Det var på denna punkt den svenska kyrkan befann sig vid 1700-talets ingång.

Den vid reformationen bildade svenska lutherska kyrkan hade

knappast hunnit att, under inbördes oroligheter och ständiga utländska krig, komma till en viss grad af fasthet, innan den utsattes för de svåraste skakningar, hvilka hotade att helt och hållet förkväfva eller omgestalta den. Att intetdera blef fallet, därför har man att tacka det bestämda och framgångsrika motstånd som gjordes af dess målsmän. I stället för att verka upplösande, åtstadkommo striderna mot Johan III:s liturgi, mot Sigismunds katoliseringsförsök och mot hertig Carls calvinism motsatsen. Den svenska kyrkan utbildade sig just härigenom, och antog en strängt luthersk riktning, och hos såväl präster som lekmän herskade ett ifrigt begär att bevara renlärligheten, sedermera än mer påverkadt af Gustaf II Adolfs uppträdande för den protestantiska tron; »ovilja mot katoliker, misstro mot calvinister och strängt iakttagande af den lutherska läran äfven i dess minsta detaljer, sådan var tidsandan under 1600-talet bland både höga och låga, men framför allt hos prästerna».

Mot dessa afslutade, skarpt begränsade åsikter, hvilka icke medgäfvö den ringaste afvikelse från det, som en gång blifvit godkänt och antaget, strandade äfven de bemödanden att förlika och sammanjemka olika trosbekännelser, som gjordes af en del ädle tänkare, hvilka, såsom biskoparne Johannes Mathiæ och Johan Terserus, dyrt fingö umgälla dylika menniskovänliga försök. Enda följden blef att den lutherska ortodoxien i Sverige stod vid 1700-talets början fastare och oböjligare än någonsin, och den kan just då sägas hafva uppnått höjdpunkten af sin makt.

Denna allt genomgående och följdriktigt utförda sträfvan att bibehålla lärans renhet och bevara åhörarnes rättrogenhet hade som vanligt ledt till den krassaste bokstafsträldom och till bittra förföljelser mot de få, som vågade hysa och uttala en aldrig så obetydligt afvikande mening. Till och med Melanchton var icke mer tillräckligt renlärlig, åtminstone efter biskopen i Göteborg Klingius åsigt, han som tilltalade och afsatte en präst, emedan denne utgifvit ett litet arbete med utdrag ur Melanchtons verk.

Man kan sålunda säga, att 1600-talets dogmatik uppgick i kärlekslösa former, och att kyrkan såg sitt lif, liksom statslifvet, insnördt i ett allt mäktigare absolutistiskt embetsmannaväldes polisstadgar: »den religiösa öfvertygelsen, denna den friaste

yttringen af menniskoanden, skulle bindas i former, af hvilka en del icke kunde vara kända, än mindre begripna af en bland hundratusen, och hvarje afvikelse derifrån bestraffades såsom ett brott mot samhällslagarne». ¹

Man kan sålunda med fullt skäl säga att tillståndet i den svenska kyrkan väsentligen liknade det i den katolska vid reformationens utbrott, främst deri, att man lade sådan vikt på bekännelsens renhet, att man icke hade tid öfrig att tänka på lefvernets.

---

¹ Smärre skrifter rörande sjuttonhundratalets historia af Carl Gustaf Malmström. Om konventikelplakatets uppkomst, sid. 120.

1. Pietisterna.

Det ligger alltid i sakens egen natur att när förhållandena i religiöst, politiskt eller socialt hänseende ensidigt drifvits till sin spets, underlåter icke en reaktion häremot att inställa sig. I Tyskland, der tillståndet i religiöst afseende var likartadt med det i Sverige, började sålunda en rörelse uppstå, med mål att reformera prästerna och kyrkan, samt att göra kristendomen praktisk och duglig för lifvet. Man menade att det icke vore nog endast att gå i kyrkan, utan att man borde i hemmen ordna religiösa sammankomster, dervid bibeln skulle studeras och uppbyggliga samtal och förklaringar hållas. Denna friska rörelse grep hastigt omkring sig, och nådde snart Sveriges tyska provinser, samt därefter moderlandet, och den fick varma anhängare i alla dem, som icke funno sig tillfreds med den officiella gudsdyrkan, sådan den vanligen bedrefs.

Det var med rätta de ortodoxe nu höjde klagorop häremot, menande att allt detta skulle leda till förfång för den allmänna gudstjensten, och de hade rätt häri, ty när denna senare icke hade att bjuda de hungrande annat än torra, mångfaldiga gånger uttröskade, spetsfundiga utläggningar af dogmerna, vände man sig i stället till de af lifskraftig hjertevärme uppburna enskilda andaktstunderna i hemmen, de s. k. konventiklarne.

Mot detta öfverhandtagande »onda» visste man naturligtvis då, lika litet som ännu i dag, något annat att tillgripa än förföljelse; att lita på sanningens egen, segrande makt det har aldrig under någon tid varit den herskande kyrkans sak, men så mycket mer att lita till de världsliga vapnen, och erkännas må att hon förstått begagna dem. Redan Carl XI befaller i ett edikt 1694, af »landsfaderlig omsorg om sina undersåtars eviga välfärd»,

att alla, af hvad stånd och vilkor de vara må, men isynnerhet präster och lärare, skola afhålla sig från alla kätterska, farliga, misstänkta och anstötliga talesätt, icke på något sätt främja dem vare sig genom att urskulda eller genom att ringakta dem, samt på intet sätt och vis tåla privatsammankomster i husen eller hemliga conventicula.»¹

Ingenting är bättre än detta edikt egnadt att visa hur den samvetsfrihet, som var målet för Luthers kamp, numera betraktades inom den efter honom uppkallade kyrkan. Med fullkomlig rätt säger den författare vi nyss åberopat: konungen tillägger sig såsom landsfurste omsorgen om sina undersåtars eviga väl, och i följd deraf rätt att genom sina förordningar bestämma öfver tros-läran och religionsbruket; den som ej stälde sig dessa förordningar till efter rättelse, han handlade efter satans ingivelse. Hade väl påfvarne någonsin gjort mer? Vi kunna ej annat än anse detta edikt såsom en skamfläck på Carl XI regering, och förgäfvades skall man söka ursäkt det genom tidsandan; den var cæsareo-papistisk, den var fanatiskt intolerant, men svårligen skall man inom de protestantiska länderna kunna uppvisa något motstycke till detta.

Emellertid dröjde man icke att tillämpa dessa jernhårda bestämmelser, så mycket hellre som den tyska, frisinnade rörelsen på det religiösa området måste väcka ovilja och fruktan hos den svenska, »i formen förstelnade, för hvarje nytt uttryck skuggrädda ortodoxien».²

Till egentligt utbrott kom förföljelsen dock först under Carl XII, då konsistorium i Stockholm 1702 anförde klagomål deröfver att i staden börjat innästla sig dessa nya ifrare, som man med ett gemensamt namn kallade *Pietister*.

Ej långt derefter, eller 1706, utfärdade konungen sitt bekanta förbud mot dylika »svärmeandar, som med fördömlige biläror och satser söka att försvaga och undergräfvat grundvalen af den evangeliska läran», hvilka svärmare hotas med landsförvisning om de äro utlänningar, samt afsättning från embetet eller annat straff

¹ Förut anf. arbete af C. G. Malmström, sid. 124.

² Förut anf. arbete af C. G. Malmström, sid. 124.

om de äro infödde. Detta plakat var dock i flera afseenden vida mildare än det föregående, och meningen var ingalunda att hindra en vanlig husandakt inom den slutna familjekretsen, ty detta tvertom uppmuntrades, utan endast att kväfva dessa förhatliga konventiklar, genom hvilkas besökande allmänheten afhölls från kyrkan och den upplyftande visdom, som från densamma på ett officielt, genom lagar regleradt och monopoliseradt sätt i så rikt mått utflödade.

Hvad nu beträffar pietismens uppträdande särskildt i Göteborg och dess stift, kunde konsistorium, på regeringens skrifvelse med varning mot densamma och med antydan att vaka öfver den studerande ungdomen, svara att »här i stiftet har det så kallade pietisteriet icke försports, ej heller äro någre af samma svärme-lära der till finnandes». ¹

Man var likväl ständigt rustad mot fienden, och ransakade med ifver efter konventiklar och andra tecken till hans närvaro. Biskop *Johannes Poppelman* var mycket verksam i detta fall, samt infortrade bland annat 1722 yttranden från stiftets prästerskap rörande tillståndet i församlingarne. Detta tyckes öfver allt varit tillfredsställande, och vederbörande pastorer hade förnöjelsen kunna inberätta att djupt lugn rådde, merendels tillfogande ett »Gud ske lof».

En oförtruten medhjelpare i dessa sträfvanden hade biskopen funnit i tyska församlingens pastor, *Georg Friedrich Niehenck*, hvilken lyste som en stjärna bland samtidens pietistfiender. Att hans ortodoxa nit någon gång verkligen togs i anspråk framgår bland annat deraf att i staden år 1721 utkom en liten flygskrift med titel »Eldsbref», om hvilken han förde en brefvexling med Lunds domkapitel, deri han benämner bokens författare och en del andra, »pietistiska kreatur». ² Såsom bevis på hans ofördrag-

¹ Göteb. konsist. prot. ¹³/₇ 1706.

² Den sällsynta skriftens långa titel är:

»Elds-Bref
om
Götheborgz Olycka
sedan

Gud, öfwer sitt heliga Ordz Föracht, swärligen förtörnad, hade genom en ostyrig

samhet må anföras, att en af de mest framstående personerna inom den tyska menigheten, den rike handlanden *Erik Nissen*, hade hitkallat en magister *Sonnenschmidt* för att profpredika, men detta förbjöds af *Niehenck*, emedan mannen »varit en tid i Halle», pietismens säte i Tyskland, hvilket i och för sig betraktades såsom kätteri, oafsedt hvilka åsigtger personen än kunde hysa.

Om vederbörande icke haft särdeles ondt af någon pietistisk oreda i Göteborg eller dess stift, så var fallet helt annorlunda i

Wåd-Eld Anno 1721 ifrån den 14 April kl. 11 förmidnat, til den 15. kl. 3 eftermiddagen, låtit förbränna Dom-Kyrkan, Gymnasium. begge Apotheken, Reparebahnen och många af de förnämste Hus i Staden, alt ifrån Stora Hamnen söder til Fästningz-Muren, emillan östra och västra Hamnen; på hvilken

ansenliga Tract, icke det ringaste Hus blifvit

qwar stående, af 210. Tomter.

Bedröfwadom til tröst

Allom säkrom till Warning.

Och

Efterkommandom till minnes,

Såsom ett litet Tacksamhets-Tekn för Gudz nådiga Beskydd.

Wälment skrifvit

Af en,

Under påstående olycka, frånwarande Inwånare (hwars hus ibland andre norr i Staden then gången af nåde förskontes) hvilken ock af kärlek til allas wälgång, under ängslan och fruktan för tilstundande olycka, låtit på tryck i Göteborg Anno 1712. utgå ett kort Samtal i millan thet först afledna, och thet tå lefwande Stadzfolket. Beklagandes at slutet af bem:te samtal, som kan läsas på nästföljande sida,

drabbat så lika på Gudz nu brukade hemsökelse sätt.

Söker HErran alle j elende i landena j som hans retter hållen; söker Rettferdigheterna, söker Ödmjukheterna; uppå thet j på HErrans Wredes-Dag mågen beskyddade warda. Zeph. 2: 30.

GÖTHEBORG, Tryckt hos Zacharias Hageman.»

Innehållet, som helt igenom är på knagglig vers, skildrar den staden öfvergångna branden, denna Herrans straffdom för innevånarnes synder, samt uppmanar till omvändelse och bättring. Det som särskildt ådrog författaren de ortodoxas vrede var bland annat följande mot prästerna riktade straffpredikan, i hvilken han också användt ett språk som är allt utom höfviskt:

andra delar af riket, hvilket gaf anledning till att regeringen 1726 fann sig böra utfärda ett nytt konventikelplakat. I detta definieras konventiklar sålunda: att dermed menas när »uti privata och enskilda hus man- och kvinkön, gamla och unga, kände och okände, få eller flere sig samla och tillhopa komma, allt under förevändning att bruka sin andakt och enkannerliga gudstjenst, den der, under

---

»Löse betryckare, limade grifler,
Åsnor beladde med helige skrifter,
Sofvande väktare, tystade hundar,
Fiskande tjufvar på främmande grundar,
Blinde beskärmare, döfwe betiente;
We then Församling the warda förlänte.
We them, them minstom, förargelse giöra,
We then på galenskap låter sig föra.
Lycklige wi, som fått prester som dundra,
Tyske som svenske, att werlden lär undra:
Huru thet dundrar i klaraste väder
Öfwer så läflige spel-hus i städer.
HERren oss skickat, med hälsosam lära,
Herdar, som intet sig låta förfära,
Ifrige kempar mot werldenes lusta;
köttslige sinnen emot them sig rusta,
Narrar at hedra, men Herdar at spottas;
Blodige swerdet vil än en gång blottas:
Huru skal thet uti skidone rostas?
Fattig mans andehl på gycklare kastas.
Falska propheter, som meningar diktat.
Ofta gott Hwete til Agnarne sicktat.
*Hwete dock samlas nu söder på jorden;
Agnarne, tycker man, blåsas åt norden.*
Ingen må döma them alle för Angnar,
Hwilka til spel-hus nu färdas i wagnar,
Mindre för hwetekorn räkna them alla,
Hwilke til afftonbön låta sig kalla.
HERren som hastar at rensa sin loga,
Nåde hvar en, om han kastar oss noga!»

Till denna straffpredikan bifogar författaren några upplysande noter, deri han bland annat säger sig med »Fiskande tjufvar på främmande grund» afse »sådana skriftlärde, som grunda deras lärosätt mer på människogunst än Gud och till hans församlings uppbyggelse, hvilka ock oförgripligen liknas vid bok-

vanliga sön- och helgedagars texters predikande och utläggande böners och nya bönesätts förklarande, finnes på åtskilliga ställen vara förrättad». För den som hölle dylika konventiklar, stadgas första och andra gångerna höga böter, men tredje gången landsförvisning, och den som deltog i dessa sammankomster drabbades likaledes af böter.

lastade åsnor, så vida de utvärtes synas fulla med förstånd, men hafva dock hvarken af innerlig upplysning fått så rent vett i själen, ej heller af kärlek till Gud så fritt mod i hjertat, att de kunna leda den olyckliga, villfarande, lögn-älskande, motspjernande blinda verlden rätt in uppå sanningens väg, utan lika som åsnor sträfva allenast, huruledes de med en jemn oanstötlig framfart må kunna förvärfva godt foder i forelön».

Som man af de anförde versarna finner, är han icke någon vän af skådespel, något som han ytterligare i en not vid »Falske Propheter som meningar diktat» förklarar med: »Sådane lärare, som utan sträng afsigt på Guds ära föregifva Comœdier vara nyttiga till själarnes uppbyggelse! lika som hedniskt mörker skulle kunna hjälpa kristi klarhetsljus att upplysa dem som komma i verlden, ej besinnandes att de förargeliga spelhus, med gäckeri och skämt som kristna icke höfves, af hedendomen fått upprinnelse.»

Med yttrandet att »hvetet samlas nu söder på jorden, Agnarne tycker man blåser åt nord» menar han att bönklockan kl. 4 på eftermiddagen kallar de trogne till gudstjenst i domkyrkan, som är belägen i södra delen af staden, samtidigt med »trumpetande til Comœdien uppå stadshussalen norr om torget», och det är med fägnad han derefter tillägger: »Thenne högst förarglige osed, att blåsa till Comœdien under ringandet til bönestunden, blef igenom Magistratens berömliga nit för Gudz Ähra, strax afskaffad, ty thet såg hislig Hedniskt ut». Att Herren i sin vrede icke lät hela staden brinna tror författaren berodde derpå, att »någre Familier, för Herrens tienares trogna sanningars skull, höllo sig alldeles från Comœdien», och att »en stor hop af Guds ord öfvertygade gingo sedan förbi spelhuset till Herrans hus, hvaröfver man tror att Gud till nåde bevektes att ångra det onda som hans rättfärdighet tänkt fullborda till att uppräna hela staden på en gång».

Af det anförda finner man att, om den herskande kyrkan var kärlekslös och ofördragsam i sitt uppträdande mot oliksinnade, voro dessa senare icke besjälade af någon bättre anda.

Såsom författare till Eldsbrevet angifves den i Göteborg bosatte landmätaren *Wilhelm Kruse*. Han förekommer helt obetydligt i stadens häfder, men nämnes 1709 vara gift med *Cecilia Persdotter*, enka efter skepparen *Thore Olofsson*; hans brorson *Jonas Kruse* var i början af 1700-talet häradskrifvare. Sannolikt var *Wilhelm Kruse* son af *Jon Olsson Kruse*, som ^{27/12} 1664 blef g. m. *Margaretha Wehe* och som ^{26/6} 1674 lät döpa sin son *Wilhelm*.

Ehuru konventikelplakatet af 1726 onekligen är vida libera-
lare än de föregående edikterna, är det dock i och för sig till-
räckligt orimligt; i de enskilda hemmen fick och borde man öfva
den husliga andakten, men var blott en enda främmande person när-
varande kunde man, om det upprepades, blifva landsförvisad.¹

---

¹ C. G. Malmström, förut anf. arbete sid. 151. Hvilken förhatlig boja
detta plakat än var på den religiösa och borgerliga friheten, så är det ännu
märkvärdigare att en sådan handling som 1726 års konventikelplakat kunnat
fortfara såsom gällande lag ända till den 26 Okt. 1858.

---

2. Dippelianarne.

Med fullt skäl kan man anse att förordningen af 1726 i hög grad medverkade till pietismens stärfjande, men måhända var det senare äfven beroende lika mycket eller mer derpå, att just samma år en ny, och vida farligare rörelse väcktes genom *Johan Conrad Dippels* ankomst till Sverige, der hans lära, den så kallade *Dippelianismen*, raskt utbredde sig, företrädesvis bland de mera bildade klasserna.

Stiftaren, som var född år 1673 på slottet Franckenstein nära Darmstadt, hade i Giessen studerat theologi, medicin och juridik, och blef snart berömd som en mångkunnig man.

Det var vid denna tid striden pågick som häftigast mellan de ortodoxe och pietisterne i Tyskland, och han kastade sig deri med brinnande ifver, till en början på de förres sida, men övergick så småningom till de senare. Som dessas åsikter icke heller tillfredsställde honom, började han på egen hand bilda sig en verldsåskådning, stödd på religiös mysticism i förening med astrologi och alkemi. Han intog derefter en alldeles själfständig ställning, och angrep 1698 under namnet »Christianus Democritus» i sin bekanta bok, »*Papismus protestantium apulans*» den ortodoxa rättfärdiggörelsedogmen på det mest satiriska och hånfulla sätt, samt med betydande skicklighet.

Efter att hafva undergått åtskilliga ändringar, formulerade han sin lära slutligen sålunda, att, i stället för bibeln och det skrifna ordet, satte han det i människan inneboende gudomliga ljuset, genom hvilket skriften först kunde rätt fattas. Vidare förkastade han, såsom alldeles orimlig, föreställningen om en Gud, hvars vrede endast kunde försonas genom offer, hvaremot han, mot en sådan Gud ovärdig föreställning, menade att Gud är blott kär-

lek, icke straffande rättfärdighet, hvaraf åter följer att vi väl kunna känna behof af försoning med honom, icke han med oss, och att således äfven Kristi verk icke äro att betrakta såsom satisfactio vicaria, genom hvars tillegnande i tron vi skulle blifva rättfärdiggjorde. Dippels åsigt härutinnan var att rättfärdiggörelsen består deri, att vi i hjerta och lefverne förverkliga det ideal af menniska, Kristus genom sin lefnad och död för oss uppställt. I öfverensstämmelse dermed att Gud är kärleken, förkastade äfven Dippel läran om ett helvete i vanlig mening äfvensom de eviga helvetesstraffen, samt förklarade i det stället att allt skall en gång återbringas till sitt ursprungliga lyckliga tillstånd.

Sakramenterne förkastade han såsom onödiga, och kyrkan, det vill säga den sanna kyrkan, tänkte han sig som ett samfund, icke ensamt förbehållet de kristna, utan i hvilket äfven judar, hedningar, turkar och alla andra olika tänkande kunde vinna inträde genom det inre ljusets upplysande och väckande kraft.

Dessa åsigter, hvilka fullständigt skiljde honom från protestantismen i sin helhet, från ortodoxe likaväl som från pietister, blefvo såsom högst kätterska ett mål för de mest energiska och oafslätliga förföljelser. Sjelf nödgades Dippel ständigt byta om vistelseort, allt efter som han fördrefs ur det ena landet efter det andra, sysselsatt med än läkarepraktik, än med guldmakeri eller med polemisk skriftställareverksamhet mot sina många vedersakare. Under dessa irrfärder landade han slutligen i Sverige, och mottog kort derefter en önskan från konung Fredrik I, att han måtte resa upp till Stockholm, för att gifva konungen råd i egenkap af berömd läkare. Denna önskan efterkoms, och Dippel inträffade i hufvudstaden midt under 1726 års riksdag, samt mottogs på det varmaste af en mängd riksdagsmän, särdeles af några framstående medlemmar bland adeln, hvilka icke hade full reda på hans lära utan hänförde honom till pietisterna, och nu hoppades kunna använda denna kraftiga hjälp såsom murbräcka, för att dymedelst på något ställe nedbryta ortodoxiens murar, och låta en friskare vind blåsa in i statskyrkan, hvars all enskild öfvertygelse kufvande boja blifvit för mycket olidlig.

Det behöfver icke sägas, att Dippels ankomst väckte den våldsammaste rörelse i prästeståndet, hvars nitiska bearbetningar

hos de tvenne andra ofrälse stånden det lyckades att 1728 fördrifva honom från Sverige, hvarefter han några år senare afled i Berleburg (1734).¹

Hur kort än Dippels vistelse i Sverige blef, efterlemnade den djupa spår och föranledde processer och förföljelser i stor omfattning. Bekant är hur han för sina läror vunnit en af svenska kyrkans hörnpelare, *Erik Tollstadius*. Redan förut af de högkyrkliga misstänkt för pietism, anklagades denne nu öppet för dippelianska åsichter, men frikändes 1731. Tre år senare uppstod ny rättgång, men, om Tollstadius äfven varit anhängare af den nya läran, öfvergaf han den och aflade slutligen en tillfredsställande ortodox bekännelse. Värre gick det med åtskilliga andra, af hvilka en satt aflömd i fängelset under hela 22 år.

Men det är egentligen med dippelianismens uppträdande i Göteborg och vestra Sverige vi skola sysselsätta oss.

Den som egentligen kan sägas hafva varit den nya lärans apostel i denna del af landet var lundastudenten *Thomas Christian Leopold*. Enligt egen utsago var han född 1694 på Snäckestad i Wånga socken, Christianstads län, der fadern doktor *Sigfrid Leopold* bodde såsom praktiserande läkare.² Af naturen fantastisk och öfverspänd, om man så vill, men måhända snarare gripen af den skärande motsägelse mellan lära och lefverne, som han trodde sig finna, hade han icke väl såsom helt ung kommit till akademien i Lund, förrän han blef »öfver måttan missnöjd med det manér, på hvilket de akademiska vetenskaperna drefvos», hvarför han snart derefter begaf sig derifrån.³ Sjelf uppgaf han sedermera inför konsistorium Academicum att han »blifvit af

¹ Johan Conrad Dippels vistelse i Sverige samt Dippelianismen i Stockholm 1727—1741 af Dr. Karl Henning, 1881.

² Sveriges Läkarehistoria af J. F. Sacklén, II: 728. En annan son, *Ove Leopold* förekommer såsom provinsialmedikus i Christianstads län åren 1710—1720, men blef på sin egen gård ihjälskjuten af sin dräng, på tillskyndan af den ondsinta hustrun. Att Thomas Christian Leopold varit född 1694 synes framgå af ransakningen inför konsistorium academicum i Lund 1729, der han på tillfrågan svarade att han »förmenar sig vara 35 år» (jmf. Consist. prot. $\frac{3}{1}$ 1729).

³ Minne öfver And. Rydelius, biskop och Procansler i Lund, af Erland Sam. Bring, sid. 150.

Guds anda och Immanuel upplyst till att gå ifrån skökan och Babel», hvarmed han väl sålunda ville närmast antyda att det var undervisningen i religion som icke tilltalade honom.

Han förnekar sjelf att vid denna tidpunkt hafva läst andra skrifter i religion än bibeln, och det var ur denna källa således han vidare hemtade ingifvelsen att helt och hållet skilja sig från världen, i hvars hvimmel han ansåg sig icke kunna vistas utan största våda för sin själ. Ung som han var och glödande af entusiasm, trädde han ut ur det förderfvade samhället och lefde under icke mindre än 12 år såsom en modern eremit på Hanö i närheten af Carlshamn, lifnärande sig enligt aposteln Petri föredöme med fiskande.¹

Efter förloppet af denna tid lyckas det hans släktingar att rycka honom från detta lefnads sätt, hvarefter han i egenskap af informator för en släkting ännu en gång återkom till akademien. Här studerade han nu theologi med allvar och flit, och »man gjorde sig om honom ett besynnerligt hopp, efter hans minne är makalöst och hans talemått rätt ogemen»,¹ men det dröjde icke synnerligen länge förrän tviflet åter vaknade och nu med oemotståndlig kraft. Det är högst antagligt att detta tilldrog sig omkring 1726, och att Leopolds tvifvel egentligen blifvit väckt på nytt genom bekantskap med Dippels skrifter.²

Huru som helst omvände han nu till sina åsikter en själsfrände, studenten *Johan Stendahl*. Denne var född omkring år 1699, i Kalfsviks socken i Småland, der fadern varit soldat. Stendahl var en vekare natur, som helt och hållet beherskades af den oböjligt viljekraftige Leopold, och båda förenade sig nu att göra propaganda för sina åsikter, kallade, som de ansågo sig vara, »till att förgöra skökan och vilddjuret, som ock att uppenbara falskhet och villfarelser, som nu äro icke allenast i lefvernet utan och läran», förmenande »att prästerna ingen grund eller fot hafva till deras lära uti den heliga skrift». ³

¹ Förut citerade Minne öfver And. Rydelius, sid. 151.

² Att Dippels lära vid den tiden måste varit känd i Lund är uppenbart, ehuru det icke var förr än 1730 som And. Rydelii skrift emot densamma, »*Prodromus Analyseas Philosophicæ*», utkom.

³ Consist. Acad. i Lund prot. ¹³/₁₂ 1728.

De båda studenternas proselytmakeri måste snart ådraga sig uppmärksamheten hos vederbörande, hvilka, i anseende till de betänkliga kätterska satser som de båda unga männen predikade, förbjödo såväl Leopold som Stendahl att utan tillstånd lemna universitetsstaden. Detta förbud trotsades likväl och de gingo ut för att på landsbygden och i närliggande städer utbreda sina åsigter. Helt naturligt dröjde det icke länge innan det Akademiska konsistoriet i Lund fick mottaga anmälningar härom, och särskildt sedan klagomål mot de båda studenterna ingått från prosten Qviding och från magistraten i Landskrona, blefvo Leopold och Stendahl den 13 Dec. 1728 uppkallade till förhör inför konsistorium, och härmed började den bedröfliga rättegången, hvilken naturligtvis icke kunde få mer än ett slut: undergång åt dem, som vågade hysa och förfäktat meningar stridande mot det rådande partiets.

Af ransakningen framgick, att de anklagade förnekade att hvarken ordet kunde rätteligen predikas, ej heller sakramenterna tillbörligen förvaltas af en ogudaktig präst; vidare påstodo de att, som Gud förbarmar sig öfver alla sina varelser, kan han icke hafva skapat någon till evigt förderf; att inga andra böra döpas än de som kommit till den ålder att de förstå och kunna fatta hvad döpelsen innebär, och slutligen förnekade de treenigheten — allt satser sålunda som på det närmaste öfverensstämde med de af Dippel uttalade.

Detta var tillräckligt att döma dem, men när härtill kom Leopolds excentriska uppträdande inför konsistorium och särskildt det att han så bokstafligen följde skriftens ord, att han sålde sina kläder och lemnade penningarne till de fattiga, hvilket han gjorde ända derhän att han slutligen endast hade kvar en gammal, grön nattrock, föreföll detta konsistorium så egendomligt att man beslöt inhemta den utmärkte läkarens, professor Stobæi mening, huruvida de anklagade kunde anses vara vid sina sinnens fulla bruk.

Ånyo uppkallade den 30 Jan. 1729, förmanades Leopold af Prokanslern »att hålla sig vid Guds rena uppenbarade ord, och icke fara efter sina galna spekulationer och præconcepte opinioner», hvartill Leopold svarade att »grunden är Kristus, hvaruppå hela läran borde byggas, skolandes han visa både i lifvet och dö-

den att han håller sig fast till honom, och älskar honom af allt hjerta och af all själ».

Frågades: »om han continuerar uti sina ymklige villfarelser om sakramenten?»

»Han har intet haft någon villfarelse derom.»

Förehölls honom vidare hvad för oro han gör i församlingen derigenom att han vill upphäfvast sig till reformator, och tillfrågades om han, i det fall att han blefve frigifven, komme fortfarande att öfvertala andra öfvergå till dessa irrige meningar.

»Det står intet i hans makt, utan i dens makt som honom kallat hafver.»

Frågades ytterligare ånyo om han icke vill öfvergifva sina villfarelser och bedja Gud om den rätta upplysningen?

»Han ber Gud derom dagligen i enfaldighet.»

Frågades: Om han icke tror Lutherska kyrkan vara den sanna?

»Det finnes icke mer än en kyrka: den fasta Guds grund som icke består af några sekter.»

»Skulle då vår kyrka vara en sekt?»

»Ja, såvida man skiljer den från andra.»

»Om han tror att de blifva salige, som äro intagne af den påfviska religionen och alla dess anomalier?

»Hvar och en som fruktar Gud är utan fruktan för menniskor, och vandrar i sanningen, varandes det den rätta religionen att man allenast håller sig till Gud.»

»Om han då vill blifva martyr?»

»Han underkastar sig Guds vilja.»¹

Då man sålunda icke förmådde hvarken med öfvertalningar eller hotelser rubba Leopolds åsigter, eller tvinga honom afstå från deras utspridande, och då Stendahl förklarade sig i allt instämma med den förre, såg man ingen annan utväg än att gifva universitetets kansler del af handlingarne i målet, på det att denne härom skulle till kongl. maj:t ingifva berättelse.

Redan den 1 April 1729 aflät kongl. maj:t till konsistorium i Göteborg i anledning häraf en skrifvelse, som föredrogs den 16

¹ Consist. Academ. i Lund prot. ³⁰/₁ 1729.

i samma månad, i hvilken skrifvelse förmäles att, »såsom tvenne studenter vid akademien i Lund, Thomas Christian Leopold och Johan Stendahl, hvilka förfallit uti villfarande meningar om vår rätta evangeliska lära, finnas efter konsistorii akad. i Lund deröfver hållna undersökning, icke vara till sina sinnen väl förvarade, och nödigt är att dem allt tillfälle betaget varder, deras förföriska villfarelser att utsprida, samt de enfaldige och nyfikne dergenom förleda; alltså, och emedan vi vid så fatta omständigheter funnit för godt att förordna, det desse bägge studenter skole under ett sådant deras tillstånd på publique ställen, der säkert in-seende med dem hafvas kan, hvar för sig särskildt förvaras, och sålunda ifrån Lund försändas, nemligen Stendahl till Varbergs och Leopold till Bohus' slott, hvarest de böra under god och behörig skötsel noga bevakas, samt afhållas från umgänge och samtal med andra, undantagandes prästerskapet i orten, och de personer, under hvilkas vård och uppsigt de med säkerhet anförtrös», så anbefalles konsistorium att låta någre lärde och »gudelige» präster gå dessa studenter fliteligen till handa med trogen och helsosam undervisning om Guds ord.

Till efterkommande häraf förordnade då konsistorium prosten Borritz och pastor Peter Lönberg att taga itu med fången på Varberg, samt kyrkoherdens i Kongelf son och adjunkt, magister Andreas Tranchelius att bearbeta Leopold på Bohus, men som det k. brefvet icke lemnade minsta antydning om, hvaruti kätteriet bestod, nödgades man skriva till stiftskonsistorium i Lund med begäran om upplysning härutinnan. Härpå svarade den 7 Maj denna myndighet, att det varit det akademiska konsistoriet som upptagit och ransakat detta mål, samt derefter angifvit det hos regeringen, hvarför detsamma underrättats om konsistorii i Göteborg begäran, och skall det icke underlåta att insända afskrift af själfva protokollet, »som lärer vara något vidlyftigt». Detta utlofvas äfven i skrifvelse den 23 Maj från Collegium Academicum, som, tills afskriften blifvit färdig, sänder afskrifter af brottslingarnes »så kallade confessioner».

Leopolds, på 36 sidor i qvart affattade skrift, är egentligen icke en trosbekännelse utan en straffpredikan, deri han i ett, ofta glänsande och storartadt, alltid af glödande nit genomandadt, språk

ljungar fram, liksom en af gamla testamentets siare, förkastelse-
domen öfver kyrkan och dess tjenare, hvilka han tillropar: »Jag
känner dig, Judas Iscariota, såsom en hufvudorsak till förderfvet,
allt sedan du tagit i den idoppade betan, de (prebenden, höga äre-
titlar och stora rikedomar), jag i min vrede gifvit dig efter du för-
aktade mitt kors. Du har förderfvat församlingen, och mättat den
med sken af gudstjenst, bestående uti ceremonier och mennisko-
bud, och upprättat ett säte och en synagoga hvar satan bor, ty
med ceremonier, om de vore än så sköna, är det icke bestäldt, utan
med bönen, fasta och tro. Du bedrifver fritt alla onda stycken efter
det ålder och anseende gifvit dig en sådan kredit, att ingen djerf-
ves upplyfta hufvudet till att uppenbarligen tala eller straffa ditt före-
hafvande, du falske profet, som stulit mina ord och predikat lögn
i mitt namn. Ty si, jag kommer med eld och mina vagnar så-
som ett stormväder, och mitt straff i eldslågor, att jag skall veder-
gälla i min vredes grymbet. Teknet har jag gifvit dig i många
år på himmelen. Men jag känner dig, du är hård och aktar in-
gen varning utan begabbar der till. Men si, jag kommer till att
döma alla föraktare genom min munds eld, och genom mitt svärd
allt kött; det skall varda drucket i blod, och stå på Sodoms åker
och intränga i Gomorre land, till att afskära de torra vinqvistar
och de sminkade blomstren, som äro så dägeliga till utvärtes an-
seende, att den som icke hafver sina ögon smorde med andans
ögnasalfva, väl skulle hålla dem före att vara af blomstrets art i
Saron, om icke frukten utviste att drufvorne äro galla och blom-
man bär bittra bär».¹

Stendahl inleder sin blott tre sidor långa skrift dermed, att
han icke vill »längre med vissa lärosatser uppehålla folket vid
trätovattnet, och fast den allvise Guden intet ännu har behagat
mig, som ännu står uti uppfostringen, utrusta med så ymniga an-
dens gåfvor till att tala och skrifva som min broder, Thomas
Christianus Leopold, så må likväl ingen deröfver förargas eller
förakta min ungdom; har väl mannen Paulus skrifvit sin epistel
blott till de Corinther, nej! utan ock till Lutheranerne, ja ock till

---

¹ Vid slutet läser man: »skrifwen i Lund uti kötzens swaghet, under in-
wärtens strijd och utwärtens rådåga».

de höglärde och vise uti Lunds academia, hvilka hafva nu så länge under Guds tålmod förhållit sanningen uti orättfärdighet och med sin orena Theologia Philosophica och Philosophia Theologica mästrat Gud uti hans vishet.»¹

När sådana anklagelser hänsynslöst utslungades mot hela statskyrkan, kunde man icke vänta annan utgång än den saken fick. Likvisst synes af det akademiska konsistoriets bref den 7 Maj 1729 att det, som vi förut sett, förlupit någon tid från det de först uppträdde och tills de åtalades, derunder de »genom ministeriet här sammastädes som oftast blifvit besökte.»

Resultaten af konsistorii i Göteborg utskickades första besök hos fångarne föreligga i de skrivelser som de förra afgåfvö. Redan den 6 Maj 1729 rapporterar Mag. Tranchelius att han besökt den till Bohus nu anlände Leopold, och samtalat med honom, samt funnit honom anse den evangeliska läran vara ej bättre än den reformerta, ja föga bättre än den påfviska eller andra sekters; »han menar att vår teologia, så väl som andra sekters, består af en hop uppdiktade hypotesibus, hvilka till att försvara vi, såväl som de andre, draga och tvinga skriften.» Vidare menar han att andra religionsformer hafva äfven så god grund att stå på som lutheranerne, hvarför han också afsöndrat sig från alla sekter och, sedan han åkallat Gud om bistånd, har han nu blifvit upplyst om skriftens rätta förstånd, ehuru han icke erkänner något omedelbart Guds ord. »Han handterar den hel. Treenigheten såsom en anti-trinitarius och socinianus», klagar brefskrifvaren, »ty han vill intet veta af tre personer i gudomen; det hel. dopet och Herrans nattvardanser han såsom ett påfund af våra teologisis, hvarigenom de senares lekamliga nytta sökes. Chiliasmus hänger honom mycket i hufvudet; vidare talar han om trenne tider: Gamla Testamentet var faderns tid, Nya Testamentet är sonens, uti hvilken tid vi nu lefva, men den hel. andes lär snart komma med det tusenåriga riket. Sedan kommer domen, men de otrogna skola ej pinas till evig tid (här säger han sig blifva vid Origines), utan af Guds nåd komma uti ej mindre herrligt stånd än de äro skapade uti. »Slut-

¹ Skriften är undertecknad: *Johannes Elie Stendal*, Lund uthi wachtmästarens huus den 14 Decembris 1728.

ligen förklarade sig Leopold villig att bevisa dessa satser ur bibeln, »den han dock jemväl vrider och vränger, och är dock så entröten (envis) att han sig utlåtit hellre vilja lida marter och död, än lemna dessa sanningar.»

Prosten Borritz och pastor Lönberg åter afgifva en berättelse, daterad Grimeton den 6 Juni 1729, om deras besök hos Stendal på Varbergs slott, deri det säges, att de vid sina »besökningar hos denne arrestanten beklagligen förnummit mångfaldig villfarelse, som dock alltsamman af ett principio synes urstamma, nemligen den heliga Skrifts vrånga uttydning på ett, åtminstone för oss, oerhördt sätt, viljande han att allt deruti, och synnerligen Nya Testamentet för idel profetior bör anses, och sensu mystico förstås, hvarigenom han drager sig skäl till alla sina satser, som gå ut på ministerii ecclesiastici swåra förklening och angifvande såsom hufvudorsaken till församlingens förfallna tillstånd, genom förledande från det rätta ljuset, och de enfaldiges uppehållande vid blotta bokstafven utan anden, samt en hop uppfunna Ceremonier. Att en fullkommen helighet utan den allraringaste syndasmitta här i lifvet kan uppnås, påstår han högeligen, och är i stark väntan efter den tusenåriga församlingens florerande tillstånd före domedagen». De hade under samtalen sökt leda honom från dessa villomeningar, men han »står orörlig uti sina fattade åsigtter fast, ej viljandes med något disputerande låta bringa sig en nagelbredd derifrån», så mycket hellre som dessa missionärer icke synas varit rätta männen, hvarom de äfven tyckas varit medvetne, när de i slutet af skrifvelsen yttra: »förmodandes ock att Eder faderliga Högvördighet och Pl. Venerandum Consistorium, som drygare mått af vishet undfått, lära underhjelpa vårt förehafvande arbete med någon behändig handräkning».

Stendal hade emellertid redan från början visat mera undfallenhet i sitt uppträdande, hvarför man ansåg lämpligast låta tiden verka i förening med öfvertalanden. Deremot var Leopold så mycket mer hårdnackad, samt syntes »hafva besynnerlig lust deraf att med högt och ifrigt skriande, då han förmenar någon vara så när utan för rummen, der han sitter, att hans röst höras kan, förkasta det hel. dopet och Herrans Nattvard», i afsigt natur-

ligtvis att söka värfva anhängare.¹ Dels på grund häraf, och dels emedan Bohus låg på ringa afstånd från stiftsstaden, blef Leopold ett föremål för konsistorii synnerliga omvårdnad, och sjelfve hans högvördighet, biskop Erik Benzelius, gjorde sig besvär att med hela tyngden af sin auktoritet öfverväldiga den ensamme fången; resultatet föreligger i det protokoll, som vid tillfället uppsattes i biskopens namn, så lydande :

»1729 den 25 Augusti, i Mågister Hilleströms (stads-komminister i Kongelf) närvaro: samtal med Christian Leopold på Bohus Slott.

»Berättade mig läst det protokoll, som i Consistorium Lundens vardt hållet, när han skulle gifva besked för de lärosatser, han der vid Academien utspridt, och frågade om han ännu var i samma tankar, eller om han genom Guds heliga ords flitiga läsande och betraktande funnit sig hafva felat, och sålunda kunde vänta sig den nåd, Kongl. Maj:t lofvat, att komma ur arresten.

Svar: tackade Gud för sitt roliga sinne och den frihet han genom Jesum Kristum vore satt uti att tåligen lida det fängelse han vore dömd till, sådant har Guds barn alla tider händt, och af Kristo och hans lärjungar tydligen förutsagdt; för det öfriga vill han icke ett hårsman gå ifrån den bekända sanningen, om hvilken han hade sådant öfvertygande i sitt hjerta; beklagar kristendomens fall och är försäkrad att Kristus skall sig snart uppenbara och nederslå antikrists rike.

Förestältes honom att tålmod, jemte andra kristeliga dygder, vore en stor Guds gåfva, men att han ändteligen bör eftertänka hvarför han lider; icke blott lidandet utan orsaken och oskyldigheten böra göra en tålig och förnöjd. Hvad sanningen angår, böra vi varsamt tillse, att vi ej tro våra inbillningar och taga dem för sanning, utan veta hvarpå vår bekännelse grundar sig, och att det i trons saker bör vara på Guds heliga ord, som är gifvet till regel.

Häremot invände Leopold, att den lära, som är i våra församlingar, ej kan vara annat än falsk och utan grund, alldenstund lefvernet ej svarar deremot, anförandes med en flytande tunga

¹ And. Tranchelii bref till konsistorium ²⁴/₆ 1729.

skriftens språk, som tala om tron och förtröstan på Gud och Frälsaren.

Omsider när han saktat sig, yttrade han sin mening om att sakramenterne vore nog öfvertygande bevis på vår församlings förfall; icke den ringaste prick derom vore i Guds ord. Om Guds ord och den heliga skrift var hans omdöme såsom en annan god historisk bok, som berättar oss hvad som var händt.»

När tydligen ingenting stod att uträtta med en så förstockad syndare, hemstälde biskopen den 10 December samma år om det ej vore tid att till Kongl. Maj:t afgifva berättelse om Leopold, och på samma gång yttra sig öfver Dippels skrifter, men konsistorium beslöt att ännu dröja härmed, förmodligen i hopp att genom trägna bearbetningar lyckas omvända kättaren. Sådana användes också, men förhoppningarne omintetgjordes som man kan finna af And. A. Tranchelii skrifvelse daterad Kongelf den 18 Maj 1731:

»Måste nu för Högwyrdige Herr Doktor och Biskopen samt plur. Venerando Consistorio, efter undfängen höggunstig befallning att besöka den på Bohus för sina villfarelser i läran sittande studenten Thomas Christian Leopold, ödmjukeligen berätta det bemälte student med försmädelige utlåtelse grufveligen rasar, ej allenast i gemen mot Guds ords rätta förstånd, så att han, med vår rena läras förkastelse, håller med de meste gamle kättares falska lärdomar, och mot Nådenes och salighetens medel, såsom dopet och nattvarden, utan ock emot den treenige Guden sjelf, besynnerligen den helige Ande, hvars gudom han bestrider». Tranchelius slutar sitt bref med en förklaring att han efter detta icke vet hvad man skall göra med fången.

Nästa underrättelse om den senare är af den 17 Mars 1732 då Tranchelius skrifver:

»Under den tiden jag efter Högw. Herr Doctors och Biskopens samt Plerimum Venerandi Consistorii höggunstiga befallning besökt studenten Thomas Christianus Leopold, som än sitter på Bohus, i en från folks umgänge aflägsen och väl förvarad kammar, har jag erfarit att bemälte Leopold så alldeles skridit ifrån Guds ords rätta förstånd, att han icke en sats enlig håller med vår Evangeliska lära, förutan det att han säger *en* Gud vara, den han dock hafver sällsamma omdömen om: ty nu menar han sig

segra öfver alla theologos, efter han icke finner i den heliga skrift att någon befallning med tydliga ord är skedd att tro på den heliga Ande, och tillbedja honom, ehuru väl han eljest förkastar de allraklaraste och tydligaste Guds ord, och dem i en vrång mening efter sina falska hypoteses mystice och på det allra mörkaste sättet förklarar.»

»Han läser flitigt så väl den hebreiska bibeln, den han dock så missbrukar, att han af singulis literis, vocalibus et aventibus särskildt andans förstånd efter sina meningar uttala vill, — som novum testamentum græcum, det han likaledes handterar. Så länge han nu tror allt vara sannt och rätt och af Gud omedelbart honom uppenbaradt, hvad i hans efter mitt tycke förvirrade fantasi uppkommer, så synes det efter mitt nu enfaldiga förstånd, som man ingen ting hos honom kan utträtta. Och, som han mig förekommer såsom den der intet är sina sinnen mäktig, förmenar jag vara onödigt om hans ogrundade meningar, dem han med häftiga sinnesrörelser entrötet vill försvara, något vidare omröra». Också lemnades han nu åt sig sjelf under flera år, hvilket kan gifva oss en lämplig anledning återgå till hans olycklige medbroder på Warberg, Johan Stendal.

Medbröder i olyckan voro de visserligen, det är sannt, men i öfrigt hade de föga gemensamt; hos Leopold måste man ovilkorligen beundra en ståndaktighet och en själsstyrka, lika kraftig efter långa tiotal af fängelseår, som den var när han skref förklaringen till akademiska konsistoriet. Stendal åter var en mjuk och böjlig karakter. Elektricerad och hänförd af den förres storslagna förmåga, var han en varm, nästan fanatisk anhängare af Dippel så länge han var fri och ännu under den första tiden på Warberg, men blef vacklande när han icke längre stod under inflytande af Leopold. Vederbörande hade också genast, som vi redan antydt, fullkomligt uppfattat honom.

Ända till den 16 April 1732 känna vi ingenting om honom, men af den dagen föreligger ett bref från kyrkoherden i Träslöf, Petrus Varenius till konsistorium, med redogörelse för det honom lemnade uppdraget att omvända Stendal. Den senare hade ett vida lindrigare fängelse än Leopold, till den grad att kyrkoherden uttalar sin fruktan för att han skall kunna utsprida sina kätterier

bland garnisonen, som hvarje år ombytes och sålunda vidare bringa dem ut öfver landet. Detta har visserligen ännu icke skett, hvarför man kan tacka kommandanten, som brukar allvar och hårdeligen tilltalar honom, när han företager något olofligt.¹

Att fängelset varit ganska lindrigt framgår af det som just är hufvudföremålet för nämnde skrifvelse. Biskopen och konsistorium underrättas nemligen deri att kyrkoherden »efter gudstjensens slut på Långfredag af Högvälborne Herr Öfversten på Slottet mottagit en Stendals bok och skrift, som han utan någons vetskap skrifvit, hvilken nyligen vid en besynnerlig händelse är blifven uppenbarad, och då ifrån honom tagen». Hvad skriften innehållit nämnes ej. I hvarje fall tyckes Varenii oroliga fruktan för villosatsernas utspredande och skildringen af det utomordentliga nit han utvecklar vid kättarens omvändelse, hafva tillkommit mera i tanke att gifva behörigt eftertryck åt den ansökan om Hunnerstads pastorat, han samtidigt riktar till konsistorium, än i öfverensstämmelse med verkligheten. Det skulle eljest förefalla besynnerligt att Kongl. Maj:t, redan några månader senare,

¹ Varenii skrifvelse som är på ett mycket slitet papper, lyder: »Högwyrddige och Höglärde Hr Doctor och Biskop, Höggunstigste Hr Fader och mächtige Befordrare! Effer Gudstjensens slut på långfredag anf(örtrodde) Högwällborne Hr Öfversten på Slottet mig (här)warandes Stendahls bok och skrift, som han utan (nå)gons wettenskap skrifvit /: hwilcken nyligen wid besynnerlig händelse är blifwen uppenbarad och honom så ifrån tagen :/. med anmodan iag skulle sa(mma) med första bod just till Högwyrddige H: Fadren (sända). Till skyldigst efferlefnad hwaraf iag ock samma (Hög)wyrddige H: Fadren nu aldraidmiukast öfwer(sänder).

Hwad beswär iag haft af Stendahl at han icke nå(gre) af Församlingarne förföra motte, kunde iag icke med få ord beskrifwa. Önskeligt wore at han komme snart från Slottet, ty thenna är nu 4:de quarnizonen som deri ligger sedan han kom dit. Begärelsen hos Stendahl at utsprida sina willosatzer är häfftig; tillfälle äre dagligen af den soldat som honom wacktar; nyfikenhet törs i början hos en och annan hemligen sig insmyga. Försicktighet behöfs, ity faran är stor. Beklageligt är att han genom quarnizonernas åhrliga aflossning så wida i riket bekant blifwer, dock har iag orsak tacka Gud, som nådeligen dertill gifwit framgång, at hitils Stendahl på Slottet alz intet med sin skadeliga lära uträttadt, och Herjemte bör berömma Högwällborne Hr Öfwersten, som all alfwar med honom brukar och honom hårdeligen tilltalar, när han får höra något olofligen af honom företagas».

kunnat finna lämpligt medgifva att Stendal finge slippa ifrån Varberg och i stället under uppsigt vistas hos kyrkoherdarne i Grimethon och Tvååker.

Den senare, Petrus Lönberg, meddelar den 12 December samma år konsistorium att, sedan han redan förut berättat om den förändring Stendal undergått till det bättre, hade han ärnat åtfölja den senare till Göteborg, efter hans önskan, men dels har Stendahls »swaga och hjertängsliga» tillstånd lagt hinder i vägen, och dels har han icke kunnat resa innan K. M:t dertill lemnat medgivande, hvarom kommandanten på Varberg anhållit. Han hoppas detta måtte snart komma, så att Stendal finge bepröfvas och underhjälpas af Hans Högvördighet och Plurimum Venerando Consistorio, hvilket är af högsta nöden, enär denne »natt och dag tryckes under mångahanda anfäktningar af Guds hand, som är svår på honom för hans afvikande från vägen, hvilket gör honom så tröstelös i själen och uttorkad till kroppen, att det är rätt en hjertans ynk och jämmer att se och höra honom; ty han föreställer sig intet annat immerfort än idel vrede och onåd, klagande öfver ett helvetis qval uti sin själ — dock prisar jag Guds förbarmande, som så vida yttrar sig öfver honom att han intet nu mera bjuder till, såsom i förstone, att skada sig sjelf, låter och tjenliga föreställningar af Guds heliga ord något mer gälla hos sig, bekännandes det vara sannt och godt, men har ingen kraft att tagat med, säger han: Hvaremot jag vinlägger mig, igenom det nådenes och gåfvas mått som mig förundt är att betjena honom med de hjertstyrkningar, som äro tjenlige.»

»Tillförne har han varit så inbunden i ångest, att han hvarken kunnat gråta eller tilltrott sig att bedja, men nu på ett par dagar är han kommen till att utbrista i tårar och böner om ljus i sitt mörker, och någon droppa tröst i sin hjertans stora ångest, af Guds evinnerliga barmhertighet.»

»Emellertid sedan mitt husfolk tröttnat vid nattvakning öfver honom, har jag honom hos mig på min egen kammare och sköter honom bäst jag förmår och förstår.»

En reformator i den sinnesbeskaffenheten har sannerligen icke för afsigt att göra proselyter; också synes all fruktan för honom hafva försvunnit, åtminstone för tillfället.

I anledning af skrifvelsen från K. M:t, att konsistorium borde yttra sig huruvida det kunde tillåtas Stendal att tala vid Leopold, som han begärt, beslöts att biskopen under visitationsresan till Mark skulle göra sig närmare underrättad om Stendal, som nu, 1733, vistades i Istorps prestgård. Af biskopens redogörelse för sin beskickning är tydligt, att Stendal ännu en gång vändt åter till Dippelianismen, ty biskopen klagar att han »vidhåller sina satsar, och påstår att ingen är mera upplyst än Leopold och den fjerde församlingen»; likwisst syntes han vara på väg till bättring.

Några månader senare hade Stendal kommit lös och uppträdde till konsistorii förvåning i Göteborg. Det öfverlades nu hur man skulle bete sig; han uppkallades och tillspordes hvad han skulle göra här. Stendal svarade, att »han kommit hit för att få tröst af sin broder Leopold, som är en nitälskande kristen». Efter någon öfverläggning beslöt man sig för att icke gå hans önskan till mötes, utan återsända honom till Grimethons prestgård, men redan den 23 Maj samma år befallte K. M:t att han skulle derifrån afföras till Kalmar, hvarefter han försvinner ur sigte.

Ehuru de båda fångarne sålunda blefvo skiljda, lyckades det dem, trots alla deremot vidtagna försigtighetsmått, att sätta sig i förbindelse med hvarandra, och den 5 Febr. 1735 inberättade slottspredikanten på Bohus, Tranchelius, att man hos Leopold träffat »några dokumenter», jemte ett bref från Stendahl.

Att få bugt med Leopold visade sig fåfångt, ehuru man fortfarande lid efter annan, gjorde dylika försök. Emellertid hade han i en »plånbok» skrifvit till kommendanten, öfverste Julius Modeé och begärt få ett ark papper för att derpå skriva till konsistorium.¹

¹ Brevet från den stackars fången torde förtjena anföras:

»Högwälborne Öfwerste och Commendant,
Nådige Herre!

Til at befria min siäl thär ifrån, at icke the allenast som salige prisade warda, utan och sielwa the, som prisa them saliga, skulle hafwa orsak at banna mig, tå Gud nu upväcker hiertan, som i hans fruchtans nijt taga sig an at ställa thet på prof som Twillingen rörd af nåden witnar om; Ty iag är fullwiss i Jesu Christo, at thetta wittnesbördet icke bortsomnar i then döden, then fremmande som Jesu Christi korsses fiender funnit, utan hastigt upväckes

Han ville då redogöra för de vigtigaste skiljaktigheterna mellan hans uppfattning och kyrkans, i den förhoppning att konsistorium ville detta noga ransaka och pröfva, samt derefter visa honom hvarutinman han misstager sig.

Konsistorium ville dock hafva närmare reda på afsigterna med den skrifvelse han ville ingifva, hvarför man anmodade den förutnämde Jöns Tranchelius att jemte brodern, Petrus Tranchelius, besöka fången och söka utforska honom. Resultatet häraf föreligger i en skrifvelse från den förre till konsistorium af den 2 Dec. 1735. Leopold hade förklarat att han icke ville inlåta sig vidare med de båda prästerna och ej heller underkasta sig deras omvändelseförsök. Deremot var han beredd att, om 6 ark papper förunnades honom, skriftligen »härfpå författa rätta förståndet öfver vissa artiklar», i synnerhet öfver de dödads uppståndelse, den yttersta domen, kristendomens fem hufvudstycken, samt öfver

af dwalen tå then man, genom hwilcken Gud beslutit döma iordenes kretz i rättfärdighet, seer thärtill at fatta med sine 777 hand i domen, at the tå icke må säija: wee tig! hwilko ögonen öppnade woro til at see swärdet 7 2 7, thet stora siälamordet i staden, och dock warit en försagd stumm hund, som icke uplåt it munnen; Finner iag mig nödsakadt och högst förbunden, ehwad iag och effter Gudz beslut thär öfver lida skal, så wida thet mig på något sätt tillåtes, at ropa och warna; så mycket mehr som iag weet at största dehlen, och af Lärarena icke annorlunda förstå än thet the hålla och lära; Ty then, som icke älskar brodern, han wandrar i mörckret, och weet intet hwart han går, hafwandes wäl nijt om Gud men icke effter kunskapen, I hwilko lifwet, menniskiornas lius, är och gifves (utan mig kunnen i icke något giöra), utan förmenar sig giöra Gudi en wälbehageligienst thär med, tå han på thet häfftigaste faller then emot, som sig ifrå thes wärck och wäg, nemligen förbundet med döden, til att tiena i andanom lefwande Gud, sig omwänder.

Effter iag nu erfarit at thes Öfwerstar förhindra, thet iag icke skal få föredraga saken för Hans Majestät, lemnar iag thet sökiandet under Gudz tola-mod, och finner at och thet är en fördold Gudz doom, som giöres, sanningen til bewijs och styrckio i sinom tijd, uppenbar. Och söker nu endast hos Högwälborne Öfwersten och Commendanten med thenna min Supplique, thet mig måtte tildelas ett arck paper, att iag finge thär uppå åter giöra en Supplique till Högw. B:(aron) G:(eneral) M:(ajoren) och Landshöfdingen samt Öfwer Commendanten), med ödmiuk begäran att få til mig något litet paper med thes tilbehör, så wil iag thäruppå skrifwa en skriff til the herrar Consistoriales uti Götheborg, och thär uti tydeligen, så wida paperet tilsträcker, andraga the besynnerligaste hufvudpunctar som saken päröra, och så thär jemte enfalleligen

episteln till de Romare: »När denna förklaringskrift är färdig och öfverlemnad till konsistorium, vill han utbedja sig en examen, men endast i närvaro af Landshöfdingen och flera andra förnäma personer af åtskilliga stånd», då frågor och svar kunna noga upptecknas, för att derefter öfverlemnas till kongl. maj:t.

Då konsistorium var mindre benäget för en dylik offentlig disputation, afsändes i det stället en ny beskickning till Bohus, bestående af sjelfve domprosten *Andreas Hilleström* och theologie lektorn *Jonas Magni Montin*, för hvilken beskickning redogörelse lemnas i ett deras memorial. De omnämna häri att de besökt fången den 15 December, och från klockan 2 till 5 e. m. sökt, liksom andra präster före dem, att med kraftiga skäl föreställa honom den himmelska sanningen om den gudomliga treenigheten

---

wisa orsaken, hwarföre iag mig ifrå then, nu i thet synliga warande Församlingen, afsöndrar, emedan så höga som låga sig thär öfwer besynnerligen förarga. Med ödmiuk och alfwarlig begäran, at the herrar andelige samma, efter Gudz heliga, för oss uppenbarade ordz likformighet, skarpt och noga undersökia och pröfwa wille, och sedan thär öfwer lemna mig til underwijsning hwar the see mig ifrå wägen til sanningen och lifwet förfela, uti hwar skriffitt sitt omdöm e

Herren weet at iag, som ett enfalligt, sanningen älskande och lifwet sökiande barn, med wyrduad af allo hierta anammar underwijsning, tuchtan, ther hon finnes efter Gudz ord i sanningene grundat, förmående gifwa siälena nåd til förbättring och upbyggelse effter rättfärdighetenes hopp, som af Jesu Christi troo genom kärleken är inwerckande til ewinnerligt lif. Förseer iag mig i thy ther til, at the herrar andelige icke gifwa mig på thenna min ödmiuka ansökning afslag, emedan thet torde wara och them, som thet är mig, ganska nödwändigt. Högw. Öfwersten och Commendanten lærer och sielf wäl finna, at thet iag härmed söker är tilbörigit, på thet Rijket ju förr ju häldre ifrå thenna tungan befrijas kunde.

Och til then ändan beder iag at Högw. Öfwersten och Commendanten gunstigst behagade befordra thenna min ödmiuka ansökning hos Högw. B:(aron) G:(eneral) M:(ajoren) L:(andshöfdingen) samt Öfwer Com:(mendanten), hwarpå iag förhoppas nådig resolution, som wyrdsamt förblifwer

Högwälborne Öfwerstens och Commendantens,

min nådige herres

allerödmiukaste undergifne

T. C. L.»

Skrifvelsen synes icke vara original utan en afskrift gjord a Jöns Tranchelius i Kongelf.

och andra till saligheten nödiga lärostycken, men kunde så mycket mindre dermed uträtta, som han likafullt blef fast och stadigt vid sina en gång fattade irrige meningar, yttrande sig nu såsom tillförne hån- och hårdeligen ej allenast om den helige andes gudom, utan ock om vår lutherska församling, liksom vore hon nu för tiden långt värre förfallen än hon någonsin före Luthers tid under påfvedömet varit, hvarföre, liksom Luther är vorden nödsakad att gå ifrån den påfviska, alltså har Leopold funnit sig långt mera befogad att träda ifrån vår lutherska församling».

När han derefter frågades hvad han skulle skrifva, om det beviljades honom papper och skriftyg, svarade han liksom förut, att han ville ej mundtligen utlåta sig vidare, än att han önskade uttala sina tankar om de fem hufvudstyckena, rättfärdiggörelsen, uppståndelsen och yttersta domen, samt derefter begära ett förhör, der frågor och svar skulle noga upptecknas för att så komma »inför Hans Kongl. Maj:ts nådiga ögon», då han sedermera vore redobogen att, om så pröfvades nödigt, inför en deputation af alla fyra stånden förklara sig mundtligen.

Derjemte sade han sig vilja, om det tillätes honom, göra en ny bibelöfversättning, närmare öfverensstämmande med grundspråket än den som begagnades, och slutligen »önskade han högeligen att bli benådad med transport ifrån Bohus till Kalmar, der han kunde få tillfälle tala med biskop Herman Schröder, till hvilken han hade så mycket större förtroende som denne hade varit hans informator».

Så vidt man kan se, uppfyldes icke någon af hans uttalade önskningsar, utan i stället öfverlemnade man honom, såsom numera oförbätterlig, att i tysthet och mörker multna bort i Bohus fängelsehålor. Så gingo år efter år, kommandanterna ombyttes, konsistorii ledamöter föllo undan, och slutligen glömdes han fullständigt och nämnes ej förr än den 17 Mars 1756, då det heter i protokollerna: »Alldenstund konsistorium på lång tid (mycket sannt, det var 20 år!) icke afhört, huruvida den för villfarelse i religionen på Bohus slott sittande studenten Leopold sig nu mera ändrat i sin villfarelse, så afgår bref till kyrkoherden i Kongelf att, med kommandantens tillstånd, i sällskap med slottspastorn, besöka fången.»

Om behandlingen af Leopold på Bohus slott, föreligga åtskilliga upplysningar. Enligt Kongl. Maj:ts bref den 1 April 1729 till landshöfdingen i Göteborgs och Bohus län, generallöjtnant Axel Gyllenkrook, skulle Leopold vid ankomsten till länet under kronobetjenters vård fortskaffas till Bohus, och der under god och behörig skötsel noga bevakas, samt afhållas från samtal och umgänge med andra, undantagande de personer, under hvilkas uppsigt han kunde med säkerhet anförtros, samt presterskapet i orten; till underhåll såväl på resan som framdeles under fångenskapen egde han uppbära 8 öre s. m. om dagen.

Sedan Leopold den 29 April anländt till Bohus, utfärdade kommandanten följande

»Ordres af den 30 April 1729.

1:mo. Det anbefalles härmedelst allvarsamligen, att den post, som står för dörren vid högvakten, skall ingalunda understå sig, vid hårdt straff tillgörandes, att släppa någon in till Studenten Thomas Christian Leopold i dess arrest, det vare sig eho som må, dock undantagandes prester och den vakthafvande, som har uppsigt om honom.

Det tillåtes väl bem:te student att gå ut på vällen med de prester, som äro honom tillförordnade att undervisa, men med ingen annan hafva hvarken umgänge eller samtal, vidare än som härutinnan befallt är.

2:o. Klockan precice 5 om aftonen skall han vara i den innersta kammaren, hvarest igenläses för honom och nyckeln levereras till vakten.

3:o. Den vakthafvande Under-Officern eller Corporalen, som gör Under-Officers tjenst, skall alltid hädanefters vara i Corps de Gardie på högvakten, samt noga efterse, att dessa ordres blifva väl efterlefvade, och i dess ställe skall en vice Corporal tillförordnas, som hafver uppsigt med vakten i Swingelen, till dess portarne blifva läste.

4:o. Den posten, som står för dörren på högvakten, skall icke allenast väl hafva inseende på merbem:te student, utan ock hvar $\frac{1}{2}$ timma noga visitera inne i rummen, derest han är vistandes.

Bohus Slott ut supra.

Heinric Joh. Rehbinder.»

Behandlingen var sålunda visserligen sträng och delvis grym, särdeles bestämmelsen att vakten skulle hvar halftimme visitera hans rum, hvilket naturligtvis måste varit ytterst pinsamt, om det fullgjorts i hela sin utsträckning, men å andra sidan hade han tvenne rum till sin disposition, deraf det ena, enligt Tranchelii uppgift till konsistorium, användes till sängkammare, och det andra att vistas uti om dagen; »och äro samme kamrar uti det huset, der Corps de Gardie är, så att Corps de Gardie är på den ena sidan uti huset, och kamrarne på den andra sidan med en förstuga emellan.»

Vi hafva emellertid redan sett, att Leopold med häftigt »skriande» sökte ådraga sig förbigåendes uppmärksamhet och sprida sina läror. Detta lyckades också, som man finner af Tranchelii rapport den 18 Maj 1731, der det heter att, ehuru Leopold förmenats samtala med det enfaldiga folket, har han likväl mången gång i sin kammare talat så högt för sig sjelf, att han kunnat höras af den utanför stående nyfikna hopen. Äfven hade han smugit sig till att vid dörren tala med en och annan, ehuru utan synnerlig verkan, som Tranchelius påstår, »förutom det att den till galgen dömda tjuften och mordbrännaren, Olof Skomakare från Tanum, hvilken hört något ord om den helige Ande och om helvetet, nu säger sig icke tro på den helige Ande och tröstar sig dermed, att helvetet icke evigt vara mände».¹ Att Leopold

---

¹ Den 18 Juni 1731 berättar kyrkoherden i Tanum, J. Ödman, att den nämnde förbrytaren »förliden Onsdag blifvit upphängd och död», men om han saligen dödde, är den allvetande Guden bäst bekant. Wi, som var tillstädes, må hvar tvifla, alldenstund han intet ville anamma sacramentet; kyrkoherden säger sig aldrig varit så olycklig, oaktadt han fört ut 2 i Göteborg som brändes och mer än många i Wismar som hängdes och arkebuserades.

Kyrkoherden begagnar tillfället att fråga hur han skall göra med nämndeman Jöns i Arndal, »som på en sabbat Dominica rogade, då jag efter predikan blef kallad till Gribbestad i soknebod, grep mig på hemvägen an med hårda ord och arghet, för thet jag hade skarpt predikat om ockrande och skinnande, til följe af Ver. 5 cap., som jag loco exordii förklarade, och under ögonen stälte the Christnes ockrande jämväl här, at the löna then fattige 3 dal. på en kalf, hvilken han skall föda tills han kan draga plögen, tå then rijke skinnaren kan få 12 daler ja 15 daler s:mt igen för 3 daler; äfven ock med theras lätte-säd etc., hvilket allt han tog til sig och sade huru the fattige suckade och greto

dock i sjelfva verket vunnit anhängare tyckes vara säkert, icke blott hos befolkningen utom fästningen utan äfven bland fångarne, hvilket senare intygas af den nämnde Olof Skomakare, som, när han skulle afrättas, erkände att 5 andra personer på Bohus, utom honom sjelf, blifvit genom Leopold förledde till afvikande från den rena läran,

I anledning häraf blef Leopold, »till en alldeles enslig ort transporterad.» Hvar den varit belägen, säges icke, men det vidsträckta Bohus hade många »ensliga orter» både öfver och under jorden, från hvilka icke något förtviflans skri mäktade göra sig hördt. Ännu gå i trakten berättelser om de fasansfulla fängelsehålorna under det ännu i våra dagar kvarstående tornet »Fars hatt», der man i bottenvåningens midt finner en stor cirkelrund öppning, genom hvilka fångarne hissades ned till de allt ljus beröfvade kamrarne nere i jorden. Det är dessa eller andra dem liknande, som åsyftas af pastorn i Tyska församlingen, Hempe, när han, som 1756 höll på att bereda en fånge till döden, klagar i konsistorium att »det under jorden belägna fängelsets fuktighet och ohygglighet af stank och mörker icke kan af honom beträdas utan fara för helsan, förrän fången erhållit ett annat fängelserum», hvartill Landshöfdingeembetet svarade, att intet annat rum finnes, men att det hädanefter skulle sörjas för ved och eldning — detta hade således äfven fattats, och det i medlet af November!

öfver honom, fast än jag aldrig veste at han var en ibland them, långt mindre någon namngaf efter kyrkolagen. I förstonne bemötte jag, som var allena, honom, som kom efter och ropade på mig, med största saktmodighet ocn lärdom. Men då jag märkte af hans arghet, och hörde expressioner att han skall lära mig predika: att han är en guds man, han sörjer för sin själ, så kan ingen undra på, att jag, som aldrig någon velat öfverfalla eller varit öfverfallen, blef förifrader och predikade lagen så hårdt, at the då hördet på Gribbestad, hvilka kunde märka oråd, efter jag var af vägen och dundrade så starkt, at 5 karlar kommo springandes och frälste mig — jag säger frälste mig, ty om jag, af ijfver och nijtalskan för Guds ord och thes tjenares förakt, hade slagit honom med min käpp, hvilket Satan gerna sedt och då vunnit spel, hade han kan hända slagit mig i hufvudet igen, at jag legat ther med allo. Härpå har jag alltsen så mycket starkare predikat och straffat grufveligen the i svang gående synder».

Var Leopolds fängelse af liknande beskaffenhet, kan man i sanning säga, att den rena lärans målsmän i Sverige under 1700-talet hafva mycket att stå till svars för. Men äfven om fången icke utsattes för det allra svåraste Bohus hade att erbjuda, blef fängelset i alla händelser hädanefter vida hårdare än förut, utan att likväl kunna tillfredsställa konsistorium, som den 10 Maj 1732 skrifver till landshöfdingen generalmajor Bengt Ribbing med begäran att »f. d. studenten Leopold måtte ännu bättre förvaras, enär hans förderfliga lärosatser utspridas i Kongelf».

Sista gången man läser Leopolds namn i domkapitlets protokoller är i samband med underrättelsen om hans död. Det heter nemligen den 27 Febr. 1771: »Emedan det ville berättas att bland den på Bohus fästning *nyligen* aflidne Leopolds qvarlåtenskap skall funnits en tysk traktat, som en vid namn Elias lär utgifvit, och denne auctors traktater sedan blifvit befundne af konsistorium vara af ett mot vår rena evangeliska lära stridande innehåll, hvarföre konsistorium ock låtit dem till all försäljning förbjuda, så beslöts att genom bref till kommandantsemetet på Bohus anhålla att berörde bok må till konsistorium insändas».¹

Det var på våren år 1729 som den unge studenten Leopold insattes i fängelse på Bohus slott, hvars portar aldrig mer skulle öppnas för honom medan han ännu tillhörde de lefvande. Det var först alla lidandes vän döden, som löste bojorna för fången, som då med 42 år af sitt lif inom Bohus murar pliktat för sin förmäthenhet att våga hysa en själfständig mening om det, som vore gagneligt för hans egen och andras välfärd. Som en ung, kraftig man kom han derin, som en 77-årig gubbe fördes han död derifrån, men, om äfven fängelset varit i stånd att böja kroppen, förmodade det likväl icke att kufva anden, och det finnes icke den

¹ Denna begäran efterkoms så till vida att kommandanten på Bohus Öfverstelöjtnant H. C. A. Lannerstjerna den 9 mars svarade (konsist. prot ²⁰/₄ 1771) att han begärt få boken af Slottspastorn, Hofpredikanten Gotth. Engelke, hvilken tagit henne till sig, men att Engelke svarat att boken egdes af Superkargören *Ekerman*, som förklarar att boken icke finge utlemnas. »hvilket slottspastorn lofvat efterkomma, hvarför han till den ändau behåller boken i sitt förvar, tills han vid lägligt tillfälle sjelf reser till Göteborg, då han vill taga den med sig att aflevera.»

ringaste antydan, ens hos hans förföljare, den »rena» lärans försvarare, om annat än att han till det sista ståndaktigt bevarade sin ungdoms öfvertygelse. Må vara att denna öfvertygelse i ett och annat, eller mångt och mycket var oriktig och vilsefarande: hederlikväl åt den, som i likhet med Leopold, icke blott *har* en öfvertygelse i religiöst afseende och lefver ett sannt lif i enlighet dermed, utan äfven vågar högt uttala den, och vidhåller sin tro äfven när den sättes på prof i ett lefnadslångt fängelse!

Vi hafva sett att Dippels lärosatser af Leopold kunnat spridas under ett strängt fängelse på Bohus. Det är då så mycket mera förklarligt, hur de kunnat vinna anhängare genom på fri fot varande lärjungar, till hvilka vi kunna åtminstone till en viss grad räkna Stendahl. Det är ganska antagligt att den senare under sin korta vistelse i Göteborg hann att på ett och annat håll göra åsigtterna kända, men först och främst måste man erinra sig, att Dippel sjelf vistades här någon tid före resan till Stockholm, och tyckes hafva vunnit så betydande insteg att konsistorium, som icke kände sig tillräckligt starkt, anmodade vederbörande i Skara att hitsända någon framstående prest, som kunde hålla Dippel stången. Det är härom man i Skara Stifts historia af Warholm läser en rätt egendomlig skildring: Biskop Svedberg sände nemligen enligt denna begäran till Göteborg kyrkoherden, magister Erl. Lidholm, som höll disputationer med Dippel, hvilken senare slutligen af myndigheterna förklarades besegrad och fördrefs från staden; i harmen lärer denne yttrat om sin motståndare, som var puckelryggig, att »om det brustit hål på kulan på ryggen, så hade inte den onde sjelf kunnat göra honom motstånd.»

Antalet bekännare var väl aldrig stort, kanske föga mer än några tiotal, i annat fall skulle derom säkerligen förekommit mer i konsistorii protokoller än hvad nu är fallet.

Hufvudmannen tyckes hafva varit smeden *Carlberg*, om hvilken biskopen den 10 Dec. 1729 yttrade den förmodan att han ej mera »håller sammankomster». ¹ Han tilltalades icke heller, men

---

¹ Klensmedsmästaren *Lars Carlberg* erhöll burskap i Göteborg den 18/5 1720 och afled i slutet af 1738 eller början af 1739. Enligt houppteckningen ¹⁵/₂ sistnämde år efterlemnade han enkan *Margareta Rase* samt en dotter *Anna*

af ransakningen om andra framgår att han varit medelpunkten i rörelsen. Sålunda berättade biskopen (Jacob Benzelius) 1732 att han anmodat kyrkoherden i Warberg att göra sig underrättad om *Laurentius Rave* uppförande der i orten, sedan man hört att han haft umgänge med smeden Carlberg, »hvaraf han blifvit så förvillad att han ej kunnat qvarblifva i sin tjenst hos sal. assessor Volrat von Tham.» Härpå svarade kyrkoherden att han besökt Rave, som till annan person sagt att vår nattvardsgång är alldeles onödig, och att det heliga dopet ej bör brukas förr än man nått »*annos discretionis*», men inför kyrkoherden förklarade han att han begått nattvarden. »Hvad annat vi efterfrågade ville han sig intet rent utlåta om, utan var ganska tvetydig och ostadig. Mig tyckes att hos honom är *conscientia scrupulosa*, hvilken smeden Carlberg, som efter denne Raves egen bekännelse præceptoren varit, så mycket lättare hos honom förorsakat, som han sjelf lærer svaga fundamenten hafva. Umgänget med samma smed nekar Rave icke, utan fast mer beskriver honom såsom ett stort helgon, hvars conversie han berättar åtskillige i Göteborg söka.»

Emellertid önskade prosten Dahlberg blifva Rave qvitt, liksom äfven den på Varbergs slott fängslade Stendahl, emedan han befarade att de hade åtskilliga anhängare i trakten. I anledning häraf föreskref konsistorium att det skulle efterforskas huruvida Rave utspred sina villomeningar, och framför allt borde man hindra hvarje beröring mellan honom och Stendahl.

Antingen hade den förra delen ej blifvit nog uppmärksamrad, eller också hade kätteriet från annat håll inträngt vidare, allt nog: den 23 Nov. 1737 inberättar pastor i Warberg att en student *Scarinius*, måhända en af Leopolds gamle kamrater från Lund, på en krog i staden haft mäktiga irriga utlåtelse om sakramenterne, men i anledning deraf blifvit utdrifven af värdfolket och sedermera gått ur staden, man visste ej hvart.

---

gift med trädgårdsmästaren *Sven Simson*. Förutom hus och gård på Wallgatan jemte en ödetomt, utgjordes det i sin helhet anspråkslösa boets tillgångar af kontant 76 daler 17 öre smt, husgerådssaker af hvarjehanda slag, samt följande böcker: biblar tryckta i Norrköping, Stockholm och Skara, skrifter af Arndt, Luther, Bunian, jemte »åtskillige andelige traktater i ett band»; nettobehållningen uppgick till 2,304 daler 10 öre smt.

Att Leopold och Stendahl verkligen inom Halland vunnit åtskilliga anhängare för Dippels satser framgår deraf, att man med visshet känner att till deras antal kunde räknas äfven Öfverstelöjtnanten *Carl Otto Lagercrantz* till Sannarp. Pastorn i Gällstad Daniel Ödman berättar nemligen den 9 Mars 1730 till konsistorium att, när han var på ett besök hos baronen och vice amiralen Sjöblad på Torpa, hade såväl värden som hans grefvinna »icke utan hjertans ängslan» berättat att herr Lagercrantz, när denne under en resa till Skaraborgs län nyligen gjort dem ett besök, haft »så fäselige ateistiska och dippelianiske discourser, att herrskapet ej utan häpenhet och bestörtning vid aftonmåltiden det hörde. Så väl Fru Grefvinnan som äldsta fröken blefvo om natten af hans tal så ängsliga, att de ej sofva kunde. När Herr Axel Hellstadius, som förr varit präst i hofvet, tillika med studenten Kindberg, som är der, kommo in till måltids, sade Lagercrantz till Herr Amiralen: »Har Du två dj—r i huset? Är inte en nog? När jag i dag kom till Svenljunga såg jag djefvulen komma med hela sitt anhang, ty då bars sal. mäster Nitrenius till grafven!» Vid bordet discourerade han om de heliga sakramenten ganska försmädeligen, men ofvannämde Theologici hade ej den dristigheten att något svara, utan, som de sade för mig, suckade och ängslades. När Herr vice Amiralen svarade honom: »Du talar, Lagercrantz, så att Du säkert kommer till helvetet», replicerade denne: »Vi skola alla till helvetet, men vi bli ej länge der; Gud är kärleken, derfor blifva vi snart derifrån förlossade.»

Med anledning af denna angivelse beordrade konsistorium kontraktsprosten Gudmund Carlberg att anställa förhör såväl på Torpa som hos en kapten Greiffenschütz, der han äfven »utan skyfällt sällsamme och gudlöse discourser», och efter denna ransaking borde saken anmälas hos Kongl. Maj:t. Både amiralen och kapten Greiffenschütz hade rest bort och något förhör kunde sålunda ej med dem hållas. I stället beslöt sig konsistorium att tillskrifva Lagercrantz direkt, för »att i menlöshet (!) förnimma om han ville tillstå sitt fel.» Förmodligen brydde han sig icke om att svara, ty saken afstannade dermed.¹

¹ Carl Otto Lagercrantz f. 1683, var en af Carl XII:s krigare; hade deltagit i slaget vid Gadebusch och blef 1716 illa sårad i Norge, samt bidrog

Framför allt var det i Bohuslän Dippelianismen blifvit spridd. Några bönder i Solberga angåfvo sålunda 1732 i konsistorium tvenne bröder, *Per* och *Lars Rasmusson* från gården Kjellsby i Jörlanda, för det *Per* frågat en af bönderna: »Tror du att der är djefvul och helvete till?»

»Ja visserligen», svarade denne, »är der helvete till, som är djeflarnes boning och kula.»

Derpå föll *Lars* i talet, såsom han satt med ett gissel i den ena handen, och sade: »Fannen tage mig om här är mer djefvul och helvete till än denna gissel är det.»

Vidare hade *Per* sagt: »Här är intet mer än Gud fader såsom en sann Gud; Christus var aldrig till, ej heller är född i köttet, ej heller den helige Ande var någonsin till.»

Efter af kontraktsprosten *Peter Bundi* hållen ransakning vid Svanesund, hänskjöts målet till häradets domstol och sedermera till Göta hofrätt, der de dömdes, *Per* till 3 veckors och *Lars* till 14 dagars fängelse vid vatten och bröd samt uppenbar kyrkoplikt; — det är icke känt, huruvida de efter en sådan penitens kommo till bättre insigt om helvetet.

Det kraftigaste och mest verksamma sättet att värfva anhängare åt de nya meningarne, var säkerligen att sprida Dippels skrifter. Som dessa icke kunde förstås af gemene man på grundspråket, öfversattes de och vandrade, som man erfar af såväl ransakningarne i Stockholm som äfven af dem i Göteborgs konsistorium, ur hand i hand. Derunder hände, att ett eller annat exemplar förirrade sig, och den 13 Okt. 1736 framvisade biskopen i konsistorium en »hop» böcker, som han erhållit af en tysk, *Christoffer Schütz*, hvilken åter fått dem af en svensk smedgesäll — säkerligen en af den förutnämnde *Carlbergs* —, »som är tillgifven villfarelserne i läran», men nu afrest från orten. Som dessa böcker befunnos innehålla »en hop förderfliga och tvärt emot Guds ord stridande satser», blefvo de lagde med beslag, hvarjemte domprosten fick i uppdrag att ransaka efter flera sådana och dem konfiskera.

1740 till de upproriske *Dalkarlarnes* kufvande; han dog 1756 och ligger, jemte sin fru *Anna Christina Silfverskiöld*, begrafven i Årstads kyrka.

Bland Dippels anhängare i Göteborg var äfven en handlande *Gråsten*.¹ Denne fick en dag under loppet af år 1732 besök af tullinspektoren i Uddevalla, *Petter Spaak*, en framstående man i sin hemort och gift med sjelfve biskopens systerdotter, och lånte honom vid detta besök några af Dippels skrifter. Väl hemkommen började Spaak studera dessa, och blef snart en ifrig förfäktare af de deri uttalade åsigtarna.²

Detta hade till följd att prästerskapet i Uddevalla, prosten Esberg och komminister Gothenius, anmälde honom hos konsistorium, i anledning hvaraf biskopen i deras närvaro höll ett förhör med Spaak den 11 Oktober 1733. Det upplystes då att den senare af handlanden *Gråsten* i Göteborg fått låna »Jesu Christi Evangelii Lius och Klara Sken», utgifven af Christiano Democrito (Dippel) hvilken bok i afskrifter sedermera lemnats till en fru Schwartzkopf samt till Spaaks syster och hennes man, postmästaren i Uddevalla Paul Bäck. Men prosten Esberg berättade äfven att han fått låna en af Stendal författad vidlyftig skrift, kallad »Fadrens dragande», hvilken Spaak på tillfrågan förklarade sig erhållit af handlanden Zachrissons i Göteborg bokhållare Kloth.³

Sedan ransakningen var slut, »inlät sig Herr Doktoren och biskopen uti en vidlyftig disput med Spaak, afhörandes hans satser och dem grundligen vederläggandes af Guds klara ord, och det i all kristlig saktmodighet, på det han måtte bringas till återkallande af dess villfarelse, men han, detta allt oakadt, blef vid sin förra utlåtelse, och sade sig invärtes vara förbuden att vidare bevista den offentliga gudstjensten och begå nattvarden.»

¹ *Gustaf Gråsten*, son af handlanden i Stockholm med samma namn, erhöll $\frac{1}{12}$ 1731 burskap som handlande i Göteborg, afled redan 1734 och var gift med *Catarina Elisabet Edenberg*, dotter af handlanden Martin Edenberg † 1729 och Christina de Silentz † 1745. Han var bror till Kamrer Gabriel och Häradshöfding Petter Gråsten, båda bosatte i Stockholm.

² Spaak lär dock »insupit sina kätterier hos Leopold på Bohus» allra först, heter det sedermera 1734. *Petter Spaak*, sedermera Packhusinspektor i Göteborg, var född 1694 och afled $\frac{2}{12}$ 1769, gift andra gången med *Ingrid Maria Bagge* f. 1729 † 1793, samt son af postmästaren i Uddevalla Elias Spaak f. 1650

³ *Christer Kloth*, styfson till rådman Paul Werner i Lidköping, blef sedermera egen handlande i Göteborg, och egde hus vid Stora Hamnen men drunknade ung den $\frac{24}{7}$ 1734.

Då man icke kunde komma någon väg med den anklagade, begagnades tillfället att anställa jagt på alla i Uddevalla befintliga kätterska arbeten, hvilka derefter öfverlemnades till domprosten Hilleström, emedan biskopen ansåg sig jäfvig, till följe af slägtskapen med Spaak¹.

Som denne senare hade flera meningsfränder i Göteborg, så t. ex., utom de nämnde och andra med dem, äfven en handlande *Wennerström*,² väcktes det 1734 fråga om att inkalla honom till förhör, men Spaak var en man som icke tvekade om svar, samt hade redan i skrifvelse till konsistorium redogjort för sina åsichter, och, när man härtill lägger slägtskapen med biskopen, voro fäderne icke synnerligen angelägna att träffa honom. Midt under detta bryderi anlände Spaak till Göteborg, den 23 Januari. Nu voro goda råd dyra; att icke inkalla honom hade varit oförlätligt, och att inkalla honom var å andra sidan allt utom angenämt. Slutligen beslöt man sig för det senare. Spaak eftersändes och kom mot all förhoppning genast, innan konsistorium hunnit ikläda sig rustningen, och det gör ett öfverväldigande komiskt intryck att mellan raderna läsa den ytterliga förlägenhet, hvori denna ärevördiga domstol råkat, och hur medlemmarne rådgjorde om *hvad* man skulle fråga honom. Slutligen tillspordes han om sin tanke rörande den helige Ande. På denna fråga svarade Spaak att den helige ande utgår af fadren och sonen, men är ej något sjelfständigt väsende utan blott en Guds kraft. Om Kristi förtjenst yttrade han att som Gud är kärleken kan han icke hysa vrede, ej heller kan någon hämndsökande rättfärdighet vara en af hans egenskaper. Slutet på detta storartadt anlagda förhör blef att, »då konsistorium ej fick honom en hårsman», vika från sin öfvertygelse,

---

¹ Skörden blef: *Fadrens dragande* af Johan Stendahl, in triplo; *Jesu Christi Evang. klara sken* af Dippel, *Om den sanna kraft-dygden* af Antoinette Bourignon öfversatt af Spaak och *Von der Wahren krafft Tugend* (samma arbete på tyska), Amsterdam 1679 in 8:vo.

² *Georg Vennerström*. Erhöll burskap först $\frac{2}{12}$ 1740 och omtalas 1764 vara död; g. m. 1. *Margareta Ziwertz*, dotter af vinkypare Alexander Ziwertz och Ingrid Liedner, samt syster till handlanden Johan Bergströms hustru Johanna Britta Ziwertz. 2. *Anna Christina Borgström*, dotter af tenngjutare-ålderman Lars Borgström.

bad honom konsistorium bevekligen (!) att genast resa hem, och icke sprida sina satser här, hvilket han lofvade.»

Saken anmäldes emellertid i Göta hofrätt, som den 27 Mars begär att konsistorium ville foga anstalt om uppläsande i Uddevalla af 1655 års religionsstadga och 1706 års kongl. Bref om svärmerier, samt att gudfruktige och tålmodige präster måtte förordnas att undervisa Spaak, ett värf hvartill konsistorium ansåg nödigt förordna ej mindre än tre präster.

Sedan dessa ej kunnat uträtta något, lika litet som kyrkoherde Niehenck i tyska kyrkan, hvilken också ville försöka sig, beslöt man att bref skulle aflåtas till Göta hofrätt om utgången. Men kort derefter skref biskopen, som nu var i Stockholm vid riksdagen, och ber att ingenting må ännu åtgöras vid saken, hvartill svarades att detta ej mer var behöfligt sedan Spaak med hela sitt hushåll flyttat till hufvudstaden, och dermed synes dippelianismen i Uddevalla haft en ände.

Man kan vid läsandet af denna rättegång, der den brottslige behandlas med utsökt artighet och undfallenhet, ej underlåta att anställa en jmförelse med den behandling Leopold fick röna, men det är också sannt att ej alla kunna hafva biskopen till morbror. Någon som icke känner förhållandena skulle möjligen vara nog menlös anse att häri ligger en orättvis beskyllning mot konsistorium — för ingen del, detta är endast skildringar efter officiella aktstycken, och hvad beträffar rättvisan i den tidens konsistorium, så var den mer än betviflad, som vi längre fram skola få tillfälle att se, när ingen mindre än Riksens Ständers Protokolls deputation 1765 anser sig böra slunga midt i ansigtet på konsistorium den blodiga tillvitelsen, att *konsistorii rättvisa rättar sig efter tiden och omständigheterna*, en beskyllning, hvilken så vidt vi känna aldrig blef af deputationen återtagen eller mildrad.

3. Herrnhutarne.

Det låg i sakens natur att dippelianismen icke skulle kunna synnerligen djupt nedtränga bland massorna, i alla fall icke så som pietismen, men äfven denna senare började, som förut är antydt, i slutet af 1730-talet förlora fotfäste. Orsaken dertill var likväl ingalunda den, att folket kände ett mindre behof af varm religiositet än förut, utan den att de yttre symptomerna af pietismens tillvaro blefvo mindre märkbara genom det stränga handhafvandet af konventikelplakatet. Men elden glimmade under askan, och det behöfdes blott en särskild anledning att åter komma det religiösa behofvet att bryta fram, ehuru i något olika form.

Anledningen härtill gafs af den vid nämnde tid i landet inträngande *herrnhutismen*, hvilken i anseelig mån undanträngde den pietistiska rörelsen, från hvilken den likväl härstammade. Liksom denna hade den förra äfven till mål, att inom den stora kyrkoförsamlingen bilda trängre kretsar af sannt troende och heligt lefvande medlemmar, men skilnaden ligger deruti, att herrnhutarne bilda liksom en enda stor familj, hvars alla medlemmar stå i närmaste förbindelse, och skola uppfostra hvarandra till lefvande fromhet. De höllo så strängt på Kristi gudom att de nära nog satte sonen i stället för Gud fader; allt var i öfrigt anlagdt på framkallandet af en viss religiös sentimentalitet.

Upphofsmanen till denna nya rörelse var som bekant greve Nicolaus Ludvig von Zinzendorff (f. 1700, d. 1760), som äfven stiftade den första »Förnyade Brödraförsamlingen». Redan 1735 tillskref han konung Fredrik I af Sverige och lemnade en redogörelse för sin och samfundets trosbekännelse, men hitsände derjemte tvenne missionärer att verka i sektens intresse, nemligen en svensk

Arvid Gradin och tysken Dober, hvilka, när de kommo till Göteborg, här förhördes af biskop Jacob Benzelius, som »upptäckte deras irrlärighet» och förbjöd dem predika. Härifrån begåfvo de sig till Stockholm, men deras resa slutade dermed att Gradin under bevakning affördes ur riket 1749, efter det erkebiskopen utfärdat ett herdabref med varning för den »fanatiska Herrhutiska sekten» med dess »oandlige och onyttige nyheter».

Detta hindrade naturligtvis ej att sekten ganska raskt fick spridning, och att församlingar bildades i Stockholm, Uddevalla, Karlskrona och Göteborg, hvilka bibehållit sig ända till våra dagar.

När församlingen i sistnämnde stad uppkom, kunna vi icke säga, men den fans till åtminstone den 6 Mars 1745, ty då uppkallades inför konsistorium en studerande *Christian Ulrik Lenberg*, angifven att hysa villomeningar och »hålla predikningar för diverse folk». Han var anställd som »aftonsångspredikant för Associerade församlingen i Göteborg», och tillhölls nu af biskopen det oskickliga uti att hålla sammankomster med gudstjenst i enskilda hus, »hvilket sjelfsväld och oskick icke kunde tålas». Det genomgående förhör, som derefter anställdes, var icke nog för vederbörande, hvarför målet hänvisades till landsfiskalen för åtals anställande.

Tio år senare åtvarnades en af adjunkterne vid domkyrkan, magister *Carl M. Montin*, för det han i en predikan brukat utlåtelse, som hade ett visst tycke med de Zinzendorffska lärorerna, men detta ledde icke till vidare.

Båda dessa åtal anställdes af biskop Georg Wallin, som också i det liktal, lektor Johan Rosén höll öfver honom efter hans död, berömdes för det nit han lagt i dagen vid bekämpandet af Zinzendorffs lära, hvilken han liknade vid Apokalypsens 666. Äfven den med biskop Wallin samtida domprosten Ubechel var en väldig ifrare mot denna sekt, till hvars nedgörande han hade samman-skrifvit ett arbete, »*Contra Sectam Herrhutianam*», som förevisades i konsistorium och der gömdes »att hafva vid förefallande tillfällen».

Vi hafva redan sett, och skola än vidare få rikliga tillfällen erfara, att kyrkans fäder i Göteborgs stift voro oblidkeliga fiender till olika tänkande, hvarvid icke minst utmärkte sig Wallins och

Ubechels efterträdare, biskop *Erik Lamberg* och domprosten *Olof Ekebon*.

Då i början af 1770-talet rättegången mot lektorerna Beyer och Rosén, rörande anklagelsen för Svedenborgianism, var i sitt mest spännande skede, uppträdde den förstnämnde i konsistorium med att omtala ett »nog allmänt rykte, som säger, att flere personer här i staden skola gifvas, hvilka icke allenast äro Herrnhutiska villfarelser inom sig tillgifna, utan ock visa prof deraf medelst olofliga sammankomster», hvartill kommer att böcker, skrifna i denna anda fritt säljas, »hvilket», tillägger Beyer spetsigt, »Domprosten Ekebon kunde bestyrka, då han lärar hos bokbindare Winberg hafva uppköpt hela Zinzendorffska verket». Som ryktet om dessa villfarelser syntes mera till- än aftaga, hemställde Beyer om man icke borde ransaka hur härmed förhåller sig, i hvilken hemställan naturligtvis äfven Rosén förenade sig, »helst något hvar nog hört talas om det besynnerliga brefvet, som en prest i stiftet skrivit till en person i staden, men hvilket råkat i händerna på en man med samma namn, men annan åsigt i religionen, derigenom innehållet blifvit känt».

Domprosten Ekebon, hvars församling saken närmast rörde, sade sig ej funnit hvarken Herrnhutare eller sammankomster af sådana, men förklarade sig villig att göra de efterforskningar, som kunde vara af nöden.

Det hela var i sjelfva verket icke ämnadt till någon förföljelse mot olika tänkande, så vidt man kan se, utan hade till mål att visa hur konsistorium med eller mot sin vetskap lät den ena sekten frodas under det den andra förföljdes på det bittraste. Att detta varit innersta meningen med Beyers klagomål öfver Herrnhutismen framgår med temlig visshet deraf, att Rosén den 27 Februari begärde utdrag af protokollerna beträffande detta ärende, »för att genom deras tryck visa allmänheten med hvad nit den saken bedrifves».

Domprosten hade visserligen, som ofvan är nämndt, yttrat sin åsigt vara, att inga Herrnhutare funnos i Göteborg, men, hur orimligt det än tyckes vara att anklaga en man sådan som Ekebon för sekterism, hvilken vid åtminstone ett tillfälle på det skönlösaste utfarit mot ifrågavarande lära, tyckes å andra sidan Beyers

och Roséns anfall icke saknat all grund och var i alla händelser så närgånget, att Ekeboom ansåg sig böra på heder och samvete bekänna, att han icke hade någon gemenskap med Herrnhutismen.

Saken förefaller likväl allra minst sagdt besynnerlig, ty när målet nästa gång kom före, företedde Beyer en afskrift af det ofvan omtalade brefvet, hvilket var skrifvet af komministern i Romeled, *Anders Cederfelt*, den 25 September 1770 till en person vid namn *Pihl* i Göteborg, men som råkat i händerna på en kontorist, anställd hos grosshandlare Christian Arvidsson, hvilket bref enligt Beijers åsigt var fullt »af Herrnhutisk anda», hvaremot domprosten ej kunde finna det hufvudsakliga innehållet kätterskt, ehuru han dock icke kunde gilla de deri brukade talesätten, såsom ledande till misstankar om författarens renlärighet.

Bragt i trångmål, hemställde slutligen domprosten, huruvida det kunde vara tillständigt för Beijer och Rosén att befatta sig med detta mål, då Kongl. Maj:t, på grund deraf att de voro anklagade för Svedenborgianism, förbjudit dem all teologisk undervisning, »hvar till äfven, efter Herr Domprostens mening, hörde allt omdöme om religionsmål, som i konsistorium förekomma» (!).

I hufvudsak hade dock de båda lektorerna haft rätt, och när justitiekanslern Joachim Liljestråle, personligen närvarande i konsistorium 1773, sporde om ett och annat rörande kyrkoväsendet i stiftet och deribland om inom stiftet funnes några herrnhutare, nödgades konsistorium erkänna: »för herrnhutism hafva väl några varit misstänkte och särdeles de, som träget hållit sig till den vid fattighuset anstälde, nu aflidne predikanten Willin», men biskopen intygade att hans predikningar varit renlärike.

4. Svedenborgarne.

Den enda af svensk man bildade sekt, som vunnit något större antal bekännare, är den *Svedenborgska*, stiftad af *Emanuel Svedenborg*, född 1688 och död 1772. Den började tilldraga sig någon uppmärksamhet redan samtidigt med den Hernhutiska rörelsen, men det var, som vi längre fram skola se, först i slutet af 1760-talet man ansåg sig mot densamma böra tillgripa svärdet.

Svedenborg erkänner visserligen bibeln såsom egande gudomlig auktoritet och såsom den källa, ur hvilken han hemtar de erforderliga bevisen för sina satser, men å andra sidan påstår han att bibeln icke får tolkas efter bokstafslydelsen, emedan bokstafven dödar, men anden gör lefvande; ja, han går ännu längre i det han förklarar att ingen kan komma till full insigt om ordets andeliga mening, utan genom att rådfråga hans, Svedenborgs, skrifter. Svedenborg skulle nemligen af de aflidne människornas andar, hvilka voro de enda englar han ville erkänna, erhållit undervisning om bibelns *andeliga* innehåll, och han förfäktade att bibeln, likasom allt annat, har sin motsvarighet i ett inre. Det måste sålunda tänkas ett det innerligaste sammanhang mellan ande och natur i allmänhet, samt mellan bibelns innehåll och form i synnerhet; detta är hvad Svedenborg benämnde sin *korrespondenslära*.

Beträffande de hufvudsakligaste punkterna af hans dogmatiska system, så förkastar han helt och hållet *läran om tre personer* i gudomen, såsom varande »satanisk» och på samma gång den oförnuftigaste och farligaste af alla villfarelser. Ty hvarje tal om tre personligheter i gudomsväsendet kan i hans ögon icke hafva någon annan följd än att antagandet af en så orimlig föreställning skulle

komma alla sanna tankar om Gud att gå förlorade, och att människorna slutligen blefvo rena gudsförnekare.¹ Om detta vittnar godt om Svedenborgs sunda förstånd, så erkänner han deremot å andra sidan tre successiva uppenbarelseformer af den eviga gudamänniskan, nemligen såsom skapare, återlösare och pånyttfödare; det gifves sålunda »ingen annan Gud fader än Jesu Kristi gudom; ingen annan Guds son än Jesu Kristi mandom, och ingen annan helig Ande än Jesu Kristi kraft.»

Svedenborg betraktade sålunda icke Jesus Kristus såsom Guds son af evighet, utan såsom den ende, evige Guden sjelf, och såsom en riktig konsekvens häraf *förnekar han också alldeles kyrkans försoningslära*. Han medgifver visserligen att »den äldsta kyrkan» öfverlemnade sig åt laster och brott af alla slag, hvilket äfven vållade att hon förlorade den ursprungliga, rena kändedomen om Gud och naturen, samt att detta affall från Gud återverkade på de kommande släktena, hvilka af föräldrarne ärfde benägenhet för det onda. Men deremot fränkänner han Gud, i likhet med Dippel, möjligheten af all slags vrede, på den grund att Gud aldrig kan förändra sina känslor för menskligheten, eller låta sitt förhållande till människoslägtet på något sätt bestämmas af dettas förhållande till honom. Sålunda kan det icke heller ens blifva fråga om att försona Gud, och allra minst kan Kristus, som ju sjelf är den ende Guden, tänkas uppträda, lida och dö såsom medlare mellan sig sjelf och det fallna släktet.

Det frälsningsverk Kristus utförde måste sålunda gälla förlossningen af både andeverldens englar liksom af människorna, från det större eller mindre beroende af onda andar, hvori deras fria vilja och äfven kroppar råkat, genom hvilken förlossning äfven himlarnes ordning och jämnvigt blef återställd. »Genom denna lära om den allmänna återlösningen anser Svedenborg sig ock hafva beredt väg för mensklighetens befrielse från den barbariska försoningsdogmen, en villfarelse så stor att den i förening med treenighetensläran förstört hela kyrkan ända till den grad, att icke något andligt i henne återstod.»²

¹ Svedenborgianismens historia i Sverige under förra århundradet af Rob. Sundelin. Upsala 1886, sid. 11.

² Citat efter förut anf. arbete.

I sammanhang härmed står äfven Svedenborgs afgjorda förkastande af den lutherska läran om rättfärdiggörelsen genom tron allena, som han kallar en satanisk lära, hvarigenom människan frestas att blifva en fullkomlig syndaträl; de enda rätta frälsningsvilkoren enligt honom äro tro och kärlek, hvilka ingjutas i oss från himmelen endast vi uppriktigt önska och förtjena det genom våra gerningar.

Till hans system hör i öfrigt att han i fråga om *skapelsen* likaledes förkastade kyrkans lära om en skapelse af intet, såsom varande en orimlighet, utan lärde i stället att allt andligt väckts till lif af en andlig sol och att allt materielt utgått från en naturlig sol, men att båda dessa solar ytterst hafva sitt ursprung i Gud, allt varandes källa.

Om *lifvet efter döden* säger han att det är en villfarelse hos de flesta människor, när de föreställa sig efter aflidandet en fullkomlig omhvälfning och uppkomsten af ett idealt tillstånd, som är det förutvarande grundväsentligt olika: »för honom är den kommande lifsformen allenast en högre potens af den närvarande, eller rättare sagdt, blott ett fullständigt manifesterande af hvad som här lefver och rör sig i timlighetens form». I konsekvent utveckling af denna lära anser äfven Svedenborg att alla de människor, som efter sitt samvete lefvat i människokärlek, blifva evigt salige äfven om de under jordelifvet varit »hedningar» och »gudsförnekare», samt äfven att möjlighet till bättring förfinnes i ett annat lif för alla som derom bemöda sig, och skall slutligen Gud förr eller senare bringa till stånd en harmonisk förening af dygd och salighet. I enlighet härmed förnekade Svedenborg afgjort tillvaron af en *personlig djefvul* i kyrkans mening.

Det mest egendomliga i hans lära är likvisst hvad han förkunnade om framtiden och *lifvet efter detta*, och här har han släppt fullkomligt lösa tyglar åt sin fantasi.

I öfrigt var han öfvertygad att, genom den af honom återupprättade församlingen, hade det förderfvade kyrkoväsendet nått sitt slut, och med yttersta domen, hvilken efter hans förmenande gått i fullbordan år 1757, var det gamla utdömdt och förgånget, och allt nytt vordet i och med hans upprättande af *Nya Jerusalems kyrka*, i hvilken människorna återfördes till den sanna och ursprung-

liga, men hittills obekanta kristendomen. Början af denna kyrka daterar Svedenborg sjelf från den 19 Juli 1770, eller dagen efter det han fullbordat sin skrift, »Vera christiana religio» (Den sanna kristna religionen).

Svedenborg stiftade icke sjelf någon egentlig församling, men redan under hans lefnad, och ännu mer efter hans död, uppstodo hemliga sällskaper i hans anda, såväl i Sverige som i utlandet. På det hela taget gjorde hans skrifter i början föga uppseende, affattade som de voro på latin, hvilket gjorde att de endast kunde förstås af den lärda verlden. Men just inom denna senare räk-nade Svedenborg åtminstone i början åtskilliga genom sin ställning mycket betydande vänner, om också icke afgjorda anhängare. Bland dem nämnas biskopen i Åbo, sedermera erkebiskop *C. F. Men-lander*, samt biskoparne *J. Sirenius* i Strengnäs och *L. Benzel-stierna* i Vesterås; »sannolikt är att dessa män, åtminstone en tid bortåt, stodo spörjande, och ej utan sympati, inför de kritiska beståndsdelarne i den nya läran, men att de af sin höga, ansvarsfulla ämbetsställning afhöllos från en öppen brytning med svenska kyrkan och äfven helt och hållet drogo sig tillbaka när det börjades göra sak af den Svedenborgska frågan».¹ Likaså finnes anledning till den tron att biskop *Halenius* i Skara mot slutet af sin lefnad var gynsam stämd för de nya åsigterna.

Om de nyssnämnde kunna sägas hysa böjelse att omfatta Svedenborgs åsigter, var likväl detta ännu mer händelsen med biskopen i Göteborg *Erik Lamberg*, hvilken bevisligen tagit djupt intryck af såväl personligt umgänge med Svedenborg som äfven af de skrifter denne gång efter annan tillstälde honom, och det blef af denna anledning äfven i Göteborg den nya läran först slog rot och tilläts att utbreda sig, allt under Lambergs medgifvande om också icke direkta medverkan. Det var först sedan denne icke längre kunde förhindra att en religionsprocess mot den nya lärans anhängare började, och då denna process syntes utveckla sig derhän att Lamberg insåg det vara förenadt med verkliga obehag att hafva något gemensamt med sitt stifts svedenborgare, som han så grundligt svek deras förhopp-

¹ Svedenborgianismens hist. af R. Sundelin, sid. 43.

ningar, att han blef ett villigt och hänsynslöst redskap för deras motståndare.

Som sagdt hade Svedenborg lyckats i Göteborg vinna på sin sida åtskilliga anhängare, icke blott bland de mera betydande handlandena, utan till och med åtskilliga teologie doktorer, som dertill voro medlemmar af sjelfva domkapitlet.

Det uppgifves att Svedenborg redan 1759 skall hafva varit, jemte fjorton framstående personer i staden, middagsgäst hos den rike och allmänt aktade direktören i Ostindiska kompaniet *Niclas Sahlgren*, samt att han vid detta tillfälle förvånat de närvarande genom berättelsen om en samtidigt pågående eldsvåda i Stockholm.¹ Att de män, som der omgäfvö Svedenborg, voro eller blefvo hans anhängare är ytterst sannolikt.

På så sätt började så småningom kännedomen om hans religiösa system tränga ut i vidare kretsar, dels genom hans personliga bearbetningar, dels genom öfversättningar af hans arbeten eller uppsatser i hans anda. Utgångspunkten för denna missionsverksamhet var, som sagdt, Göteborg, och den verkande kraften var i första rummet teologie lektorn vid härvarande gymnasium doktor *Gabriel Andersson Beyer*.

Född i Bohuslän, kom denne senare, efter att hafva genomgått Göteborgs katedralskola, 1734 in på gymnasium samtidigt med Erik Lamberg, den blifvande biskopen och sedermera Beyers hätske motståndare; blef student i Lund 1739, magister 1745, erhöi dertill efter 1748 anställning såsom konsistorienotarie i Göteborg, blef 1752 græce linguæ lector och tio år senare teologie lektor samt afled 1779.² Detta är i få drag de yttre konturerna af denne mans lefnadslopp, hvilken af sin samtid erkändes vara ett föredöme af fromhet och rena seder midt i en förderfvad tid, älskvärd i umgänget, flärdlös och enkel samt med varm medkänsla för allt godt, sannt och skönt, men som af dessa egenskaper icke skyddades mot en långvarig och bitter fejd, som så när kostat honom

¹ Niclas Sahlgren, f. $18/3$ 1701, d. $10/3$ 1776, kommerseråd och kommandör af Vasaorden. Händelsen tilldrog sig i Sahlgrenska huset, eller det, som nu bär Nr: 14 på Norra Hamngatan bredvid Tyska kyrkan, en tr. upp i salen.

² Gift m. Gunilla Christina Ekman, d. $21/8$ 1769.

hans timliga välfärd; Beyer var nämligen den första person af mera betydhet, som öppet öfvergick till Svedenborgianismen.

Det är mycket troligt, att Beijer temligen tidigt omfattat läror, som med Svedenborgs egde gemenskap, men hans personliga bekantskap med den senare egde rum först 1765, då Svedenborg kom till Göteborg på genomresa till London. Beyer blef då så intagen i den märkvärdige siaren, att han bjöd honom på middag i sitt hem tillsamman med eloquäntie lectorn *Johan Rosén*. Efter måltiden bad han Svedenborg att i Roséns närvaro lemna en kort framställning af sitt religionssystem. Denne tillmötesgick hans önskan, och framställde med en sådan inspirationens glöd sina tankar att de båda åhörarne fullständigt vunnos, och Beyer anmodade Svedenborg att följande dag, då de åter skulle träffas hos en handlande *Wenggren*, gifva honom en skriftlig uppsats på innehållet af föredraget. Detta lofvade Svedenborg och höll ord, och från denna stund kunna sträfvandena att i Göteborg vinna anhängare till den nya läran dateras.¹

Det första steget Beyer tog var att börja utgifvandet af *Nya Försök till uppbygglig förklaring öfver evangeliska Sön- och Högtidsdagstexterne, i afsigt på en handpostilla*, hvilket arbete trycktes i Göteborg åren 1767 och 1768 samt erhöll ganska stor spridning äfven ute på landsbygden i stiftet. I denna postilla sökte han förklara texterna efter den svedenborgska utläggningsmetoden, samt var dervid biträdd af dåvarande filosofie lektorn vid gymnasium, den lärde orientalisten och genealogen *Johan Gothenius*, hvilken särskildt författat de s. k. »nyttorna» eller tillämpningarne; det är häraf tydligt att äfven Gothenius, för att kunna åtaga sig med-

¹ Handlanden *Olof Wenggren*, bror till rådmannen och sedermera sekreteraren i Ostindiska kompaniet *Sven Wenggren*, hade från *Venersborg* kommit till Göteborg, der han erhöll burskap $\frac{21}{8}$ 1737; var tre år senare gift med *Anna Catarina Maas*, d. $\frac{22}{9}$ 1798, dotter af handlanden *Osvald Maas* och *Ingeborg Norrman*. Det vill synas som *Wenggren* varit slägt med *Beyer*, åtminstone hette superkargören *Gabriel Beijers* mor *Elisabet Wenggren*.

Om detta siarens besök i Göteborg skrifver *Johan Gothenius* $\frac{17}{8}$ 1765 i bref till *C. C. Giörvell* (orig. i Riksbiblioteket, afskrift i Göteborgs musei bibl.): »Svedenborg var här och åt dageligen på saken. Detta var något hastigt sagt, men, förlåt mig, jag ville säga, han var ständigt gästbuden. Han gick sedan med fartyg till Holland. Omdömen hos våra äro nog olika öfver honom.»

arbetareskapet vid dessa predikningar, måste hafva gillat innehållet och andan i desamma.¹

Härtill kommer ytterligare en icke mindre märklig omständighet. I egenskap af dekanus lemnade en annan ledamot af domkapitlet, teologie lektorn *Magnus Roempke*, tillstånd till arbetets tryckning och utsatte dervid sitt namn, något som gaf postillan, enligt gällande tryckfrihetsförordning, prägel af att den gillades af biskop och domkapitel, och att dessa iklädde sig ansvaret för densamma i afseende på innehållets renlärighet.²

Under fortgången af postillans tryckning iakttogo dock författarne, hvilka icke namngåfvo sig, mera försigtighet i uttrycken än i början, och såväl Beyer som Rosén ansågo den verkligen vara fullt renlärig.

Enär detta första steg tycktes vara tryggadt och ingenting att befara från den ortodoxa riktningens målsmän, blef man djerfvare, och Rosén tog sig före att i den af honom utgifna tidskriften *Preste-Tidningar* år 1768 vederlägga några anmärkningar, som af en tysk teolog blifvit riktade mot Svedenborgs arbete *Apocalypsis revelata*, hvilken uppsats väckte ytterligare uppmärksamhet.

Slutligen utkom äfven samma år i Göteborg en prästmötesafhandling, de reprobatione, författad af lektor Roempke, som deri åtminstone så till vida visade sig gynna Svedenborgianismen, att han förnekade att Gud skulle kunna döma någon till osalighet, eller att tro hos Herren skulle kunna finnas en hämnande rättfärdighet.

Emedan författaren var densamme som censurerat Beyers och Gothenii postilla, och som å sin sida erhållit biskopens i

¹ *Johan Gothenius*, son af kyrkoherden i Onsala Lars Gothenius och Maria Hjelmberg, f. Bagge, samt sonsons sonson af Gunnar Callogæus, som 1593 var pastor i Bollebygd, föddes i Uddevalla ²⁹/₁ 1721, blef lektor 1760 och dog först 1809 som prost och kyrkoherde i Skee. Han skötte vid gymnasium lektoratet i filosofisk propedeutik samt, jemte Roempke, äfven den dogmatiska undervisningen.

² *Magnus Roempke*, son af amiralitetsfältskären Johan Fredrik Roempke (f. i Preussen, d. 1729) och Dorotea Jordan (f. 1687, d. 1763), föddes i Göteborg ²⁹/₆ 1717, student i Lund 1734, blef 1747 magister i Rostock, teologie doktor 1762, dog ²⁴/₇ 1784. Var gift m. 1) *Cajsa Elisabet Ekman*, dotter af rådmann Lorens Ekman i Göteborg, 2) *Carolina Neuman*, dotter af packhusinspektoren Martin Neuman, d. 1756, och Elis. Charitas Esséen, d. 1796.

domkapitlets namn gifna godkännande af afhandlingen, är det tydligt att anhängarne till den nya läran med skäl kunde anse sig hafva vunnit fast mark. De trodde sig nu hafva väl grundade skäl för sitt hopp, att den gamla kyrkans dagar voro räknade och att hon, särskildt i Göteborgs stift, skulle i all stillhet och utan något motstånd blifva öfverrumplad af den nya kyrka, som genom Svedenborg kommit till stånd på jorden. Det första Svedenborgska samfundet i Sverige skall ock i detta hopp blifvit bildadt i Göteborg under loppet af samma år 1768. I spetsen stod Svedenborg sjelf jemte Beyer och Rosén. Samfundet, som vanligen höll sina sammanträden i den aktade mæcenaten och fosterlandsvännen Niclas Sahlgrens hus, förklarade, att dess egentliga bestämmelse bestod i den samvetsgranna utöfningen af kristnas och patrioters oskiljaktiga pligter — att nämligen »frambära de himmelska, andliga, naturliga, politiska, historiska, juridiska, ekonomiska, kommersiella och industriella sanningarnes vittnesbörd inför cheferna för deras fäderneslands styrelse, konungar, regenter, ministrar och embetsmän af alla slag». Samfundet, som kallade sig *Det Filantropiska sällskapet*, var således af till hälften religiös, till hälften politiskt social natur, och skall hafva verkat genom enskild, direkt korrespondens med styrelsen, i ändamål att göra i lifvet gällande de menniskovänliga grundsatser, hvaraf dess medlemmar funno sig lifvade.¹

Nu ansågo många tiden vara inne att med allvar uppträda mot den nya läran, såsom stridande mot den evangelisk-lutherska, och man valde såsom tidpunkt härför Göteborgs stifts prästmöte den 22 September 1768. Ordet togs då af prosten i Himle och Faurås härader, kyrkoherden i Grimeton, *Petter Aurelius*, som »å egne och hemmavarande medbröders vägnar »anhöll att konsistorium ville vidtaga de kraftigaste mått till förekommande af sådana böckers spridande, som nu förspörjes vara utkomne, och som innehålla sådane lärosatser, hvilka äro stridande emot Guds uppenbarade ord och kyrkans symboliska böcker, varande Herr prosten, tillika med sine medbröder, af den tanken att den förfallna kristendomen, om hvilkens uppbjelpande vår nådigsta öfverhet visat sig

¹ Svedenborgianismens hist. af R. Sundelin, sid. 64.

så högst sorgfällig, uti nådigt cirkulär till konsistorierna i riket af den 19 Febr. nästlidne, varder, om sådana böckers utspridande icke förekommes, ännu mera förvärrad.»

»På tillfrågan hvarthän Herr Prosten med denna erinran syftar, och om han förmärkt någre förföriske och för irriga lärosatser bekanta eller förbudna böcker vara här å orten antingen utgifna eller utifrån införde, svarades att han bland annat sett uti Herr Doktor *Roséns* månadsskrift, *Preste-Tidningar* kallad, en recension af något välborne Herr Assessor Svedenborgs arbete, det han icke kunnat finna enligt med våra symboliska böcker, ehuru han likväl icke anser dessa för någon regula fidei utan norma confessionis, ifrån hvilken han, så väl som andra embetsmän, med liflig ed förpliktat sig icke vilja afvika.»

»Herr Doktor *Rosén* erinrade härvid att han i sin månadsskrift blott recenserat ett Herr Assessor Svedenborgs arbete såsom journalist; att samma recension är allenast en öfversättning af den som läses uti Professor Ernesti Theologiska Bibliotek; att *Preste-Tidningarne* som innehålla denna lärda kungörelse läsas ej af helt olärde personer såsom med latinska karaktärer tryckt, men väl af präster, hvilka okunnighet i nyare kontroversier ej hedrar, hvarför ock Herr Doktorn frågade Herr Prosten Aurelius, om han anser förenämnde recension i någon måtto stridande med förordningen om tryckfriheten, eller på något vis betänkelig?»

»Herr Prosten Aurelius förklarade nu tydeligen, att hans erinran ingalunda syftat deråt, som skulle Herr Doktor *Rosén* med recensionen af Assessor Svedenborgs apocalypsis revelata gjort allmänheten någon otjenst, utan hade han tvärt om af *Preste-Tidningarne* blott inhemtat att i nämnde latinska bok läsas sådana förklaringar öfver draken, med hvad mera, som strider emot allt hvad vi på predikstolen lära, hvarför han önskar att detta med flere Svedenborgs och andra dylika arbeten och förklaringar öfver skriften måtte till införsel förbjudas och bevakningen af konsistorium vårdas». ¹

¹ Handlingar rörande Svedenborgianismen och de så kallade Predikoförsöken. Göteborg 1769. (tryckta genom försorg af Assessor *Anders Johan Aurell*, † 1779 en bror till Prosten Aurelius). *Peter Aurelius* f. i Göteborg 1714, blef kyrkoherde i Grimeton 1749 och alled 1774.

Med den sammansättning Göteborgs domkapitel då hade, af hvars nio ledamöter fyra, eller Lamberg, Beyer, Rosén och Gothenius, mer eller mindre lutade åt Svedenborgianismen, och en femte, Roempke, blifvit komprometterad, dels genom sitt godkännande af Predikoförsöken och dels genom sin egen synodaldisputation, med en sådan sammansättning måste det hafva varit med allt annat än blida ögon domkapitlet åsåg angreppet från Aurelius. Det blef också högst onådigt upptaget, men skenet måste bevaras och domkapitlet resolverade sålunda, i anledning af den gjorda påpekningen »att, ehuru konsistorium aldrig underlåtit att, dess skyldighet likmätigt, vårda vår salighetsläras renhet, och, så mycket på det kunnat ankomma, hindra att icke förbudne böcker måtte spridas ut bland en okunnig menighet, så skall dock Herr Prosten Aurelii anmärkning, såsom välment, blifva till öfvervägande i konsistorium företagen».

Innan ärendet emellertid hann att komma på föredragningslistan, fick konsistorium den 12 Okt. emottaga ett memorial från kyrkoherden i Seglora *Anders Bengtsson Kollinius* (f. 1720 † 1776) rörande samma ämne. Kollinius yttrar häri:

»Ett icke alldeles löst rykte säger att S. T. H. Herr Svedenborgs principier i Theologien skola gynnas och följas af nog betydande män i denna ort. Det torde för den skull vara ett värdigt föremål för H. Herr Doktorn och Biskopen samt Maxime Vener. Konsistorium att öfverlägga, huruledes presterskapet med säkerhet må blifva underrättadt om något verkligt ondt ligger uti Svedenborgs skrifter? De äro vidlyftiga och kostsamma, så det icke är hvar mans hof dem genomläsa. Innehålla de intet annat än menlösa theologiska problem, behöfver nitet icke uppröra himmel och jord emot dem; med tiden förlägga de sig sjelfva».

»Men i den händelsen att dessa skrifter strida emot, ja, såsom oskäligen begabba den evangeliska läran, sådan som den af Guds ord förklaras i våra symboliska böcker, lär det vara ett verkligt crime, åtminstone hos den som är stadd i läroembetet, att söka bibringa androm Svedenborgs principier. Presterskapet kan icke begära någon kompetentare och pålitligare domare härutinnan än H. Herr doktorn och Biskopen samt M. V. konsistorii

respektive ledamöter, för hvilkom Svedenborgs skrifter icke äro okända». ¹

Denna skrift, som gick mera rakt på saken än Aurelii hemställan, berörde i samma mån konsistorium ännu obehagligare, men att lägga hela saken å sido var numera icke möjligt, hvarför man uppdrog åt Beyer, såsom den med Svedenborgs åsigter bäst bekante, att affatta ett förslag till det yttrande konsistorium borde afgifva i anledning af de båda prästernas uppträdande.

Det dröjde ända till den 1 mars 1769 innan Beyer framlade sitt förslag för konsistorium. Han yttrar der att han anser konsistorium icke kunna, blott och bart på Kollinii uppgift »att ett icke alldeles löst rykte säger det Assessor Svedenborgs principer i theologien skola gynnas och följas af nog betydande män i denna ort,» på något sätt befatta sig med att blott på ett sådant rykte ingå i undersökningar om män, som icke äro annorlunda nämnde än »nog betydande,» och om principer, hvilka icke heller annorlunda förklaras än att vara Svedenborgs. Den senare är till person och lefverne känd såsom gudfruktig och dygdig, och såsom en stilla, fridsam och rättänkande medborgare, högt aktad för sin lärdom. En sådan mans tänkesätt i religionen bör väl icke hastigt och utan föregående grundlig undersökning dömas. Att emellertid företaga en sådan undersökning, efter och på grund af hvilken man skulle kunna lemna stiftets prästerskap underrättelse om beskaffenheten af Svedenborgs stora arbeten, dertill har konsistorium icke haft tid, icke heller dertill *funnit anledning*, då

¹ Det är icke alldeles otänkbart att Kollinius drifvits till angifvelsen lika mycket af hämbegär som af nitälskan om lärans renhet, ty han måste hafva haft i färskt minne huru han två år förut, eller den 26 Febr. 1766 af konsistorium gafs tillkänna att detta icke mer ville tillbjudas honom något förtroende-uppdrag såsom fullmäktig, emedan han, som af konsistorium varit förordnad i ett mål mot regementspastor Gustaf Bökman, som var åtalad att hafva tillfogat konsistorium »spott, vanära, injurier, förfång och sidovördnad», så skött sitt uppdrag, att han ställt sig på dennes sida, under föregifvande att skydda prästerskapets privilegier.

Att Kollinius känt Beyer och Roséns böjelse för Svedenborgianismen är ju uppenbart, och om dessa båda varit, det man icke känner, de verkande vid utdelandet af ofvannämnde stränga skrapa, kunde det nu blifva ett tillfälle till gengäld.

inga svärmerier eller tvister inom församlingen yppat sig. Då härtill kommer att dessa skrifter finnas i alla större bibliotek, äfven i våra egna, så hade med skäl kunnat väntas att man derifrån fått höra något omdöme om desamma; »annars», tillägger Beyer spetsigt, »och till dess, sker det konsistorium ett nöje om en man af så känd lärdom som Herr kyrkoherden (Kollinius) behagade företaga sig dessa arbetens undersökning och granskning, och till konsistorium uppgifva huru de befinnas, så att vidare med saken efter omständigheterna måtte förfaras».

Sålänge en dylik undersökning icke föregått, anser konsistorium sig icke tillständigt, förmenar Beyer, att döma Svedenborgs arbeten såsom hörande till antalet af libri prohibiti, och för öfrigt kan man alltid vara viss om att icke fela i sitt omdöme om både dessa och andra skrifter, »när det heter att om någon vill göra hans vilja, som Jesum sändt hafver, eller har lust och uppsåt att lefva så, som Herren gifvit tillkänna att honom täckeligt är, så skall han förnimma och kunna veta antingen en lära är af Gud, det är gudomlig, eller den är af blott menskelig upprinnelse och således förkastelig». ¹

Efter uppläsandet af detta Beyers förslag till utlåtande, beslöts att detsamma skulle cirkulera bland konsistorii ledamöter till genomläsande.

Innan vi ytterligare redogöra för målets fortgång torde det, för en rätt uppfattning af dess behandling, vara nödvändigt att gifva någon föreställning om karaktären hos de män, hvilka då utgjorde Göteborgs konsistorium, och hvilka det sålunda tillkom att handlägga detta egendomliga ärende.

I spetsen för domkapitlet stod Hans Högvördighet Biskop *Erik Lamberg*. Det må då erinras hvad i det föregående är nämndt, eller att Lamberg *bevisligen* tagit djupt intryck af Svedenborg och hans skrifter, samt att de i dessa senare uttalade åsigtarna förmodligen aldrig vunnit det fötfastaste de fingor, om det icke varit temligen allmänt bekant att biskopen hyllade dem. Men lika bekant var att denne brukade ändra åsigt, när vinden icke längre befanns

---

¹ Jemf. bilagan: Handlingar rörande Svedenborgska målet, kons. prot. $\frac{1}{3}$ 1769.

gynsam, och ett yttrande till de många andra af hans kamrat i konsistorium lektor Johan Gothenius, är i detta afseende fullt betecknande, då den senare på tal om riksdagen och partierna säger: »biskopen är uti intet anseende att något uträtta, och håller med den som vinner, såsom vid förra riksdagen».¹ Som vi skola få se bekräftas detta omdöme till fullo genom Lambergs uppträdande i processen mot Svedenborgianismen.

Han var nog i grund och botten en välmenande man och lärar icke varit utan förtjenster som predikant, men omdömet om honom är allestädes mycket ogynsamt; vi inskränka oss till att anföra ett, som fälles $\frac{20}{3}$ 1780 efter hans död: »Brefven från Göteborg medförde den nyheten, att detta stift förlorat sin oduglige och föga ansedde biskop, doctoren Lamberg, som par dérision kallades »Fårberg». Denne man blef ifrån extra ordinarie hofpredikant biskop utan lärdom, utan paritbiträde, utan endast af en slump, lycka och någre slägtingars hjälp. Vid riksdagar var han äfven så litet ansedd som vid prästmöten, uti sitt konsistorium äfven så litet som vid academien. Egennyttia, vällust, lättja och okunnighet styrde alla dess göromål; icke saknad hvarken i ämbetet eller det allmänna lefvernet.»²

När emellertid Ehrensvärd säger att Lamberg var utan lärdom torde detta vara orättvist, åtminstone i jembörelse med hans öfrige embetsbröder.³

¹ Johan Gothenii bref till C. C. Gjörvell $\frac{25}{2}$ 1769. *Erik Lamberg* var född 1719, blef biskop 1760 och dog 1780; gift med 1) *Anna Helena von Troil*, † 1763, dotter af erkebiskop S. Troilius, 2) *Margareta Elisabet Liedberg*.

² Dagboksanteckningar, förda vid Gustaf III:s hof af friherre Gustaf Johan Ehrensvärd, utgifna af d:r E. V. Montan, II: 113—114.

³ Att han sjelf måhända ansåg sig stå högre än hvad hans förmåga gaf anledning till är antagligt, och bestyrkes af följande anekdot. När den utmärkte och lärde dansken Erik Pontoppidan en gång reste genom Bohuslän hände att han vid en gästgifvaregård fick höra ett starkt sorl såsom från en större menighet. Han sporde efter orsaken och fick veta att en hop präster der voro församlade. Han tog sig då dristigheten att höra sig närmare för, sporde att stiftets biskop äfven var närvarande och bad att få tala vid honom. Denne kom ut och då Pontoppidan frågade hvem han hade äran tala vid, gafs ett svar, som skulle hedrat den, som tagit öl för ärende: »Mitt namn är Ericus Lamberg och är bekant äfven hos utlänningen genom lärda skrifter o. s. v., men hvem är ni?» — Derpå genmälde den oansenlige främlingen: Mitt namn är väl icke

Om vice præses i konsistorium, domprosten doktor *Olof Andersson Ekebon* kan i någon mån sägas detsamma som om biskopen, med afseende på hans tidigare förhållande till Svedenborgianismen, åtminstone så till vida, att, ehuru man icke har några skäl till det antagandet att han skulle gynnat den, gjorde han åtminstone icke någon invändning mot hvarken Beyers postilla, Roséns artikel i *Preste-Tidningar* eller Roempkes Synodaldisputation. Men då prästerna började röra på sig, ansåg äfven Ekebon tiden för sig vara inne, och med den sinnets uppbrusande häftighet, som var honom egen, stälde han sig i spetsen för den ortodoxa delen af domkapitlet, och blef genom sin hätskhet, kärlekslöshet och brutalitet en liten svensk storsinvisator, hos hvilken det endast fattades makt, då han tvifvelsutän skulle nått sina spanska bröder; alltnog, både hans hittills iakttagna afvaktande ställning, som för hans hetsiga lynne förefaller mindre naturlig, och hans hädanefter hänsynslösa försök att snärja åtskilliga af sina embetsbröder i domkapitlet, äro egnade att ställa bevekelsegrunderna till hans opposition i ett tvetydigt ljus.¹

Att han i öfrigt icke var mycket omtyckt af sina kolleger i domkapitlet framgår af hvad Gothenius yttrar den 8 Mars 1767 i bref till Gjärvell: »vår domprost behöfver att lära känna sig sjelf; allt okunnigt folk ibland oss har den mannen till sina tillbedjare.»²

För att fullständiga denna korta karakteristik torde böra tilläggas, att han ansåg sig vara skald af icke ringa värde, och har han bland annat utgifvit »Göteborgs Helicons fägneqvad», ett opus, hvimlande af de absurdaste barnsligheter; lektorerna sägas der spisa stiftets blomma med mjölk och gudanektar,

sittande på äkta troner,
stämmande ihop alltför söta toner»;

stadens prästerskap »förde fåren i luttradt helsobete, och af lifsens mandelmjök gjordes magra själar feta» m. m. Dylika »Ekebonbastiader» och verser sådana som:

så mycket känt i den lärda världen, men det är desto längre, jag heter Ericus Pon. toppidanus.» Lamberg blef vid svaret ytterst förlägen, och bugade sig djupt för den lärde mannen. Biogr. lex., art. Öhrlin, sid. 319.

¹ Svedenborgianismens hist. af Rob. Sundelin, sid. 68.

² Gothenius tillägger den fromma önskan: »Gånge äfven en dom öfver hans synodaldisputation 1765 och öfver alla stympare!»

Svea rikes råd och ständer,
Som befinns i Svea länder,
Samt de kära Ljungby får,
Gif, o Gud, ett godt nytt år!

kunna med skäl rättfärdiga en sådan dom, som att han »fick en mindre afundsvärd namnkunnighet genom sin oförmåga att inse löjligheten i sin poetiska sjusofvaredrägt».¹

Sätet närmast vice præses i konsistorium intogs af pastorn i Tyska församlingen magister *Christian Adolf Hempe*. Han deltog endast obetydligt i åtgärderna mot svedenborgianismen, men stod då alltid på den ortodoxa sidan. Hvad man om honom känner, karakteriserar honom såsom en häftig och trätlysten människa, i strid med såväl embetsbröder som församling. Sin företrädare, domprosten Ubechel, anklagade han såsom lögnare och baktalare, och ännu värre var förhållandet till den andre pastorn i församlingen, Müller, hvilka båda bekämpade hvarandra från predikstolen; Hempe skulle hafva »orätt förklarad den helige Andes straffembete», hvaremot Müller haft om den förre utlåtelsen »Simonsbröder, en syndens människa, ovärdig och oförbätterlig» och kallat Hempes publikationer »Thorheiten». Det gick så långt att församlingen slutligen tröttnade och instämde de värda herrarne för konsistorium, der de, efter en lång rättegång, slutligen tvingades göra afbön.²

¹ Sveriges sköna Litteratur af Wieselgren, 4: 336, jenf. Göteborgs stifts Herdaminne af C. W. Skarstedt, sid. 93—94. *Ekebon* var född i Uddevalla 1716, domprost 1761 efter stora oroligheter vid och processer om valet; teologie doktor i Greifswald året derpå samt afled 1784. På Göteborgs museum finnes i arkivet anteckningar af Olof Ekebon med titel: *Liber Memorialis quo Biographiam suam calamo excipere voluit Olavus And. Ekebon*. Här finnes egendommeligt nog icke en rad för 1769—1770 om svedenborgianismen, men deremot åtskilligt annat smått och godt. Så t. ex. under den 13 September 1744: Låt mig afmålas i Rostock af målaren Ellon, först ett stort och i prestehabit, och sedan uti miniature på Elphenben»; vidare under den 26 i samma månad: »Begynte jag i Herrens namn första gången i verlden att draga Peruque — Herren för läne helsa, lycka och välsignelse!»

² *Hempe*, f. 1722, blef pastor här 1750 och afled 1771; gift m. *Juliana Leiditz*, f. 1723 † 1798, dotter af stadsmusikanten Henrik Petter Leiditz, f. 1674 † 1755, och Anna Cat. Roth, † 1745.

Om *Roempke*, andre teologie lektorn, är icke annat än godt att säga; »d:r Roempke är en solid man», säger Gothenius i ett af sina bref till Giörvell, »och det är visst att han icke läst Svedenborg då han höll på med sin synodaldisputation». Det skulle af detta yttrande synas framgå att de tendenser åt svedenborgianismen, han i denna disputation ådagalade, berott på andra inflytelser, hvilket äfven Gothenius synes åsyfta, då han tillägger: »om han genom d:r Beyers trägna diskurser och fortplantningsande gått af vägen, är en annan fråga».

För lektorn i grekiska språket *Gabriel Andersson Beyer* är i det föregående redogjort. Dock torde såsom ett ytterligare bidrag böra anföras hvad Gothenius skrifver $\frac{30}{4}$ 1768 i bref till Giörvell: »Med de sociala kunskaperna har (vid Gymnasium) någon anseelig förbättring skett genom Roempke och Beyer, mina vänner. Den sistnämnde skyr ej misstanken för Svedenborgianismen, hvilket är underligt: ett par år har han varit sådan. Han har penetration och är excellent att både spekulera och inhædera en mening. Ambition att vara unik på sin ort, torde vara någon vidlådande svaghet. Han är min gamle kamrat från barndomsåren.»

Närmast i ordningen derefter kommer lektorn i matematik *Lorens Julius Kullin*. Det vill synas som man i honom skulle hafva att söka det närmaste upphofvet till den ändrade hållning, till en början Ekebom och sedermera pluraliteten inom konsistorium, antog mot svedenborgianismen. Från den större eller mindre böjelse, som det hittills varande flertalet, deribland Lamberg och Roempke, förut røjde för dessa läror, eller åtminstone indifferentism såsom hos Ekebom, förefaller deras plötsliga omkastning till tänkesättet rent af obegriplig om icke vissa bearbetningar egt rum. Ty att tvenne beskedliga och icke synnerligen inflytelserika landtprester gjort, åtminstone den ene, skygga anmärkningar i anledning af svedenborgianismen, lärer väl icke till den grad inverkat på domkapitlet, och gjorde det icke heller i sjelfva verket, hvilket bäst intygas af såväl dels den öfverlägsna tonen i konsistorii resolution, der det heter att prosten Aurelii anmärkning, »såsom välment», skulle företagas till öfvervägande, ehuru man tydligen ansåg sådant alldeles öfverflödigt, som äfven af Beyers icke obetydligt ironiska förslag till utlåtande.

De i så många afseenden för Göteborgs inre historia den tiden värdefulla breffen från Gothenius till Giörvell, meddela också i detta afseende något, som hittills icke blifvit beaktadt af dem som behandlat Svedenborgianismens historia, men hvilket synes vara sjelfva klafven till konsistorii omkastning. Det hette nemligen redan den 17 Juni 1769 i ett sådant bref, på tal om angreppen mot Beyer: »*afsigten är stäld hemligen på Beyers afsättning från embetet, hvarpå flere länge arbetat, men hittills på annat sätt; detta sättet läver vara det bästa.*»

Flere skulle sålunda redan förut gjort detta till deras uppgift, men hvilka nämnes icke. Deremot får man verkligen längre fram i breffen reda på en af dem, då det heter: *Prosten Kullins heliga nit består deruti, att han vill hafva Beyer undan och ur fältet, på det han sedan såsom äldste filosofie lektor må få prebendepastorat, som åtföljer en theologie lektion.* Se nu huru öppen-
hjärtig jag är mellan fyra ögon», tillägger Gothenius. Hvilken gemen nedrighet och låghet i tänke- och handlingssätt hos såväl Kullin som andra blottar icke denna förtroliga underrättelse! Således, för att en medelmätta skulle komma sig upp, tvekar man icke ett ögonblick att med vänners hjälp undergräfvat och söka tillintetgöra en mans hela timliga väl, en man hvars enda fel är att hysa en annan religiös öfvertygelse än den stora mängden, eller rättare att verkligen hafva en öfvertygelse.

Den skamliga planen misslyckades dock, och det var först efter Beyers död som Kullin verkligen 1774 blef theologielektor, af alla dertill utnämnd utom af den hederlige prosten i Tyska kyrkan Carl Johan Brag.¹

Den sjunde ledamoten i konsistorium, Eloquentiæ et poës. lektorn *Johan Rosén* är en i litteraturens och i tidningspressens historia allmänt bekant personlighet. Han var född 1726, son af kyrkoherden Erik Rosenius i Sexdräga, och var bror till de två ryktbare professorerne Nils Rosén von Rosenstein samt Eberhard

---

¹ *Kullin* var l. 1714, lektor i matematik 1759, präst 1762 och erhöll egendomligt nog 1763 prosttitel ehuru utan församling, theol. lektor 1774, blef aldrig theol. doktor ehuru föreslagen af biskop och konsistorium, men tröstades med professorstitel, död 1795.

Rosenblad. Var 1753 på förslag till professor i Upsala och året derefter i Lund, men hamnade 1759 såsom lektor i Göteborg. Vid ansökan till denna befattning uttalade han det hoppet att »lagen må vara mitt värn, och att ingens förvärfvade gunst, slägt eller vänskap må sätta annan stämpel på sökare vid ledig tjenst än annars», hvaraf tyckes framgå att han befarade mannamån för biskopossonen Wallenstråle. Måhända daterar sig härifrån den ovilja den senare i så många bref till olika personer röjer mot Rosén, hans forne informator.¹

Visst är att denna ovilja icke minskades derigenom att när Rosén 1769 sökte det stora Fjärås pastorat, hade han till medtäflare just Wallenstråle, som gjorde allt för att få pastoratet, ehuru han befann sig utom förslaget.² Det är sålunda bevisligt att bakom Wallenstråles uppträdande mot Svedenborgianismen låg, liksom hos Kullin mot Beyer, äfven personlig ovilja mot Rosén.

Hvad *Martin Georg Wallenstråle* i öfrigt beträffar, bildade han inom konsistorium, jemte Gothenius, det moderata och medlande partiet vid rättegången mot Beyer och Rosén. Han var som bekant son af biskopen i Göteborg Göran Wallin, och erhöll på den grund snabb befordran. Född 1733 blef han redan 1761 kongl. Hofpredikant och två år senare lektor i historia vid Göteborgs gymnasium, theologie doktor 1772, afled som biskop i Kalmar 1807.

Han var en sannskyldig man af sin tid och karakteriseras af hans gamle vän och släkting Schröderheim i bref till Gustaf III, när fråga blef om hans utnämning till biskop, på följande sätt: »Wallenstråle har den nåden att vara känd. Han är glad, vällustig, alltid behöfvande, äregirig, med ett ord en skicklig biskop i mitt sinne. Han är visserligen äfven välsinnad i sin politik och kanske mest ortodox der?» Dessa ord, som utan tvifvel äro fullt riktiga och pålitliga, äro bättre än långa skildringar egnade att lära oss känna den ifrågavarande ledamoten af Göteborgs domkapitel.

Slutligen återstår *Johan Gothenius*. Det är förut yttradt att han väl svårligen skulle hafva samarbetat med Beyer vid dennes

¹ Göteborgs stifts Herdaminne af C. W. Skarstedt, sid. 163.

² Gothenius till Giörvell ²⁵/₂, 1769.

utgifvande af Predikoförsöken, om han icke gillat den riktning i hvilken dessa voro skrifna. Men Svedenborgare i egentlig mening var han tydligen icke. Sjelf yttrar han härom ¹⁶/₁₂ 1765 i bref till Giörvell:

»Tro ej om Gothenius att han är Svedenborgian eller fantasters lärjunge. Men det är emot hans sinnelag att göra mannen orätt och bullra emot honom, utan att verkligen bevisa hvaruti den Herren felat emot vår trosbekännelse. Det är ingen konst att skrika: Svedenborg är en socinian, men det torde falla mången rätt olägligt att vederlägga honom, ty man bör då åtminstone lära känna hans meningar. Jag finner honom helt olik emot Socinus i viktiga ämnen: han säger ofta att Kristus efter sin uppståndelse från grafven blifvit förherrligad, och bör såsom Gud dyrkas och tillbedjas, eller, att bruka närmare hans språk: humanum Christi seu Domini fuit vel factum est Dominum, cum ad vitam e sepulcro rediret.»

»Man bör ej göra mannen orätt, och ej påbürda honom flere eller andra fel, än dem han gjort sig skyldig till, och de kunna vara många nog att göra honom med rätta till fanaticus och äfven till kättare. Han gör i sin tur Lutheraner orätt, då han så ofta beskyller oss, liksom satte vi fides uti en blott kunskap och gjorde den till blott minnesverk, med förakt för kärlek, goda gerningar och kristeliga dygder.»

»Jag ärnar helt visst att genom trycket förklara vår lära i opposition emot den Svedenborgianska, styckevis. Jag vill då anföra Svedenborgs egna ord och jemföra dem med bibeln på ett filologiskt sätt, såsom jag funnit att brist på filologi mycket bidragit hos mannen att afvika.»

Två år senare utkommo predikoförsöken, och det är ju möjligt att Beyer under tiden i någon mån inverkat på Gothenius till afvikande från hans förra ståndpunkt. I hvarje fall hade den senare alltför klart omdöme att obetingadt och i alla punkter förkasta Svedenborgs åsigter. Tvertom finner man honom gilla en del och bryta stafven öfver andra; han skrifer sålunda ännu den ¹⁴/₃ 1770: »får jag mindre öfverlopp (af göromål) och mera ledighet, skall jag inkomma med öfversättning af ett stycke ur bibeln, och efter

befallning recensera boken *De Amore conjugiali*, som på sina ställen är skön, och på andra antingen tokig eller löjelig.»

Af de här ofvan uppräknade personerna utgjordes den tiden den högsta andeliga myndigheten i Göteborg och af hvad i det föregående är framlagdt följer uppenbart att man såsom slutomdöme kan instämma i hvad en författare, hvilken väl ingen kan misstänka för att hysa några varmare sympatier för en friare åskådning, yttrat på tal om de då varande ledande männen inom kyrkan: »*Särskildt var Göteborgs domkapitel besatt med män, som vid närmare bekantskap förrådde en ovanlig brist på kristligt allvar och sinne för sanning och rätt.*»¹

Den följande framställningen skall visa, huruvida detta om-döme är för skarpt.

Sedan Beyers förslag till det utlåtande, konsistorium borde afgifva öfver Svedenborgs lära, kringständts bland de öfrige ledamöterna och blifvit af dessa genomgången, företogs åter saken den 22 mars 1769, under biskopens eget presidium.

Först uttalade sig domprosten *Ekebon*, som, tvifvelsutän till mångas största öfverraskning, på det mest hänsynslösa sätt i ett skriftligt utlåtande angrep Svedenborg. Han kommer häri, efter anförande af åtskilliga ställen i dennes *Apocalypsis revelata*, hvilka citater sedermera till god del påvisades vara alldeles felaktiga, till det resultatet att »hela Svedenborgianismen är snörrätt stridande mot Guds uppenbarade ord och den lutherska kyrkans symboliska böcker, full af de allra odrägeligaste errores fundamentales, som stöta öfverända sjelfva fundamentum fidei ex totius religionis christianæ, och alltså icke blott schismatisk, utan

¹ Svedenborgianismens historia af Professor R. Sundelin, sid. 68.

i högsta grad hœretisk, i de allra ömmaste delar socinianisk, och således i allo måtto förkastelig.»

Detta käcka omdöme, som grundades, enligt domprostens egen utsago, på samtal med Svedenborg samt på den nämnda boken *Apocalypsis revelata*, hvilken han erhållit som gåfva af författaren, var så mycket lättare att fälla, som han till stöd för detsamma endast ansåg sig behöfva framdraga Svedenborgs förnekande af treenigheten samt af kyrkans lära om försoningen och rättfärdiggörelsen. Man kunde med skäl väntat och fordrat att en man på en så framstående plats inom kyrkan som Ekebon, uttalat denna dom först efter moget öfvervägande, men så var ingalunda fallet, utan den värde konsistorieledamoten är nog naiv att sjelf tillägga: »Jag känner icke herr assessor Svedenborgs religionssystem, ej heller har jag bemödat mig om att lära känna det (!). Man har berättat mig att det måste hufvudsakligen inhemtas af hans utgifne skrifter, *De nova Hierosolymæ*, *De Charitate et fide*, *De Domine etc.*, *dem jag hvarken ägt, läsit eller sett.*»

En sådan obetydlig omständighet som den att han icke ens sett de arbeten, hvilkas beskaffenhet han var satt att bedöma, hindrade honom naturligtvis icke att förklara dem vara »förföriska, kätterska, förgripliga och i högsta måtton förkastliga», hvarför han slutar sitt utlåtande med den hemställan att konsistorium måtte genom ett cirkulär till stiftets presterskap» på det allra ömmaste sätt förmana detta att noga akta sig för herr assessor Svedenborgs genom trycket utgifne theologiske skrifter.»

Men detta var icke nog: kyrkoherde Kollinius borde derjemte åläggas att bestämt yttra sig och uttryckligen nämna de »betydeliga män i denna ort», hvilka ryktet sade »skola gynna och följa assessor Svedenborgs principier i theologien», samt yrkade slutligen att det måtte uppdragas åt biskopen, att, vid den snart instundande riksdagen, göra anmälan om förhållandet hos prästeståndet, »hvilket ej lär underlåta att mot Svedenborgska lärosatsernas vidare utspridande i riket taga de steg och författningar som dess dyra embetsed fordrar, sakens angelägenhet kräfver och lag föreskrifver». ¹

¹ Göteborgs konsistorii protokoll den $\frac{1}{3}$ 1769, § 14.

Nästa konsistoriidag inlemnade *Beyer* åter ett anförande, deri han dels i öfversättning lemnade ur *Svedenborgs* arbete *De amore conjugiali* en framställning om dennes lärobyggnad, och dels uppträdde mot *Ekebon*, hvars fördomande af den nya läran utan att känna densamma han skarpt klandrade, tillika uttalande den åsigtten att om man, emot förmodan, skulle anse de ifrågavarande skrifterna kätterska, har man icke något annat att göra, än hän-skjuta hela målet till kongl. maj:ts afgörande.

I detta senare yrkande instämde äfven de moderata ledamöterna *Wallenstråle* och *Roempke*.¹ Den förre androg att, som han icke haft tillfälle lära personligen känna *Svedenborg*, och icke heller läst hans arbeten, kan han icke om desamma fälla något omdöme blott och bart på grund af hörsagor. Icke heller anser han det tillhöra konsistorium att afgifva ett sådant, vare sig gillande eller förkastande, utan endast och allenast kongl. maj:t, som »i denna sak hittills icke funnit för godt något stadga och befalla, mycket mindre förbjuda *Svedenborgs* skrifter, som icke af svenskt tryck utkommit, icke heller allmänt blifvit utgifne», hvarför han anser det vara mindre rådligt att, på ens eller annans blotta angifvande döma emot svenskmanarätt en man ohördan, eller förklara hans skrifter mindre renläriga. Skulle emellertid de senare verkligen innehålla så farliga satser som uppgifvits, så bör saken anmälas i prästeståndet till kongl. maj:ts vidare skärskådande.

Lektor *Roempke* förklarade äfven att han tills vidare ville innehålla med sitt omdöme; — »efter annans uppgifvande dömer jag ingalunda i förevarande mål» — hvarför han förenade sig med den föregående.

Till domprostens åsigt slöto sig deremot *Hempe* och naturligtvis *Kullin*. Den senare yttrade att han visserligen för flera år tillbaka hört berättas att *Svedenborgs* system till en stor del beror på syner och omedelbara ingifvelser, »och slika entusias-

---

¹ Hvarken *Gothenius* eller *Rosén* voro denna dag närvarande, hvarigenom rättas ett misstag af *R. Sundelin* i *Svedenb. hist.* der han sid. 69 uppgifver att *Rosén* voterat i frågan, ehuru detta egde rum först derpå följande konsistoriidag, eller den 5 April, under det beslut i saken redan fattades den 30 Mars.

tiska och fanatiska grunder», men han kan likväl så mycket mindre vid detta tillfälle utlåta sig med den säkerhet och öfvertygelse som vederbör, än mindre gifva någon utredande framställning af denna lärobyggnad, som han hvarken haft tid eller tillfälle att granska ett så vidlyftigt arbete. Detta erkännande hindrade honom icke att i nästa ögonblick förklara att han »konformerar sig med herr doktorn och domprosten», anförande som skäl härtill den egendomliga undanflykten att han vill undvika »vidlyftighet».

Biskop *Lamberg* yttrade sig slutligen. Som man lätt kan föreställa sig var han i icke ringa förlägenhet; å ena sidan kunde han ju icke uppenbart mot bättre vetande och i närvaro af personer som nogsammt kände hans dragning åt Svedenborg, uttala sig mot denne. Men å andra sidan gälde det att icke blottställa sig, i händelse Svedenborg icke hade att påräkna det stöd hos regeringen, som man antog. Biskopen valde därför en medelväg; han androg att, som han icke läst Svedenborgs arbeten i deras helhet och icke kunde fälla något omdöme blott på grund af ett eller annat ställe, ryckt ur sitt sammanhang, var han icke i stånd att afgifva något utlåtande huruvida det ifrågavarande lärosystemet vore stridande mot kyrkans eller icke. Skulle likväl Svedenborgs satser verkligen vara så oriktiga som domprosten uppgifvit, är det tydligt att de måste anses vara kätterska, liksom äfven de i det utdrag, Beyer nyss meddelat ur Svedenborgs *De amore conjugiali*, förekommande talesätten »förefalla nog besynnerliga, utom sitt sammanhang».

Efter derpå följande votering, beslöt pluraliteten inom konsistorium, Ekebon, Wallenstråle, Kullin, Hempe och Lamberg, att ärendet skulle af biskopen anmälas hos prästeståndet, mot Beyer och Roempke som fortfarande vidhöllo yrkandet att det hörde omedelbart under kongl. maj:ts pröfning, naturligtvis i den förhoppningen att regeringen skulle befinnas så välvilligt stämd mot Svedenborg och hans lära, som man ansåg sig hafva anledning förmoda.

Vidare beslöts, likaledes i enlighet med Ekeboms hemställan, att prosten Kollinius skulle anmodas för konsistorium uppgifva hvilka han åsyftade med de »nog betydande männen», och slut-

ligen borde prästerskapet i stiftet genom cirkulär underrättas om föregående beslut, äfvensom åtvarnas att, i händelse något af Svedenborgs arbeten skulle förekomma, »de då med all möjlig varsamhet handteras». ¹ Man hade sålunda åtminstone så till vida frångått Ekeboms ursprungliga förslag, att prästerna borde »noga akta sig för nämnde arbeten», att man i stället endast uppmanade till »varsamhet» vid deras läsande, dermed man sålunda antydt att de kunde möjligen vara af farligt innehåll, men icke förklarar att de verkligen voro det.

Sedan dessa beslut voro fattade, afgaf först *Rosén* sitt yttrande i frågan vid konsistorii nästa sammanträde. Han utlät sig gent emot Ekebom, att om han kunde mot lag döma någon ohörd, eller en författares skrifter som han icke läst, så skulle han väl vid ett första påseende tro sig finna mycket i Svedenborgs arbeten vara stridande mot den antagna bekännelsen. Men då han ännu icke ens sett alla dessa skrifter, anser han det såsom en skyldighet att icke hånligen förkasta det, som han endast otillräckligt pröfvat.

Derefter genomgick *Rosén* de citater Ekebom användt ur *Apocalypsis revelata*, och visade dels oriktigheten i dessa och dels att meningen blifvit en annan genom bristen på sammanhang. För öfrigt förklarade han sig villig att sätta sig närmare in i Svedenborgianismen, »så länge», tillägger han spetsigt, »jag har förmånen att ega herr assessor Svedenborgs *Arcana Coelestia* till låns af högvördige herr doktorn och biskopen».

Genom det beslut som emellertid fattats, att öfverlemnna saken i Prästeståndets händer, kunde konsistorium anse sig hafva blifvit, åtminstone tills vidare, kvitt detta obehagliga mål, så mycket hellre som prostén *Kollinius* icke ville uppgifva hvilka han åsyftat med de »nog betydande männen». *Kollinius* skrifver nemligen, till svar på konsistorii uppmaning att namngifva dem, att han icke haft för afsigt att göra sak mot någon, utan att han endast önskat få upplysning om rätta beskaffenheten af Svedenborgs lära, hvarom under prästemötet talats man och man emellan för och emot, samt att han med de orden i sitt memorial, »icke alldeles löst rykte»,

¹ Konsist. prot. ²⁰/₁₈ 1769 §.

velat tillkännagifva att saken efter hans tanke icke vore så klar att den kunde inför domstol tillvitas någon, men dock så påtaglig att hon icke längre borde undgå konsistorii uppmärksamhet. Kollinius anhöll sålunda om »förskoning från att, emot sitt menlösa uppsåt, gå vidare i denna sak, alldenstund han endast sökt sanning och upplysning men icke någons vanfrejd». ¹

Målet tycktes sålunda vara på god väg att dö sotdöden, om icke tvenne omständigheter mellankommit, hvilka blåste nytt lif i detsamma och lät det uppflamma till den väldiga eld, som gjort det så minnesvärdt i historien om våra kätteriprocesser.

Den ena omständigheten var, att någon kort tid efter föregående händelser *Beyer* inlemnade i konsistorium utdrag af ett bref från Svedenborg, dateradt Amsterdam den 15 April 1769, till bemötande af domprosten Ekeboms betänkande, i hvilket bref denne senare behandlas med all den skärpa som hans uttalande, detta bedröfliga opus af bornerad ortodoxi, så väl förtjenade.

Svedenborg börjar med: »Som jag finner att Herr Domprostens betänkande är fullt med förevitelser, som ock här och der med osanningar, så håller jag före att det skulle vara för vidlyftigt besvara det partikulariter, helst jag ser att det är skrivet lika som af en, som inte har tand för tunga, ej heller ögon frammanföre att se hvad enligt Guds ord och ett upplyst förstånd deruti finnes vara», hvarpå Svedenborg hotar att åtala Ekebon för det han fällt dom i en fråga, som han förklarat sjelf att han icke ville lära känna, och öfver skrifter, dem han hvarken egt, läst eller sett. I öfrigt söker Svedenborg här att, med anförande af talrika bibelspråk förklara de angripna satserna, hvilket utförligare egde rum i ett följande bref; särskildt förbittrad är han öfver Ekeboms påstående att hans lära skulle vara sociniansk, hvilken beskyllning han förklarar vara »en fördömd blasphem och lögn». ²

Det är lätt att föreställa sig hvilken upphetsning i sinnena ett bref i dylika ordalag skulle framkalla. Efter uppläsandet af det senare brefvet föreställdes *Beyer* af Ekebon att det icke vore tillständigt att, på sätt som skett, en ledamot af konsistorium

¹ Göteb. konsist. prot. 19/4 1769 § 8.

² Göteb. konsist. prot. 26 April § 12 samt 3 Maj 1769 § 16.

skulle befatta sig med uppdrag för assessor Svedenborg, hvarpå Beyer genmålde, att han hvarken velat eller kunnat vägra att framlemna brefven, en sak som blifvit honom anförtrodd. Under den skarpa ordvexlingen fällde slutligen domprosten en hotelse om att Beyer »torde hända, innan han vet ord af, blifver sjelf fast för sina egna Predikoförsök». Härmed äro vi inne på den andra omständigheten, som gjorde att Svedenborgska målet i Göteborgs domkapitel icke tilläts att dö bort.

Redan den 22 Mars, eller omedelbart efter föredragningen af Ekeboms betänkande, hade nemligen ett ombud för assessor *Anders Johan Aurell* företråde i konsistorium och begärde få del af handlingarne i målet mot Svedenborgianismen, i afsigt att befordra dem till trycket; på detta sätt utkommo under loppet af 1769 ark efter ark »Handlingar, Rörande Svedenborgianismen och de så kallade Prediko-Försöken», hvilka handlingar utgjordes af ur konsistorii protokoll hemtade utdrag, som dock vid jmförelse med originalen äro behäftade med en massa oriktigheter och mindre fel.

Från nämnde stund, då domprosten fällde hotelsen att Beyer snart sjelf torde få stå till ansvar för sina Predikoförsök, och en lång tid framåt, upptagas konsistorii sammankomster af öfverläggningar och bittra strider mellan partierna, föranledde just af den nämnde Aurell, som visserligen säger sig handla af nit för kyrkan och för lärans renhet, men i sitt uppträdande bar hela prägeln af en processlysten bondadvokat.

Om Aurell, som vid slutet af 1768 inflyttat från landet till Göteborg, yttrar Gothenius:¹ »penetration eger han i stor grad; från barndomen har han insupit hebreiska af sin far, prosten Aurelius, och läser ännu sin bibel och har alltid filologiska combatter med våra lärda bjessar, så ofta han kan komma åt dem. »Domprosten Ekebon och han äro vänner, men han har aldrig haft godt öga till detta konsistorium.» Med dessa senare yttranden måste förstås naturligtvis att han stod helt och hållet på Ekeboms sida, eller måhända tvertom, att Ekebon delade Aurells åsigtter och att denne ville uppbjuda allt för att krossa motsidan

¹ I bref till Giörvell 23/8 1769.

i konsistorium. Det är påtagligt att han genom domprosten erhöll kännedom om allt som tilldrog sig, och det är ytterst troligt att den senare åter från Aurell inspirerades med de planer till vidare åtgärder, som på juridisk väg voro att vidtaga, äfvensom med de listiga, snärjande frågor som sedermera framställdes till de anklagade.

Om man äfven icke kan neka att Aurell gent emot konsistorium uppträdde med en åklagares hållning, och på ett sätt så inquisitoriskt att man måste förvånas öfver att något dylikt kunde tillåtas, så är det å andra sidan visst att hade icke han obevekligt pådrifvit vederbörande, är det ytterst sannolikt att hela målet så småningom dunstat bort. Aurell var en i hög grad energisk natur, och, hvilka hans motiver än må hafva varit, hade han föresatt sig att, genom att gifva den största möjliga offentlighet åt förhandlingarne, låta hela den stora allmänheten bevittna splittningen bland kyrkans fäder, och hur en kättersk lära var på väg att öfverrumpla den ortodoxa trons sjelfskrifne försvarare. Närmaste målet var naturligtvis att i grund och för alltid störta Beyer och Rosén.

Detta hade måhända äfven lyckats, om han icke i dessa män funnit motståndare, som voro föga mindre än han sjelf hemmastade med lagens bud och former, och som visste att med okuflig kraft och energi värja sina rättigheter såsom medborgare från en allt för mycket godtycklig behandling.

Det första mera betydande anfallet riktades af Aurell mot Beyers och Gothenii Predikoförsök. Dessa hade, utan angifvande af författare, anmälts 1766 i konsistorium till utgifvande, och blefvo af konsistorium gillade efter företeende af tryckt plan. Aurell ingaf nu, den 10 Maj, en begäran att boktryckaren *Immanuel Smitt* måtte förekallas och höras om han kunde uppvisa konsistorii tillstånd till tryckning af »Herr Doktor Beyers så kallade Predikoförsök», gifvetvis i akt och mening att sedan kunna lagföra Beyer, och på samma gång kompromettera liktänkande inom domkapitlet, emedan han kände att konsistorii gillande af tryckningen genom slarf icke kommit att inflyta i protokollerna.

Beyer förklarade genast att han ansåg Aurells begäran icke vidkomma sig, utan att han blifvit obehörigen nämnd såsom för-

fattare, samt att för öfrigt icke Aurell, men väl konsistorium, kanslikollegium och Justitiekansleren egde att taga befattning med tryckfrihetsmål, synnerligast i theologiska ämnen.

Med Beyer förenade sig Rosén och Roempke, hvilken senare, då han i egenskap af decanus försett arbetet med sitt godkännande och således var i närmaste fara att blottställas, förklarade att Aurells begäran var så mycket mera onödig, som denne senare på titelbladet af den tryckta boken kunde se att den utgifvits med vederbörlig censur.

Deremot ansåg Wallenstråle, och med honom Kullin och Ekebom att, ehuru Aurells ansökan väl kunde vara öfverflödig, borde man dock icke afslå den utan sålunda höra Smitt¹.

Härefter uppstod ett väldigt tumult i anledning deraf att *Beyer* ville ytterligare förklara sin mening, under det domprosten, hvilken tienstgjorde som ordförande, nekade honom votera då han vore angifven såsom författare till arbetet. Häremot protesterade å sin sida Beyer, som icke kunde medgifva att någon hade rättighet angifva honom som författare, då han icke sjelf erkänt sig som sådan: »Jag påstår eljest att fullfölja min rättighet att votera i saken, efter som förliden konsistoriidag blef påbegynt, sålunda: Af Herr Assessor Aurells inlaga, som» — — — —

»Men Herr Doktorn och Domprosten, med ett ifrigt förande af klubban, påstod det måtte Herr Doktor Beyer innehålla med sin votering till dess konsistorium yttrat sig öfver hans proposition.»

Det blef sålunda nödigt att, innan man kunde komma till hufvudsaken, först afgöra huruvida Beyer kunde anses jäfvig eller icke; domprosten befanns då stå ensam om sin orimliga mening, och Beyer tilläts sålunda fortfara med sitt anförande. Deremot segrade sedermera den åsigten att Smitt skulle inkallas och höras, efter det Hempe som nu kommit tillstädes, biträdt den sidan.² När derefter Smitt inställde sig och tillfrågades om han kunde, så som Aurell begärt, förete konsistorii tillstånd att trycka Predikoförsöken, förklarade han emellertid att han icke hade något att

¹ Göteb. konsist. prot. ¹⁰/₅ 1769 § 5.

² Göteb. konsist. prot. ²⁴/₆ 1769 § 1.

göra med Aurell, och att han icke ärnade inlåta sig i något svaromål innan han finge laglig stämning.¹

Ekeboms mening att Beyer skulle vara jäfvig i saken, upptogs nu af Aurell, som i en ny inlaga begärde att konsistorium måtte på nytt taga denna fråga under ompröfning och medelst ordentligt utslag afgöra densamma.² Så skedde, och, sedan Beyer åter påpekat att han aldrig erkänt sig såsom författare till Predikoförsöken, och att författaren icke vore skyldig namngifva sig förr, än skriften förklarats af domstol för skadlig, instämde med honom Gothenius, Wallenstråle, Rosén och Roempke, hvilket sålunda blef konsistorii beslut.³

Aurell ville likväl drifva saken till det yttersta, och begärde i en ny inlaga få veta huruvida konsistorium, då ingenting härom finnes i protokollet antecknadt, det oakadt gillar D:r Roempkes imprimatur å arbetet såsom gjordt å konsistorii vägnar.⁴ Detta var naturligtvis att sätta yxan till roten; också har man svårt att med bibehållet lugn se den vända, hvaren del ledamöter härigenom försattes. Roempke, som var närmast ansvarig, erkände att han såsom decanus censurerat skriften, således å konsistorii vägnar, liksom alla andra den tiden utkommande, hvarför äfven under hans imprimatur finnes tryckt »consistorii Gothoburgensis decanus». Men, då han förmodligen och som det äfven besannade sig, anade att en och annan af ledamöterna mer än gerna skulle söka smyga sig undan ansvaret, erinrade han äfven derom, att exemplar af Predikoförsöken ark efter ark som de kommo ur prässen lemnades genom konsistoriipedellen icke blott till honom, utan äfven till biskopen och till domprosten, för att af dessa äfven genomgås, eller på samma sätt som »Hög-vördige Herr doktorn och biskopen, hvilken hade gunstigast åtagit sig censuren af min synodaldisputation, gjorde, i det han, efter att sjelf hafva den genomläst, erbjöd den åt någon eller flera

¹ Göteb. konsist. prot. $\frac{31}{5}$ 1769 § 14.

² Göteb. konsist. prot. $\frac{14}{6}$ 1769 § 6.

³ Göteb. konsist. prot. $\frac{21}{6}$ 1769 § 16 och $\frac{19}{7}$ s. å. § 12. Ekebon och Hempte voterade för Beyers jäfvighet; Kullin var frånvarande.

⁴ Göteb. konsist. prot. $\frac{19}{7}$ 1769 § 13, $\frac{26}{7}$ s. å. § 1, $\frac{2}{8}$ s. å. § 22.

af Herrar konsistoriales att till deras säkerhet genomgå.» Dessutom erinrade han hur arbetet blifvit så spridt, att hade icke detsamma blifvit genom konsistorii åtgärd censureradt, skulle det varit oförlåtligt af de enskilde ledamöterna att icke genast å embetes vägnar derå göra åtal, helst kongl. kansli kollegii bref föreskrifver att inga theologiska skrifter få undslippa enskild censur, utan skall sådan utöfvas af hela konsistorium. Då han slutligen hoppades, att det icke åligger decanus »hafva det ortodoxa samvetet skrupulösare än hela konsistorium», förmodar han att detta med honom må dela ansvaret.

Efter detta anförande fanns icke någon möjlighet att komma undan, hvarför konsistorium nödgades efter Beyers formulering förklara att det, i brist på intyg i protokollet, erkände att censuren blef D:r Roempke såsom då varande decanus uppdragen, och härmed var all möjlighet att åtkomma den förstnämde för Predikoförsöken afskuren, och Beyer hade vunnit fullständig och afgörande seger.¹

När Aurell såg det utsedda offret i begrepp att undslippa sig, bragte ödet i hans händer några gymnasisters anteckningar (dictata) efter Beyers theologiska föreläsningar, dem Aurell inlemnade till konsistorium för att censureras, i afsigt att derefter genom hans försorg tryckas, för att öfvertyga allmänheten om deras irr-lärighet. När saken företogs till öfverläggning gjorde Ekebon genast den listiga frågan, huruvida Beyer erkände dessa dictata såsom sina, emedan han höll före att censur af hela konsistorium vore mindre nödig, när någon af lektorerna ville utgifva dylika uppteckningar af trycket.

Såsom svar härpå frågade Beyer å sin sida om de öfrige ledamöterna gjorde ett med domprosten i denna sak, hvartill såväl Wallenstråle som Rosén svarade nekande och Roempke likaså, den senare derjemte tilläggande att han icke anser att någon eger

---

¹ Göteb. konsist. prot. $\frac{27}{9}$ 1769 § 23. Aurell anmälde i konsistorium ($\frac{27}{9}$ 1769 § 9) att »någre gjorde paralleler emellan Svedenborgianske lärosätten och de s. k. Nya Försök till en handpostilla äro nu mest färdiga till trycket att befordras», och på hans fråga om de skulle censureras, svaras nekande; något sådant arbete hafva vi dock ej sett.

makt att underkasta hans enskilda samtal med lärjungarne, andras censur eller utgifvande i tryckt form, utan hans eget samtycke.¹

Efter denna förklaring påvisade Beyer, att han så mycket mindre kunde erkänna sig såsom författare till dessa dictata, som de hvimla af oförsvarliga och orimliga skriffer, hvilka vålla att knappast en eller annan mening i sammanhang kan inhemtas;² »med sådane ohyggliga lappar inkommer till konsistorium en person med begäran att de måtte censureras och derefter tryckas såsom mina, — ho ser icke hvad förledande, förrädeliga stämplingar derunder dölja sig, ända in till att värfva Iskariother!» utbrister Beyer med rätta.

Dylika annotata, fortsätter han vidare, kunna aldrig få censur till tryckning, utan höra allenast under läsemästarens correction såsom andra stil- och exercitieböcker, och till bevis på hur lömskt förföljelserna bedrefvos mot honom, inlemnade han ett intyg af gymnasten Molin, deri denne förklarar att hans exemplar af dictata blifvit mot hans vilja och vetskap honom frånhänt och af Aurell inlemnadt till konsistorium. Slutligen yttrade Beyer, att, som ingen annan än han sjelf eger rätt utgifva dem från trycket, om han så skulle finna lämpligt sedan de blifvit rättade, så kan han icke heller finna att konsistorium har att med detsamma taga någon som helst befattning, intill dess en sådan tryckning af honom ifrågasättes.

Härefter uppstod en lika bitter som lång strid, huruvida Beyer åter skulle i detta mål anses jäfvig eller icke, derunder domprosten som vanligt hade ett hästskt anförande. Beyer, som för öfrigt icke heller var skonsam i sina uttryck, svarade härpå, sedan han verkligen förklarats jäfvig, att han ville spara sina anmärkningar till rätta tiden, »då det kommer att ådagaläggas huru öfvermod, illvilliga och obefogade beskyllningar» herska äfven i detta domprostens dictamen.

Både vänner och motståndare kunde icke undgå att finna en del meningar i dessa dictata dunkla eller rent af stridande mot

¹ Göteb. konsist. prot. $\frac{7}{6}$ 1769 § 14. Kullin och Hempe förenade sig med domprosten.

² Alldeles samma omdöme faller äfven Gothenius i bref till Giörvell $\frac{17}{6}$ 1769, tilläggande: »men Aurell åtager sig att utröna meningen, i jemförelse med Svedenborgs böcker dem han far igenom såsom ljugelden.»

den antagna läran, men, då man icke heller kunde påbörda dem Beyer, åtminstone icke omedelbart, så stannade konsistorium i följande beslut:

»Som konsistorium hafver, vid genomläsandet af de af Assessor Aurell till censur i afsigt på allmänt tryck ingifne manuskript, funnit de samma vara af någre omogne lärlingar författade i pennan, hvilka hvarken haft nog färdighet att under påstående lektion fatta lärarens mening, eller styrka att densamma på ett begripeligt och förståndeligt sätt utföra. Alltså, och emedan det icke vill skicka sig för ett konsistorium att debouillera ett sådant chaos, som dessa så fattade dictata äro, eller kan med kongl. Tryckfrihetsförordningen vara enligt att dylika omogne och i theologiskt ämne författade arbeten, hvaraf ingen uppbyggelse väntas kan, läggas för allmänhetens ögon, finner konsistorium icke heller skäl att nämnde manuskript med censur till tryck befordra.»

Aurell hade sålunda blifvit fullständigt slagen äfven i denna punkt, och det visade sig att Beyer och Rosén verkligen i viktigare fall kunde räkna på flertal inom konsistorium, och att af dem och deras närmast liktänkande vänner samt af de mera moderate ledamöterna, Roempke, Wallenstråle och Gothenius, bildades en majoritet, som förmådde föreskrifva besluten, gent emot Ekebon, Hempe och Kullin.

Den första afdelningen af den stora religionsprocessen slutar här. Anfallen mot Svedenborgianismen hade varit energiska och våldsamma samt ledda med mycken slughet, men försvararne hade med skarpsinnighet och mod tillbakaslagit dem, och det syntes som ingenting mer återstod att göra direkt mot Beyer och Rosén, utan att man måste afvakta de beslut, som kunde komma att fattas i Prästeståndet.

Vid den utgång af målet, som i det föregående är skildrad, insåg Svedenborgianismens oblidkelige fiende Aurell att en annan angreppspunkt måste väljas. Hittills hade han anfallit fästningen vid sjelfva hufvudporten; han hade gång på gång störtat sig mot Beyer och derigenom endast åstadkommit att kring den senare

allt fastare samla en grupp af försvarare — Rosén, som afgjordt och öppet delade Beyers åsikter; Gothenius, som varit medarbetare i Predikoförsöken och för hvilken det var af vigt att dessa frikändes, samt hvilken dessutom var af allt för human karaktär för att icke ogilla intrigerna mot Beyer; Wallenstråle, som åtminstone i vissa fall gjorde ett med Gothenius, och slutligen Roempke, som sjelfskrifvet lutade åt samma håll som de förra, och hvars prästmötesdisputation icke var fri från misstankar för Svedenborgianism.

När den ärliga, öppna striden slutar olyckligt, finnes likväl alltid krypskyttet kvar; det gamla klassiska rådet: *Divide et impera* gäller i alla tider: försvaga motståndarne genom att söndra dem. I detta fall gälde det att tvinga någon af de ofvannämnde ledamöterna i konsistorium att skilja sig från de öfriga till eget sjelfförsvar, och Aurell utsåg af denna anledning Roempke och hans disputation till mål för sitt nästa angrepp.

Redan tidigt synes denna tanke uppstått hos honom. Gothenius berättar nemligen härom¹: »Sedan jag förlidet år (1768) kom hem från Finland och Stockholm, då prästmötet nyligen var hållet, hände sig att Roempke och Aurell råkade hvarannan här i mina rum. Aurell började straxt att opponera, och Roempke försvarade sig såsom bäst kännare af sin egen skrift. I detsamma kommer ock Herr Biskopen hit och diskursen kontinuerades. Bispnen sade då, det han trettio gånger sagt förut, att *den som anfäktar denna disputation, skall få mig emot sig: jag har censurerat den nomine consistorii, jag har approberat den till tryck och jag skall försvara.*»

»Aurell gick sedan med Bispnen in uti ett annat rum, liksom att säga honom i förtroende att denna heterodoxa disputation blifvit anmäld nyligen hos Herr Justitiekansleren, och att dermed kommer lagligen att förfaras. Detta afmålade han med en mängd omständigheter. Bispnen gaf sig att begrunda saken, går ändteligen in till oss andra och säger: »Gode Herrar, jag har väl ensam censurerat, men derefter lemnade jag verket, och uppdrog det till konsistorii öfverseende, men då konsistorium förklarade sig vara nöjdt med min åtgärd dervid, så följer att *ej*

---

¹ Bref till Giörwell 16/9, 1769.

jag ensam utan hela konsistorium bör lika ansvara derföre.» Biskopen var sålunda färdig att genast draga sig tillbaka.

Tiden att angripa Roempke hade emellertid icke synt Aurell vara inne förr än nu efter nederlagen mot Beyer. Också hade det icke väl blifvit klart huru vederbörande skulle komma att besluta i frågan om dictata, förr än Aurell den 13 September 1769 i konsistorium meddelade att han ärnade öfversätta »Herr Lectorn Dr Roempkes här sist hållne uppbyggeliga (!) synodaldisputation De reprobatione, och äfven bifoga några små anmärkningar», hvarför han anhöll få veta om slika anmärkningar i theologi få tryckas utan censur af konsistorium.

I anledning häraf erinrade Roempke att, ehuru han icke har något emot öfversättningen, är dock afhandlingen skrifven för »lärdt folk och icke en gång för halflärdt», hvarför han äfven affattat den så, att icke något missbruk med hans tankar måtte ske. Äfven Wallenstråle, Beyer och Gothenius delade denna åsigt, och förklarade den sistnämnde att de, för hvilka afhandlingen vore skrifven, behöfde icke någon öfversättning; för öfrigt borde Aurell vändt sig till Dr Roempke sjelf och gjort sig förvissad om, huruvida denne önskade sitt arbete öfversatt eller icke, emedan han såsom författare egde att deröfver ensam bestämma.

Motsidan åter, hvarmed egendomligt nog Rosén denna gång förenade sig, menade att Aurell gerna må utan Roempkes hörande öfversätta skriften; alla, utom Kullin, enades om att de blifvande anmärkningarne skulle censureras.¹

Som man finner voro ännu den Svedenborgianska sidans män enige i hufvudsak, och fråga kan vara om Aurell verkligen skulle kunnat lyckas i sin söndringsplan. Men nu kom det, som skulle gifva en alldeles annan ställning åt hela rättegången, och som skulle från Beyer afgjort och för alltid i detta mål aflägsna alla hans förutvarande vänner och anhängare. Beyer hade nemligen under tiden låtit trycka ett till honom stäldt bref från Svedenborg, hvilket den förres egna vänner i domkapitlet medgäfvos innehålla »flera betänkeliga utlåtelse i anseende till religionen», något som

¹ Göteb. konsist. prot. ¹³/₉ 1769 § 8, ²⁰/₉ 1769 § 15, ⁴/₁₀ 1769 § 13 och ¹⁸/₁₀ 1769 § 10.

hade till följd att alla utom Rosén öfvergåfvo Beyer för att ansluta sig till domprostens parti.

Detta märkvärdiga, och för Swedenborgs sak synnerligen skadliga bref var dateradt i Stockholm den 20 Okt. 1769, och var tydligen skrifvet för att höja modet hos hans anhängare, samt förtaga de intryck mången torde fått genom Aurells offentliggörande af protokollen. Svedenborg börjar sålunda med en skildring af det lysande mottagande han rönt vid ankomsten till Stockholm, hur han varit inbjuden till kronprinsen, sedermera Gustaf III, och kronprinsessan äfvensom till några af Riks-Råden, samt hur han talat med de mest betydande männen vid riksdagen och vid de dervarande biskoparne, »hvilka alla visat sig helt benägne, förutom biskop Filénius». Naturligtvis ansåg Svedenborg sjelf att dylika bevis på intresse för honom kunde och borde tolkas så, att hans åsikter vunnit ganska stor spridning bland de högre samhällsklasserna, och detta åter skulle gifvetvis göra vederbörande försigtigare i uppträdandet mot honom¹.

---

¹ »Utdrag af ett wällb. Hr. Assessor Swedenborgs Bref, dateradt Stockholm den 30 October 1769 (Götheborg 1769. Tryckt hos Immanuel Smitt, kongl. G. Boktr.)

»Först i denne månad ankom jag hit till Stockholm, och fant så högre som lägre helt fegnesam däråt och favorable; och då straxt inviterades jag til måltids hos Hans kongl. Höghet kron-Prinsen, med Hwilken och kron-Prinsessan jag nog talte. Hos och med Riks-Råder har jag sedan spisadt; med de förnämste i Stånden har jag taladt, som ock med de härvarande Biskopar, hwilke alle visadt sig helt benägne, förutan B. F(ilénius).

Då jag hörde att mine Exemplaria, *De Amore Conjugiali*, vore satte i qwarstad i Norrköping, frågade jag B(iskopen) i Åbo E., B(iskopen) i Westerås B. B(iskopen) i Gottland L, samt B(iskop) L(amberg), huru dermed förewetter: de alle svarade att de intet veta derom annat, än at Böckerna till min ankomst låge i förwahr, at imedlertid intet förskingras, och att B(iskop) F(ilénius) det således i Ståndet ungefähr anmält, och at Ståndet intet ord därom taladt, mindre samtyckt till någon Seqvester, hvarföre des anmälan ej håller är intagen i Protocollet, så at Högwördiga Preste-Ståndet har altsingen del däruti, utan endast B(iskop) F(ilénius, med hvilken jag wexlat ord därom: han påstår revision innan de utlemnas, och vill ännu intet höra, at revision af denna Boken, som intet är Theologisk utan mest Moralisk, är onödig och således orimlig, och sådant skulle bana vägen til et *saeculum obscurum* i Sverige. — — — Doch gör detta B(iskop) F(iléni) förfahrande mig altsintet, emedan jag

Som sagdt var biskop Filénius i Linköping, prästeståndets talman under Erkebiskopens frånvaro, den ende som Svedenborg funnit avogt stämd. Filénius hade till och med låtit lägga beslag på ett antal af från utlandet ankomne exemplar af Swedenborgs

---

bracht in med mig 38 Exemplar, och tilförene insendt 5, af hvilka jag redan til Biskoparne, Stånden, Riks-Råderne och Majestäterne utdehlt mer än helften, och då de öfrige likaledes blifwa utdehlt är öfvernog i Stockholm: de i Norrköping qwarhållne Exemplaren skola sändas utomlands, därest de nog åstundas».

»Jag sender härhos en af mig utgifwen liten Tractat i London, *De commercio animæ et corporis*, hwilken är ingifwen til Societeterne och Academieerne i England och Frankrike; behagar läsa de allra sidsta raderna däruti: den lærer ock nu wara translaterad på Engelska».

Den lilla Tractaten *Summaria Expositio doctrine N. Ecc.*, har jag allenast communiceradt här med B(iskop) B. jemväl med strict förbeholl, at den intet lemnas ut til någon annan; orsaken är, at uti Swerje finnes föga de, som admittera förståndet uti något Theologicum, hvarmedelst ingen uplysning kan emottagas uti och utaf Guds ord, som til exempel, Rom. III: 28 och Gal. II: 16, at där intet förstås *fides imputativa meriti Christi*, utan *fides Jesu*, som är *fides a Jesu in Jesum*, ej heller *opera legis Decalogi*, utan *opera legis Mosaica*, som woro endast för Judarne, ej heller Rom. IV förstås *imputatio fidei hodiernæ Ecclesie*, med mehra sådant; ej heller låta de sig uplysa uti de Skriftenes språk, som angå Guds Son, att med *Filius Dei* intet förstås någon *Filius Dei ab æterno*, utan *Filius Dei in tempore a Jehova Deo conceptus*, och af Jungfru Maria natus, efter klara orden hos Lucam Cap. I: 32, 35, Math. III: 17, Cap. XVII: 5, Joh. XX: 31, I Joh. V: 20, 21, och flerstädes; jemväl enligt Symbolo Apostolico, hvarest ingen annan *Filius Dei* nemnes, och i följd däraf *Primitiva Ecclesia* ingen annan afwetat: at *Filius Dei ab æterno* är intagen uti *Symbolis Nicæno* och *Athanasiano*, har varit orsaken, at de då antet funnit annan utväg at reflutera och fördrifva Aarii wilfarelser. Ja enteligen Symbolum Apostolicum. Jag holler mig därföre wid Apostoliska kyrkan.

At invocera *Deum Salvatorem* kan intet uti hela Christenheten förnekas, och alraminst utaf de Lutherska efter sjelfwa Augustanam Confessionem, p. 19, och sedermera uti Apologia, p. 226, och utom dess at *in Christo Homo est Deus, et Deus Homo*, med mycket mera, som tilförene är infördt. Formula concordie förklarar ock *Trinitatem Divinum in renatis per fidem* p. 695, app. p. 130, hwad icke då är *Divina Trinitas in ipso Deo Salvatore* etc. etc. Colloss. II: 19. Men detta allt med mehra skall fullkomligen demonstreras in ipso opere, som efter 2 år utkommandes warder; *Summaria expositio*, som en förelöpare, skall bana vägen til dess emottagande: den lilla förelöpare tractaten är öfver allt i Christenheten, förutan här i Swerje, af orsak, at Theologien är nu uti sin winter, och här i Norden är då längre natt, än uti Södra orterna,

skrift om den äktenskapliga kärleken, hvilket dock, säger den senare i sitt bref, hade intet att betyda, enär han redan utdelat ett icke obetydligt antal exemplar af samma bok till biskoparne, ledamöter i stånden, Riksråden och de kunglige.

Det, som emellertid väckte förbittring i allmänhet hos förkämparne för den ortodoxa läran, var de angrepp Svedenborg i brefvet riktade mot de enligt hans åsigt oförnuftiga och bibelfientliga dogmerna om rättfärdiggörelsen och treenighetsläran, samt de skarpa yttranden han därvid fällde om theologien i Sverige, som nu är uti sin vinter», hvarvid man här »i sitt mörker torde sparka på det som är intellectus seu rationis in Nova Ecclesia».

Det som likväl särskildt i Göteborg väckte ett synnerligen obehagligt uppseende var sista delen af brefvet. Beijers hustru hade nämligen för några veckor sedan aflidit och på dödsbädden, vid hvilken voro närvarande tvenne präster, deraf den ene lärar varit domprosten Ekebon, på det kraftigaste uttalat sig mot Sve-

---

hwarföre de i sitt mörker torde sparka på alt, som är *intellectus seu rationis in Nova Ecclesia*: doch *exceptis excipiendis in ordine Ecclesiastico* . . . jag lempar ock til mig, hwad Herren sagt til sina disciplar, math. X: 16.

Händelsen, som förmäles om dess Hustru wid dödstimmarne, har tillkommet igenom impression i synnerhet af tvenne Prester, hwilke satt hennes tankar i sällskap med de andar, af hwilka hon då talade; wid dödsstunden plägar hos somliga hända, at de då äro in statu spiritus. Andarne, hvilka då först talte igenom henne, woro af draconis följe, som blifwit nedkastade ifrån himmeln, Apoc. XII: hwilka bliwa då så häske på Frelsaren, och följakteligen på Guds ord, och på allt som hörer Novam Ecclesiam till, at de intet tohla höra nemnas Christum: om Sphæra Domini nostri faller ned til dem ifrån himmelen, komma de uti raseri, och straxt derpå fly uti hohl och cryptor, efter Apoc. VI: 16. Eder förledne Hustru war i går hos mig, och berättade en hop hwad hon tenkt och talt med Eder dess Man, och hwad med Förförarena. Om jag wore närvarande, skulle jag derom kunna nog berätta; men att skrifwa, det tillåtes intet.

S. T.

Em. Swedenborg.

P. S. Detta bref kan wisas til andra efter behag, jemwäl att afskrifwas och tryckas. Tvenne hederlige Menner uti London hafwa inviteradt mig til England, och jag står uti beråd att nestkommande Währ ditresa.

Mig är berättadt, att uti Götheborg skall wara tryckt ett Bref, hwaruti säges, at mig wore anbefalt i Paris att resa derifrån, hwilket är en pur osanning; Gref *Creutz*, wår Envoyé i Paris, kan det bewittna.

denborgianismen, samt varnat man och barn för den nya läran. Redan då skola hennes närmaste, mannen och barnen, förklarar henne vara anfäktad af onda andar, men när hennes yttranden kommo ut i staden, gjorde de ett så obehagligt intryck på Svedenborgarne att Beijer, som häraf antagligen blef djupt gripen, begärde Svedenborgs eget utlåtande.¹

Det var ett sådant denne nu afgaf i brevet. Han säger deri att Beyers hustru på dödsbädden talade under inflytande af de tvenne prästerna, hvilka satte henne i förbindelse med onda andar, eller som han uttrycker sig: andar af den store drakens följe, som blifvit nedkastade från himmelen, och därför blifvit så hätske på frälsaren och på Guds ord, att de icke tåla höra talas om Kristus. Till stöd härför säger han sig talat med den aflidna, som berättat hvad hon sagt sin man och hvad hon talat med »förförarne».

Det är klart att ett sådant påstående, som att Domprosten Ekebom stod i förbindelse med djefvulen, skulle hos denne och hans parti, liksom hos alla förståndiga människor uppväcka förbittring och ovilja. Redan den 22 nov. kom saken före i konsistorium; brevet upplästes af Ekebom och det beslöts att boktryckare Smitt skulle uppkallas för att höras om han med eller utan censur tryckt detsamma, emedan detta icke fanns utsatt.

När Smitt sedermera förhördes kom det i dagen att han förhört sig hos domprosten om han skulle våga trycka brevet, men att denne afrådt honom derifrån, så framt han icke erhöll vederbörlig censur. Det var då Beyer, som för tillfället var decanus, tillät sig att, utan manuskriptets företeende i domkapitlet, lemna detsamma sitt imprimatur.

Ehuru detta sedermera skarpt klandrades, torde det likväl icke råda något tvifvel derom, att det ofta, måhända i regeln, till-

¹ Gothenius till Giörvell ²⁵/₁₁ 1769. Gothenius tillägger: »Tack för en vacker början att recensera våra lektorers Svedenborgska galenskaper i Edra artiga Bibliotekstidningar. Tre af dem äro visst ofantligt stora fantaster och och stollar och, hvad Beyer angår, så kan Herr Assessorn se af medföljande usla bref, att Herr Assessorn ej felar om Han sätter honom, med lärofadren Svedenborg, i parallel med skomakaren Böhme. Ack, Herr Assessor, kläm till det dåraktiga packet med allvar, och visa för hela världen hur illa det är att ungdomslärare skola tålas med så grofva satser. Man finner hur mycket Gothenius svängt öfver till andra sidan.

gått på samma sätt innan Svedenborgska målet gjorde hvar och en mera varsam. I hvarje händelse hade boktryckaren fått decani godkännande å manuskriptet, och då en sådan påteckning naturligtvis alltid betraktats såsom fullgod censur, hade han, till och med enligt Ekeboms åsigt, icke längre ursäkt att af en sådan anledning neka trycka brefvet. Deremot begick han det uppenbara felet att icke enligt föreskrift äfven trycka Beijers imprimatur; detta hade underlåtit på den senares önskan.¹

Innan något vidare hann att göras vid saken, anlände ett bref från biskop Lamberg, som sedan länge var vid riksdagen och som tvifvelsutän genast erhållit ett exemplar af brefvet från Aurell. Detta hade väckt en oerhörd uppståndelse i Stockholm och främst naturligtvis hos de af biskoparne, som så oklokt blifvit särskildt utpekade såsom Svedenborgianismens gynnare, men af hvilka icke en enda kände benägenhet att blifva martyr för sin öfvertygelse, utan så snart vinden kändes blåsa från annat håll, genast ändrade både tro och öfvertygelse, hvilket var så mycket lättare som ingendera fanns till någon besvärande grad.

Hvad biskop Lamberg särskildt beträffar, hörde han »till de människor som redan vid första förföljelsen voro färdiga att aflägga ed på, att de icke med Svedenborg stått i någon närmare förbindelse». ² För att rädda sin ställning, blef det sålunda nödvändigt att med all kraft angripa de misstänkte nere i Göteborg, och han skref därför till konsistorium att han befann sig i »yttersta bestörtning», och begärde få veta till hvem brefvet var skrivet, hvem som befordrat det till trycket och hur Smitt vågat trycka det utan konsistorii påtecknade medgifvande. ³ På dessa frågor fordrade han skyndsamt svar, emedan Prästeståndets ecklesiastika deputation nu ville med allvar gripa in i detta mål.

Emellertid anbefaltes konsistorium att genast uppkalla stadens boktryckare, för att gifva strängt förbud att utan vederbörlig censur trycka något, som anginge religionen, hvarjemte Smitt särskildt borde åtalas för sitt tilltag. Vidare borde man sorgfälligt vaka

¹ Göteb. konsist. prot. ²⁹/₁₁ 1769 § 19.

² Svedenborgianismens historia af Rob. Sundelin, sid 75.

³ Göteb. konsist. prot. ⁵/₁₂ 1769 § 1.

deröfver att vid de offentliga och enskilda föreläsningarne intet finge insmyga sig som strede mot den rena läran.

I anledning häraf tillfrågades Smitt till hvem Svedenborgs bref var skrifvet. Han svarade att han icke visste det, och att han icke heller vore skyldig att svara på en sådan fråga, hvilken vore så mycket mera onödig, som man ju kunde och borde hålla sig till författaren hvilken namngifvit sig i brefvet.

När härvid Domprosten brusade upp och gaf Smitt en skarp tillrättavisning, togo Beijer och Rosén den senares parti, menande att domprosten härtill saknade all befogenhet, enär konsistorium icke ännu fått tillfälle att utlåta sig. Domprosten åter förbehöll sig att såsom ordförande få gifva boktryckaren de förebråelser som denne förtjent, och som biskopen anbefallt.

Efter denna förpostfäktning, och sedan Smitt ingenting ville upplysa om hvem som erhållit brefvet eller lemnat det till tryckning, begärde domprosten få se om afskriften af detsamma, hvilken begagnats vid tryckningen, voré försedd med D:r Beyers godkännande, som Smitt påstått och Beyer erkänt. När då papperet framlemnades, tyckte man sig på detta igenkänna konsistoriipedellen *Petter Falléns* handstil, och förekallad måste denne vidgå att han afskrifvit Svedenborgs bref, men att han icke visste till hvem det var skrifvet.

Domprosten varnade honom nu för att tala osanning, och hotade med att det torde bekomma honom illa, om han undandolde sanningen.

Härvid inföllo Beyer och Rosén att man väl bör hålla en laglig ransakning men ingen inquisition, hvarför de protesterade mot att med hotelser öfverrumpla och förvilla den inkallade.

Härpå svarade domprosten att det i ett så ömt mål icke längre går an att med flathet gå till väga.

Vid det fortsatta förhöret nödgades Fallén, efter allvarliga tillsägelser af Ekebom och Kullin, bekänna att Beyer varit den, som anmodat honom om afskriften.

Beyer utbrast härvid att Fallén sade osanning, och att ett sådant påstående fordrade bevis, och när domprosten påpekade att andra bevis väl icke af denne kunde lemnas, än det att han på samvete förklarade sig tala sanning, uppstego Beyer och Rosén

från sina säten, emedan de icke kunde finna sig vid domprostens sätt att gå till väga, och därför ärnade aflägsna sig, för att dermed sätta konsistorium i oförmåga att såväl ransaka som döma.

Från detta uppsåt afstodo de slutligen efter domprostens förhållande och, sedan Fallén afträdt, fortsattes undersökningen om hvem som Svedenborg tillsändt brefvet. Alla närvarande utom Beyer, således Gothenius, Rosén, Kullin, Hempe och Ekebom ytttrade den åsigten att brefvet var till Beyer, och Ekebom tillade att Beyer utan tvivel äfven vore den, som befordrat det till trycket.

»Herr Doktor Beyer utlät sig härvid att detta senare är en osanning, som saknar allt bevis i världen, och en blott misstanke af Herr Domprosten».

Härmed slutar denna dags ransakning. Den ådagalägger huru Beyer, eljest så oförskräckt och sanningskär och så trogen sin öfvertygelse, i denna punkt nekade till allt, som icke formligen kunde bevisas, och begagnade slingervägar och undanflykter, som illa anstodo honom.

När derefter företogs fråga om icke Beyer borde anses jäfvig att deltaga i vidare öfverläggningar om det Svedenborgska brefvet, visade det sig dock att hans vänner ännu icke affallit. Såväl Wallenstråle som Gothenius menade att han först kunde förklaras jäfvig i enlighet med laga rättegångsformer, och Wallenstråle tillade att den af domprosten väckta hufvudfrågan, huru konsistorium vill anse det tryckta brefvet, och hvad åtgärd i anledning af detsamma bör vidtagas, först skall afgöras; sedermera huruvida Beyer såsom decanus haft makt att censurera nämnde bref, hvilket ännu icke blifvit afgjort.

Rosén, som naturligtvis äfven förklarade sig emot jäfvet, hade ett synnerligen klart och skarpt anförande, deri han med tydlighet ådagalägger när sådant jäf får ega rum: »när jag nu lägger härtill allmänna lagens ord att ingen bör dömas ohörd, intet embetsmemorial i detta ämne mot Herr Dr. Beyer ingifvet är, och följaktligen ingen förklaring infordrad är, samt alla spanska inquisitioner förbudne, så förblifver det utom allt tvifvelsmål att Herr Dr. Beyer får deltaga uti rådplägningen till hela dess vidd.»¹

¹ Göteb. konsist. prot. 7/12 1769 § 1. På samma gång erkände äfven Rosén att han irrat sig då han röstat för Beyers förklarande af jäfvig i målet angående dictata, och i detta återkallande förenade sig Gothenius.

Den gamla majoriteten inom domkapitlet höll sålunda ännu tillsammans och afgjorde, gent emot Ekebon, Hempe och Kullin, att Beyer icke finge anses såsom jäfvig.¹

När man deremot skred till öfverläggning om hufvudfrågan: hur konsistorium ville anse brevet, och hvilka åtgärder, som i anledning af dess tryckning vore att vidtaga, då först lades i dagen hur mycket Beyer skadat Svedenborgianismens sak genom denna obetänkta handling.

Gothenius, som yttrade sig först, erkände att det var med grämlse han läst detta bref; icke nog med att Svedenborg häri bestämt uppträder mot flera af kyrkans grunddogmer, såsom tron, rättfärdiggörelsen, treenighetsläran m. m., utan med »oväntad bitterhet» talar han derjemte om de svenska teologerna och lärarne, och på ett upprörande sätt antyder han att präster, som tienstgjort vid en sotsäng, ställt den döende i beroende af onda andar: »med ett ord, jag ogillar högeligen och beklagar att en sådan skrift någonsin kommit i dagsljuset». Som det nu var, yrkade *Gothenius* att målet måtte remitteras till Hofrätten.

I ofvanstående förenade sig äfven *Wallenstråle*. Det är öfverflödigt antyda att, om de förutvarande vännerna till Beyer ansågo sig böra uppträda så skarpt och bestämdt, skulle detta ännu mer vara händelsen med motståndarne. *Kullin* fann brevet uppfyllt af »förmätna, orimliga, förargliga och fanatiska» utlåtelse af en person som i sin egen inbillning ansåg sig vara en stor prelat i den chimäriska och i hjärnan hoptrasslade» Nya kyrkan. Icke mindre var han förbittrad öfver Svedenborgs »skändliga tanke» att det endast skulle vara få i Sverige som »admittera förståndet uti något theologicum, liksom allt theologiskt förstående af Guds ord vore samladt och förenadt i hans öfverdrifna och förmätta inbillningskraft». Derjemte, säger han, vrider, vränger och förtyder Svedenborg, »ej olik en illslug socinian», åtskilliga ställen i den heliga skrift, för att hopflicka ett eget, »eller rättare sagdt ett gammalt, slitet och förderfvadt religionssystem».

När dertill lägges hvad Svedenborg i brevet yttrar om de

---

¹ Det är sålunda ett misstag af R. Sundelin i Svedenb. hist. när han sidan 76 säger att Beyer genast förklarades jäfvig.

tvenne prästerna, »förförarne», som låtit onda andar tala genom en döende, känner Kullin håren resa sig på hufvudet och »fasar, liksom hvarje rättsinnig, för slika tankars utspridande bland en svag och lättrogen menighet».

I anledning af allt detta yrkade Kullin målets hänvisning till Kongl. Maj:t. I detta yrkande förenade sig gifvetvis *Hempe* och *Ekebon*.

Den ende som, utom Beyer, ännu vågade försvara Svedenborg var *Rosén*. Han menade att ordalagen i brevet visserligen kunde gifva misstankar om att Svedenborg i väsentliga delar yttrat sig på ett kätterskt sätt, men detta intryck mildras om man sammanställer brevet med Svedenborgs andra arbeten. Då emellertid »missförstånd i läran» ovedersägligen af detta bref uppkommit, beklagar Rosén att detsamma någonsin offentliggjorts, hvarför han yrkar, dels att alla osålda exemplar böra genast indragas och beläggas med kvarstad, och dels att hela målet bör anmälas hos Göta Hofrätt.

Detta votum blef äfven konsistorii beslut, med den ändring att ärendet öfverlemnades till Kongl. Maj:t, i stället för till Hofrätten.¹

Det som utan tvifvel i icke ringa mån bidrog att aflägsna Beyers och Svedenborgs vänner från deras sak var att man numera trodde sig hafva anledning befara att det stöd, som förut påräknats från högre ort, icke längre var att lita på. Biskop Lamberg skref nemligen från Stockholm till en vän i Göteborg:

»Jag tänker hädanefter på det nogaste hålla vård, att denna kräfveta ej får fräta vidare ikring sig, varande äfven sinnad att läsa alla denne besynnerlige auctors (Svedenborgs) skrifter igenom, hvarefter jag genom herdabref, eller på annat tjenligt sätt, får lägga denna af Muhamedanismo nog smakande lärobyggnad för Cleri Dioecesiani ögon. Jag hafver länge(!) hållit allt hvad dertill hörer för så orimligt, att ingen förnuftig menniska, än sedan literis vel mediocriter tinctus, deraf skulle kunna låta sig rapi in transversum. Men då folk vämjes vid det gamla Guds ord,

---

¹ Göteb. konsist. prot. 7/12 1769 § 1.

som visst är och lära kan, synes som tilläte Ordets Herre att man äfven faller på de handgripeligaste galenskapen.»¹

Bestämdare uttrycker sig biskopen i ett annat bref till konsistorium, der det bland annat heter:

»Detta mål (angående Svedenborgianismen) fick jag gårdags eftermiddag fram i Ecclesiastique Deputationen, som då för tredje gången hade sin session, och lärar snart blifva färdigt att framhafvas i pleno. Så mycket kan jag redan mig yttra, att hädanefter blifver icke rådligt för hvem som helst bekläder läroembetet, att denna sällsamma lära förfäkta, eller dertill andra förleda. Man fordrar, och det med skäl, att den icke må bekläda en lärare-syssla, vare sig inom skole- eller ecclesiastique verket, som svurit på våra symboliska böcker, men finner mer tycke för Svedenborgs skrifter.»

»Den förargelse som brefvet hafver gjort är obeskrifvelig. Socinianismen träder der så ljusligen fram att ingen, utan icke den störste idiot in polemicis, kan tilltro sig säga häremot. Hvad förargelse måtte ock ett så ohyggeligt bref icke förorsaka hos stiftets hederliga och om lärans renhet högst nitiska presterskap, då det befinnes tryckt i sjelfva Göteborg, stiftets centrum och den ort hvarest biskop och konsistorium hafva sitt säte.»²

Assessor Aurell, som i sin otåliga ifver tyckte sig finna att konsistorium behandlade saken för lamt, och att hufvudsaken drunknade i grälet om underordnade spörsmål, hade under tiden vidtagit tvenne åtgärder för att gifva fart åt ransakningen. För

---

¹ Utdrag af brefvet, som är dateradt Stockholm ¹⁰/₁₁ 1769 och förmodligen är skrivet till Ekebon eller Aurell, finnes tryckt i »Handl. rörande Svedenb. och de s. k. Predikoförsöken.»

² Göteb. konsist. prot. ¹³/₁₂ 1769 § 6. Brefvet är dateradt den 4 Dec.

det första hade han, säkerligen icke fullt litande på Lambers nit, skrivit till Prästeståndets talman, den förutnämnde biskop *Filenius*, Svedenborgs afgjorde motståndare, hvilken i bref af den 28 December 1769 tackar Aurell för de erhållna protokollerna, samt för Svedenborgs »ohyggeliga bref, hvilka alla olyckeligen vittna om dess villomeningar och förvirrade begrepp.» Biskopen berättar vidare att kvarstaden på *De Amore conjugiale* och författarens bemödanden att återfå de beslagtagna exemplaren är det enda som, i fråga om Svedenborg, tilldragit sig, tills man nu, genom de uppsände protokollerna, blifvit underrättad om hvad som händt i Göteborg, »hvilket försatt herrar ledamöter af högwördiga ståndet i förundran; som det är all medömkan värdt, att herr assessor Svedenborg nu i flera år af sin höga ålder blifvit så godt som barn på nytt, och af en förderfvad inbillningskraft så intagen, att han nu mera ej skall tåla någon motsägelse och upplysning, så grufveligt vore det ock, om han skulle finna anhängare bland sådane män, som äro utgångne af oss!»

Emellertid tröstar biskopen Aurell med att saken skall med allvar handhafvas, ty »hela denna ohyggliga saken är enligt lagar och full förtröstan anförtrodd» Justitiekansleren von Rosirs vidare handläggning.

I själfva verket hade Prästeståndet redan den 5 Dec. ingått till Justitiekanslern med ett af ecklesiastik-deputationen uppsatt betänkande, »angående Svedenborgs böcker och åtskilliga sig utbredande villfarelser.» Fyra dagar senare kom ståndet åter i rörelse i anledning af det beryktade brefvet, hvilket bref den beskäftige Lamberg fann så upprörande, att han på det ifrigaste yrkade på skyndsamt afgörande i hela dess vidd af den brännande frågan. Ståndet tyckes ock nu hafva med otålighet väntat ett nytt utlåtande från ecklesiastikdeputationen, och denna otålighet ökades den 16 Dec. då talmannen hade uppläst det ofvannämnda brefvet från Aurell, hvilket remitterades till deputationen. Men då det förut afgifna utlåtandet redan blifvit expedieradt, fann Eklesiastikdeputationen intet skäl att, med anledning af hvad sedan inträffat, inkomma med ett nytt förslag.

Den 19 December var frågan åter före i plenum. Då »diskuterades åtskilligt öfver Svedenborgska rörelserna i Göteborg och med anledning af öfverläggningarne i Eklesiastikdeputationen, hvarvid

slutligen herr biskop Benzelstierna erinrade, att sedan herr Justitiekanslern blifvit anmodad med ömhet handtera denna sak, vore den i så goda händer, att ståndet icke behöfde eller borde gifva honom någon föreskrift, utan måtte åtminstone först afvakta, hvad han utan tvifvel visligen anstaltat. Detta förståndiga råd vann ock gehör, helst som Lamberg äfven visste upplysa, att justitiekanslern redan fogat god anstalt, och gjort allt det som högv. ståndet med dess diskurser nu intenderat.»¹

Sålunda hade både domkapitlet i Göteborg och Prästeståndet hvar för sig hänskjutit målet till kongl. maj:t; Aurell hade sålunda lyckats att i den delen drifva saken till sin spets.

I afvaktan på hvad regeringen skulle komma att besluta, vidtog Aurell äfven andra åtgärder att komma Svedenborgianismens hufvudman i Göteborg in på lifvet. Att börja med stämde han Beyer till kämnersrätten att svara för det han till trycket befordrat det Svedenborgska brefvet, af honom ensam censureradt.

Som det fanns nödigt att, enär detta mål anginge rättigheterna såsom ledamot i konsistorium, lemna Beyer rättegångsbiträde, utsåg konsistorium härtill Rosén såsom kännare af hithörande privilegier.² Ett mera intresseradt biträde kunde Beyer naturligtvis icke önska sig, och när målet kom före vid domstolen, var Roséns första åtgärd att intyga, det Beyer när brefvet skulle censureras varit decanus, och i denna egenskap haft rätt att tilldela brefvet sitt imprimatur. I öfrigt biträdde han den invändning Beyer gjorde mot domstolens befogenhet att upptaga detta mål, enär dylika rörande tryckfriheten höra under annat forum.

Detta förbittrade Aurell till ytterlighet och, för att blifva af med Rosén, stämde han såväl denne som hans hustru till vittnen, samt ingick till konsistorium med begäran att annan fullmäktig måtte utses, då Rosén nu komme att såsom vittne blifva inkallad.

Den senare svarade härtill att Aurells begäran att få höra honom och hans fru som vittnen, blifvit, på af Rosén gjord in-

¹ Ofvanstående redogörelse för målets behandling i Prästeståndet är hemtad ur Svedenborgianismens historia i Sverige af R. Sundelin, sid. 78—79.

² Göteb. konsist. prot. 13/12 1769 § 7. Emot valet af Rosén protesterade domprosten, som i stället ville hafva Kullin.

vändning, att rätten väl icke kan afhöra vittnen innan den afgjort frågan om sin kompetens som domstol, icke vidare fullföljd. Deremot vidgick han sitt instämmande med Beyer angående kämnersrättens behörighet, »såsom konsistorii anseende det fordrat.»

Domprosten fann nu ett lägligt tillfälle att gripa in. Han började med att beklaga sig öfver huruledes en stor del af de »enfaldigare» åhörarne i domkyrkoförsamlingen kände sig oroade, förargade och bestörta öfver det emot »Gud, religion, sanning, människokärlek och kongl. förordningar» förgripeliga Svedenborgska brevet, hvarför han, såväl här af, som på grund af sitt ledamotskap i konsistorium, i hvilken egenskap han bör hafva uppsigt öfver att icke något annat läres och predikas än det, som är enligt med den rena läran, påfordrar skyndsamma åtgärder af konsistorium.

Enär doktor Beyer tydligen utpekats såsom den, till hvilken brevet är skrifvet, då han vidare låtit taga afskrift af detsamma, samt då han ensam, utan konsistorii tillstånd, censurerat det, kan han icke se att herr Beyer vidare kan deltaga i behandlingen af detta mål; »det vet jag ock att det är mitt embete både värdigt och tillständigt, att i den qvalité, i hvilken jag på detta rum och ställe sitter, icke låta mig i någon måtto förfäras af vanmäktiga erinringar om Spanska inquisitioner.» Han hemställde därför äfven att Beyer måtte åläggas namngifva de tvenne präster, som i brevet nämnas såsom »förförare», samt att, om Beyer nekar härtill, då låta i konsistorium uppkalla domkyrkoförsamlingens alla präster för att höras, hvem som vid fru Beyers död varit närvarande, på det att denna del af målet må kunna behandlas vid verldslig rätt, emedan dessa beskyllningar röra heder och ära, embeten och renlärighet. Slutligen hemställer han, huruvida Rosén fortfarande kan betraktas såsom konsistorii fullmäktig.¹

Vid nästa sammanträde den 21 December hade Beyer först ordet, då han i korthet erinrade att, när man hänskjutit målet i sin helhet till kongl. maj:t, kunde han icke »rimma ihop med förnuft och ordning» att konsistorium numera toge någon befatning dermed.

Sedan derpå Rosén förklarar sitt handlingssätt inför rätten och påpekat att fråga om lagligheten af Beyers imprimatur å

¹ Göteb. konsist. prot. ²⁰/₁₂ 1769 § 16.

brevet icke kunde sättas ifråga förr, än kämnersrätten afgjort om den ansåge sig vara behörig domstol eller icke, skreds till omröstning, hvars utgång blef att domprostens hemställan om Roséns fråntagande af fullmäktigskapet afslogs, under förklaring att konsistorium icke funnit sådane skäl vara af Aurell eller domprosten anförde, som kunde föranlåta konsistorium att entlediga Rosén från det erhållna uppdraget.

Denna omröstning ådagalade att den gamla majoriteten, Gothenius, Wallenstråle, Rosén, Beyer och Roempke ännu icke splittrats. Angående de öfriga två yrkandena af domprosten, nemligen att domkyrkoförsamlingens präster skulle inkallas och att Beyer skulle förklaras jäfvig, kom icke beslut att nu fattas. Beträffande det senare hade Gothenius och Wallenstråle röstat mot detta yrkande och Kullin, Hempe och Ekebom för, men ännu fattades Roempkes votum i saken. I yrkandet att prästerna skulle höras, tycktes deremot alla komma att instämma, med undantag af Rosén, som menade att intet steg måtte tagas, innan man kände kongl. maj:ts beslut.¹

Detta beslut kom snabbare än någondera sidan kunnat ana. Redan den 29 December afgaf Justitiekansleren till kongl. maj:ts sitt memorial »angående konsistorii i Göteborg förfarande med den s. k. Svedenborgianismen», deruti han, efter en historik öfver målets fortgång yttrar att, ehuru det stundom torde vara bäst att »lemna irriga och orimliga läror utan åtgärd, helst de enligt erfarenheten kunna genom kontroverterande och undersökningar göras mera kunniga och utspridas, i stället för att eljest af sig sjelfva förfalla», så har likväl detta mål redan väckt för mycken uppmärksamhet att kunna nedläggas, hvarför han hemställer att vissa, af honom nu föreslagne åtgärder måtte vidtagas.

Innehållet af detta memorial blef fullständigt gilladt af regeringen, och i skrifvelse af den 2 Januari 1770 delgafs konsisto-

---

¹ Göteb. konsist. prot. $\frac{21}{12}$ 1769 § 1 och $\frac{10}{1}$ 1770 § 3. Biskopen yttrade i bref den $\frac{11}{1}$ (prot. $\frac{17}{1}$ 1770 § 6) att »våra störste jurister här å orten tycka att man till korthets vinnande borde gå mer directe på saken», men ledamöterna i konsistorium förklarade att de anse sig numera icke kunna lägga hand vid målet, innan kongl. maj:ts i nåder täckts derom förordna.

rium i Göteborg kongl. maj:ts beslut. Med skärpa klandras häri konsistorii underlåtenhet att icke straxt i början underrätta regeringen om den Svedenborgska rörelsens uppkomst. Som det nu var, anbefalles konsistorium att skyndsammast inkomma med utförligt betänkande, dels öfver Svedenborgs lärosatser i allmänhet, samt, om de befinnas irrlärige, berättelse om hvilka mått och steg, som mot deras spridande blifvit tagne, och dels utlåtande huruvida de så kallade Predikoförsöken afvika från den rena läran, i hvilket fall författaren skall eftersökas; åliggande det konsistorium att äfven närmare granska de s. k. dictata, samt derefter gifva vid handen hur med dem hänger tillsammans. Dessutom skall lektor Beyer särskildt förklara sig öfver det, som mot honom inlupit.

Med anledning åter af det Svedenborgska brefvet hade kongl. maj:t befallt Göta hofrätt anställa ransakning om hvem som befordrat det till trycket, och har kongl. maj:t »i anseende till denna saks vigt och ömma beskaffenhet» velat derjemte antyda konsistorium, dels att hafva ett vaksamt öga på allt som i theologiska ämnen anmäles till tryckning, vidare att recensioner eller öfersättningar af Svedenborgs arbeten, eller af sådana arbeten som strida mot den rena läran, icke må utan nogaste bepröfvande tillåtas. Ytterligare bör stiftets prästerskap varnas att det icke låter sig förledas af villosatser, och bör konsistorium om något irrigt förmärkes i församlingarne då genast anmäla sådant; slutligen skall biskopen eller hans ställföreträdare tidt och ofta underrätta sig om hur theologien läres vid skola och gymnasium, såväl offentligt som enskildt.

Med detta kongl. Bref, som så grymt gäckade förhoppningarne hos Svedenborg och hans anhängare om medhåll och skydd af regeringen, och som i stället afgjordt och utan undseende försatte dem i anklagelse, kan man säga att den stora religionsprocessens andra afdelning är slut.

Med den genomgående splittring som rådde inom konsistorium, var det icke någon lätt sak att efterkomma de föreskrifter och befallningar, som konsistorium erhållit i det kongl. Brefvet. Det första beslut man fattade var också att samtliga ledamöterna skulle, hvar för sig, med det skyndsammaste uppsätta sina

betänkanden om Svedenborgianismen, för att derefter till kongl. maj:t uppsändas.

Då nu saken kommit till en så afgörande vändning, ansåg Beyer lämpligast erkänna sig såsom författare till Predikoförsöken, men icke till de flesta af de deri förekommande tillämpningarne, till hvilka åter Gothenius medgaf sig vara författare¹. Beträffande åter dictata erkände visserligen Beyer att de tillkommit under hans enskilda föreläsningar, men förbehöll sig att icke på hans räkning måtte skrivas i dem förekommande gramatikaliska fel, illa träffade distinktioner, afbrutet sammanhang och annan oredighet.

Nu skulle, enligt kongl. Brefvets föreskrift, en varning till stiftets prästerskap utfärdas, men att verkställa detta visade sig vara förenadt med icke ringa svårighet. Konsistorii Notarien hade visserligen, i enlighet med derom fattadt beslut, uppsatt en skrifvelse i detta syfte, men, när den sedermera kringständes till underskrift, hade domprosten i kanten af cirkuläret tillagt orden: »samt de till äfventyrs sig insmygande Svedenborgska villfarelsernas förqväfande», och ehuru skrifvelsen med detta tillägg under-tecknades förutom Ekebon, af Hempe, Kullin och Gothenius, vägrade Beyer emedan ett sådant tillägg icke var positivt betingadt af den kongl. skrifvelsen.

Vid omröstning befanns att Wallenstråle och Rosén förenade sig med Beyer, så till vida, att den förstnämde yrkade det skrifvelsen skulle uppsättas i närmaste öfverensstämmelse med kongl. brefvet, hvilket nu icke ordagrannt kunde sägas vara händelsen.

Domprosten utbröt då med myndighet att skrifvelsen skulle afsändas med de fyra underskrifter, som nu funnos derunder, men då notarien sporde om Hempes underskrift kunde anses giltig, enär han icke var tillstädes i konsistorium då beslutet om skrifvelsen fattades, och domprosten härtill svarade att rättighet såsom ledamot af konsistorium icke kunde anses vara Hempe betagen, fastän han icke då var tillstädes, varnades notarien af Beyer och Rosén att afsända något bref, som icke vore i enlighet med konsistorii beslut.

¹ Göteb. konsist. prot. ³¹/₁ 1770 § 10.

Sedan tvisten härom urartat till personliga ohöfligheter, inskred Gothenius och framställde såsom ett medlingsförslag att män i stället för de af domprosten insatte »Svedenborgska» villfarelserna kunde använda orden »nyare» villfarelser. Detta godkändes af Beyer, Rosén och Wallenstråle, men förkastades af Ekebon, som svarade att han så mycket mindre fann sig befogad att nu mera ändra eller borttaga någon enda bokstaf, som han, Gudi lof! icke vet några nya eller andra villfarelser än de Svedenborgska, utan tillsade ytterligare notarien att låta cirkuläret afgå sådant det befanns¹.

Det är förut yttradt att den gamla majoriteten inom konsistorium, den som utgjordes af Beyer, Rosén, Roempke, Wallenstråle och Gothenius, ännu dikterade besluten, till och med efter sedan det Svedenborgska brefvet sett ljuset. Att denna majoritet, ehuru de fleste, eller kanske rättare alla utom Beyer, beklagade offentliggörandet af detta bref, likväl fortfarande enigt kämpade tillsammans visas alldeles otvetydigt af hvad nyss är anfördt rörande fullmäktigskapet för Beijer, samt af voteringen om cirkuläret till prästerskapet, der dock Gothenius skiljde sig från de öfrige

¹ Göteb. konsist. prot. ³¹/₁ 1770 § 10. Vid ett följande sammanträde den ⁷/₂ förklara äfven Roempke att han ansåg man borde i det allra nogaste följa kong. maj:ts uttryckliga ord i kong. brefvet, dermed således antydande att han delade Beyers m. fl. åsigt om tillägget. I bref till Giörvell ¹⁷/₈ 1770 skriver Gothenius om denna sak följande:

»Ett cirkulär till prästerskapet i stiftet från konsistorium på kungabrefvets befallning, angående påminnelse för prästerna att akta sig för religionsirringar, har i hänseende till en tillägging af domprosten uti konceptet: *Svedenborgska villfarelsernas förqräfsande*, varit mycket ventileradt inom konsistorium. Beyer, Rosén, Roempke, Wallenstråle underskrefvo icke, efter i kungabrefvet sådana ord icke finnas — men männe inte det virtualiter ligger i brefvet? Cirkulärbrefvet till domprostens kontrakt kunde ej underskrifvas af honom sjelf såsom prost, underskrifvet således af allenast 3: sedan Bispen kom hem, röt han till att han visserligen skulle underskrifva och alltså befordre expeditionen, men, när det deremot anfördes att orden ej uttryckligen finnas i kong. brefvet, är det ännu kvarliggande. Pluraliteten i konsistorium har likväl ansett Svedenborgs theologi för kättersk redan före den tiden, och kunde i ett bref till prästerskapet tillöka konungens mening med sin förut å daga lagda»; det senare påståendet, eller att pluraliteten skulle sedan länge varit antisvedenborgianisk, är som vi sett bestämt oriktigt.

genom att underskrifva cirkuläret med det af domprosten gjorda tillägget. Af hvad nu anförs framgår tydligt och oemotsägligt att den Svedenborgianska sidan i Domkapitlet alldeles icke föranledes, att efter offentliggörandet af detta bref, lemna Beyer i sticket, för att i stället blifva bundsförvandter åt domprosten och hans parti.¹

Detta affall, om man så vill benämna det, inträffade först nu, då ledamöterna i domkapitlet skulle inför kongl. maj:t klart och otvetydigt angifva sin ståndpunkt gent emot Svedenborgianismen.

Hufvudmannen för den sednare, *Beyer*, förklarade sig nu öppet och oförfäradt för Svedenborg. Han börjar sitt betänkande med att söka ådagalägga, att ingen kan fälla ett sannt och riktigt omdöme öfver Svedenborgs lära som icke af kärlek till sanningen vill underkasta dennes skrifter en grundlig och oväldig pröfning. Härmed var också möjligheten för dennes på förhand afgjorde motståndare och andra ifriga systematici, dålige skriftkännare, bokstafsträlar eller skugggräde zeloter, afskuren att kunna bedöma och lära känna honom. Liksom en gång förut, erinrades om att Svedenborgs skrifter nu i öfver tjugo år varit kringspidda till de flesta europeiska riken, akademier, bibliotek och lärde män, utan att hitintills någon enda vederläggning af dem varit synlig.

Härefter ingår Beyer på en redogörelse för sin uppfattning af desamma, och har han efter sitt bästa förstånd ej annat kunnat finna, »än att de nämnde Svedenborgska skrifterna äro tätt öfverensstämmande med Herrens muns ord och glimma af ett gudomligt ljus», hvarför han är öfvertygad derom, att, om en oväldig undersökningskomité tillsattes, skulle den ofelbart finna de i dem uttalade lärorna »upplysta och med ordets egna tydliga utsagor, ja ock efter bokstafven, oemotsägligen bestyrkte!»

Om Svedenborgs skrifter sålunda äro fullt enlige med bibeln, så kan Beyer icke säga detsamma om kyrkans symboliska böcker. De tre äldsta symbola, med undantag af hvad som i Athanasii symbolum säges om treenigheten, erkännas visserligen utan anmärk-

¹ Svedenborg. Hist. af R. Sundelin, sid. 73.

ning, de öfverensstämma också med Svedenborgs åsigter. Äfven i de andra bekännelseskifternas är mycket som den senare alldeles gillar och antager, men han vill hafva åtskilligt i dem »närmare jämkadt intill ordets egentliga förstånd, såsom om lag, evangelium, tro, kärlek, rättfärdighet, tillräknande m. m.

Efter detta försök att framställa Svedenborg såsom en reformator af kristendomen, den der vill återföra läran till dess ursprungliga renhet och öfverensstämmelse med bibeln, befria från en senare dogmatiks hugskott och tillsatser, öfvergick Beyer till sin egen ställning till dessa åsigter. Sedan han antydte att Aurell vid sitt uppträdande i målet dertill drifvits, mindre af nit om den rena läran än af personlig hätskhet mot Beyer, hvarpå bästa beviset vore att han icke åtalat Dr. Roempkes synodaldisputation, som dock är »ganska närsläktad med assessor Svedenborgs skrifter», erkänner han sig vara utgifvare af Predikoförsöken, hvilka, i anseende till hvad sannt och godt deruti influtit, grunda sig på läsning i Svedenborgs böcker. Dessa senare hade äfven varit hans ledtråd vid de theologiska föreläsningarne för gymnasiungdomen, emedan han varit och är fullt förvissad om att de öfverensstämma i allo med Guds ord.

Att han ensam censurerat det Svedenborgska brefvet vill han försvara med hittills gällande sedvänja i dylika fall vid handhafvandet af uppdrag såsom konsistorii decanus. För öfrigt anropar han kongl. maj:ts beskydd och hägn mot ovänner, hatare och afundsmän, samt begär att få njuta sin nödtorftiga utkomst vid innehafvande embete; försäkrande att han skall underdånigst efterkomma hvad kongl. maj:t täckes förordna om hvad han hädanefter får *offentligen* lära eller icke. I denna sista mening framskymtar en förmodan att han kunde blifva ålagd att icke hädanefter bedrifva någon propaganda för Svedenborgianismen, men tillika den förhoppningen att han icke skulle tvingas afsvara sin enskilda öfvertygelse i religiösa frågor.¹

Äfven *Rosén* bekände sig ärligt och öppet vara anhängare af Svedenborg, och med stor frimodighet angriper han kyrkans lära

---

¹ *Kahl, Ach.* Nya kyrkan och dess inflytande på theologiens studium i Sverige. Lund 1847—1864. I: 29—48.

om treenigheten: »Mången röjer tre gudar i mun och hjerta», utbrister han, »läran i sin nakenhet fulltygar det. Församlingen anropar ju Fadren, liksom den ene guden, att han tackes för den andres skull, genom den tredjes verkan göra det eller det, som orden i våra kollektböcker lyda. Skall icke den ene guden varit vred och oförsonlig, allt intill dess den andre dött? Huru låter det höra sig för upplystare theologer? Då nu dessa meningar ingalunda träffas i Guds ord och enär de dertill stöta förnuftet, vet jag icke hvarföre de skola hos en rådig och fri nation kallas ofelbar renlärighet.»

I öfrigt förklarar han, liksom Beyer, att om kongl. maj:t skulle anse Svedenborgs satser vara irrlärliga, vill han »alltid anse som förgripligt att förfäkta» dennes åsigt; »Förbjude Gud att jag skulle med ord och tankar förverkat kongl. nåd och undersåtliga förmåner! Efter mångårig, oförvitlig tjänst öppnar sig i sådan händelse en mer än bedröflig utsigt och afgrund af olyckor.»

Vi kunna icke i denna förklaring finna annat än att Rosén, i likhet med Beyer, öppet och ärligt uttalade sin öfvertygelse, samt att han förklarade sig beredd att, om så skulle prövas nödigt af kongl. maj:t, förbinda sig att icke göra propaganda för Svedenborgs åsigt. Att detta var tankegången i hans utlåtande bekräftas af hvad som följde, liksom det öfverensstämmer med hans yttrande i bref till ett af riksråden: »Bekännelse med sanningens förkortning och på dess bekostnad undanbedes mer än alla lidelser.»

Båda voro sålunda beredda att hädanefters afhålla sig från allt utbredande af den nya läran, men förbehöllo sig att enskildt få oantastade bibehålla deras öfvertygelse.

Denna gång stodo likväl Beyer och Rosén ensamma; såväl Roempke, Wallenstråle och Gothenius som naturligtvis äfven Hempe och Kullin förenade sig med domprosten Ekebon. Den senare utlät sig, att han, i anledning af det Svedenborgska ogräsets allt större utbredning i Göteborg, funnit sig nödsakad att närmare studera några af Svedenborgs skrifter, och af dem tydligen funnit, att de i väsentliga delar afvika från kyrkans antagna trosbekännelse. Han hade sålunda intet skäl att frångå den förkastelse han öfver dessa skrifter redan förut uttalat, och samma omdöme måste han fälla med afseende på Predikoförsöken och dic-

tata, såsom bådadera varande i nära öfverensstämmelse med Svedenborgs lära.

I öfverensstämmelse med de af pluraliteten inom konsistorium uttalade åsigterna, affattades sålunda det gemensamma betänkande, som skulle till kongl. maj:t afgifvas. I detta förkastade man sålunda och ogillade »hela Svedenborgska lärosystemet in theologicis, såsom stridande mot Guds uppenbarade ord och våra heligt besvurna symboliska böcker», liksom man äfven fördömde »Nya Försöken och de så kallade dictata, emedan de förra i det mesta och de senare helt och hållet från Svedenborgska skrifter härflutit».¹

Slutligen vidtog biskop Lamberg, som nu hemkommit från riksdagen, den åtgärden att, i enlighet med befallningen i kongl. brefvet att hafva noga inseende på den theologiska undervisningen, i konsistorium uppkalla lärarne i trivialskolan, för att i detta hänseende göra dem nödiga erinringar. Likaså förmanades de af lektorerna, som på gymnasium undervisade i detta ämne, att noga taga sig till vara, och på det biskopen skulle blifva i tillfälle att härom öfvertyga såväl sig sjelf som andra, anmodades lektorerna Beyer och Gothenius att skriftligen uppsätta hufvudsakliga innehållet af det, som hvarje gång förelästes, samt äfven så laga, att

¹ Göteb. konsist. prot. $14\frac{1}{2}$ 1770, § 16. Gothenius skrifer härom till Giörvell 1770 $14\frac{1}{3}$: »Det lär väl vara bekant att H. M:t, med anledning af Hr Just. kanslerens memorial infordrat åtskilliga punkters besvarande från detta konsistorium angående Svedenborgianismen, och omröstningsprotokollet deröfver. Hvardera af ledamöterna utförde sina tankar temligen vidlyftigt, i synnerhet Dr Beyer och Dr Rosén, bland hvilka den förre aldeles bekände Svedenborgs theologi vid alla artiklar såsom gudomlig och himmelsk; den senare sökte conciliera den med Pauli och den bibliska.»

»Aurells infall var att Beyer skrifvit *ex solido*, Rosén *ex stolido*; och Biskopen gaf Rosén det tillkänna uti nog hetta i ett sällskap förliden vecka, ehuru folket härstädes, som på flera ställen läst det, högeligen admirerat dess väl-talighet och lärda utrustning. Biskopen behagade samma gång fälla ett gunstigt omdöme om min deduktion, utan att nämna något om de andres, som mesta delen voro tillstädes.»

»Inom kort blir kungabrefvet och memorial tryckt och detta omröstningsprotokoll likaledes. Så fort arken utkomma skall jag ha den äran öfversända styckevis; desse nu medföljande kunna anses som sladder till största delen, undantaget Herr Biskop Filenii bref och flera dylika strofer.»

gymnasisterna kunde göra erforderliga afskrifter, så att biskopen må när som helst blifva i tillfälle infordra dem till granskning.¹

Emellertid hade redan Göta hofrätt gifvit befallning åt kämnersrätten i Göteborg att ofördröjligen anställa ransakning efter den, som låtit trycka det Svedenborgska brefvet, och denna gång utsåg konsistorium till fullmäktig för Beyer, som blifvit ånyo instämmd af Aurell, trivialskolans rektor, magister Öhrvall.

Då man för tillfället i konsistorium icke kunde göra något vid rättegången, utan måste afvakta kongl. maj:ts beslut i anledning af de uppsända betänkandena, började domprosten och Aurell, hvilka drefvo förföljelserna mot Beyer och Rosén såsom en slags ortodox sport, att ånyo sätta sig i rörelse för att uppspana hittills obegagnade svaga sidor hos motståndarne.

Att börja med måste man dock sörja för utsändandet af varningsbrefvet till domprosteriets prästerskap, hvilket icke kunnat afgå liksom de öfriga, emedan, då Ekebon icke kunde underskrifva varningen till sig sjelf, å detsamma icke fanns mer än tre underskrifter. Det framtoogs nu och biskopen tillfrågades om han ville med sin underskrift undanrödja detta hinder, hvilket han äfven gjorde.

Nu inlemnade Aurell åter en skrifvelse med begäran att, i händelse de dictata och föreläsningar, som D:r Beyer lär hålla om aftnarne för några gymnasister, äro mer renläriga än de föregående, Aurell då måtte få dem för att låta trycka dem.

Denna begäran gaf biskopen en kär anledning att i ett långt tal återföra i konsistorieledamöternas minne hur han, alltifrån anträdet till embetet, varit angelägen om att såväl den offentliga som enskilda undervisningen vid skola och gymnasium skulle hållas i god ordning, samt att han fordrat att, då de offentliga lektionerna vore otillräckliga, lektorerna skulle hålla minst två enskilda i terminen, dock mot betalning af lärjungarne eller vid utdelandet af stipendierna. Vid hemkomsten från riksdagen hade han dock erfarit att ingen anstalt om dylika enskilda föreläsningar för terminen vore gjord, hvarför han beordrat lektor Gothenius och vice lektor Grimberg att hålla sådana i latin och grekiska; detta är allt hvad om dylika föreläsningar vore biskopen kunnigt. Han sporde sålunda Beyer

¹ Göteb. konsist. prot. ¹⁰/₃ 1770, § 5.

hvad det var för aftonföreläsningar Aurell menade, och begärde att genast och ovägerligen erhålla de uppteckningar, som det i sådant fall, enligt föregående befallning, ålegat Beyer att föra.

På detta lömska anfall af Aurell svarade dock Beyer, att han är helt och hållet okunnig om några sådana lektioner, samt att han denna tiden icke hållit något collegium privatum. För öfrigt kunde han icke nog förundra sig öfver en så beställsam illvilja, i det man icke nöjer sig med hvad han verkligen lärt och läst, och som han inför kongl. maj:t öppet vidgått, utan hopsmidar de uppenbaraste osanningar, »till att åsamka honom svarta miss-tankar i hänseende till private sammankomster, hvarför han lem-nar till kristligt betänkande, om ej härutinnan påtagligen visas hur en uppriktig oskuld vill med all flit tryckas och förtrampas».

Ekebon, som förmodligen satt detta upptråde i scen, kunde vid denna öppna förklaring icke afhålla sig från att meddela, det han »äfven» hört rykte om, att Beyer skulle om kvällarne mellan kl. 7 och 8 hålla enskilda föreläsningar för 4 eller 5 gymnasister samt några handelsbokhållare.

Beyer svarade härpå att »sådant rykte genom Herr Doktors och domprostens mun är och förblifver osanning samt mot åttonde Guds bud ett falskt vittnesbörd».

Från denna anklagelse sökte domprosten fria sig genom den förklaringen, att hans ord icke innefattade något vittnesbörd i sjelfva saken; för öfrigt bar »Herr Doktor Beyers utlåtelse ojäfvigt vittnesbörd om dess fredsamma sinnelag och mycket åberopade mennisko-kärlek». Det förefaller alldeles som domprosten blifvit rent af förvirrad, när det så länge och på så mångfaldigt sätt plågade och förföljda offret slutligen vände sig om och med skarpare vapen än eljest höll fienderna från lifvet.

Emellertid föll sålunda den uppgjorda planen tillsammans, och biskopen nödgades i god ordning retirera, dervid han ytterligare inskräpte, att inga enskilda teologiska föreläsningar finge hållas utan hans vetskap.¹

Efter detta misslyckade utfall kom ordningen till en af Beyer censurerad predikan, som gymnasisten *Svenberg* i slutet af April höll på gymnasium, öfver hvilken biskopen hade gjort åtskilliga

¹ Göteb. konsist. prot. 28/3 1770, § 15.

anmärkingar, samt förbjudit Svenberg att, som denne ärnat, äfven hålla henne i Lundby och Tufve kyrkor.

Om detta skyndade sig naturligtvis biskopen att underrätta konsistorium.

När saken der kom före, anhöll Beyer att få del af anmärkningarne, då han ville nöjaktigt förklara sig i enlighet med bibeln.

Biskopen svarade, att de nu gjorda anmärkningarne endast vore en början till hvad som ytterligare vore att tillägga, men lemnade dock slutligen desamma till Beyer. Någon dag senare återfordrades de likväl, och, när Beyer beklagade sig häröfver yttrade biskopen sin afsigt vara att till Kongl. Maj:t uppsända såväl anmärkningarne mot den nämnda predikan, som äfven dylika han gjort vid en af Beyers föreläsningar vid Gymnasium.

Nu uppträdde Kullin för att äfven hjälpa till, och meddelade att flera gymnasister hade för afsigt att under terminen predika på gymnasium, hvarför han, understödd af domprosten, hemställde hur man skulle förhålla sig med censuren å desamma.

Beyer förbehöll sig att, i egenskap af tjenstgörande förste theologie lektor, få rätta dem, hvarvid domprosten erinrade att när Kongl. Skolordningen stadgar detta förutsätter den att lektorn skall vara renlärig.

Biskopen utlät sig derpå, att han finner det lämpligast att tills vidare inställa dylika predikningar.

Derefter påpekade domprosten nödvändigheten att allvarligen examinera de gymnasister, som ärnade sig till akademien, för att utröna om de vore »intagne af Svedenborgianism», hvartill biskopen svarade, att han redan tänkt härpå, och vill sjelf vara tillstädes och förrätta denna examen.

På dylikt sätt, med kitsliga anklagelser och tvister i konsistorium, fördref man tiden i Göteborg, i afvaktan på hvad Kongl. Maj:t skulle slutligen bestämma i målet mot Svedenborgianismen.

Vi återgå till hufvudsaken. Man har sett, att af alla ledamöterna i domkapitlet endast Beyer och Rosén i sina till Kongl. Maj:t afgifna betänkanden vågade öppet erkänna och vidhålla sina

Svedenborgska åsigter i religionen. Tvifvelsutän hoppades de ännu, att vederbörande skulle låta sig öfvertygas om dessa åsigtens öfverensstämmelse med bibeln, eller, i vidrigaste fall, att åtminstone icke någon dom skulle öfver dem afkunnas innan en opartisk och grundlig pröfning af Svedenborgianismens läror föregått.

Det var naturligt, att Beyer och Rosén i denna äfventyrliga ställning, som hotade med undergång deras borgerliga tillvaro, icke skulle öfvergifvas af Svedenborg, på samma sätt som de lemnats i sticket af de förutvarande vännerna inom konsistorium. I sjelfva verket skref denne den 12 April, att han icke kunde tro ryktet att de förutnämde skulle afsättas och landsförvisas, innan vederbörlig undersökning egt rum. Han var så öfvertygad om, att hans tolkning af bibeln var den riktiga, att han gjorde sig förvissad om att »Hans Kongl. Maj:t med dess upplyste Herrar Råd skulle afsluta denna saken efter dess rätta innehåll, och icke på domprostens och fleras glosor». Derjemte lofvar han, att snart framlägga saken i hela dess vidd för hela kristenheten och sedermera ingifva dess omdöme till både konungen och Riksens fyra ständer, »ty prästeståndet vid en riksdag får icke lof att särskildt till Kongl. Maj:t ingifva något betänkande, som har kraft att efterlefas; theologica höra ock till de öfriga stånden.»¹

I denna anda sökte han förmå vederbörande att betrakta målet i det ljus han sjelf ansåg vara det riktiga, hvilket var så mycket lättare, som han sjelf personligen icke hade något att befara. Faktiskt är att såväl prästeståndets talman Filénus, hvilken ex officio måst sätta en dam mot Svedenborgianismen, men som tillika var Svedenborgs systerson, var mycket angelägen att hålla denne utom striden, hvilken önskan för öfrigt delades af såväl konungen som riksrådet.

Desto större blef därför öfverraskningen och förvåningen hos allmänheten, som icke såg några fler offentligt anklagade än Beyer och Rosén, att erfara den resolution Kongl. Maj:t fattade den 26 April 1770.

Den 5 Maj föredrogs denna kongl. skrifvelse i domkapitlet, »sedan Doktorerna Beyer och Rosén blifvit erinrade, att från sina

¹ Svedenb. hist. af R. Sundelin, sid. 87—88.

säten emellertid uppstå». Kongl. Maj:t förklarar i densamma att, ehuru i Svedenborgs theologiska arbeten förekommer åtskilligt, som särskildt öfvervägt kunde anses tolerabelt och ej mot vår rena lära stridande, dock alldenstund dessa i mörka och mystiska ordasätt författade skrifter, tagne i sammanhang såsom ett system, ögonskenligen befinnas innehålla sådana lärosatser, som uppenbarligen i de närmaste delar rubba vår Evangeliska församlings, på Guds ord och de symboliska böckerna grundade trosbekännelse, fördenskull har Hans Kongl. Maj:t, i anseende härtill och i kraft af Regeringsform, konungaförsäkran och flera stadgar, för nödigt pröfvat att dessa i *Svedenborgs skrifter innefattade meningar och så beskaffade theologiska lärosatser alldeles ogilla, förkasta och förbjuda*, såsom ett frö till ogräs och största villfarelser, i synnerhet för de enfaldige, som deraf snart kunna blifva förledda.

Predikoförsöken, doktor Beyers dictata och oration vid rektorsombytet, hvilka efter författarens egen utsago, leda sitt ursprung från Svedenborgs lärosatser, har Kongl. Maj:t ansett äfven förtjena all uppmärksamhet, såsom icke ländande till uppbyggelse, och på hvilkas utspridande man bör gifva akt.

Hvad lektorerna Rosén och Beyer beträffar, hvilka, fastän Svedenborgs villfarelse är uppenbar, likväl tydligt förklarat sig vara tillgifne hans lära, som de hålla före vara öfverensstämmande med den heliga skrift, dock med den skillnad att Rosén icke undervisat men Beyer åter utspridt så mycket af dessa läror, som innehålles i Predikoförsöken, dictata och Svedenborgs tryckta bref, så hade Kongl. Maj:t förmodat att dessa prästmän och lärare skulle beflitat sig om vaksamhet och nit i allt det som länder till våra heligt besvurna religionsstadgars, regeringsforms och konungaförsäkrans efterlevande, samt stadga enhet och renhet i läran.

Då emellertid Kongl. Maj:t hos dessa lärare icke igenfunnit hvad af dem med skäl väntats, och både Guds och verldslig lag kräfver, så vore väl fullkomlig anledning att genast låta med dem förfaras efter religionsstadgarne. Dock har Kongl. Maj:t, af ömhet för deras egen välfärd samt till ett försök om icke de såsom vilsefarande må kunna bringas på den rätta vägen, med stränghet för denna gången velat hafva fördrag. Fördenskull befallles Biskopen, att i konsistorium ofördröjligen förekalla dessa båda lektorer och

underrätta dem hur Kongl. Maj:t ansett deras förhållande, för dem deras villfarelse till sinnes, samt huru och hvarföre det, som de till sitt försvar anfört, icke kan blifva gällande; förehålla dem hvad äfventyr de sig underkasta, om med dem efter religionsstadgarne kommer att förfaras, samt derjemte varna dem allvarligen att hädanefter afstå från sina villosatser, och slutligen meddela dem att Kongl. Maj:t af gunst och nåd lemnat dem råderum och betänketid att tydligt och uppriktigt inför protokollet sig utlåta, om de vilja låta denna varning hos sig gälla, eller om de uti deras satser ärna fortfara, hvarom konsistorium skyndsammast bör inkomma med en underdånig berättelse, på det Kongl. Maj:t deraf må finna, om och hvilken kraftigare utväg skall komma att tagas för att sätta vår kristeliga församling i lugn, och dess lära i säkraste helgd.

Till dess allt detta blifvit verkställt tillåtas emellertid icke Beyer och Rosén att befatta sig med någon slags undervisning i theologi, åliggandes det biskopen att hafva all uppmärksamhet på undervisningsverket, jemväl ock på hur Rosén och Beyer sig förhålla, och hvad i detta afseende i stiftet kan förefalla.

I öfrigt anser Kongl. Maj:t högst nödigt att hela denna sak med mycken tysthet och varsamhet handteras, till förekommande af nyfikenhet och förargelse i det allmänna, och anbefalles därför konsistorium, utan att någon kungörelse derom utfärdas, att i tysthet insamla och derefter hos sig oförtryckt hålla tillsammans så mycket åstadkommas kan af Svedenborgs theologiska böcker och tryckta skrifter, samt Predikoförsöken m. m. som leder sitt ursprung från ofvannämnda irriga satser, och kan angå denna viktiga och ömtåliga sak; hvilket allt, tillika med konsistorii berättelse bör till Kongl. Maj:t insändas.

»Slutligen är det Kongl. Maj:ts nådiga befallning att lektorn doktorn Roempke, som blifvit nämnd af Beyer i anseende till dess utgifne Synodaldisputation, hvilken skall ega gemenskap med Svedenborgs skrifter, men som under åberopade fall icke uttryckligen sig utlåtut, måtte antydast att sig ofördröjligen närmare förklara.»¹

Detta var sålunda innehållet af det kongl. brefvet, hvilket i

¹ Göteb. konsist. prot. $\frac{5}{6}$ 1770 § 1.

grund tillintetgjorde alla Svedenborgs och hans anhängares förhoppningar. Det finnes två omständigheter i detsamma som skulle förefalla mycket egendomliga, om man icke kände orsaken, dels det att man i dessa tider af religiös förföljelse och ofördragsamhet, då man med oblidkelig hårdhet förfor mot alla olika tänkande, tills vidare visade sig i detta fall så långmodig och skonksam mot de båda anklagade, Beyer och Rosén, och dels det att *dessa* män, anhängare af Svedenborg, anklagades och lagfördes men deremot icke hufvudmannen, nemligen Svedenborg sjelf, hvilket ju förefaller såsom något orimligt. Men allt detta hade sina orsaker. Tvifvelsutän vüle man icke, utan de mest tvingande skäl förfara strängare än man gjorde med de anklagade, emedan man fruktade att gå allt för djupt i saken. Det hade ju icke varit svårt för Beyer och Rosén att påvisa det deras åsigter delats af biskopen, hvilket var temligen väl bekant, af Roempke och af Gothenius, och ehuru dessa under målets fortgång afsvurit all gemenskap med Svedenborg, skulle det likvisst hafva väckt ett utomordentligt uppteende, om det blifvit i enskildheter kunnigt att biskopen och pluraliteten i ett domkapitel hyllat satser, som stodo i den uppenbaraste strid mot den rena läran.

Det andra skälet var, att man på högsta ort vüle hålla Svedenborg, den gamle vördnadsvärde vetenskapsmannen, utom målet helt och hållet. Utom den helt naturliga och så till vida hedrande grannlagenhet man i detta visade, torde man äfven icke hafva varit angelägen att se denne, om han droges inför rätta, lägga inför allmänhetens ögon bevis på sympatier för sin lära, från och med de kungliga personerna och riksråden till biskopar och andra betydande personer. Följden blef sålunda att, ehuru Svedenborg sjelf rent af anhöll hos Regeringen att blifva hörd, man icke blott lemnade denna anhållan obesvarad, utan man dolde för honom omsorgsfullt allt, som rörde detta mål och höll honom i fullständig okunnighet om de åtgärder, som påtänktes och vidtogos.

För att öfvergå till de åtgärder som af konsistorium i Göteborg vidtogos i anledning af det Kongl. brefvet, så inleddes dessa dermed att biskopen, efter brefvets uppläsande, fråntog Beyer det förordnande han haft att upprätthålla förste theologie lektors befattningen, och sålunda måste han upphöra att undervisa i hebrei-

ska samt bibelns exegetik, hvarjemte han förbjöds att rätta gymnasisternas predikningar eller presidera för theologiska theser, utan fick återgå till sin egentliga verksamhet att, såsom lektor i grekiska språket och literaturen, endast läsa profana grekiska författare.¹

Rosén, som nu föreläste Cicero och Terentius, tillsades att dermed fortfara, men att taga sig noga tillvara att icke inblanda något, som på minsta sätt hade sammanhang »med en så förderfvad theologi, som kongl. maj:t i detta sitt nådiga bref behagat förklara herr assessor Svedenborgs före». Båda lektorerna afstängdes dessutom från allt deltagande i theologiska examina i konsistorium, vid skolan eller på gymnasium äfvensom pastoralförhör, samt tillsades att icke söka göra några proselyter i den för kättersk förklarade Svedenborgska läran, icke hålla några konventiklar eller privata föreläsningar, »ej heller upphöja denna läran i sällskaper, på vår rena och af dem dyrt besvurna lutherskas bekostnad.»

När derefter Beyer och Rosén anhöllo att, genom utdrag af protokollet, få del af biskopens förmaningar samt afskrift af det kongl. brefvet, nekades dem detta under den sedermera så ofta upprepade förevändningen att saken, enligt kongl. maj:ts befallning, skulle hållas tyst, men deremot skulle de få i korthet en förteckning på det de icke få läsa, äfvensom ett utdrag af brefvet i hvad som egentligen rörde dem.²

Nu återstod att tilldela Beyer och Rosén de förmaningar och föreställningar, som de enligt kongl. brefvet borde mottaga, och härmed inleddes en rad af kitsliga och förhatliga åtgärder, hvilka endast kunde tjena att förbittra sinnena. Så beslöt nu konsisto-

¹ Adjunkten Grimberg tillförordnades i stället såsom förste theologie lektor.

² Emedan målet skulle hållas tyst afstannade också utgifvandet i tryck af protokollerna, hvadan dessa senare upphöra plötsligt midt i en mening i prot. för den 7 Febr. 1770. Då i sammanhang härmed Prof. Sundelin i Svedenborgianismens historia sid. 96 uttalar sin förmodan att konsistorii protokoller för åren 1771—1776 skulle vara förkomne, beror detta på ett misstag; nämnde volymer befinna sig i konsistorii arkiv, men voro vid den tiden, när Svedenborg. hist. skrefs, utlånade till författaren af nu föreliggande arbete.

rium att Beyers och Roséns stolar vid konsistoriibordet »skulle något nedflyttas», emedan det icke ens tilläts dem att stående bakom dessa åhöra de förmaningar biskopen nu skulle gifva dem.

Biskop Lamberg, som det väl föga tillkom att förebrå andra en sak som han sjelf varit tillgifven, började sitt tal med att salvelsefullt yttra att, då kongl. maj:t uppdragit åt honom »att föra Eder till sinnes Eder villfarelse, röres jag, såsom den der älskar Eder i Kristo, af mycket medlidande, och anser tillika detta värf såsom det betydelsefullaste af alla dem, jag under mitt snart tio-åriga förda biskopsembete i detta stift och konsistorium haft att utföra». Då man känner biskopens föregående ställning till Svedenborgianismen, måste man erkänna, att han i följande tirader nått höjden af hvad man kan begära af en man, som erkänner sig vara utan manlighet:

»Ju längre jag med många andra varit af den tanka att ingen förnuftig, mindre tillika studerad skulle af assessor Svedenborgs rätt orimliga skrifter kunna blifva förledd; desto mer måtte jag mig deröfver förundra att sådant Eder likväl hafver händt. (Detta hade icke händt biskopen?! Men ju längre jag har mig eftersinnat från hvad källa detta Edert rätt utmärkt grofva felsteg bör ledas, ju mer blifver jag derom öfvertygad, att lusten att vilja synas öfver andra varit sannskyldiga driffjädern dertill.»

Han är derefter på det klara med att Beyer och Rosén fördjupat sig i studiet af Svedenborgs skrifter, emedan de icke dessförinnan gjort sig grundligen hemmastadda med det, som våra symboliska böcker, de som dem försvarat och våra renlärige theologici hafva yrkat rörande rätta förståndet af vår evangelisk lutherska religion.¹ Hade de grundligt känt kyrkans lära, »och Edert hjerta tillika i Guds sak varit rättskaffens», så skulle de utan möda funnit en påtaglig galenskap i hela Svedenborgs system, och, i stället för att på allt sätt söka fortplanta det, med allvarligt nit afrådt medkristna derifrån.

Biskopen tvekar icke att till den lärde Beyer och den skarp-sinnige Rosén utslunga den beskyllningen, att de voro »oförsva-

¹ Detta yttrades till män, deraf den ene var theologie doktor och lektor och den andre af efterverlden erkännes som ovanligt kunnig och begäfvad!

ligt okunnige» i en religion, till hvilken de med liflig ed flera resor sig förbundet, och att de likväl vågat inför sjelfva konungatronen nedlägga ett illa sammanhängande försvar för något, som i vår allra heligaste tros hufvudstycken är alldeles snörrätt deremot. Härefter uppmanar han dem behjerta och ångra den ogement stora förargelse de genom det envisa försvaret af Svedenborgs lära tillskyndat den i deras vård anförtrodda ungdomen, stiftets renläriga prästerskap och hela riket.

Hvad särskildt skolan och gymnasiet beträffar, »måsten I blifva mig inför Gud och konungen ansvarige», om de komma att stå öde på grund af lärarnes kätter; »Ja, hvar sin Gud och besvurna religion uppriktigt älskande konsistorial må, vid åtankan af Edra många konstiga invändningar, oaktadt Eder handgripliga villfarelse, väl rysa vid att träda in i detta konsistoriirum, i fall I Eder icke bättren».

Till slut gömmer biskopen det bästa: hvad han har att säga om sig sjelf, och detta är så kännetecknande att det vore skada om man undanhölle det för efterverlden: »Om min enskilda person vill jag allraminst nämna, men lemnar dock Eder till ett samvetsgrant eftersinnande hvad sinnesoro I mig en långan tid bortåt tillskyndat. Såsom en ärlig man icke är snar att tro andra om ondt, så hafver jag länge ej kunnat misstro Eder, helst uti en sak, hvars orimlighet henne bäst förlägger. Men en högst bedröflig utgång har visat, att då jag, med de renlärige i detta konsistorium hållit Eder, såsom äfven dess ledamöter, för trogne medväktare öfver religion och Gudaläran, hafven I tid efter annan, helst under min frånvaro, så undergrafvit dess grundval, att den störste af alla menniskovänner, vår käre frälsare, hvar af Eder i dessa bevekellige orden tyckes tilltala: Saul, Saul, hvi förföljer Du mig? Dig är svårt att spjerna mot udden.»

Man känner icke annat än att ledamöterna af Göteborgs konsistorium höllo sig allvarsamma under hela den tid detta tal varade, oaktadt de måste erkänna den skärande motsägelsen mellan biskopens egen föregående hållning och detta hans tal.

Efter denna straffpredikan, som icke bar många spår af kristlig kärlek och fördragsamhet, förklarade Rosén att han ärnade anförä missnöje öfver en del af de föreställningar och tillmälen, som gifvits dem, men hvilka han icke trodde angå sig. Med af-

seende åter på biskopens beskyllning att de blifvit förledde till följande af okunnighet om lutherska kyrkans väsen och begrepp, eller som Rosén yttrade »symbolicismen — jag menar härmed ortodoxien» — så säger han detta vara mindre händelsen, än att han af »Herr Doktor Roempkes synodaldisputation, såsom egande närmaste gemenskapen med Svedenborgianismen, och af herr doktorn och biskopen censurerad», bragts eller styrkts att akta Svedenborgska meningar.

På detta lika skarpa och förkrossande som kvicka utfall kunde biskopen icke svara annat, än att »en hvar lärare finna af denna beskyllning att den på en och samma gång mycket smakar af malice både mot Dr Roempke och mig;» och onekligen hade han rätt.

Beyer och Rosén begärde nu få till protokollet aflemna sina underdåniga förklaringar till kongl. maj:t om afsägandet af Svedenborgianismen, men detta vägrades, emedan biskopen fordrade att de dessförinnan skulle undergå examen, på det man kunde få med visshet utrönt om de efter kongl. befallning ändrat öfvertygelse.

Detta vägrade åter de anklagade, emedan de icke funnit i kongl. brefvet annat än ett åliggande att afgifva förklaringar, dem de nu äfven framlade på bordet. Biskopen förhöll dem att det icke väl anstår dem, »såsom af kongl. maj:t för villfarande i läran ansedde», att föreskrifva honom på hvad sätt dess befallning skulle verkställas.

Icke heller detta hjälpte; tvertom fordrade Rosén, att det måtte tagas till protokollet att biskopen sagt det kongl. maj:t förklarar honom och Beyer för kättare. »Denna otidiga anmärkning oakadt,» yrkade biskopen att, så vida han skulle kunna förklara dem fria från Svedenborgiansk smitta, få genom ett förhör inhemta deras tydliga yttrande öfver de förnämsta trosartiklarne, i hvilka Svedenborg afviker från kyrkans lära.

Sedan Beyer och Rosén derpå afträdt, beslöt konsistorium efter öfverläggning att mottaga deras utlåtande, samt på Roempkes förslag, att examen skulle inskränkas till en fråga i allmänhet, om de hädanefters ville helt och hållet afstå från sina villfarelser eller icke.

Icke ens detta ville de underkasta sig, och man hade sålunda ingen annan utväg, än att föredraga och till kongl. maj:t insända deras uttalande.

I det, som Beyer aflemnade, betygade han »undersåttigast, redeligen och uppriktigt» att han i sina *embetsförrättningar och allt hvad dertill hör* skall med rättsinnigaste lydnad rätta sig efter den bekomna varningen, och sålunda hädanefter hvarken låta undervisningen beröras af Svedenborgska åsigter, ej heller vidare på något sätt bidraga till spridandet af desamma. Deremot anhåller Beyer, att biskopens förbud för honom att »grammatice läsa Novum testamentum græcum» i gymnasium måtte upphävas.

Rosén lofvar äfven att »alldeles afstå med Svedenborgianismen», hvilket var så mycket lättare som han aldrig sökt »utspida eller verkligen främjat och pådrifvit» densamma; »när jag dessutom», yttrar han, »ej fullligen inser hela Svedenborgianismen in till denna dag, skall mitt tänkesätt alltid finnas sådant att jag hvarken missförstånd och oro väcker, ej heller anhängare för någon annan än Herren allena värfvar, utan theologisk enhet och renhet vördar».

Som man finner, lofvar Beyer endast att i sina yttre förhållanden, i sin verksamhet som lärare och präst, helt och hållet upphöra med all agitation för Svedenborgianismen, och samma grundtanke återfinnes i Roséns förklaring. Biskopen hade därför på visst sätt rätt när han till dem sade: »hvad I hemligen hos Eder sjelfva tänken, det förtiges nog konstigt, och kan alltså med fullt skäl tviflas på uppriktigheten af denna Eder försäkran.»

Konsistorium beslöt sålunda, att till kongl. maj:t insända de båda lektorernas försäkringar, äfvensom berättelse om det sätt, hvarpå man tillämpat det kongl. brefvet, men tillika underdånigst gifva tillkänna, att man icke kan fästa tillförlitligt afseende vid Beyers och Roséns skriftliga afsägelser af Svedenborgianismen, emedan de förefalla allt för tvetydiga och på sin höjd icke lofva mer än att icke offentligen befordra dessa satser, men innehålla intet om författarnes egna tänkesätt. Slutligen påpekar konsistorium hur man kan hafva anledning befara, att icke blott stadens utan äfven hela stiftets innevånare lära undandra sig att hålla

sina barn på ett så misstänkt gymnasium, som detta nu någon tid blifvit genom lektorerna Beyer och Rosén.¹

Den icke minst allvarsamma sidan af den stora rättegången är härmed antydd, nemligen den inverkan man befarade det skulle hafva för den studerande ungdomen, när det blef allmänt kunnigt att tvenne af de mest framstående lärarne voro tillgifna en från statskyrkan väsentligt afvikande sekt.

Att det stora flertalet bland gymnasisterna icke var Svedenborgianskt sinnadt är mycket säkert, och tyckes bevisas af den anmälan Beyer gjorde i konsistorium den 14 mars 1770 om ett uppträde under hans lektion, der gymnasisterna på handgripligt sätt lade i dagen deras renlärighet, hvilket han skildrar med följande ord:

»Mån om gymnasiungdomens sanna bästa i den del på mig ankomma kan, föranlåtes jag omnämna huruledes i går, då jag höll exgetisk lektion mellan kl. 10—11 öfver 1 Joh. 2: 18 ett väsende existerade hela timman igenom, hvars like aldrig händt under någon min föreläsning så länge jag har varit, och det medelst stampande, som, då jag en gång påminte att de ville vara måttlige, än mera tilltog; ett ohyggligt stönande och tjutande, understundom att ej förtiga ett hiskeligt skrik och buller då jag var i uppträdandet i gymnasium, och sammaledes då jag var i trapporna att gå bort. Mästa oväsendet existerade då i synnerhet när jag läste öfver detta nomen sum: Hinc quoque ante Christus est etc. Jag förgat nämna att bullret var så starkt hela den tiden, så att de beskedlige, stadige och hågade för saken knappt kunde förnimma och annotera hälften af det jag föreläste, ehuru jag brukade nog stark röst.»

¹ Göteb. konsist. prot. ¹⁰/₅ 1770 § 2. Under tiden hade från kontrakterne ingått de mest lugnande rapporter, i det man ingenstädes tycktes känna Svedenborgianismen mer än till namnet (jämf. konsist. prot. ¹⁷/₃ 1770 § 5, ²¹/₃ 1770 § 26, ⁹/₅ 1770 § 7, ¹⁶/₅ 1770 §§ 6 och 10, ²⁰/₆ 1770 § 9), och biskopen, som under sommaren visiterat i Bohuslän kunde vid hemkomsten (prot. ¹²/₅ 1770 § 15), »till konsistorii besynnerliga fågnad och glädje», meddela att han derunder »icke förnummit någon församling, icke heller epskilde personer, vara af de nyare vår tids villfarelser i läran förförde»; samt att hela Svedenborgianismen är för allmogen i Bohuslän alldeles okänd.

Flertalet var sålunda mot Beyers åsigter i religion, men han hade äfven på sin sida vunnit en och annan, så som t. ex. den förut omnämnde gymnasisten *Svennberg*, som i en af Beyer granskad predikan, hållen i april samma år på gymnasium, ansågs hafva begagnat irrlärlige uttryck.

Här var som sagdt rättgångens icke minst sårbara punkt, ty det var en allvarsam sak för föräldrar att sända sönerna till ett läroverk, der såsom kätterske förklarade åsigter hade varma försvarare i sjelfva religionslärarne, och der man kunde befara att sönernas timliga välfärd blefve till spillo, då det var gifvet att endast fullt renlärlige kunde få tillträde till statens och kyrkans embeten.

Måhända af egen drift, men ännu troligare påverkade af Svedenborgianismens motståndare inom eller utom konsistorium, hvilka ifrade för att gifva eftertryck åt behandlingen af den hos Kongl. Maj:t hvilande frågan, afläto på sommaren 1770 prästerna i Laholms kontrakt en skarp inlaga till konsistorium.¹ Häri yttras, att de sport det i Göteborg skulle finnas »en ny, fanatisk lära, grundad på Herr Assessor Svedenborgs föregifna syner, men sådana rykten tyckte vi i början vara till att förakta; vi tänkte att äfven de svagare själarne skulle på vår upplysta tid hafva mer förståndsstyrka, än att annorledes än som en fåfäng lek och tidsfördrif lystra till en gammal mans syner och drömmar, dem vi tänkte vara lätteligen uträknade som ett spökeri af ett, genom ålderdomsvaghet, embetströtthet och mycket genomgånet hufvudbråk afmattadt judicium och förbryllad imagination».

Tyvärr har man dock af de tryckta protokollerna måst erfara annat; det har visat sig, att smittan anstuckit i synnerhet en och annan i sjelfva konsistorium. Under sådana förhållanden »kan detta kontrakts prästerskap icke begripa» hur de två anklagade lektorerna, som fortfarande framhärda i villfarelser, det oaktadt likväl få bestrida sina konsistorial- och läroembeten. Laholms prästerskap *äskar* derföre, att genom konsistorium få till Kongl. Maj:t framföra sin underdåniga bön »om så allvarsam som skyndsam fullsträckning af det grundlagarne och våra privilegier lofva oss».

¹ Göteb. konsist. prot. 1/8 1770 § 10.

Detta steg efterföljdes omedelbart af liknande från stiftets öfrige kontrakter.¹ I dessa senare nöjde man sig dock icke med att begära få veta hur långt rättlegången hunnit, eller anhöll om åtgärder för dess skyndsamma afgörande, utan man fäste isynnerhet uppmärksamheten vid den studerande ungdomen, och den fara man skulle löpa genom saknad af studerande vid Gymnasium, »i det vi», säger t. ex. prästerskapet i Himle och Faurås, »såsom ömme om våra barns timliga och eviga välfärd, aldrig kunna taga på våra samveten, eller för Gud försvara, att insända dem till Kongl. gymnasium i Göteborg, eller dertill styrka någon annan, så länge någon vid undervisningsverket derstädes skulle med Svedenborgska villfarelser i läran finnas vara besmittad, en sak som så mycket mer smärtar oss, som detta lärosäte allt ifrån dess första foundation, nu långt öfver ett helt seculum, både i stiftet och riket varit lysande af lärde, viddberömde och renlärige docenter, under hvilkas undervisning, vård och inseende sådana ämnen blifvit beredda och uppammade, som sedermera, ja äfven nu i vår tid, både i andeliga och verldsliga ståndet de allra ypperligaste hedersembeten i riket bekläda, men lärer nu inom få år blifva öde».

Andra gingo ännu längre, i det de, så som prästerna i domprosteriets kontrakter, hotande uppkastade det spörjsmålet: »huruvida de borde och kunde hörsamma de befallningar, som med sådana orenlärlige konsistorialers underskrift äro försedde?»

Dylika inlagor regnade som en störtskur öfver konsistorium, och verkan deraf minskades ej derigenom, att äfven enskilda personer ingåfvo skrivelser i samma syfte. Bland dessa märktes en från handlanden *Homans* i Warberg enka och klockaren i Träslöf *Bengt Ehn*, hvilka meddelade att, som deras barn i 8 år bevistat skolan derstädes, borde de nu flyttas till Göteborgs gymnasium, men att de hysa sådan fruktan för detta, orenadt som det är »af kätterier och villfarande lärare», att de icke våga låta sönerna resa dit, utan anhålla om tillstånd för dem att omedelbart få från skolan begifva sig till Akademien.

¹ Göteborgs konsist. protokoller: från Halmstads kontrakt $\frac{15}{8}$ 1770 § 12, från Himle och Faurås samma dag, Domprosteriets kontrakter $\frac{5}{6}$ § 4, Fjäre och Wiske samma dag, Marks $\frac{12}{9}$ § 12, Wikornas $\frac{10}{9}$ § 14.

Alla dessa klagomål voro af en för Beyer och Rosén mycket farlig art, och konsistorium beslöt uppsända alltsamman till Kongl. Maj:t, i den förhoppning gifvetvis att härmed skulle ett afgörande slutresultat i målet ernås.

I afvaktan på detta slutliga afgörande, tog man sig i konsistorium före att berätta hvarandra mer eller mindre äfventyrligt sqvaller om de båda kätтары. Så tillsporde biskopen, sedan Beyer och Rosén afträdt, de öfrige ledamöterna om de icke hört att den senare skulle vid sin profpredikan förlidet år i Fjärås ej blott stympat och utelemnadt åtskilligt af syndabekännelsen», och i synnerhet de orden: »För frälsarens Jesu Kristi förtjenst», utan ock på ett och annat ställe ändrat något i bönen Fader vår.»

»Samtlige Herrar Consistoriales svarade att de icke kunna neka det ju ett sådant rykte äfven förekommit dem.»

Efter denna lyckliga början fortsatte biskopen med att fråga om icke herrarne hört att Beyer och Rosén skulle i ett sällskap i Göteborg brukat försmädliga utlåtelse om kyrkans lärosätt angående frälsarens förtjenst och dess tillräknande genom tron m. m., samt att kyrkoherde Rhedin i Östad, som varit närvarande, »tagit sig af deras diskurs så mycken förargelse, att han måst för deras skull med tårar i ögonen göra afträde och lemna hela sällskapet, som nogsamnt skall förmärkt den hjertliga bedröfvelse, hvilka dessa lektorer honom förorsakat». ¹

Då ledamöterna i konsistorium, utom Roempke, äfven hört samma rykte, blef biskopen mycket belåten och meddelade att han redan infordrat berättelse såväl af kyrkoherde Rhedin, som äfven af komminister Contze och bataljonspredikanten Wallin i Fjärås, om hvad de hade sig i dessa afscenden bekant, vid hvilket meddelande »Herrar konsistoriales aflade hos H. Herr Doctorn och biskopen vördsammaste tacksägelse för så utmärkta prof af ömhet, nit och verksamhet för vår dyraste salighetsläras renhet, och försäkrade att i ett så värdigt bemödande efter yttersta förmåga räcka H. Herr Doctorn och biskopen hjälpsam hand», — skada blott att man icke sedermera förmådde leda detta sqvaller i bevis. ¹

En annan punkt der man trodde sig kunna med fördel skada

¹ Göteb. konsist. prot. ²⁹/₅ 1770 § 1 (på e. m.)

delinqventerna var att, under den något sökta förevändningen att kongl. brefvet anbefallt tystnad, vägra dem utdrag af protokollerna vid de mångfaldiga tillfällen när dylika voro af nöden; ja, man vägrade dem till och med notarialbevis öfver att sådan begäran blifvit af konsistorium afslagen. Det blef naturligtvis härigenom svårt för dem att affatta besvär öfver den andliga domstolens mångfaldiga öfvergrepp.

Till sådana öfvergrepp kan med fog räknas att Rosén, som var i tur att blifva rektor vid gymnasium, enligt konsistorii beslut förbigicks härvid, ehuru han ännu icke var dömd, och det under förevändning att till befattningen hörde att hvarje morgon förklara det upplästa kapitlet i bibeln, hvilket ju, om man så velat, mycket väl kunnat uppdragas åt någon annan.¹

Under sommaren hade man, till följe af befallningen i kongl. brefvet af den 26 April, genom cirkulär anmodat prästerskapet i stiftet att indraga alla exemplar af Beyers Predikoförsök. På denna anmodan erhöll man från alla håll svar att egarne till boken visserligen ville afstå den, men på samma gång tillråddes konsistorium lemna egarne i godtgörelse hvad de betalt för densamma, och frågor gjordes af prästerna hvar man finge lyfta de 4 daler 12 öre smt, som hvarje inbundet exemplar kostade.

I anledning häraf tillfrågades i konsistorium Beyer, »såsom till större delen auktor och förläggare till Nya Försöken», hur han anser att den af Kongl. Maj:t anbefalda indragningen af desamma skulle kunna ske. Dertill svarade han att det är biskopen och konsistorium detta tillkommer och alldeles icke honom, som i detta afseende icke fått någon befallning. Efter någon öfverläggning beslöt man då att inberätta saken till Kongl Maj:t, tillika hemställande om icke Beyer vore skyldig att sjelf inlösa alla exemplar, som kunna tagas i beslag, dock så att dessa senare stanna tills vidare i konsistorii förvar.

Äfven på annat sätt sökte man trakassera de båda lektorerna, och, genom framdragande af alla uppletbara obetydligheter, ned-sätta dem i allmänhetens och regeringens ögon. Så hände att när Rosén en gång på gymnasium tilldelat *Jan Fredrik Roempke*, äldste

¹ Göteb. konsist. prot. 5/10 1770.

son till lektorn Dr. Roempke, ett slag i ansigtet med ett paraply, för det han varit näsvis, anmäldes genast detta i konsistorium af fadren, med begäran att Rosén härför måtte »en gång ändteligen dragas till sin förtjenta allvarsamma näpst, sedan både min saktmodighet och min sons undransvärda tålighet och försynthet intet kunnat lända honom till bättring». Emellertid hade Roempke, förklarade han, nödgats förbjuda båda sina söner att tills vidare gå upp i Roséns lektion.¹

Naturligtvis var detta ett mål som ensamt tillhörde biskopens domvärjo såsom eforus, men då saken angick Rosén fick den ett helt annat utseende, och man begick sålunda den löjligheten att, för det en skolyngling erhållit aga, sammankalla ett extra möte i konsistorium genast på eftermiddagen. Omedelbart förut hade ransakning om denna viktiga sak egt rum i Collegium gymnasium, dervid likväl Rosén vägrat komma tillstädes, emedan notarien vid ett föregående tillfälle förbjudits uppteckna hans förklaring, hvar- emot gymnasisternas vittnesmål intagits i protokollet, hvilket förfarande Rosén fruktade kunde komma att äfven denna gång förnyas.

Han valde därför den utvägen att genom skriftlig förklaring i konsistorium få sin mening till protokollet. Rosén börjar med det yttrandet att, »när en vanartig gosses arfsynd af dess fader gynnas, underhålles och stadfästes, röjes ingen synnerlig renlärighet, mindre gudsfuktan af den senare, men väl en communis nota reprobationis, så framt icke kraftig ånger och bättring hos någondera mellankommer». Derefter tillägger han, icke just till sakens fredliga biläggande: »Det är sannt att jag med pennan ej längesedan agat Herr Dr. Roempkes synodaldisputation, och nu med min paraply dess sons oförskämndhet; nu, som han oroat mig flera resor, och med otrolig näsvishet gjort ingrepp i mitt embete, fann jag ej å propos att genom tröga anstalter hålla honom alltjemt i

¹ Göteb. konsist. prot. ²⁶/₉ 1770 § 28. Vid vittnesförhöret i Kollegium den ²⁶/₉ uppträdde äfven gymnasisten *Bengt Lidner*. Se vidare detta mål prot. ³/₁₀ 1770 § 17, ¹⁰/₁₀ 1770 §§ 12 och 13, ¹⁷/₁₀ 1770 § 32, ²⁴/₁₀ 1770 §§ 21, 22. ²⁷/₁₀ 1770 §§ 5 och 6. *Johan Fredrik Roempke* f. 1753 † 1821, blef kyrkoherde i Ödsmål 1792, men afsattes 1810. *Magnus Roempke* f. 1756 † 1828, Kyrkoherde i Örgryte och Majorna.

späckt, utan rörde honom derföre litet på kindbenet för att vinna tiden, dock går syn för sägen att honom ingen skada skett, utan borde dr Roempke tacka mig, som åtagit mig en så förderfvad pojkes rättelse.»

Slutligen förklarar Rosén missnöje, dels emedan han anser biskop Lamberg vara jäfvig att handlägga målet, och dels emedan kollegium begått åtskilliga olagligheter, såsom att Rosén icke blifvit satt i tillfälle låta höra sina vittnen, att de inkallade vittnena hörts på en gång och icke hvart och ett för sig, att vittnen ej bordt höras i Roempkes närvaro, att ingen bordt få vittna som ej fyllt 15 år m. m.

Det var tydligt att, om äfven Rosén med begärlighet omfattat tillfället att åtkomma Roempke, hade han dock här rättvisan tydligen på sin sida, så väl i afseende på det utdelade straffet, som äfven beträffande anmärkningarne, och vederbörandes tillvägagående vid detta tillfälle var så oegentligt, att Rosén begärde utdrag af handlingarne i målet, för att genom deras tryckning lemna allmänheten tillfälle att döma.

Att denna dom icke skulle utfalla till gunst för biskopen och Roempke låg så i öppen dag, att ehuru den förre, omedelbart efter Roséns hotelse om tryckningen, fann sig föranlåten förklara »att han gerna ser att detta mål blifver med första behörigen afslutadt», gjorde man ingenting vidare vid saken, så att Rosén ansåg sig böra inkomma med ett slutpåstående, deri yrkande att, enär gymnasisten Roempke »flera resor med fräck oförskämdhet mot mig utbrustit», bör han i enlighet med skolordningen »med ris inpå bara kroppen slås», sig till näpst och varnagel, andra till skälig fruktan; »utom dess täcktes kollegium föra sig till sinnes hvad disciplin och nytta för ungdomen kan hädanefter väntas, när lärjungar authoriseras att fritt oförrätta sina preceptorer och anklaga dem på köpet. Händelsen är nog ovanlig vid välbeställda gymnasier, och skulle svårligen infallit om en theologie lektor ej funnit egen dogmatik och moral likmätigt att plädera för sin sons odygd.»

I känsla af sin i detta mål säkra ställning, gick Rosén ännu längre och begärde ytterligare få ut protokollerna för att trycka dem, utdrag som han blifvit lofvad, men som hittills icke lemnats

honom: »Jag är icke hulpen med ett *ja* på papperet och *nej* i sjelfva verket.» Han yrkar detta så mycket hellre som biskop och konsistorium, »jag lemnar med hvad rätt — eller orättvisa, beslutat att hos kongl. maj:t anmäla detta målet», som alldeles icke hör dit, icke en gång blifvit i konsistorium afdömdt, och som icke har ringaste gemenskap med Svedenborgianismen.

Biskopen förebar nu att han, »drifven af människokärlek och ömhet» för doktor Rosén, dröjt något med protokollernas utlemnande, på det den senare skulle få tillfälle att besinna sig, och söka blifva försonad med dr Roempke, »hvarigenom herr doktorn ock undginge att blottställa sig för allmänheten.»

Rosén svarade härpå att han »i denna sak icke äskar någon människokärlek af högvördige herr doktorn och biskopen, utan allenast sina protokoller», hvilka äfven nu blefvo honom lofvade.

Det bidrog icke litet att stärka Roséns sak, när man omedelbart härefter nödgades anställa ransakning om ett annat uppträde på gymnasium, der ynglingarne under lektor Gothenii föreläsning »hållit ett ovanligt stim och buller, och vid samma tillfälle under lektionen kastat svärmare m. m.»¹ De i konsistorium närvarande lektorerna måste då erkänna, att »disciplina gymnasica är nu för tiden så beklagligen förfallen, och ungdomens seder i allmänhet så fördärfvade, att det nästan är omöjligt att kunna hålla ungdomen inom dess behöriga gränser, såsom ock att, när något buller och stim händer, är det esomoftast omöjligt att få rätt på upphofsmännen dertill, emedan de få af ungdomen, som äro kände för sedlighet och stadighet, icke våga, på efterfrågan af sina lärare, gifva tillkänna hvad de derom kunna veta, af fruktan för att sedan af de illasinnade kamraterna blifva illa medfarne och handterade, hvarpå man ock nyligen haft bevis.»

Detta intyg var af så slående verkan att såväl biskopen som Roempke funno sin uträkning vid att låta klagomålen mot Rosén dö bort, och det blef omöjligt för den senare att få slut i saken, oaktadt gjorda påminnelser.

Deremot fann man det vara ytterst lämpligt att begagna denna episod på annat sätt. Konsistorium hade, som vi veta fått

¹ Göteb. konsist. prot. ²⁷/₁₀ 1770 § 5.

sig af kongl. maj:t ålagdt att inkomma med berättelse om hur lektorerna Beyer och Rosén förhållit sig, efter de förmaningar de enligt kongl. brefvets föreskrift erhållit. När man sålunda insände denna berättelse beslöt man meddela kongl. maj:t hvad med Rosén förelupit, »så i anseende till gymnasiungdomen, som till biskopen och konsistorium, hvilka senare han velat vanvördeligen jäfva uti målet rörande gymnasisten Roempke, den han flera gånger med oskälilig aga öfverfallit;» Beyer hade deremot »sig oförargeligen uppfört.»¹

För att återgå till hufvudsaken, må erinras att konsistorium i skrifvelse till kongl. maj:t den 20 Juni 1770 redogjort för de åtgärder, som i anledning af kongl. brefvet den 26 april blifvit vidtagne, hvarjemte man insändt de båda lektorernas förklaringar att de hädanefter ville taga sig till vara för att i sitt uppträdande på något sätt söka verka för Svedenborgianismen, hvilka förklaringar konsistorium åter ansett otillfredsställande, emedan man af dem icke vore förvissad om att Beyer och Rosén verkligen sjelfva afsvurit denna lära.

På denna skrifvelse hade man nu att vänta svar från kongl. maj:t, hvilket borde blifva afgörande för den stora religionsprocessen.

Egendomligt är, att, ehuru regeringen i sitt föregående bref förklarar Svedenborgs lära för kättersk, sålunda i fullkomlig strid mot kyrkans, och dermed, som det skulle synas, tillintetgjort dess anhängares alla förhoppningar, vill det förefalla som man dock ännu gjorde sig illusioner om en lycklig utgång.² Verkligheten visade sig dock helt annorlunda.

¹ Göteb. konsist. prot. 11/10 1770 § 2.

² Gothenius skrifver nemligen till Giörvell några dagar innan konsistorii bref afgick, eller 9/6 1770: »En stor och vidlyftig akt, som kostat konsistorium

Det kongl. svaret är dateradt den 7 December 1770, men kom icke till Göteborg förr än den 21 och föredrogs i konsistorium först den 31 Januari 1771. Att innehållet var ogynnsamt för de anklagade, kunde man genast finna af biskopens öfvermodiga uppträdande, som genast i början af sammanträdet föranledde en liten strid. Det heter nemligen härom i protokollet:

»Högvördige Herr Doktorn och biskopen började sjelf att uppläsa högstberörde kongl. bref, men då Herr biskopen läsit något litet stycke deraf, påminte han det herrar lektorerna Beyer och Rosén böra under höga brevets uppläsande icke sitta utan stå, hvaremot välbemälte lektorer begärte måtte tagas till protokolls att de, utan biskopens påminnelse redan uppstått, och äfven ärnat, så länge som höga brevets uppläsande påstår, blifva stående, men att biskopen med de öfrige Herrar konsistoriales behagat sätta sig, så snart Hans Kongl. Maj:ts höga titel samt dess nådiga hälsning till konsistorium blifvit uppläst.»

Häremot anfördes af biskopen att endast Beyer och Rosén voro anklagade, och kunde han vidare göra den erinran, att lektorerna borde »medan brefvet uppläses stiga från konsistoriebordet», och att han kunde under tiden låta flytta deras embetsstolar afsides. Dock lemnade biskopen detta till konsistorii godtfinnande, med utlåtande att han för sin egen del icke hade något emot att stolarna finge stå kvar.

Efter denna uppbyggliga inledning föredrogs ändtligen skrifvelsen, hvilken, om den äfven tillintetgjorde de förhoppningar Beyer och Rosén ännu kunde hyst, dock innehöll temligen skarpa sanningar för majoriteten. Dels säger nemligen kongl. maj:t att det varit mera i sin ordning, att Beyer fått del af de anmärkningar biskopen gjort vid gymnasisten Svennbergs predikan, än att som nu skett lemna honom i okunnighet om hvad det gällde,

---

bedröfligt bryderi, lagas nu till att med första afgå till Hans Kongl. Maj:t in Causa Svedenborgiana. Det förljudes att kätтарыne, Beyer och Rosén, anført redan sina klagomål på högsta ort öfver konsistorii emot dem tagna hårdhet eller förhastande. Mössan *Engeström* (brorson till biskopen i Lund), som lägger sig i allting här nere, är ock dem till hjelp. Tänk, att man nästan vill göra en partisak af religionen. Finnas mössor i Rådet? Man tror att om dessas antal är större, stannar pluraliteten till Svedenborgs fördel».

och särskildt klandrades att man i konsistorii protokoll intagit lösa rykten och sqvaller, öfver hvilket Beyer och Rosén dessutom icke blifvit hörde eller fått förklara sig.

Vidkommande åter hufvudfrågan, huruvida de senares förklaringar kunde anses för tillfredsställande eller icke, så anser Kongl. Maj:t att, som innehållet i desamma sträcker sig blott till afsägelse af Svedenborgs lärosatsers utspridande, men icke till en förändring af Beyers och Roséns egen öfvertygelse, kan man icke anse förklaringarne tillräckliga, särdeles som det icke är nog att att en lärare icke hyser villfarande åsigter i religionen, utan han måste derjemte emotstå, förlägga och utrota dylika hos andra. Då man sålunda ännu icke af dem kan emotse att någon grundlig och rättskaffens salighetskunskap meddelas ungdomen, så måste Kongl. Maj:t, innan annan författning med detta religionsmål tages, vara förvissad om deras uppriktiga tankar i detta hänseende, men å andra sidan önskar Kongl. Maj:t att Beyer och Rosén, »som synas vara på vägen att rätta sig», må blifva öfvertygade om Kongl. Maj:ts faderliga ömhet och välvilja.

Kongl. Maj:t vill sålunda lemna dem ytterligare rådrum af 8 dagar att förklara sig inför konsistorium, huruvida de vilja alldeles afsäga sig all tillgifvenhet för Svedenborgianismen, och skola de derjemte genom trycket i lämpliga och af konsistorium öfversedde aforismer, gifva offentligt bevis på att de ogilla och förkasta Svedenborgs lära.

I anledning häraf anbefalles konsistorium att ånyo förekalla de båda lektorerna, och med all saktmodighet och kristlig kärlek, samt utan förebråelser för det framfarna, göra dem tjenlig föreställning, samt underrätta dem om innehållet af detta bref, förhoppandes Kongl. Maj:t att de, så framt deras ånger är uppriktig och går af hjertat, lära med glädje omfatta den mildhet, som härigenom visas dem.

Beträffande Dr. Roempkes synodaldisputation vill Kongl. Maj:t sig härom framdeles i nåder utlåta.

Efter uppläsandet häraf gjorde biskopen de anklagade »ömma och rörande föreställningar att i underdånighet eftersinna den stora nåd och ömhet, som Hans Kongl. Maj:t täckts låta dem vederfaras, i det de icke allenast fått tillräckligt rådrum att betänka sig, utan ock de nådigaste och ömmaste erinringar och förmaningar till rättelse.

Enligt föreskrift afgåfvu Beyer och Rosén nya förklaringar rörande afsägandet af Svedenborgianismen. Om innehållet i dessa hafva vi oss intet bekant, emedan de icke finnas intagne i konsistorii protokoll, men man har anledning betvifla att de varit tillfredsställande för vederbörande.¹

Ej heller de af Beyer och Rosén författade skrifterna, som skulle offentliggöras för att klart ådagalägga deras omvändelse, ansågos vara hvad konsistorium kunnat vänta af personer som skulle afsvärja sin öfvertygelse och, genom återgående till den »rena» läran, hoppas att åter få inträda i fulla utöfningen af deras embeten.

Icke heller kunde man spåra hos dem något af den nedslagenhet, som varit helt naturlig hos män, hvilka varit föremål för så mycket skarpt klander och för så många sårande åtgärder från deras medbröders sida. Tvertom finner man t. ex. Beyer beständare än någonsin uppträda till försvar för sina rättigheter. Han förklarar nemligen en dag inför konsistorium att han icke längre kan finna sig vid att, enligt biskopens befallning den 5 April 1770, ej få föreläsa nya Testamentet på grekiska i grammatikaliskt hänseende, och ej heller i examina få ur samma bok försöka kandidaternas framsteg i grekiska språket». Då Kongl. Maj:t icke suspenderat honom från embetet utan blott förbjudit honom all slags undervisning i theologi, får han sålunda »vördsamt gifva vid handen att, såsom mitt embete ovägerligen tillhör att filologicke läsa novum testamentum Grecum för gymnasisterne, och att i examinæ sacerdot. philos. utur samma bok förhör anställa, så låter

---

¹ Det synes nemligen af prot. $\frac{7}{2}$ 1771 § 10, att Rosén sökt försvara Svedenborgs syner och samtal med andar, hvarför han, såsom ett tillägg till sin förklaring anför Svea Hofrätts ransakning och dom af den $\frac{12}{2}$ 1733 rörande en jungfru, *Catarina Fagerberg*, som likaledes påstått sig hafva samtalat med andar, men som, efter förklaring af kyrkoherde Erik Tollstadius, frikändes, då han icke funnit annat än godt med henne och han yttrat att han icke ser något otroligt deri att Gud, »efter denna jungfruns goda bekännelse tillförordnat henne en god lifanda; att hon skulle kunna kalla andar till sig och få svar af dem, kunde Herr kyrkoherden ej väl förstå, utan som den allsvåldige Guden i sin underbara makt är oinskränkt och förmår göra långt mer än menniskor någonsin kunna tänka, vore han för sin del tryggast då han i den saken suspen-

jag mig icke en sådan skyldighet och rättighet betagas, utan ärnar mig nu derefter förhålla». ¹

Beyer anmodades efter detta att afträda, för att låta konsistorium öfverlägga, men han vägrade, under förklaring att han icke underkastar sig någon resolution af konsistorium, utan protesterar emot och anser för våld allt hvad utan föregående laga ransakning och dom, och utan uttrycklig anledning af kongl. maj:ts befallning, vidtages till hinder för utöfvandet af hans embete.

Biskopen åter antydde den förre å embetets vägnar att han icke må våga sätta i verket sin afsigt utan medgifvande af konsistorium.

Saken ansågs så betänkelig att ett extra sammanträde i konsistorium genast derpå sammankallades, då man enstämmigt kom öfverens att genom särskild resolution gifva ytterligare kraft åt biskopens förut uttalade förbud, hvarjemte rektor erhöll befallning att tillsäga gymnasisterna aflägsna sig från lektionen i händelse Beyer skulle vilja trotsa detta förbud. ²

---

derade judicium, och icke fällde vidrigt omdöme om en själ, som vördar Gud och sitt samvete.

¹ Göteb. konsist. prot. 10/4 1771 § 27.

² När man icke hade dylika små episoder, som den nyss anförda, som kunde sammanhålla majoriteten i rörande endrägt mot Beyer och Rosén, brast vänskapen, och slutligen blefvo de senares hätskaste förföljare, biskopen och domprosten, sins emellan bittra fiender. Förhållandet var att klagomål anfördes i Halland mot riksdagsmannavalet i början af år 1771, och besvär ingäfvos till domkapitlet. Dessa besvär mottogos i biskopens frånvaro af vice preses, domprosten, som emellertid försummade att sammankalla konsistorium, hvar öfver anmärkning lar läto höra sig. Nu kom saken på tal och domprosten förklarade att, som biskopen tagit handlingarne med sig till Sannagården, hade han ej kunnat göra något vid saken. Detta befanns dock ej vara enligt med verkliga förhållandet, och då ursäktade sig domprosten i stället med att han ej hunnit för embetsgöromål, att konsistorium ej varit fulltaligt, att biskopen ej varit i staden, samt att den senare sjelf nekat klagandenas ombud att för den saken sammankalla konsistorium.

Häröfver blef biskopen ytterst förbittrad och anförde bland annat till protokollet: »Det förefaller något sällsamt att uti hela detta dictamen ej träffas minsta spår hos en vice preses af omtänka», emedan denne lätt kunnat till fullsutet konsistorium inkalla präster från staden. Sedan biskopen förklarar orsa-

Emellertid hade konsistorium den 27 April 1771 till kongl. maj:t inberättat hvad som tilldragit sig, efter det senaste kongl. brefvet delgifvits Beyer och Rosén. Konsistorium förklarade sig på intet sätt kunna förmärka någon ändring i deras åsichter, och, beträffande deras skrifter, som skulle inför allmänheten lägga i dagen deras fullständiga omvändelse, så var detta så långt ifrån händelsen, att författarne, i stället för att ogilla och förkasta de svedenborgska villfarelserna, tvärtom icke ens nämnt några sådane, men väl i dessa skrifter användt, förklarat och försvarat snart sagdt i hvarje ord svedenborgska talesätt och lärosatser.

Då man sålunda uttömt alla medel att med foglighet och mildhet förmå de båda kättarne ändra öfvertygelse, och tydligen ingenting stod att vinna med blotta föreställningar, nödgades regeringen öfverlemnna målet till verldslig rätt och låta saken hafva sin gång.

Kongl. maj:t befalde därför den 14 Maj 1771 Göta Hofrätt att »efter religionsstadgarne samt lag och beskaffenhet» förfara, hvarjemte konsistorium, likaledes samma dag, meddelades att be-

---

ken till sin bortovaro, fortsätter han: »En prästman pryder ödmjukhet, men icke påtaglig kitslighet att ensam vilja synas; honom kläder en uppriktighet äfven uti dess berättelser, som hvarken lägga till eller taga något från saken, att ej läsaren må ställas bak ljuset. Sådan oginhet och flere i dictamen tillgripne undanflygter oakadt, stannar likväl på herr domprosten, för det ofvan-nämnda mål ifrån den 2 till 8 Maj uti konsistorium hvarken blifvit föredraget eller afgjort. Domprostens ursäkt att för min frånvaro ur staden ej hafva sammankallat konsistorium, tjenar således till intet annat, än att på en och samma gång upplifva åtankan deraf att denne mannen (!) ej hållit ord och afsked (!).»

Domprosten begärde såsom svar på denna »omilda medfart och detta oblida öde», som vederfarits honom af biskopen, del af dennes anförande, men nödgades afbryta sitt tal, emedan så väl biskopen som de öfrige medlemmarne lemnade konsistoriirummet, hvilket förfarande af honom begärdes få antecknad i protokollet.

Med hvilket välbehag skulle ej denna strid åhöras af Beyer och Rosén, hvilka nu sågo en af sina värsta motståndare förödmjukas och behandlas på alldeles samma sätt som de sjelfva, och som på sin begäran, att få biskopens dictamen till förklarings afgifvande, erhöill till svar att detta tjenade till ingenting annat än att fylla protokollerna — fullständigt samma förfarande som kommit dem sjelfva till del.

stämmelserna i kongl. brefvet af den 26 April 1770 fortfarande komme att gälla, så till vida att Beyer och Rosén tills vidare icke finge befatta sig med religionsundervisning, lika litet som den förre medgifves att läsa Nya Testamentet i de grekiska lektionerna; slutligen underrättade kongl. maj:t att yttrande blifvit infordradt af konsistorium i Upsala rörande Roempkes prästmötesdisputation *De reprobatione* samt om Beyers Försök till en handpostilla.

Sedan advokatfiskalen i Göta hofrätt mottagit alla handlingarne i målet, med uppdrag att skyndsammast afgifva sitt betänkande, dröjde det endast ett par veckor innan detta blef färdigt. Det är en gifven sak att ett betänkande i ett så omfattande ämne icke kunnat på så kort tid uppsättas, utan med uppoffring af nödig reda och sakkännedom. Advokatfiskalen utgår sålunda, för tidens vinnande, från det just som skulle bevisas, och säger att *då* kongl. maj:t »aldeles ogillat, förkastat och förbjudit» Svedenborgs lära, »såsom stridande mot religionsstadgarne, regeringsform och konungaförsäkran», *så* kan icke heller denna lära »nu mera tarfva någon vidare pröfning eller vederläggning.»

Med anledning häraf skulle fiskalen för sin del icke tvekat att, till förekommande af en skadlig tidsutdrägt beledsaga denna sin framställning af hvad som redan i målet förekommit med slutligt ämbetspåstående, men då konungabrefvet till hofrätten ansågs föranleda de anklagades ytterligare hörande, genom den deri gjorda befallningen att hofrätten borde handlägga ärendet med grannlaghet och varsamhet, inskränkte sig fiskalen tills vidare att hos hofrätten begära, att Beyer och Rosén inom viss kort tid skulle få förklara sig öfver alla de mot dem gjorda anklagelserna för svedenborgska villfarelser.¹

Sedan hofrätten medgifvit att de skulle få ytterligare förklara sig, ingåfvo Beyer och Rosén sådane försvarsskrifter. Den förre betygade ånyo sin renlärighet och oskuld enligt kyrkolagen, och var fortfarande öfvertygad om de Svedenborgska lärosatsernas öfverensstämmelse med bibeln, samt försäkrade till och med att han aldrig försvarat andra lärosatser än den lutherska kyrkans. Då domkapitlet, äfvensom advokatfiskalsembetet bestridt

¹ Svedenborgianismens historia af R. Sundelin.

sanningsenligheten af dessa hans påståenden, och äfven beskyllt honom för en vrängd tolkning af de symboliska böckerna, så tillbakavisade han med största harm dessa insinuationer, såsom vore de endast kärlekslösa försmädelser.

Likaledes var han öfvertygad om att hans utgifna religiösa skrifter skulle befinnas renläriga, om de blott komme att granskas af opartiske kyrkans män.

Det har om Beyers uppträdande inför hofrätten fällt det omdömet att han icke kan »fritagas från den anklagelsen att hafva handlat på samma feqa sätt som aposteln Petrus gjorde den natten, då Herren förråddes och stod inför sina domare». ¹ Äfven om så vore att Beyer vid detta tillfälle förneka sitt föregående, så torde man böra erinra derom att det icke fordras synnerligt mod att kämpa för sin öfvertygelse, så länge detta kan ske med pennan, men att det fordrar en okuflig ståndaktighet, sällsyntare än man tyckes tro, att kämpa när utgången står tydlig och klar, när man väntas af ekonomisk undergång för sig och de sina, och måhända landsflykt.

Emellertid kunna vi för vår del icke underskrifva omdömet i detta fall öfver Beyer, och det var af tvenne skäl. Dels var denne, så vidt man kan döma, verkligen öfvertygad om att hans svedenborgianska åsigter, långt ifrån att stå i strid med bibeln, tvertöm grundade sig på denna bok och voro en riktig utveckling af densamma, en från senare villosatser renad kristendom. Man har icke rätt att tvifla på att detta verkligen var hans öfvertygelse.

Af hvad som vi erfarit om hans förklaring till hofrätten, synes det oss äfven framgå att han fortfarande innehade samma ståndpunkt som förut, och att han sökte så godt han kunde försvara denna. Hade han väl äfven nu större anledning än förut att förneka den? Vi tro oss kunna härtill svara nej. Han hade förut öppet och ärligt inför Kongl. Maj:t bekänt sin tro på Svedenborgs lära, ehuru han måste veta att, *om* Kongl. Maj:t hade för afsigt att skonslöst förfara emot honom, komme han att drabbas af den här-

---

¹ Svedenborgianismens historia af R. Sundelin.

daste påföljd. Nu är det visserligen sannt att målet hänvisats till Göta hofrätt, och att detta var en antydning om att man ämnade strängare förfara, men å andra sidan kände han, tvifvelsutan mycket bättre än vi, att man i sjelfva verket icke ville låta det komma till det yttersta, och utgången på målet har äfven visat riktigheten af ett sådant antagande.

Rosén åter erkände att han förut förfäktat öfverensstämmelsen mellan svedenborgianismen och kyrkans lära, men förklarade att han nu endast villkorligt ville stå för detta omdöme. För öfrigt sökte han ådagalägga att hela striden gällde »den ännu af fackmän outredda frågan, om de lärosatser som han och Beyer med anslutning till Svedenborg förfäktat voro okristliga eller icke, och att afgörandet af denna hufvudfråga ingalunda tillkom advokatfiskalsämbetet, utan theologiska fakulteterna vid rikets universiteter».¹

De anklagade, som naturligtvis, genom kongl. maj:ts förut anförda bref till konsistorium, kände att Upsala domkapitel erhållit uppdrag att afgifva omdöme om Predikoförsöken och Prästmötesdisputationen, begagnade sig skickligt af denna omständighet, i det de yrkade att målet skulle blifva hvilande i hofrätten tills nämnde omdöme afgifvits. En sådan begäran var så mycket billigare, som Beyer och Rosén upprepade gånger förut påpekat orimligheten af att de ensamma skulle tagas vid hufvudet, under det man i sjelfva verket med nästan samma skäl kunde sätta på de anklagades bänk såväl Gothenius, som varit medarbetare af Predikoförsöken, Roempke, som censurerat desamma och dertill utgifvit sin i svedenborgiansk anda hållna disputation, för att icke tala om biskop Lamberg, hvars tänkesätt före processens början voro nogsam bekanta, och hvilken liksom domprosten Ekebon erhållit, ark efter ark som de utkommo, exemplar af Predikoförsöken, hvilka då både kunnat och bordt åtalas.

Verkligen bifölls också det gjorda yrkandet, och målet blef hvilande i afvaktan på hvad domkapitlet i Upsala skulle hafva att säga, men denna hvila blef liktydig med för alltid.

Förhållandet var nemligen att, sedan Predikoförsöken och Roempkes disputation blifvit genomgångna af Professorerna Kin-

---

¹ Svedenb. hist. af R. Sundelin, sid. 104.

marck och Amnell, är det tydligt att »de granskande snart blefvo öfvertygade derom, att den mot domkapitelsledamöterna i allmänhet, samt mot Lamberg och Roempke i synnerhet, gjorda anklagelsen ej kunde tillbakavisas, och att Erkebiskop Beronius, som företrädesvis gjort sig känd genom en af foglighet, jemnhet och försigtighet lysande umgängelse, och måste känna det i hög grad motbjudande att en biskop och ett helt domkapitel sattes på de anklagades bänk, lyckades enskildt utverka befrielse för domkapitlet i Upsala att framlägga resultatet af sin granskning.»¹

Rättegången i Göta Hofrätt sinade sålunda rent af ut, då ingenting afhöordes från Upsala.

Det dröjer i tvenne år innan man åter spørjer något om Svedenborgianismen i Göteborg, men sedan Gustaf III under sin eriksgata mottagit åtskilliga underrättelser om missbruk och dylikt, sände han Justitiekansleren *Joakim W. Liljestråle* såsom en utomordentlig visitator till flera stiftsstäder, deribland äfven till Göteborg. Här uppträdde han den 16 Juni 1773 i domkapitlet, för att göra sig underrättad om stiftets och kyrkans tillstånd.

På justitiekanslerens uppmaning att besinna sig och öfvergifva de irriga svedenborgska lärosatserna, svarade Beyer att hans och Roséns hopp, att en gång få deras oskuld ådagalagd mot de svåra angifvelserna från konsistorium, var återupplifvadt genom den höga nåd och rättvisa dem vederfarits att hela målet blifvit hänvisadt till behörigt forum, men att kongl. maj:t icke vidare ingår i pröfning af deras theologiska skrifter. Genom den uttydning konsistorium gjort af dessa skrifter inför tronen, hade det händt att Beyer och Rosén blifvit ansedde såsom villfarande och tillgifne irriga lärosatser, men kunna de frimodigt och i ödmjukhet försäkra att de icke veta sig vara detta. Då nemligen de äro bevandrade i Svedenborgs skrifter, men biskopen såväl som öfrige konsistoriales efter eget vidgående icke känna desamma, var det ej underligt att Beyers och Roséns betänkanden blefvo helt olika deras. Intet hade väl varit billigare än att konsistorium påvisat hvari det kätterska i deras skrifter låg, men, ehuru de anhållit derom, har till denna dag ingen enda orätt lära blifvit dem förbragt, än mindre bevisad.

¹ Svedenborgianismens historia af R. Sundelin, sid. 107.

I detta yttrande förenade sig äfven Rosén, som tillika hemstälde om icke justitiekansleren skulle finna skäligen tillstyrka kongl. maj:t att nedlägga hela målet.

I anledning af denna hemställan meddelade åter justitiekansleren att han mottagit tvenne latinska bref, undertecknade »Amicus», till en dennes kamrat på gymnasium vid namn *Johan Ingman*, hvilka bref förrådde tillgifvenhet för Svedenborgska lärosystemet, hvarför justitiekansleren ansåg sig böra förmana de båda lektorerna att icke gifva ungdomen tycke för det senare.

Detta åter gaf biskopen anledning upplysa, att brefvens författare vore gymnasisten *Lundblad* — den sedermera blifvande professorn —, som tillstått detta för rektor och lofvat bättring.¹ Men då härtill kom, att biskopen fått veta att en del af gymnasierna sins emellan anställde disputationsofningar öfver theser, som smaka af Svedenborgs teologiska system, hvilket allt visar, att all konsistorii omsorg och vaksamhet icke är tillräcklig att sätta detta lärosäte i sådan säkerhet, att ju icke Svedenborgs villomeningar finna utväg att hos en oskyldig ungdom så oförmodadt insmyga sig, så hemstälde biskopen om icke konsistorium skulle finna skäl att hos justitiekansleren göra ansökan att det Svedenborgska målet, som nu på tredje året legat i hofrätten, måtte bringas till afgörande, hvilken hemställan konsistorium äfven gillade.

En högre makt afgjorde likväl dessförinnan rättegången för den ene af de anklagade, i det Rosén den 6 September 1773 afled, och med hans död förlorade den en stor del af sitt intresse.²

Det är, som man sett, här ofvan påvisadt, att böjelse för kätteriet ännu förefanns hos en och annan på gymnasium, och det är tydligt att Beyer här verkade i tysthet i denna riktning.

¹ Den ³⁰/₆ 1773 stod Lundblad till rätta i konsistorium, erkände att han skrivit de latinska brefven, men förklarade att han icke var tillgifven Svedenborgs lära och lofvade taga sig till vara för irläror.

² I konsist. prot. d. ¹⁵/₆ 1773 läses: »H. H. Herr Doctorn och Biskopen, som hemkommit från visitationer i Halland, betygar sin fägnad öfver konsistorialernas välmåga, men beklagade att han nu bland deras antal måste sakna Lektorn Doctor Rosén, som förliden vecka med döden afgått.» En egendomlig yttring af ödets rättvisa är, att domprosten Ekeboms son, Adolf Ekebon, som gymnasist höll parentationen 1776 öfver Rosén, faderns gamle motståndare.»

Då han emellertid icke nöjde sig härmed, utan 1775 ertappades med att, mot förbud, hålla ett exegetiskt kollegium, anmäldes detta till laglig beifran.

Beyer begagnade detta tillfälle att hos kongl. maj:t göra ansökan om att åter få undervisa i religion, men hänvisades detta till Göta hofrätt, som i betänkande af den 8 Juni 1761 förklarade sig icke kunna taga någon befattning med hvarken denna hemställan eller med målet i sin helhet, innan domkapitlet i Upsala aflemnat sitt utlåtande, hvarför nu hofrätten begärde del af detta för att kunna avsluta rättegången.

När emellertid ingenting härom afhöordes, och det sålunda var påtagligt att regeringen önskade sakens begrafvande i tysthet, anhöll hofrätten den 7 September 1778 att »detta religionsmål med hvad dermed gemenskap eger» måtte få anses såsom förfallet och således afskrifvas, hvarför såsom skäl androgs att Rosén aflidit, och att ingen oro numera förspörjes i anledning af Svedenborgianismen, sedan skrifter i denna anda blifvit förbjudna att tryckas, och införseln af dylika utrikes ifrån hämmats; slutligen borde icke heller den åldrige Beyer längre hållas i oro, helst han förklarar sin önskan vara att hädanefter få uteslutande egna sig åt sin' befattning såsom lektor i grekiskan. Denna hemställan bifölls den 18 September samma år af kongl. maj:t, och i följd deraf blef målet den 12 Oktober afskrifvet i hofrätten.¹

Året derpå eller 1779 afled äfven Beyer, som till det sista icke blott bibehållit tron på Svedenborg, utan äfven, trots alla förföljelser, verkat för dennes lära genom utgifvande af skrifter, bland hvilka märkas i främsta rummet den första Svedenborgianska katekesen, som, spridd i handskrifna exemplar redan under Beyers lifstid, dock först trycktes efter hans död.

Den långvariga och uppseendeväckande rättegången var sålunda slut. Om åtalet varit sedt med vänliga eller åtminstone likgiltiga ögon på högre ort, är det alldeles gifvet att Beyer och Rosén blifvit afsatta och möjligen landsförvisade; men till en annan vändning af saken bidrogo många samverkande och viktiga omständigheter. Bland de förnämsta voro att Svedenborg personligen

¹ Svedenborgianismens historia af R. Sundelin, sid. 111—112.

hade betydande försänkningar inom samhällets högre lager, samt att man icke ville eller ansåg sig kunna gå för mycket på djupet, för att icke nödgas anklaga hela domkapitlet i Göteborg, hvartill kom att den bildade samtiden, som hade temligen fria åsigter, icke fann dessa skrifter så kätterska som det ortodoxa partiet antog, stundom, som man sett, utan att hafva det minsta rediga begrepp om deras innehåll.

Om äfven Beyer och Rosén ej hade synnerlig anledning att klaga öfver hård medfart, särskildt då man tager i betraktande lagens stränghet i detta fall, så var dock förbudet att vid läroverket och i konsistorium deltaga i något, som rörde teologien redan i och för sig en källa till ständiga trakasserier, liksom de äfven derigenom vållades ekonomiska förluster, såsom då Rosén förbigicks vid rektorsombytet. I synnerhet blef Beyer lidande då han 1774 gick förlustig befattningen såsom andre teologie lektor, till hvilken han i annat fall varit sjelfskrifven.

Man kan, såsom slutord, instämma i hvad en författare i detta ämne yttrat¹: »Vi skola finna många vittnesbörd derom, att det omöjligt kan hafva varit idel grofva villfarelser, som uppehöll den första Svedenborgska församlingens tro och hopp, utan att densamma äfven egde och närdes af djupa sanningar, och i mer än ett fall var en nödvändig reaktion mot den gamla dogmatikens ensidiga objektivism och oorganiska verldsåskådning, en brist, som blef mycket uppenbar under upplysningens tidehvarf, hvilket genom sitt stora intresse för både naturvetenskap och filosofi fick sin egentliga prägel.»

---

¹ Svedenb. hist. af R. Sundelin, sid V.

5. Öfriga kätterier.

Vi hafva hittills uteslutande hållit oss till de stora korstågen mot Pietister, Dippelianare, Hernhutare och Svedenborgare, men man bör icke glömma, att vederbörande derunder förde ett oafåtligt småkrig med alla andra afvikande meningar och förvillelser i läran, hvilka delvis stodo i mer eller mindre beröring med de nämnde sekterna, men äfven stundom uppträdde själfständigt.

Till de senare hör ransakningen den 1 Mars 1749 med hustru *Gunilla Gunnarsdotter* i Töringe, Winbergs pastorat, som blifvit hänvisad af verldslig rätt till konsistorium. Hon föregaf sig vara jungfru Maria och att hafva gått hafvande i 10 år genom en student Lithovius, som kommit till henne genom lyckta dörrar. Som hon trodde sig vara »förgjord», besökte hon en klok man, af hvilken hon fått medikamenter, men dessa hade i stället haft den verkan att hon blifvit — kroppsligt odödlig!

Naturligtvis väckte detta nya mirakel oerhördt uppseende i orten, och sålunda kom saken inför rätta. Hon sade då att hon nu mera kommit till den öfvertygelsen, att Kristus och jungfru Maria voro en och samma person, till stöd för hvilken hon uppläste ur katechesen hvad der yttras om tvenne naturer i Kristo och om Guds beläte i menniskan. Den aflidne häradshöfdingen i orten, *Axel Palmfeldt*, ansåg hon vara ingen mer eller mindre än sjelfve fader *Adam*, »kallande sig *Axel* efter *Adam* och *Palmfeldt* efter syndafallet» — ej heller vore han död utan hade farit ur landet. Allt detta hade hon fått sig uppenbaradt af Gud sjelf, som värdigats antaga lagläsaren Frigells skepnad.

Efter ransakningen anmodade konsistorium presterskapet undervisa henne, men som detta icke hjälpte, ville konsistorium »eftersinna andre medel att förtaga hennes envishet». Hvilka »me-

del» härmed åsyftas, är icke svårt att förstå; man använde ju vatten och brödstraff för att inplanta hos människorna den sublimate tron på helvetet, — när man med detta medel kunde *beröfva* en människa förnuftet, hvarför skulle man då icke med samma framgång kunna *återföra* det till en svagsint, sådan som den ifrågavarande qvinnan; en onekligen genialisk tanke.¹

Ett annat tragi-komiskt mål anmäldes d. 26 Maj 1762, då handlanden i Göteborg *Jeremias Selle*, förekom i konsistorium och

---

¹ $11\frac{1}{2}$ 1778 förekommer en annan trolldomsransakning i konsistorium. En artillerikarlhustru *Brita Sedig*, beklagade nemligen sitt vädeliga tillstånd, »förorsakadt af något lefvande det hon nu på tredje året känt under sitt bröst, och hvilket förmenas henne vara åbragt genom någon dess svärmoders Karin i Pal-len trolldom, hon som bor under Högsboholmgodset, hvarför hon anhöll det måtte bemälte dess svärmoder, samt en vid namn Fader Doctor, boende på Inland, till förhör inkallas m. m. som af handlingarne kan inhemtas.»

Vid ytterligare förhör om denna sak, berättade hustru Sedig, som nu jemte Extra Bataljonspredikanten Böcker sig i konsistorium på kallelse inställt, det hon för minst 3 år sedan skall fått en »plocka» (s. k. plockkost) från sin svärmoder, med tillsägelse att hon genast skulle äta upp den, så skulle hon blifva fri från sin sjukdom, och att budet som förde densamma tillika hade en groda den han släppte på gården.

På tillfrågan hvad sjukdom hustrun haft, som svärmötern genom plockan skulle bota, svarade hon att hon ej kunde hålla sitt vatten.

Vidare frågades om hon ätit upp plockan och hvad verkan den haft? Härtill svarades, att då hon ätit upp den blef ej allenast hon utan och den som haft plockan med sig ganska sjuka, och att hon ifrån den stunden började känna något som rörde sig uti henne, och som ofta skriker, så att det kan höras öfver hela stufvan der hon bor.

Hustrun tillfrågades än ytterligare om hon före och under denna sin sjuklighetstid haft någon beblandelse med sin man? hvartill svarades ja, men att det lefvande hon bär ej är något människofoster, det tror hon sig af vissa omständigheter och medicorum intyg nogsamnt veta, utan påstod enträget det någon trollskap med henne skulle vara bedrifven, anhållandes allt derföre om konsistorii hjälp uti denna sin nöd, på det hon till sin själ må blifva räddad och komma i tillstånd att nyttja sina salighetsmedel, hvilket under denna hennes ångest hittills inte skett.

Slutligen, då hustrun tillfrågades om orsaken till den misstanke hon hade på sin svärmoder om någon öfvad trolldom, svarade hon det hon ihjälslagit en tomtorm uti svärmöterns trädgård, hvilket denna mycket förtrutit och lofvat det skulle illa bekomma henne.

Konsistorium rådde henne att förse sig med läkarbevis om sin åkomma.

berättade, att han uppsatt en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, »deri han åtager sig bevisa att *Frimurare* äro trollkarlar m. m. och därför anhåller om deras utförande(!).»¹ På tillfrågan

¹ *Jeremias Selle* f. 1735, son af vinhandlare Johan Christian Selle och Elisabet Dresing.

För konsistorium anmäldes 1739 fall af "förakt för läran", i en skrifvelse som torde böra anföras: "Jag har fuller långt för detta haft den äran muntligen berätta Högv. Herr Doktorn och Biskopen enskildt uti hvad tillstånd Högvälborne Herr Baron och Generalen *Carl Öhrnstedt* på Skottorp är: dock, att freda mitt samvete och vara utan ansvar både för Gud och människor, finner jag mig föranlåten att ytterligare och skriftligen gifva sådant Högv. Herr Doktorn och Biskopen och Pl. Ven. Konsistorii allmänt tillkänna. Det är, som jag förnummit, nu vid 10 år som Högbemälte Herre begynt afhålla sig ifrån Herrens h. nattvard, eller hört någon predika. Jag som på 8:de året sutit vid pastoratet, har aldrig fått den äran se den herren, hafvandes år ifrån år med stor begärlighet i godt hopp väntat och längtat efter att Herr Generalen skolat någon prest till sig låta kalla."

"Olyckan är att Herr Generalen aldrig tager något bref emot, ej håller låter någon människa komma för sig mer än en dräng, som honom dagligen uppassar, hvarföre jag ock ofta bedt samme dräng han ville säga sin herre att prästen begärer uppvakta Herr Generalen under dess opasslighet, men drängen svarar att han icke haft tillfälle dertill."

"Fru Generalinnan Öhrnstedt, som bor på gården, kommer sällan mer än hvar nyårsdag till att besöka sin Herr Broder, hvilket, som jag vetat, har jag åtskilliga resor muntligen, men genom bref den 31 Dec. 1736 ödmjukligen begärt Hennes Nåd behagade vid det tillfället hon inginge, låta Herr Generalen vela mitt begär, och söka förmå honom kalla präst till sig; hvarpå jag af fru Generalinnan fick det muntliga svar, att henne icke medgafs något förmåla i denna saken, betygandes derjemte vara ogörligt få tala med Herr Generalen, med mindre han sjelf skulle så behaga, och att han ständigt läser i böcker".

"Hvarefter, sedan jag ingenting mer kunnat uträtta, har jag detta mål skriftligen under den 22 Febr. 1737 ifrån mig hänskjutit till Prosten, magister H. Dahlberg. Men högbemälte Herre vardt förlidet år 1738 om efterhöststen illa sjuk, hvaraf han allt sedan varit städs sängliggande och ännu är. Under denna sjukdom har jag icke heller försummat göra eller påminna, som mitt embete fordrat, jemväl skriftligen gifvit åter Herr Prosten vid handen huru med Herr Generalen tillstår. Efter allt utseende fruktar jag ingen präst får besöka Herr Generalen i dess lifstid, med mindre man oanmäld och okallad skulle få lof ingå."

"Jag för min del har hjertans bedröfvelse öfver denne Herren, och önskar innerligen han i lifstiden måtte stå till att ändra. I öfrigt har jag den äran etc.
Karup den 19 Nov. 1739. *Johannes Roselius.*"

hvad som gifvit honom anledning härtill, svarade han, att han sett goda och rättänkande prestmän, efter det de intagits i det »fördömeliga» Frimuraresällskapet, blifva fritänkare och ogudaktiga, hvilket icke kunnat annat än oro hans samvete. Då herr Selle erinrades, »att Kongl. Maj:t, vår allernådigste konung, sjelf behagar hedra Dess egen loge i Stockholm med sin höga närvaro, utlät sig herr Selle, att det kan icke afskräcka honom ifrån sitt uppsåt, och att fast konung David var en stor konung, måste han likväl mottaga förmaningar af profeten Nathan.»

Ännu ett annat egendomligt mål torde förtjena anföras. I konsistorii protokoll för den 6 juli 1768 läses nemligen: Handlanden och postmästaren i Uddevalla *Albert Hammarström*, insände till konsistorium ett bref från kapten *von Böhnen*, med följande anmälan: man kan af brevet finna i hvilket bedröfligt och honom sjelf osaligt tillstånd den senare sig befinner, som önskar att hans medmänniska måtte blifva evigt fördömd. O, hvilken djuphet af den största arghet och ogudaktighet från sjelfva afgrunden! Ty han är derjemte så fräck emot sjelfva det allseende gudomliga majestätet, och har så liten aktning för dess heliga ord och bud, att han icke har försyn uppenbarligen i dagen lägga det han, så grufveligt som för den syndiga människan möjligt blifva kan, hatar sin nästa och broder, och är således en mandråpare (I Joh. 3: v. 15)“.

»Som det gäller att rädda hans själ medan tid är, har Hammarström såsom kristen funnit sin skyldighet vara att hemställa om icke prosten Grundell, såsom kaptenens själasörjare, borde erhålla befallning att göra honom kraftiga föreställningar om hans själavåda, samt att, om han icke bättrar sig, till en början utesluta honom från församlingens gemenskap, genom afhållande från nattvarden».

Von Böhnens bref lydde:

Torp den 8 April 1768.

Högaktad Herr Bokhållare.

Under 46 år jag lefvat har jag, som alla andra, aldrig vetat eller förstått annat än postpenningar för privata bref och skjutspenningar från gästgifvaregård till gästgifvaregård för skjutshästar bör prompte betalas. Men att vi, som bo på landet för vår och postmästarens bekvämlighet, samt säkerheten å båda sidor, hålla posträkningar, är ej något nytt hvarken i staden eller på landet, utan sker öfver hela riket.

Följaktligen säger jag att Herr Bokhållaren gjort mig uppenbart våld och orätt, som läst mina under den 5 hujus insände bref neder, och låtit dem ej afgå, under sken och täckmantel för det jag inte betalade då den mig ihopdragna posträkning, som skall bestiga sig till 49 daler 19 öre smt, der likvisst jag betygar vid min heder att jag hvarken mundt- eller skriftligen blifvit tillsagd om

Man lyckades derefter likväl utverka uppskof med skrivel-
sens afsändande, men en månad senare återkom Selle med begä-
ran att, som Johannis Döparens dag »de förra åren missfirmats
genom en samling folk inom ett land, som understått sig mellan
högmässa- och aftonsångsgudstjensterna offentligen gyckla för me-
nigheten, farit utom staden, anställt mot lag stridande gästbud,
försummat sjelfva och hindrat värdshusfolket och deras tjenare att
bevista gudstjensten», konsistorium ville gå i författning om deras
(frimurarnes) näpst härför, samt att de måtte strängeligen förbju-

betalningens erläggande, utan har det varit och är brukligt i alla tider det post-
mästaren, eller den som förrättar syslan, har alltid skrivit en liten lapp och
begärt posträkningens betalande till följande post, men därför aldrig lagt undan
hederligt folks bref, utan låtit de som kommit emellertid gå till de orter de va-
rit destinerade till, men deremot tar Herr Bokhållaren och lägger ned mina
bref utan att säga mig det minsta derom förut, som var en ogudaktig gerning,
i synnerhet som i det ena brefvet ligger ett dokument, hvilket angick fatalier
i anseende till inställelsedagen i kongl. Hofrätten, fast det ej var mitt utan en
annan ärlig och hederlig mans, dem han nu förlorat endast för det Herr Bok-
hållaren velat chikanera mig.

Om jag nekat till betalningens erläggande eller att jag ej ville eller kunde
betala min posträkning, sedan jag derom blifvit anmodad, så hade det varit
skäl å Herr Bokhållarens sida att göra det han gjort. Men som allt sådant
icke händt eller händer, eller händt uti de förra postmästares tider, så säger
jag rent ut att det var ett gement och nedrigt steg af Herr Bokhållaren gjordt,
ty mina postböcker kunna utvisa, att jag ärligen betalt ej allenast dem, utan
ock arvodet ärligen, och aldrig har det händt mig den skymf förr som nu,
hvilket oroar mig oerhördt.

Jag säger tydligen och utan förbehåll att den mig tillsända postuträkning-
en är falsk och oriktig, den jag icke förr betalar än Herr Bokhållaren ser ige-
nom och rättar felen, hvilka äro så synbara att en kärring af 100 års ålder
kan finna dem, allenast ögonen vilja brukas och ej arghet och ilska.

Dör inte Herr Bokhållaren för hastigt och den som förlorat all sin talan
af dess rättegång, så hoppas jag han återfordrar sin rätt på annat sätt af Bok-
hållaren, ty om berg och troll inte råkas, så råkas väl människor och en dåre
vore han, om han borgade det, det säger jag rent ut, och är det bästa att han
icke är så enfaldig.

Att hjertat är svart och själen ond på Herr Bokhållaren, det bevittnar
dess göromål, därför önskar jag honom all förbannelse nu och i evig tid, och
allt folk säger dertill ja.

von Böhnen.»

das att under instundande midsommar förnya detta tilltag. Den bekante lektor Johan Rosén begärde utfå skrifvelsen med detta klagomål, för att i logen anmäla saken; förmodligen afstannade alltsammans dermed, ty konsistorii protokoller innehålla ingenting mer derom.

En temligen oförarglig bönhasare på det religiösa området uppträdde 1741. Det var en norsk student, *Esaias Nordberg*, som enligt egen uppgift var »från biskop Hagerups stift, 40 mil norr om Trondheim», och som i sin faders hus under enskild lärare läst en god del, såsom ett Compendium Theologicum, Vandalini Theologie och Speners Catheches, »dem han sedermera, såsom 3 års missionär i Lappmarken bland hedningarne, der bortglömt, hvadan han undanbad sig vidlyftigt förhör.» När han tillfrågades om han bevistat någon allmän skola, gymnasium eller akademi, svarade han att det ville han hafva »sig och Gud emellan». Han uppgaf sig icke hafva haft för afsigt att dröja i Sverige, utan blott varit

---

Detta mål fann verkligen konsistorium lämpligt att upptaga, och uppdrog åt prosten Petter Grundell att meddela klagoskriften från Hammarstrand åt von Böhnen, hvilken senare hade att inom fjorton dagar häröfver utlåta sig.

Saken kom emellertid att gå till tinget, så att den undandrogs så till vida konsistorium, dock kunde det senare »icke undgå att anmärka huru det i von Böhnsens förklaring till konsistorium brukade skrifsättet innehåller ett tydligt missbruk i tillämpningen af den heliga skrifts ställen till en verldslig sak», hvarför konsistorium beslutade att häröfver aflåta ett särskildt betänkande till justitiekansleren. Denne svarade härpå (⁹/₁₁ 1768) att domstolen, der målet handlägges, äfven får pröfva hvad ansvar von Böhnen förtjenar för skriften, och i anledning häraf anmodades konungens befallningshafvande att förordna åklagare, som vid kämnarsrätten i Uddevalla kunde iakttaga hvad som vore att göra.

Von Böhnsens förklaring hade emellertid blifvit tryckt i Göteborg, och som detta »icke annat kan än medföra mycken förargelse för de enfaldigare», beslöt konsistorium uppkalla boktryckaren Immanuel Smitt för att spörja om han tryckt den med eller utan censur.

Härpå svarade denne att han tryckt skriften utan censur, emedan han icke kunde finna henne vara af sådan beskaffenhet att censur efter kongl. Förordningen om tryckfrihet fordrades, och att han för öfrigt hade kapten von Böhnen till sin man, på hvars anmodan utgifningen skett.

Häremot erinrade biskopen att, enligt hans åsigt skriften bordt censureras, hvarpå Smitt invände att han ej kunde finna detta, och att det för öfrigt icke åligger honom att härför stå konsistorium till ansvar, »hvarför han aflägsnade sig».

på genomresa till Danmark, men att han i Göteborg blifvit sjuk och deraf föränlåtits under en månads tid bruka medikamenter som förordnats af trädgårdsmästaren på Underås. Detta tyckes likväl endast varit ett föregifvande, ty af ransakningen blef tydligt att han på Underås hållit sammankomster, bevistade bland andra af en skräddare *Fiedler*, om hvilken mera här nedan.

Ehuru han icke ville bestämt yttra sig i religion, blef dock slutet att han, såsom misstänkt för kätteri, affördes ur riket genom kronobetjeningen.

Det fans emellertid en grupp olika tänkande, som förmådde intaga en fastare ställning än de öfriga, och det är till dessa vi nu komma.

---

6. Den engelska reformerta församlingen.

I kongl. maj:ts bref af den 27 Aug. 1741 medgifves religionsfrihet åt alla af denna kyrka, som ville nedsätta sig i riket, och som just vid den tiden rätt många engelsmän och skottar öfverflyttade till Göteborg, var detta medgifvande för dem af icke ringa betydelse.

Redan den 14 maj 1747 begärde kommerserådet *Campbell* hos konsistorium att få i det stora auditoriet i gymnasium hålla reformert gudstjenst, för hvilket ändamål präst införskrifvits från England. Vi behöfva väl icke säga att denna begäran oblidkeligen afslogs; det var mer märkvärdigt att den kunde framställas.

Trots denna motgång tyckes på sommaren samma år gudstjenst verkligen tagit sin början, naturligtvis i annat rum, och den 24 Oktober anmälde konsistorium hos kongl. maj:t, att här i staden vistande handlande af reformert-engelska bekännelsen, i stöd af kongl. förordningen, nu begynt sina religionsöfningar, sedan der-till antagen präst anländt från England, och i en annan skrifvelse af den 30 nov. kallas församlingen för första gången den »engelska».

Man kunde ej vänta annat än att konsistorium med djup harm skulle se detta intrång i privilegiet att vägleda själarne, och det grep girigt hvarje tillfälle att hålla den ovälkomne medtäflaren inom vederbörliga skrankor. Särskildt kunde konsistorium icke smälta att engelsmän, hvilka förut hållit sig till svenska kyrkan, öfvergåfve henne sedan den engelska kommit till stånd, och om det tillåtliga i dessa öfverflyttningar fördes långa öfverläggningar.

Saken bättrades ej heller derigenom att man gjorde intrång på hvarandras mark. Så hade 1748 handlanden *Benjamin Hall* blifvit begrafd af svensk präst, ehuru den aflidne tillhörde engelska.

församlingen, och, som detta mål afdömdes till den senares förmån, lagfördes tvenne år senare flere af stadens präster, därför att de med lutherska kyrkans ceremonier begraft åtskilliga engelsmän. Men å andra sidan gick den engelske prästen in öfver statskyrkans rämärken, och så uppstodo tvister.

Om den rådande afvogheten mot den nya församlingen vittnar att biskopen gjorde i konsistorium 1749 anmälan derom, att en språkmästare *Kraak*, i en dedikation af en fransk grammatik till kommerserådet Campbell, yttrat att »Guds ord rent och klart predikas här på trenne språk», samt därför att han berömt den engelske prästen — allt förbrytelser af första ordningen.¹

Endast i ett fall kunde likväl fiendskapen med den rådande statskyrkan blifva besvärlig, och det var i fråga om införsel af böcker i religion, då konsistorium hade magt att beslaglägga alla sådana med förgrifligt innehåll. Att denna utväg äfven anlätades är säkert, och det är med glädje biskopen 1755 kan berätta konsistorium att han genomsett utifrån inkomne engelske böcker och deribland träffat 13 stycken innehållande »sällsamma utlåtelse och grofva villfarelser mot vår rena kristna läras förnämsta hufvudartiklar», hvarför han icke vågat utlemna dem.

Af engelska prester under denna tid finnas endast två namngifna i konsistorii protokoller. Den först inkomne hette *Georg Nash*, som likväl redan den 15 Mars 1749 lemnat Göteborg. Den andre var *William Pow*, hvilken 1769 stod till svars för det han döpt ett barn, hvars föräldrar hörde till Örgryte församling, men för hvilken anklagelse han frikändes.

---

¹ »*Iwar Kraaks*, studiosi och språkmästare i Giöteborg Grammaire Françoise eller kort och methodisk fransösk Grammatica» (G. Benzeltjernas Censursjournal 1745 6/7. 914: 45.)

7. Censuren.

Ett särdeles kraftigt vapen till hämmande af villomeningars utspridande egde konsistorium i stadgandet att allt af religiöst innehåll skulle först af konsistorium censureras innan det fick tryckas. Också begagnade man sig däraf med största begärlighet. Men det hände naturligtvis att allmänheten utifrån införde böcker och för detta fall hade man vidtagit särskilda mått och steg. Så voro tjänstemännen vid sjötullen ålagde att låta granska inkommande böcker, men för att hålla ännu närmare tillsyn häröfver, åtog sig 1730 domprosten *Niehenck* att efterse när böcker inkommo på packhuset, och då noga genomgå dem, innan de öfverlemnades till egarne.¹

Som man emellertid någon gång iakttog böcker, som hvarken voro tryckta här, ej heller funnits bland de utifrån inkomne, måste de hafva insmugglats på annat sätt, och biskopen hemställde därför den 24 Oktober 1747 om det icke vore nödigt att hos kongl. kanslikollegium begära det äfven småtullsinspektorerne måtte åläggas att icke låta några packor från inrikes orter eller marknader föras genom tullportarne, innan de blifvit i biskopens eller någon ledamots af konsistorium närvaro öppnade. Man finner häraf att vederbörande icke skydde något besvär, när det gälde att bekämpa andra åsigter än de, som egde monopol på att vara de enda riktiga.

Främst riktades naturligtvis uppmärksamheten på tryckerierna i sjelfva staden, och som man hade anledning icke tro dem mer än jemnt, hittade man förutnämnda år på den utvägen att de skulle aflemna dels aftryck af alla befintliga stilar och dels för-

¹ Samtidigt öfverenskommo »samtliga Consistoriales att efterhöra gudlöst och kätterskt tal i staden, och det genast anmäla» — en passande uppgift!

teckning öfver allt som trycktes, hvilken senare af konsistorium borde öfverses och påskrifvas, samt derefter uppskickas till Censor Librorum. Detta tycktes hafva hjälpt i icke ringa mån, ty hädanefter träffar man sällan klagomål öfver ocensurerade böcker.

Detta var före 1747 ganska vanligt, trots påbud. För att blott anföra några exempel, voro boktryckarne Smitt och Kallmeyer 1739 inkallade för konsistorium att stå till svars för tryckningen af en bok, »Andelige Kort-Leken», hvilken Smitt slutligen tillstod sig hafva tryckt på anmodan af den förut omtalade skräddaren Fiedler, men att han ej trott det vara otillåtet, då boken blott innehåller bibelspråk.¹

Samma år öfverkom konsistorium af ett »tillfälle» (?) en bok med titel »Andelige Wisor», som förmentes vara tryckt i staden och som ansågs innehålla en del oriktigheter, i anledning hvaraf biskopen åtog sig att privatim härom rådgöra med justitieborgmästaren, »på det boktryckarne, utan någon förut erhållen kunskap, måtte blifva uti biskopens närvaro på rådhuset tillfrågade, vilkendera af dem tryckt boken, och hvem henne censurerat».

För att i allmänhet icke besvära hela konsistorium med censursarbetena, hade man öfverenskommit att detta skulle öfverlemnas till den som för tillfället var decanus. Detta blef något som Rosén begagnade att rent af tvinga sig in i konsistorium. Han hade icke väl blifvit lektor, förr än han gjorde anspråk på att såsom en biförtjenst få censurera utkommande vitterhetsarbeten, och det hjälpte ej att konsistorium återopade den förutnämnda öfverenskommelsen. Efter upprepade ganska skarpa påminnelser och derpå följande öfverläggningar, beslöt man sig till sist att i konsistorium lemna rum åt såväl honom som lektor L. J. Kullin, hvilka togo säte år 1760. Icke långt efteråt androg lektor Beijer huru han fann sig föranlåten anmärka, att några arbeten under hans decanat utkommit utan vederbörlig censur, »t. ex. En grafskrift öfver Super Cargeuren Thams fru, gjord af Mag. Öhrvall, några poemer af Vice Directeuren Herr Nygren författade, och en piece kallad »Lycimachus» af gymnasisten Dryan-

¹ *Christian Nicolas Fiedler* erhöll $\frac{17}{12}$ 1734 burskap som skräddaremästare, blef sedermera älderman, men uppsade burskapet $\frac{3}{8}$ 1764.

der öfversatt, varandes äfven en grafskrift kallad »Tåreduken» med några ändringar ånyo upplagd». Härpå svarade Rosén att han censurerat dessa skrifter, sedan han funnit att konsistorii öfverenskommelse om censuren handhafvande af decanus ej grundade sig på lag; »hvad decanus angår, han hade andra sysslor att sköta» tillägger han.

Detta gaf konsistorium anledning att härom göra anmälan hos kanslikollegium, som den 18 Juni 1760 stadgade att, då ingen bestämmelse finnes rörande censuren om andra än teologiska arbeten, hvilka skola behandlas af konsistorium i dess helhet,¹ är det bäst göra som vid akademierna, eller att hvar lektor censurerar de arbeten som utkomma i hans vetenskap, om de till honom inlemnas, men att decanus å konsistorii vägnar öfver censuren har inseende, och dermed slutade den striden.

En censurhistoria som på sin tid väckte uppmärksamhet var följande. I Göteborgs Allehanda N:o 4 för år 1774 hade intagits en fråga rörande den gudomliga uppenbarelsens nödvändighet samt dess kännemärken, och i N:o 14 af samma tidning lemnades härå ett svar, hvilket af biskopen anmäldes i konsistorium, emedan det »förefallit honom leda till mindre renläriga begrepp om det uppenbarade ordets visshet och förståndelighet», liksom han äfven anmärkte att detta »besynnerliga» svar blifvit tryckt utan föregående censur, ehuru det var i ett teologiskt ämne.

I anledning härå uppkallades tidningens utgifvare, vice kollega *Molin*, som förhölls »huru det icke varit med en kristelig försigtighet enligt», att i en daglig tidning uppställa sådana frågor, och ännu mindre tillåtet att utan vederbörlig censur införa ett sådant svar som det föreliggande, »hvilket konsistorium anser kunna hos allmänheten, åtminstone hos de enfaldigare, förorsaka mycken bekymmersamhet, oro och tvekan, samt gifva anledning till mer förwetne än nyttige spörsmål och disputer,» då liksom

---

¹ Härom förekommer 1722 ett upplysande fall, i det landtmätare *Wilhelm Kruse*, som låtit trycka ströskriften »Eldsbref», blef tillsagd att afhålla sig från saker som röra teologien, »men hvad eljest han behagar skriva blir honom tillåtet, när han undergifver det censur» — således hjälpte ej ens censur, när det var en lekman som skref i religiösa ämnen!

nu och i alla tider och i alla herskande kyrkor, rådde en panisk förskräckelse för allt, som kunde komma hjorden att tänka på egen hand.

Molin varnades sålunda att icke hädanefter i tidningen införa något »det minsta theologicum», som icke förut genomgått censur, och för att få veta hvem man hade att hålla sig till i händelse häremot kunde komma att brytas, tillspordes han hvem som vore den ansvarige utgifvaren; Molin upplyste då att kongl. hofpredikanten *Wallenstråle* hade åtagit sig att vara hufvudman».

På det emellertid allmänheten måtte se att konsistorium icke med tystnad förbiginge en sådan sak, beslöt man att såväl i Göteborgs *Allehanda*, som äfven i andra här utkommande veckotidningar, låta införa efterstående

»*Warning.*

»I anseende till det besynnerliga och nog eftertänkeliga svar, angående en gudomlig uppenbarelses nödvändighet och kännetecken nu för tiden, hvilket uti dagtidningen *Göteborgs Allehanda* N:o 14 blifvit utan föregången censur tryckt, såsom ock i anseende till åtskilliga nog otjenliga och anstötliga talesätt, hvilka uti veckobladet *Göteborgs Nyheter* N:o 7 och föregående influitt, för anledes Consistorium härigenom gifva utgifvarne af dessa Papper samma varning, som bägge boktryckarne här i staden den 10 Mars 1770 blifvit inför protokollet gifven, samt sedermera uti veckobladet *Spionen* tryckt, nemligen att på det allra nogaste ställa sig kongl. Tryckfrihetsförordningen till underdånig efterrättelse, så att icke något uti theologiskt ämne tryckes, innan det först genomgått behörig censur, och att i andra ämnen det för all del undvikas, som på goda seder samt en sund och kristelig moral kan hafva elakt inflytande och skadlig verkan, samt hos läsarne åstadkomma förargelse.»

Denna varning blef mycket riktigt intagen i tidningarne, men i Göteborgs *Nyheter* i stympadt skick, samt derjemte åtföljd af temligen närgångne betraktelser, bland hvilka konsistorium i synnerhet fäste sig vid uttrycket att »ingen förnuftig lärer veta hvar till ofvanämnda varning tjenar, om icke att offentligen ådagalägga något slags öfverdrifvet nit», äfvensom vid den derefter följande

utlåtelsen att »en själfmyndig dom blifvit fälld af obehörige domare.»

I anledning här af blef utgifvaren af Nyheterna, boktryckaren Immanuel Smitt uppkallad och förehållen, »det timade obeskedliga uppförandet», samt att han härigenom sidovördat konsistorium. Smitt var dock icke lätt att böja och han svarade att han icke ens ansåg sig skyldig att inställa sig på någon kallelse af konsistorium, men att han nu gjort det i den förmodan att någon skrifvelse från kanslikollegium anländt, hvilken på vanligt sätt skulle i konsistorium delgifvas boktryckaren. Deremot vägrade han på det bestämdaste att underkasta sig något slags förhör, och om meningen vore att tilltala honom för någon förseelse, förbehöll han sig att därför blifva lagligen stämd till vederbörlig domstol.¹

Vi hafva nu efter offentliga källor tagit en öfverblick öfver de strider, den svenska statskyrkan utkämpade under 1700-talet mot olika tänkande, för så vidt dessa strider närmare berörde Göteborg och Göteborgs stift. Vi hafva redogjort för det sätt hvarpå såväl uppkomsten som utbredningen af dylika irrläror i möjligaste mån försvårades och hindrades genom konventikelplakat och censur; vi hafva sett kyrkan utsatt för anfall af pietister, dippelianare, herrnhutare och Svedenborgare, men vi hafva också sett hur alla dessa slutligen blefvo slagne till marken, nedgjorde och krossade, visserligen icke genom den lugna, öfverlägsna bevisföringen om oriktigheten af den öfvertygelse i religiösa ting dessa oliktankande hyste, och ej heller genom ett klart ådagaläggande af den ädlare halten i den herskande kyrkans lära, utan allenas med tillhjälp af den verldsliga maktens vapen.

¹ Göteborgs kons. prot. $\frac{16}{2}$, $\frac{2}{3}$ och $\frac{9}{3}$ 1774. Konsistorium uppdrog verkligen åt stadsfiskalen *Gillerstedt* att tilltala Smitt; vi hafva dock ej efterforskat målets vidare förlopp.

Vi öfvergå nu till att i en följande afdelning närmare belysa tillståndet inom Göteborgs stifts presterskap, för att med ledning deraf kunna bilda oss ett omdöme huruvida det låg något berättigande eller icke i förekomsten af dylika från den herskande kyrkan afvikande meningar, eller med andra ord: vi skola se till huruvida presterna i stiftet sjelfva i gerning och lif förverkligade de af dem förkunnade sanningarne, och sålunda huruvida de voro de åt dem anförtrorde åhörarnes, församlingarnes, föresyn icke blott teoretiskt på predikstolen utan framför allt i hemmet och utom hemmet, med ett ord: huruvida de, i det alldagliga praktiska lifvet, bland folket på åker och äng, i staden bland köpmännen och handtverkarne, samt i lifvets andra mångfaldigt skiftande bestyr under veckans arbetsdagar, med uppriktigt allvar och nit bemödade sig att i handling omsätta de läror, som af dem hvarje söndag förkunnades från predikstolarne, dessa upphöjda läror om mildhet och fördragsamhet, måttlighet och barmhertighet, renhet i tänke- och handlingssätt, trohet mot sig sjelf och kärlek till alla.

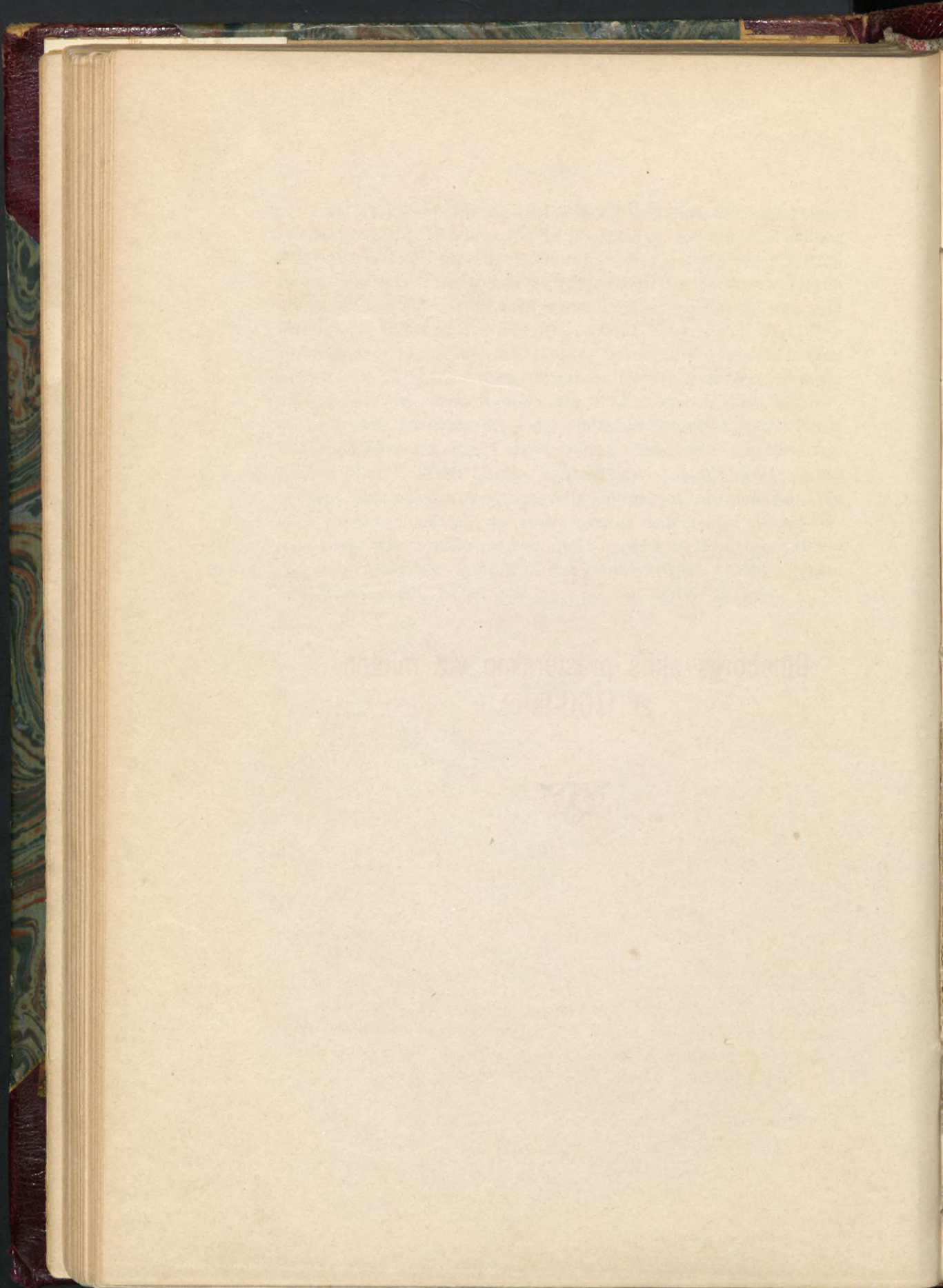

II.

Göteborgs stifts prästerskap vid midten
af 1700-talet.

När man genomgått de skildringar här lemnats af förföljelserna mot olika tänkande, och sett hur man låtit en sådan som studenten Leopold försmäkta i fängelse under mer än en mansålder, eller män framstående genom lärdom och begåfning sådane som Beyer och Rosén under årtal utsättas för alla de olika arter af moralisk tortyr, som ingenting annat än en religionsprocess är i stånd att så raffineradt erbjuda, allt för bevarande af »lärans renhet», då tvingar sig sjelfmant den frågan på hvarje tänkande: var väl tillståndet bland de ledande männen inom prästerskapet och bland prästerna i allmänhet sådant, att man åtminstone deraf kan i någon mån urskulda den förhatliga ofördragsamhet som visades olika tänkande? Voro, med ett ord, prästerna sjelfva så till sinne och hjärta genomträngda af kristendomens anda, så renade till håg och gerning, så rättskaffens och utan vank att de voro berättigade kasta första stenen på sina medvandrare, icke blott när dessa stapplade och föllo i moraliskt afseende, utan äfven när de framträdde med anspråk på att *tänka* sjelfständigt?

Ja, man skulle verkligen tro att tillståndet bland prästerna var sådant, åtminstone om man får för godt antaga hvad som yttras af en författare i detta ämne, när han säger: »*Det har icke utan skäl blifvit sagdt, att medlet af det 18:de seklet var svenska kyrkans bästa tid,*» i den mening att den pietistiska rörelsen varit en kraftig häfstång för uppväckande af ett varmare religiöst lif inom statskyrkan, med bibehållet intresse för lärans renhet, särskildt yttrande sig i det antal framstående predikanter, hvilkas skrifter, sådane som Bålds, Norborgs med fleres, ännu i dag bibe-

hålla sitt värde, hvarjemte striderna mot kättarne framkallade dogmatiska arbeten, »hvilka åt läran gifvit en fastare form, och nära ett sekel begagnades i de flesta undervisningsverk, utan tvifvel till stor fromma för den studerande ungdomens uppfostran i strängt luthersk renlärighet».¹

Det senare kan väl ingen för någon del draga i tvifvelsmål, utan torde man härutinnan vara fullständigt ense med den åberopade författaren, men huruvida den, i öfrigt onekligen vackra tafla han upprullar, af »kraftig väckelse» inom statskyrkan, »större värme» inom det religiösa lifvet i densamma, och »lärans allsidiga tillämpning på lifvet», i allmänhet är målad efter naturen, det blir en annan fråga. Huruvida den är *sann* i fråga om Göteborgs stift särskildt, öfverlemnas åt läsaren att bedöma, sedan vi ur konsistorii protokoller såsom hufvudkälla lemnat nedanstående skildringar af tillståndet bland detta stifts prästerskap.

Man har i flera olika »Herdaminen» lemnat mer eller mindre fullständiga biografiska notiser, och, som naturligt varit när man tager hänsyn till författarne, mer eller mindre rosenfärgade skildringar ur prästernas lif; det torde sålunda vara på tiden att vända om medaljen, för att skaffa oss en riktigare, om än mindre tilltalande bild af densamma.² Och då vi härvid inskränka oss till tiden hufvudsakligen mellan 1750—1770, sker detta för att med så mycket större säkerhet kunna bedöma halten af ofvan återgifna skildring, som man då just befinner sig vid seklets midt, då kyrkan skulle vara mest lifskraftig, under ledning af lärare som uppvuxit och utvecklats under pietismens och herrnhutismens väckande inverkan på det religiösa lifvet, — då man med ett ord väntar sig finna kyrkans tjenare, eldade af trosvarmt nit, i lära och lefverne utgöra ett föredöme för sina åhörare.

Men *kan* man verkligen öfverhufvud taget vänta sig detta under särskildt det tidsskede hvarom här är fråga, under det tidskede då tonen angafs af en Ludvig XV och en grefvinna

¹ Handbok i Svenska kyrkans historia af Professor C. A. Cornelius.

² Hvad Herdaminnena beträffar utgör likväl det af C. W. Skarstedt ett berömvärdt undantag, i det författaren vid de skildrade personerna påvisat deras såväl ljusa som mörka sidor i den omfattning det för ett sådant arbete varit möjligt och nödigt.

Dubarry? I så fall var man berättigad säga att det svenska prästerskapet utgjorde ett beundransvärdt undantag från de öfrige bildade samhällsklasserna, der förderfvet i moraliskt afseende allt mer närmade sig höjdpunkten.

Kastar man nemligen blickarne öfver det dåvarande Europa finner man på Frankrikes tron en bland de uslaste och föraktligaste af samtidens många dåliga regenter, nemligen Ludvig XV, som, hur inskränkt han än var och hur oförmögen till sjelfständigt tankearbete och kraftig handling, dock lyckades, genom det exempel som gafs af hans cynism och det obeslöjade och ohejdade tillfredsställandet af hans djuriska instinkter, depravera hela sin samtid till en grad, som varit okänd allt sedan de romerska kejsarnes dagar. Ehuru grunden härtill var lagd redan förut, är det likväl Ludvig XV som kan sägas vara upphofvet till att staternas historia vid medlet af 1700-talet blifvit historien om regenternas älskarinnor och gunstlingar.

Att Ludvig XV helt och hållet uppgick i detta mätressväsende berodde på hans råa, starkt sinliga natur, och hade deri sin förklaring, men man var så van i Europa att i allt följa det föredöme som gafs från Frankrike, att regenterna öfverallt inrätade sig på samma sätt, och till och med en så strängt sedlig man som konung Fredrik I af Preussen ansåg sin värdighet nödvändigt kräfva att efter seden i Versailles hålla en offentlig mätress, en till Grefvinna Wartenberg upphöjd enka efter en kammartjenare, äfven om hans förhållande till henne inskränkte sig till att de promenerade en timme dagligen tillsammans, om sommaren i en trädgård, och om vintren i en af slottets salar.

På samma sätt var det också med lefnadssättet i öfrigt vid hofven, men när den utomordentliga lyx, som utvecklades vid det franska och det oerbörda slöseri med statens tillgångar, som bedrefs af gunstlingar och mätresser, der åtminstone tills vidare kunde fortgå genom folkets gradvisa utarmande, så var detta deremot icke möjligt i de små tyska staterna, der tillgångarne snart voro uttömda. Här vid dessa hof, der man ville lefva på samma sätt som vid det franska, och der man gaf fester hvilka, liksom konung Augusts af Sachsen, kunde kosta ända till 4 millioner thaler, här måste man tillgripa andra medel att skaffa sig inkomster och de

tyska furstarne afyttrade sålunda till England sina undersåter såsom osjälige djur, hvilka slagtades i kriget emot den amerikanske frihetens försvarare, och detta för att med pengarne för deras slaveri och blod bereda medel att tillfredställa furstarnes nycker och lustar.

Det blef en gifven följd att det exempel som gafs af regenterna och hofven följdes och efterapades, så vidt man det förmodde, i främsta rummet af den mäktiga adeln och derefter i allt vidare kretsar af den förmögnare medelklassen. De sedliga momenten i kyrka och stat lämpade sig, liksom hoflifvet och smakens hela riktning, efter den franska förebilden, och, under det filosofien gjorde sig bemärkt genom den djerfhet hvarmed den upplöste allt bestående och angrep allt som dittills aktats heligt och oantastligt, herskade njutningslystnad, lättsinne och fåfänga i de enskildes, i korporationernas och i folkens lif.

Men jemte öfverförfiningen hos de högre samhällsklasserna gick hand i hand dermed grof vidskepelse och öfvertro. Voltaires och de andra franska filosofernas samtida voro hemfallne åt en Lavater, Mesmer, St. Germain, Cagliostro, Jung—Stilling, och andra medvetne eller omedvetne charlataner och bedragare, och det är betecknande att den nämnde St. Germain afled såsom välbeställd alkemist hos Landtgrefve Carl af Hessen. Ja, icke nog härmed; en hel orden, Rosenkreutzerna, hade bildat sig för att syssla med guldmakeri, under det en annan, de asiatiska bröderna, med hjälp af magien letade efter dolda skatter.

Det är alldeles gifvet att intet land och intet folk kunde helt undandraga sig det mäktiga inflytande den franska smaken och den från det franska hofvet utgående frivola tonen utöfvade, och om detta inflytande icke träder i dagen lika bjert i Sverige som i Tyskland, så fanns dock deraf tillräckligt att trycka en bestämd prägel på hela detta tidehvarf äfven i vårt land. Det som hos oss i icke ringa mån beredde jordmånen för det främmande, förderfliga ogräset var den korruption, som under just denna tid rådde inom de ledande politiska kretsarne, der det samvetslöst mottagna och lätt förvärfvade främmande guld det alstrade och vidmakt höll behovet af ett lefnadssätt, som icke lät förena sig med de anspråkslösa inkomster det redbara arbetet förskaffade.

När man blickar in i denna tid af råhet och slö liknöjdhet

hos de lägre folkklasserna, och af öfverförfining, ohejdad njutningslystnad, lättsinne och fåfänga hos de högre, mera bildade, då kan man med rätta fråga: hur vore det tänkbart att en enda klass i samhället, hur vore det tänkbart att prästerna skulle utgöra ett undantag? Är det icke antagligare att vi skola finna äfven dessa smittade af tidens allmänna anda, delande sin tids alla förtjenster och lyten? Det är denna fråga, vi nu skola söka besvara med ledning af tillförlitliga samtida intyg.

När man vid den undersökning, vi nu företaga, utgår från den högsta andliga myndigheten i stiftet,

biskopen och konsistorium,

och alltid erinrar sig hvad som yttrats vid Svedenborgska rättgången om såväl den förre som om en del af medlemmarne i det senare, känner man sig genast något tveksam huruvida man under en myndighet så beskaffad som denna då var, kan vänta sig att finna underlydande af annan och bättre halt.

Ingenting är bättre egnadt att belysa arten af den bildning, som den tiden och långt förut vid Göteborgs gymnasium lemnades de blifvande prästerna, än det yttrande som af den allmänt aktade kyrkoherden i Kristinæ församling *Carl Johan Brag* lemnades till konsistorii protokoll den 9 nov. 1774, när fråga förevar om tillsättning af en andre theologie lektor:

»Om man någonsin skall på det allvarligaste rådfråga sitt samvete innan man afgifver sitt votum till någons befordran, så må det visst ske i det fall som nu föreligger, då en theologie lektor skall väljas. Sådan som den mannen är i hjerta och insigter, in theori et praxis, sådant må man till en god del vänta stiftets tillkommande clerecie, som i ynglingaåren danas på Gymnasium. Åtminstone får den studerande ungdomen, som reser från Gymnasium antingen okunnig eller förvillad och trasslad i theologiska kunskapsprincipiis, och det som ännu värre är, alls intet väckt och muntrad i kristendomens utöfning, genomgå allt för svårt arbete och frestelse om deraf sedan skall blifva grundliga och Gudi lärda herdar. Jag talar detta af egen, bitter erfarenhet, och jag tror det flere af oss böra tillstå det händt dem.»

»Gymnasierna äro inrättade, om icke förnämligast, dock till en god del i afsigt att odla ynglingar till mogne prestmän, och följaktligen äro de theologiska vetenskaperna af allt hvad som på

Gymnasium läses de angelägnaste och som minst tåla att vårdslösas eller svagt och omoget handteras. Häraf följer åter att det är af största vigt få en fullt duglig lärare på denna plats, men, låtom oss tillstå sanningen, att det har händt vid detta Göteborgs Gymnasium på lång tid, ja, då jag tager få och korta intervaller undan, all den tid Gymnasium stått, att ingen kommit till en theologisk lektion innan han nalkats det lefnadsmål, då han redan af ålder och långlig tjänst börjar blifva både till kropp och själ mer afmattad än att ungdomen kunde af honom vänta någon lefvande och driftig undervisning. Orsakerna till att man valt sådane dels aftagande dels omogne theologer veta vi alla hafva varit 1:mo att *theologie lectores vid detta Gymnasium hittills alltid haft i konsistorium och Collegio Gymnastico säte öfver Filosoferna*, och 2:o att *prebende pastoraten Säfve och Lundby varit alltid med båda theologiska lektionerna förknippade.*»

Då båda lektoraten sålunda haft mer anseende och varit indräktigare än de öfriga, har konsistorium icke ansett sig kunna dertill utnämna andra än de äldste bland filosofie lektorerna; »är det icke bedrägligt att besinna det här hos oss öfver 20 års tid ingen primarius theologie lector ens varit en enda dag i gymnasii kateder, och att prosten Jacobson blef dertill utnämnd då man likväl såg att han aldrig skulle kunna tjena ungdomen på gymnasium med en enda lektion. Platserna skötas sålunda af vikarier, som icke kunna hafva samma intresse som en ordinarie lärare, och häraf blir en följd att då ungdomen ser det alla filosoferne läsa käckt och med allvar, men deremot theologie lektionerna läsas sömnigt, antingen af män som af ovana vid att tala guds ord veta föga hvar de äro hemma, eller af svaga och utmattade gubbar, eller så lösligen och som ett parergon af gubbarnes vicarier. Så lära sig de unga själarne att bittida förakta den uppenbarade salighetskunskapen, till icke ringa styrka för de på vår tid hotande kräftor, sadduceismus materialismus, galantismus och hvad flera ohyggligheter tidens hemska tecken förebåda.»

Till botemedel häremot föreslår Brag att konsistorium måtte hos kongl. maj:t hemställa att man väl hädanefter finge hugna en gammal förtjent theologie lektor med ett ledigt lektorsprebende, och låta honom derjemte behålla sin förra befattning, men att

man måtte få till theologie lektorer välja yngre och kraftigare män, då utan bihang af prebende.¹

Det behöfver knappast sägas att den skildring Brag lemnar af undervisningen i religion vid Göteborgs gymnasium var riktig, men den bekräftas öfvernog af det följande. Det ligger i öppen dag att denna vigtiga del af biskopens och konsistorii åligganden försummades ett sätt som skulle känbart återverka på tillståndet i stiftet. Det vill nästan synas som man inom konsistorium hade för mycket att beställa med hvarandra, för att kunna rätt egna sig åt det man borde.

Visst är att vid den tid, hvarom nu är fråga, hade konsistorium i Göteborg till den grad fallit i ringaktning hos såväl de underlydande prästerna som hos myndigheter, att dess makt och inflytande var af ytterst tvifvelaktig beskaffenhet.

---

¹ Förslaget väckte ett kompakt motstånd inom konsistorium, och särskildt biskopen fann så många betänkligheter deri, »att han icke lärer kunna träda till pastor Brags mening». Derjemte hade förslaget sjelfskrifne fiender i de båda sökandena, Beyer och Wallenstråle, hvilken senare fann att Brag »tydligen söker upphäfvu prästerskapets privilegier med afseende på prebenden, samt undergräfvu och kränka de sökandes rättigheter,» i öfrigt protesterande mot beskylningen att undervisningen i religion skulle lamt bedrivas.

Särdeles förbittrad var Grimberg, som anförde att om pastor Brag sjelf, enligt sin egen utsago, var klent utrustad med vetande, så beklagade Grimberg detta: »mej hände det icke, Gud vare derför ära»; Herr Brag vet ju att man icke alltid bör tillskrifva lärarne om eleverna äro okunniga, »dertill fås en dubbel grund, lättja och dumhet, ja ock understundom för stor inbillning om insigt i förtid. Jag medger gerna att teologie lektionerna tåla minst att vårdslösas, eller svagt och omoget handteras, och att deraf klarligen följer att hvem som skall väljas att i dem docera, måste vara känd för sin lefvande gudsfruktan — om sådan man kan öfverkommas, som Brag nog tvifvelaktigt, okärligt och uppblåst sagt! Men att lektionerna nu i många år blifvit bestridda som de kunnat, det smakar af vrångvist tadel, tvärt emot de vittnesbörd som ega giltighet, jag menar vår biskop (!).»

Härpå genmälde med fullt skäl Brag att han ville tillråda Grimberg uppträde med mindre säkerhet i detta ämne, »då honom icke skall eller bör vara utur minnet fallit hvad hårda anmärkningar hans uppförande i och utom de theologiske lektionerna blifvit till konsistorii-protokoll gjorde (G. var som vi skola se anklagad för grof försumlighet och fylleri).

Emellertid blef resultatet att Brags förslag förkastades och till andre theol. lektor valdes Kullin, just af det skäl som Brag ansett vara det som minst borde gälla, eller att han var den äldste lektorn näst Beyer.

Såsom bevis på det förra, eller att aktningen och hörsamheten hos stiftets prästerskap var i betänkligt förfall, är det tillräckligt att hänvisa till 1760-talets protokoller, hvilka formligen hvimla af intyg derom. Det var rent af en sällsynthet att en präst inställde sig i konsistorium första gången han kallades, och oupphörligt hände att präster såväl inför som utom konsistorium vägrade lyda, utan nödgades man för att någorlunda upprätthålla anseendet anställa åtal emot dem inför verldslig rätt.

Bestämda exempel skola emellertid bättre än ord lemna intyg härom. 1762 inkallades prosten *Magnus Wallerius* i Örgryte till förhör i konsistorium, emedan han förbjudit sin adjunkt åtlyda en konsistorii befallning. Efter att några gånger hafva uteblifvit, kom han slutligen, och, på tillfrågan om han icke kände sig skyldig att inställa sig till förhör, svarade han: »Jo alldeles, om målet är viktigt eller om han vet med sig något embetsfel».

»Håller då Herr Prosten före att konsistorium förut skall öfvertyga den inkallade om målets vikt, innan han skall känna sig skyldig åtlyda kallelsen?»

»Det behöfs ingen öfvertygelse, men han tycker allt går för vida då en prästman, på sätt som med honom skett, blifver infordrad och utsatt för kostnad, embetsförsummelse och sinnesoro.»

Efter ytterligare några frågor förklarade slutligen Wallerius att, då han icke vet sig hafva begått något fel, anser han sig frikallad från skyldigheten att inställa sig, och, icke nog dermed, hotade han ställa konsistorium till ansvar och begära godtgörelse.

Då ingenting stod att uträtta med honom, visste konsistorium icke någon bättre utväg än att anmäla saken för Kongl. Majt, som likväl förklarade det hela allt för obetydligt att af Kongl. Majt dömas, utan skulle det ske af konsistorium eller verldslig rätt; målet afsomnade slutligen och föranledde icke någon vidare åtgärd.

Då man sjelf vägrade lyda den öfverordnade myndigheten, kan det icke förvåna att man sjelf skulle komma i samma läge gent emot andra. Sålunda ville icke regementspastorn vid Artilleriet *Anton Grimbeck* subordinera under prosten Wallerius. När han därför inkallades till konsistorium, var det först efter fem (!)

särskilda kallelser han äntligen kom.¹ Han förebråddes då den visade ohörsamheten, men erhöll förlåtelse sedan han lofvat bättring och att erkänna Wallerius samt att till denne insända såväl tabeller som felande kollektmedel, och dermed var saken hjälpt den gången.

Såväl det ena som det andra hördes likväl icke af, utan gjorde Grimbeck under tiden cession. När derpå nya klagomål inlupo mot honom, och han på upprepade kallelser ej heller nu kom tillstädes, företogs den 31 Juli 1771 åter hans mål, helst man icke kunde »utan behörig aktning lemna det allmänna rykte, som nu en tid gått öfver hela staden, nemligen att regementspastor Grimbeck skall i sina predikningar, och i synnerhet i den likpredikan, som han den 30 dennes hållit i kronhus församlingens kyrka öfver högstsalig Hans kongl. Majt, inmängt åtskilligt som till saken icke hörde, och sådant hvaraf hans åhörare tagit mycken förargelse».

I anledning häraf beslöt man på nytt förekalla såväl Grimbeck som äfven regementsadjutanten Planting-Gyllenbåga och fän-drick Daniel Johan Tallberg, hvilka båda åhört nämde predikan. De, äfvensom en bataljonspredikant Sylvander, vittnade att Grimbeck haft åtskilliga underliga utlåtelse, såsom att »då Kristus ut-fördes till Golgata anfördes roten af en kompanichef, hvilken, när prästerna tego som tysta hundar och fägnade sig öfver frälsarens lidande, måste i deras ställe tala till folket och vittna om sannin-gen». Vidare hade han yttrat att »om Erkebiskopen stode vid himmelens dörr med nyckeln, skulle hvarken Grimbeck eller andra fattige, såsom artillerihandlangare, soldater med flera icke komma in», hvarvid, och vid liknande tillfällen, det gemena folket i kyrkan skrattade och sorlade. Äfvenså hade han förklarar att hvarken han sjelf eller domprosten Ekebon voro rätta

¹ $27/2$ 1771 kallades han men föregaf sig vara sjuk; $19/3$ kom ej tillstädes emedan han skulle predika, ålades då inställelse vid 20 dalers vite, men lydde det oaktadt ej, hvarför konsistorium måste $10/4$ hos Regementschefen öfverste baron Gyllengranat anhålla om hans införpassande; kom ändå ej utan företedde intyg om »svaghet». Kallad ånyo $11/5$ föregaf han »opasslighet», då man ånyo måste anlita regementschefen, hvarpå Grimbeck äntligen den 25 maj blef synlig i konsistorium.

präster; »han brukar i sina predikningar mest tala om sig sjelf och sitt nådastånd».

Härtill kom att Grimbeck »då och då talat om salig kungen, men hvarken till last eller beröm», samt att han i försvarstalet mot Wallerius haft anstötliga uttryck, såsom att han skulle »förnagla prostens kanoner i Konsistorium». I detta uttryck sade sig dock Grimbeck icke finna något olämpligt utan tvertom passade det förträffligt till hans egenskap af krigspräst, hvarjemte han i det hänseendet åberopade »en så dråplig lärare som prosten Ring hvilken i en predikan på varfvet utan åtal användt talesättet »taga ref i seglen», likasom den vördade doktor Rydelius utan förargelse betjenat sig af ordalagen »basa en med hans egen värja» och under sådana förhållanden ansåg Grimbeck att han väl kunde få tala om att förnagla kanoner.

Konsistorium var likväl af annan åsigt, och såväl det ena som det andra gjorde att han blef suspenderad. När Grimbeck då, den 14 Aug. kom tillstädes i konsistorium för att besvara sig öfver denna utgång af saken, blef han tillfrågad såväl om förestående utlåtelse, som äfven huruvida han verkligen fällt, som det uppgafs, det yttrandet att »prästerna utan tvifvel gjorde sig en gyllene afton sedan frälsaren var död», samt om han sagt att »kaptenlöjtnanter, fändrickar och underofficerare ofta måste trösta stackars soldater och artillerihandtlangare på deras sotesäng, emedan prästen tycker det faller honom för långt att besöka uslingar», liksom att »den rike låter gerna den stackars soldaten arbeta hela dagen, men blygs icke att pruta med honom om 16 styfvers arvode.»

Grimbeck intog härvid i sina svar en försigtig hållning, och önskade få skriftligen utlåta sig öfver dessa nya klagopunkter, men »ville emellertid icke hafva något positivt antingen jakadt eller nekadt».

En vecka senare hade han ånyo instämmts, men uteblef. Han var nu anklagad att hafva söndagen förut i sin predikan i kronbuskyrkan sagt bland annat: »när en fattig syndare i sitt elände, beslagen med etterbolder från hjässan till fotabjället, låter föra sig till den store själaläkaren, så frågar han ej efter om det är en Gud eller tre gudar, om det är en person eller tre personer;

han bekymrar sig ej derom, utan går till frälsaren», hvaraf man ansåg sig finna att Grimbeck, oaktadt erhållne varningar, »fortfor att oroas Guds församling med besynnerliga utlåtelser».

Då han som sagt nu icke heller infann sig i konsistorium, förvisades målet till verldslig domstol.

Kyrkoherden i Kungsbacka *Olof Törnebohm*, var en liknande företeelse. Han var dels af församlingsborna stämd för åtskilliga förseelser, dels lefde han i kif och strid med sin hustru och dels hade han »prostituera och vanvördat» konsistorium i sina skrifter, hvarför han inkallades till förhör. När detta upprepats som vanligt några gånger utan påföljd, nödgades konsistorium anmoda Konungens Befallningshafvande att genom länsman hemta honom, och på detta sätt infann han sig slutligen.¹

Äfven kyrkoherden i Myckleby, *Per Nehring*, gjorde sig saker till tredska mot domkapitlet. Man hade nemligen beordrat hans adjunkt till Bokenäs, och deremot flyttat den dervarande adjunkten, Johan Lachonius, till Myckleby. Nehring qvarhöll dock sin adjunkt och gaf på eget bevåg Lachonius befallning att stanna der han var, men icke nöjd härmed skref han till konsistorium ett bref fullt af klander mot dess åtgärder, kallande förordnandet för Lachonius för »ett i flera afseenden gjordt intrång i predikoembetet», samt ansåg förflyttningen såsom stridande mot Guds och människors lagar, endast tillkommen för att bland åhörarne väcka idel förargelse och skada. Han kallade detta rent ut för »en tilltagsenhet som icke står väl tillsammans med den lagliga rättighet hvar *husbonde* bör oqvad utöfva» — sålunda »anseende helt otillbörligen en medhjelpare i ordet såsom en domestique,» klagade konsistorium.

Till Nehrings meritlista hör i öfrigt att han varit stämd af komminister Frolander, och varnats af konsistorium att bättre förhålla sig så väl mot denne som sitt »sockenherrskap.» Vidare låg

¹ Törnebohm blef $1\frac{1}{5}$ 1763 af Göta hofrätt dömd till $\frac{1}{2}$ års suspension. Församlingsborna anförde bland annat mot honom att han en gång, när han såg en gammal gumma resa sig upp och på väg att aflägsna sig ur kyrkan före tjänstens slut, afbröt förrättningen, steg ned på gången och tog gumman i armen samt ledde henne åter in i sin stol under hotelse att han skulle förbanna henne.

han i delo med församlingen, hvilken osämja slutligen gick så långt att han 1735 från predikstolen meddelade: »Jag kan intet utan låta Guds församling veta huru jag alltsedan jag hitkom lidit stor förtret, i synnerhet förliden blifvit illa öfverfallen af en Gud förgäten själ, om han var af min församling eller han varit af djefvulens bockar, som ville stänga mig, det vet jag intet, men emellertid så ville han mörda mig».

Efter att blott i 2½ år varit kyrkoherde, men derunder flera gånger tilltalad inför verldslig rätt samt anklagad för embetsförseelser, blef han 1735 suspenderad för sitt »sällsamma uppförande». Lika oregerlig efteråt, »uppförde han sig 1748 i en predikan så, att han fick en correction»; 1749 åtalad för embetsfel, 1756 för tredska mot konsistorium, samt ³⁰/₅ 1764 dömd ytterligare till 4 månaders suspension.

Lika vanvördiga utlåtelse som de ofvan anförde fälde äfven kyrkoherde *Lars Stabæus*, som blifvit inkallad emedan han icke kunde förmås att redovisa influtna kollektmedel, derfor att församlingen ingifvit en skrivelse till konsistorium med begäran att för den egna kyrkans räkning få behålla dem. När man vid Stabei inställelse i konsistorium icke kunde återfinna skrivelsen och ville antaga att den aldrig blifvit inlemnad, förklarade Stabæus att »det vore han gosse att bevisa», samt att det »i öfrigt är icke hans fel att medlens redovisning blifvit fördröjd, utan konsistorii, som sölat med utslag på skrivelsen, hvilket kanske ej faller förr än om 20 år», — ett yttrande som klart nog visar den grad af aktning och anseende nämde myndighet åtnjöt.

Till hans historia hör i öfrigt att landskanslisten Zacharias Johan Aurell ²¹/₈ 1771 i konsistorium anmälde att kyrkoherden i Torslanda Laur. Stabæus blifvit, genom Landshöfdingeembetets order *bysatt*, i brist af godvillig betalning af en fordran å 52 daler 14 öre smt, som Aurell egde hos honom. Året derefter var han anklagad för att icke mindre än fyra särskilda gånger gjort mässfall, och särskildt en gång att han icke kommit till Torslanda kyrka, »emedan han funnit det bättre på ett kalas på Öckerö». Lefde oense med hustrun och var åtminstone 1745 aflägsnad från henne.

Deremot var han en väldig man i andra afseenden. Han utgaf sålunda en afhandling under titel »Beklagelige kyrkonyheter», deri han berättar om en dräng i Torslanda, som var liksom besatt af djefvulen, hvilken senare Stabæus angripit »på Lutheri vis med förakt», i det han satte ena foten på patienten och höll ett för tillfället lämpligt tal; »sedan tog drängen i att tralla rätt galant och hvissla fram åtskilliga både menuetter och pålskor». Härvid erinrade Stabæus att »en djefvul väl kan qvistat ut härifrån (patienten) till prästegården att recognoscera, och i ett moment varit» tillbaka och förkunnat hvad han der hört.

I en predikan berättas Stabæus sagt »tjufvar och skälmar så många som de äro», hvarvid en åhörare stått upp och genmält: »dock icke alla!» — då kyrkoherden svarat: »Jag sade, du Lasses Lars, icke alla utan så många de äro.

I fråga om bysättning var äfven adjunkten *Johan Nordenberg* 1772 ute för detta missöde.

Lika svårt hade i öfrigt konsistorium att tvinga sig till lydnad af adjunkterna, när dessa blefvo transporterade. Så anmäldes 1764 att magister *Petter Betander* icke velat emottaga, än mindre bryta konsistorii gifna förordnande att förestå nådåret i Bro, utan helt enkelt återsändt skrifvelsen obruten. Härför uppkallad erkände Betander sitt fel men bad att slippa resa, hvilket äfven beviljades. När samme man fyra år senare fick förordnande till Okome, vägrade han äfven då att resa, och ville, när konsistorium tycktes obevekligt, hafva ett intyg för att söka sig en anställning i Pommern; men lofvade slutligen stanna; dock svarade han, när konsistorium ånyo tillsade honom resa till platsen i Okome, att »han ville tänka på saken.»

Icke mindre själffrådig var adjunkten *John L. Fridlexius*. Denne, som var förordnad till adjunkt i Sotenäs hos kyrkoherde Anders Gedda, blef 1770 förflyttad i stället till Skeplanda. Då han icke på anhållan fick kvarstanna på förra stället som han begärde, ingaf han ett memorial till konsistorium, deri han erkänner att han mottagit befallningen att flytta, för att göra kyrkoherde Knape i Skeplanda biträde, »hvilket höggunstiga missiv jag väl är skyldig att åtlyda, så vida det kan lagligen påföra mig

någon efterlefnad innan det föregått, som jag mig i min förra inlaga förbehållit (nemligen undersökning huruvida hans förhållande i Sotenäs gifvit anledning till förflyttningen). Men emedan jag ännu förmodar mig åtnjuta svenskmanna rätt, och följaktligen vid rättegångar anses som svensk undersåte», så nödgas han ytterligare påyrka nämde undersökning. Vidare begär han protokollsutdrag om det som i hans sak under konsistorii sammanträde förhandlas; skall han emellertid till Skepplanda fordrar han 300 daler Smt i lön, hvilket han anser vara lagom, men i händelse kyrkoherde Knape vill att han skall bo i prästgården, begär han att denne måtte dessförinnan uppvisa det kongl. Bref, som sådant föreskrifver.¹

Adjunkten, magister *Magnus Bothén*, som blef präst 1775, anför en månad senare, eller den 24 maj, klagomål deröfver att konsistorium missiverat honom till Bro, hvarigenom han blifvit förlustig sin »lagliga» kallelse till kyrkoherde Lysell i Hjertum, samt förklarar missnöje öfver att han »ohörd och utan föregående ransakning» förflyttats, hvarför han begär att antingen få blifva i Hjertum eller ock få tjenstledighet, »tills han med mera beqvämighet kan mottaga Hjertumsadjunkten». Emellertid lofvar han välvilligt att i värsta fall resa till Bro, »dock med det kraftiga förbehåll att vid förloppet af den föreskrifna tiden der blifva entledigad, men i vidrig händelse undandrager han sig helt och hållet denna station, och yrkar på tjenstledighet».

Konsistorium, som afslog den begärda tjenstledigheten, svarade att man icke vore honom någon räkenkap skyldig för sina göromål, utan hoppas att han icke, tvärt emot sin nyss aflagda prästed, skulle våga undandraga sig den lydnad och hörsamhet han är skyldig.

Han reste också, men det dröjde icke mer än en månad förr än han uppvaktade konsistorium med klagomål öfver kyrkoherde Dahlin, hos hvilken han sade sig omöjligen kunna vistas,

---

¹ Göteb. kons. prot. $\frac{7}{3}$ 1770 och $\frac{30}{6}$. Då Fridlezus »genom fräckt och otillständigt skrifsätt trotsat konsistorium» kallades han att personligen inställa sig. Sedan han tvenne gånger uteblifvit, kom han slutligen och erhöll en varning.

utan begär transport till kyrkoherde Grundell. När den förre, som förklarade att Bothén icke ännu kände sin syssla eller hvad han vore sin närmaste förman skyldig, emellertid äfven önskade blifva honom qvitt, fick han verkligen befallning resa till annat ställe. Detta gjorde han äfven men så snart att den nye adjunkten icke hann aflösa honom, hvaröfver Dahlin klagade, liksom äfven deröfver att Bothén en söndag ville pocka sig till predikstolen, och »när detta ej tog lag, vägrade han oförsynt att efter tillsägelse gå för altaret».¹

Den $\frac{9}{9}$ 1775 anförde notarien att han på Bothéns begäran lemnat denne utdrag af protokollet rörande missivet till Bro, hvilket han, oaktadt derom gjorda påminnelser »dem han otidigt besvarat», allt hittills icke utlöst. Bothén, som för nämde förseelser $\frac{14}{2}$ 1776 suspenderades på 2 månader, blef slutligen kyrkoherde i Östra Karup.

En annan adjunkt, *Georg Liberg*, hade enligt konsist. prot. $\frac{9}{8}$ 1775 utan tillstånd helt enkelt rest ifrån sin plats, hvilket han förklarade hafva skett »i desperation om sin timliga lycka», hvarjemte han anhöll om tjänstledighet. Konsistorium varnade honom för förseelsen och nekade honom tjänstledighet, »medan dess sjukdom tyckes vara af den beskaffenhet, att den lättast botas genom arbete och motion». Efter begångne embetsförseelser blef han slutligen suspenderad och dog såsom sådan 1783 i Göteborg.

Det bästa och tillförlitligaste intyget om den slapphet, hvarmed styrelsen öfver stiftet handhades, lemnar dock konsistorium sjelf, egendomligt nog, och det i en officiel skrifvelse.

Förhållandet var nemligen att konsistorium den 30 April 1766 fick mottaga en skrifvelse från ingen mindre myndighet än det Högvördiga Prästeståndet, hvilken väl hör till de skarpaste, som ståndet någonsin utfärdat. Det heter häri att det ej annat kunnat än förefalla Ståndet ganska sällsamt och oförmodadt, att konsistorium ännu icke afgifvit svar på dess aflätne bref af den 26 Juli 1765, hvarigenom, sedan förut genom protokollsutdrag tillkännagifvits att prosten, magister Mathias Ekström blifvit af Ståndet antagen till riksdagsfullmäktig för begge prosterierna i Bohuslän och i anledning hvaraf Ståndet skäligen väntat det Elf-

¹ Göteborgs Konsist. prot. $\frac{24}{5}$, $\frac{21}{6}$, $\frac{6}{9}$, $\frac{27}{9}$ 1775.

syssels kontrakt på erhållen underrättelse derom sjelfmant skulle om riksdagspenningarnes öfverremitterande draga försorg, konsistorium anmodas att foga den anstalt att den riksdagskontingent, hvaraf bemålde prost allt ifrån riksdagens början varit i mistning, måtte med allra första i Elfsyssels prosteri upphemtas och till Stockholm remitteras, samt att genom vederbörande draga ofelbar försorg att riksdagspengarne, ej allenast för den förflutna tiden, utan och framdeles så länge riksdagen varar, blifva tidigt öfversände. Härjemte, och i anledning af inhemtad underrättelse huru nämde prosteri ändock uraktlåtit sin pligt att förse sin fullmäktig med underhåll vid riksdagen, och huru han ännu och ända hitills måst sakna hvad enligt riksdagsordningen bordt honom genast och vid hvarje qvartal tillhanda komma, förklarar Högw. Ståndet icke allenast sitt synnerliga missnöje öfver ett slikt otillbörligt efterlåtande af kontraktets skyldighet, utan och med förtrytelse anser att konsistorium på 9 månaders tid icke funnit för sig lägligt att lemna Högw. Ståndet svar och underrättelse, om hvad i detta mål tillgjordt blifvit, eller hvad hinder vållat att ett så angeläget ärende ej blifvit behörigen bevakadt och i värdet stäldt. Härjemte utlåter sig Högw. Ståndet att det uppå denna ytterligare välmenta påminnelse vill vara försäkradt att konsistorium nu vill företaga ett mål, som torde hafva blifvit lagdt å sido, och detsamma till verkställighet befordra med den eftertryckliga åtgärd som konsistorii embete och pligt äskar, på det pastor Ekström måtte med det skyndsammaste undfå sitt underhåll af Elfsyssels prosteri.

Härpå svarade konsistorium att man, genast efter emottagandet af Ståndets förra skrifvelse, anmodade prostar och kyrkoherdar i Elfsyssels kontrakt att gå i författning om penningarnes försändande, och har sålunda konsistorium, ej mindre än Högw. Ståndet, skäligen väntat att detta måtte ske, »och det med så mycket större och ömmare drift, som befallningen var Högw. Ståndets och icke konsistorii, hvars ämbetsmyndighet och åtgärd, såsom den i de mål särdeles som angå präster samt deras uppförande emot konsistorium uti ämbetsmål icke understödd är, konsistorium måste beklaga vara nog svag och förfallen».

Det måste hafva gått synnerligen långt innan en myndighet som konsistorium ser sig nödgad att i en officiel skrifvelse erkänna, att den icke längre förmår göra sig åtlydd och aktad¹⁾.

Man skulle tycka att ett helt domkapitel väl bordt kunna göra sig hört hos sina underlydande, och sådant hade väl varit temligen lätt, då man ju alltid hade makt att genom suspension eller på annat sätt straffa den tredskande, men saken berodde till icke ringa del dels derpå att inom sjelfva konsistorium herskade tvedrägt och split, och dels derpå att icke nödig tillsyn egnades det man hade att förvalta.

Brist på tillsyn visade sig t. ex. deri att balanser i uppbörd och kassor uppstodo, och midt under konsistorii ögon hade till och med notarien åsamkat sig en brist af ej mindre än omkring 9,000 daler Smt i de medel, som voro ställda under konsistorii vård.

Orsaken åter till alla oordningar och allt slarf, hvad expeditionen beträffar, föranleddes delvis deraf att ledamöterna i konsistorium mindre noggrant infunno sig vid sammankomsterna, hvar öfver också en och annan klagade, och det gick slutligen så långt att sjelfve preses 1764 anklagades för försummelser i denna del. Det blef ett rätt pikant uppträde, som kan förtjena skildras. Protokollet härom börjar sålunda:

»Vid tillfälle af någras yttrade missnöje deröfver, att en och annan plägar nog sent infinna sig i konsistorium på föresagd tid, på hvilket sätt icke alla komma att taga lika del uti ärendernas bedrifvande och konsistorialembetets besvärlighet, frågade herr Doktorn och Biskopen om *han* dermed ment vore. Herrar konsistoriales erinrade härvid värdsamt, att de ofta måste vänta på Herr Doktors och Biskopens ankomst, hvarförinnan ingenting kan blifva företaget.»

¹⁾ När tillståndet bland prästerna blef allt värre och konsistorium icke förmådde göra sig hört, började landsfiskalerna på eget bevåg åtala dem för embetsförseelser, så som det en gång gick med en kyrkoherde, som på predikstolen hållit förböner för sin druckne klockare; men, ehuru konsistorium icke kunde annat än klandra förseelserna, var det icke bättre belätet med åklagaren, som föll det i embetet.

»Herr Doktorn och Biskopen invände häremot, att han icke oftare dröjt öfver tiden att infinna sig, än då han vetat sådana protokoller skola justeras som hållits under hans frånvaro: varandes för öfrigt praxis i alla konsistorier, att biskopen icke förr kommer, än då mål komma att föredragas och afgöras.»

Mot detta klena försvar uppträdde icke någon vidare, men anfallet hade så förargat biskopen, att han begagnade tillfället att helt plötsligt anställa förhör med den som han förmodligen antog vara revoltens upphofsman, och ifrån att vara den angripne började han utan någon motivering eller öfvergång att gå anfallsvis till väga och »påminte om flit i Gymnasium, i synnerhet påmintes Herr Doktor Rosén härom, alldenstund gymnasisterne äro minst försigkomne uti Latiniteten och Herr Doktorn och Biskopen saknat i går Doktor Rosén i Gymnasium den tid han der skulle läsa.»

Den senare förklarade, att han vid ifrågavarande tid legat sjuk samt att det för öfrigt »icke var tid och ställe att honom i sittande Consistorium gifva gradus admonitionis», hvarför han begärde protokollsutdrag för att skriftligen svara.

Då Rosén icke tycktes vara benägen falla till fota, angrep biskopen honom på ett annat område och »androg, att språket i Första Johannis 5: 7 är af Herr Doktorn illa anfördt uti Veckobladet N:o 44», hvilket af Rosén åter förklarades endast vara en recension tagen ur »Göttingische Anzeiger», men detta tillfredsställde icke biskopen, som menade att «det är mal à propos att en sådan locus, ehuru vexatus han är, skall stå uti ett veckoblad, som läses af lärde och olärde, med den expressionen att språket är längesedan utmönstradt, hvilket dock icke är sant, och hvaraf gemene man kan taga sig anledning till att misstro flere ställen i den Heliga Skrift (!)«. Rosén yttrade härtill, att han kan försvara hvad han gjort och är därtill villig om så fordras¹⁾.

Detta är icke enda gången Rosén kom i delo med præses och pluraliteten i konsistorium före den Svedenborgianska rättgången; oviljan mot såväl honom som lektor Beyer föddes icke då med ens, utan den hade börjat redan långt förut och gaf sig

¹⁾ I sjelfva verket läses äfven ett sådant försvar i Veckobladet för år 1764 n:o 49.

luft vid flere tillfällen. Med afseende på just Beyer förtjenar anföras det trassel, för hvilket han utsattes, sedan han tagit sig före att öfversätta Isaac Newtons anmärkningar öfver Daniels profetior och Johannis Uppenbarelse. Det börjar år 1760 dermed, att biskopen i konsistorium förklarade, att han icke kan befatta sig med censuren af samma arbete, hvarjemte öfrige konsistoriales ansågo betänkligt att låta det fortgå med tryckningen, och lektor Arfvidsson dikterade särskildt till protokollet, att konsistorium visserligen för att gynna lektor Beyer, den 14 Febr. 1759 gifvit sitt bifall till öfversättningens tryckande, utan att hafva öfversett hvarken originalet eller öfversättningen, som då var i Stockholm, allt i förlitande på hvad som om författaren berättats och särskildt att arbetet endast skulle vara ett »Chronologico-Historicum». Men som konsistorium sedermera af de båda första tryckarken fått lära känna »flera vidt utseende och äfventyrliga meningar», som ock att auctorn tyder många skriftens rum på judarnes allmänna omvändelse och syftar på ett jordiskt Christi rike eller Chiliasmum», så afråder han från att fortsätta tryckningen. Deruti instämde de öfriga och konsistorium resolverade att så skulle ske tills protokollsutdrag kunde utfärdas, och derjemte afgick skriftlig befallning härom till boktryckaren Lange, »helst i dessa sista och nog farliga världens tider, den i alla stånd flyktiga och nyfikna ungdomen eljest kunde taga sig anledning att ringakta hvad de i skola och gymnasium af Compendier annorlunda med god och fast grund lärt».

Beyer var likväl ingalunda den, som öfvergaf sin sak, när han ansåg den så rättvis, som i detta fall, der han ovedersägligen erhållit konsistorii tillstånd, och der han uppfyllt de föreskrifna villkoren, eller att han skulle ingifva skriften i konsistorium allt efter som den trycktes, samt förse de »farligare» ställena med förklaringar. Man var nu försatt i det temligen komiska läget att nödgas ark efter ark mottaga den förhatade öfversättningen under för hvarje gång upprepad förklaring, att man »alldeles ingen befattning ville ytterligare taga härmed», men utan att kunna, gent emot det förut gifna tillståndet, genomdrifva förbud mot tryckningen.

Sedan Johan Rosén vunnit inträde i konsistorium, stälde han sig afgjordt på Beyers sida, och hans anförande är så karaktäri-

stiskt för den frisinnade och talangfulle mannen, att vi anse oss böra återgifva det i dess helhet; det lyder i hufvudsak sålunda:

»Om samlingen af några Canoniska böcker skett genom Samuel eller Moses må ju ingen stöta, så vida begge varit gudomligen inblåste, och dessutom äro så många varningar bifogade vid detta kapitel i öfversättningen, att den enfaldigaste läsare blir nog väpnad mot alla förekommande inkast. Om judarnes allmänna omvändelse nekas och bestrides af många, så jakas och förfäktas den af lika många, som likväl hållas för renlärige allesammans, och om Newton med sina förklaringar syftar på någon Chiliasmus, så är denna visserligen af det finare slaget, hvilken inga symboliska böcker fördömt. Förklaringen öfver den profetiska stilen är väl ännu problematisk, *men stige den fram, scm tror sig undervisa en Newton*. Ett ber jag likväl få för framtiden påminna, nemligen att ingen olika tänkande ledamot i konsistorium må derföre vid ett eller annat tillfälle dömas ifrån Konsistorii rådpägningar, hvilka i mitt tycke då mera aldrig få rum: detta strider ju snörrätt emot både jus och praxis, ty huru skola goda öfverläggningar ha rum, der olika tänkande ej få höras, och den som hysar dem manas ut« — vi hafva sett hur pass dessa ideala drömerier förverkligades!

Afvogheten hos Kullin mot Beyer härrörde icke heller från så sen dato som processen mot Svedenborgianismen; den var som vi redan antydtt tvertom då redan mer än tjugoårig. Förhållandet var nemligen att när Beyer 1752 erhöll lektoratet i Grekiska skedde detta på det vilkor att Kullin, som eljest var närmast berättigad dertill det oaktadt skulle framgent ega företräde framför Beyer. När den senare väl nått sitt mål ville han, klagade Kullin, inskränka detta företräde endast till »sällskaps- och processionstillfällen, liksom hade jag, hvilken egde 18 tjensteår framför Beyer, varit betjent med ett ringa steg fram eller tillbaka, till höger eller till vänster», utan menas med företräde naturligtvis verklig tur i tjensten.

Twisten härom fortgick ganska häftigt särdeles åren 1756 — 1758, och det senare året den 14 mars sökte biskopen förlika parterna, hvarvid Beyer förbehöll sig, »till undvikande af ledsamheter på alla sidor, företräde till prebendehemmanen, till gymnasirektoratet och till lektoratet i theologi samt föresäte i konsisto-

rium», eller med andra ord alla verkliga fördelar, samt lemnade fortfarande åt Kullin skuggan, eller med andra ord företrädet i sällskaper. Saken stod sålunda på samma punkt.

Ännu 1766 fortfor denna strid, således omedelbart innan den stora processen började. Kullin gjorde då ansökan hos Landshöfdingeembetet i Göteborgs län att räntan af gymnasiihemmanet Torpa i Askim måtte beläggas med kvarstad, emedan lektor Beyer ville uppbära densamma, hvilket åter Kullin ansåg tillkomma sig. På denna inläga svarade Beyer med den förklaringen att Landshöfdingeembetet alldeles icke hade med saken att göra, utan att den hörde under konsistorium, samt protesterade nu helt och hållet mot alla anspråk, »då han sedan 1752 hade klar och ren fullmakt på lektoratet».

Såsom ett bevis på hur man åter kunde tvista om de mest obetydliga småsaker, kan tjena redogörelsen för en uppkommen oenighet mellan Kullin och Wallenstråle. Man läser härom i konsistorii protokoll för den 13 Okt. 1773 huru som, efter lektor Roséns död, Kullin »i början af konsistorii cession och innan ännu Herr Hofpredikanten Wallenstråle var kommen, hade intagit den vid bordet efter salig Doktor Rosén lediga ämbetsstolen, samt Herr lektor Gothenius den stolen, som Herr Doktor Wallenstråle hittills nyttjat, men ingendera af dem ville på den senares begäran åt honom lemna de af dem intagna stolar», hvilket Wallenstråle fann så viktigt att han anhöll det konsistorium ville gifva utslag i saken och tillerkänna honom den ämbetsstol, som honom tillkommer, »helst han för sina klena ögon ej kan sitta emot ljuset».

Eget nog hade såväl Kullin som Gothenius fått klena ögon att åberopa såsom orsak till inkräktandet af de nya platserna, och ville icke vika. Biskopen förklarade slutligen det han ogera ser att herrarne i en så ringa sak icke skola foga sig efter hvarandra, och den uppkomna tvisten i godo sins emellan afgöra, hvilket han hoppades måtte ske till nästa sammanträde; i annat fall vill konsistorium afgöra striden medelst formligt utslag.

Saken kunde emellertid icke så snart förlikas, och Wallenstråle förklarade i en skriftlig inläga att han icke komme att bevista sammanträdena, tills han fått utslag på hvilken stol han skulle sitta. Nu var ingen fredlig biläggning möjlig, utan saken

måste behandlas med iakttagande af alla laga former, och således lemnades Wallenstråles inlaga till Kullin att deröfver förklara sig i vanlig ordning.

Den 24 Nov. företogs åter detta vigtiga ärende, men som konsistorium ej var fullsutet, enär Wallenstråle, Kullin och Gothenius voro parter, och biskopen såsom kusin med den förstnämde jäfvig, utsattes ett extra sammanträde till hvilket särskildt kallades såsom extra ledamöter prosten Wallerius, rektorn i Tyska skolan Anders Torén och stadskomministern Nordblom. Protokollet rörande det slutliga afgörandet är så betecknande, att det vore skada undanhålla detsamma; det lyder:

»Den 29 nov. 1773 hölls konsistorium. Närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten Doktor Ekebon och Doktor Roempke. Herr Dr. Beyer anmälde förfall i anseende till sina läsetimmar, samt Herrar konsistorialerne prosten Kullin, kongl. Hofpredikanten Dr. Wallenstråle och Herr Dr. Gothenius vore jäfvige uti det mål, för hvars afgörande konsistorium i dag sammanträdt.

1:o. Likmätigt i konsistorio den 24 d:s fattadt beslut, infunno sig nu Herrar prosten Wallerius och Ahlelöf samt Rectorn vid Tyska skolan härstädes, Herr And. Torén, för att i anseende till de flera af de ordentlige konsistoriiledamöters jäfvighet, biträda uti den mellan Herr prosten Kullin och kongl. Hofpredikanten Herr Doktor Wallenstråle uppståndna frågors afgörande om deras säten vid konsistoriibordet.

Stadskomministern Herr Magister Nordblom, som ock härtill blifvit kallad, lät anmäla förfall af någon påkommen socknebuds-förrättning.

Sedan Herr Prosten Ahlelöf och Herr Doktor Roempke (?) och Herr Rektor Torén, som till förne icke aflagt konsistorialeden, nu densamma med hand å bok gått, föredrogs målet qvæstionis, och upplästes till den ändan så väl Kongl. Hofpredikanten Herr Doktor Wallenstråles härutinnan till konsistorium den 10 dennes ingifna inlaga, som Herr Prosten Magister Kullins deröfver afgifna

och i dag till konsistorium inkomna utlåtande, tillika med hvad bemälte Herrar i målet mundtligen till protokollet den 13 sistlidne Oktober anført.»

Efter behörigt öfvervägande häraf förente sig konsistorium om följande

Utslag.

»Af hvad parterne, så skrift- som mundtligen, andragit, antages det den emellan dem uppkomna tvisten om sätet vid konsistoriibordet icke härrört af något ambitionerande att sitta högre eller lägre (?), utan endast af den orsaken, att bägge åstunda ett sådant säte, hvarvid ögonen ej af dagsljuset måtte besväras, och som det af Salig Lector Doktor Rosén i lifstiden innehafda sätet är af nämnde åstundade beskaffenhet och förmån, påstår Herr Hofpredikanten sig vara till detsamma berättigad, på den grund att han i ordningen följt den af lidne Doktorn närmast efter, och att det ingalunda kan tillkomma Herr Prosten Kullin, som alltid varit i ordningen före Doktor Rosén, och således måtte vid konsistoriibordet haft sitt säte frammanför honom, hvaraf ville följa att om Herr Prosten Kullin nu skulle intaga det efter Doktor Rosén lediga sätet, skulle han ock stiga ett steg längre ned. Deremot grundar Herr Prosten Kullin sitt påstående, om rättigheten till samma säte, på den så i Konsistorium som i alla andra Rätter antagna alternativprincipen ledamöterna emellan, således att den äldste och förste ledamoten sitter till höger om Præses, den dernäst eller den andre till venster, den tredje åter till höger och den fjerde till venster och så vidare, och när denna principen tages till grund förfaller Herr Hofpredikantens rätt till det i fråga satta sätet.

Nu alldenstund parterna icke efter konsistorii förmodan och uppå den dem derom af Biskopen den 13 Okt. sistlidne gjorda föreställning, sjelfve kunnat sins emellan i vänlighet förena sig om sina säten, utan Konsistorii decisum deruti ändteligen äskas, pröfvar konsistorium skäligt det den så här i konsistorium som vid alla andra rätter brukelige alternativprincipen bör hvad ledamöternas säte angår gälla, så att domprostens säte blifver såsom det alltid varit hafver näst intill præses till höger, förste Tyske Pastorns till venster, andre Tyske Pastorns till höger näst intill

Domprosten, förste Theologie Lektorns till venster näst intill förste Tyske Pastorn och så vidare. I följe häraf kommer ock det af salig Doktor Rosén till höger om konsistoriibordet innehafda sätet att nu tillhöra Herr Prosten Kullin. Skolandes därför ingen hädanefter intaga den andres säte, utan detsamma så ofta den det tillhör icke är tillstädes stå ledigt, och som i anseende till antalet af ordentliga konsistorii ledamöter 2:ne stolar felas, så komma ock dessa 2:ne felande stolar att genom Herr Domkyrkoföreståndarnes försorg med första anskaffas. Dock der någon af konsistorii ledamöter, som hafva sina säten till venster om bordet, för så skälig orsak som det är att för svaga ögon undvika det infallande skenet af dagsljuset, vill byta säte med någon af dem som sitta till höger om bordet, står det dem så hädanefter som hittills fritt, om de sjelfva kunna sig derom i vänlighet förena.»

Detta utslag förbittrade naturligtvis i ytterlig grad Wallenstråle, som härefter aldeles uraktlät att infinna sig i konsistorium, och fann sig föranlåten att öfver utslaget anföra besvär hos kongl. Göta hofrätt! När konsistorii utslag stadfästades i denna öfverrätt, gick Wallenstråle med sina klagomål till Kongl. Maj:t.

Under tiden hade lektor Gothenius intagit den på venstra sidan om konsistoriibordet lediga stolen, hvarför Beijer den 20 April 1774 hemstälde, om man icke borde underrätta kongl. hofpredikanten att en stol nu funnes ledig på högra sidan om bordet, den han kunde åtminstone tills vidare begagna, hvilket äfven beslutades med tillägg af Gothenius, att man anser det vara hvarje ledamots ovilkorliga skyldighet att infinna sig vid sammanträdena och ej göra som Wallenstråle, hvilken ej varit synlig alltsedan tvisten yppades, eller den 29 Nov. förlidet år, eller som pastor Müller vid Tyska kyrkan, »hvilken för några veckor sedan behagat intaga sitt rum i konsistorium, då han nu i 14 år näppeligen bevistat någon session», så framt ärendena ej rört hans kyrka. Till följd häraf inställde sig verkligen Wallenstråle åter i konsistorium den 27 April, efter ett halft års frånvaro, och så slutade det märkliga kriget om stolarne, hvilket är betecknande ej allenast för tidens rangsjuka lynne, utan äfven för tillståndet inom stiftets högsta kyrkliga myndighet. När man icke hade ett gemensamt föremål, på hvilket det öfverflödande nitet kunde afskjuta sina pilar, an-

grep man hvarandra inbördes, hvarpå otaliga exempel, liknande striden om stolarne, föreligga.

Den nämnda tvisten hade sålunda icke väl upphört, förr än en ny uppstod, i det Beyer vid en protokollsjustering anmärkte, att notarien efter införandet af en skrifvelse från Kongl. Maj:t tillagt orden: »ad acta till underdånig efterrättelse», hvilket Beyer fann mindre öfverensstämmande med den djupa undersåtliga vördnad man var skyldig en så hög skrifvelse, utan borde det i stället heta: »länder till underdånig efterrättelse». Härom utspann sig nu en ordvexling, hufvudsakligen mellan anmärkaren och domprosten Ekebon, hvilken förre begärde få i protokollet antecknadt, att den senare kallat hans framställning »både för onödig och kitslig.»

Oense sins emellan sökte deremot konsistorii ledamöter att utåt häfda anseendet, men blott så vidt detta berodde på vissa företrädesrättigheter, och åtskilliga drag af sådan löjeväckande fåfänga äro bevarade, bland hvilka vi endast vilja anföra ett par.

1761 hade, vid begrafningen af pastorns i fattighuset medhjelpare, prosten Wallerius intagit rummet före lektorerna och konsistorii ledamöter i processionen, hvilket ansågs som en dödlig skymf, och föranledde inkallandet af magister Anders Rhedin, som varit ceremonimästare. Han erkände sig hafva uppsatt förteckningen på processionen, men betygade att det anmärkta förhållandet skett af okunnighet, efter som »han icke annat visste än att prostetiteln hade en sådan heder med sig», hvarpå han erinrades, att konsistorialembetet i följd af dess förmanskap ju icke kan annat än medföra företräde framför alla dem, som lyda derunder. Men som detta icke var tillräckligt, afläts bref till prosten Wallerius att äfven han ville infinna sig, för att emottaga skrapa.

Ännu värre var det när en adjunkt Johan Nordenberg 1773 råkat i en inlaga skrifva »*Minimi* Vener. Consistorium». Det är tydligt att han häröfver måste förklara sig, hvilket han äfven gjorde, betygande på samvete att det icke skett af ringaktning, utan blott af förhastande, hvarpå konsistorium dömde: »I anseende till detta Dom. Nordenbergs allvarliga betygande samt uppriktigt gjorda afbön, vill konsistorium den begångna förseelsen icke vidare beifra låta, utan låter för denna gången bero vid åt-

varning att Nordenberg hädanefter tager sig till vara för sådant, som kan för hans förmän göra honom misstänkt för åsidosättande af den vördnad och aktning han dem skyldig är.»

Ett ännu bättre exempel lemnas i protokollet för den 9 December samma år, der det heter, efter uppläsandet af en kunglig skrifvelse rörande kadettskolan i Karlskrona:

»Och såsom konsistorium i detta Hans Kongl. Maj:ts Nådiga bref finner en sådan helsning: *Troman och trotjenare, Biskop och samtliga Consistoriales*, finner konsistoriales sig intagne af den djupaste, underdånigaste erkänsla af denne Hans Kongl. Maj:ts Högsta Nåd, hvarigenom de numera tro sig vara berättigade att i allmänhet kallas Kongl. Maj:ts *Trotjenare*» — hvilken sublim lycka; Nu ansågo de sig tillräckligt höjda öfver gruset och beslutade, efter förutgången öfverläggning och votering, att de »vidlyftiga» titlar, som förut bifogats deras namn (lektor, doktor m. m.), hädanefter skulle alldeles utelemnas och notarien blott skriva: närvarande Herrar Consistoriales och derefter namnen. Och om man får tro lektorerna Roempke och Beyer, skulle denna utomordentliga upphöjelse medfört förvånansvärda resultat, ty när de följande året lyckönskades att hafva från akademien i Greifswald fått mottaga diplom såsom teologie doktorer, förklarade de, att de »förmämligast härledde denna gradens undfående ifrån den hedern att vara Consistoriales, och att Hans Kongl. Maj:t i sin nådiga skrifvelse behagat allra nådigst nämna Consistoriales för Trotjenare.»¹

¹ Emot dessa sjelfbelättna uttalanden, gör det ett komiskt intryck att läsa följande:

Den 27 Augusti 1766 hölls Consistorium; närvarande Herrar Consistoriales, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén och Hofpredikanten Wallenstråle. Domprosten Herr D:r Ekebon har låtit ursäktas sig såsom hindrad, dels af 2 män dem han väntat till sig i embetsärender, dels af en dansk prest, som är tokug och uti Herr Domprostens hus gjort mycket oljud och oväsande.

1:o. Efter mycket klappande på Consistoriidörren, sedan Pedellen uttagit nyckelen, insläpptes och förekom en dansk prest med oskickeligt manér, som liknade en öfverlastad och förryckt människa, samt utan att förebringa annat ärende, än nöjet att se främmande land. Då han af en Consistoriales

I det föregående är antydt att någon del i orsaken till att konsistorii myndighet öfver det underlydande prästerskapet är att tillskrifva den brist på reda och ordning som rådde vid expeditionen och i konsistorii förhandlingar och beslut. Till försvagandet af myndigheten bidrog äfven den oupphörliga, mer eller mindre omotiverade förflyttningen af adjunkterna, hvilken gick så långt att den förut omtalade kyrkoherde Nering i Myckleby 1764 klagade öfver att han på ett år haft 4 adjunkter, och nu vägrade mottaga en ny, nemligen Lachonius, helst han med denne icke träffat någon som helst uppgörelse: »ville ock Herr Lachonius komma till mig som domestique eller min brödätare — en adjunkt kan uti visst och lagligt afseende kallas och anses för domestique —, så fordras likväl nödvändigt först ett slags pactum».

Lika stor förvirring rådde äfven i andra fall, så som när 1767 genom felaktiga anordningar ej mindre än tre hjälppräster på en gång instälde sig till tienstgöring hos vice pastorn i Kongelf, *Lars Hammar*, hvilken i sin rådlöshet hvad han skulle företaga sig med alla dessa, säger i skrifvelsen till konsistorium att han, ifrån det att han förut under 14 dagar måst ensam sköta hela den vidlyftiga pastoralvården, nu fått så många hjälpare att han ej vet hvem af dem han skall behålla eller afskeda, och dessa, å deras sida, voro i icke mindre förlägenhet, så att, när han sade till den sist ankomne: »jag tager icke emot dig förr än jag fått höra efter hos konsistorium»; svarade denne: »Hvem skall jag nu tjena, Gud eller djefvulen?» — för hvilket otjenliga tal, som det hette, han af konsistorium fick en varning.

Till konsistorii anseende hos underlydande bidrog icke heller att sådana åsigter rörande befordran förmådde göra sig gällande, som dem lektor Wallenstråle öppet förklarade sig hylla, när han

---

tillspordes hvad han hette, frågade han tillbaka hvad hans namn var. Berättade derjemte att han varit på Grönland och Scholemästare i Lappmarken, samt att han är *Linguae Lapponicæ designatus Professor*. Sedan han kallat Herr Hofpredikanten Wallenstråle för »Du» och »Bror», föregifvande att han varit tillsammans med honom i Wittenberg, samt yttrat sin förtrytelse deröfver, att Herr Hofpredikanten satt nederst i Consistorium, beqvämade han sig ändtligen att på tillsägelse göra afträde, sedan han likväl förut gjort några afskedskomplimenter med underliga åtbörder.»

i konsistorium den 29 Nov. 1769, vid tillsättande af komministersbefattningen i Romeled, yttrade: »Jag instämmer med lektor Gothenius, och har dessutom billigt afseende på Herr *Cederfeldts* (den ene sökandens) *adelskap, som i min tanke bör verka företräde vid befordran.*»¹

Med detta sammanhänge på det närmaste att konsistorium gjorde sig skyldigt till partiskhet äfven i andra saker. Särskildt synes detta varit händelsen vid ett val till kyrkoherde i Kongsäter, hvaröfver äfven klagomål anfördes, och när 1763—1764 års protokoller, deri detta mål finnes intaget, förehafts till granskning vid den derpå följande riksdagen, gjordes vid dem sex särskilda anmärkningar af Riksens Ständers protokollsdeputation, hvarjemte deputationen ansåg sig böra till konsistorium rikta följande lika skarpa som för mottagaren nedsättande omdöme:

»Och som af dessa sex punkter tillsammantagne och tillbörligen öfvervägde nogsamnt synes som konsistorium med mindre oväldighet och aktning om lagarnes allvarliga handhafvande och efterlevande, sakens och sanningens rätta utletande, samt den rättsökandes i anledning deraf befordrande till sin tillbörliga rätt, med detta mål förfarit, fördenskull, och i anledning häraf, samt in till dess konsistorium häröfver till alla delar nöjaktig förklaring aflemnad, kan utskottet ej vara af annan tanke än att *konsistorii rättrisa rättar sig efter tiden och omständigheterna*»; ett mera mördande omdöme kan väl icke fällas.²

Efter den i det föregående lemnade skildringen af den tidens konsistorium, en skildring som visar oss en myndighet med ganska ringa makt öfver underlydande och med ett temligen tvifvelaktigt anseende såväl hos dessa som hos andra, en myndighet söndrad inom sig sjelf genom afund och ovänskap och som fått

¹ Cederfeldt hade då varit präst i endast 2 år.

² Göteb. konsist. prot. 1765 ⁴/₁₂.

sig slungad midt i ansigtet en blodig beskyllning för uppenbar orättvisa och mannamån, — från detta konsistorium vända vi oss nu till de underlydande.

Påfallande är då att finna hvilken *anda af kif och tvedrägt* rådde öfverallt, på samma sätt som inom konsistorium. Såsom ett bidrag till det sätt hvarpå sjelfva expeditionen inom detta senare sköttes kan då tjena att notarien, *Alexander Malm*, och Amanuensen *Erik Ehn* voro till den grad ovänner, att den senare, hvilken det ålåg att renskrifva protokollerna, icke kunde hemta koncepten hos notarien, utan skedde detta sålunda att han härom ingaf ett ämbetsmemorial till præses, som reqvirerade dem af notarien och derefter lemnade dem till Ehn; det är icke att undra öfver om såväl protokollen som äfven utfärdandet af skrivelser och bref under sådana förhållanden skulle komma att lida.

När Ehn dertill en gång kontrasignerade ett konsistoriicirkulär om pensionskassas inrättande för omeriterade präster, och sålunda ingrep i notariens syssla, bröt det löst på fullt allvar, och Malm begärde att den förre måtte åläggas uppgifva skälet till sitt handlingssätt, samt hans förseelse honom allvarligen förehållas. Notarien yttrade härom i konsistorium: »Det tycks som amanuensen af naturen eller elak uppfostran har medfödt att i allt sitt uppförande vara stundom krypande, stundom otidigt stursk, men alltid egenvillig och inbunden, hvarför det är säkrast att i tid beväpna sig mot denne Proteus. Nog fräck att vägra konsistorium den mundtliga förklaringen i saken (Ehn hade nemligen velat svara först sedan notarien gjort skriftlig anmälan om förseelsen), har han likväl ansett hvarken mödosamt eller utan sin ordning att på ett oanständigt sätt i bref till prosten Wallerius, och måhända äfven till öfrige kontraktsprostarne, relatera denna sak, gående dessa bref ut på att svärta och illa ackreditera mig hos vederbörande. Detta kallar jag att på ett lömskt sätt i smyg söka undergräfvä sin embetsbroders förtroende hos stiftets prästerskap. Då sådana snedsprång af en amanuens hittills i konsistorium är något oerhördt, underställes det konsistorii pröfning hur det bör anses.»¹

¹ Göteb. konsist. prot. 1/6 1776.

Icke bättre var förhållandet mellan de båda pastorerna vid Kristine kyrka, *Johan Heinrich Müller* och *Christian Adolf Hempe*, hvilken skandalösa strid, som utkämpades på predikstolen och som blef föremål för långvariga ransakningar, var be-tecknande för det sätt, hvarpå man kunde tillåta sig att från ett sådant rum underhålla den efter uppbyggelse trängande allmänheten.

Från den eljest fridlysta predikstolen utslungade dessa båda mot hvarandra i tur och ordning hela orkaner af de råaste tillvitelser; Müller beskyllde Hempe för att dennes predikningar voro fulla af dårskaper och obegripligheter, att han en gång, när han skulle tacka församlingen för erhållne påskören, sagt att fångarne i Sibirien lefde bättre och hade rikligare utkomst än tyske pastorerna; att Hempe vore förfallen till 14 dagars fängelse och offentlig kyrkoplikt samt utropat honom för att vara en, genom argt och fiendtligt sinne, hat, köttsliga och förbittrade affekter samt elaka afsigter, oförstånd och grofhet förfallen syndens menniska, och yttrat om honom att, ehuru Gud med flera tuktoris varnat honom att afstå från sitt onda sinne och väsende, samt föra ett nytt lefverne, var likväl allt hopp om hans bättring försvunnet. Vidare hade Müller om hans predikningar sagt att de voro så oförståndiga och ömkliga, att man icke visste hvad man skulle tänka, och slutligen hade Müller till och med offentligen uppmanat församlingen att bedja Gud för Hempe såsom en arm, förlorad syndare.

Den senare blef icke svaret skyldigt, långt derifrån. Hempe var af ett så ytterligt våldsamt lynne att, enligt uppgift, församlingsborna tvekade att vid kommunionen betjena sig af honom, emedan han »varit så ond och argsint att han slagit ut vinet öfver dem». Han lät nu, likaledes från predikstolen åhörarne förstå att Müller var en förlorad varelse, som sträfvade emot den Helige Ande. Anklagande Müller för att vara en blind, som förer sig och alla dem, som hålla sig til honom, i förderf och fördömelse, en Simonsbroder, trollkarl och hexmästare, slungade han emot honom epitetten »Belials barn», en »bukens träl och mammons tjenare», en »ämbetsdjäfvul», och utbrast slutligen »med ett häftigt skriande

och i största vrede», vänd till Müller: »Herrens näpse dig Satan!»¹

Naturligtvis väckte allt detta den största uppståndelse och ovilja hos församlingen, och man kunde icke låta ett sådant tillstånd fortfara, men med det märkvärdiga öfverseende, man städse i så hög grad lade i dagen vid dylika fall, nöjde man sig med att fordra det de båda prästerna skulle offentligen inför domkapitlet bedja om förlåtelse för den förargelse de genom sitt förhållande mot hvarandra gifvit anledning till, samt att derpå förlikas, allt i närvaro af församlingens deputerade.

Att förmå dem härtill var likväl ingen lätt sak; Hempe erkände visserligen sitt fel och bad om församlingens öfverseende samt erhöll deputerades försäkran att de ville af hjertat förlåta honom, förklarande att de numera hyste för honom det förtroende som rättskaffens åhörare böra hafva till sin lärare. Müller deremot ville icke gifva vika och, när deputerade i så fall yrkade att han skulle suspenderas eller erhålla annan näpst, intill dess han verkligen besinnade sig, begärde han sitt afsked emedan han i så fall icke längre ville tjena församlingen.

Då man icke kunde komma längre, uppsköts målet till den 4 mars 1767, dervid åter kommo tillstädes båda parterna, samt deputerade, handlandena Vincent Beckman, Harder Matsen, Hans Brunjansson och Carl Svensson, samt handtverksmästarne Johan Ross, Christoffer Reimers, Philip Spång, Johan Meyer och byggmästare Christoffer Rancke. De förstnämde bland deputerade voro ännu villige att räcka de felande handen, men representanterna för det lägre borgerskapet voro förbittrade och uttalade den meningen att, då Pastor Müller vid föregående sammanträde trenne särskilda gånger inför protokollet förklarat sig icke vilja tjena församlingen utan begärt afsked, voro de ense om att detta borde beviljas honom.

Müller begärde då, att hela saken måtte underställas kongl. maj:t, samt att en kyrkovisitation måtte företagas.

¹ Kons. prot. ²⁸/₅ 1766. Predikan företeddes i konsistorium, och vi hafva sålunda varit i tillfälle att i original se och läsa denna sorgliga handling, som ju skulle hafva till mål åhörarnes uppbyggelse, men i stället är uppfylld med de mest ärerörige beskylningar mot en medbroder.

Sedan han afträdt öfverlade konsistorium, då Beyer yrkade att Müller, sedan han så uppenbart kränkt konsistorii resolution om afbön, borde plikta för domqval, och med honom förenade sig Roempke och Rosén. Om detta konsistorii beslut kungjordes magistraten och Müller fick sålunda plikta 10 daler s:mt.

Slutligen underkastade sig dock den senare och bad om förlåtelse, hvarpå »Herr Doktorn och Biskopen samt konsistorium lyckönskade pastorn till återvunnet förtroende af sina åhörare, samt förmanades att hädanefter taga sig till vara för allt sådant som kan åstadkomma förargelse».¹

Året innan föregående mål började, handlades i konsistorium ett annat liknande. Adjunkten i Forshälla *Elias Bellander* hade nemligen anklagat sin kyrkoherde *Erik Bask*, emedan denne »ofta under måltiderna och eljest under samtal stött honom dels på bröstet och dels på armen, samt att han en gång betedde sig emot honom på ett ganska groft sätt och utbrustit i sällsamma ord och åtbörder, sägande att Bellander tager lifvet af honom, att han var en högfärdig djefvul samt slagit åtskilliga gånger i bordet.» Vidare hade kyrkoherden förbjudit tjenstfolket att bädda åt adjunkten och en annan gång »med käppen i hand utbrustit i skällsord och grofva samt oanständiga utlåtelse, hotande att slå honom med käppen och begärande en yxa, sägande att han ville taga hans lif. Då Bellander sagt honom att han ville söka sig derifrån, svarade kyrkoherden: »sök i h—te!»

Då den senare inför konsistorium nekade till allt, och adjunkten erhöll en annan plats förföll åtalet.²

Vanligen är det olika åsigter om inkomsternas fördelning som orsakade misshälligheter. Så klagade komministern i Thorsby *Anders Borelius*, att kyrkoherden, *Anders Jeurling*, icke ville lemna honom hvarken hans lön eller arvoden för likpredikningar, samt att kyrkoherden egenmäktigt ändrar predikoturen, hvarjemte han om komministern fällt förklenliga yttranden, såsom när han till en person, som önskat beställa en likpredikan af Borelius men

¹ Göteb. konsist. prot. $\frac{28}{6}$, $\frac{4}{6}$ och $\frac{18}{6}$ 1766, samt $\frac{26}{2}$, $\frac{4}{3}$, $\frac{29}{4}$, och $\frac{12}{5}$ 1767.

² Kons. prot. $\frac{10}{7}$ 1765.

befarat att denne icke skulle utbekomma sitt arvode af kyrkoherden, yttrat: »Jag plägar ibland gifva honom en snikepenning, därför att han är min tjenare».¹

1757 anmäler komministern i Dalstorp *Johan Fredrik Uddman* i konsistorium sin kyrkoherde *Daniel Paul Halbmeyer* för ingrepp i embetet, och för det han illa handterade sin värdinna, aflidne kyrkoherde Skogs enka. Den sålunda började ovänskapen fortsattes under långa år igenom, och 1764 voro båda före kallade. Komministern anklagade då kyrkoherden för att hafva obehörigt velat tillägna sig vissa inkomster samt att, när Uddman propredikade till komministraturen, i ett tal så omnämmt denne att åhörarne blefvo tveksamme. I öfrigt rörde tvisten ekonomiska frågor, predikoturen o. d., men parterna vore dock eniga deri, att icke ålyda konsistorii befallning om inställelse i Göteborg, utan måste detta ske med tillhjälp af kronobetjening.

Enär denna mångåriga oenighet samt »oupphörliga och förargeliga träta med största begabberi omtalas af dem som hysa förakt för religionen och prästerskapet», äfvensom emedan de begagnat »ett oförsynt skriftsätt och klandrat konsistorii befallning», erhöllo de en allvarlig tillrättavisning, hvarpå de ingingo försoning.²

Komministern i Svenljunga *Petter Eneroth* tillhörde äfven de trätlystnes antal. Han gjorde en mängd anmärkningar mot sin kyrkoherde, rörande embetsfel och andra förseelser samt påstod att denne både i och utom tjensten visat ett kärlekslöst uppförande mot honom. Men när han dertill påstod att församlingen var i ett alldeles förfallet tillstånd, och att bland annat eder och svordomar tagit öfverhand, förklarade konsistorium att *om* detta egde grund, så kunde det väl icke tillskrifvas kyrkoherde Lindman, som blott varit der i två år, och »hvars fromma sinnelag och oförargelighet i lära och lefverne» konsistorium nogsamt haft tillfälle utröna, utan måste skulden drabba Eneroth sjelf, »som under de 19 år han varit der ej förmått bättra tillståndet».

¹ Konsist. prot. 1773 $\frac{1}{12}$. Borelius var enligt Skarstedt, Göteborgs stifts Herdaminne, »i studier ypperlig och därför af konsistorium efter pastoralexamen förd till präster af första klassen.»

² Göteb. kons. prot. $\frac{10}{5}$ 1764.

Då komministern icke i något afseende kunde styrka sina anklagelser, erhöll han en allvarsam varning att taga sig bättre till vara.¹

Prästerna i Kongsäter lågo äfven i tvist och oenighet med hvarandra, hvarvid felet torde i det närmaste varit helt och hållet på komministerns, *Olaus Kjerulf*, sida. Som vanligt riktade han mot kyrkoherden åtskilliga förebråelser och anmärkningar för fel i tjensten, och alldeles utan grund voro väl icke dessa enär, då målet förvisades till verldslig rätt, Häradshöfding Erik Cederlöf 1774 anmälde i konsistorium att vid ransakningen i Kongsäter »yppat sig oordningar och fel å såväl» kyrkoherdens som komministerns sida, hvarför åklagaren begär att få instämma båda till tinget.

Äfven det följande året hade Kjerulf stämt kyrkoherden för tienstefel, men nu åtminstone befunnos anklagelserna ogrundade; likaså bevisades det vara en fullkomlig osanning när han påstod att kyrkoherden icke gifvit honom lön på flera år.

Emellertid blandade sig äfven församlingens ledamöter i saken, då genom prästernas osämja embetsförrättningarne kommo att lida, och oreda samt mässfall uppstod vid gudstjensten, hvilket naturligtvis var mindre underligt då Kjerulf icke talat med sin kyrkoherde på två års tid. Åhörarne, som icke ville finna sig uti att »vänta på präst från morgonen till emot aftonen» på söndagarne, anmälde tillståndet i konsistorium. Nu gick ärendet den vanliga gången; efter det en närboende kyrkoherde gjort undersökning och bemödat sig, naturligtvis förgäfves, att förlika de båda prästerna, instämdes dessa inför konsistorium, som, i stället för att med allvar och kraft gripa in och näpsa ofoget, på vanligt vis nöjde sig med att ogilla Kjerulfs anklagelser och besvär, men emedan »konsistorium, så af kyrkoherdens som komministerns bittra skrifart, nogsammt inser att den dem emellan uppkomna oenighetseld ännu ej hunnit fullkomligen hämmas, vill konsistorium dem allvarligen hafva för ögonen lagt den förargelse de hos sina åhörare genom ett så okärligt bemötande åstadkomma,» — en förmaning som föga aktades.²

¹ Göteb. kons. prot. 14/2 1776.

² Göteb. kons. prot. 22/5 1773; 22/7, 17/8, 24/8, 21/12 1774 samt 12/4, 9/8 och 11/10 1775.

Vi hafva nu framdragit åtskilliga bevis på mindre kärligt förhållande mellan de ordinarie prästerna i församlingarne. Vida oftare förekommer sådant mellan dessa och deras adjunkter, och detta helt naturligt af tvenne skäl. Dels var den yngre generationen af präster, eller adjunkterna, vida sämre i moraliskt afseende än den äldre och gaf sålunda oftare och ännu mer grundade anledningar till anmärkning, och dels behandlades icke sällan adjunkterna med stor hänsynslöshet och öfversitteri, något hvarpå redan bevis äro anförda.

Dessa yngre prästmän, hvilka kastades hit och dit kring stiftet, blefvo på det sättet ofta sannskyldige bohemiens. Att snart sagdt svälta, frysa och slita ondt var deras gifna lott, och de tvingades sålunda ofta in på mer eller mindre dåliga vägar. Det är för ingen del något enstaka exempel det som man finner i theologie lektorn, prästen och kyrkoherden i Säfve, Björlanda och Backa, *Eliaser Poppelmans*, förhållande till sin adjunkt, *Johan Lindman*, med hvilken han ständigt låg i delo, och som 1759 nödgades hos konsistorium beklaga sig öfver kyrkoherdens förhållande mot honom. Bland annat hade Lindman förgäfves »ödmjukligen» bedt denne att, när stark snöyra inträffade, få en af drängarne att köra släden mellan kyrkorna och sköta hästen mellan predikningarne, äfvensom att, »när jag ibland kommer hem från kyrkorna om aftnarne, våt och illa tillpyntad, jag då måtte slippa hugga ved vid ljus för att elda med i min kammare.» Härtill hade prosten endast svarat: »Hvar står det skrifvet att Du skall hafva dräng med Dig mellan kyrkorna? Det är din skyldighet att sjelf sköta hästen hemma på predikodagarne.»

Poppelman å sin sida anklagade adjunkten för att hans predikningar voro »lösa och utan grund», samt att när prosten frågat honom i anledning häraf hvad han tror om Kristi lekamen i nattvarden, »så tillbjudes honom ovett och slagsmål»; i öfrigt är adjunkten bitter och svår mot tjenstefolket och på lördagsmorgnarne, när han skulle hafva häst, for han ut emot drängarne med skällsord och »helveteslyckönskningar». Till stöd för dessa klagomål företedde Poppelman en af honom uppsatt skrift, hvilken tillika var undertecknad af åtskilliga församlingsbor, deribland äfven af ett par nämdemän.

Nu var emellertid till Poppelmans olycka en af dessa senare, nemligen Alexander i Lexby, närvarande, och när intyget blef för honom uppläst, förklarade han att »samma skrift är honom alldeles obekant och *falskeligen* med hans namn undertecknad». När härtill kom att församlingsborna både muntligen och skriftligen togo parti för adjunkten, intygande att beskyllningarne mot denne voro alldeles ogrundade, förföll åtalet.

Under sådana förhållanden, då en kyrkoherde mot sin adjunkt gjort allvarsamma anmärkningar, hvilka bevisades vara osanna, och då han till råga härpå, till bestyrkande af anklagelserna, tog sig för att förfalska namn, borde väl konsistorium på det allvarligaste låtit beifra sådant, men långt derifrån inskränkte man sig till att råda adjunkten visa sig försonlig mot kyrkoherden och söka komma till enighet och vänskap med honom.¹

En annan gång var återigen kyrkoherden i församlingen oskyldigt utsatt för anfall af sina underlydande. Så hände 1755 kyrkoherde Per Nering i Myckleby, som då i konsistorium anklagades för ingenting mindre än att han skulle hafva lagt en dräng att öfverfalla adjunkten, *Bengt Mossberg*, samt äfven för en del andra föga mindre äreröriga saker.

Nering förklarade emellertid att alltsammans vore utan grund och åtalade i stället såväl Mossberg som komministern, *Anders Fornelius*, för liderlighet och fylleri, hvarjemte landsfiskalen särskildt stämde den förre för gudsförsmädelse, med den utgång att såväl Kammarrätten som Göta Hofrätt fullständigt frikände Nering, men dömde de båda andra till afsättning från embetet, hvilken dom äfven gick i fullbordan.

---

¹ Göteborgs konsist. prot. 10/1 1759.

I sammanhang härmed må anföras, att en magister *Birger Berger* 1756 stod åtalad för det han, efter begången förfalskning, tillnarrat sig resestipendium af Hvitfeldtska medlen.

Likaså förekommer på 1750-talet en prästman, *Nils Önberg*, som, ganska tidigt suspenderad, kringflackade i Sverige och Tyskland. Hade 1755 varit tingsförd för elak sammanlefnad med hustrun men var på väg att tagas till nåder igen af konsistorium, då han begick förfalskning af den skrift han skulle hafva ingifvit till Hofrätten med återtagande af besvären mot konsistorium.

Voro adjunkterna ogifta, bodde de naturligtvis i prästgården, samt hade då allt fritt och vanligen 50 daler S:m i lön. Man är berättigad säga att detta skulle varit en jemförelsevis ganska lycklig lott, om de icke betraktats såväl af allmänheten som af de äldre ämbetsbröderna såsom ett slags bättre drängar. De hade sålunda väl egen kammare i prästgården, åtminstone i teorien, men i verkligheten stälde sig förhållandet annorlunda; än inhystes i samma rum sönerna i familjen, för hvilka adjunkten gifvetvis var informator; än inkräktades rummet på annat sätt, såsom nedanstående berättelse visar.

Prosten och kyrkoherden i Walda, *Gustaf Fredrik Hjortberg*, anmälde nemligen 1765 af sin adjunkt, Johan Wikström, därför att prosten skulle »på ett ganska eftertänkligt sätt icke allenast sökt göra honom ledsen på att längre vara der, utan ock isynnerhet nyligen i hvarjehanda en präst mindre anständiga utlåtelse mot honom utfarit, samt för öfrigt så handterat honom att sjelfva embetet skulle allt för mycket vanhedras, om sådant skulle lemnas opåtaladt.»

När därefter båda inställdes för konsistorium, sökte Hjortberg skylla allt på adjunktens »melankoliska temperament», och lemnade en attest om dennes »underliga uppförande och umgänges-sätt», men kunde icke neka till att de grälat, och särskildt vid en middag, då adjunkten sagt sig ärna resa till Göteborg, hvarvid Hjortberg förebrått denne hans »passioner och abrupta» svar, samt, när adjunkten dervid stigit upp, sagt till honom att han kunde resa sina färde, dervid »hotande honom med handen, så att Wikström fruktade för en örfil.»

Ej heller kunde han neka till att han låtit i adjunktens kammare »insätta tvenne surkålstunnor, hvilka i tre veckor besvärat honom med elak lukt», samt att han »i samma kammare inqvarterat en skomakare, som arbetade der i tre veckor». ¹

¹ Göteb. konsist. prot. ²³/₁₀ och ¹³/₁₁ 1765. Konsistorium »fann målet af mycket litet värde, men att Wikström felat i tillbörlig och anständig conduite mot sin kyrkoherde, samt att denne icke i alla mål förhållit sig emot vice pastorn såsom sin embetsbroder och medarbetare», hvarför de räddes till förlikning, hvilken äfven kom till stånd.

Nämnde kyrkoherde tyckes i öfrigt antingen varit temligen krånglig eller också haft otur med adjunkterna, ty efter den förre, som derjemte klagade öfver att han »alltifrån midsommar hvarken fått thevatten eller annan frukost,» kom en Halvard Lundborg, hvilken följande året beskylldes af sin förman att hafva gått objuden på kalas, och vid sådana tillfällen beklagat sig öfver Hjortberg samt yttrat: »Gud låte inte fan eller djefvulen fresta mig; här (i Walda) är helvetet och kyrkoherden och dess hustru äro fanen: Gud ske lof, jag kommer från helvetet till himmelriket».

Om adjunkternas lif på prästgårdarne lemna i öfrigt dominus *Lars Sævedson* 1772 upplysning, då han i konsistorium, på tillfrågan hur han hade det, svarade att han har det temligen bra utom det att han »inlogerats i en bondstuga, der snön yr in genom väggarne, och der kyrkoherdens dräng äfven har sin sängplats;» värst var emellertid att der insatts en hönshäck, som förorsakade en obehaglig lukt.» Dock skyller han ej på kyrkoherden därför, emedan denne bor nog trångt och illa själf.¹

Allt emellanåt läser man sålunda i protokollerna om tvister mellan adjunkterna och deras förmän om arvode eller annat. Stundom är det kyrkoherden som anklagar adjunkten för otillbörligt lefverne, fylleri och försummelse i tjensten, än tvertom adjunkten som beklagar sig öfver kyrkoherden. Ett tragikomiskt mål förekommer den 15 Maj 1765, då kyrkoherden i Örby *Johan Gustaf Bennich* anförde huru en magister från Lund, *Abraham Björck*, som kyrkoherden för några år sedan tagit till informator för sin son, när Bennich ville äfven i embetet hafva hjälp af honom, skriftligen svarat att »hans kall icke är att predika och döpa, utan att han är kommen i verlden att pröfva och döma», hvarefter han i ett andedrag och i samma bref »anhåller om kyrkoherdens och dess frus tillstånd att få låta lysa till äktenskap för sig och deras dotter Dorotea».

Föräldrarne vägrade, men, berättar Bennich, derefter lockade Björck dottern att rymma åt Skåne, der de blifvit vigde, emot all billighet, lag och ordning. Nu sökte Björck att, »med kyrkoherdens förklenande och med hjälp af några i församlingen, in-

¹ Göteb. konsist. prot. 20/1 1777 sid. 30.

tränga sig i hans embete, att har han utverkat sig konsistorii i Lund resolution att fritt öfvergå till Göteborgs stift. Som kyrkoherden af Björck, »och det följe han förskaffat sig i församlingens dels med otidighet och dels med hot, är i sitt hus öfverhopad, anhåller han att, om Björck, som tyckes vara skicklig att anstifta uppror, skulle hos konsistorium begära blifva adjunkt i Örby, sådant måtte nekas». ¹

I många fall, kanske de flesta, blefvo verkligen döttrarne i prästhusen gifta med adjunkter, men att gå till väga som den nyss anförde var väl mindre vanligt. Förhållandet mellan svärfar och måg blef det oakadt ej alltid ömmare än det, som rådde mellan en adjunkt *Erasmus Bök* och hans svärfar, hvilket den förre, i bref till konsistorium med begäran om anställning, skildrar sålunda:

»Högwördige Hr Doktor och Biskop, så ock samtelige Pl. Ven. Consistorii Assessorer, mina höggunstige Herrar och Befordrare!

Af innersta hjertans grund erkänner jag med djupaste vördnad och tacksägelse den stora omvårdnad, gunst och bevågenhet, som Högwördige Herr Doktorn och Biskopen, så ock samtelige Pl. Ven. Consistorii Assessorer hafva behagat betyga för mig om min löns utmätande (!) hos min gamle svärfader Herr *Fredrik Bröms*, hvilket tilldrog sig uti största vänlighet (!) den 16 Martii, hvaruppå han saligen från denna verlden afled den 30 ejusdem, och lemnade efter sin kära hustru och barn efter sig uti ett fast beklagligt tillstånd.

Den Högste Guden beveke än vidare Högwördige Herr Doktors och Biskopens så ock samtlige Pl. Ven. Consistorii assessorum hjärta, till att hädanefter, som här till, att låta mig usla person uti dess höga gunst vid hvarjehanda tillfällen vara innesluten och författad. Jag lefver nu för tiden utan lägenhet, och ej vet någon utväg hvarigenom jag mig och de mina skall kunna nära i ringaste måtto; himmel och jord synas tiga och ej vill gifva ifrån sig något behageligt Echo, ehvar jag ropandes varder. Ovänner och missgynnare föröka sig dageligen. Nu jag hoppas och tror

---

¹ Längre fram, eller 1769—1776, finner man som vi skola se verkligen Björck såsom adjunkt hos svärfadern.

stadeligen att den nådige och barmhertige Guden skall omsider efter oväder och moln, som en temmelig lång och rund tid har betäckt min glädjes sol och himmel, åter ett blidt och ljuft sken af sin stora nåde representera, och mig genom mina höga och förnåma andelige förmäns förmynderskap till någon beta förhjelpa.»

»Eljest såsom Höglärde Herr Prosten Dahlberg i Haslöv berättar att ett pastorat uti Bohuslän, Nyckleby (sic!) benämndt, skall vara ledigt, ty är min innerliga och ödmjuka anhållan det täcktes Högvördige Herr Doktorn och Biskopen, så ock samtelige Pl. Ven. Consistorii assessorer hafva mig vid detta samma uti gunstig åtanka.

»För öfrigt önskar jag Högw. Herr Doktorn och Biskopen, så ock samtliga Pl. Ven. Consistorii assessorer under Guds, den allrahögstes nådiga och milderika protekt, till all sjelf begärlig lifssundhet, samt långvarig andelig och lekamlig välfärd, och med djupaste vörndnad till yttersta framhårdar,

Högw. Herr Doktors och Biskopens, så ock samtelige Pl. Ven. Consistorii assessorers, mine höge och andelige förmäns

ödmjuke tjenare och trogne förebedjare

Karup d. 24 April 1732.

Erasmus Bööck.»

År 1766 förekommer ett mål mellan kyrkoherden i Solberga *Jonas Rhodin* och hans adjunkt *Jacob Benjamin Lachonius*, hvilka lefde i sådan oenighet, att när den senare förklarade sig vilja derifrån till något annat ställe, hade kyrkoherden kallat honom hundsvott, flera gånger gjort min af att öfverfalla honom, sägande: »Du blir aldrig så god karl som jag, ej heller magister!», samt derpå följt efter honom på gården med hotande åtbörder och under ett häftigt ropande och stojande.

Då härefter Lachonius begaf sig in till Göteborg, för att anhålla om transport, blef kyrkoherden betänksam och bad adjunkten att, såsom skäl till den sökta transporten icke uppgifva verkliga orsaken, utan i det stället föregifva, att det icke för honom fanns något rum i prästgården, men till denna lögn ville Lachonius icke beqväma sig, och då kom saken för konsistorium.

Vid förhöret inför detta, der adjunkten berättade bland annat, att han fått »svagdricka blandadt med vatten, och ljus

som slocknat af sig sjelfva», uppmanades parterna till förlikning, hvartill äfven adjunkten förklarade sig beredd, men kyrkoherden ville icke erkänna sig hafva begått ett enda fel, »utan i det stället, oakadt flera tillsägelser att med mera saktmodighet förebringa hvad han hade att anföra, nog häftigt och bullersamt anförde åtskilligt som notarien icke kunde i protokollet upptaga, hvilket föranlät konsistorium att befälla parterna afträda». ¹

Å andra sidan voro adjunkterna i regeln ännu värre. Så till exempel måste vice pastorn i Lindomé Jöns Sjögren hos Landshöfdingembetet söka handräckning och skydd mot sin adjunkt magister *Carl Rhodin*, hvilken, »med tillhjälp af sina föräldrar och sin bror, samt en hop uppretade grannar varit Sjögren hinderlig i brukningen af hans kaplansboställe Lyckan», hvilken anklagelse styrktes af stadsfiskalen i Kongsbacka, som intygade att Rhodin och hans hjälpare »under åtskilliga grufveliga eders utgjutande och skriande hindrat pastorns folk att upplöja bostället, hvarjemte äfven prostinnan Rhodin skall gripit till och uppspannt de s. k. hornspännena på tre oxar och stoppat dem till sig, men sedermera på åtvarning ändtligen kastat dem ifrån sig på marken». ²

Adjunkten *Petter Rahm* var flere gånger inför konsistorium; dels anförde han ²⁸/₉, 1768 att kyrkoherden i Ödsmål, Samuel Lydén, icke ville lemna honom fordradt arvode för pastoratets skötsel — en källa till ständiga klagomål hos adjunkterna —, och att han icke velat godkänna räkningarne för prästgårdens brukning under samma tid; dels var han sjelf åtalad, så som ²¹/₇, 1773 af kyrkoherden Per Nehring i Myckleby för åtskilliga grofva förseelser, och ²³/₇, 1777 af enkepastorskan Elise Borg i Tossene, som anförde att Rahms »uppförande inom hus» förorsakade mycken ledsamhet.

Äfven kyrkoherden i Forshälla, *Magnus Torén*, och sqvadrons-predikanten *Johan D. Alsing* lågo 1774 i rättegång med hvarandra om prästrättigheterna, för att icke tala om att Domprosten *Ubechel* 1757 anklagade komministern Johan Svarthen för en del mer eller mindre oviktiga förseelser. Dylikt var så vanligt, att man icke kan anföra mer än de anmärkningsvärdaste.

¹ Göteb. konsist. prot. ³⁰/₄ 1766.

² Göteb. konsist. prot. ¹⁴/₅ 1777.

I de fall, der adjunkten bestod sig sjelf med eget husrum och mat, aflönades han vanligen i ett för allt med 1 å 200 daler s:mt. Något visst fanns ej bestämdt, utan berodde detta i hvarje fall på särskild uppgörelse, hvilket naturligtvis föranledde ständiga misshälligheter och krängel. Så blef, som man sett, äfven ganska ofta fallet när adjunkt förordnades att förestå embetet under en ledighet, eller när den ordinarie innehafvaren blef helt och hållet oförmögen att sköta sysslan. Ett exempel derpå kan anföras från 1764, då kyrkoherden i Falkenberg *Olof Pihl* beklagade sig hos konsistorium öfver vice pastorns hårdhet emot honom i fråga om inkomsternas delande, hvartill denne svarade att dylika beskyllningar ej förefalla oväntade af en person, som hos kongl. maj:t anmält sin församling för myteri, samt anklagat icke allenast vice pastorn för olofligt umgänge med hans hustru, utan äfven hennes närmaste anförvandter för samma brott.

Prästerna och deras åhörare.

Ett icke obetydligt antal adjunkter förblefvo i all sin tid obefordrade, men vanligen blefvo de, efter att en lång följd af år hafva fört ett kringflackande lif, omsider komministrar eller i lyckligaste fall kyrkoherdar. Den mera framskridna åldern verkade gemmenligen någon bättring i den tygellöshet som förut kännetecknat så många bland dem, men hvad ingen ålder och ingen befordran kunde hjälpa, det var den okunnighet och råhet, som gaf sig luft i allmänna sammanlefnaden, och hvarpå talande bevis lemnas i de predikningar, som, när det gick alldeles för långt, blefvo föremål för åtal i konsistorium.

En bland de i dessa hänseenden mest beryktade var kyrkoherden i Kongsbacka och Hanhals, *Olof Törnebohm*, som allt emellanåt stod för rätta. Stundom hände det, efter våra moderna åsigtter, utan skäl, såsom när församlingarne 1756 anmälde hos konsistorium, att han tagit sig före afdraga huden på ett dödadt stokreatur, i anledning af hvilket »nedriga» tilltag de yrkade ansvar på honom och förklarade sig på inga vilkor vilja af honom mottogo nattvarden intill dess saken var afdömd, hvarför de begärde få annan själasörjare.

Andra gånger åter hade han försyndat sig på annat sätt, dels genom att komma så sent till kyrkan att högmessan stundom ej kunnat börja förr än klockan 3; genom att försumma uppläsandet af föreskrifna böner; i andra delar vårdslösat ritualen; om vintern undangjort hela gudstjensten på en half- eller trekvarts timme m. m. Derjemte hade han vid många tillfällen förfarit despotiskt och bland annat en gång, när en gammal gumma, som icke förmådde öfvervara hela gudstjensten, velat gå ut, kommit ned på gången och i vredesmod drifvit henne tillbaka in i hennes stol med utlåtande att hon vore en förbannad menniska, hvaröfver hon fallit i förtviflan.

Om hans uppträdande på predikstolen berättades af vittnen, att han flere Söndagar å rad talat om »ystet» och sagt, att bytorna voro tomma, mjölken blandad med vatten, och att han måst gifva osten åt kycklingarna. En annan gång hade han vid ett tillfälle, när en svagsint man under predikan måst utledas, högt yttrat: »Gud förbanne mig, jag detta tål!»

En annan ofta tilltalad och åtskilliga gånger suspenderad kyrkoherde var den förut omnämnde i Falkenberg, *Olof Pihl*, som 1757 åter stod inför konsistorium. Det ådagalades nu, att han på 7 år icke gått till skrift, och att han äfven i andra fall lefvat mindre tillbörligt. Hans specialitet var emellertid trolleri och dylikt, och han hade i en predikan klagat öfver, att han vore oroad af förtrollning, och en annan Söndag hade han, vid beskrifning på bästa sättet att bedja, sagt att det vore bäst att bedja helt tyst, »på det djefvulen och trollpackor, som äro allestädes närvarande, ej må snappa bort bönen, så att den ej kommer till Gud.»

Sex år senare berättar vice pastorn, att nämnde kyrkoherde är lika oförbätterlig, att han då på 12 år icke gått till skrift utan kommunicerar sig sjelf, att han icke varit i kyrkan sedan 1757 och talar vanvördigt om kyrkogång och dylikt, samt att han ännu icke är försonad med sin hustru eller andra ovänner. Kyrkoherden, som nu någon tid varit suspenderad, var nog oförskräckt att ingå till konsistorium med begäran att åter få utöfva embetet, och detta var nog slappt att gifva efter så till vida, att han skulle få ådagalägga sin kompetens genom att predika på försök, trots allt hvad ofvan är anfördt, samt oaktadt hvad vice pastorn yttrar

om hans lefverne; »att han stundom grulligt svärjer, stundom ensam i sin kammare med hvisslande, ropande och slående i bordet försätter allt husfolket i största bestörtning, samt att han säger, att hans böcker och bohag äro förtrollade och att pengar tagas ur och läggas ned samt förökas i hans pung.»

Han var för öfrigt ingalunda ensam bland embetsbröderne om tron på hexeri, som man finner af konsistorii protokoll för den 5 Aug. 1761, der kyrkoherden *Laur. Stabæus* begär förhållningsorder, hur han skall bete sig med en dräng, som försvurit sig till satan och blifvit af honom lekamligen plågad, men nu ångrat sig och begär att få begå nattvarden.

Bland bedröfliga predikanter intog 1746 adjunkten i Forshälla, *Olof Ruth*, ett synnerligen framstående rum. Längre hade församlingen haft fördrag, men slutligen tröttnade den och en i orten boende häradshöfding Broström klagade. Bland de i skriften uppräknade anmärkningarne var den, att Ruth i en predikan Marie Bebadelsedag yttrat, att de begge naturerna i Kristi person vore icke så förenade som man hopfogar ett par bräder, och att man icke får tro den helige ande vara Kristi far och jungfru Marias äkta man — hvad man i detta fall *skulle* tro, därför hade han icke så noga gjort sig reda, men måste erkänna sanningen af klagomålen. Deremot ville han till en början icke vidkännas, att han predikat om »Salomos katt, än mindre om annat ur Reineche Fux», men måste slutligen medgifva, att det måhända skett för att varna församlingsborna, »som hellre märkte på slagdängor och fabler än Guds ord».

Ruths förman, komminister Nolleroth, hade äfven enligt häradshöfding Broströms skrifvelse tyckt honom gå för långt, och när Ruth en gång stod på predikstolen, tillropades han plötsligen helt högt af komministern nere i kyrkan: »Du ljuger, det står ej der beskrivet!»

Härför erhöll Ruth af konsistorium varning att hädanefters akta sig för ogrundade uttryck.

1768 var Ruth adjunkt i Skredsvik, och anmäldes då af en kronolänsman Norenberg för det han, oakadt vid senaste biskopsvisitationen erhållne förmaningar, likväl ännu framhärdat i ett så oskickligt lefverne att han, i stället för att vara till uppbyggelse

i församlingen och söka omvända ogudaktiga själar, numera i anseende till sina besynnerliga historiska predikningar blifvit de ondas ätlöje och de fromma till förargelse. Det hade gått så långt att folk från andra trakter gjorde sig ett nöje af att resa till den kyrka der Ruth predikade. Som han derjemte ofta söp sig full kunde väl länsmannen ansett sig berättigad åtala honom inför verldslig rätt, men i anseende till hans fattigdom ville han skona honom och endast önska hans transport derifrån.

Konsistorium tyckte likväl att saken gick för långt, och landsfiskalen erhöll uppdrag att åtala honom. Hvad följden häraf blef känna vi icke, men 1769 visste man icke hvar han fanns och skulle då efterlysas.

Slutligen dömdes han $\frac{25}{1}$ 1775 af Inlands Fräkne häradsrätt för lustig prästembetet, emedan han utan föregången lysning på gästgifvargården Åsen sammanvigt handlanden i Göteborg, Richard W. Richardsson med en dotter af superkargören Greif. När han derefter skulle stämmas att för domens fullgörande infinna sig i konsistorium, måste detta delgifvas hans son, emedan både Ruth och hans hustru voro ute i landet att »söka efter deras bröd»¹⁾.

Oupphörligt finner man församlingarne inkomma med anklagelser mot deras själasörjare. 1775 var detta fallet med nådeårspredikanten i Breared, magister *Nils Kellander*, som af några församlingsbor åtalats för åtskilliga förseelser, deribland att han af vårdslöshet än glömmet läsa Fader vår på predikstolen, än Trons artiklar vid barndop, att han aldrig läser kungörelserna så att man kan fatta sammanhanget m. m.²⁾.

Likaledes angåfvo Skee och Tjernö socknar adjunkten der, *Zacharias Palmboom*, för det han i sina predikningar behandlat deras rättegångar mot kyrkoherde Kloth, »omtalat röda hus, franska och à la modiska kläder, falska vittnen», samt klandrat begäret att »draga kappan på begge axlarne», öfver hvilket allt de

¹⁾ Göteb. konsist. prot. $\frac{29}{11}$ och $\frac{14}{12}$ 1768. $\frac{3}{5}$ 1769 samt $\frac{8}{2}$ och $\frac{2}{8}$ 1775. Ruth förekom slutligen sistnämde dag i konsistorium; sedan rättens dom blifvit uppläst, »blef hans prästerliga skrud honom af konsistorievaktmästaren aftagen».

²⁾ Konsist. prot. $\frac{25}{10}$ 1775. Konsistorium resolverade: »som klagandena icke varit hemmansegare (!) i församlingen, ehuru de der åtnjutit sin själavård, så fästes vid deras klagomål intet afseende.»

voro mycket missnöjda. Säkerligen hade dock predikanten rätt, när han försvarade sig med att han blott velat med de klandrade uttrycken väcka åhörarnes samveten¹⁾.

Om församlingsborna i detta fall hade orätt att klaga, fanns det så många fler berättigade anledningar dertill på andra håll. Sålunda var 1776 kyrkoherden i Slöinge *Severin Jacobi Ström* kallad till rätta inför konsistorium, för det han af ren lättja nekat resa till en dödssjuk dräng och meddela honom nattvarden. Ström vägrade till en början att infinna sig i Göteborg till förhör härom, förklarande sig »ej kunna resa, emedan han hvarken hade täckt vagn, pälsverk eller fotpåse, och fruktade för gikt», men när han förelades inställelse vid 20 dalers vite, fann han att resan oaktadt saknaden af nämde bekvämligheter kunde företagas och inställde sig. Sedan han blifvit förhörd och icke kunde neka till riktigheten af det, hvarför han åtalats, var han nog oblyg att fråga konsistorium, »hvem som skulle betala hans resekostnad, samt ersättning för hafd möda»²⁾.

En, som flera gånger gjorde sig saker till fel i och utom embetet, var för öfrigt den redan omtalade adjunkten, sedermera komministern i Lundby *Halvord Lundborg*. 1769 klagade enkekomministerskan Catharina Strömberg i konsistorium att han utverkat qvarstad på all hennes egendom för att betäcka bristerna i den blifvande husesynen efter hennes aflidne måg, komminister Bask, utan att hon fått tillfälle att deröfver yttra sig, samt deröfver att Lundborg brukat mot henne ohemula beskyllningar, hårda ord och hotelser, allt i afsigt att förmå hennes dotter att icke begära dubbelt nådår, och sålunda hindra honom från tillträdet, och slutligen hade han för samma ändamål velat muta dottern med 150 daler smt. När både mor och dotter vägrade gå in härpå, förklarade han att han blifvit bedragen, att det varit ett skälm-

¹⁾ Göteb. konsist. prot. $\frac{1}{6}$ 1774. I fråga om egendomliga predikningar förtjenar nämnas att komministern vid Domkyrkan, *Johan Gadelius*, år 1752 uppbyggde sina åhörare med en uträkning af huru många slag Kristus fått vid hudflängningen, hvilka Gadelius fick till icke mindre än 5,475!

²⁾ Göteb. konsist. prot. $\frac{21}{2}$ 1776. Målet förvisades af konsistorium till vederbörlig domstol, och Ström dömdes 1777 af Hofrätten till mistning af $\frac{1}{2}$ års inkomster.

stycke af fru Bask samt att konsistorium orättvist understödde henne.

Väl blifven komminister, var han tre år senare åtalad för åtskilliga fel och försummelse, samt för mässfall två söndagar å rad och för att gudstjensten icke började i rättan tid. Vid förhör inför konsistorium sökte väl Lundborg ursäkta mässfallen dermed att det åtminstone en gång varit yrväder, och anklagade å sin sida kyrkoherden, *Niclas Engelke* för af denne begångne fel, hvaribland äfven det att han druckit sig full på bröllop och vid andra tillfällen.

Det bevisades emellertid, i afseende å mässfallen, att icke något svårare väder de dagarne rådt, än att de andra kyrkorna i pastoratet haft gudstjänst, hvarjemte närvarande församlingsbor anförde att Lundborg, långt ifrån att ursäkta sin försumlighet, i stället gjort sina åhörare »en hop bitande förebråelser, såsom att Bergjumsborna inte äro så kyrksjuka att de lära fråga efter om det blir gudstjänst eller icke, att de äro trätgiriga, begifna på fylleri, horeri och andra laster, så att han tror de äro syskonbarn med sjelfva djefvulen¹».

Af andra präster som genom oskickligt beteende i och utom tjensten gjorde sig bemärkte, märkes den äfven förut omnämde nådårspredikanten i Karreby *Petter Bettander*, som 1751 var åtalad för att han dansat på stora torget i Göteborg, samt måst vid ett skomakarebröllop »upphemta gemena douceurer», för hvilket allt han af konsistorium varnades. Blef sedermera kyrkoherde i Drängsered och dog 1811.

Vidare finner man sådane som kyrkoherden i Getinge, *Immanuel Himmelberg*, hvilken 1768 anmäldes i konsistorium därför, att både hans hustru och husfolk voro i stor fara för honom. Särskildt beklagade sig den förra öfver mannens »sinnesorolighet samt hans visade otidighet mot församlingen», och prosten Comenius berättade att han tvänne gånger varit i Getinge för att hålla undersökning, samt att det dervid »bevisligen» ådagalagts att Him-

¹ Göteborg. konsist. prot. $\frac{9}{7}$ 1766, $\frac{8}{3}$ och $\frac{26}{4}$ 1769 samt $\frac{18}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{3}{6}$ och $\frac{17}{6}$ 1772. Slutet blef att, sedan Lundborg återtagit beskyllningarna mot kyrkoherden och församlingarna ej yrkade straff för mässfallen, »fick vid saken bero, hvarpå parterna togo hvarandra i hand och förliktes.»

melberg var af ett så våldsamt lynne att han farit efter sin dräng med dragen knif, »den han ock, när drängen flydde, handlöst kastat efter honom¹.»

Mot kyrkoherden i Dalstorp, *Johan Uddman*, anmärktes att hans predikningar och katekisation voro sådana, att de väckte åtlöje och han nödgades göra församlingarne offentlig afbön; derjemte lefde han så illa med sin hustru, *Eva Wikström*, att hon 1738 nödgades rymma ifrån honom².

Sjelfve domprosten *Ekebom* råkade en gång i en temligen obehaglig ställning till en del af sina åhörare. Han hade nemligen i en predikan på en bönedag 1775 yttrat: »om t. ex. en skräddare sjunger, tackar och beder Gud, under det han håller på att sticka undan en aln kläde, så syndar han på dubbelt sätt», hvilket yttrande väckte så stor uppståndelse och förbittring hos de styfva handtverksmästarne, att åldermannen för skräddarembetet, mästern *Georg Printx*, fann sig föranlåten instämma domprosten till kämnersrätten, derifrån dock målet hänvisades till konsistorium.

¹ Göteb. konsist. prot. ³¹/₈ 1768. Himmelberg, som led af fallandesot, blef svagsint och inlöstes i hospitalet.

² 1769 lägo komministern i Bollebygd *And. Dragstedt* och nådårspredikanten *And. Krist. Grotte* i delo med hvarandra, i det Grotte i sällskaper haft »förklenliga, äreröriga och otidiga utlätelser om den förre, hvartill han väl icke alldeles torde saknat skäl, om man nämner att Dragstedt 1750 erhöi varning för begången förfalskning; det var för öfrigt Dragstedt som, till följe af sitt vid Hofmanska upprorets dämpande i Westergötland, ådagalagda nit, genom kongl. maj:ts resolution ²⁹/₇ 1767 blef kyrkoherde i Bollebygd.

Att begå små »oegentligheter», särskildt vid val, var icke något allt för sällsynt. Adjunkten *Petter Wetterström*, från hvilken kyrkoherde Gunnar Breddell i Torestorp den ¹⁸/₁₂ 1765 anhåller blifva befriad och i stället få en »stilla, foglig och ömsint prästman», blef i anledning här af, och emedan båda voro så oense att det var fara för rättegång, transporterad till Surteby, att der förestå komministraturen. Detta tillfälle visste han begagna till egen fördel och snart (¹⁹/₃ 1766) inkom klagomål från den förre komministerns enka, *Ingeborg Ström*, öfver *Wetterström*, »för hans många oroligheter och besynnerliga tilltagsenhet, samt för att han till pluralitetens erhållande vid komministervalet begått åtskilliga olagligheter» och detta klagomål stärktes genom en skrifvelse från ett antal församlingsbor, som anhöllo få slippa *Wetterström*, »som är misstänkt för olagligheter vid kommistervalet», så att han ej får bättre tillfälle »att utöfva sina konststycken.»

Att göra sak af ett sådant yttrande, och att »skraddareembetet funnit sig kränkt af att i Ekeboms predikan jemföras med tjuftar», har onekligen en viss komisk anstrykning, men målet för tjenar anföras, icke af dessa skäl, utan emedan det lägger i dagen hela det öfvermod en prelat som Ekebon ansåg sig kunna visa mot sina vederparter, som ju blott tillhörde det »ringare» borgerskapet som det hette.

När målet kom före erkände domprosten att han verkligen fällt de anförde orden och tillade: »Dessa tyckas hafva gripit hans (Printz) samvete, så att mannen synes hafva igenkänt sin bild i denna spegeln, ty i en sådan sinnets författning, har han trott sig bäst kunna förekomma de misstankar, som i anledning deraf fallit på honom, då han vidtog den utvägen att stämma mig».

»Ja, Gud låte Er Herr Domprost», svarade Printz, »aldrig komma i sådan sinnesoro, som jag varit öfver denna omständigheten!» Hvertill Ekebon genmälde: »Det skulle fägna mig hjertligen om det tagit till roten; emellertid får jag nyttja det gamla ordspråket: den hund som får slaget, han skriker!»¹.

När målet en annan gång kom före, anmärkte Printz att domprosten icke velat besvara frågan, huruvida han med sina uttåtelser menat Printz eller någon annan af härvarande skraddareembete, utan fast mer inför domkapitlet haft föraktliga ord om Printz, hvarför han hemställde om det icke vore predikantens skyldighet att icke från predikstolen med oqvädingsord eller förklenliga tillvitelser, som röra heder och ära, anfälla sina åhörare; sådant, ansåg Printz, »passar bättre från skeppsbron, gröna gången eller andra ställen. Att herr Domprosten haft nåden, som dess egna ord lyda, predika för konungar och furstar, det är honom hedrande; till äfventyrs torde skraddare vid slika tillfällen äfven fallit på läppen. Detta säger jag i förbigående, och tillägger att jag, Georg Printz, ålderman för skraddareembetet, jemväl haft nåden att ej allenast här i staden för konungen, drottningen, hertigen och hertiginnan att föreställas, utan ock, vid Riksens Ständers sistförflutna allmänna sammankomst i Stockholm, såsom en af

¹ Göteb. konst. prot. ²¹/₆, ²⁸/₆, ¹³/₉, ²⁵/₁₀ och ¹/₁₁ 1775.

Göteborgs stads riksdagsfullmäktige haft den oskattbara förmånen att i aller underdånighet visa mig för konungatronen. Denna mig tillskyndade heder anser jag hos mig mera väckande till flitigt omhugsan om ett ärbart uppförande, utan nästans förolämpande, och den nåden Herr Domprosten härutinnan njutit bör lända honom till lika erinran, men icke kan han deraf tillegna sig en själfmyndig rättighet att med ovett anfälla sina åhörare från predikstolen. Herr Domprosten förmenar sig hafva med berörde sin utlåtelse väckt mitt samvete, men aldrig tror jag att ett samvete rätteligen väckes genom begabberi eller skällsord, utan detta utmärker blott Domprostens herdehjärta.»

Efter denna skarpa straffpredikan, och sedan Printz hotat vilja utträda ur församlingen och ingå i Tyska kyrkan, hvilket exempel nog kommit att smitta, ansåg domprosten bäst att retirera, och det lyckades sålunda biskopen att bemedla en försoning mellan parterna.

En last hos prästerna, hvaröfver i alla tider höjts klagomål, är *girigheten*, och prof derpå saknas visserligen icke heller för de år, dessa skildringar närmast afse.

1769 instämde Walda församling sin kyrkoherde, den förut omtalade *Gustaf Fredrik Hjortberg*, med begäran att han måtte ställas till ansvar för det han affordrat och uppburit afgifter, »vida öfverstigande hvad lag stadgar», kunnande de nu icke längre ut hårda dermed i dessa svåra tider. Derjemte försummar hans ocknebuden, så att flere i församlingen måst ligga 2 eller 3 dygn, efter det han fått bud, och »erhålla icke nådemedlen, utan måste i en sådan längtan vandra ur verlden.»

Vidare berättade församlingens ombud vid det förhör, som i kyrkoherdens närvaro hölls i konsistorium, att han brukar taga i likstol 12, 16 till 20 daler Smt; att han af en fattig, afskedad krigsman tagit 2 daler i kyrkogång för hans hustru, och att han för en vigsel hemma i brudhuset fordrar 20 till 24 daler, »hvarjemte han utfar i hårda utlåtelse och snubbor mot dem, som ej äro beredvilliga att genast gifva honom hvad han begär.»

Ytterligare klagade de att, sedan de på hans begäran hjälpt till vid tornbyggnaden på kyrkan med körning och dagsverken, litande på hans försäkran att kyrkokassan vore i det stånd att den kunde bekosta allt det öfriga, så att något sammanskott icke skulle ifrågakomma, hade han derefter kommit med fordran om kontanta bidrag, under förevändning att icke allenast kassan var tömd, utan att han äfven sjelf gjort förskotter. När de då begärde få taga kännedom om räkenskaperna, för att se hvart medlen tagit vägen», blefvo de icke blott afvisade med hårda ord, utan till och med stämde till tinget för en sådan tilltagsenhet. Äfven brukade kyrkoherden på sockenstämmor den sjelftagna myndigheten att ensam afgöra om allt som förekom, utan att någon fick tala eller säga sin mening, samt att den som sådant bjöd till var viss om att blifva »afsnäst, hotad och med ovett öfverfallen»¹.

Samma år fick konsistorium mottaga liknande klagomål från enkepastorskan Brita Maria Tranchell i Karreby öfver att nådarspredikanten der *Anders Gradman* på sätt och vis delat inkomsterna med henne, i det han såväl på högtidsdagar som vid andra tillfällen låtit först offra åt sig på ena sidan om altaret, och sedan åt henne på den andra. Gradman kunde icke neka att så tillgått, men försvarade sig dermed att det skett »frivilligt» af församlingsborna, hvilket äfven desse naturligtvis intygade.

Värre gick det för honom några år senare, eller 1775, då han, såsom kyrkoherde i Karreby, stämdes af landsfiskalen Hallbeck, för det han tagit skriftlig förbindelse af rusthållaren Anders Larsson att denne senare, som sökte klockaresysslan i Karreby och Romelanda, skulle om han erhöle tjensten i båda församlingarne, betala till Gradman 200 daler Smt, men i annat fall blott 100», förmenande Hallbeck detta vara att sälja tjänsten för mutor och slem vinning» — en förmodan deri han väl icke hade så orätt.

Gradman kunde icke bestrida att han tagit en dylik förskrifning, men menade att denna skulle vara såsom ersättning för hans besvär att undervisa sökanden i de till sysslan hörande göromål,

---

¹ Göteb. konsist. prot. ²²/₇, 1769. Målet utagerades vid Häradsrätten, utan att vi känna slutet, dock förklarade sig bönderna inför konsistorium vissa om att kunna leda anklagelserna i bevis.

men ansåg sig för öfrigt icke skyldig att i detta mål stå till svars inför konsistorium, en åsigt som denna myndighet äfven biträdde i det konstorium lemnade alla handlingarne till landshöfdingebetet med begäran att saken måtte anhängiggöras vid verldslig domstol, emedan »angifvelsen har afseende på ett brott, som en hederlig prästs goda namn och rykte vanfrejdar»¹).

En annan präst som, tillfölje af samma fel, kom mycket illa ut, var kyrkoherden i Skee, *Olof Kloth*. Efter att 1768 stått tilltalad inför häradsrätten för det han tillskansat sig mer än honom tillkom i likstol och dylikt, anförde församlingsborna två år senare klagomål mot honom i konsistorium af samma anledning, förklarande att han uppträdde mera som en advokat än som en andlig man, hvarför de anhöllo få en annan själasörjare. Som de icke erhöillo svar härpå, återkommo de snart derefter med begäran att deras anmälan måtte hänvisas till vederbörlig domstol. Nu fann Kloth lämpligt att svara, dervid han androg att klagomålen voro »virriga»: »ehuru myeken möda jag gjort mig att finna hos mig någorlunda skälig grund och anledning till detta förhållande af mina åhörare, har den dock blifvit fåfång; folket har den gången icke varit sig sjelf mäktigt, och må jag lämpa den helige Davids händelse till mig och alltså säga: Låt dem banna, ty Herren hafver låtit dem banna! — olagligheter i pålagor kännas jag icke vid».

Denna oblyghet hjälpte honom likväl föga. Målet hänvisades till häradsrätten, och under ransakningen öfverbevisades han i sju punkter om så grofva brott och förseelser, att, som landsfiskalen Jonas Granbeck skref till konsistorium, detta gjorde honom så förhatlig för åhörarne »att hans namn synes blifva i ewerdeligt minne bland oss, såsom den der räknat och ansett mennisko-själen såsom ett stoft och kroppen efter döden som vore den af osjäligen kreatur, blott därför att de icke velat eller kunnat uppväga hans omåttliga begärelse efter slem vinning».

Samtidigt inlemnade vice auditören Gustaf Adolf Barckenbom, å större delen af Skee och Tjärnö församlingars vägnar, en skrift till konsistorium deri det säges att Kloth var anklagad,

¹ Göteb. konsist. prot. 8/11 1769 och 11/10 1775.

bland annat för att hafva på två stora böndagar idkat köpslagan och handel, att han är en trätgirig vinglare som ligger i kif och strid med sina åhörare; »att han tagit brödet från den af hunger försmäktande uslingens mun under sken af likstol, och stoppat det i sin egen omättligen prästsäck»; att han, när likstol icke lemnades honom, låtit ur grafven åter upptaga jordade barn, samt att han af liknande orsak låtit personer dö utan nattvarden, och att han en gång vid utdelandet af nattvarden i kyrkan »och sedan instiftelseorden upplästs, yttrat till den på knä framför liggande: kom ihåg, min vän, att Du är skyldig mig en daler i tikopp»!¹

Då församlingarne icke längre kunde fördraga eller betjena sig af honom, gick det så långt slutligen att de till konsistorium insände nycklarne till Skee och Tjärnö kyrkor, intill dess en ny präst kunde förordnas.

När målet den 25 maj 1771 kom före i konsistorium, begärde auditör Barckenbom att ransakningen måtte ske för öppna dörrar, hvilket dock bestreds af Kloth och nekades af konsistorium. Innan Kloth derefter ville ingå i svaromål fordrade han att hans åklagare, d. v. s. hela allmogen, eller inemot 2,000 personer, i de båda socknarne skulle personligen infinna sig, en fordran som dock äfven afslogs. Då han icke ville bekänna, kom målet till häradsrätten, som den $\frac{9}{4}$ 1774 dömde honom till 1 års suspension, men församlingarne klagade, menande att Kloth borde afsättas för alltid, böta 200 daler s:mt samt stånda i Skee kyrka uppenbar kyrkoplikt två söndagar.

Kongl. maj:t dömde honom slutligen den $\frac{6}{3}$ 1778 till afsättning, hvarefter han den 16 maj samma år afkläddes kappa och krage i konsistorium.

Ett egendomligt mål, som kan sägas höra till denna kategori — begäret att vilja tillegna sig penningar, — var 1760 före vid ting men synes aldrig blifvit afdömdt. Förhållandet var att en inbrottsstöld blifvit begången i Winbergs kyrka. När härom undersökning anställdes vid Häradsrätten den 16—21 januari nämnde år, kom, enligt till konsistorium skrifven berättelse (prot. $\frac{9}{2}$ 1760)

---

¹ »Tikopp» är en viss afgift, egendomlig för Bohuslän. Jemf. Göteb Konsist. prot. $\frac{5}{6}$, $\frac{24}{11}$ och $\frac{12}{12}$ 1770, $\frac{8}{5}$, $\frac{23}{5}$ 1771 samt $\frac{16}{5}$ 1778.

i dagen, dels att man vid kyrkogårdsmuren hittat en hoftång som uppgafs tillhöra furiren Bökman, något som denne äfven ansåg troligt emedan han förlorat en sådan, hvilken ännu icke kunnat tillrättas finnas, och dels »att vice kollega magister *Widdik Bökman* den 21 aug. vid solens uppgång varit sedd ej långt från kyrkogårdsmuren, och den 22 d:s i dagningen varit sedd i neijden af kyrkan».

Häraf är uppenbart att man koncentrerade misstankarne om stölden på den senare, men att bevisen mot honom ännu icke voro af den art att han kunde åtalas. Vid ett följande ting nödgades man af Hofrätten begära ny domhafvande, enär den nu varande komme att höras som vittne i målet — och dermed synes ransakningen vara slut. Orsaken till denna utgång är oss obekant, men torde stå i samband med att Bökman samtidigt försvinner ur Göteborgs stift, åtminstone nämnes han icke senare i Skarstedts Herdaminne.

Om hans föregående må nämnas att han var son till af lidne kyrkoherden i Winberg, blef 1749 utesluten ur nationen i Lund, ville 1752 taga prästexamen men var klen i theologien; en liten tid vice kollega vid skolan i Göteborg men nödgades afgå såsom oordentlig och okunnig.

Det mest upplysande exempel man för den tiden kan välja på prästernas girighet, torde dock erbjudas af kyrkoherden i Örby och Kinna *Johan Gustaf Bennich*, till hvars meritförteckning det i öfrigt hörde att han låg i mångårig process med konsistorium angående konrektor Svalas testamente, samt att han 1753 varit suspenderad på två månader för sidovördnad mot konsistorium.

Ransakningen i vårt egentliga ämne föregås 1762 af en annan rörande vinhållningen, som Bennich åtagit sig, men, när han väl uppburit betalningen därför, icke ville fullgöra. På kallelse att inställa sig till förhör, svarade Bennich att han icke ämnar komma, »emedan ingen vederdeloman får vittna, döma eller någon laglig åtgärd sjelf föröfva, och det är landkunnigt att de konsistoriales, som nu för tiden representera konsistorium i biskopens frånvaro, äro med undantag af domprosten samtliga hans uppenbare ovänner, med hvilka han inför verdslig rätt ligger i delo (angående testamente), »och», tillfogar han, »vill han förmoda att

konsistorium. hädanefter förskonar honom från stämningar, kallelser, monitorier och dylikt af samma smak».

Konsistorium var dock icke alldeles af samma åsigt, utan anmodade Landshöfdingeembetet att dels tilltala honom för vanvördnad och dels låta inställa honom genom kronobetjeningen. Vid den derpå följande ransakningen förnyade församlingarne klagomålen, nu understödde af Generallöjtnanten Reinhold Johan von Lingen, samt berättade att, då kyrkoherden svikit aftalet om vinet, hade man hindrats att begå nattvarden. Då man nu sporde fullmäktige om alla i församlingen angåfvo sig till att begå nattvarden förliden påsk, lemnades följande för deras religiösa ståndpunkt synnerligen karakteristiska svar: »Jo, de gåfvo sig an efter vanligheten, hvilket sker rotetals, då 3 rotar tillika kommunicera, berättandes härjemte att terminerna till sådan allmän kommunion äro fyra om året, nemligen påsk, pingst, mikelsmässetiden och jul; de som icke i sina rotar framkomma förrän efteråt pläga de kalla plocket».

Den egentliga och viktigaste anklagelsen mot kyrkoherde Bennich rörde sig likväl derom, att han skapat sig en icke obetydlig inkomstkälla af ungdomens första nattvardsgång. Han hade nemligen satt i fullkomligt system att innan någon fick konfirmeras, skulle han betala mer eller mindre till kyrkoherden därför. Såsom bevis härpå åberopade församlingarnes deputerade inför konsistorium:

Erik Svensson i Kullared, som mutat kyrkoherden med 2 daler s:mt;

drängen Bengt Svensson vid Kungsfors, hvilken blef drifven från nattvarden för det han ej kunde läsa; mutade dock med 4 marker smör;

drängen Lars i Stockagården likaså med 2 daler s:mt;

drängen Börje Svensson, som förut tjenat i Seglora och der gått till skrift i två, tre år, fick, när han flyttade till Örby, icke gå till nattvarden förr än han gaf kyrkoherden 6 mark i hvita penningar;

En piga hade fått betala dubbel kontribution, först 5 daler för tillåtelsen att *börja* nattvardsläsningen, och sedan »en ost som

vägde öfver ett pund» innan hon fick gå till skrift, ehuru hon väl kunde;

»Åboen Sven Svenssons i Håfven piga måste af samma orsak gifva en ost;» m. fl.

Några vägrade likväl att lemna mutor. Så hade kyrkoherden förgäfvos »hotat åbon Jöns i Åkestorp och lofvat honom ondt, för det han icke fått af honom smör och ägg för det hans söner fått gå till nattvarden». Det var endast undantagsvis någon hade mod att uppträda såsom »drängen Jon Gabrielsson, som nu var soldat och kallade sig Lidberg, hvilken, när han tjenade hos Bengt Persson i Harpebol, gick till kyrkoherden att läsa». Och när han gått nära ett år, och var ganska väl försigkommen i sin kristendom, bad han kyrkoherden få komma fram till nattvarden, men denne begärde då mutor, hvarpå drängen svarade, att i den händelse kyrkoherden icke ville släppa honom fram, går han till Göteborg och angifver det för biskopen, hvarpå kyrkoherden luggade drängen, men tog räddhåga och lät honom gå fram».

Delta skamliga tilltag, som bedrifvits under en lång följd af år, hade vållat att vid den tid, då klagomål häröfver anfördes, fanns en myckenhet unga män och qvinnor i Örby och Kinna mellan 20 och 24 år, hvilka aldrig blifvit konfirmerade och sålunda icke kunde gifta sig, men bland hvilka funnos de som hade eget hemmansbruk. Tillståndet hade slutligen blifvit så olidligt att »en stor del ungdom nödgats flytta utur gället, för den svårighet der är att få gå till Herrens bord».

Den anklagade hade emellertid i sitt penningbegär icke inkränkt sig till påläggande af dylika extra skatter. Dels hade han tagit pengar ur kyrkkistan, under förevändning af en fordran; en annan gång hade han enligt vittnens intyg lagt sig till med insamlade kollektmedel, af en hemmansegare uppburit prästrättigheterna två gånger för ett år o. s. v.

Bönderna besvärade sig i öfrigt att de aldrig kunna komma öfverens med kyrkoherden, utan att han »alltid talar och svarar vrångt, brukar kif och trätor, tvedrägt och bannor, samt att han icke är nöjd med den efter eldsvådan åter uppbygda prästgården, utan öfverfaller dem af församlingsborne, som komma dit, med skällsord, sägande att de byggt en tjufvekista» — ett påstående

som synes varit riktigare än kyrkoherden måhända ville medgifva.

Slutligen berättades att under en pågående sockenstämma hade infunnit sig en i socknen boende »häst- och hundeflåare» — i och för sig gifvetvis en person hvars yrke ansågs så nesligt att man knappast utan att lida till sitt anseende kunde hafva med honom annat än den allra nödvändigaste beröring; men icke nog med att han djerfts infinna sig, utan han hade dertill gifvit något tillkänna om sin dotters nattvardsgång, »hvilket var så nedrigt att man det ej vill omröra». Vid konsistorii närmare efterfrågan upplystes att »nedrigheten» bestått deri, att hudafdragaren köpt en hund som Bennich ville af honom öfvertaga och äfven erhöll men ej betalade. När då säljaren kräfdes kyrkoherden och ville hafva åter sina utlagda penningar, hade den senare svarat: »Du kan hafva tid att gifva mig den hyndan för det din dotter fått gå till nattvarden.» Som denne icke var af samma tanke stämde han kyrkoherden till tinget, der saken förliktes så, att den senare skulle för hunden betala 3 skäppor råg, men äfven häri lurade han hudafdragaren, som, enligt socknebornas intyg, aldrig fick mer än 1 skäppa och 3 kappar.

Ehuru böndernas begäran att Bennich måtte afsättas understöddes af den i församlingen boende generallöjtnant von Lingen, och fastän allt talade för en sådan åtgärd, kunde dock konsistorium icke besluta sig härför, utan suspenderades han på 6 månader.¹

Brott mot sedligheten voro, särskildt bland de yngre prästerna synnerligen allmänna. Men äfven de äldre voro i detta fall icke fritagne från samma förseelser, och om sjelfve biskop *Georg Wallin*

¹ Göteb. konsist. prot. $\frac{31}{3}$, $\frac{5}{6}$, $\frac{12}{5}$, $\frac{16}{6}$, $\frac{28}{7}$, $\frac{3}{11}$, $\frac{10}{11}$ och $\frac{22}{11}$ 1762 samt $\frac{18}{2}$ och $\frac{15}{5}$ 1765. På den första kallelsen $\frac{21}{3}$ 1762 kom han icke, ej heller infann han sig $\frac{16}{6}$ s. å. och nekade likaledes att infinna sig $\frac{28}{7}$, då han dömdes till 6 månaders suspension för sidovördnad och genstörtighet »samt i betraktande af att han i många år legat i process med åhörarne, varit suspen-

heter det: »För den krassa sinlighet som lägges Herrnhutismen till last, lärer Wallin sjelf ej varit främmande; man har en handskrifven uppgift derom, hur han på sina biskopsvisitationer var känd för sina amouretter.»¹

En som tilltalades såväl härför som äfven för andra förseelser var kyrkoherden i Breared *Carl Rubbo*. Den 22/5 1776 heter det härom i konsistorii protokoll: »Emedan ett rykte förmäler att han i sitt lefverne uppför sig epikureiskt, i lättja och vällust, utan håg att sköta embetet, samt visat förakt för kristendomen och nådemedlen», så skulle bref afgå till kyrkoherden i Laholm att härom ransaka.

Härpå svarade denne att, om man skulle tro ryktet i hela dess vidd, så hade han intet betänkande att sätta Rubbo ibland de ovärdigaste och oskickligaste bland prästerskapet. Emellertid var han öfvertygad om hans straffbarhet derhän, att hans mening på samvetet vore att skulle man lagligen förfara borde Rubbo mista embetet.

Härefter beordrades kontraktsprosten att företaga ny undersökning, hvaraf resultatet blef att, ehuru denne synbarligen ville öfverskylla hvad han kunde, ansåg han sig icke böra dölja att Rubbo icke på en längre tid varit synlig i Guds hus. Nu inkallades

---

derad 1753 på 2 månader och 1760 pliktat för uteblifvande.» Emellertid hindrade honom icke allt detta att under tiden söka Winbergs pastorat, dervid han tillika hade fräckheten anhålla »att, som alla inom konsistorium utom domprosten äro hans vederparter, detta ville, för att taga hans ansökan i skärskådande, associera sig med andra ledamöter af stiftets kyrkoherdar, förmodandes han att intet till ledamöter tages andra än kyrkoherdar och deras vederlikar och ingalunda gymnasiadjunkter, hvaraf man likväl nu för tiden i Göteborgs konsistorium ser ett besynnerligt exempel.»

1774 klaga bönderna att Bennich var aldeles afsigkommen och »onyttig vorden att sköta embetet.» Han dog fem år senare.

Till sådane präster som Bennich kan för öfrigt hänföras kyrkoherden i Okome *Johan Lindman* som 26/8 1773 var instämd till tinget af sockneborna för det han »uppburit och fordrat högre rättigheter än förr skall brukligt varit» äfvensom för andra embetsförseelser Enligt Göteborgs stifts Herdaminne af Skarstedt var han äfven 1752 anklagad för att hafva kallat kyrkoherden Elieser Poppelman »Offertjuf».

¹ Göteborgs stifts Herdaminne af C. W. Skarstedt, sid. 35.

denne till förhör. Som vanligt kom han likväl icke, utan skref i det stället att han, i anseende till ett om honom utspridt rykte, »var försatt i den sensibla belägenhet att hans hälsa står i äfventyr, och med den Breareds församlings skötsel.»

Konsistorium, hvars gunstling han måtte varit, fordrar nu icke vidare hans hörande, utan sänder honom i stället en adjunkt, och dermed var saken slut tills vidare, eller till 1778 då Rubbo återkommer med en begäran att få någon som ständigt skötte pastoratet. Denna anhållan beviljades också genast af konsistorium utan undersökning af förhållandena, men häremot reserverade sig, nu som ofta förut i dylika fall, den rättänkande kyrkoherde Brag, som androg att, »sedan kyrkoherde Rubbo nu sjelf anmält sin doglöshet för prästembetet, i den grad att hans af honom föreslagne vikarius skall vara för allt hvad till kyrkoherdeembetet hörer ansvarig, men kyrkoherden sjelf, som förmodligen förbehåller sig embetet tillkommande lön och inkomster, skall slätt intet göra, ty fordrar mitt samvete att nu åter påyrka det Justitiekanslerens bref af den ²²/₁₂ 1718 samt prästeden måtte lydast och följas», och att man sålunda med alla upptänkliga medel måtte efterspana hur det står till med kyrkoherde Rubbo. Han är ännu en medelålders man och man känner icke att han i unga åren hårdt arbetat och tröttat sig, och man bör veta huruvida han af sjukdom eller »lättja, vällust och flegma söker så alldeles undandraga sig det embete, för hvilket han dock vill njuta lönen.»

Brag föreslår sålunda att någon allvarlig präst anbefalles resa till Breared och i församlingens närvaro anställa visitation, samt ransaka efter orsaken till kyrkoherdens doglöshet till embetet, om han verkligen är sjuk, hvad lefnadssätt han för samt om han beflitat sig om ett nyktert och kristligt lif.

Efter detta kraftiga inlägg fann konsistorium rådligast återtaga sitt förra beslut och förordna om undersökning. Snart derefter syntes föramlingsborna fått mera mod, i det de mot Rubbo ingåfvo en anklagelseskrift för sådan lättja i tjensten att han brukat gömma sig i prästgården när de kommit att söka honom, liksom de äfven besvärade sig öfver att han i »fylleri med största förargelse hade förrättat juldagshögmässan.»

Innan något vidare hann att åtgöras i målet afled Rubbo samma år ¹

1771 blef vice lektorn, adjunkten vid Gymnasium *Arendt Grimberg* inkallad för konsistorium, jemte boktryckaren Immanuel Smitt, emedan den senare skulle slagit Grimberg »hvarom ett allmänt rykte i staden vill till magister Grimbergs vanheder förmåla.»

Den senare erkände att han blifvit en afton »illa handterad och slagen», och uppgaf orsaken dertill vara att Smitt låtit förleda sig dertill af »en ogrundad misstanke att Grimberg på något oanständigt sätt frestat en af Smitts döttrar, hvilken, utom det att hon icke är vid sina fullkomliga sinnen, esom oftast varit rörd af slag.» Den anklagade nekade emellertid alldeles, och »lät tvärt om förstå att denna Smittens dotter väl sjelf gifvit honom grof anledning till oanständigheter, men att han därför visat afsky!

Konsistorium fann dock saken mera tvifvelaktig än Grimberg sjelf, hvarför man uppmanade honom att vid verldslig domstol åtala våldet och få sin oskuld till ryktet ådagalagd; eljest må han »icke förtänka att han då kan anses såsom den der tagit sak på bak.»

Grimberg aktade sig emellertid, trots denna kraftiga uppmaning att stämma Smitt, utan det blef slutligen denne som stämde Grimberg för hans beskyllning att en af Smitts döttrar skulle velat förleda honom till brott mot sedligheten. ²

Äfven Regementspastorn vid Artilleriet *Anton Grimbeck*, hvilken man i det föregående sett åtalad för olydnad mot konsistorium och för hans underliga predikningar, var samma år som den föregående stämd af en enka efter en underofficer vid Regementet för det han »häfdat och under äktenskapslöfte med barn rådt» hennes dotter; som det nu spordes att pastorn ärnade träda i äktenskap med en annan, fordrade enkan att såväl lysning som vigsel måtte förbjudas honom med någon annan än dottern.

Målet hänvisades af konsistorium till domstol, som, då

¹ Göteb. konsist. prot., ²²/₅, ²⁷/₇, ¹¹/₉ 1776 samt ¹⁸/₂ och ⁸/₄ 1778.

² Parterna förliktes omsider inför kämnersrätten. Göteb. konsist. prot. ¹⁸/₉ 1771.

Grimbeck ålagts gå värjemålsed men icke kunnat, förklarade honom saker.¹

Om prästerna vid begåendet af dylika förseelser voro gifta eller ogifta, synes icke af dem tagits särdeles i betraktande. Sålunda hölls 1767 en lång ransakning i konsistorium med adjunkten vid Domkyrkan *Mårten Simson* till följd af ett rykte att hans uppförande med en flicka i staden skulle varit mindre anständigt. Härtill svarade Simson att, som man ingenting kan bygga på ett rykte», så ömmar det honom allt för mycket att konsistorium blott af en sådan anledning kallat honom till ansvar.»

Simson erinrades då att ryktet väl icke är så alldeles ogrundadt att icke hans eget uppförande dertill gifvit skäligen anledning, hvarvid han påmintes om den kallsinnighet han visar sin hustru, och hvaröfver hon beklagat sig samt vidare om den »händelsen som mellan honom och den bekanta flickan skall hafva tilldragit sig på vägen till Bagaregården, samt hur trovärdiga vittnen intyga att de sett honom en gång under högmässan åka ut med henne i slottskogen m. m».

Den anklagade nekade till alltsammans naturligtvis, och förklarade sådant vara utspridt endast af hans fiender, men konsistorium synes haft allt för väl reda på hur det var, och förehöll honom ytterligare, jemte annat som icke finnes ens upptaget i protokollet, det fria och fräcka uppförande med samma flicka vid flera tillfällen under deras samtal hvarpå bevis till öfverflöd skulle kunna anskaffas, om han vidare nekade.

Nu ansåg han ändtligen bäst att lofva hädanefter undvika allt som kunde lända till förargelse.

I öfrigt kunna talrika bevis anföras på att gifta präster begingo brott mot sedligheten. Så fick komministern i Skredsvik *Christian Böcker* år 1763 6 månaders suspension för det han såsom adjunkt i Fagered, och under det hans hustru var boende på annat ställe, begått otukt med en Botilla Christina Rhanius, hvar efter han af Häradsrätt blifvit dömd till 80 daler Smt böter och hemligt skriftermål².

¹ Göteb. konsist. prot. $23/1$ 1771.

² Göteborgs konsist. prot. $23/3$ och $4/3$ 1763.

På samma sätt dömdes 1768 den likaledes gifte adjunkten *Mårten Liberg* af häradsrätt att, på grund af frivillig bekännelse, utbetala barnuppfostringshjelp, hvarefter han suspenderades ¹.

En mer än vanligt bedräglig företeelse var adjunkten *Israel Fillman*. Första gången klagomål mot honom anföras är 1761, då en löjtnant Silfverhjelms begär att Fillman icke måtte komma på förslaget till komminister i Bollebygd, enär han å tinget öfverbevisats om att hafva uppfört sig groft och oförnuftigt emot sina åhörare, visat sidovördnad och uppstudsighet mot förman, »samt i och under embetsförrättningar utbrustit i grufveliga eder och svordomar», hvarjemte han lefde så i sitt hus (han var gift med Sara Maria Fjärman), att alla rättsinniga måste förargas.

Året derefter uppdrogs åt domprosten Ekebon att ransaka på ort och ställe om Fillmans uppförande, och den förre berättade sedermera i konsistorium att Fillmans lefverne var oroligt; att han vid senaste komministervalet gjorde sådant buller och oljud i kyrkan, att prosten Wallerius nödgades offentligen tillsäga honom att gå ut. Oenigheten mellan honom och hustrun hade gått så långt att länsman och nämndemän måste resa dit för att söka råda bot på eländet; vidare hade församlingsborna, efter det Fillman gjort en resa till Borås, måst betala de skulder han derunder åsamkat sig på källare och krogar, och slutligen har han i fylleri varit ohöflig och otidig mot kyrkoherden, samt äfven afhållit sig från nattvarden under förevändning af en process.

Inkallad till förhör i konsistorium ljög och nekade han som bruket var, hvilket dock icke kunde rädda honom från en månads suspension ².

Detta hjälpte temligen några år framåt, men 1768 inkom en begäran från prosten Anders Marschall, hos hvilken han då befann sig som adjunkt, att blifva honom qvitt, »i anseende till Fillmans otillbörliga förhållande», hvarjemte bifogades en skrifvelse från församlingens ståndspersoner och en myckenhet allmoge, deri klagas öfver hans oskickliga lefverne, hans besök på krogarne

¹ Göteborgs konsist. prot. $\frac{8}{4}$ 1768, $\frac{17}{10}$ och $\frac{12}{12}$ 1770.

² Göteborgs konsist. prot. $\frac{4}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{20}{5}$ 1761 samt $\frac{17}{11}$ 1762 och $\frac{9}{2}$, $\frac{17}{2}$ 1763.

samt att han försummade embetet och höll »vårdslösa, mera till förargelse än uppbyggelse» lädande predikningar.

När Fillman i anledning häraf ställdes till rätta inför konsistorium, erkände han att det väl kunde händt, när han var ute och åkte, att han tagit in på en gästgifvaregård för att erhålla förfriskningar för sig och hästen, samt att, när han derefter kommit ut i kölden, han blifvit af en sup bränvin så angripen, att folk som då sett honom kunnat falla på den oriktiga tanken att han varit öfverlastad, men betygade derjemte att sådant »ganska sällan» händt.

Konsistorium, som icke fann sig belåtet med denna förklaring, hotade nu att, då han icke syntes vilja bekänna, låta anställa ransakning vid tinget; Fillman anhöll då att detta icke måtte ske, »emedan han besinnat sig och bekände allt», hvarpå han suspenderades för 4 månader¹.

Allt mer stupade härefter hans väg utför, och 1771 var han instämd till tinget med Lane härad, denna gången för begånget sedlighetsbrott med en kvinna i Skredsvik. Vid ransakningen öfverbevisades han genom trenne vittnen om förseelsen, men innan dom föll, hade både han och hon afvikit till Fredrikshald, han lemnande efter sig hustrun i så utblottadt tillstånd, att hon nödgades bedja konsistorium om understöd.

Fillman var derefter nog oblyg att ett år senare, återkommen från Norge, uppträda i konsistorium och begära nytt förordnande. Han föregaf att han under tiden varit hos vänner i Bohuslän, der han legat sjuk, och på tillfrågan förklarade han sig beredd att med bevis styrka riktigheten häraf. Emellertid anhöll han som sagdt om ny plats, förklarande derjemte att han vore frikänd från lägersmålet. »Men som denna invändning var så mycket mer sanningslös, som Fillman vid tinget undandragit sig svaromål, på den grund att intet konsistorii ombud varit tillstädes, och rätten derefter uppskjutit målet, varnades Fillman att med slika osanningar innehålla, hvilka skulle göra honom än mer brottslig».

Någon ny anställning kunde han sålunda icke få, och derefter förföll han alltmer. 1775 anmäldes i konsistorium att Fill-

¹ Göteborgs konsist. prot. ²⁹/₁₁ 1768 samt ¹⁸/₁ och ¹/₂ 1769.

man icke afhörts »sedan han förra sommaren strök omkring och 1776 skref Landshöfdingeembetet i Blekinge, att han då uppehöll sig i Karlskrona, och der i sällskap med en kvinnsperson gått omkring och sökt allmosor, samt i kvarteret på en krog genom, fylleri och dryckenskap fört ett oskickligt lefverne. Året derefter föll häradsrättens utslag i lägersmålet, då Fillman dömdes att, i brist på böter, undergå 20 dygns fängelse vid vatten och bröd, till Skredsviks kyrka erlægga 16 öre Smt eller, om han det ej mäktade, aftjena dem med arbete åt kyrkan, samt att derjemte undergå hemlig skrift med aflösning. Som han emellertid först skulle stå till rätta inför konsistorium, anmodades det senare att derefter öfverlemna honom till Konungens Befallningshafvande för straffets undergående på någon af fästningarne.

Förekallad inför Konsistorium erkände Fillman att han genom sitt brott, sitt kringstrykande och sitt liderliga lefverne förtörnat både Gud och människor, men anhöll om förskoning från suspension emedan han vore fattig och sjuklig. Som likväl konsistorium fann att han redan tvenne gånger förut suspenderats för »fylleri, otukt, svordomar, försummelse i embetet och uppstudsighet mot förmän», samt dertill kom att han utan tillåtelse strukit land och rike omkring, så anmodades Konungens Befallningshafvande att mot honom anställa åtal, hvilket mål slutade så att Fillman ändtligen 1777 afsattes¹.

En värdig stallbroder till Fillman var den redan förut omtalade adjunkten *Abraham Björck*. 1776 anmälde nemligen hans svärfar, den föga bättre kyrkoherde Bennich, att Björck, som nu förestått pastorsembetet i Örby, blifvit vid häradsrätten öfverbevisad och sakfälld för lägersmål med barnamörderskan Karin Svensdotter.

Björck vidtog härfpå samma åtgärd som Fillman, och rymde till Fredrikshald, derifrån han tillskref konsistorium för att urskulda sig, tillika anhållande att, »i anseende till dess trykande nöd blifva ömt ansedd i afseende på den befarade suspensionen». Likaledes bad han att konsistorium måtte laga att saken vädjades

---

¹ Göteborgs konsist. prot. $\frac{19}{6}$ och $\frac{27}{11}$ 1771, $\frac{5}{21}$, $\frac{8}{4}$ 1772, $\frac{6}{10}$ 1773, $\frac{4}{10}$ 1775, $\frac{27}{11}$ 1776 samt $\frac{9}{4}$ $\frac{11}{4}$ och $\frac{23}{7}$ 1777.

till Göta Hofrätt, och att Björck anmälles hos Kongl. Majt. till erhållande af lejdebref för att kunna återvända, i förhoppning att konsistorium »icke ville gifva akt på hans fienders föregifvande, utan dess sak såsom ett ståndets heder och ära rörande mål med all ömhet handhafva;» — längre torde man näppeligen komma i fräckhet. Men för att ytterligare uppmjuka vederbörandes hjärtan och visa att han var verksam i sitt kall oaktadt landsflykten, begärde han dertill om konsistorii censur på en traktat med titel: »*Nobe ark, med hvad Nytt som under Christenhetens 8 särskilda skiften är skett, från början till närvarande tid.*»

Konsistorium ville dock icke lyssna till hans andragande, utan dömde honom till 6 månaders suspension, »för den förargelse han genom ett sköraktigt och i högsta måtto förargeligt lefverne åstadkommit»¹.

Beträffande andra präster, som under denna tid gjorde sig saker till sedlighetsbrott, må anföras adjunkten i Fagered *Anders Wallmark*, som till en början nekade sig vara far till det barn, hvarmed en piga i prästgården nedkom, men som vid tinget ålades gå värjemålsed, samt hänvisades till konsistorium att der undervisas om edens vigt (!), och vidare adjunkten *Jan Petter Waldstedt*, hvilken 1774 dömdes för liknande förseelse².

Slutligen bör nämnas att komministern i Brö *Wilhelm Fredrik Borgström* blef 1775 anmäld i konsistorium af kyrkoherde Dahlin för det han, som den 3 nov. föregående år gifte sig med jaktskepparedottern Regina Rearsdotter från Lysekil, redan två dagar derefter befann sig hafva en arfvinge. Dahlin hemställde dock, »om icke till förekommande af förebråelser hos det sämre slaget af åhörare, som kunde finnas så arga som okunniga, konsistorium ville finna de lindrigaste och stillaste utvägar».

¹ Göteb. konsist. prot. $\frac{18}{9}$, $\frac{2}{10}$ 1776. Björck kom tillbaka 1779 och bad då att efter 3 års suspension och landsflykt få sin plats i Örby, hvartill Brag i konsistorium anförde: »Af alla usla präster vet jag ingen som så förskräckligen skämt sitt rykte». Reste derpå till Skåne men kom 1780 tillbaka och bad att få ånyo tjena i stiftet, hvilket beviljades; dog år 1800 såsom kyrkoherde i Gärdslöf!!

² Göteb. konsist. prot. $\frac{24}{10}$ 1770 $\frac{23}{1}$ 1771 och $\frac{5}{5}$ 1773. Om Waldstedt se konsist. prot. $\frac{25}{5}$ 1774 och $\frac{27}{9}$ 1775.

Denna åsigt delades fullkomligt af konsistorium, som uppdrog åt kyrkoherden att »med ömhet och fogelighet förbehålla komministern sitt förhållande». Af präster till denna kategori hänförliga kunna i öfrigt nämnas: komministern i Kalf *Olof Hagelin*, som 1755 var stämd för det han under äktenskapslöfte häfdat en Engela Maria Carnovia i Halmstad. Han dömdes saker af under-rätten men vädjade till Göta Hofrätt.

Vidare adjunkten i Svenljunga, magister *Petter Eneroth*, som den $27/2$ 1758 dömdes af Häradsrätten för lägersmål med en piga, ehuru han var trolofvad med en annan.

Komministern i Tölö, *Birger Möller* dömdes $2/4$ 1754 af Göta Hofrätt att, efter skedd trolofning och derpå begånget lägersmål, fullborda äktenskapet med den häfdade qvinnan. Möller, som emellertid lofvat giftermål åt sin företrädare komminister Wallmarks enka, *så framt han finge komministraturen*, måste vara glad att för 500 daler Smt friköpa sig från förbindelsen till den förra.

Adjunkten *J. Fr. Bolhemius* hade likaledes på 1740-talet råkat i en »förtretlig» process angående förseelse mot sjette budet, men lyckades fria sig med edgång. Om detta mål skrifver Härads-höfdingen i Halmstads och Himle härader Jacob Fredr. Hummel den $4/1$ 1742 till konsistorium: »Några dagar före nästlidne julehelg har kronolänsmannen Johan Dahlgren sökt och erhållit laga stämning, uppå komministern vid Wessige, magister Johan Fredrik Bolhemius, för det han den 23 nästförvekne Oktober skall låtit sig finna brede vid landsvägen emellan Fastarp och Holm uti köttsligt umgänge och beblandelse med ett kvinfolk, hvilket äfven påstås att af Herr magistern må namngifvas såsom af de instämnda vittnena icke igenkändt».

En annan prästman, adjunkten *Andreas Hallenstedt*, dömdes 1758 af Himle Häradsrätt för lönskaläge.

Vi hafva nu sett de fall af brott mot sedligheten, som befrades och lagfördes, hvilka antagligen vore ett försvinnande ringa antal mot dem som i tysthet begingos eller försonades. Emellertid är särskildt det senaste exemplet med Borgström anfördt af det skäl, att brott mot sjette budet vore så vanliga att konsistorium den 31 Mars 1756 beslöt att till prästeståndet vid då pågående

riksdag hemställa, »huruvida icke unga präster, *hvilka i allmänhet före vigseln häfda sina trolofvade*, borde undergå hårdare straff än andra».

Detta uttalande af konsistorium ådagalägger bättre än alla exempel hur omfattande och djupt sedeförderfvet i denna del var bland prästerskapet.

Om det beror på ett mindre strängt handhafvande af kyrkotukten, eller om verkligen sådan ej erfordrades i lika hög grad som sedermera — allt nog, under hela 1600-talet är det, så vidt tillgängliga källor gifva vid handen, utomordentligt sällsynt att träffa ett fall, då en präst blifvit tilltalad och ännu sällsyntare naturligtvis att se honom afsatt.

Ju längre man deremot intränger på 1700-talet, desto sämre blir tillståndet, tills det, kan man nästan säga, kulminerar just i den tid, hvarmed vi nu sysselsätta oss. Grunden härtill är tydlig och klar: prästerna hafva, lika litet som alla andra, kunnat frigöra sig från den frivola verldsåskådning, hvilken, utgången från Frankrike, snart spred sig öfver hela Europa, hvartill i Sverige särskildt kom

Det omåttliga förtärandet af spirituösa drycker.

Att dricka tills man blef fullkomligt berusad var så allmänt, att ingen ålder och ingen embetsställning derifrån kunde fritagas. Från att under föregående sekler måhända mest och företrädesvis hafva fläckt de högre klasserna, adeln och militären, hade denna last så småningom trängt allt djupare in i samhällets märke, och hotade nu att ödelägga hela den lefvande generationen, samt var till finnandes icke minst bland dem som borde i detta som i andra afseenden varit en föresyn, nemligen prästerna.

Att öfverlasta sig var så vanligt, äfven hos denna samhällsklass, att det i en afhandling som denna icke är af nöden anföra några af de mera ursäktliga fallen. Det förtjenar dock antecknas att konrektorn vid katedralskolan i Göteborg *Simon Bask* den $\frac{5}{8}$ 1761

»varnades för den förderfliga fyllerilasten, hvarigenom han icke allenast åstadkommer stor förargelse, utan ock kan tillskynda sig stora olägenheter», detta efter att han, ehuru suspenderad, flera gånger befunnits öfverlastad, »och i synnerhet för kort tid sedan blifvit sedd på gatan om ljusa dagen, så afsigkommen att han icke utan nödig hjälp och ledsagare kunnat gå». Vidare kan anföras:

^{16/5} 1764 anmäldes i konsistorium att adjunkten *Sven Hedström* plötsligen aflidit på vägen mellan Istorp och Bosgården, till följd af öfvermått i dryckenskap.

^{16/6} 1762 stod komministern i Kongsäter *Knut Lundberg* anklagad i konsistorium af en sockenbo för fylleri och dryckenskap samt embetsförseelser.

^{2/12} 1761 anklagades kyrkoherden i Säfve, theologie lektorn *Elieser Poppelman* för att icke sköta sitt embete; församlingsborna, som ansågo kyrkoherden, »hvilken under tiden tager för mycket af starka drycker», fela på förståndet, berättade att han vid en begrafning i Säfve kastat allenast två skoflar mull på liket, och att »det var att befara att, om han kastat den tredje, hade han sjelf fallit efter», hvarför adjunkten nödgades fullfölja ceremonien.

^{5/10} 1768 stod nådårsadjunkten i Näsinge *Petter Starchelius* tilltalad vid häradsrätten för fylleri och derunder begångne embetsförseelser.

^{30/9} 1767 förekom i konsistorium kollega scholæ i Uddevalla *Johan Sundbeck* och begärde att få undergå prästexamen. När han dervid tillfrågades om han icke ofta plägade öfverlasta sig med starka drycker, kunde han icke neka, men tillade att han »icke desto mindre kunnat sjelf hjälpa sig hem och sköta sig, utan att omaka andra»; Så snart man icke var fullkomligt redlös, betraktades en beskyllning för fylleri såsom högst obefogad. Vid efterfrågan hos borgmästare Sam. Gadelius i Uddevalla meddelade denne att »informationsverket der mer och mer aftager, så att ingen i staden skall våga anförtro sina barn under Collega Sundbecks vård», hvarför Gadelius å flera af stadens hederligare borgares vägnar ber att han måtte näpsas.

Det torde i öfrigt vara nog att redogöra för ett antal präster, som på ett mera uppseendeväckande sätt hemfallit åt denna sorgliga last.

Mot den i det föregående omtalade adjunkten *Lars Sævedson* anförde sålunda 1769 Forshälla församling missnöje af denna anledning, men, ehuru klagomålen tydligen angåfvo att Sævedson mera var till förargelse, än uppbyggelse, nöjde sig konsistorium med att låta kontraktsprosten hålla undersökning på stället, der vid församlingen lätt förmåddes afstå från alla yrkanden mot den skyldige, mot det att han flyttades derifrån.

När han derefter transporterades till Karreby, dröjde det icke länge förr än både kyrkoherden der och församlingen begärde hans aflägsnande. Dels brukade han i husförhören göra anstötliga frågor, såsom när han sporde en gosse: »Är du döpt i Guds eller hin ondes namn; i vatten, gröt eller välling»? och dels brukade han ofta hemkomma rusig från Kongelf, ock i sådant tillstånd göra mycken förargelse. Att han dess emellan var drucken vid alla tillfällen då sådant kunde ske, var naturligt, och särskildt vid husförhör, och slutligen anfördes mot honom att, efter det han från ett trolofningskalas skulle begifva sig till en annan förrättning, hade han varit så full, att han fallit af hästen, och »vid framkomsten grufveligen svurit och förbannat både hästen och den som egde honom», och då han åter från socknebuds förrättningen ännu en gång återvändt till gården, där det förra gillet hölls, »hade hans kläder varit mycket nedsölade och kalotten affallen»¹.

En dag på sommaren 1777 hade konsistorium fått höra att komministern i Skepplanda, *Niclas Skog*, genom fylleri gifvit anledning till förargelse, hvarför han inkallades till förhör.

Tillstädeskommen frågade man efter orsaken till att det varit mässfall vid Tunge och St. Peders kyrkor sjetten söndagen efter Trinitatis?

»Han hade varit sjuk.»

»Hade han aldrig haft bränvinsflaskan med sig i kyrkan?»
Bekände att så varit.

Frågades om han icke vid gudstjenstens förrättande i Skepplanda sistlidne Kyndelmässodag stannat och tystnat, sedan han icke förmått uppläsa mer än hälften af Evangelium, och derpå gått ned af predikstolen med denna utlåtelse: »Om någon har

¹ Göteborg. konsist. prot. ²⁵/₁₀ 1769, ²⁹/₁, ²⁹/₄, ¹³/₅ och ¹⁷/₆ 1772.

något att emot mig påminna, så är jag hemma i Hålanda socken och gården Höga?»

Vidgår att så skett, samt att han varit öfverlastad den dagen, hvarjemte han på fråga upplyste att han super sig full af bränvin.

Derefter heter det i protokollet: »som konsistorium på komminister Skogs åtbörder och ställning kunde tydligen märka att han äfven nu ej vore nykter, frågades han slutligen om han kan frångå det ju han nu, stående inför konsistorium, är af drycker öfverlastad, hvartill han svarade att han icke heller detta kan förneka, men bad i djupaste ödmjukhet om tillgift för sina förseelser, samt att få hjälp i embetet, emedan han sade sig nu för tiden vara af sjukdom ganska mycket besvärad.»

Emedan förbrytelsen var af alltför grof natur, för att den skulle kunna försonas med suspension, hänvisades målet till Ahle häradsrätt. Här inträffade dock det högst anmärkningsvärda, att häradsrätten frikände Skog, ehuru denne i konsistorium erkänt sina förseelser. Vid denna utgång beslöt konsistorium ingå till justitiekansleren med berättelsen härom, och tillika underställa honom omöjligheten att med sådant för ögonen kunna handhafva kyrkoordningens föreskrifter gent emot oordentliga och brottsliga präster.

Det som händt lände emellertid Skog på intet sätt till varning, ty redan året derefter berättade Carl Johan Brag i konsistorium ett rykte att han skulle vid dopförrättning i Hålanda kyrka en söndag helt nyligen varit så öfverlastad, att han släppt handboken, sedan han oredigt läst något af dopformulärets början, och velat gå bort utan att förrätta dopet. Då tog en mamsell Falk, som tillnörde Lagman Reutercronas hus, upp handboken, gaf den åt prästen och bad honom flera gånger fullfölja ceremonien. »Hvad, är inte barnet döpt?» frågade då denne, hvarpå han åter började förrätta dopet. Härvid glömde han dock att gifva barnet namn, men begagnade i stället följande formulär; »Jag döper dig namn Faderns, Erik och Sons!» När han dertill glömde att läsa såväl tacksägelsen och välsignelsen som förmaningen, men deremot sedan allt var slutadt som det kunde och prästen, fullkomligt glömsk af hvad som skett, sporde hustrun som bar barnet hvarför hon icke höll fram det att döpas, så nödgades man

bära barnet till en annan präst för att få handlingen ordentligt förrättad.

Äfven nu erkände Skog inför konsistorium i det närmaste hvad som lades honom till last, och äfven detta mål förvisades till häradsrätten. Att det icke gick fort med ransakningen härutinnan och dom i målet, kan slutas deraf att han ännu tjenstgjorde 1780, då det berättades att en söndag, när han predikade, två personer måste stiga fram och med våld taga honom ur kyrkan och leda honom hem. Han hann dock slutligen blifva afsatt innan han 1781 afled¹.

Adjunkten i Träslöf, *Bernhard Lindberg*, var ett värdigt motstycke till den föregående, ehuru han icke hann lefva nog länge för att blifva afsatt. Han inkallades den 27 april 1763 för konsistorium, anklagad för omåttlighet i bränvinsupande, hvarför han, sedan felet erkändts, erhöll varning. Detta hjälpte naturligtvis icke, utan snart derefter, blott ett par månader senare, skref hans kyrkoherde att Lindberg bland annat kommit förliden Annandag Påsk hem från Varbergs fästning »rusig och i ett mindre behagligt tillstånd, men sedan han legat en stund i klockarens hus, dit han med tillhjälp blef bragt sedan han några gånger fallit omkull, förrättade han gudstjensten utan att någon kunde märka det ringaste».

Förekallad erkände han att han »ju någon gång haft för mycket till bästa», men förklarade att detta för ingen del harrörde af någon böjelse för dryckjom, eller att han druckit för mycket, utan saken var att han tålde för litet.

Man skulle måhända föreställa sig att han efter detta dömdes till någon tids suspension, men han erhöll endast förmaningar och flyttades att lyckliggöra en annan församling. Här hade han icke tillfälle att längre än några få månader utöfva sin uppbyggliga verksamhet, ty han hade olyckan att strax derpå supa ihjäl sig (^{6/5} 1764), samt blef vederbörligen begravnen, men väckte som sådan vida större ruelse hos konsistorium än han någonsin förmått göra som lefvande. Att han fört ett skamligt lefverne och varit en stötsten för åhörarne, det hade icke rört vederbörande

¹ Göteb. konsist. prot. ^{18/6}, ^{16/7} 1777, ^{13/5}, ^{16/9}, ^{11/11}, ^{18/11} 1778.

i annan mån än att han blifvit transporterad till annan ort, men att han blifvit begrafd på vanligt sätt och icke jordats i tysthet, då det var allmänt bekant att han ådragit sig döden genom eget förvållande, det syntes konsistorium så straffvärdt, att ransakning härom inleddes och hade så när ledt till suspension för den präst, som förrättat begrafningen¹.

Det vill nästan synas som tyvärr lärarne vid gymnasiet och skolan i Göteborg företrädevis varit begifna på denna last. Det är förut påvisadt att lektor Eliezer Poppelman och konrektor Simon Bask dukat under härför. Ytterligare exempel härpå föreligga. Så förekallades 1777 adjunkten vid gymnasium, magister *Carl Henrik Bundy*, i konsistorium, sedan man kommit i erfarenhet af att han förde ett supigt och oskickligt lefverne.

Den anklagade yttrade att, »hvad mitt embete beträffar, vet jag mig ej hafva gifvit den minsta anledning till anstöt», men i öfrigt nekade han icke »det har ju kunnat gifvas allmänheten och kanske ovänner någon anledning att tänka och döma om honom», men försäkrade att sådant aldrig derefter skulle ske. Han uppmanades nu att bekänna allt, helst det var så kunnigt att det icke längre kunde döljas, och biskopen erinrade att Bundy vid en lektion den biskopen bevistade »befunnits nog förstörd», liksom äfven domprosten intygade att han »mött adjunkten straxt innanför Nye Port i ett ganska bedröfligt tillstånd, nog oviss om sina steg, och så beskaffad att han ej kunde draga någon känsla af domprosten;» äfven doktor Roempke berättade sig hafva en morgonstund sett Bundy ganska väl plägad, samt att detta hans tillstånd »nöjsamt» blifvit bemärkt af både gymnasister och andra.

Det lönade sålunda icke mödan att neka, utan lofvade han nu att aldrig hädanefter smaka vin eller bränvin.

Hur detta löfte hölls, finner man af en ny ransakning endast två månader senare, då det heter att man fått höra det Bundy

¹ Göteb. konsist. prot. $11/4$, $30/4$, $11/6$ 1777. Bundy, som sedermera blef math. lector vid gymnasium, lärer varit en utmärkt lärare, men kunde tyvärr icke frigöra sig från dryckenskap, så att ännu 1783 biskopen i konsistorium androg att han förnyade gånger brutit sitt nykterhetslöfte, och nu senast på en måsells Müllers begrafning åstadkommit stor förargelse, så att gymnasii-ungdomen med åtlöje åskådat sin lärares äfventyrliga svängningar.»

blifvit för några dagar sedan befunnen öfverlastad, och klockan 2 på natten hemförd till sin bostad. Härom tillspord, kunde Bundy icke neka att han kommit sent hem, men var ingalunda öfverlastad; »han kunde icke tillstå detta», yttrade han naivt, »ty då skulle han blifva suspenderad och sådant vore hans ruin, både emedan gymnasiungdomen då (!) skulle förlora all aktning för honom, och han äfven mista den lilla förtjenst han har genom enskild undervisning.» Han sade sig sålunda icke kunna bekänna att han varit öfverlastad, men bad tillika att konsistorium ville hafva medlidande, om icke med honom, så dock med hans hustru och fattiga barn.

Slutet blef att Bundy, i anseende till sin stora fattigdom och »utmärkta skicklighet», äfven denna gången slapp undan med en varning¹.

Ytterligare en annan skolman, adjunkten vid gymnasium och vice lektorn *Arendt Grimberg*, förut tilltalad för sedlighetsbrott, stod äfven till rätta för fyleri flera gånger. Redan 1767 var han härför anklagad och erhöll andra varningsgraden. Året derpå anmälde Lektor Rosén att Grimberg blifvit hemförd full af en åkare och under vägen hade han fört ett sådant oljud, att pöbeln från alla sidor stött till och följt honom till hans bostad. Detta intygades äfven af lektor Wallenstråle, hvilken tillade att han då händelsevis kommit att besöka Grimberg, som dervid oförsynt och försmäddligen yttrat sig om konsistorium, med många eder försäkrande om sin skicklighet att predika lika bra som någon konsistorial, hvarefter han samma afton gått till traktören Bonge, för att underhålla ruset.

Åkaren, som efterskickades af konsistorium, vittnade äfven att Grimberg vid tillfället varit så full att han måste bäras i och ur släden in i hans rum, och att, när han der sattes på en stol, föll han i golfvet och slog sig. Derefter lades han på en bädd som låg på golfvet, der han sjöng sig i sömn.

När Grimberg derefter inkallades till förhör, nekade han till

---

¹ Göteb. konsist. prot. $\frac{27}{4}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{8}{7}$ 1763. Kyrkoherde G. F. Hjortberg, hos hvilken han var som adjunkt när han dog, intygade att Lindberg hade ett omåttligt begär efter bränvin »undantagandes de två sista dagarne af hans lefnad, då han icke smakade annat än svagdricka.»

alltsammans, förklarande det bero på en »hemorroidalsjukdom, samt en prässning af blodet mot hufvudet». Efter påvisande hur otroligt detta var, särdeles då man förut kände honom såsom begifven på starka drycker, vidhöll han likväl sitt påstående, »och visade sig i öfrigt nog fräck i tal och åtbörder».

Deremot vittnade boktryckare Emanuel Smitt, i hvars hus Grimberg bodde, att denne kommit och begärt brännvin, samt när detta nekades honom, visat sig så oregerlig att Smitt, derest icke Grimberg varit präst, skulle låtit efterskicka vakten att föra honom i arrest. Mot sin hustru hade han därjemte varit så elak, att den lille sonen esomoftast kommit ned till Smitt med orden: »kom upp, kom upp mäster Smitt, min far vill ta lifvet af mor!»

Att neka tjänade sålunda till intet, och Grimberg suspenderades på 4 månader. Vid suspensionstidens slut anmälde hans vikarie, magister Bengt Öhrvall, att Grimberg flera gånger under densamma varit full, hvilket han åtog sig bevisa vid domstol. Både Wallenstråle och domprosten Ekebon voro derföre af den åsigten att han icke borde få tillträda sysslan innan ransakning härom egt rum vid verldslig rätt, men de öfrige ledamöterna af konsistorium fäste icke afseende vid Öhrvalls angivelse, utan resolverade att, sedan man »med säkerhet (!)» inhemtat att Grimberg under suspensionstiden uppfört sig nyktert och passande, förklarades han lämplig att åter inträda i tjänstgöring.

Hur pass lämplig han var visade sig när han två år senare hade att stå till rätta för fylleri, men särskildt när han anklagades 1777 i konsistorium, der han till råga på allt tjänstgjorde som adjungerad ledamot. Uppmanad att förklara sig öfver ryktet om dryckenskapen, uppsteg han från sitt säte bland konsistoriales och anförde huru som han, som läkareattest visade, varit sjuk i frossa, och anhöll om ursäkt ifall under sjukdomen något mindre regelbundet skulle förelupit, helst densamma »nog häftigt och med hufvudyra honom ansatt.»

Sedan han emellertid lofvat att aldrig mer förtära starka drycker, förskonades han för denna gången, »med varning att, om han med någon dylik förseelse skulle beträdas, blir han utan förskoning från sysslan alldeles removerad.» Sedan Grimberg, hvilken under öfverläggningen härom afträdt, åter inkallats och fått

höra konsistorii utslag, »tackade Herr doktorn för konsistorii tillgift, och intog åter sitt konsistorialrum».

Löftet hölls lika litet som i det föregående fallet, och året härefter anmäldes ånyo att Grimberg för några veckor sedan visat ett anstötligt uppförande, till följe af öfverlastning med starka drycker, och vittnen intygade att han vid besök i Vauxhallen fallit omkull, hvarefter han, klockan 3 på eftermiddagen fått en karl att följa sig till en bekant, der han blef liggande en stund, och sedan derifrån af karlen hemförd, »men ej buren, hvarvid dock byxorna hängde ned på Herr lektorn».¹

Ett bland de bedröfligare exemplen på dryckenskap bland den tidens präster erbjuder adjunkten vid Domkyrkan i Göteborg *Mårten Simson*, redan förut omtalad för osedlighet. När det 1773 om hans uppförande anställdes ransakning inför konsistorium intygade bland andra en löjtnant vid artilleriet Zacharias Aurell att han hade sig bekant att Simson dricker »braf», och att han mött den senare en dag på väg till kyrkan att förrätta bönen, vid hvilket tillfälle han var fullständigt drucken. Andra personer, som varit inne i kyrkan vittnade härom att Simson varit så full att han icke förmådde göra tjensten, utan anlidade en supbroder *Fernow* från Vermland härom, och blef sjelf sittande i präststolen, med fötterna liggande på bänken.

Fernow var emellertid föga bättre deran. När han kom upp på predikstolen, »läste han först en vers mycket högt, men psalmen dåligt; läste sedan den långa kyrkobönen för öfverheten, den han ej kom ut med; begynte likaledes »Barmhertige Gud» men hann ej till slut dermed, hvarpå han läste högt Fader vår och föll dervid på knä, och ändtligen begynte han välsignelsen tvenne gånger men kom ej ut med honom.»

När Fernow kom ned från predikstolen och erinrades om att han försummat att efter vanliga bruket sjunga en vers, ställde han sig utanför prästestolen och bläddrade i psalmboken efter någon lämplig sådan, men som han ej kunde finna någon vinkade Simson åt klockaren att han skulle leda Fernow in i prästestolen,

¹ Göteb. konsist. prot. $\frac{1}{7}$ 1767, $\frac{30}{1}$, $\frac{27}{1}$, $\frac{28}{1}$ 1768, $\frac{16}{10}$ 1771, $\frac{8}{1}$ 1772, $\frac{18}{1}$ och $\frac{25}{6}$ 1777 samt $\frac{23}{12}$ och $\frac{30}{12}$ 1778.

hvarefter båda förblefvo der en stund, medan folket stod omkring och väntade att få se dem. Ändtligen gingo de ut »och raglade intet.»

Före bönen hade varit barndop i kyrkan, derom klockarens dräng berättade att de båda prästerna grälade om hvem som skulle förrätta detsamma, samt att Fernow högg fast i Simsons kappa när denne gick fram till dopfunten; efter ceremonien, när faddrarne skulle gifva pengar till lasarettet, hörde drängen hustrun, som bar barnet, säga: »Gud bevars hvad drucken han var!»¹

Komminister *Lars Sjörin* i Lundby var ett motstycke till den föregående. Han anklagades 1765 af församlingsborna för fylleri i allmänhet, samt att han till och med vid gudstjensten varit så öfverlastad att han glömt bönen Fader vår under predikan, dels ganska kort och otydligt gjort tjensten på predikstolen, dels icke kunnat läsa de vanliga bönerna, ja icke en gång Herrens välsignelse efter predikan.

När derefter konsistorium sporde församlingsborna närmare om hans förhållande i och utom embetet, förklarade en inspektor Lorens Algerus på Pölsebo att han aldrig sett oskickligare prästman; komministern hade ofta varit drucken på predikstolen, och brukade han eljest sitta bland drängar och knektar på »Algerii krog, Färgestaden kallad», hvarjemte han nyligen i dryckenskap ridit omkring tegelugnarne i bruket så att kalotten fallit af honom, och drängarne drifvit sitt apespel med honom. Derför har Algerus svårt att öfvertala sitt folk besöka Guds hus, emedan de deraf icke vänta sig någon särdeles uppbyggelse, och när han straffar dem för svordom, veia de alltid åberopa sig på att prästen gör så med. Den anklagade erkände större delen af hvad som lades honom till last, lofvade bättring samt att göra församlingen offentlig afbön. Äfven han slapp ifrån saken utan svårighet; visserli

---

¹ Göteborgs konsist. prot. ¹⁶/₉ och ⁶/₁₀ 1773. Fernow är den bekante författaren till Wermlands historia. Vid förhöret i konsistorium berättades om honom, att han en gång »förliden sommar hos Holländskan utom Carls port varit så öfverlastad, att några andra som ditkommit drifvit ut hans sällskap, men lagt Fernow på ett långt spelbord, der han sofvit ifrån kl. 5 om morgonen till middagen, då han blifvit ledsagad in i staden till traktören Häggstrand, der han åter öfverlastat sig och blifvit utkörd!

gen protesterade lektor Beyer, och ville att målet skulle förvisas till världslig rätt, men konsistorium förklarade sig deremot, anförande att Sjörens bekännelse egentligen ej varit så graverande(!).»

Tvenne år senare förekom åter Sjörin i konsistorium. Man hade erfarit att han icke blott fortfor med sitt oordentliga leverne, utan derjemte äfven att han »nyligen befunnits af starka drycker öfverlastad och sofvande på kyrkvägen», samt när han blifvit väckt bjudit till, full som han var, att predika, »men försummat eller varit oskicklig till kommunionen,» så att prosten, Lektor Sven Jacobsson, måste kommunicera först församlingen och sedan sig sjelf.

Prosten, som synes varit mycket verksam att hålla Sjörin om ryggen, hade nog mod att skrifva till konsistorium och förklara att de grofva beskyllningarne mot den senare saknade all grund, men detta hade till påföljd att såväl Sjörin som Jacobsson kallades att inställa sig till förhör, jemte ett antal personer af båda socknarne.

När saken derefter kom före, infunno sig de båda förra, men inga ombud för församlingarne. Det är alldeles tydligt att prosten öfvertalat dem stanna hemma, helst han inför konsistorium förklarade att ombud visserligen blifvit kallade, men att han trodde så mycket mindre någon skulle infinna sig »som hela församlingen vet att ryktet är ogrundadt.»

Att Sjörin under sådana förhållanden nekade hafva varit drucken, är sjelfklart. Han erkände visserligen att han då och då tager sig en sup, men har icke varit öfverlastad eller någonsin sofvit på kyrkvägen. Som han dock icke kunde neka att han åtminstone befunnits liggande der, så förklarade han saken så att han en gång hade olyckan blifva afkastad af en yr häst, dervid han stötte sig så illa, att han måste ligga på vägen tills kyrkfolket hann komma honom till hjälp.

Det är alldeles obegripligt att konsistorium lät saken bero härvid, och att man inskränkte sig till att blott gifva honom en varning.¹ Som han emellertid omöjligen kunde bibehållas i tienst, öfvertalades han att mot underhåll antaga en vikarie.

¹ Göteb. konsist. prot, ¹⁸/₉, ²⁵/₆ och ²/₁₀ 1765 samt ⁸/₄ och ²⁹/₄ 1767.

En lika sorglig företeelse var prästmannen *Olof Carlsson Kjerrulf*. Efter att, på grund af mål anhängiggjort i kämnersrätten i Göteborg och derefter afdömdt i Göta Hofrätt, hafva blifvit suspenderad 1756, återkom han 1762 inför konsistorium, med anhållan att åter få inträda i embetet.

Han tillfrågades då om han nu öfvergifvit bränvin och andra starka drycker?

»Ja.»

Hvar befinner sig hans hustru?

»Vet icke. Sjelf har han varit informator under de senare åren hos handlanden Carl Jönsson i Göteborg.»

Det kunde nu visserligen ansetts försigtigt om konsistorium hos den senare gjort sig förvissad om Kjerrulfs uppförande, men detta ansågs förmodligen öfverflödigt, och han återfick sålunda sina rättigheter som präst, samt förordnades till adjunkt i Råda.

I hvilken grad han numera afsvurit bruket af bränvin och starka drycker visade sig snart då redan den 4 maj följande året en del af Råda församlings medlemmar inkallades inför konsistorium för att höras, berättande att Kjerrulf sistlidne Långfredag visserligen höll på att falla af hästen när han kom till kyrkan, »men blef intet ledd hvarken i kyrkan eller upp på predikstolen, fast han raglade några steg, då han gick ned af hästen, äfvensom då han gick uppför gången i kyrkan.» »Men», förklarade vittnena, »sedan predikade han vackert, och lyste ordentligt på komminister Svarthens påskoffer». I öfrigt ville man gerna behålla honom och var nöjd med honom, blott han söpe någorlunda måttligt --- en fordran som tyckes fullt berättigad.

Det framgår äfven af ransakningen att åhörarnes fordringar på nykterhet hos deras själasörjare för ingen del voro öfverdrifna, ty när förhöret började taga en kinkigare vändning och de sågo sig i fara att mista Kjerrulf, förklarade de att saken väl icke vore så mycket att göra väsen af, och att de »dessutom aldrig sett honom falla af hästen.»

Förseelserna voro dock för stora för att man skulle kunna blunda, och sålunda blef han åter suspenderad på några månader. Nu inträffade emellertid det icke minst egendomliga i denna rätte-

gång. Kjerrulf hade nemligen fräckheten att i Göta hofrätt anföra besvär öfver att konsistorium, »på ett blott rykte om liderligt uppförande», kallat och stämt honom inför sig.

I förklaringen öfver detta besvär anförde däremot konsistorium att det visserligen icke var första gången Kjerrulf blifvit tilltalad: 1751 suspenderades han för liderlighet på 6 månader; derpå var han 1756 anklagad återigen för fylleri och samma år stämd af landsfiskalen Warlund för i Göteborg öfvadt fylleri och derunder begången Gudsfrösmädelse, och, ehuru han vid kämnersrätten icke kunde bindas till det senare grofva brottet, »kunde han så mycket mindre befrias från det förra, som rättens ledamöter liksom hela staden sett allt för öfvertygande prof hos denne ståndets ovärdige medlem, icke att förtiga det han till och med vid kallelse inför konsistorium befunnits öfverlastad. Äfven anfördes att han, vid stämning till det senare, vägrat komma, under förvändning af svårt väder, väglag och brist på skjuts, allt under det han samtidigt vistades — på en källare i Göteborg.

Denna förklaring var dock icke tillfyllestgörande, utan förnyade Kjerrulf besvären mot konsistorium, nu öfver att han blifvit suspenderad, fordrande att konsistorium måtte åläggas under tiden bestå honom med lön och föda. Detta gick likväl för vida och konsistorium skref sålunda till Hofrätten, påpekande fräckheten hos Kjerrulf, allmänt känd såsom en supig och liderlig person, den der som en vagabond lupit omkring så att man icke vet hvar han varit, hvarför Hofrätten torde befordra honom till det straff hans vanvörndnad förtjenar.¹

En bland de allra värste af den tidens präster var adjunkten i Myckleby *Nicolaus Munck*. Han var instämd till konsistorium den 14 Juli 1762, i anledning af ett rykte om ett »i lära mindre uppbyggeligt, och i lefverne mindre anständigt förhållande;» de omständigheter, som under ransakningen kommo i dagen, äro så betecknande, att förhöret torde böra någorlunda fullständigt återgifvas:

Sedan Munck betygat att han icke på något sätt gjort sig saker till embetsförseelser, tillfrågades han om han påminner sig

¹ Göteborg. konsist. prot. ²¹/₇ 1762, ⁴/₅ och ²²/₆ 1763.

ett bröllop i Arngrimseröd 26:te Söndagen efter Trinitatis år 1758?

»Ja, det kommer han ihåg.»

Om han icke der tagit för mycket till bästa, och sedan förökt ruset då han om aftonen kom hem till prästgården?

»Kan icke neka till det förra, men att han icke derefter tagit mera till lifs.»

Om han icke samma afton, någon stund efter hemkomsten, blef kallad i socknebud till en häradsskrifvares hustru som åstundade nattvarden, samt om han då befanns i det tillstånd, att han borde eller kunde förrätta ett så heligt värf?

»Jo, men att han icke blef kallad såsom i socknebud. Dagen efter blef han kallad att meddela Häradsskrifvare Anders Rathes hustru nattvarden, och har han hvarken förr eller senare besökt häradsskrifvarens sjuka hustru.»

Om han icke tredjedag jul samma år kommit till nämde häradsskrifvare helt försupen, och om icke denne med mycken möda sökt hålla honom qvar, på det han icke skulle resa till Herr Daniel Bildt, dit han samma dag blifvit inviterad på middagsmåltid?

»Jo, och att han icke reste till Herr Bildt utan hem till prästgården, emedan han behöfde bereda sig till predikan.»

Om han icke höstetiden 1760, då han en söndag efter förrättad gudstjenst skulle resa ifrån Myckleby till sin gård Kärreberg i Stala, reste in obuden i gården Öfra Hoga, hvarest barnsöl hölls, och om han icke der blifvit alldeles öfverlastad och uppfört sig ibland bönderna, bland hvilka många af hans åhörare voro, ganska liderligen, samt befunnits uti sådan belägenhet att värden måste hjälpa honom hem, och att han fallit af hästen?

»Då han på vägen hem från Långelanda kyrka skulle resa genom Hoga, blef han buden in uti barnsölet, der han drack något, men reste sjelf hem om mörka natten och hade blott en karl som red före, hvilken antingen gick af eller föll af hästen, men han sjelf föll ingen gång af.»

Om han icke i november månad samma år träffades en gång på Kärreberg af välborne Herr Göthenstierna från Strandvik och kronolänsman Ljungvalls skrifvare Nero Bruhn så öfverlastad af

bränvin, att han var lik en alldeles ursinnig menniska, och i sådant tillstånd utgjutit eder och bannor, jemte andra grofheter?

»Kunde icke frångå detta.»

Om han icke den 14 december förlidet år, då han skulle resa hem från Myckleby prästgård, obuden farit till ett bröllop i Björnered, och om han icke der gaf sig i suplag med bönderna, och med nöje af sitt sällskap fördrog allehanda ogudaktighet och liderlighet, så i ord som i annat uppförande?

»Han reste visserligen till bröllopet men buden och obligerad att gifva bruden en skänk, samt att han hvarken förtärde der mer än en sup bränvin, ej heller förmärkte någon ogudaktighet begås.»

Om icke en beskedelig bondgumma genom kristliga och förnuftiga föreställningar afstyrkt ett uppkommet oväsande vid samma tillfälle?

»Nej, han hörde icke af något oväsen.»

Om han icke ofta vid hemresan från Torps kyrka otidigt besöker gästgifvaregården, samt reser med rus derifrån till prästgården?

»På kyrkoherdens befallning att spara hästen, har han ofta legat på gästgifvaregården när tvenne högtidsdagar stött tillsammans, men lofvar att icke mer göra det, eller taga något der till bästa.»

Om han icke alltsedan 1758, då han blef präst, i sina på Kärreberg hållne slotteröl, till hvilka åtskilliga bönder af hans åhörare varit inbjudne, uppfört sig ibland sina ogudaktige och grofva gäster groft och ogudaktigt, samt om han icke i dessa gillen har, öfverlastad och med pipan i munnen, uti nattkläder och tofflor dansat med bondpigorna, till allas åtlöje?

»Det har händt förr, men icke sedan han förlidet år i höstas, då han lemnade gården åt en hälftenbrukare.»

Om han icke vid sin återkomst till Myckleby prästgård, fredagen den 8 sistlidne Juni, var så försupen, att han icke kunde förrätta sitt embete på söndagen, och om han icke, för att skyla sitt tillstånd, samma fredags afton föregifvit sig vara dödssjuk, och uti samma orena afsigt begärt och anammat Herrans nattvard?

»Han var verkligen sjuk af håll och sting, och, som sjukdomen hårdt ansatte honom, fick han nattvarden af magister Bundy.»

Hur länge låg han sjuk, och var han icke uppe före och efter det han tagit nattvarden?

»Visserligen, men han låg hela dagen då han kommunicerade.»

Af en så sjunken person som Munck, kunde man heller icke vänta annat än råhet äfven i andra afseenden, hvarpå också hans predikningar lemnade bevis. Särskildt hade anledningarne till den återstående delen af ransakningen väckt stor oro i församlingen. Han tillfrågades nemligen vidare om han icke en gång i en predikan haft den utlåtelsen om barn som dö utan dop: »De skola uti helvetet ropa hämd öfver sina föräldrar, som dröjt så länge med deras befordran till dopet, så att de emellertid med döden afgått?»

»Har aldrig haft den utlåtelsen.»

Om han icke, då någon förehöll honom en sådan utlåtelse och ville hafva besked därför, hotat denne med stryk?

»Nej.»

Om han icke, då han en gång på Långfredagen 1760 velat bestraffa nattvardens missbruk, sagt: »En del gå till nattvarden för att få dricka vin, de dricka stora kalfvedrickar — man har, Gud hjälpe mig, svårt att få kalken ifrån munnen på dem?»

»Nej.»

Om han icke, för att bestraffa sina åhörarens sömnaktighet, berättat om en präst som bedt Gud få se orsaken dertill, och då blef varse hur djefvulen kom in med en kruka, gående stolarne igenom, och stänkte med en qvast ett vatten i folkets ögon, så att de straxt somnade?

»Erkände detta, som han berättat ur Sriver.»

Om han sagt att de, som komma sent i kyrkan, eller gå ut innan välsignelsen är läst, icke kunna vara Kristi rätta får?

»Nej, men väl hade han sagt att de, som för ro skull gå i kyrkan, eller gå ut före välsignelsen, kunna möta förbannelsen i kyrkdörren.»

Och så slutade detta förhör. Man skulle nu väntat att Munck af konsistorium fått en allvarlig bestraffning för alla dessa grofva förseelser, men detta blef alldeles icke händelsen; man inskränkte sig till att han skulle »varnas för sitt elaka lefverne» och att låta målet bero på det vitsord han hädanefter finge.

Munck dog den 19 Juli 1768, såsom adjunkt i Tegneby.

En dylik balett, som den han anordnat på sina slottergillen, tyckes för öfrigt varit i tidens anda, ty några år senare, eller 1772, står komministern i Forshälla, magister *Gustaf Petter Kjerrulf*, till rätta för det han, »oklädd och med ett pigokläde på hufvudet, dansat på ett bondbröllop». Derjemte var han redan två år förut illa känd för icke allenast »öfverflöd i drycker, utan ock i synnerhet för det han genom grufveliga eder och svordomar gaf sina åhörare de elakaste exempel».

Vidare hade han 1771 att svara för att »dagligen uti sitt hem föra ett ogudaktigt lefverne och så illa handtera sin hustru, att hon nattetid måst fly ur huset; att han hotat kyrkoherden med piskan, samt vid flera tillfällen åstadkommit mycken och uppenbar förargelse medelst grufveliga eders utgjutande och annat oskick.» Äfven inberättade till konsistorium sqvadronspredikanten, magister Johan Didrik Alsing, om de svårigheter som mött den senare, när han, i anledning af erhållet förordnande skulle börja med pastorsembetets förvaltande i Forshälla, i det att komministern, som fått af kontraktsprosten förordnande att samma dag predika, när Alsing efter predikan velat uppläsa sitt förordnande, med stoj och skrik i stället uppläst sitt.¹

En värdig stallbroder till den föregående finner man i kyrkoherden i Onsala, *Lars Bruhn*. Det heter om honom i konsistorii protokoll för den 8 Juli 1761:

»Förekom efter kallelse kyrkoherden i Onsala Herr *Lars Bruhn* och, sedan han afleivererat konsistorii till honom utfärdade kallelsebref under den 17 sistl. Juni, tillfrågades han, i anledning deraf, så väl som det om honom utspridda ryktet, *om han dricker vin vid altaret före, under och efter kommunionen?*

Svarade, att han både före, under och efter kommunionen

¹ Göteb. kons. prot. ²⁸/₃ 1770, ¹⁴/₈ och ²⁰/₁₁ 1771 samt ²²/₁ 1772.

sätter buteljen för munnen att smaka på vinet i hela församlingens åsyn

Hvarför han gör det före kommunionen?

Till att blifva säker om antingen det är vin eller spisöl i buteljen, förmodandes att Herrar konsistoriales läsit casus consuetiæ så väl som han.

Hvarför gör han det under kommunionen?

Gör det för samma orsak skull, men aldrig oftare än då han slår upp en ny butelj; förmodandes han att det icke vore mycket feladt om han vore torr i munnen, och till att läska sig drucke något af vinet, hvilket han ock någon gång gjort.

Hvarför han gör det efter kommunionen?

Han dricker blott ut hvad som lemnas i kalken af det consecrerade vinet, till undvikande deraf att det icke må missbrukas till annat bruk eller vidskepelse.

I anledning häraf upplästes för Herr kyrkoherden 10 § och 11 kap. uti kongl. kyrkoordningen, och tillspordes *hvarför han icke, på sätt som der föreskrifves, förvarar det öfverblifna vinet?*

Svarade att så litet öfverblifver att det icke är värdt att förvara eller blanda med annat vin. Härjemte berättade Herr kyrkoherden att då han consecrerar vinet tager han alltid kalken i handen och slår vinet deruti utur buteljen, och om någon butelj icke varit framme på disken under consecrationen, så slår han dock utur den samma i kalken, i hvilken ännu något är öfrigt af det consecrerade vinet, under förmodan att det lilla consecrerade vinet, som varit öfrigt i kalken, consecrerar det nya som dertill slås, utan ny consecration.

Frågades Herr kyrkoherden *om han icke efter predikan plägar dricka af buteljen, efter kommunionen sker före predikan?*

Det kan ha händt någon gång, då han kommit af predikstolen och varit torr i munnen, att han smakat af vinet som stått på altaret, till att läska tungan, och ser han icke att någon förargelse deraf skulle kunna tagas om han ock för samma orsak skull drucke på predikstolen.

Om han brukar spatsera vid altaret?

Ja, efter han för någon passion i sina fötter ej kan stå.

Om han brukar att sitta på altarskranket?

Svarade Ja, medan psalmen sjunges, och det för förenämde orsak skull.

I anledning häraf erinrades Herr kyrkoherden att det vore anständigare, om han, för sin föregifna sjukdom skull i fötterna, brukade en stol för altaret, än att han der spatserar och sitter på skranket.

Nu förekom äfven efter kallelse kofferdikaptenen i Onsala *Mathias Lamberg*, som, på tillfrågan om icke kyrkoherden brukar öfverlasta sig med starka drycker, medgaf att kyrkoherden kan ibland vara något lustig. Men när då för denne påpekades ett allmänt rykte, att han skulle alltsom oftast både i samqväm och på vägen befunnits vara öfverlastad, och tillfrågades om han ville rent ut bekänna sådant, svarade Bruhn att han aldrig varit öfverlastad det han vet.

Deremot berättade han sjelfmant att det hände honom en gång om bord hos en Stockholmskeppare vid namn Pust, att han drack två glas punsch och rökte tobak, samt när han tog afsked drack ett glas portugisvin. Härefter for han i land och satte sig på sin häst, blef öfverfallen af svindel, dånade och föll af hästen på marken; blef sedan släpad såsom döder in i skepparen *Lamberg*s hus, der han blef liggande på golfvet alldeles sanslös några minuter tills svindeln gick öfver. Då han vaknade befann han sig blodig af fallet, det han gjort från hästen, och såg stugan full med folk och ibland dem länsmannen, hvilka alla förundrade sig på honom, beklagande att han, såsom en hederlig prästman, skulle vara så öfverlastad, hvarpå kyrkoherden svarade: »När intet fan kan göra något värre, så — — — han på ärligt folk.» Härefter rökte han 2 pipor tobak, blef alldeles frisk och gick och lade sig.

I anledning af såväl denna berättelse, som af det om kyrkoherden gångbara ryktet, ombads han att rent ut bekänna för konsistorium om han icke eljest vid flera tillfällen varit af starka drycker öfverlastad, hvarpå Herr kyrkoherden svarade det han icke kan taga på sig något hvartill han är oskyldig. På förnyad framställning härom, svarade han: »Få mig skam jag kan!»

Härfpå föreställdes kyrkoherden att det blir värre för honom om han under ransakning vid verldslig domstol skulle blifva öfver-

bevisad om ryktets sanning, men Bruhn gentog: »ryktet är intet att lita på, och om sådant rykte vore om Er, mina Herrar, vet jag icke hvad jag skulle göra. Härjemte utlät sig Herr kyrkoherden att det icke kan vara så lastvärdigt, om han hos någon vän, eller någon annan hos honom, blir så undfägnad att han deraf får en liten »snurr». Utlät sig äfven att hans förre adjunkt *Peter Wetterström* angifvit och beryktat honom för fylleri, hvilket gifvit salig biskopen, Högvördig Herr doktor *Jöran Wallin* anledning att uti pleno Consistorio säga till bemälte adjunkt: »Helsa pastor Bruhn att, fast han är kommen till Onsala, må han dricka lagom.»

I öfrigt bevisades att han gifvit församlingen »vrakvin blandadt med saltvatten», samt att han varit full vid nattvardens utdelande, efter en i sus och dus genomvakad natt.¹

Då prästerna i så stort antal hängåfvo sig åt dryckenskap och andra laster, kan det icke förvåna att deras närmaste underlydande, klockarne, ofta icke voro bättre. Det kan i detta hänseende vara tillräckligt anföra ett exempel. Klockaren i Förlanda *Olof Andersson* blef 1765 såsom oduglig, försumlig och genvördig, afsatt på allmän begäran af församlingen, och hans meritlista ter sig på följande sätt:

1. hade han föröfvat kyrkbuller och på gången i kyrkan trugat församlingen att tiga;

2. föröfvat öfvervåld och slagsmål hos Måns Ericson i Skog, hvarför han blifvit lagförd;

3. öfverfallit och slagit sin svåger Måns Börjesson i Lilla Hellevik och honom blodvite tillfogat, hvarför han blifvit stämd;

4. på Långfredagen öfverfallit åbon Börje Persson i Skog med hugg och slag och på samma gång tillfogat rotebåtsman Anders Kollberg blodvite i ansiktet;

5. Öfverfallit skogvaktaren Nils Sandström i dess embetsförrättning hvarför han blifvit stämd;

6. att han, jemte andra, föröfvat gatubuller och slagsmål i Limmanäs med några marksbor, hvarför han dömts och pliktat;

¹ Bruhn dömdes härför 1763 till 4 månaders suspension. Samma år var han i slagsmål med sin adjunkt Kellander, öfver hvilken han beklagade sig, att denne »lopp till och stötte mig med sina hvassa knogar på nästa refbenet intill bröstbenet, så att jag när jag andas ännu i dag känning hafver».

7. att han bedrifvit enfaldt hor med bonden Carl Nilsons hustru i klockaregården, och derfor pliktat;

8. att han undansnillat till kyrkan skänkte penningar.

9. att han försmädeligen föregifvit att både komminister och adjunkt varit så druckne när de förrättat gudstjensten i Forlanda kyrka, att de glömt läsa Fader vår på predikstolen, »för hvilka utlåtelse han ej heller, som det förljudes, förskonat Herr Prosten»;

10. Kallat i vittnens närvaro komministern för skälm och röfvare samt med knuten hand höttat åt adjunkten på predikstolen, för det att denne icke rätt tydeligen kunnat läsa hans otydligt skrifna förteckning på till kyrkan gifne pengar.

Med afseende på de oupphörliga klagomålen öfver prästerna, ansåg sig konsistorium den 23 Juli 1777 böra vidtaga särskilda åtgärder och beslöt sålunda, »i anledning af det förargeliga och mindre anständiga lefverne, som konsistorium hos en och annan(?) af prästerskapet har i stiftet försport», att till kontraktsprostarna låta afgå ett cirkulär, med uppmaning att vid prostevisitationer och äfven annars »hafva noga uppseende på prästerskapets lära och lefverne, samt, derest något skulle förspörjas, som åtal och rättelse tarfvar, detsamma gifva i tid tillkänna».

Man kan mot detta beslut endast invända att det onekligen tillkom något sent, att döma af alla de exempel på usla präster vi i det föregående framdragit. I öfrigt bör man icke glömma att tvifvelsutantungt vägande orsaker till det allmänna förderfvet lågo dels deri, att när en präst aflidit det var vanligt att den, som, genom att gifta sig med enkan eller dottern, »konserverade» huset, äfven fick embetet i hemgift, hvilket bruk naturligtvis måste verka i hög grad demoraliserande, och dels, ehuru först längre fram i tiden, äfven det att pastoraterna rent af såldes.

Om verkan af det senare oskicket hafva vi ett samtida vittnesbörd i den högt aktade kontraktsprosten *Johannes Aurelii*, prost

och kyrkoherde i Getinge, oförskräckta uttalanden vid 1786 års riksdag. Han yttrade nemligen:

»Penningar uppväga dygd och förtjenst. Så uppkomma oförfarne legoherdar, de der föda sig sjelfva, då de skulle föda horden. Ljumhet och kallsinnighet vid den offentliga gudstjensten och alla gudaktighetsöfningar, förakt och vanvördning för sjelfva religionen, så Guds ord som sakramenterna, okunnighet och barbari brytande sig in, öfvertäcka hela landet med ohyggligt mörker, likaså indifferentismus och allehanda villfarelser, hvarpå följa gudlöshet, hednisk vällust och brutalitet, laster och styggelser.»

Ingenting kan likväl lemna oss en klarare och pålitligare föreställning om tillståndet inom kyrkan under nu ifrågavarande tid, än om vi anføra ledamotens af konsistorium, kyrkoherde *Carl Johan Brag*, ord till protokollet den 12 Juni 1776:

»En sak som förefallit mig rätt främmande och samvetet motbjudande, sedan jag fick den äran att blifva detta konsistorii ledamot, är *det alltför täta förflyttandet af adjunkterna*. Jag har länge försökt att truga mig till att tro det mitt samvete vore här onödigtvis skropulöst, men har på den vägen icke kunnat fria mig från ett anfall af oro, så ofta jag skolat underskrifva ett adjunktsförflyttningsmissiv. Jag vill sålunda, för att freda mitt samvete, här till protokollet tala om:

1. förflyttningarnes skadlighet i allmänhet,
2. hur de kunna undvikas och
3. om det växande adjunktsmissbruket i allmänhet.

»I afseende på första punkten synas förflyttningarne vanhedra prästeståndet; det kan, Gudi klagadt, icke nekas att ju mycken förminskning i senare tider skett på den synnerliga vördnad, som våra fäder hyste för prästeståndet. De många och, jag må med bedröfvelse tillägga, rätt naturliga och billiga orsakerna härtill äro väl icke denna gången i min väg att, i all nödig detail framlägga, utom den enda, att det synes som konsistorialerne sjelfve äga allt för ringa aktning för de arme adjunkterne, hvilka, ehuru de efter vår goda lag, äro och böra vara under konsistorii befäl, äro ock dessutom, såsom rätt fattige och uselt belönte arbetare, nog späkte, hafva likväl uti och med deras prästvigning blifvit förklarade för Herrans sändningebud, lika så väl som deras för-

män, som kommit ibland dem som Paulus å Guds vägnar befäller hålla dubbel heder värde. Men hvad är det icke bedröfveligt och lätteligen till förakt ledande, att en sådan äfven berömmelig adjunkt skulle vara vida mindre säker om sina små fördelar, än en ärlig mans gode gårdsdräng, hvilken sistnämnde, då han tjenar troget, är alltid säker på sin station från den ena städjetiden till den andra. Men en arm adjunkt måste frukta hvar gång han ser brefbäraren komma till prästegården, att han kommenderas bort, ehuru han med sin kyrkoherde käriligen och broderligen förlikes och af församlingen älskas». ¹

»Det är mest från denna grunden man redan har sett, och får väl hädanefter se, det föräldrar af hederligare stånd, som hafva någon ambition (!), råd och skicklighet att gifva deras barn en ädel uppfostran, icke vilja veta af att deras uppväxande söner skola välja prästeståndet, derest de icke äro desto vissare på att i första steget få dem in vid kongl. hofvet, vid regementena, hos lysande herskaper som huspredikanter o. s. v. Men att »rida i adjunktsskjutsen», som det nu i allmänna talet föraktligen kallas, hålla de sina barn allt för goda till. Omsider går det så att alena de ringaste och fattigaste föräldrar, synnerligen af allmogen, hvilka icke ega sjelfve skicklighet att hyfsa sönerns seder från barn- domen, icke heller råd att låta dem af andra uppfostras utan äro nöjde med hvad de kunna få dem till, och tycka att det ändteligen skall vara hederligare, att hos grannarne visa sin son som präst än tröskekarl eller matros.»

»Bevare mig Gud att kasta skugga på någon hedersman för hans låga börds skull, och hvar och en vet att en sådan utur kojan framkrupen präst har genom sin flit i ensligheten blifvit lärd, men högst sällan blir han ock i sina seder så uppfolkad, att han utan förakt kan visa sig hos poleradt folk. Häraf blir en naturlig påföljd, det verlden efter hand får mer och mer anledning att tro, det näst den sämsta pöbeln, träffar man de uslast moraliserade människor i prästeståndet.»

---

¹ Det var dock nog af behovet påkalladt som konsistorium fann sig befogadt att en gång tillhålla adjunkterna deras skyldighet att »hålla sig snygga och höfviska i kläder, på det allmogen icke må få förakt för ståndet.»

»Jag har, hvar jag kommit på prästegårdarne, med bedröfvelse sett hos adjunkterne icke mera bokförråd vanligast, än deras små magra skole- och gymnasiste-böcker, förökta med en handbok och några svaga postillor. Har icke mannen alldeles ovanliga gåfvor, huru vill man vänta med sådana subsidier dugeliga predikokoncepter? Och då desse obeständiga prästmän äntligen skrivit högst 2 årgångar, sådana de då äro, öfver evangelierna, med ett tjog likpredikningar och ett halft tjog skriftermål, så frestas han att icke mer i sin lifstid skriva och arbeta något. Så tycker då dess hjertas vårdslöshet, att han tryggt kan utan hufvudbråk och vidare läsning slarfva fram om det ock vore 20 adjunksår, och att om han ändteligen blir kyrkoherde, så litar han på den gamla, goda lyckan att alltid få adjunkt att kasta predikoarbetet på, att han ock då af sina 2 årgångar kan hafva nog äfven i all sin kyrkoherdetid.»

»En stor del af församlingarne få sällan höra sin kyrkoherde oftare än högtiderna, då de skola hafva ostar; dessemellan predika adjunkterne och kyrkoherdarne sjelfve gå hemma i vällust och gårdsfogdearbete. Nu ansökes en adjunkt vanligen af orsak att sökanden är »sjuklig», men detta borde närmare utrönas, och bäst genom hänvändande till församlingarne sjelfva. Hvarför har man så svag hälsa att predika alla andra helgdagar, men hjälpligen god att predika de dagar man får offer, eller då likpredikan öfver en rik bonde skall hållas, då kyrkbrud skall vigas, då socknestämman om tionde, yste o. d. skall hållas? När den veklige och maktige, ofta fete, frodige och rödfnasige prästen säger till bonden: »Du är nog fattig, men icke så fattig, att du ju icke kan gripa dig an och gifva mig mina rättigheter efter lag; vore du högst utblottad, så skulle jag intet af dig begära!» — männe bonden då skulle svara så syndigt och upproriskt om han invände: »Käre far, J är väl ock något krasslig, krämpig och däst, men I får äfven gripa Eder an att arbeta för oss och våra själars frälsning, också efter både Guds och öfverhetens lag, och icke påtruga oss en adjunkt, som ock skall hafva offer och sportler af oss.»

Detta manliga anförande, som naket blottade de mest skriande orsakerna till förfallet, lades i konsistorium utan ett enda ord till handlingarne, och ämnet blef icke återupptaget.

För att åstadkomma en lätt öfverskådlig framställning af de föregående skildringarne, lemnas här nedan ett sammandrag af de brott och förseelser af olika art, för hvilka präster under tiden mellan 1755—1775 blifvit anklagade.

	Kyrkoher- dar m. m.	Kommun- istrar m. m.	Adjunker m. m.	Summa
Åtalade för osämja med hvarandra	15	10	12	37
» » » » församlingen	7	2	7	16
» » tredska och vanvördnad mot kon- sistorium	8	1	5	14
» » fylleri	4	7	11	22
» » sedlighetsbrott	3	6	11	20
» » förfalskning	1	1	2	4
» » girigheter, mutor m. m.	5		1	6
» » embetsförseelser och lastbart lef- verne i allmänhet	5	6	6	17
Misstänkt för inbrott och stöld i kyrka			1	1
Summa	48	33	56	137

I ofvanstående tabell har naturligtvis icke upptagits annat än sådant, som blifvit inför konsistorium eller verldslig rätt åtaladt, således i allmänhet endast förseelser af gröfre art. Om man nu iakttager att en och samma person kan vara anklagad för två eller flere olika laster och förseelser, och med hänsyn till detta upptager honom blott en enda gång och då för den förseelse, som syntts vara för honom mest karakteristisk, så får tabellen följande utseende:

	Kyrkoher- dar m. m.	Kommini- strar m. m.	Adjunkter m. m.	Summa
Åtalade för osämja med hvarandra . . .	11	7	7	25
» » » » församlingen . . .	2	2	2	6
» » treska och vanvördnad mot konsistorium	4	1	2	7
» » fylleri	4	7	11	22
» » sedlighetsbrott	2	4	6	12
» » förfalskning	1	1	2	4
» » girighet, mutor m. m.	5		1	6
» » embetsförseelser och lastbart lef- verne i allmänhet	3	3	4	10
Misstänkt för inbrott och stöld i kyrka . .			1	1
Summa	32	25	36	93

Enligt »Göteborgs Stifts Stånds och Hushåldnings Matrikel», utgifven af Carl Johan Brag, utgjorde hela antalet i stiftet tjänstgörande prästmän år 1764:

Kyrkoherdar och regementspastorer 104
 Komministrar m. fl. 65
 Adjunkter m. m. 84

eller tillsammans 253. Jemföres nu antalet åtalade och antalet befintlige präster med hvarandra, visar det sig att af kyrkoherdarne 31, % varit åtalade,
 » komministrarne 38,5 % samt
 » adjunkterna 42,9 %.

Af hela antalet präster, eller 253, voro sålunda icke mindre än 93 eller 36,8 % åtalade, eller med andra ord mer än en tredjedel.

Då det emellertid torde vara billigt att från den första tabellen utesluta de tre första rubrikerna, såsom öfverhufvud taget endast angifvande, åtminstone jmförelsevis, mindre betydande

förseelser, och att vi endast medtaga alla *grofva* brott från och medrubriken fylleri, så blir förhållandet att åtalade voro:

af kyrkoherdarne 14,4 %
» komministrarne 23,1 % och
» adjunkterna 29,8 %.

Af hela antalet präster voro i detta fall 21,7 % åtalade, således mellan hvar fjerde och hvar femte, hvilket tal väl med rätta kan sägas blotta ett rent af förfärande tillstånd inom kyrkan.¹

Vi hafva nu sökt att i det föregående, efter konsistorii egna protokoller och i allmänhet med anförande af protokollernas egna ord, måla en bild af tillståndet inom Göteborgs stifts prästerskap under tiden mellan 1755 och 1775.

Vi hafva för denna jämförelsevis korta tid sett icke mindre än 93 af kyrkans tjenare stå tilltalade för brott och förseelser af i allmänhet särdeles grof beskaffenhet, för öfverfall och våld, okunnighet samt vårdslöshet i embetets utöfvande, förfalskning,

---

¹ Af hela antalet åtalade präster torde omkring 15 à 20 blifvit suspenderade på längre eller kortare tid, hvaremot endast 6 afsatts från embetet, nemligen kyrkoherde *Kloth*, komministrarne *Fornelius*, och *Skog* samt adjunkterna *Fällman*, *Mossberg* och *Ruth*.

Efter ofvanstående redogörelse kan det vara intressant nog att anföra huruledes konsistorium, när Justitiekansleren Liljestråle den 16 Juni 1773 uppträdde der, och dervid bland annat sporde huruvida några präster blifvit för gröfre brott anklagade, derå till svar lemnade:

att *Anton Grimbeck* suspenderats på 4 månader för sturskhet mot konsistorium och tröghet i embetsgöromål, 1773 af Generalkrigsrätten dömts till 1 års suspension för mässfall m. m. hvarjemte konsistorium för några dagar sedan måst suspendera honom på 3 månader för lägersmål;

att *Israel Fällman* trenne gånger suspenderats för dryckenskap och oordentligt lefverne, hvarjemte han, anklagad för hor, afvikit till Norge;

att *Lars Sævedson* blifvit angifven för oordentligt lefverne och ställts under åtal, men att målet icke är slut;

att *Laur. Stabeus* är under åtal för mässfall;

att *Ruth* är likaledes under åtal för oanständigt uppförande, och att f. d. amiralitetsexpeditionspredikanten *Önberg* icke heller varit känd till det bästa: »eljest hafver en och annan prästman tid efter annan blifvit för enfaldt hor och lägermålsbrott med suspension ansedd.»

När man härvid tager i betraktande att ofvanstående egentligen hänföres blott till åren 1771—1773, kan det icke nekas att listan är ganska betecknande.

för smutsig girighet, mutor, sedlighetsbrott, för fylleri, slagsmål samt för uppstudsighet mot konsistorium.

Vi hafva sett detta samma konsistorium med oblidkelig stränghet förfölja och utrota alla från den ortodoxa läran afvikande meningar, samtidigt med att det lent och undseende behandlade öfverträdelser och brott mot allmänna moralen, så lent att afsättning från embetet endast i några af de allra svåraste fallen drabbade den skyldige.

Men vi hafva också sett att denna slapphet straffade sig sjelf, i det prästerskapets förfall blef allt djupare och allmännare, och i det att konsistorium förlorade både anseende och inflytande till den grad, att det icke blott måste låta sig nöja med den tillvitelsen att dess rättvisa »rättade sig efter tiden och omständigheterna», utan äfven sjelf måste bekänna att dess embetsmyndighet var »nog svag och förfallen.»

Med allt detta för ögonen är det onekligen svårt att tro på sanningen af den i början af denna afdelningen citerade försäkran: »det har icke utan skäl blifvit sagdt att medlet af det 18:de seklet var svenska kyrkans bästa tid.» Åtminstone lärer väl ingen djerfvas påstå att detta omdöme skulle kunna tillämpas på Göteborgs stift, och, med någon kännedom om tidsandan, våga vi uttala den förmodan, att likartade detaljundersökningar som den, hvars resultater här blifvit framlagda, torde komma att ådagalägga att det citerade omdömet icke heller eger giltighet för öfriga delar af landet.

Nej, långt ifrån att tillståndet ens kunde anses tillfredsställande, var kyrkan åtminstone i denna del af Sverige stadd i ett lika påtagligt som djupt förfall. Med ett prästerskap sådant som det anförda, och med sådana underordnade såsom t. ex. den klockare hvilken 1763 fanns på Styrso och som hvarken kunde skrifva, läsa skrifvet eller räkna, och hvilken aldrig, som det ålegat honom, undervisat skolbarnen, ja, som icke ens »hade sig bibliska historien bekant», kan man lätt fatta att äfven den stora massan af folket skulle vara försänkt i okunnighet och råhet, blindt troende på en förstenad ortodoxis puerilt framställda dogmer, och öfvertygad om att allan rättfärdighet vore uppfylld när de blott söndagligen bevistade gudstjensten och begingo nattvarden, om

äfven detta senare egde rum på förut bestämda tider och »rotetals».

Man kan under dessa förhållanden icke finna annat än helt naturligt, att en del tänkande män och kvinnor började längta efter ett bättre sakernas tillstånd, och med hängifvenhet vände sig mot förkunnarne af ett varmare och sannare religiöst lif.

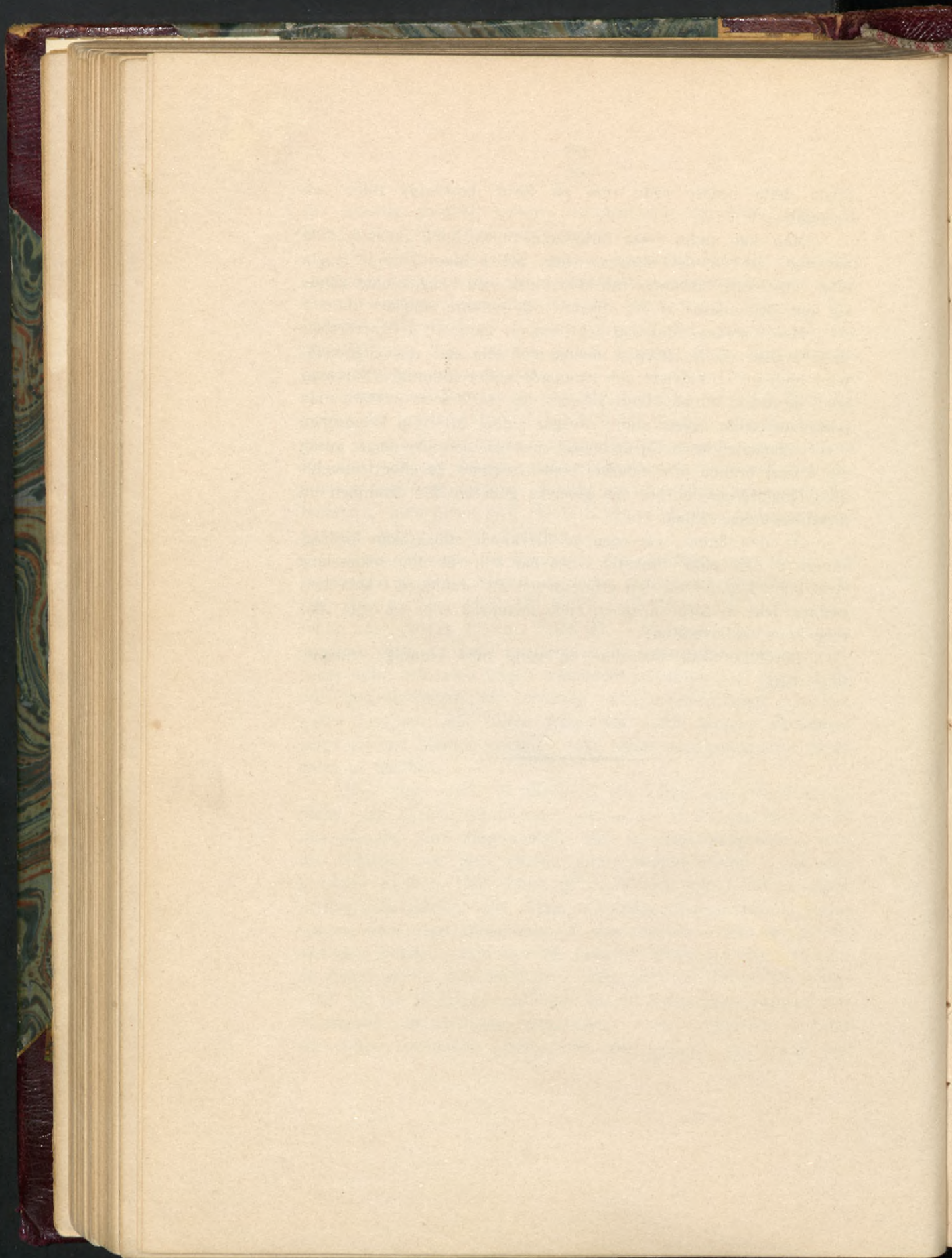
Men å andra sidan låg det i sakens natur att dylika rörelser inom kyrkan skulle blifva af denna med alla den verldsliga maktens hjälpmedel kufvade och trampade under fötterna. När man icke förmådde att på öfvertygelsens väg återföra de oliktankande i kyrkans sköte, måste andra utvägar anlitas att tysta klagoropen öfver tillståndet inom församlingen, men då man icke längre ansåg sig kunna bränna orosandarne, landsförvisades de eller lemnades att i fångelsernas mörker och glömska göra bot för drömmen om menniskoandens frihet.

Är den ännu i vår egen tid herskande statskyrkan fördragssammare mot olika tänkande, och har hon väl efter seklerslång strid ännu kommit till den erfarenheten att sanningen i hela dess omfång icke är förbehållen en enda människa eller en enda riktning inom tankeverlden?

Deröfver skall historien en gång med omutlig stränghet fälla dom.

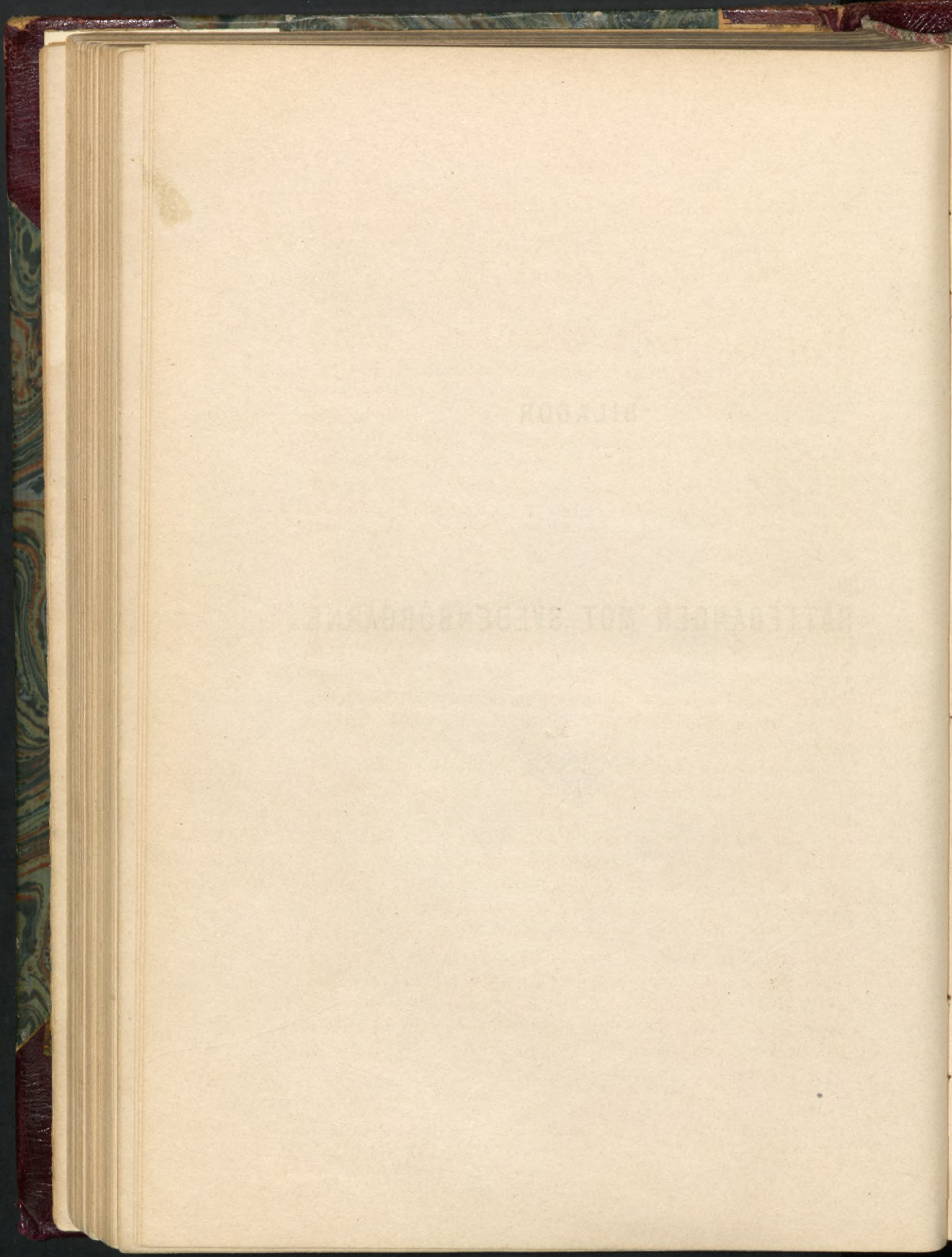

BILAGOR

TILL

RÄTTEGÅNGEN MOT SVEDENBORGARNE.

WILSON

HATFIELD NOT RECORDED

Handlingar rörande Svedenborgska målet.

(Ur Göteborgs konsistorii protokoller.)

Den 1 Mars 1769 kl. 10 f. m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio, närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén och kongl. Hofpredikanten mag:r Walenstråle.

§ 14. Sedan konsistorialen, Herr D:r Beyer, uppå Consistorii anmodan åtagit sig att författa ett project till konsistorii yttrande i anledning af Prestemötesakten år 1768 d. 22 Sept. § 2, samt kyrkoherdens i Seglora, Herr Magister *And. Kollinii* till konsistorium d. 12 Okt. samma år ingifna memorial, rörande Assessorens, välborne Herr *Svedenborgs* af trycket utgifne theologiska arbeten, ingaf nu välbemälte herr Doktor följande:

Enligt kongl. Förordningen af år 1687 om rättegång vid Domkapitlen § 14 befinnes, att om något oriktigt ärende förekommer, som angår religionen och gudstjensten, så gifves det kongl. maj:t tillkänna, att derom må förordnas hvad sakens beskaffenhet fordrar. Den följande 15 § innehåller väl att konsistorium bör döma uti de saker, som förefalla vid prestmöten, dock egentligen sådana, som angå preste- och skoleståndspersoner, hvad deras embeten och fel vidkommer uti lära och lefverne. När konsistorium, i förmågo häraf, vill företaga till öfvervägande och beprövande hvad i sist hållna prestemötesakt § 2 är anfördt, samt i synnerhet Herr Kyrkoherdens mag:r *Kollinii* ofvannämnda memorial uti första punkten, neml. *att ett icke alldeles löst rykte säger det välborne Herr Assessor Svedenborgs principier i theologien skola gynnas och*

följas af nog betydande män i denna ort, så finner det icke den visshet och tydlighet uti denna angivelse att det, utan närmare förklaring deröfver, kan på något sätt befatta sig med att på löst rykte och gissningar gå in uti undersökning om män, som icke äro annorlunda nämnde än »nog betydande», och om principier, hvilka icke heller annorlunda förklaras än att vara »Svedenborgs». Denne mannen är till person och lefverne i allmänhet känd för gudfruktig och dygdig, samt stilla, fredsam och vältänt medborgare, jemte det han uti offentliga tidningar är särdeles jätten för lärdom uti allehanda vetenskaper. I synnerhet är hos honom rönt en oinskränkt vördnad för det gudomliga ordet.

En sådan mans tänkesätt i religionen bör väl icke hastigt och utan föregående grundelig undersökning dömas, utan kommer det derpå an, till en början, att de af Venerando Clero, som haft förmögenhet och tillfälle att förskaffa sig, och tid att läsa välbemänte Svedenborgs theologiska, dyra och dryga arbeten, uppgifva uti *hvilka artiklar*, samt *huru* och med *hvad grunder* han kan befinnas stridig emot, eller som Herr Kyrkoherden sig utlåter, *såsom oskäligen begabba* den Evangeliska läran, i hvilken oförmodeliga händelse auktor visserligen borde förömbrytelse mot 1 kap. 2 § missg.-balken anklagas och lagligen dömas.

Angående af Herr Kyrkoherden äskad konsistorii underrättelse om egentliga beskaffenheten af bemänte arbeten, och huru de äro att anse, lemnas tjensteligen detta, att konsistorii ledamöter icke haft tid att företaga sig en rätt pröfning som vederbör af samma vidlöftiga böcker, nemligen för många och trägna sysslors skull, icke heller funnit dertill anledning af svärmerier, oväsande eller tvister uti församlingen, hvarest Guds ord och läran yrkas och drifves efter vanligheten. Det är ock bekant att Assessor Svedenborgs arbeten, utom det de till hela Europens hof och stora Biblioteker blifvit kringspridda, äfven finnas vid detta rikets akademier, hvarifrån man också, i stöd af kongl. Stadgan d. 20 Mars 1735 §§ 5—6, förväntat något omdöme derom, eller anmälande hos konungen, om något förföriskt och kätterskt skulle der befinnas. Annars ock till dess skedde konsistorio ett nöje om en man af så känd lärdom som Herr Kyrkoherden behagade företaga sig de arbetens undersökning och granskning, och till konsistorium

uppgifva huru de befinnas, så att vidare med saken efter omständigheterna måtte förfaras.

Så länge också en dylik undersökning och pröfning som förenämnd är icke föregått, finner än mindre detta konsistorium sig tillständigt att döma Assessor Svedenborgs arbeten höra till antalet af libri prohibiti, följaktligen hittills urlaga att mot desamma på högvederbörlig ort offentligt förbud utverka.

Emellertid äro, så väl i hänseende till andra, som till Assessor Svedenborgs på latin, uti en främmande skrifart och transcendental metod författade skrifter, följaktligen hvad dem angår för hvar och en lärd, dessa Herrans ord och mening en trygg pröfningsregla att efterfölja, till att ej fela i sitt omdöme och att frias från villfarelse, när det heter att om någon vill göra hans vilja, som Jesum sändt hafver, eller här lust och uppsåt att lefva så, som Herren gifvit tillkänna att honom täckeligt är, så skall han förnimma och kunna veta, antingen en lära är af Gud, det är gudomlig, eller den är af blott mensklig upprinnelse och således förkastelig. Joh. 7: 17.

Efter anmodan, d. 15 Febr. 1769 uppsatt af

Gabr. And. Beyer.

Detta går omkring till vidare öfvervägande.

Den 22 Mars 1769 kl. 10 f. m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio, närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén och kongl. Hofpredikanten Wallenstråle.

§ 17. Inlemnade Herr Doktorn och Domprosten *Ekebon* sitt skriftliga utlåtande öfver Herr Assessor Svedenborgs skrifter, hvilket på Herr Doktors och Domprostens begäran här i protokollet ord från ord upptages, och lyder som följer:

»Då mig åligger att aflemna mitt yttrande öfver den af Kyrkoherden Herr mag:r Peter Aurelius, i sista offentliga prestmöte

mundteligen, samt sedan af Kyrkoherden Herr mag:r Andreas Kollinius uti ett till konsistorium under den 12 Okt. 1768 ingifvet memorial uppgifne frågan: Om välborne Herr Assessoren Svedenborgs genom trycket utgifna theologiska skrifter böra anses för renlärige eller kätterske? och hvad stiftets presterskap om dem bör tänka och döma? får till Herr Doktors och Biskopens samt Ven. konsistorii benägna ompröfvande jag följande anmärkningar vördsammast öfverlemna och underställa.

1:o. Herr Assessoren Svedenborgs person lemnar jag i all den heder och aktning, hvartill hans höga ålder, stånd, förtjenster och insigter i allehanda vetenskaper, kunna honom berättigad göra. Jag dömer hvarken honom eller någon annan; Herren är den som både honom och mig känner och dömer.

2:o. Jag känner icke herr Asses. Svedenborgs religions-system, ej heller lär jag bemöda mig om att lära känna det. Man har berättat mig att det måste hufvudsakligen inhemtas af hans utgifna skrifter *de Nova Hierosolyma, de charitate et fide, de Domino* etc. dem jag hvarken egt, läsit eller sett. Men emellertid då jag

3:o tänker på Herr Assessor Svedenborgs en och annan gång med mig och flere här i staden förde diskurser, och jemför dem med hans så kallade Apocalypsis revelata, (af hvilken han benäget behagat från Amsterdam till mig öfversända ett exemplar), så måste jag bekänna att hans lärosatser förekomma mig som *förföriska, kätterska, förgripeliga* och i högsta måtto *förkasteliga*.

Till bevis och exempel vill jag nu endast anföra följande satser:

a) *Scriptura sacra hactenus fuit male ex sinistre explicata* Apol. Rev. p. 21 n. 1. Man har för mycket hållit sig till sensum literalem, af hvilken man icke kan få begrepp om rätta meningen, innan man förut inhemtat sensum *spiritualem angelicum et Divinum*. Dessa sensus har Gud nu först, post extremum judicium, hvilken gick för sig in mundo spirituali redan år 1757, ex post adventum Novæ Hierosolymæ uppenbarat för Herr Ass. Svedenborg, som, i denna mätton, icke synes vilja vara olik en vir theopneustos (Praef.): vidare: *scriptura Sacra per meras correspondentias conscripta est, ex absque scientia correspondentiarum ex singulari illustratione ex sic reveratione, in lange plurimis non potest intelligi* (Praef.)

Huru skall den, som icke är illustrerad, eller förstår doctrinam correspondentiarum, kunna veta att ex. gr. Ἀντ ζέψζ *recipere visum* betyder så mycket som att *intelligentiam acciperent qui fuore in ignorantia veri. Recipere auditum* sign. *quod auscultarent ex obedirent*, qui nihil prius de Deo ex de verbo audiverant.

Resuscitari ex mortuis, quod viui fieri qui alioquin periissent.

Hortus, lucus, Silva, sign. sapientiam ex scientiam.

Olea, vitis, cedrus, quercus, sign. bonum ex verum Ecclesiae, *coeleste, spirituale, rationale, naturale, sensuale.*

Mons, collis Vallis, sign. *superiora, inferiora* ex *inferna Ecclesiae.*

Aegyptus sign. scientiam.

Assur rationem.

Moab adulterationem boni,

Ammonis filii adulterationem veri,

Tyrus ex Sidon, cogitationes veri ex boni.

Jag frågar: måtte scriptura sacra kan på detta sättet längre blifva principium cognoscendi fidei religionis ex theologiae revelatae?

b) *Deus est unus persona ex essentia* in quo Trinitas, ex Ominus est ille Deus. *Dominus est solus Deus, in quo Trinitas* (Praef.), *Tota Trinitas est in Domino. Ejus Divinum* (Divina natura) vocatur *Pater. Ejus humanum* (humana natura) est *filius*, et *divinum procedens* (h. e. så mycket jag kunnat inhemta derom) virtus ex operatio Divina, nos illuminans ex sanctificans est *Spiritus sanctus*. cfr. Apoc. Revel. p. 59, 629.

c) *Nulla datur satisfactio pro peccatis mundi.* Ändamålet af Kristi ankomst i verlden var ut subjugaret inferna, ut removeret infernum ab homine, ex removit illud per pugnas contra illud ex per victorias super illud: ex redegit illud in ordinem ex sub obedientiam suam. Apoc. Revel. 59, 60.

d) *Justificatio ex sola fide* smädas med hånligaste förakt öfver hela Svedenborgs verk.

e) Hans förklaring öfver Nattvardens väsendteliga delar är denna: *Per panem ex sanguinem Domini, non potest aliud intelligi quam Divinum in ipso ex ab ipso: per carnem divinum bonum divini amoris, ex per sanguinem divinum verum ab illo bono.* Apoc. Rev. p. 208.

f) de *novissimis ex fatis corem post mortem qui sola fide e vita discesserunt*, ser jag ett kort, men löjligt lärosystem. Apoc. Rev. p. 90. *Memorab.*

I anledning af detta, som nu i hast anfördt är, hemställer jag till konsistorii pröfning, om intet hela Svedenborgianismen är snörrätt stridande mot Guds uppenbarade ord och den Lutherska kyrkans symboliska böcker, full af de allra odrägeligaste errores fundamentales, som stöta öfver ända sjelfva fundamentum fidei ex totius religionis christianæ, och alltså icke blott *schismatisk* utan i högsta grad hæretisk, i de allra ömmaste delar socinianisk, och således i alla måtto förkastelig?

På denna grund kan jag, i kraft så af mitt konsistorial- som kyrkoherdeembete i denna staden, (der Herr Assessor Svedenborg för någon tid sig uppehållit, och haft tillfälle att sprida ut sin lära och draga lärjungar till sig), ej undgå att tillstyrka det måtte

1:o. Stiftets presterskap genom ett cirkulär på det allra ömmaste sätt förmanas att noga akta sig för Herr Ass. Svedenborgs genom trycket utgifne theologiska skrifter.

2:o. Kyrkoherden Mag:r Kollinius ålägges att sig positivt yttra och uttryckeligen nämna de »*betydelige män i denna ort*», hvilka ryktet säger »*skola gynna och följa Assessor Svedenborgs principier i theologien*», på det oskyldige män, (som sky all falsk och kättersk lärdom), må undgå misstankar, och med den eller dem, som gynna och främja villfarelser, må efter lag och Kongl. Förordningar förfaras.

3:o. Att, då nog betydande män, (med hvilka då må menas antingen någre bland Göteborgs *stads* eller *stifts*, eller måhända *sjelfva konsistorii ledamöter*), synas hafva fallit under en så ganska ovärdig misstanke hos Stiftets presterskap, Herr Doktorn och Biskopen, hvilken är satt som tillsyningsman öfver de prester, som under hans vårdnad samt vid Gymnasier och Skolor i stiftet äro, måtte, å detta konsistorii vägnar uppdragas, att vid nu snart instundande riksdag detta, såsom ett högst angeläget religionsmål, i högvördiga ståndet anmäla, hvilket ej lär underlåta att mot Svedenborgske lärosatsernas vidare utspridande i riket taga de steg och

författningar, som dess dyra embetsed fordrar, sakens angelägenhet kräfver och lag föreskrifver. Göteborg den 22 Martii 1769.

O. Ekebom.

Detta cirkulerar till genomläsande och närmare öfvervägande.

S. D. Förekom Assessor And. Joh. Aurells ombud begärande få del af någon handling rörande Svedenborgianismen för tryckning. Beviljas.

Den 30 Martii 1769 kl. 10 hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar Konsistoriales, Domprosten D:r *Ekebom*, som ankom kl. half 11, pastor *Hempe*, som kom kl. inemot half, D:r *Roempke*, D:r *Beyer*, prosten *Kullin* och Kongl. Hofpredikanten Mag:r *Wallenstråle*, hvilka kommo innan klockan slagit $\frac{1}{4}$.

§ 12. I anledning af protokollet den 22 dennes, som i dag justerades, och dess § 20, rörande de af Herr Assessor *Aurell* till lösen utbegärta handlingarne angående Svedenborgianismen, påminte Herr D:r *Beyer* att, ehuru han ingalunda är deremot att berörde handlingar så fort möjligt är extraderas, kan han dock ej annat än, enligt praxi i alla rätter och kollegier, erinra att ingen votering måtte styckevis utlemnas, utan då först när den är fullbordad; af hvilken mening Kongl. Hofpredikanten Herr Mag. *Wallenstråle* och Herr Doktor *Roempke* förklarade sig äfven vara: hvar emot Herr Prosten Mag:r *Kullin*, Herr Pastor *Hempe* och Herr Doktorn och Domprosten *Ekebom*, samt H. Herr Doctorn och *Biskopen* påstodo att så mycket som till dato är inkommet och i justerade protokoller finnes intaget bör, enligt Kongl. Tryckfrihetsförordningen, genast utlemnas.

Häruppå ingaf konsistorialen, Herr Doktor *Beyer* följande dictamen ad protocollum:

»Till yttermera nödig fyllnad af de satser Herr Domprosten D:r *Ekebom* den 22 Mars sistlidne, utur Herr Assessor Sveden-

borgs theologiska verk, låtit till protokolls inflyta, vill jag här meddela ett ställe det jag råkat uppå uti hans sist utgifna bok, de Amore conjugiali ex scortatorio pag. 64 § 82, särdeles som det tyckas gifva något summariskt begrepp om Herr Assessorns *religions-system*. Berörda ställe lyder i bokstaflig öfversättning således:

»Derefter kom en man från norra ängden uti häftighet löpandes och såg på mig med hotande min, samt med upphetsad ton tilltalade och sade: »Är du den som vill förleda verldskretsen medelst upprättande af en ny församling, hvilken du menar med Nya Jerusalem, som skall nederkomma från himmelen af Gud, och medelst lärande att Herren skall dem, som antaga den församlingens lärostycken, begåfva med en rätt äktenskaplig kärlek, hvars kräselighet och lycksaligheter der upphöjes allt in till himmelen; är icke detta ett påhitt och anförer du icke detta såsom ett foglafångeri och lockemat, för att träda till dina nyheter: men säg mig uti kort innehåll hvilka de nya församlingens lärostycken äro, och jag får se om de stämma ihop eller äro osammanstämmande».

»Och jag svarade: församlingens lärostycken, hvilken menas med Nya Jerusalem, äro dessa: I:o Att det är en Gud, i hvilken är gudomelig trefaldighet, och att densamme är Herren Jesus Christus. II. att saliggörande tro är att tro på honom. III. att vrångheter böra undflys, emedan de äro djefvulens och af djefvulen. IV. att godheter böra göras, emedan de äro Guds och af Gud. V. att dessa böra göras af menniskan såsom af henne sjelf, men att man bör tro att de äro af Herren hos henne och genom henne.»

Sedan han detta hört, vek hans raseri bort för några ögonblick, men efter något betänkande såg han åter på mig med en grym uppsyn sägandes, äro dessa fem buden Nya församlingens tros och kärleks hufvudstycken? och jag svarade: De äro. Och då frågade han hvasst: huru kan du bevisa det första, att det är en Gud, i hvilken är gudomlig trefaldighet, och att densamme är Herren Jesus Christus? Jag sade: jag bevisar det således, är icke en och ofördelelig Gud, är icke trefaldighet, om en och ofördelelig Gud (är) är det icke en person, om en person (är) är icke trefaldigheten i densamme; att den är Herren Jesus Christus (bevisar

jag) af följande, att han är aflad af Gud Fader (Luc. 1: 34, 35), och alltså att han till själen är Gud, och i följe deraf, såsom han sjelf säger, att fadren och han äro ett, Joh. 10: 30, att han är i fadern och fadern i honom, Joh. 14: 10, 11, att den som ser och känner honom, han ser och känner fadren, Joh. 14: 7, 9, att ingen ser och känner fadern utan han som är i faderns sköte, Joh. 1: 18, att allt fadrens är hans, Joh. 3: 35, 16: 15, att han är vägen, sanningen och lifvet, och att ingen kommer till fadren utan genom honom, Joh. 14: 6, alltså af honom ty han är i honom; och, enligt Paulus, att all gudomens fullhet bor i honom lekamligen, Coloss. 2: 9, och dess utom att han har makt öfver ailt kött, Joh. 17: 2, och att han har all makt i himmelen och på jorden, Matth. 28: 18, hvarutaf följer att han är himmelens och jordens Gud.

Sedan frågade han huru jag bevisar det andra, att saliggörande tro, är att tro på honom? Jag sade: Jag bevisar genom dessa sjelfva Herrens ord: »detta är fadrens vilja, att hvar och en som *tror på sonen* skall hafva evinnerligt lif, Joh. 6: 40; så älskade Gud världen, att han gifvit sin enfödde son, på det hvar och en som *tror på honom* icke skall förgås, utan hafva evinnerligt lif, Joh. 3: 15—16; den som *tror på sonen*, han hafver evinnerligt lif, men den som icke tror sonen, han skall icke se lifvet, utan Guds vrede blifver öfver honom, Joh. 3: 36.

Sedan sade han, bevisa också det tredje och de följande (punkter), och jag svarade: hvad behöfs det bevisa att vrångheter skola undflys, emedan de äro djelvulens och af djefvulen, och att godheter skola göras emedan de äro Guds och af Gud; såsom ock att dessa skola göras af menniskan, såsom af henne sjelf, men att man skall tro, att de äro af Herren hos henne och genom henne. Att dessa tre (punkter) äro sanningar, bestyrker hela den heliga skriften från början till slutet; hvad (är) der annat i en summa än att fly för vrångheten och göra godheten, och tro på Herren Gud. Och dess utom är utom dessa tre stycken icke någon religion, angår icke religion lefvernet, och hvad är lefverne utan det att fly vrångheten och göra godheten. Huru kan en menniska göra de senare tingen och tro de förra, utan såsom af henne sjelf? hvarför om man tager dessa (stycken) från församlingen, så tager man bort den heliga skrift från henne, och jemväl tager

man bort religionen, och när man tagit dem bort, är församling icke församling.

När den mannen detta hört, vek han tillbaka och begrundade; men likväl gick han bort i vredesmod.»

Härefter tillades af Herr Doktor Beyer följande: För öfrigt instämmer jag alldeles med Herr Doktors och Domprostens ord, så lydande: *Jag dömer hvarken honom (assessor Svedenborg) eller någon annan; Herren är den som både honom och mig känner och dömer.* Men just derföre kan jag icke inlåta mig uti det senare dömandet af Herr domprosten, samma gång när *hela Svedenborgianismen* af honom förklaras för *snörrätt stridande mot Guds heliga ord m. m., haeretisk, socinianisk och således i alla måtto förkastelig.* Sådant omdöme fattar jag ingen grund till att fälla, *utan att känna Svedenborgs religionssystem*, och utan att först med saken och personen vid vederbörlig domstol lagligen förfara, med mindre man skulle begå sådan domvilla som Rätteg. B. 25 kap. 21 och 22 §§ beskrifva, till undvikande hvaraf jag håller för tillbörligt att hänskjuta det omdömet till vederbörandes lagliga ompröfvande.

Skulle Max. Ven. Consistorium likväl finna tillräckliga skäl af hvad redan anfört är, att hålla de Svedenborgiska skrifterna för förföriska, derom jag af andragne skäl suspenderar mitt omdöme, så finner jag dock icke att man med berättelse derom kan vända sig lagligen till någon annan än i underdånighet till Hans Kongl. Majt., som allernådigst lärer tackas förordna, huru med saken vidare efter lag förfaras skall.

Beijer.»

Sedan detta dictamen blifvit uppläset och notarien fått befallning att samma ord från ord i protokollet intaga, inlemnade Kongl. Hofpredikanten, Herr Mag. *Wallenstråle* följande dictamen ad protokollum:

Då i anledning af prostens mag. Aurelii och prostens mag. Kollinii väckta fråga om välborne assessor Svedenborgs theologiska skrifers renlärlighet, konsistorium beslutat att häröfver låta ett betänkande utgå, och jag jemväl till den ändan öfver samma skrifter borde mig utlåta, utbeder jag mig till Herr Doktorn och Biskopen och Ven. Consistorium få göra följande erinran:

1:o har jag, i anseende till min frånvaro från orten just den tid, då assessor Svedenborg här vistades, icke haft tillfälle lära känna denne mannen, och således icke kunnat genom samtal med honom utröna hans tänkesätt i religionssaker, såsom jag icke eller någonsin före denna tiden, eller innan min utresa utur fäderneslandet, icke eller efter hemkomsten sett eller talat med honom. Jag må eljest tillstå att jag hört assessor Svedenborg både lastas och berömmas. Men denna omständighet, att hafva sjelf sett honom och hört honom tala, synes mig eljest oförgripeligen så litet ålägga någon den skyldighet att om honom och hans skrifter fälla omdöme, som jag från ett sådant omdömes fällande kan befrias, derest jag egt tillfälle med hans utgifna arbeten göra mig bekant. Men som jag 2:o aldrig egt hans skrifter, följaktligen icke känner hans lärobyggnad, underställer jag Herr Doktors och Biskopens och Vener. konsistorii ompröfvande, huruvida jag, af hvad jag i denna sak låtit mig af andra förtäljas, kan sluta till ass. Svedenborgs principer i dess religionssystem, och på en så lös grund bygga något omdöme om samtliga hans theologiska skrifter. Dessa, som äro ganska vidlyftiga och dyra, finner jag mig icke ega lägenhet att förskaffa mig; jag känner ej heller dertill någon förbindelse, då det af mig fordras i afsigt att utreda en och annans tvifvelsmål, hållandes jag före åligga Herrar prostarne, då de upplysning om Svedenborgska läran åstunda, att den samma utur de dithörande skrifter sjelfva sig förskaffa.

3:o underställer jag Herr Doktors och Biskopens och V. konsistorii ompröfvade, huruvida konsistorio kan vara tillständigt i denna sak fälla något omdöme till Svedenborgska systemets antingen gillande eller förkastande, då Hans Kongl. Majt i dess förordning om rättegångar i Domkapitlen af år 1687, förbehållit sig att de ärenden, som angå religionen och gudstjensten, måtte Hans Kongl. Majt. tillkännagifvas, att af Hans Majt. sjelf decideras och afgöras. Då nu Hans Majt. i denna sak hittills icke funnit för godt något stadga och befalla, sine konsistorier till rättelse, mycket mindre förbjuda assessor Svedenborgs skrifter, som icke af svenskt tryck utkommit, icke eller allmänt blifvit utgifna, torde det vara orådeligt utan sådane förut tagne lagliga steg, på en och annans

blotta angifvande, att döma, emot svensk manna rätt, en man ohördan, och förklara hans skrifter mindre renläriga.

Men 4:o så vida ofta nämnda Svedenborgska arbeten verkligen skola innehålla så farliga och med vår sanna evangeliska religion stridande satser, som angifna äro, tycker jag efter min oförgripeliga tanke, vara konsistorio så obetaget som högst åliggande, i en sak af så mycken vikt gemensamt med de öfriga rikets konsistorier, att till Hans Majts nådiga skärskådande och omprövande Svedenborgska läran i ett systematiskt sammanhang uppgifva, till hvilket ändamåls vinnande icke säkrare mått synes kunna tagas, än om Herr Doktorn och Biskopen, med de från stiftet deputerade till förestående urtima riksdag, ville saken som den förtjenar i Högvördiga ståndet anmäla.

Göteborg d. 30 Martii 1769

M. G. Wallenstråle.»

Herr Prosten *Kullin* androg mundteligen:

Sedan i kraft af Herr prostens, mag. Peter Aurelii och Herr prostens mag. And. Kollinii dertill gifna anledning, frågan i konsistorio uppkommit angående Svedenborgska systemet i theologien, hvilket i flera tomer på latin utkommit, finner jag väl nödigt att deröfver afgifva något mitt betänkande, men måste tillika vidgå att, oaktadt jag för flera år tillbaka hört berättas, att berörde system till en stor del beror på *syner, omedelbara uppenbarelser och ingifvelser, correspondentier* och slika entusiastiska och fanatiska grunder, kan jag likväl så mycket mindre vid detta tillfället med den säkerhet och öfvertygelse som vederbör mig öfver sådant föregifvande utlåta, än mindre gifva något fullständigt besked på systemets sammanhang, som jag hvarken haft tid eller tillfälle ett så vidlyftigt arbete granska och skärskåda. Dock vid öfvervägande af Herr Doktors och Domprostens O. Ekebom skifteliga yttrande till protokollet den 22 Mars sistl., hvilket jag sedermera, jemte annat, haft tillfälle att af systemet närmare inse och dermed jemföra, kan jag ej annat, till undvikande af vidlyftighet, än konformera mig med välbemälte Herr Doktor och domprost.

Lektorn, Herr Doktor *Roempke*, förklarade i detta mål sin mening vara som följer:

Om jag med fullkomlig säkerhet visste att välborne Herr Assessor Svedenborg bygger sina religionsläror uppå, och vill bevisa dem utaf sina syner och omedelbara uppenbarelser och utur dessa, med förlust af den hel. Skrifts enstämmighet, hemtar sina correspondentier, borde jag ej annat än ogilla dem, och derifrån afstyrka och så långt jag hunne afstyra hvar och en, så om sin salighet som om renlärighet bekymrad själ. Gör han det icke, så utgöra hans lärosatser och lefnadsreglor hufvudsaken, som, de nämnde bisaker förutan, kommer att för sig opartiskt pröfvas, efter Guds heliga ord, af dem som ega dertill helgadt förstånd och nog skickelighet, och hafva tillgång till, samt kunna gifva sig ro med hans kostbara, vidlyftiga och alldeles i sin egen stil författade verk. Men som hvarken min tid eller mina vilkor velat tillsäga mig detta, utan jag nyligen allenast med flyktigt öga fått öfverfara något här, något der, så bör jag, efter kristelig försigtighet innehålla tills vidare mitt omdöme.

Efter annars uppgifvande dömer jag ingalunda i förevarande mål, ty, jemte det jag vågade min oförfarenhet på ett okänt djup, satte jag mig ock ut för att förledas af annars fel, som kunde i något historiskt utdrag ur skrifterna questionis till äfventyrs vara af hastighet eller eljest begånget. Önskeligt vore om på något sätt egne mogne män kunde utses, att dessa skrifter genomläsa med skälig och samvetsöm granskning, till affattande af ett för Kristi församling nyttigt beslut. I öfrigt för korthets skull hänförrer mig till Herr Hofpredikanten Lektor Wallenstråles afgifna utlåtande.»

Herr Pastorn mag. *Hempe* konformerade sig med Herr Doktorn och Domprosten Ekeboms den 22 hujus till protokollet afgifna yttrande.

H. Herr Doktorn och *Biskopen* androg, att som han icke läsit Herr Assessor Svedenborgs ifrågavarande arbeten i sitt sammanhang, och vill ingenting mindre vara än consequentiarius, eller af ett och annat ställe, ryckt utur sitt sammanhang, fälla omdöme om hela lärobyggnaden, så kan han icke heller ännu och förr än han fått tillfälle att genomläsa (»något af» öfverstruket) assessor Svedenborgs arbete i hela sitt sammanhang, vara i stånd att afgifva något utlåtande om mannens länkesätt är förkastligt eller

icke, stridande mot Guds uppenbarade ord eller icke, enligt med våra symboliske böcker eller icke. Dock utlät sig Herr Doktern och Biskopen, att om hela Herr Assessor Svedenborgs theologiska verk är så in toto nexu, som Herr D. och Domprosten Ekebon af de utaf honom anförda ställen slutar och dömer, kan Herr Doktern och Biskopen icke finna att välbemälte Assessor Svedenborgs lärosatser äro med Guds ord och kyrkans symboliske böcker öfverensstämmande, lika som de uti det i dag af Herr Doktor Beyer inlemnade utdrag af Assessor Svedenborgs bok, de amore conjugiali ex scortatorio, förekommande talesätt tyckas, utom sitt sammanhang, vara nog besynnerliga.

Herr Doktor *Roséns* utlåtande saknas denna gång förmedelst hans bortovaro.

Sedan de närvarande konsistorii ledamöter således hvar för sig utlåt it sig öfver Herr Assessor Svedenborgs theologiska arbeten uppkom, i anledning af Herr Doktern och Domprosten Ekeboms den 22 hujus ingifna utlåtande, följande frågor:

1:mo. Om Herr prosten Kollinius, som i sitt ingifna memorial sagt att *ett icke alldeles löst rykte säger, att Svedenborgs principier i theologien skola gynnas och följäs af nog betydande män i denna ort*, borde åläggas att för konsistorium uppgifva hvilka med desse »nog betydande män» menas?

2:do. Om detta, såsom angeläget religionsmål, borde vid tillstundande riksdag uti Högvördiga Ståndet anmälas?

3:tio. Om prästerskapet i stiftet skulle genom ett cirkulär förmanas att akta sig för Svedenborgs theologiska skrifter?

Angående första frågan stannades i det beslut att bref till prosten Kollinius skall afgå med anmodan, att för konsistorium uppgifva hvilka som menas med dem i hans ingifna memorial nämnde »nog betydande männen».

Vidkommande andra frågan, åberopade sig kongl. Hofpredikanten mag:r *Wallenstråle* sitt i dag ingifna dictamen ad protocollum och höll före att målet borde vid riksdagen refereras till Högvördiga Ståndet, hvarutinnan Herr prosten *Kullin* instämde. Herr Doctor *Beyer* refererade sig till det af honom den 1 hujus ingifna projectet, det han ock, tillika med det i dag ingifna tillägget vid dictamen, gör till sitt votum i saken. Herr Doctor

voro af andra meningar, i anledning hvaraf beslöts att detta mål kommer bland Consistorii desiderier till instundande riksdag att intagas, och H. Herr Doctorn och Biskopen till anmälande i Högvördiga Ståndet committeras.

Angående tredje frågan beslöts, att genom cirkulär gifva Vener. Clerus Diöcesanus nästföregående beslut tillkänna, jemte åttvarning att om något af Herr Assessor Svedenborgs theologiska arbeten skullé någon emellertid förekomma, de då med all möjlig varsamhet handteras.

Den 5 April 1769 kl. 10 hölls konsistorium under Högv. Herr Doctorns och Biskopens præsidio, närvarande Herrar Consistoriales, domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, D:r Rosén och kongl. Hofpredikanten mag. Wallenstråle. Herr prosten Kullin lät anmäla förfall af opasslighet.

§ 1. Justerades protokollet d. 30 Mars nästl. i anledning af hvars 12 § Herr D:r och Domprosten *Ekebon* underställde konsistorii bepröfvande, huruvida den af Herr D:r Beyer inlemnade och uti protokollet intagna öfversättningen af något stycke uti Herr Assessor Svedenborgs bok *de amore conjugiali et scortatorio*, må bland de andra af Herr Assessor Aurell till lösen utbegärda handlingarne, rörande Svedenborgianismen, extraderas: hållande Herr D:orn och Domprosten för sin del för betänkeligt att samma öfversättning, såsom den der innehåller lärosatser, hvilka mot Guds heliga ord och kyrkans symboliska böcker äro stridande, blifver utlemnad att tryckas, likasom Herr D:orn och Domprosten och förmenar att Herr Assessor Aurells mening icke varit annan, än allenast att få del af konsistorii utlåtande öfver Svedenborgs lära.

Härtill svarades att såsom Herr Assessor Aurell uti sin till konsistorium ingifna inlaga begärt *allt hvad uti protokollet finnes intaget och vidare kan infördt blifva rörande Svedenborgianismen*, konsistorium för detta resolverat det sådane handlingar må extraderas, och den omförmälda öfversättningen således icke på annat

sätt kommer att utlemnas än medelst utdrag af protokollet, i sammanhang med det öfriga saken quæstionis rörande, så finner ock konsistorium med kongl. Förordningen om Tryckfriheten enligt, det äfven den af Herr Doctor Beyer inlemnade öfversättningen må tillika med det andra utskrifvas.

Herr Doctorn och Domprosten *Ekebom* tillfrågade häruppå Herr D:r *Beyer* i hvad afsigt Herr Doctorn berörde öfversättning inlemnad? Hvertill svarades att Herr Doctorn sådant uti ingressen af sitt dictamen ad protocollum, som går näst före öfversättningen, nogsamt tillkännagifvit, och att denna fråga derföre kunnat vara onödig.

---

§ 5. Consistorialen, herr Doctor *Rosén*, som sista konsistoriidag den 30 Mars sisl. icke var närvarande, inlemnade nu sitt skriftliga utlåtande öfver Assessorn välborne Herr Svedenborgs theol. arbeten, lydande som följer:

Mine tankar om välborne Herr Assessor Svedenborg och dess utgifna theologiska skrifter äro följande: Kunde jag mot lag döma någon ohörd, eller en författares skrifter dem jag ej behörigen genomvandrat, skulle jag väl, efter första påseendet, tro mig finna mer än mycket i bemälte Svedenborgs arbeten, som strider mot vår antagna bekännelse. Jag skulle dock icke göra den i hastighet till *socinian* som fördömer hela svärmen, och med all vörndnad erkänner Kristi gudom. Ej heller skulle jag lätteligen föreställa mig att satisfaction bestrides af den, som tillegnar Herren all förtjenst och rättfärdighet, samt all både möjlig och verklig frälsning o. s. v. Men då författaren ej kan, såsom frånvarande, mundtligen förklara sig, och jag dertill med är mindre bevandrad i dess skrifter, dem jag ej till dato sett allesamman, räknar jag för en kristelig skyldighet att ej hänligen förkasta hvad jag hittills otillräckligen pröfvat.

Det är sannt att jag i mina *Prestetidningar* för April månad 1768, lemnat allmänheten om *Apocalypsis revelata* någon efterrättelse, men hvarken var jag den tiden, ej heller är jag än i stånd att gifva någon omständelig och fri från alla misstag. Jag såg, att en stor *Ernesti* förhastat sig i sitt omdöme; Jag ser att Herr Doctorn och Domprosten *Ekebom* ej heller brukar all noghet, utan

tillägger Herr Assessor Svedenborg utlåtelse, som ingalunda finnas i dess Apocalypsis sid. 21. Der står visst icke, så vida jag har samma upplaga, *Scriptura sacra hactenus fuit male et sinistre explicata*, men väl att *apocalypsis hactenus non intellecta fuerit*; och så talar ju nästan hvar och en som gifvit sig på det djupet. Utom dess kan den lärdaste, med all välmening och opartiskhet, ej utan besvär göra sig försäkrad att han inser rätta meningen i Svedenborgska systemet. Då jag läste första raden sid 275 Apoc. Revel. der vår Assessor säger: *quod Dominus per passionem crucis non abstulerit peccata, sed portaverit*, stötte det mig på stunden att författaren tyckes alldeles motsäga Joh. 1: 29. Men då jag långt efteråt kom öfver samme författares *Doctrina Nouæ Hierosolymæ de Domino*, blef jag först om meningen underrättad, ty der står, sid. 23, *quod Dominus per passionem crucis non abstulerit peccata, sed N. B. quod auferat illa*, hvaraf slutas att Herr Assessor Svedenborg, *efter bokstafven* icke talar emot samma språk, hvilket han utan tvifvel vördar som ett gudomligt ord. Häraf vill jag dock icke leda vidare påföljd än den, att man 1:mo lätteligen irrar sig och dömer oriktigt, om man af en och annan utlåtelse, ryckt ur sitt sammanhang och här eller der träffad, drager strängaste slutsatser; 2:o att Herren efter Svedenborgska systemet både *burit* och *bortlager* människornas synder.

Icke dess mindre går jag hvarken i borgen för nämnda lärobyggnad, ej heller för min gransynthet i densamma, hvarföre jag icke vågar så hastigt inlåta mig i någon hufvudsaklig granskning af den så kallade *Svedenborgianismen*, helst ingen hög befallning ålagt antingen mig eller mine medbröder att häröfver ransaka. Dock gör jag det, efter tid och lägenhet, utan påminnelse, så länge jag har den förmånen att ega välbemälte Herr Assessors *Arcana Cælestia* till låns af högvördige Herr Doctorn och Biskopen. Denna bok, som åberopas allestädes i Svedenborgs andra skrifter, faller mig ännu för dyr att köpa, sedan jag gripit till all min förmåga för att skaffa mig andra för en theolog angelägna nyare skrifter. Jag tänker att Herr Mag. och kyrkoherden Kollinius, som äskat underrättelsen, eger bättre medel än jag att lägga sig till kostbara böcker: så bör ej heller tviflas att den, som nyligen vunnit prostenamn och heder, eger insigt och urskiljning att

pröfva sjelf och tänka för egen räkning. Åter om sådant arbete faller honom tungt och mödosamt, ingår jag i Herr Dr. Roempkes mening och önskan, som konsistorial; och hvad mina *Prestetidningar* angår, behöfver jag ej som författare lemna besked af hvad orsak de kommit att upphöra. Troligt att brist uppå tillräckelig prenumeration verkat ett phœnomene som är i våra tider allt för vanligt.

Att nu komma till frågorna, som i sista konsistorium framställdes, synes billigt att man 1:mo gifver presterskapet vid handen hvad omdöme lärda verlden fällt om Svedenborgska skrifter, vare sig godt eller ondt; och 2:o liter Herr Doktorn och Biskopen till att utverka någon laga pröfning i målet, genom Högvördiga ståndets åtgärd, äfven som man 3:o förbehåller sig af Herr prosten Kollinius att han nämner de betydande personer, som här på orten gynna Svedenborgska satser: dock jag märker att min röst är så mycket mer i denna del öfverflödigg, som konsistorium redan utfärdat sitt i sista session fattade beslut».

Den 19 April 1769 kl. 11 f. m. hölls konsistorium. Närvarande Herrar Consistoriales, Domprosten D:r Ekebom, pastor Hempe, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén och kongl. Hofpredikanten mag. Walenstråle.

Herr D:r Roempke lät anmäla förfall af någon angelägen resa ut på landet.

§ 8. Prosten och kyrkoherden, Herr mag. *And. Kollinii* skrifvelse d. 13 hujus, deruti Herr prosten, å konsistorii till honom aflåtne bref och anmodan den 30 mars nästl. att vid handen gifva hvilka han, i det till konsistorium förl. år ingifna memorialet menar med de *nog betydande männen å denna ort, som skulle gynna Assessorns välborne Herr Svedenborgs principier i Theologien*, lemnar till svar att, som han i sitt berörda memorial icke haft i uppsåt intendera action mot någon, utan allenast sökt få underrättelse om rätta sammanhanget af Herr Svedenborgs theo-

logie, hvarom i Göteborg under prestemötetiden i private samtal, såsom emellan vänner, pro et contra talades, tror han sig utan någons förfång hafva kunnat åberopa sig *män af betydlig insigt och anseende* såsom anledning till denna punkt i sitt memorial, och tillika med de orden, *icke alldeles löst rykte*, gifvit tillkänna att saken, efter hans tanke icke var så tydlig, att han inför domstol med fulla skäl kunde någon tillvitas, men dock så påtaglig att han icke borde längre undgå konsistorii kunskap, hvaraf han och flera prester på landet, som icke egde Svedenborgska arbeten, kunde förvänta den förmån att man hvarken för mildt eller strängt dömde om Herr Svedenborgs tentamina theologica, hvarför Herr prosten anhåller om förskoning att, emot sitt menlösa uppsåt, gå vidare i denna sak, alldenstund han endast sökt sanning och upplysning, men icke någons vanfrejd, och derfor i sitt memorial ingen nämnt eller afmålat. Skulle dock, det Herr prosten icke kan förmoda, någon isynnerhet tro sig med dess ord vara utmärkt, och derfor behaga visa sig såsom åklagare, undandrager Herr prosten sig icke vederbörligt svaromål, under åtnjutande af lag och process. ad notitiam.

D. 26 April 1769 kl. 11 f. m. hölls konsistorium. Närvarande Herrar Consistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén och kongl. Hofpredikanten mag. Wallenstråle.

§ 12. Inlemnade konsistorialen Herr Doktor *Beyer* följande dictamen:

»Att såsom konsistorial ej vara hinderlig uti det, som angår någons beneficia juris et processus, är jag föränlåten här framgifva ett till mig uti bref ankommet assessorn, välborne Herr Svedenborgs svar uppå Herr Domprosten D. Ekeboms d. 22 martii sistl. i konsistorium ingifna betänkande öfver Herr assessorns skrifter, hvilket denne säger sig vara kommunicerad, men bevisligen har det icke skett af mig. G. A. B.

Transumt af Herr Assessor Svedenborgs bref till Lektorn och konsistorialen Dr. Beyer, dateradt Amsterdam d. 15 April 1769.

»Uti bref ifrån högaktade Herr N. N. har jag bekommit copie utaf Herr Doctorns och Domprostens Ol. Ekeboms betänkande öfver de skrifter som af mig äro utkomne; här innelyckt följer nu svar derpå, det Herr Doctoren behagar ingifwa uti Venerando Consistorio — — —. Skulle Herr Doct. och Domprosten intet taga sit Betänkande tilbakars, och det aldeles förkasta, så påstår jag, att såsom Rådets, Hofrätternes och Collegiernes betänkande få tryckas, att jemwäl ock Domprostens och mit swar, och sedan kan jag begynna deröfwer en criminel process.» — — — —

Föregående transumt vara med sitt original till alla delar likalydande, intygar

Göteborg d. 26 April 1769.

Arvid Brag.
Cons:ii Goth. Not.

Swar uppå Högvördige Herr Doctorens och Domprostens Olof Ekeboms uti Consistorio i Göteborg d. 22 Mart. 1769 ingifna betänkande.

»Mig är wordit communiceradt Herr Doctorens och Domprostens uti Consistorio ingifne betänkande om den nya Församlings Lähran, hwilken uti Doctrina Nouæ Hierosolymæ, samt uti Apocalypsis Reuelata, utaf vår Frelsare Jesu Christo för werlden utaf mig des tjenare är framgifwen: Och som jag finner att Herr Domprostens Betänkande är fult med förwitelser, som ock här och der med osanningar, så holler jag före vara för vidlyftigt att det particulariter beswara, helst jag ser att det är skrifwit lika som af en, som inte har tand för tunga, ej heller ögon frammanföre, att se hwad enligt Guds ord och oplyst förstånd deruti finnes wara, hwilka äro de som Herren sjelf beskriwer hos Mattheum Cap. XIII: 13, 14, 15.

Jag wil allenast utur Betenkandet desse orden optaga, att den Läbran är *i högsta grad hæretisk, och i de abraömaste delar Socinianisk*. Hæretisk kan den Läbran intet kallas, emedan uti den erkennes och bestyrkes 1:o *Divina Trinitas*, se doctrinam Nouæ Hierosolymæ de Domino n. 55 seq. och Apocalypsin Reuelatam n. 96 1—962. II. *Sanctitas Scripturæ Sacræ*, i synnerhet quod sensum literæ, se doctrinam Nouæ Hierosolymæ de scriptura sacra n. 7 seq. n. 37 n. 50 seq. et in Apocalypsi Reuel. n. 200, 898, 911. III. *Christeligt lefwerne*, se doctrinam vitæ pro Noua Hierosolyma et Præceptis Decalogi a principio ad finem. IV. *Sammanbandet mellan Troen och Kärleken*, se Apoc. Reuel. på många ställen. V. Och att Troen på Gud bör ställas uppå vår Frälsare efter des egne ord Joh. 3: 15—16, Cap. 6: 40, Cap. 11: 25—26, Cap. 20 sista vers och i synnerhet Joh. 3: 35—36 och Coloss. 2: 9, som ock af Formula Concordiæ quod in Jesu Christo Homo sit Deus et Deus homo, pag. 607, 762, 763, 765, 840 seq. Quod Humana ipsius Natura ad Divinum Majestatem et Potentiam exaltata sit, pag. 337 seq. 607, 608, seq. 774, 834, seq. 844, 847, 852, 861, 863, 869. Quod Jesui Christo sit omnis potestas in coelo et in terra, pag. 775, 776, 780, 833. Quod etiam quod Humanam naturam præsentissime omnia gubernet, pag. 337, 375, 600, 608, 611, 738, 768, 783, 784, 785, 786. Appendix p. 149. 150 præter plura, se Edition tryckt Lipsiæ 1765.

Uti styrka af hvilket alt, och utaf Lydna af det som Herren sjelf Lärer Joh. 14: 6 ad 11, kommer Troen på Gud, efter den nya Församlings Läbran, at stellas på sjelfwa Frälsaren. Af detta allenast kan intagas att den Läbran oförskyldt och oförsynt är antastad med smädesord, och kan af ingen sund själ sägas *wara full af de abra odrägeligaste errores fundamentales, förförisk, kättersk, förgripelig och uti högsta måtton förkastelig*. Dessa oqvädingsord utgjutas fastän Herr Domprosten uti sitt Betenkande, Art. 2, tillstår at han intet läsit mina skrifter, med dessa orden: *Jag känner intet Assessor Swedenborgs Religionssysteme, ej heller lär jag bemöda mig om at lära känna det: man har berättat mig, att det måtte hufvudsakeligen inhemtas af hans utgifne skrifter de noua Hierosolyma, de charitate et Fide, de Domino etc. dem jag hvarken ägt, läsit eller sedt.*

Är det icke wara blind frammanföre och bakföre hafwa ögon dock de med flor öfver, och så se och döma om ens skrifter? Kan då någon andelig och verldslig domare et utbristande uti sådane termer annars anse än criminelt?

Doctrina, som Domprosten omnämner, finnes uti Götheborg, och har kunnat den se om han behagadt. Herr Domprosten häder jemväl sensum spiritualem verbi, den vår Frelsare nu låtit uppenbara, likasom den skulle förhindra at *scriptura sacra intel då blifwer Principium cognoscendi fidei, Religionis et Theologiæ reuelate*, efter des egne ord; och likwäl uti Doctrina Nouæ Hierosolymæ de *scriptura sacra* fult bevises och demonstreras: I. Quod sensus literæ Verbi sit basis, continens et firmamentum sensus spiritualis ejus n. 27 ad 36. II. Quod Divinum Verum in sensu literæ Verbi sit in suo pleno, suo sancto, et in sua potentia n. 37 ad 49. III. Quod Doctrina Ecclesiæ et sensu literæ Verbi sit haurienda, et per illum confirmanda n. 50 ad 61. IV. Quod per sensum literæ Verbi sit conjunctio cum Domino et consociatio cum Angelis n. 62 ad 68, med mehra; De sensu spirituali Verbi och des oskattbara nytta n. 5 ad 26 ib., se ock Apocalypsin Reuelatam n. 200, 898, 911 och på tusende andra ställen.

För det andra, att den Lähran kallas Socinianisk, är en fördömd Blasphemie och lögn, ity Socinianismus betyder negationem Divinitatis Domini nostri Jesu Christi, och likwäl Divinitas ipsius i denna nya Församlings Läran principaliter bestyrkes och bevisas, och att Frelsaren fulkomligen gjort tilfyllest och återlöst människorna, ja så at ingen utan des ankomst kunnat blifwa salig, se Apoc. Reuel. n. 67 och på flera andra ställen, hwarföre jag anser ordet socinianisk för håhn och djefwulskt spott.

Detta, tillika med det öfriga i betänkandet, kan man taga för sådant som förstås med floden, den draco ex ore suo kastade på qvinnan alt fördränka henne, då hon ännu var uti öknen, Apoc. XII: 15, och torde hända at ock sannas det som strax derpå följer: at iratus draco contra mulierem et abivit bellum facere cum reliquis feminis ejus, observantibus mandata Dei et habentibus testimonium Jesu Christi, v. 17. At Nova Hierosolyma betyder Novam Ecclesiam, quæ futura est Sponsa et Uxor agni, se Apoc. Reuel. n. 880—881. Och at den ofehlbart kommer, emedan

Herren sjelf den förutsagt. Apoc. Cap. XXI. 21 se ock Sachar. XIV: 7, 8, 9. Och uti sista Capitlet desse orden: Ego Jesus misi angelum meum testari vobis hæc in Ecclesiis: Ego sum Radix et genus Davidis, stella splendida et matutina: et spiritus et sponsa dicunt veni, et audiens decit veni, et sitiens veniat, ac volens accipiet aquam vitæ gratis, Apoc. XXII: 16, 17.

Amsterdam den 15 April 1769 af

Eman. Swedenborg.

Begäres att detta ingifwes uti Vener. Consistorio, som ock at en copie deraf sendes op til Högwyrldige Herr Doctoren och Biskopen.»

Af detta Herr Assessorns swar sändes en afskrift til H. Herr Doktorn och Biskopen, enligt Herr Assessorns egen begäran.

Den 3 Maj 1769 hölls konsistorium kl. 11 f. m. Närvarande Herrar Consistoriales, Domprosten D. Ekebon, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén och kongl. Hofpredikanten Wallenstråle.

§ 16. Inlemnade Consistorialen och Lectorn, Herr Dr *Beyer* ett till honom från Assessorn, välborne Herr *Eman. Swedenborg* ankommet bref, dateradt Amsterdam den 22 April 1769, innehållande en tillökning till Herr Assessorns under den 26 ejusdem i konsistorium ingifne svar på Domprostens Herr D:r Ol. Ekebon betänkande öfver bemälte Assessors theologiska skrifter, lydande som följer:

»Högärewyrden Herr Doctor!

Förrän jag afreser till Paris, som sker uti nästkommande vecka, wil jag göra denna tilökning til mit swar på Herr D:rns och Domprostens Betänkande. Det säges deruti at jag skrifvit 1) *Quod scriptura sacra hactenus fuerit male et sinistre explicata*, Apoc. Reuel. p. 21 n. 1 är en pur osanning, ty i det citerade rummet finnes intet sådant. 2) *Quod nulla detur satisfactio pro peccatis mundi* är jemväl en pur osanning. 3) att *justificatio et sola fide* smädes är sannt, emedan sola fides är fides separata a

charitate seu a bonis operibus, och fides separata a charitate är förkastad af Svea Hofrätt, och jemväl sedan af Upsala Academien, törhända ock utaf Lunds och Åbos: Herr Domprosten lærer ännu intet weta at bona opera, quæ libere et sponte sequuntur fidem, och kallas fructus fidei, opera spiritus et opera gratiæ, och göres uti statu justificationis, efter sjelfwa formula concordiæ, hafwa intet band med tron, och således als intet verka til saligheten: ja, at det wore damnosum om de skulle binda och blanda sig med tron, och det som intet har band är i sig sjelf separerad. Ibland de citationer utur formula concordiæ de divinitate Christi uti mit öfwersände swar, äro någre förskrifne, så 337, 375, skall wara 737, 775; om samma sak bifogas här et distinctare och utförligare Utdrag af Formula concordiæ, som är som nu följer, se Edition, tryckt Lips. 1756.

Quod in Christo Deus sit Homo et Homo Deus: pag. 607, 765. Quod Christus verus Deus et Homo in una indivisa Persona sit, et maneat in æternum, pag. 600, 762, 763, 840 seq. Quod Christus quoad Humanam Naturam ad omnipotentem Dei virtutem evectus sit, quoniam erat talis Homo cujus Humana Natura cum Filio Dei tam arctam ineffabilem unionem et communicationem habet, vt ea facto sit una persona, pag. 607. Quod Humana Christi Natura ad Divinam Majestatem et Potentiam exaltata sit, ex Consilio Ephesino et Chalcedonensi, tum ex Patribus, Athanasio, Augustino, Chrysostomo, Eusebio, Cyrillo, Eustachio, Gregorio, Epiphanio, Theodoreto, Basilio Magno, Theophylæto, Hilario, Origene, Nicephoro, Nyssenio, Vigilio Leone, p. 840 ad 878. Confirmatum ex Verbo multis in locis, p. 608, 844, 847, 852, 861, 863, 869. Quod Humana Christi Natura proprietates excellentissimas, maximas, supranaturales et coelestes prærogatiuas Majestatis, Virtutis et potentiæ acceperit, p. 774. Quod etiam Spiritum omnis sapientiæ, p. 781, 782. Quod Christus operetur in eum et per utramque Naturam, et per Humanam vt per organum Deitatis p. 773, 779, 847. Quod hoc fiat per vnionem hypostaticam, glorificationem et exaltationem, p. 774, 779. Quod in statu humiliationis se exinaniverit et quod Majestatem illam non Semper, sed quoties ei visum fuerit, exercuerit et manifestaverit, usque dum formam serui post resurrectionem deposuerit, et in ipsam Diui-

nam Majestatem et gloriam venerit, p. 608, 764, 767. Quod virtute vnionis hypostaticæ miracula fecerit, etiam in statu exinanitionis, p. 167, 767. Quod Christus sit noster Redemptor, Mediator Caput, Pontifex, Rex, quoad vtramque Naturam p. 773. Quod Christus ad dextram Dei secundum Humanam Naturam realiter sit exaltatus, p. 608. Quod ad dextram Dei sit, quod super omnes coelos ascenderit et reuera omnia impleat ac ubique non tantum ut Deus, sed etiam ut Homo dominetur, quem ad modum Prophetæ de ipso vaticinati sunt, in cujus possessionem juxta Humanitatem suam actualiter venit, p. 768. Quod dextra Dei ubivis sit, et quod Christus Secundum Humanam suum præsens omnia gubernet, et sub pedibus suis habeat, p. 600. Quod propter vnitatem Personæ Christo secundum Humanam Naturam data sint Majestas, gloria, omnipotentia et omniscientia cum præsentissimo omnium rerum dominio, p. 737 seq. 608 seq. 834 seq. App. p. 147, 148. Quod Christus per vnionem personalem et exaltationem secundum carnem ad dextram Dei collocatus, acceperit omnem potentiam in coelo et in terra p. 833. Quod Christo etiam secundum Humanam Naturam sit omnis potestas in coelo et in terra, p. 775, 779. Confirmatum ex dictis e scriptura sacra, p. 775, 776, 780. Quod Christus quod Humanam Naturam omnipræsens sit, p. 3, 10, 611, 768, 783, 785. App. p. 150. Quod officium Regium Christi sit, quod vt Theantropos in vtraque Natura tanquam Rex et Dominus Coeli et Terræ præsentissime gubernet omnia in Regno potentiæ, gratiæ et gloriæ, p. 787, 876 App. p. 149. Quod caro Christi sit vivifica, et quod Christo sit vis vivificandi secundum Humanam Naturam, p. 776, 777, 782. App. p. 152. *Quod Christus quoad vtramque Naturam adorandus et invocandus sit, ex Auguslana confessione*, p. 226, App. p. 151. Quod Christus diabolum, infernum et dominationem vicerit, p. 767 et præterea p. 613, 614, 788. App. p. 150.

Om dubbelt så många collecta et Formula concordiæ de persona Christi skulle åstundas, skola de en annan gång följa, som ock de justificatione per solam fidem.

Amsterdam den 22 April 1769.

Em. Swedenborg.»

Behagar antingen detta originalet eller en copie deraf ingifwa uti Venerando Consistorio; wore wel om Högwyrdige Herr Doct. och Biskopen finge också part häraf».

Sedan detta bref blifvit uppläst, och konsistorium beslutat att deraf, uppå Herr Assessor Swedenborgs begäran, till Herr Doct. och Biskopen uppsända en behörigen vidimerad afskrift, föreställde Herr Doct. och Domprosten *Ekebom*, huru det ej gerna vill anstå Lektorn Herr D:r Beyer att såsom konsistorial befatta sig med slika kommissioner för Assessor Swedenborg, hvarjemte Herr Doct. och Domprosten lät Herr D:r Beyer förstå, *huru han torde hända innan han vet ord af blifver fast för sina predikoförsök.*

Härtill svarades af Herr D:r *Beyer*, att han, medelst inlemmandet af Herr Assessor Swedenborgs skrifter till konsistorium, icke gjort annat än hvad någon annan icke gerna skolat underlåta, som derom hade kunnat blifva anmodad, och att det mindre hade anstått honom att förhålla Herr Assessor Swedenborgs inlemnade *svar* och *bref*, när han om deras ingifvande till konsistorium blifvit af Herr Assessorn anmodad. Och hvad utlåtandet angående predikoförsöken angår, så emedan Herr Doctorn ansåg detsamma såsom insimulation och hotande af Herr Doctorn och Domprosten, begärdes att detsamma skulle i protokollet intagas, hvaremot Herr Doctorn och Domprosten förklarade samma utlåtande ingalunda vara i den afsigt brukadt, som skulle Herr Doct. Beyer derigenom hotas, utan att Herr Domprosten dymedelst allenast velat gifva Herr Doct. Beyer en kärlig och välment varning.

Den 10 Maj 1769 hölls konsistorium kl. half 11; närvarande Herrar Consistoriales Domprosten Doct. Ekebon, D:r Roempke, Doct. Beyer, prosten Kullin, Doct. Rosén, Kongl. Hofpredikanten Mag. Wallenstråle och kl. half 12 ankom Herr Lektorn Mag. Gothe-
nius.

§ 1. Justerades protokollet af den 3 dennes, undantagande 16 §.

Då denne § skulle justeras och Herr Domprosten D:r *Ekebon* ville rätta och ändra de orden, hvilka såsom hans egna der blifvit intagne, påstod Herr Dr. *Beyer* att orden äro så upptagne som de föllo, och att de, såsom fälde insimulationsord, icke mot lag må ändras, utan om någon förklaring tillägges må det i brädden intagas efter de orden; *vid justeringen tillagdt.*

Herr Doktorn och *Domprosten* underställde konsistorii utlåtande, om Herr Lektorn Dr *Beyer* eger makt att betaga honom rättighet att sjelf förklara och rätta sina ord, då protokollet ännu icke är justerat och meningen icke ändras.

Herr Doktor *Beyer* svarade att han icke påstår ega någon makt, utan allenast att lagen må ega makt.

Kongl. Hofpredikanten Herr Mag:r *Wallenstråle* utlät sig, att hvar och en måste hafva frihet, efter vanlig praxis, att sjelf rätta sina ord innan protokollet justeras, då man ej har afsigt att ändra sjelfva meningen, utan allenast orden. Huru dessa föllo kan Herr Hofpredikanten icke påminna sig, men icke kunde han anse dem för någon hotelse.

Herr Doktor *Rosén* anförde, att, som notarien nu icke är tillstädes, vore bäst hafva anstånd med justeringen af denna § till dess han kommer hem och får sjelf yttra sig huruvida han upptagit orden efter Herr Doktors och Domprostens egen mun, eller sjelf satt dem efter som han tyckt meningen var.

Herr prosten *Kullin* var af samma mening som Herr Hofpredikanten *Wallenstråle*.

Herr Doktor *Roempke* yttrade sig: när frågan är om orden innebära någon insimulation, håller jag före att orden icke böra

ändras, utan stå sådane som de fallit, emedan annars meningen skulle lätteligen blifva helt annorlunda.

Herr Doktorn och *Domprosten* påstod det hans ord voro, att Herr Doktor Beyer torde hända, innan kort finge critique på sig för sina predikoförsök.

I anseende härtill blifver denna § af nästföregående protokoll ojusterad, till dess Herr Notarien Brag sjelf härnäst kommer upp i konsistorium.

§ 5. Assessorns Herr *And. Joh. Aurells* skrifvelse med begäran det boktryckaren *Imman. Smitt* måtte inkallas att förklara, huruvida han haft och gitter uppvisa konsistorii tillstånd till att trycka Herr Doktor Beyers så kallade Predikoförsök.

I anledning häraf förklarade Herr Doktor *Beyer* till protokolls, att han anser så denna som den förra Herr Assessor Aurells inlaga såsom sig intet rörande, utan att han i de samma obehörigen är nämnd. För öfrigt behagade Herr Assessorn läsa *Göteborgska Magasinet* den 27 Nov. 1766 N:o 48, på andra sidan, dito N:o 49 den 4 Dec. samma år på tredje sidan. Erinrade ock, innan konsistorium företager Herr Assessorns inlaga, om Rätteg. B. 15 kap. 16 § som upplästes. Vidare erinrade Herr Dr Beyer att trycksaker, i synnerhet i theologiska ämnen, stå under konsistorii närmaste uppseende, och vidare icke någon annans än högsta öfverhetens, Höglöfl. Kongl. kanslikollegii och Justitiekanslerens inseende, så att ingen fiskal annars, eho han vara må, eger sig dermed befatta. Är därför otillbörligt att konsistorium skulle gifva någon annan besked eller stå till rätta, och jemväl otjenligt att Herr Assessor Aurell, som icke eger mer rätt än någon annan i staden, att göra dylika påståenden hos konsistorium, derfore så obehörigen tillfogar konsistorium omak och vill missbruka dess embetsåtgärd. Än yttermera erinrade Herr Dr

Beyer att konsistorium ville noga se på Kongl. Tryckfrihetsförordningen.

Kongl. Hofpredikanten Herr Mag:r *Wallenstråle* anförde: Ehuru onödig Herr Assessorns begäran synes mig, att uppkalla Smitten, så vida Decani censur finnes på titelbladet, och boktryckaren dermed visat sin rättighet att aftrycka boken, tyckes mig likväl densamma, ehuru jag icke vet i hvad afsigt den sker, icke alldeles kunna afslås. Men att få decision i sin fråga synes mig att han kunde få tillräcklig upplysning af sjelfve boktryckaren Smitt, i synnerhet då konsistorium ingen ytterligare förklaring uti saken af boktryckaren Smitt äskar.

Herr Doktor *Rosén*: Jag finner ännu ingen skälig anledning att på Herr Assessorns begäran hafva något afseende, innan han blifvit vederbörligen kvalificerad, såsom egande något inseende öfver theologiska tryckta skrifter.

Herr prosten *Kullin* var af samma mening som Herr Hofpredikanten Wallenstråle.

Herr Dr *Beyer* conformerade sig med D:r *Rosén* och åbropade sina förra erinringar.

Herr Dr *Roempke* utlät sig att Herr Ass. Aurell, i stället för att få annat besked af konsistorium, behagade se på titelbladet af den tryckta boken, som utvisar att den med vederbörlig censur är utgifven.

Herr Doktern och *Domprosten* konformerade sig med Herr Hofpredikanten Wallenstråle.

Herr Lektorn mag:r *Gothenius* ville intet yttra sig något häröfver, såsom han icke varit öfver saken tillförne, begärande därför betänketid.

Nu inkom, efter kl. 12, på förut skedd anmälan bokhållaren *Zacharias Aurell*, och inlemnade en ny inlaga från välbemälte Herr Assessor, som upplästes, och hvaruti Herr Assessorn andrager, att sedan konsistoriinotarien mag:r *Brag* med sin fides tycks vilja hafva slutat de handlingar Herr Assessorn till trycket begärt utbekomma, men han deribland saknar någon censur vara omörd af Herr D:r *Beyers Predikoförsök*, eller som de annars blifvit kallade *Nya försök till en huspostilla*, hvilket likväl var ett stycke, som Herr Assessorn i den 4:e punkten för sig äskat att

äfvén få utlösa, utan i det ställe notarien honom underrättat att i denna omständighet icke något skall i protokollet finnas utfördt, så har Herr Assessorn anhållit om boktryckaren Smitts inkallan och hörande, huruvida han för sig och sitt beskydd kan uppte och visa Herr Assessorn konsistorii uttryckliga tillstånd att trycka den delen af bemälte Försök, som till dess press kommit, och om samt hvar sådant tillstånd äfvén tryckt finnes.

Och således, alldenstund Herr Assessorn enligt kongl. Förordningen eger åklagarerätt i detta mål, som är en causa popularis, och han samma rätt sig nu ikläda vill och deraf behörigt bruk göra, fördenskuli anhåller han att berörde boktryckare Smitt måtte förbindas inför protokollet sitt utlåtande i nämnde omständighet afgifva, och honom beviljas om det samma genom protokollsutdrag få tillförlätelig underrättelse, som ock att få del af allt hvad i detta mål, och hvad dermed gemenskap eger, kan blifva nu eller hädanefter i protokollet anmärkt och intaget, jemte det som förliden konsistorii dag kan vara om antingen Svedenborgianismen eller merberörde Försök påmindt och anfördt, i fall någotdera skett, helst han tänker fortfara att alltsamman till trycket befodra.

Bokhållaren Aurell tillsades att Herr Assessorn skall få svar genom utdrag af protokollet, hvarpå han förbehöll Assessorn beneficia juris, och afträdde.

Herr D:r *Rosén* begärde innan han vidare, än hvad redan skett, sig häröfver utlåter, att få betänketid och rådrum till att närmare efterse den uti senare inlagan åberopade kongl. Förordningen.

Saken har anstånd till en annan gång.

---

§ 12. Lät Herr Doctorn och Domprosten *Ekebon* exhibera ett utdrag af konsistorii protokoll under den 22 okt. 1766, rörande något som uti Göteborgska Spionen då blifvit infördt i öfversättning utur Herr Assersorn Svedenborgs *Apocalypsis Revelata*, hvilket utdrag Herr Doktorn och Domprosten af notarien utfordrat till att hafva i beredskap, i fall Herr Assessor Aurell skulle det begära, ehuru sådant likväl ännu icke skett.

Den 24 maj 1769 kl. half 11 hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D. Ekebom, pastor Hempe, D. Beyer, prosten Kullin, D. Rosén och kongl. Hofpredikanten Mag:r Wallenstråle.

§ 1. Justerades protokollet af den 10 dennes.

I anledning af dess 5 §, och efter då gjort förbehåll, inlemnade nu Herr D:r *Rosén* sitt votum angående Herr Assessor Aurells begäran att boktryckaren Smitt måtte uppkällas och höras om censuren af Predikoförsöken. Detta votum upplästes, så lydande:

»Sedan Assessorn, Högädle Herr Anders Aurell, uti skriftlig inlaga, gifvit konsistorium vid handen att han ärnar som svensk undersåte, hvilken eger rätt att i saker som angå brott mot förordningen om Skrif- och Tryckfriheten talan föra, med vederhäftigt ansvar åkära ett här i staden utkommit svenskt homiletiskt arbete, *Nya Försök* kalladt, går jag alldeles från min i förra session, och innan berörde skrift upplästes, afgifna mening, och finner med 4 § sista momentet i nämnde förordning enligt, att lemna både Herr Assessor Aurell, och hvilken helst efter utstakad ordning ingår i samma göromål, all nödig upplysning om konsistorii tagna mått angående censuren af nämnda bok, hvarvid samtliga konsistorialernes minne förmäler mer än beklagligen våra protokoller.

Jag drar mig likväl med visshet till minnes att Herr D:r Beyer, uti November månad 1766, anmälde sitt uppsåt att ark- och veckotals utgifva ofvannämnde *Nya Försök*, och i sådan afsigst anhöll om någon censor, som vore jemt i staden att tillgå, — korteligen proponerade Herr D:r Roempke, såsom dåvarande konsistorii decanus, hvartill biskop och konsistorium samtyckte. Man blef straxt efter varse, när första arket af den tillämnade Handpostillan utkom, välbemälte Doktors imprimatur på andra sidan om titelbladet, äfvensom jag flera gånger sett Herr D:r Roempkes egenhändiga påskrift på korrekturarken.

Är således ingen tvifvel att ju boken blifvit med konsistorii minne censurerad, likmätigt all praxis vid dylika skrifters upplägg, och kan fördenskull ej lätteligen visas af hvad anledning en visserligen skedd och bifallen proposition om censur till alla delar undfallit

då varande notariens uppmärksamhet. Det är för en konsistorial nog svårt att vid justeringar af äldre protokoll erinra notarien om ett och annat förekommet, men oantecknadt mål. Nu, som dylik efterlåtenhet tilldragit sig, och sekreteraren Alander finns i staden, torde konsistorium anse nödigt att han straxt uppkallas för att gifva närmare besked i saken.

Emellertid, och i brist af fullständiga dagböcker, intages af kungörelsen som Götheborgska Magasinet N:o 48 för år 1766 innehåller, och hvilken rörer förenämnde Nya Försök, att boken ej blifvit hit till staden lurendrejad, utan allmänheten till prenumeration upplåten. Slutligen får jag ej allenast här utan ock i något veckoblad underrätta så väl allmänheten som Herr Assessor Aurell, att protokollsutdraget af den 23 Juli 1763, rörande mina tillämnade *Nya Predikoförsök*, hvilket blifvit nyligen tryckt i *Handlingar om Swedenborgianismen*, och de så kallade *Predikoförsöken* har med verklig utgifna skrifter ingen verklig gemenskap.»

När Herr D:r *Beyer* dernäst ville ytterligare utföra sin mening, underställde Herr Domprosten D:r *Ekedom*, som nu förer præsidium vicarium i konsistorium, i anledning af 8 § i kongl. Förordningen om Rättegång i domkapitlen, konsistorii utlåtande, huruvida Herr D:r *Beyer* må ega frihet att votera i denna saken, såsom hans egen, så vida han af Herr Assessor Aurell är namngifven såsom auctor till Predikoförsöken.

Häremot underställde Herr D:r *Beyer* om en sådan proposition kan ega någon ringaste liklig grund, antingen af Sveriges allmänna lag uti Rättegångsbalken eller uti högståberopade 8 § i Förordn. om rättegång i domkapitlen, enär ingen käre sig mot mig angifvit, ej heller käromål rubricerat eller företett, och ordningen af hvad i protokollerna redan innehålles ingalunda kan medgifva att jag i ringaste laglig ordning härtill kunnat af någon i denna sak nämnas eller tilltalas. Tvertom jag påstår att, så vida Herr Domprosten samma proposition såsom sin mening erkänner, han då blifver käre mot mig, och vi så vida begge lika jäfviga. Förbehåller mig för öfrigt att till en annan gång öfver en sådan proposition få afgifva närmare anmärkningar, med olaglighetens ådagaläggande i hänseende till den saken. Begärer jag jemväl här af extractum protocoll. Jag påstår eljest att full-

följa min rättighet att votera i saken, efter som förliden konsistoriedag blef påbegynt, sålunda: Af Herr Assessor Aurells inlaga som — — —

Men Herr Doktorn och *Domprosten*, med ett ifrigt förande af klubban, påstod det måtte Herr Doktor Beyer innehålla med sin votering till dess konsistorium yttrat sig öfver hans proposition:

Alltså anförde Herr Hofpredikanten *Wallenstråle*: då Herr, Assessor Aurell, efter min oförgripeliga tanke, endast tyckes vilja formera sak mot utgifvandet af Predikoförsöken, och denna sak angår boktryckaren Smitt och icke Herr Doktor Beyer till dato, finner jag för min del Herr D:r Beyer icke kunna*) voteringsrättighet i denna sak nekas.

Herr D:r *Rosén*: Jag är alldeles af samma tanke, så mycket mer som jag icke annat finner än att Herr Assessor Aurell intenderar process mot boktryckaren Smitt, allena såsom den der skall utan vederbörlig censur tryckt de Nya Försöken.

Herr prosten *Kullin*: I anledning af Herr Doktors och Domprostens gjorda proposition, är jag af den tanken att emedan ej någon formel aktion är yppad i konsistorium mot Herr Doktor Beyer, ej heller någon käreande angifvit något mål, som kunde betaga Herr D:r Beyer den rättighet att yttra sin mening öfver det, som redan i förevarande ämne kan vara inlemnadt, så läser hvarken 8 § i kongl. Förordn. om Rättegång i Domkapitlen eller Rätteg. B. 13 kap. 1 § kunna ännu vara hit lämpliga, och tror jag att Herr D:r Beyer i annan händelse väl funnit sig befogad att sjelfmant afträda.

Herr. pastor *Hempe* konformerade sig med Herr Doktor Rosén.

Herr Doktorn och *Domprosten* förklarade sig vara af den mening som dess proposition innehåller, nemligen att Herr D:r Beyer ej bör votera.

Alltså fortfor Herr D:r *Beyer* med sitt påbegynta voto: Af Herr Assessor Aurells inlaga, som i nästlidne konsistorium först

---

*) »ännu» finnes efter »kunna» oriktigt tillagdt i de af Aurell tryckta proto kollen.

af alla då inkomna papper, ehuru H. Herr Doktors och Biskopens bref var deribland, framdrogs, kunde jag ingen annan mening inhenta, än att Herr Assessorn ville inmänga sig uti den konsistorio tillhöriga uppgiften med theol. skrifers tryckande, och därför uppå densamma mig således då utlät som protokollet utvisar. Men af den senare, efter klockan 12, inkomna inlagen finner jag, att han vill ikläda sig en causa popularis, enligt kongl. Tryckfrihetsförordningen, d. ä. att han vill talan föra angående brott, begånget af boktryckaren Smitt mot högstbemälte förordning. I förmågo här af, och som sådant bör ske på ordentligt sätt, nemligen efter föregången laga stämning, är min tanke, att Herr Assessor Aurell åligger ingifva sådan requisition i konsistorium uppå boktryckaren Smitt, uti hvilken brottet mot förordningen rubriceras och tydeligen utsättes hvaruti brottet består, hvaremot han ärnar talan föra, hvarefter konsistorium tillkommer, enligt sådan requisition och dess lydelse, stämning till boktryckaren Smitt utfärda; ty på sådant sätt allena kan härmed ordentligen och lagligen förfaras, och annars icke parterna å ömse sidor deras laga rättgångsförmåner få till godo njuta.

Herr pastorn mag. *Hempe*, som sista konsistoriedag ej var närvarande, anförde: Efter Herr Assessor Aurells begäran att boktryckaren Smitt skall uppkallas, är med lagen öfverensstämmande, så håller jag före att han bör till den ändan uppkallas, som begärdt är.

Till följe af voteringen kommer således boktryckaren Smitt att nästa konsistoriidag uppkallas. Likaledes efterskickades, i anledning af Herr Doktor Roséns voto, sekreteraren Herr *Johan Alander*.

---

§ 14. Efter beskickning, förekom Sekreteraren, Herr Johan Alander och tillfrågades om han kan erinra sig när och af hvem Nya Försöken blifvit till censur i konsistorium anmälde, eller om han minnes något sådant vara i konsistorium omtaladt?

Svarade att han kan sig det icke påminna, derest det icke finnes i protokollerna. Och kan väl vara möjligt att det blifvit i konsistorium diskursive omtaladt, utan att han attenderat dertill, efter ingen befallning blifvit tillagd att sådant i protokollet upptaga.

På tillfrågan hvem som först anmält denna boken till censur svarade Alander sig omöjligen kunna svara derpå med visshet.

Afträdde.

Herr Doktor *Rosén* sade sig helt noga minnas det Herr D:r Beyer gjort proposition om censur på nämnde bok, men Doktor *Beyer* nekade dertill och sade sig helt visst minnas att D:r *Rosén* proponerade om censuren, hvilken blef Herr D:r *Roempke* af konsistorium enhälleligen uppdragen.

Herr D:r *Rosén* erinrade häremot att han aldrig begärt censur uppå de verkliga utgifna *Nya Försöken*, utan möjeligen på de tillämnade *Nya Predikoförsök*.

§ 15. Inkom på anmälan och tillstånd bokhållaren Herr *Samuel Aurell*, och å sin broders, Herr Assessorn And. Joh. Aurell, vägnar, utan att förete någon fullmakt af välbemälte Assessor, eller någon hans inlaga, inlemnade några dictata, hvarpå han anhöll om konsistorii censur, såsom Herr Assessorn ärnar dem af trycket utgifva, hvarjemte Herr Bokhållaren berättade det hans bror, bemälte Assessor, vore rätt illa sjuk.

På tillfrågan hvars dessa dictata äro, svarade bokhållaren det Herr Assessorn sagt dem skola vara Herr Doktor Beyers, som han hållit för gymnasisterna.

Tillsades att Herr Assessorn skall få svar härom framdeles.
Afträdde.

Såsom Herr Doktor *Beyer* fann sitt namn vara kladdadt på dessa papperen, påstod Herr Doktorn vara närmast att först få kommunikation häraf.

Amanuensen fick befallning att paginera dem, och sedan lemna dem Herr D:r *Beyer* till kommunikation.

Den 31 Maj 1769, kl. 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r *Ekebom*, Pastor *Hempe*, D:r *Roempke*, D:r *Beyer*, prosten *Kullin*, D:r *Rosén*, kongl. Hofpredikanten *Mag. Wallenstråle* och lektorn, *mag. Gothenius*.

§ 14. Förekom, efter beskickning, (vid. prot. d. 24 hujus, § 1) boktryckaren här i staden *Inman. Smitt*, då honom föreställdes att konsistorium, i anledning af 2:ne från Assessorn Herr *And. Joh. Aurell* till konsistorium under d. 10 hujus inkomne inlagor, rörande frågan huruvida boktryckaren *Smitt* haft och gitter uppvisa konsistorii tillstånd, att trycka de s. k. *Predikoförsöken*, hvilka inlagor nu för boktryckaren blefvo tydligen upplästa, funnit sig föranlåtet att honom uppkalla och häröfver höra.

Boktryckaren *Smitt* anförde häruppå, att han intet hafver med Herr Assessor *Aurell* att göra, såsom ock att han i saken quæstionis icke inlåter sig i något svarsmål, innan han dertill först undfår laglig och ordentlig stämning.

Afträdde.

Af detta boktryckare *Smitts* svar och utlåtande lemnas Herr Assessor *Aurell* del genom utdrag af protokollet.

Den 7 Juni 1769, kl. 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar Konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, pastor Hempe, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 14. Förekom ett Herr Assessor Aurells ombud och, utan att förete någon af välbemälte Assessor gifven fullmakt, inlemnade följande skrift:

»Högvärdige Herr Doktor och Biskop samt plurimum Venerand. konsistorium.

Härhos har jag den äran till de förre Herr D:r Beyers dictata inlemna 2:ne stycken inbundne af samma slag, hvilka under min sjukdom förra gång förgätne blifvit. Jag hoppas få resten snart ingifva. Emellertid fortfar jag i mitt förra påstående, det täcktes pl. Ven. konsistorium de redan ingifne benäget censurera och mig tillfverera låta, att till trycket befordra.

Andra gången anhåller jag ock nu att utbekomma till trycket allt hvad som förevarit och i protokollet finnes intaget från det Herr konsistorii notarien upphörde med de begärde handlingars utlevererande, och egentligen rörande Nya s. k. Försök till en Handpostilla, censuren deraf och det mera, som deröfver kan vara ventileradt, såsom ock att utfå allt hvad nu och hädanefters därom, såväl som om berörde dictata kan observeradt blifva och till protokollet taget.

Härjemte begär jag första gången att det protokoll, som öfver den sistl. lördag eller den 3 Junii hållne pastoralexamen fördt blifvit, måtte till mig utlevereras, att för upplysning och uppbyggelse skull genom trycket allmänt göras.

Jag ber att detta måtte ord för ord inflyta i protokollet, och förväntar pl. Ven. konsistorii tydeliga och skyndsamma yttrande, förblifvande städse med all högaktning pl. Ven. konsistorii ödmjuka tjenare

Aurell.»

I anledning häraf beslöts det Herr Assessor Aurell får, genom utdrag af protokollet, del af allt som der finnes rörande *Försöken till en Handpostilla* och ännu icke blifvit extraderadt.

Likaledes att det begärda Examens protokollet utlemnas, så snart det låter sig göra, och det samma vederbörligen justeradt blifver.

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebom* höll dock före, att samma examensprotokoll bör extraderas genast och sådant, som det under examen kunnat föras.

Angående de inlemnade dictata och censuren derå, så förbehöll sig Herr D:r *Beyer*, att, emedan de blifvit inlemnade såsom hans, först få taga dem hem till sig till genomläsande.

Emellertid gjorde Herr Doktorn och Domprosten *Ekebom* Herr D:r *Beyer* den frågan, om Herr Doktorn erkänner så väl dessa nu som de förr af Herr Assessor Aurell inlemnade dictata för sina?

Herr D:r *Beyer* frågade tillbaka hvarföre, i hvad orsak och af hvad grund Herr Doktorn och Domprosten gör honom en sådan fråga?

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebom* svarade, att sjelfva sakens natur det fordrar, emedan han ej förr kan utlåta sig öfver den af Herr Assessor Aurell begärda censuren, hållande Herr Doktorn och Domprosten före att hela konsistorii censur vore mindre nödig ifall någon af Herrar Lektorena ville utgifva sina dictata af trycket.

Herr D:r *Beyer* begärde vidare få veta om Max. Ven. konsistorium gör ett med Herr Doktorn och Domprosten uti den till honom ställda proposition och undersökningsfråga?

Härom utlät sig Lektorn, Herr Mag. *Gothenius*: Som denna sak icke förevarit, sedan jag fått äran intaga säte här i konsistorium, förr än i dag, och jag således icke hafver mig bekant huru med densamma rätteligen förvetter, och hvad dervid för detta blifvit af konsistorium tillgjordt, ty kan jag ej utlåta mig, huruvida jag bör taga del i den af Herr Doktorn och Domprosten till Herr D:r *Beyer* gjorda frågan, eller ej.

Kongl. Hofpredikanten, Herr Mag. *Wallenstråle* och Herr D:r *Rosén* ansågo ännu för så mycket mindre nödigt att efterfråga någon auktor, som nämnde dictata ännu icke äro klandrade, utan förmodade att konsistorium utser någon, som antingen censurerar dem, eller med sitt utlåtande deröfver till konsistorium inkommer.

Herr prosten *Kullin* fann, att anledning till frågan gifves dels af Herr Assessor Aurells inlaga, uti hvilken han kallar dessa dictata för Herr D:r Beyers, dels af den inscription, som finnes öfver de dictata, hvilka förra gången blifvit till konsistorium ingifne.

Herr Doktor *Roempke*: Jag kan i afseende på någon till anställande undersökning ingalunda taga del i den föreställda frågan, och det af den grund att ingen eger makt till att underkasta mina privatdiskurser med mina disciplar, de vare sig rätt eller orätt i pennan fattade, andras censur eller allmänna trycket, utan min begäran och samtycke; borde alltså först frågas om den af Herr Assessor Aurell förmente auktor till de föregifne dictata vill hafva dem censurerade och tryckte eller icke.

Herr pastor *Hempe* konformerade sig med Herr prosten *Kullin*.

Härpå yttrade sig Herr Doktor *Beyer* af fri vilja och med uttryckligaste förbehåll af alla oförkränkta beneficia juris et officii, dem han framdeles torde vidare få utföra:

»De inlemnade dictata finner jag icke annat vara än chartequer. Bevis derpå äro för hvars mans ögon tydeliga af till exempel mitt namns orimeliga påkladdande på desamma, såsom ock af de oförsvarliga och orimliga skriffelen, hvilka vålla att föga en eller annan mening i sammanhang kan inhemtats. Med sådana ohyggliga lappar inkommer till konsistorium en obekant person med begäran, på sin broders, Herr Assessor Aurells vägnar, att de måtte censureras och kunna till trycket befordras och det såsom mina dictata.

När jag jemför detta procedere med 15 kap. 4 och 16 §§, Rätteg. B., så är väl ingenting oordentligare än att insända till en Rätt eller kollegium en person utan fullmakt och anmäla ett ärende, såsom förra gången skedde, utan skriftelig ansökning. All ordentlighet har härvid varit så mycket nödigare, som ärendet innebär en illvillig insimulation emot lärosättet vid detta Gymnasium, å hvilket icke Herr Assessor Aurell utan Herr Doktern och Biskopen med konsistorium tillhörer öfverinseende.

Vidare äro dessa så kallade dictata inhemtade af discenter vid gymnasium, hvilkas annotationer öfver någon lärares föreläsningar, sådana de kunnat fatta dem, utgifvas för hans. Ho ser icke

hvad förledande, förrädeliga stämplingar derunder dölja sig, ända in till att värfva Iskariother?

Jag känner i denna saken icke Herr Assessor Aurell, som icke är berättigad till att fråga, mindre att få svar, hurudana mina föreläsningar för gymnasisterna varit. Mindre tillkommer honom eller någon annan, att för mitt arbete utgifva någonting å trycket, så väl emot all i hela lärda världen erkänd rättighetspraxis, att icke bemästra sig en annans arbete, och det honom oåtspord eller mot hans vilja utgifva, såsom ock mot 60 kap. Missg. B.

Vid så fatta omständigheter finner jag för min del icke att det af Herr Assessor Aurell oordenteligen anmälda ärendet kan få den attentionen, att det en gång bör i protokollet upptagas, mycket mindre något svar derå meddelas, med mindre det vore sådant att Herr Assessorn borde med plikt anses, enligt det åberopade lagens rum.»

Saken har anstånd tills vidare.

Den 14 Juni 1769 hölls kl. 10 f. m. konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten mag. Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 6. Assessorns, Herr And. Joh. Aurells inlaga af följande innehåll:

»Högvärdige Herr Doktor och Biskop samt pl. Ven. Konsistorium.

Jag har förmärkt huruledes konsistorialen, Lektorn Herr D:r Beyer, då, i anledning af mina lagliga petita om några handlingars bekommande till trycket och en boktryckares hörande, som emot Tryckfrihetsförordningen sig förgripit, qvästion och voteringar yp-

pat sig, de der bem:te Herr Doktors egna arbeten och således dess egen sak äfven finnas röra, behagat allt sådant sjelf öfvervara, votera och decidera uti, såsom å embets vägnar.

Och alldenstund detta mig så vida angår, som jag ser merbem:te Herr Doktors yttrande vid flera tillfällen gå derpå ut, att mina skäligen och i lag grundade påståenden måtte antingen afslås eller till verkställigheten hindras och uppehållas, i hvilken omständighet jag, enligt Hans Maj:ts tydeliga förordning, förbehåller mig särskild talan å vederbörlig ort, fördenskull, som det finnes mot Rättegångsförordningen vid Domkapitlen, mot Sveriges allmänna lag, mot domarareglorna och den åtlydnad och följd deraf, som hos oväldige embetsmän sjelfmant och otvunget ådagaläggas, så ganska uttryckeligen strida, att någon i sin egen sak, eller den honom i någor måtto röra eller angå kan, får vara domare eller något det minsta å embets vägnar vidtaga, alltså, ehuru jag icke tänkt annat än hålla mig blott inom mina oskyldiga påståenden om de bekanta anmälde handlingars utbekommande, finner jag mig dock nödsakad att vända mig till Herr D:r Beyers person, och påstå det pl. Ven. Konsistorium täcktes honom, å förutnämnde grunder, jäfaktig förklara att såsom å embets vägnar sig befatta med någon omständighet i de mål, som honom och hans arbete nu eller framdeles röra kunna, och af mig blifva anmälte.

Jag anhåller om ordentligt utslag häröfver och förblifver med vörndnad H. Herr Doktors och Biskopens samt pl. Ven. Konsistorii ödmjuka tjänare

And. Joh. Aurell.

Detta ber jag måtte ord för ord intagas i protokollet.»

Denna skrift tog konsistorialen, Herr D:r Beyer, med konsistorii minne till sig i afsigt att deröfver nästa konsistoriidag sig utlåta.

Den 21 Juni 1769 kl. half 11 hölls konsistorium; närvarande Herrar Konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Beyer, prosten Kullin, Kongl. Hofpredikanten Mag. Wallenstråle och Lektorn Mag. Gothenius.

Herr D:r Roempke var hindrad af embetsförrättningar på sitt prebendepastorat, och Herr D:r Rosén förrest åt Stockholm.

§ 16. Vid tillfälle af att Konsistorialen, Lektorn Herr Doktor *Beyer* i dag återlemnade Herr Assessor Aurells inlaga, angående jäf emot sig (vid. prot. d. 14 dennes § 6), yttrade han sig således:

»Enär jag på längre eller närmare håll för något blifver beskylld och lagligen tilltalad, så att käre och käromål blifva tydeliga, lär jag veta att, utan någons påminnelse, sjelfmant från mitt embetssäte uti sådant mål mig afhålla. Hittills är icke något emot mig anmaldt, utan angår allt af Herr Assessor Aurell incamineradt icke annat än protokollers utbekommande, censuren af *Nya Försök* och ny censur af några så kallade dictata.

Dessa mål angå hela konsistorium gemensamt och röra icke min person särskildt, undantagande hvad det skulle tyckas i hänseende till det sista af dem, ty hvad angår *Nya Försök* så kallar väl Herr Assessorn dem doktor Beyers, men af hvad grund han det kan göra vet jag icke. Aldrig har jag gifvit mig an för auktor till de samma, och då Herr Assessorn skulle behagat se allmänna tidningar derom, i synnerhet de förr citerade numren af Göteborgska Magasinet, äfven märka på Titelbladet af den boken, eller rättare veckoskriften, hade lätt kunnat finnas att auktor eller auktorer velat vara okända, såsom de ock, i kraft af Kongl. Tryckfrihetsförordningens 4 § böra få vara, samt ej uppenbaras förr än åtal göres och skriften vid laglig domstol för skadelig och förbuden ansedd blifver, enligt samma §:s lydelse. Underligt att Herr Assessorn härvid så angeläget ihågkommer mig, och icke så gerna Lektorn Herr Mag. Gothenius, hvars namn var på prenumerationsedlar, eller någon annan i konsistorium i anledning af den tryckta planen, efter hvilken merberörde *Försök* äro inrättade.

Åter hvad de s. k. dictata beträffar, så är det nära in till försmädelse att vilja utgifva dem för mina, i thy de innehålla, såsom nogsam för konsistorii ögon varit, de ömkeligaste fel så väl mot grammatikan, som ock emot saken, hvarom de skola handla. Icke underligt att unga, oöfvade gymnasister under föreläsningarne icke rättare förmått i pennan fatta de momenta som de hört, utan

nog berömligt att de så pass gjort sin flit, i förhoppning att, efter deras lärares flera gånger gjorda påminnelse om rättande af annotata, hos honom sjelf få dem förbättrade och i ordning ställde. Men huru väl det är gjordt att publice upptäcka deras kladdpappers svagheter, och begära konsistorii censur på sådana deras anteckningar, hvilka aldrig kunna få censur till tryck utan höra allenast under läsemästarens correction, såsom andra stil- och exercitiieböcker, det lemnas till hvar oväldug att döma. Emellertid, jag hafver icke utgifvit dictata publice eller privatim, alltså kunna de icke kallas mina, utan hafva gymnasisterna af mig hört momenta på latin i föreläsningarne, dem de då i pennan fattat så godt de kunnat och hunnit.

I löndom har jag icke läsit för dem, utan städe på öppet offentligt rum, der främmande auditores sig kunnat infinna, som ock under tiden skett.

Ynglingars fel uti exercitiieböcker, dem de icke framgifvit att korrigeras, böra väl icke skrivas på lärarens räkning; dock detta allt sagt i hänseende till en allmänhet, som skulle snart af de framtedde anledningar falla på allehanda misstankar.

Annars är det att anmärka om de ingifne s. k. dictata, hvilka äro skrefne af 3 personer, att en af dem satt mitt namn derpå och jemväl utsatt sitt eget, och dennes recipisse för sina annotationer får jag nu visa, att i protokollet införas:

»Mina annotata uti kladd, i det af Herr Doctor och Lector Beyer nästl. Termin holne Collegio privato, samt efter hans föreläsningar publice, hvilka på begäran af Herr Mag. Nordblom blifvit till denne på god tro utlemnade; men hvilka han emot min vetskap lemnat till Herr Assessor Aurell, som förnimmes d. 24 Maj sistl. hafva dem uti Max. Vener. Consistorio inlemnat, hvarigenom mina felaktigheter, så väl i anseende till Grammaticaliska fel, som til förwända meningar, det jag alt skolat, efter Herr D:r Beyers tillsägelse och löfte, få förbättradt af honom, blifvit högst emot min vilja offentligen gjorde, har jag, uppå trägen anhållan, genom Herr D:r Beyer återbekommit. Detta alt warder härmed af mig otvunget intygadt, och af mig såsom desse papers ägare, den der ej emot min vilja bordt blifva dem förlustig, ödmjukeligen till säkerhet lemnas. Göteborg d. 19 Junii 1769.

Bernh. Fr. Molin.»

De andra tvenne hafva hvarken nämnt mig eller utsatt sina namn.

Det mesta i samtelige annotata är orätt och en del galit fattadt. Ingen bokstaf till rättelse af min hand finnes på de samma, men sådane vill likväl Herr Assessorn hafva censurerade till trycket. Jag har eftertänkt och kan icke igenfinna hvad jag eller de stackars gymnasisterna gjort honom emot, att han så vill gå vårt namn och rykte för nära. Annars angående jäfvet, lærer Max. Vener. Konsistorium påminna sig protokollet af d. 24 Maj nästl, då Herr Doktorn och Domprosten ett dylikt försök gjorde.»

Häruppå företrädde, efter anmälan och tillstånd, Herr Assessor Aurells ombud och broder, Herr *Zacharias Aurell*, och begärde få afhöra konsistorii utslag öfver det jäf, som Herr Assessorn, genom inlaga till konsistorium förliden konsistoriidag emot Herr Doktor Beyer förklarad.

Ombudet fick till svar att konsistorium deröfver ej ännu af fattadt utslag, men att detsamma skall i sinom tid behörigen blifva Herr Assessorn tillkännagifvet.

På tillfrågan af Herr D:r *Beijer*, om ombudet hade från Herr Assessor Aurell någon fullmakt att i detta mål, å hans vägnar, i konsistorium tala, svarades att det trodde sig icke mera nu än förr behöfva någon fullmakt, såsom det icke är af brodern till fullmäktig konstitueradt, utan allena anmodats att ingifva hans skrifter och dervid blott anföra det, som brodern detsamma mundtligen erinrat och påmint, begärande ombudet konsistorii utslag deröfver, om det nu nödvändigt skall vara försedt med Assessorns fullmakt, och utan densamma icke få framföra hvad det af Assessorn blifvit ombudet.

Afträdde.

Vid öfvervägande häraf utlät sig Lektorn Herr Mag:r *Gothe-mius*, att han, såsom den från början saken icke öfvervarit, ej vetat annat än att ombudet första gången det hade företräde varit med behörig fullmakt försedt, hvilket Herr Lektorn ej annat kan anse än för alldeles nödvändigt.

Kongl. Hofpredikanten Herr Mag:r *Wallenstråle* androg: Oak-tadt att jag inser nödvändigheten att han första gången, då han inför konsistorium talte för sin bror, bordt hafva fullmakt, enligt

Rätteg. B. 15 kap. 4 §, så finner jag nu mera likväl icke skäl neka honom att andraga sin brors ärender mera än andra välfrejdade personer, som fått tillåtelse att utan fullmakt inför konsistorium tala, sedan han, å dess vägnar, tillförene på begäran blifvit inkallad, och det på den grund att ingen tviflar det han ju varit stadd i rätta ärender

Herr prosten *Kullin* konformerade sig med Herr Hofpredikantens mening.

Herr D:r *Beyer* åberopade sig sitt för detta till protokollet afgifna yttrande, nemligen att Assessorns ombud bordt förete fullmakt, innan det fått något i Assessorns namn tala, eller till konsistorium ingifva.

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebon* anförde: för min del finner jag någon fullmakt för Herr Assessor Aurells broder vara nu så mycket mindre nödig, som personen är af konsistorium alldeles väl känd, Assessorn till denna stund erkänt för riktigt allt hvad de i de utlemnade protokollerna om bem:te ombud finnes förmäldt och hvad detsamma uppå Assessorns begäran i konsistorium andragit, och, äntligen emedan samma ombud hittills föga mera å Assessorns vägnar talat eller gjort, än framburit och inlemnat Assessorns förseglade bref, hvilket pedellen kunnat göra, om han dertill af Assessorn blifvit anmodad.

I anledning af denna votering förekallades ombudet och underrättades, att som konsistorium i dag icke är fullsutet, så kan, i anseende till meningarnes skiljaktighet, intet utslag hvarken öfver det ena eller andra meddelas.

Ombudet begärde få veta när konsistorium härnäst kommer att hållas, samt förbehöll emellertid dess broder Herr Assessor Aurell, att framdeles få göra sina påståenden mot Herr D:r *Beyer*, och de citationer af lag som han i sitt utlåtande till protokollet mot Assessorn brukat.

Svarades att hvad tiden till nästa session vidkommer, får ombudet derom göra sig genom notarien underrättadt.

Afträdde.

Den 5 Juli 1769 hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, D:r Roempke, D:r Beyer, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

Herr Doktorn och Domprosten Ekebom, som i går aftons hemkommit, lät anmäla förfall af trötthet efter resan.

§ 13. Anförde konsistorialen och lektorn D:r Beijer huru som han uti de genom Herr Assessor Aurell till trycket befordrade konsistorii protokoller, rörande Svedenborgianismen, funnit flera och märkeliga tryckfel.

§ 19. Efter anmälan och lemnadt tillstånd inkom Assessorns, Herr And. Joh. Aurell, broder, Herr Zacharias Aurell och förnyade sin förl. konsistoriidag gjorda, anhållan, att få afhöra konsistorii utslag angående välbem:te Assessors förklarade jäf emot konsistorialen och Lektorn Herr D:r Beyer.

Herr Aurell lofvades att om någon liten stund få svar.

Afträdde.

Då nu de närvarande Herrar konsistoriales refererade sig hvar och (en) till sina för detta till protokollet afgifne utlåtanden, angående frågan om Herr Zachar. Aurell skall tillåtas, att utan fullmakt å sin bror Herr Assessorns vägnar något tala eller framföra och, således intet beslut, i anseende till meningarnes skiljaktighet, kunde för felande ledamöter affattas, blef Herr Aurell åter förekallad och honom lemnadt till besked, att konsistorium i anseende till bemälte omständigheter ej ännu kunnat afgöra den yppade prælinaire quastionen, om han å sin broders vägnar får i konsistorium något vidare utan fullmakt tala och framföra, mycket mindre affattat något beslut om det af Herr Assessorn mot Herr D:r Beyer gjorda jäfvet.

Herr Aurell förnyade ännu en gång sin begäran om utslag med första och

Afträdde.

Den 12 Juli 1769 kl. 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, pastor Hempe, D:r Beyer, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lekt. Gothenius.

§ 12. Förekom, efter anmälan och lemnadt tillstånd, Assessorns Herr And. Joh. Aurells ombud och broder, Herr *Zacharias Aurell*, och inlemnade jemte några s. k. Herr Lektorn och Doktorn Beyers dictata, följande skrift, hvilken efter begäran intages i protokollet:

S. T.

»Förmedelst en del gymnasisters bortresa och de kvarblifnas kanhända in jagade fruktan för Herr Doktor Beyers myndighet och undsägelser, har jag ej ännu kunnat erhålla de flere bem:te Herr Doktors dictata, mer än hosgående manuskript, det jag ber och förbehåller mig på det angelägnaste ingalunda må blifva såsom de förra, till Herr Doctor Beyer utlemnadt, sedan han lærer finnas hafva gjort abuse af det förtroende plur. Vener. Konsistorium honom i denna delen lemnat, och dristat afhända konsistorium någon del af dessa dictata i så måtto, som han förmodligen på eget bevåg, sedan han fått lof taga dem alla till sig, levererat till gymnasiisten Molin det exemplar, som med de öfriga var till den ändan efter konsistorii befallning pagineradt, att det i konsistorium åter lemnas skulle.

Underställande jag plur. Vener. konsistorii egna godtfinnande och högt upplysta bepröfvande, huru Herr Doktor Beyer derföre bör anses, och hvad medel plur. Vener. konsistorium behagar vidtaga att återskaffa och mig tillhandahålla detta manuskript, antingen censureradt eller sådant som det ingafs.

Om gunstigt förklarande öfver den begärda censur af oftabemälte Herr D:r Beyers ingifne samtelige dictata, dem han sjelf ohygglige lappar kallar och hvaremot jag intet har att påminna, anhåller jag nu åter och för sista gång med vörndnad framhärda S. T.

And. Joh. Aurell.»

Häruppå anhöll Herr Zach. Aurell för sista gången att få afhöra det tvenne gånger tillförne begärda utslaget, rörande jäfvet mot lektorn Herr D:r Beyer.

Herr Aurell lofvades svar om en stund. Afträdde.

Sedan Herr Aurell afträdt begärde Herr D:r *Beyer* få om händer det inlemnade manuskriptet af de s. k. dictata, som skedde, hvarpå Herr Doktorn tog det till sig med utlåtande att han dertill finner sig befogad af de grunder, som han utfört i tvenne sina dictamina ad protokollum, nemligen emedan de s. k. dictata hitills ej annat äro än chartequer, ej värda den attention att i protokollet intagas, samt derföre att de gymnasisteböckerna äro exercitieböcker, hörande under läsemästarens korrektion, så mycket mer som han under föreläsningarne flera resor sig det uttryckligen förbehållit: läggande härtill att, derest sådant icke gillas, lärar först finnas skäligt det Herr Assessor Aurell ådagalägger sitt *laga fång*, samt visar sin rättighet till de gymnasiste annotata närmare än min, ehuru tvifvelsutän den rätt mig icke torde kunna betagas, att när jag får tid efter mitt uppsåt förbättra och foga dem i skick och ordning, och så sjelf utgifva dem till trycket.

Herr Doctorn och Domprosten *Ekebon* underställde i anledning häraf konsistorii bepröfvande, huruvida konsistorium i anseende till den af Herr Assessor Aurell gjorda protesten, kan samtycka dertill, att Herr D:r Beyer får om händer det nu inlemnade manuskriptet, utlåtande sig tillika det han för sin del ej kan dertill lemna bifall, så vida detsamma var inlemnadt till konsistorii men ej till Herr D:r Beyers enskilda censur.

Herr Doktor *Rosén* förbehöll sig att en tydlig historia facti, huru Herr D:r Beyer utan exhibitum tog nämde dictata till sig, intages i protokollet.

Herr Hofpredikanten *Wallenstråle* höll före att Herr D:r Beyer väl måtte få de inlemnade dictata om händer, sedan de blifvit i protokollet intagne, exhiberade och, som om de förre blifvit förordnad, paginerade för att konsistorium återställas.

Men som tiden skyndade företogs frågan om Herr Zach. Aurell skall tillåtas att å dess broders, Herr Assessor Aurell, vägnar något vidare i konsistorium tala och andraga, då Herrar

konsistorialerne pastor Hempe och D:r Rosén, som sig häröfver ännu icke utlåtitt, hvar för sig anförde, nemligen Herr D:r *Rosén*: att Herr Zach. Aurell må väl till konsistorium ingifva sin broders, Herr Assessorns, uppsatte skrifter, men ej utan behörig fullmakt något å hans vägnar tala och andraga.

Herr pastor *Hempe* utlät sig det Herr Zach. Aurell ej behöfver någon fullmakt, emedan han allenast bär Herr Assessorns bud och ej bestrider något fullmäktigskap för honom.

Häruppå erinrade lektorn Herr Mag:r *Gothenius* att af det, som han den 21 Juni nästl. till protokollet anført öfver nu förevarande fråga, följer detta att Herr Zach. Aurell nu mera icke, eller sedan han flera gånger förut blifvit admitterad att å sin broders vägnar i konsistorium tala, kan förmenas att för konsistorium andraga hvad han af sin broder blifvit ombuden, men att Herr Lektorn då ansåg och anser ännu för nödvändigt det han första gången, han hade företräde, bordt förete fullmakt.

I anledning häraf med hvad mera, som protokollet den 21 Juni nästl. rörande målet quæstionis innehåller, samt sedan Herr pastor Hempe, som på några dagar icke bevisat konsistorii rådsläpningar, och Herr D:r Rosén, som äfven 3:ne veckors tid varit frånvarande, med stöd af 23 kap. 6 § Rätteg. B. begärt betänketid, med utlåtandens afgifvande angående jäfvet mot Herr D:r Beyer, till nästa konsistoriidag, bléf Herr Zachar. Aurell åter förekallad och honom till besked lemnadt, det konsistorium funnit skäligt att han, äfven hädanefter utan fullmakt får i konsistorium andraga sin broders, Herr Assessorns, ärender, men att konsistorium, i anseende därtill att en och annan af ledamöterna begärt betänketid, ej ännu kunnat affatta något utslag rörande frågan om jäfvet.

Häruppå inlemnade Herr Zachar. Aurell följande med 6 öre Smt karta belagda fullmakt den han sade sig hafva haft till hands, då han första gången å sin broders vägnar i konsistorium hade företräde, men icke uppvist emedan ingen derom påmint:

»Fullmakt för ordinarie kontorsskrifvaren Herr Zacharias Aurell, att i plur. Vener. konsistorio å mina vägnar inlägga alla de skrifter, jag mig kan befogad finna dit afgifva, min rätt bevaka

och missnöje mot utslag förklara, der så fordras skulle. Götheborg d. 22 Mart. 1769.

And. Joh. Aurell.»

(L. S.)

Denna fullmakt blef efter befallning för i dag exhiberad och ad acta lagd. Afträdde.

Den 19 Juli 1769 kl. 10 hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, pastor Hempe, D:r Roempke, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lektor Gothenius.

§ 12. Enligt med hvad protokollet den 12 hujus § 12 innehåller, företog sig nu konsistorium till sluteligt afgörande målet rörande det af Assessorn Herr And. Joh. Aurell mot Lektorn och konsistorialen Herr D:r Beyer förklarade jäfvet, hvarom protokollerne af d. 14 och 21 Juni nästlidne vidare förmåla, då

Lektorn, Herr Mag:r *Gothenius* utlät sig, att han för sin del ej annat kan finna än att Herr D:r Beyer bör anses för jäfvig, när frågan är om de inlemnade s. k. dictata, alldenstund Herr Doctorn sjelf uti sitt dictamen ad protokollum den 21 Juni nästl. vidgått det gymnasisterna af honom i föreläsningarne hört momenta på latin, dem de då i pennan fattat, så godt de kunnat, under namn af dictata. Men hvad Nya Försöken vidkommer, finner Herr Lektorn så mycket mindre skäl, att i det målet förklara Herr D:r Beyer för jäfvig, som det ännu icke är bevist, hvilken som är auktor till de samma, och auktor får enligt Kongl. Tryckfrihetsförordningen vara okänd så länge det ej är lagligen afgjort, om verket är förkasteligt eller ej.

Kongl. Hofpredikanten, Herr Mag:r *Wallenstråle* referade sig i detta mål till sina dictamina ad protokollum d. 24 Maj sistl.

och 12 dennes, tilläggande: Hvad de nämnde dictata beträffar, till hvilka Herr D:r Beyer i protokollet af den 21 Juni vidgått sig hafva gifvit gymnasisterna i sina föreläsningar momenter, synes mig det yrkade jäf mot D:r Beyer kan ega rum.

Herr Doktor *Rosén* anförde: Hindrad af min resa till Stockholm, har jag i hela tre veckor varit skild från konsistorii rådpjägningar, hvarför jag ej heller i sista sessionen kunde vederbörligen utlåta mig öfver det jäf, som mot Herr D:r Beyer påstås, och hvad annat mera som härmed har gemenskap. Jag skulle väl trott att Herr D:r Beyer, om icke såsom auktor, dock till minsta som kommissionär, befattat sig med boken, *Nya Försök* kallad, och finnes till denna min tanke spår uti protokollet af d. 24 maj. Men då förmodeligen Herr Doktorn intetdera namnet vidkännes och auktor njuter laga rätt att vara namnlös, kan jag nu som förr i detta mål, på blott Herr Assessor Aurells uppgift och begäran, ej mera förklara D. Beijer än någon annan i konsistorium för jäfaktig, så vida jäf förutsätter, om ej annat, bevislig del i saken. Åter hvad de till konsistorii censur af Assessor Aurell inlemnade papper, eller s. k. dictata, angår, så finner jag af actis att Herr D:r Beyer i detta stycket ej yttrat sig som konsistorial, utan dels emottagit nämnda dictata som föregifven auktor, dels mot tryckningen, å disciplarnes och egna vägnar protesterat. Härmed inmäner han sig i saken som domare, hvilken egenskap han sig i den delen afklädt, icke därför att Herr Assessor Aurell anser honom såsom auktor, utan emedan D:r Beyer sjelf uti protokollet af d. 21 Juni vidkänt att han mundteligen aflemnade momenta på latin till något, som mer eller mindre liknar ofta nämnde dictata, dem gymnasisterne så godt de kunnat i pennan fattat.

Hvad sluteligen en omständighet vidkommer, att Herr D:r Beyer antingen hos sig qvarhåller eller till Gymnasisten Molin, utan konsistorii vetskap och goda minne, mot recipisse lemnat exemplaret af mera nämnde dictata, så förmodar jag att D:r Beyer härmed ej afhänder konsistorium några dess acta, väl vetandes att han tagit eller bekommit dessa, skönt ohyggelige, dock i konsistorium uppvista lappar till kommunikation (fast intet vite blifvit honom af flera grunder förelagdt) och såsom ett lån, hvilket han

ej lärer öfver skälig tid innehålla, mindre bortgifva. Härmed är dock ej min mening att förenämnde latinska kladdar skola till censur upptagas, utan allenast att konsistorium dem förvarar, tills antingen det sig öfver dem efter beskaffenhet yttrat, eller behörig egare dem lagligen återfordrat.

Herr Doktor *Roempke* instämde uti Herr Lektorns, mag:r Gothenii mening. Och som Herr Lektorn, mag:r Gothenius intet förra gången, nemligen d. Juni nästl. uti målet om de framgifne dictata, men väl jag, voterat, så måste jag detta tillägga, att jag till hans mening träder ej vidare, än med mitt förra voti bestånd, det är: så vida Herr D:r Beyer vill sjelf ha dem för sin räkning censurerade och tryckta.

Herr pastor *Hempe* anförde det han för sin del ej annat kan än anse Herr D:r Beyer så länge för jäfvig, som Herr Assessor Aurell beropar sig på honom såsom auktor till Nya Försöken och de inlemnade s. k. dictata.

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebon* anförde: Under den 24 Maj sistl. har jag, å embets vägnar, underställt Ven. konsistorii ompröfvande, huruvida Doktor Beyer må votera i förevarande sak, uti hvilken Herr Assessor Aurell i en till konsistorium ingifven skrift säger sig vilja vända sig till D:r Beyers person och dess egna arbeten, hvilka oförnekeligen på den händelsen höra till hans egen sak, ehuru Vener. konsistorii ledamöter behagade för den gången min proposition underkänna och D:r Beyer för ojäfvig förklara, en omständighet hvilken icke kunnat Herr Assessor Aurells uppmärksamhet undfalla. Uti ofvan anförda underställning ligger redan min tanke, från hvilken jag mot Sveriges allmänna lag och Kongl. Förordningen om Rättegång i Domkapitlen icke kan afvika, utan anser Herr Doktor Beyer för jäfvig, att i denna sak såsom konsistorii ledamot sitt votum afgifva.

I följe af denna omröstning resolverades det Herr Doktor Beyer kommer att anses för jäfvig, när frågan rörande censuren af de inlemnade dictata skall företagas.

§ 13. Efter lemnadt företräde inkom ordin. kontorsskrifvaren Herr *Zacharias Aurell* och inlemnade från Herr Assessor And. Joh. Aurell följande skrift, den han begärde måtte ord från ord intagas i protokollet:

»S. T.

Med öfverhetens vilja och stadgande, samt med min egen rätt, är det öfverensstämmande att ett brott mot Kongl. Tryckfrihetsförordningen, sådant som jag ännu håller före boktryckaren Smitt begått med Predikoförsökens tryckande, varder vid laga domstol påtaladt och beifradt.

Men innan jag honom lagligen söker, tarfvar och anhåller jag få plur. Ven. Konsistorii gunstiga utlåtande, huruvida sedan nu utrönt blifvit att ingen del i protokollerna utvisar det plur. Ven. konsistorium gifvit sitt egna tillstånd och approbation, enligt Högstbemälte Förordning, till berörda Försöks tryckande, ej heller någon sådan sin magt devolverat och uppdragit åt den tidens decanus, Herr Doktor Roempke, hvars blotta namn och imprimatur finnes på detta verk, utan att tillika finnes det sådant på konsistorii anmodan och vägnar skett, plur. Ven. Konsistorium nu derföre skulle täckas högtupplyst gilla detta Herr D:r Roempkes imprimatur såsom för sig ståndande, då rättegång mot Smitten må kunna undvikas, men i vidrigt fall fullföljas.

Förblifver med en besynnerlig djup högaktning, S. T.

And. Joh. Aurell.»

Som sessionstimman redan var all, så kommer konsistorium att en annan gång öfver denna skrift sig utlåta.

Den 26 Juli 1769, kl. 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, pastor Hempe, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lektor Gothenius.

Herr D:r Roempke lät anmäla förfall af opasslighet.

§ 1. Justerades protokollet af den 19 hujus.

Omedelbart efter justeringen af besagde dags voterings protokoll, rörande jäfvet mot konsistorialen och Lektorn Herr D:r Beyer, inlemnade välbemälte Doktor i dag ett dictamen ad protokollum med erinringar, skäl och grunder, hvaröfver konsistorium kommer att sig härnäst utlåta, och således icke i dag kan affatta formelig resolution, i anseende till Herr Assessor Aurells inlaga om jäf uti hela dess vidd emot bem:te D:r Beyer.

Samma dictamen var af följande innehåll:

»Såsom jag förnimmer att Max. Vener. konsistorium förliden sessionsdag, under min frånvaro, förorsakad af skäligen förhinder, företagit sig till afgörande det af Herr Assessor Aurell mot mig påstådda jäf, så nödsakas jag anföra följande:

Jag kan ingalunda föreställa mig att Max. Vener konsistorium vill hålla den då anställda votering för fullkomlig, så länge mitt eget utlåtande dervid saknas. Jag eger till dess afgifvande oförnekelig rätt i förmågo af Rätteg. B. 13 kap. 1 § och dess första punkt; har jag ock för detta uti protokollet af d. 24 Maj sistl. förbehållit mig alla beneficia juris et officii oförkränkte. Dess utan lär ingen i konsistorium kunna gifva egentligare upplysning angående de s. k. dictata, i hänseende till hvilka jäf mot mig ämnas, än äfven jag, hvars dictata de kallas.

Emedan nu härvid den frågan varit och är nödvändigt den första: *om konsistorium bör sig med dem befatta, och i sitt protokoll, såsom ett sitt embete tillhörigt mål, upptaga*, så har jag icke underlåtit att genom flera dictamina, grunder och skäl i det hänseendet anföra, nemligen uti protoc. d. 24 maj, d. 21 juni och d. 12 juli sistl. Derstädes äro i synnerhet dessa skäl och omstän-

digheter, såsom i min tanke medgifne och af Max. Ven. konsistorium allt härtill icke emotsagde, till att finna, nemligen att de s. k. dictata äro chartequer, att de orätt utgifvas för mina dictata, att de höra allenast under läsemästarens korrektion såsom andra stil- och exercitii böcker, att docens under föreläsningarne flera resor tillsagt lärjungarne att inlemna sina upptecknade momenta till förbättrande, hvartill han ju eger ovägerlig makt, såsom derjemte af sitt embete dertill skyldig; att jag icke utgifvit dictata utan att gymnasisterne upptecknat momenta, som de hört af mig på latin, att det mesta uti desamma är af dem orätt fattadt, att ingen den minsta bokstaf till rättelse af mig på dem finnes, att de så mycket mindre kunna få censur till tryck, att Herr Assessor Aurell bör ådagalägga sitt laga fång, nemligen emedan han icke varit bland subscribenterna till mitt Collegium privatum, samt emedan konsistorii rättighet till de af Herr Assessorn ingifna böckerna grundar sig uppå Herr Assessorns rättighet till åtkomst af desamma. Vidare att min rättighet till dem utan tvifvel är den allra närmaste och oförnekligaste, särdeles som Herr Assessorn sjelf kallar dem mina, och derigenom nog tydeligen om dem sig utlåter såsom en min egendomsrätt; att Herr Assessorn icke eger rätt att bemästra sig något som är mitt, och det mot min vilja på trycket utgifva, och ändtligen, att den rätt mig icke kan betagas till att i sinom tid granska de s. k. dictata, och så sjelf utgifva dem på trycket.

I följe af alla dessa grunder och omständigheter, dem jag trott Max. Ven. konsistorium velat ej mindre tillgifvit och rättvist bese och öfverväga, än hvarje uti Herr Assessor Aurells inlaga förekommande omständighet, har jag gjort mig försäkrad det M. V. konsistorium, alldeles likmätigt 9 § uti kongl. Förordningen om rättegång i domkapitlen, ofelbart skolat skjuta detta ärende från sig, och icke ärna att dermed någon befattning hafva. Men som jag märker af det i dag upplästa voteringsprotokollet att M. V. konsistorii då närvarande herrar ledamöter behagat sammanstämma uti jäfs förklarande mot mig, i hänseende till gymnasistböckerna, och ännu ej det protokollet eger laglig form hvad angår full votering, och beslut om någon affattad resolutions form-

ligå kommunicerande, men likväl någon resolution höres vara uppsatt, så tillåtes mig att

1:o oförgripeligen erinra det väl Herr Assessor Aurell, som anført denna jäfsak i konsistorium, bordt enligt 18 § om rättgång uti domkapitlen, komma tillstådes uti egen person, innan konsistorium öfver hans jäf resolverat.

2:o att Max. Ven. konsistorium resolverat uppå hans inlagor, oaktadt hans ombud icke förr än i dag 14 dagar sedan uppvist laglig fullmakt, och det ändock ej af konsistorium pålagd att den samma frante.

3:o att Herr Doktorn och Domprosten Ekebon sjelf velat, och af konsistorium blifvit tillstadd få votera uti mål, rörande min person, då likväl af protokollet hållet d. 3 maj sistl. finnes att Herr Domprosten gjort sig saker till insinuation och hotelse mot mig, beträffande *Nya Försöken*, i det han, omedelbart efter Herr Assessor Svedenborgs af mig inlemnade bref, fällt dessa orden till mig: *Tör kända innan I vet ord af, blifver I fast för Edra Predikoförsök*, hvilken ovilja till mig Herr Domprosten redan d. 5 april förut yttrat uti otidig gjord tillfrågan, hvarföre jag inlemnade någon öfversättning utur en Herr Assessor Svedenborgs bok, men allra tydeligast lagt för en dag uti de nyss nämnde orden, såsom ock uti protokollet af d. 24 maj, medelst det ifriga förandet af klubban under häftigt förnekande af min voteringsrätt. Vidare är och tydeligt af Herr Domprostens befintliga proposition och utlåtelses grund till att göra mig jäfvig, det Herr Doktorn och Domprosten och Herr Assessor Aurell i detta hänseende, som mig rör, äro en och samma person, så mycket ögonskenligare som Herr Domprosten, oaktadt konsistorii d. 24 maj fulla votering att jag är ojäfvig, hvad *Nya Försöken* beträffar, icke desto mindre i sistl. konsistorium samma sin proposition och mening enständigt yrkat.

Jag hade förmodat det Herr Doktorn och Domprosten, efter mitt påstående uti nämde protokoll, behagat finna sig vid att både såsom ordförande och såsom voterande hålla sig för jäfvig i allt hvad mig rör, helst hans samvete väl noggrant säger honom, huru ovilja hos honom uppvuxit deraf, att jag kommit till att framlemna Herr Assessor Svedenborgs bref, hvilka innehålla så starka förevitelser och beskyllningar mot Herr Doktorn och Dom-

prosten. Emedan nu vederdeloman eller uppenbar ovän, mot 13 kap. 1 § Rätteg. B., icke må vara domare, så förbehåller jag mig hörsammast det måtte Herr Doktorn och Domprosten, som i allo måtto således gör ett med parten, icke befatta sig med någon mig rörande sak, hvilken här uti konsistorium kan komma att ventileras, hvaröfver jag ock utbeder mig Max. Ven. konsistorii benägna och rättvisa utslag.

4:o. Emellertid som jag ser pluralitetens mening i konsistorium så utfalla, att jag förklaras jäfvig när något angående ofta nämnde dictata skall förehafvas, så begärer jag hörsammast att genom formlig resolution blifva upplyst om meningen af detta jäf, hvilken jag icke kan igenfinna, samt äfven att mina grunder, dem jag här ofvanföre specificice anfört, måtte också särskildt upptagas och lagligen förläggas, derest Max. Ven. konsistorium ändock skulle finna sig befogadt att med berörde dictata någon befattning hafva. Det vet jag att de samma äro af Herr Assessor Aurell sålunda i konsistorium ingifne, att han uttryckeligen begärt att få dem censurerade *till att tryckas*, hvaraf följer att Rätten icke eger befatta sig med målet i annan afsigt, än efter som det är incamineradt, det vill säga för censur i *afsigt på tryck*. Hvad censuren angår, så kan den aldrig blifva konsistorii innan den förut varit min, och hvad tryckande angår, så står det i min makt att låta något deraf trycka eller icke, sedan jag sjelf framhaft det till vederbörlig censur.

Hvad annan afsigt i befattningen med de dictata kunde vara, torde till äfventyrs kunna gissas, i hänseende till någons försporde ovilja och förkättringsförsök, men till dess någon anklagelse sig framter, mål blifver vederbörligen anhängigt gjordt ock saken sålunda finge annan ställning på lagligt sätt, måste jag utbedja mig Max. Venerandi konsistorii tydeliga utlåtande hvad slags ventilation, angående dictata, skulle vara ment der jag icke får vara med och afgifva embetsutlåtande. Detta är mig så mycket angelägnare att blifva benäget underrättad om, som jag derförutan icke kan veta huruvida jag bör hvila vid Max. Ven. konsistorii affattade beslut, eller i vidrig händelse söka att betjena mig af beneficia processus, dem jag härmed värdsamligen mig förbehåller, äfven

som jag ock gör mig försäkrad att uppå allt detta jag har utmärkt benäget och rättvist resolveradt blifver.»

Detta går ikring till vidare öfvervägande.

§ 17.*) Vid det tillfälle nu uppvistes det 3:dje arket af sista Pastoralexamens protokollet renskrifvet, att till Herr Assessor Aurell, som detsamma utbegärt, extraderas (cfr. prot. 7 juni sisl. § 14), anförde Lektorn och konsistorialen Herr *D. Beyer*, att han ej gifver samtycke till sin examens protokolls extraderande, alldenstund det ej mer än till hälften är justerad när ej examinati hört och vidkänt sina svar, tilläggande Herr Doktorn: »men så vida konsistorium vill åtaga sig ansvaret för protokollets riktighet å Herrar examinerades sida, är jag ingalunda emot det att min examens protokoll utlemnas, allenast förbehåller mig att detta mitt utlåtande måtte samma protokoll åtfölja.»

Härtill svarades att det får komma an på Herr Doktors eget ansvar om han vägrar att låta utlemna sin examens protokoll, under samma vilkor som de öfrige Herrar konsistoriales.

§ 18. Erböds Lektorn och konsistorialen, Herr prosten *Kullin*, som på några konsistoriidagar och äfven förleden, då uti målet rörande det af Assessorn Herr And. Joh. Aurell mot Herr Doktor Beyer påstådda jäfvet voterades, varit frånvarande, att nu i samma mål sin mening afgifva, hvartill Herr prosten svarade att han dertill finner sig så mycket mindre befogad, som konsistorium i målet redan resolverat, och vid voteringen icke funnit nödigt att på hans frånvaro hafva något afseende. Men derest konsistorium skulle finna skäl att ålägga honom sitt utlåtande i målet nu efteråt afgifva, förbehåller han sig allenast att till nästa gång få betänktid, på det han emellertid må göra sig underrättad, huruvida saken, sedan han densamma sist öfvervar, avancerat.

* Ej tryckt af Aurell.

I ordning efter Herr prosten Kullin erböds Herr Doktor *Beyer* att sin mening i samma sak, rörande jäfvet, afgifva, men Herr Doktern refererade sig till sitt i dag straxt efter protokolljusteringen ingifna dictamen ad protokollum.

Den 2 Aug. 1769 kl. half 10, hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lektor Gothenius.

Herr D:r Beyer anmälde förfall af opasslighet, och Herr pastor Hempe af embetsförrättningar. Herr D:r Roempke kunde för oväder skull icke komma från sitt prebende öfver sjön till staden.

§ 21. Sedan konsistorium närmare granskat de skäl och erindringar, som lektorn och konsistorialen, Herr Doktor Beyer, förliden konsistorii dag omedelbart efter protokolljusteringen, genom dictamen ad protokollum, andragit, företogs nu till slutligt afgörande.

1:o Om något lagligt hinder vore i vägen med mindre konsistorii resolution under d. 19 Juli, jäfvet mot Herr D:r Beyer rörande, må formeligen uppsättas och extraderas.

2:o Om Herr Doktern och Domprosten Ekebon bör, uppå de af Herr D:r Beyer andragne skäl, för jäfvig förklaras att å embetets vägnar afgifva sin mening i de mål, som röra Herr Doktor Beyers person.

Häröfver utlät sig först lektorn, Herr Mag:r *Gothenius*: Sedan konsistorium för detta funnit sig vara tillständigt, att befatta sig med de inkomne exemplaren af s. k. dictata, så alldenstund lektorn Herr Dr Beyer skall hafva i theologiska föreläsningar bibragt dem för Gymnasii ungdomen, och Herr Assessor Aurell, som dem ingifva låtit, den 14 Juli anmält Herr Doctorn för jäfaktig i det, som honom och dess arbeten rörer, har konsistorium förklarad mer välbem:te Herr Doktor jäfaktig förmedelst andragne skäl i protokollet d. 19 Juli.

Att dessa dictata måste vara Herr Doktors, tycker jag dess utan vara tydligt, emedan 1:mo Herr Doktor straxt när de inlemnade blefvo påstått sig vara närmast att först få kommunikation deraf (se protokollet d. 24 Maj, 7 Juni och 12 Juli), och dem till sig tagit, men icke ännu dem till konsistorium återställt, utan fastmer mot recipisse utlemnad ett exemplar af dem till gymnasisten Molin (protokollet d. 21 Juni), och 2:o har herr Doktor i sitt ofvannämnde dictamen vidgått att ingen i konsistorium lär kunna gifva egenteligare upplysning angående dictata än han, hvars dictata de kallas. Ty om de allenast kallas och ej äro hans, lär väl någon gifvas i konsistorium som ock torde kunna gifva besked om dem, sedan exemplaren hinna att återkomma, och de med kritiska ögon kollationerade varda, såsom annars med manuskripter och deras variæ lectiones ske plägar då man forskar en auktors rätta mening.

Jag medgifver Herr Doktor Beyer att ingen har rätt att utgifva en annan mans lärda arbeten på trycket, auktor oåtspord och utan dess goda minne, men Herr Doktor täckes ock erinra sig det, att då en docens dikterar och håller föreläsningar publice eller privatim för ungdomen, så är allt hvad dessa af sådane momenta, dictata och föreläsningar annotera alldeles att anse såsom disciplarnes egendom, den de hafva makt att låna till hvem de behaga, eller genom tryck låta allmänna blifva, enligt Tryckfrihetsförordningen, der sådana annotata icke undantagas. Finner då docens att hans meningar blifvit stympade och orätt fattade, har han utvägar nog, t. ex. i tidningarne, att utföra sina egna ord och meningar. Jag kan således ej gilla hvad Herr Doktor anfört d. 21 Juni och 12 Juli; likasom gymnasisternas annotata aldrig kunna

få konsistorii censur till tryck, utan höra allenast under läsemästarens korrektion såsom andra stil- och exercitiiböcker.

Vid de här i fråga varande annotata lär väl konsistorium tillse att skriffel, som uti manuskripterna skulle finnas allt för påtagelige, rättas, innan de komma på trycket, på det de icke måga misstänkas vara för Herr auktorns räkning. Och för öfrigt kan konsistorium nu ej determinera, utan det ankommer på tid och erfarenhet hvilka de kasus torde blifva, då det ej kan tillåtas Herr Doktorn att vara vid rådplägningen öfver dictata tillstådes.

Emellertid måste konsistorii sist uppfattade beslut gå i verkställighet, äfven som jag icke sedan mitt inträde i konsistorium förmärkt det minsta, som kunnat verka någon jäfaktighet mot Herr Doktorn och Domprosten Ekebon, antingen som part eller ovän.

Kongl. Hofpredikanten Herr Lektor *Wallenstråle*:

Hvad jäfvet mot Herr D:r Beyer beträffar, åberopar jag mig mitt förra dictamen häruti, den 19 Juli, hvaruti jag så mycket mindre finner skäl någon ändring göra, som Herr Doktor Beyers åberopade beneficia juris, processus et officii icke härigenom qväljas, och må således konsistorii resolution under d. 19 Juli gå i sin verkställighet.

Herr Doktorn och Domprosten kan, i min tanke, så mycket mindre anses jäfvig, det är icke egande rättighet att öfvervara Herr D:r Beyers sak mot Herr Assessor Aurell, som bem:te Herr D:r och Domprost såsom vice preses i konsistorium visserligen synes ega rättighet att underställa konsistorii ompröfvande hvad till sakers upplysning höra kan, hafvandes Herr D:n och Domprosten i förevarande sak, så mycket jag kan påminna mig, icke annat gjort, och kan således icke anses såsom Herr D:rn Beyers ovän eller vederdeloman.

Herr Doktor *Rosén*:

Sedan jag med all noghet granskat och pröfvat de skäl, som Herr D:r Beyer d. 26 sistl. Juli för konsistorii ögon lagt, i afsigt att antingen vinna ändring i resolutionen rörande jäf eller få närmare förklaring uppå densamma, finner jag nu *mera till än afstyrkande skäl* hvad nämnde jäf angår, emedan Herr Doktor Beyer vidgått, att han, om någon, kan gifva bästa upplysning om

de s. k. dictata; att han har närmaste rättighet till dem; att Herr Assessor Aurell ej får gifva dem ut mot Herr D:r Beyers vilja, men att Herr Doktorn har rättighet att granska dem och sjelf utgifva dem på trycket m. m. hvaraf slutes att Herr D:r Beyer tar närmaste del i dem. Jag kan således ej hafva något afseende på de öfriga af Herr D:r Beyer andragna skäl, hvilka röra beskaffenheten af dictata, den konsistorium än ej känner.

Åter hvad den begärda förklaringen angår, så väntade jag minst af Herr D:r Beyer en sådan svårighet, 1:mo emedan han än ej erhållit konsistorii resolution; 2:o emedan den är tydelig och klar. Dock vill jag icke vägra honom utförligare del af rätta meningen med jäfvet, som är följande: nemligen att Herr D:r Beyer gör afträde när och så ofta *nu* eller *framdeles* något skriftligt inlägg eller tal i konsistorium sig yppar om dess s. k. dictata. Herr Doktorn är bäst underrättad sjelf att censur på nämnde dictata begäres. Det är icke för konsistorium nog, att Herr D:r Beyer, som saken angår, förklarar sig häremot. Konsistorium skall utan allt tvifvel utlåta sig, och då vill man till alla delar vara obehindrad. Låt ock konsistorium endast hafva derom att rådgöra, om det skall eller icke skall med nämnde dictata sig befatta, så förstås likafullt att Herr D:r Beyer bör under den stunden afträda. Vidare, och som Herr Assessor Aurell yrkar jäf mot Herr D:r Beyer *nu* och *framdeles* (se de tryckta handlingar pag. 46), kan jag icke så noga veta, mindre utstaka hela jäfvets vidd.

Hvad Herr D:r Beyers öfriga påminnelser angår, så finner jag hvarken Herr Doktorn och Domprosten jäfvig, ej heller mig tillständigt att tillstyrka något hinder i resolutionens extradition.

Herr prosten *Kullin* androg mundtligen:

Ehuru jag ej var närvarande i konsistorium då målet quæstionis förehades, och i kraft af ordentlig pluralitet afgjordes, och genom resolution affattades, dock så vida jag deröfver, i anledning af Lektorns, Herr Doktor Beyer, dictamen ad protokollum af d. 26 Juli, måste yttra mig, är jag af den tanken att de af Lektorn, Herr D:r Beyer gjorde inkast och förbehåll ej kunna verka någon ändring i konsistorii en gång fastställde resolution, utan pröfvar jag för min del skäligt och tillbörligt, att den, likmätigt tydelig lag och förordning, går i fullbordan och verk-

ställighet. Men härigenom hvarken vill eller kan jag inskränka, än mindre betaga, välbem:te Herr Lektor de beneficia juris, processus et officii, dem han sig flera resor i protokollet förbehållit.

Beträffande de skäl och grunder, som, till jäf mot Domprosten Herr D:r Ekebon, af Lektorn Herr D:r Beyer anföras, så har jag härutinnan från början varit af olika fänkesätt med Herr D:r Beyer, och ej kunnat anse det af Herr Doktorn och Domprosten gjorda tillmäle (vid. prot. af d. 5 April och 3 Maj) hvarken för något hot eller insimulation, och kan således deraf ej heller nu taga någon skälig anledning till jäf mot välbem:te Herr Doktor och Domprost.

Sedan nu Herr Doktorn och domprosten *Ekebon* i följe af föregående votering blifvit ansedd för ojäfvig, utlät han sig det han för sin del ej finner sådane skäl och omständigheter vara af Herr D. Beyer uppgifne, som kunna hindra med mindre den ifrågavarande resolutionen rörande jäfvet må formeligen extraderas. Och hvad det mot honom af Herr D:r Beyer påstådda jäfvet beträffar, så finner Herr Doktorn och Domprosten icke heller skäl härtill, förbehållande sig likväl att nästa konsistoriidag få skriftligen utföra sin mening härom, i anledning af Herr D:r Beyers förliden konsistoriidag inlemnade dictamen ad protokollum.

I anledning häraf beslöts det konsistorii resolution rörande jäfvet mot Herr D:r Beyer, sådan som den d. 19 Juli nästl. genom ordentelig votering blifvit affattad och d. 26 ejusdem justerad, formeligen uppsättas och extraderas, hvilket ock genom behörigt anslag å vanligt ställe i dag skall kungöras. Då kommer ock Herr Doktorn och Domprosten Ekebon att, i följe af föregående omröstning, anses för behörig och ojäfvig att här i konsistorium å embets vägnar öfvervara de mål, som kunna röra Herr D:r Beyer.

§ 22. Företogs Herr Assessor Aurells inlaga under den 19 Juli nästl., deruti begärdes konsistorii utlåtande huruvida, sedan utrönt blifvit att ingen del i protokollerna utvisar det konsistorium gifvit sitt egna tillstånd och approbation till *Nya Försökens* tryckande, ej heller någon sådan sin makt devoluerat och uppdragit åt den tidens decanus, Herr D:r Roempke, hvars blotta namn och imprimatur finnes på detta verk, m. m., konsistorium¹ gillar detta Herr D:r Roempkes imprimatur såsom för sig ståndande.

¹ *Konsistorium* uteglömdt i de af Aurell utgifna protokollerna.

Och emedan härvid bland Herrar konsistorii ledamöter förmärktes skiljaktighet uti meningarne, skreds till följande omröstning:

Herr lektor *Gothenius* anförde att han i detta mål ej kan afgifva något utlåtande, alldenstund han den tiden, då censuren å *Nya Försöken* skulle blifvit begärd och Herr D:r Roempke uppdragen, icke hade äran vara i konsistorium.

Kongl. Hofpredikanten Herr Lektor *Wallenstråle*: Herr D:r Roempke har auktoriserat sin rättighet att censurera *Nya Försöken* och visat tydeligen, att det skett efter konsistorii uppdragande, dermed att under namnet finnes *Decanus Consistorii Gothoburgensis*, och då jag för min del, såsom konsistorii ledamot, för ofvannämde censurs uppdragande åt Herr D:r Roempke bör och vill svara, ej mindre än om detsamma i protokollet blifvit behörigen anmärkt, lärer Herr Assessor Aurell nu så väl som af tryckte protokoller redan fullleligen inse boktryckaren Smitts rättighet af (att) aftrycka berörda *Nya Försök*.

Herr D:r *Rosén*: Jag kan ej annat än gilla Herr D:r Roempkes, såsom verkligen utsedd och förordnad, censurs imprimatur, och står jag för detsamma med lika vederhäftighet nu som i fall att konsistorii bifall och D:r Roempkes namn i protokollerna blifvit behörigen upptagne. Förmodar och i allmänhet att bem:te Doktor som decanus så lagt handen vid censuren af de s. k. *Nya Försök* som vederbordt, och konsistorium af dess mogna insigt och vanliga tillförlitlighet väntat.

Lektorn, Herr prosten *Kullin*: Oaktadt enligt lag och öflig praxis är och varit vanligt att anmäla theologiska arbeten i konsistorium, som sedermera uppdragit någon af dess ledamöter att dem på konsistorii vägnar censurera, dock, beträffande censuren af de s. k. *Nya Försök*, kan jag efter så lång tids förlopp så mycket mindre med vederbörlig visshet mig derom utlåta, som 1:o icke enda ord härom finnes till rättelse i protokollet, och 2:o Herr sekreteraren Alander, som då var Vener. konsistorii notarius, nekat eller åtminstone dragit i tvifvelsmål, att något sådant blifvit i konsistorium omtaldt eller anmaldt, och 3:o Lektorn, Herr D:r Beyer och Lektorn Herr D:r Rosén icke äro ense, hvilkendera af dem slikt arbete i konsistorium anmält och derpå censur begärt

(vid prot. d. 24 Maj), och 4:o Lektorn, Herr D:r Beyer satt konsistorium¹ i tvifvelsmål antingen han till merberörda arbete bör anses för auktor eller icke i anseende hvartill, ehuru mycket jag eljest vill bygga på det förtroende jag för Lektorn Herr D:r Roempkes person och rena afsigter kan hysa, och ehuru jag gerna vill tro och föreställa mig att censuren af oftanämnde Försök blifvit honom uppdragen, kan jag dock för min del, såsom om förloppet i mycken ovisshet stadd, ingalunda åtaga mig något ansvar för censuren af Nya Försöken, helst jag ej haft tillfälle att dem någon enda gång genomläsa.

Herr Doktorn och Domprosten *Elkebom* förklarade sig vara af samma tanke som Herr prosten Kullin, hvad ansvaret af censuren beträffar, men tyckes vilja påminna sig att Lektorn Herr D:r Beyer någon gång i konsistorium öppnat sitt uppsåt att utgifva något af trycket öfver de årliga texterna. Dock kan Herr Domprosten ej påminna sig om Herr D:r Beyer sökt eller erhållit konsistorii föreskrift om afsättning i stiftet, men allraminst kan han påminna sig att konsistorium uppdragit lektorn Herr D:r Roempke censuren, emedan då varande konsistoriinotarien Alander i vidrig händelse handlat mot kyrkolag, ed och embetspligt, då han sådant icke med något ord i protokollet upptagit, dock kan Herr Doktorn och Domprosten omöjeligen föreställa sig att Herr D:r Roempke åtagit sig besväret med den ifrågavarande censuren utom konsistorii anmodan.

Således, och emedan i anseende till meningarnes skiljaktighet och Herrar ledamöternas ofullständiga antal, något visst i målet icke kan i dag affattas, kommer dermed att till en annan gång hafvas anstånd.

§ 23. Beslöts att Lektorn, Herr D:r Beyer, får genom notarien tillsägelse att tills nästa konsistoriidag ofelbart återställa konsistorium de af Herr Assessor Aurell inlemnade och af Herr Doktorn emottagne dictata.

---

¹ Satt konsistorium utelemnade i de af Aurell utgifna protokollerna.

§ 27. Förekom ordinarie kontorsskrifvaren Herr *Zacharias Aurell* och inlemnade från Assessorn, Herr And. Joh. Aurell, följande skrift, den han begärde måtte ord från ord i protokollet intagas:

»S. T.

Som Herr D:r Beyer, jemte förut mig gjorda än betydligare tillmälen och brukade invectiver af nog svårt utseende, som till sitt forum sparas, äfven behagat betjena sig af det lilla infall det mig åligga måtte visa laga fång till de dictata, jag i konsistorium ingifvit att vinna behörig censur å, så emedan han tycks dermed vilja insinuera den ideé, som skulle jag på olofligt sätt dessa manuskripter tillkommit, ty och i det fall Herr Doktorn än vidare skulle till protokollet utfört sin mening härom sistl. Onsdag, begär jag ödmjukligen få del af det stycket i protokollet, der ett sådant vedermäle finnes af såväl kärleken till nästan, som den slags ådagalagde sanningen: Morde audacter, tamen aliquid haeret. Förblifver med vanlig kärlig vördnad. S. T.

And. Joh. Aurell».

Resol. Det af Herr Assessor Aurell utbegärda protokollsutdraget må extraderas.

Den 9 Aug. 1769 kl. half 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, pastor HEMPE, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenståle och Lektor Gothenius.

§ 6.¹ Biskopens H. Herr D:r *Erik Lamberg*s skrifvelse d. 3 dennes, deruti Herr Doktorn och Biskopen 1:o rekommenderar konsistorii amanuensen Lindman till rums erhållande på förslaget till Eldsbergs pastorat, som d. 13 Sept. nästkommande skall upp-

---

¹ Finnes ej i de af Aurell utgifna protokollerna.

rättas; 2:o Anmodar konsistorium att utskrifva nytt prosteval i Laholms kontrakt efter Herr Prosten Hummel, som erhållit Nädig transport till Fjärås pastorat; 3:o begära continuation af allt hvad i caussa Svedenborgiana blifvit tryckt.

Resol. Till följe häraf får Herr kyrkoherden Lignell bref att anställa ordentligt prosteval i Laholms kontrakt d. 13 Sept. nästkommande.

Den begärda continuationen af de tryckta handlingarne i caussa Svedenborgiana uppsändes till Herr Doktorn och Biskopen jemte berättelse om hvad i konsistorium sedan det sist tillskref H. Herr Doktorn och Biskopen kan hafva sig tilldragit.

---

§ 21. Sedan förleden konsistoriidags protokoll blifvit uppläst och justeradt, anförde Lektorn och konsistorialen Herr D:r *Beyer* följande:

»Öfver Vener. konsistorii nu upplästa utslag angående jäfvet, och hvad dermed förknippadt är i hänseende till mig, finner jag mig befogad att härmed vederbörligen förklara missnöje. Och som konsistorium genom sådant utslag licentierat mig från all befattning med denna sak, så vill jag ock innehålla med allt ytterligare utlåtande deröfver, förbehållandes mig allenast att ingenting rörande min person eller embete må till skärskådande företagas annorlunda, än Sveriges lag samt kongl. Majts. Nädigste instruktion för dess justitiekansler föreskrifva. Ty jag hvarken känner eller erkänner någon inquisition eller annan rättegång för laglig än den, som grundar sig på laga stämning till behörig domstol.

Emellertid som konsistorium behagat återfordra de af Herr Assessor Aurell ingifne gymnasiste annotata (hvilket återfordrande nödvändigt innebär att de icke, sådane de nu befinnas, blifva för mina dictata ansedde, ty såsom *mina* skulle de väl icke utan genom laga dom mig fränkännas), alltså återställer jag dem, utan att dervid lägga hand till ändring eller förbättring, förmodandes det lärer mitt namn icke missbrukas med tillegnande af något, som jag icke för mitt erkänt. Hittills hafver ingen sak mot mig blifvit af Herr Assessor Aurell rubricerad, ty att hafva läsit för

gymnasisterne har varit mitt embete likmätigt och innebär ingen förgripelse. Om någon utom eller inom konsistorium gått längre och satt någon rubrik derpå, så lär jag igenfinna min angifvare, hvilket jag sparar till behörig tid och ort att anmärka».

§ 22. Enligt det förbehåll, som Domprosten Herr D:r *Ekobom* förliden konsistoriidag gjort, rörande det af Herr D:r Beyer mot honom påstådda jäfvet, inlemnade Herr Doktorn och Domprosten nu följande ad protokollum:

»Då Sveriges allmänna lag lemnar mig frihet att sjelf pröfva och döma om det mot mig påstådda jäf, och jag icke hos mig igenfinner något enda af de i Rättg. B. 13 kap. 1 § uppräknade laga jäf, så kan jag ej annat än, likasom Ven. Konsistorium förut gjort, mig i denna sak för ojäfvig anse. Ty hvad Herr Lektorn D:r Beyer med vanlig vidlyftig vältalighet till mitt jäfvande i protokollet anförde dictata, och de små deruti mot mig inkastade stickord, angår, så vill jag dem gerna i all trygg stillhet förbigå. Men jag torde till äfventyrs icke blifva Herr Lektorn något svar i denna delen skyldig, i fall det vore mitt sinne och embete anständigt, och mina sysslor icke gäfvade mig angelägnare ämnen att tänka på, än inlåta mig i svar på tillmälen af så beskaffad halt, och plåga först Venerand. konsistorium och sedan det allmänna med en onödig vidlyftighet. Emellertid kan jag ej undgå att tjena Herr Lektorn med följande korta upplysningar och skyldige svar, till följe af hans dictamen, på det Herr Lektor Beyer icke må låta sig tycka att han allena vis är.

Jag vill icke tro att Sveriges lag, vår upplysta allmänhet, eller någon menniska mer än Herr Dr. Beyer allena, lär förklara mig för Herr Lektorns *vederdeloman* eller *uppenbare ovän*, hvarken 1:o för det jag d. 22 sistl. Mars å embets vägnar första gången ingaf till protokollet min tydliga tanke och rena mening mot Herr Assessor Svedenborgs lärosatser, hvilket (som jag märker) icke lär efter Herr Lektorns smak och önskan utfallit. Icke heller 2:o för det jag d. 24 Maj som konsistorii vicarius præses — icke nb. med någon *ifver* och *häftighet* som Herr Lektorn behagat säga (ty ämnet var för ringa att ifra sig öfver) — utan med en, i förmågo af Kongl. Majts. nådiga förordning om rättegång i Domkapitlen, mig, såsom ordförande, tillständig myndighet och anständig

allvarsamhet efter flera förut gjorda vänlige, fast fåfänga före ställningar, förde klubban emot Herr Lektorns otidiga tilltagsenhet, (hvilken äfven går så långt att han icke ens har försyn att upphäfva sig till domare öfver andras samvete), och var den gången mycket sysselsatt att fortfara med sin votering, i hvilken Herr Lektorn behagade sig intränga innan konsistorii Herrar ledamöter ännu hade yttrat sig öfver min gjorda underställning, huruvida Herr Lektorn D:r Beyer antingen kunde anses för att vara ojäfvig eller sin voteringsrätt uti sin egen sak förlustig. Icke eller 3:o för det att jag d. 5 April inför protokollet tillsport Herr Lektorn, i hvad afsigt han till konsistorium inlemnade sin öfversättning af ett långt stycke utur Herr Assessor Svedenborgs bok de amore conjugali et scortatorio? efter jag höll det då (och håller det ännu) för mäktigt betänkeligt att konsistorium samtycker till sådana öfversättningars utlemnande till offentligt tryck, emedan detta oförnekligt vore den säkraste och genaste väg att få utsprida Svedenborgska lärosatser bland allmänheten, så fort man kunde hinna att kläda dem i svensk dräkt och öfversättning.

Icke heller 4:o för det jag den 3 sistl. Maj lät Herr lektorn veta, det jag hade hört berättas, nemligen att han torde *kan hända blifva fast för sina Nya Försök*. Att berättelsen ej varit utan grund, det har Herr Assessor Aurell till en del redan lagt under allmänhetens ögon.

Icke eller 5:o för det att jag icke (som Herr Doktorn skrifver) behagat finna mig vid att hvarken som ordförande eller som voterande förklara mig jäfvig i mål rörande Herr Lektorns person, endast N. B. efter Herr Lektorns ensidiga och lagstridiga påstående, och tvärt emot konsistorii enhälliga och lag likmätiga yttrande.

Slutligen försäkrar jag Herr Lektorn, att det qvittar mig alldeles lika antingen Herr Assessor Svedenborg behagar bruka Herr Lektorn eller någon annan till att bära och framlemna sina bref, och att icke den ringaste ovilja skall hos mig deröfver upprinna».

Sedan föregående dictamen blifvit uppläst, anförde Lektorn, Herr Dr. Beyer följande: »Emedan jag redan förut förklarade missnöje öfver konsistorii utslag angående jäfvet, så underlåter jag med alla anmärkningar emot detta dictamen till sin rätta tid, då

det komme att ådagläggas huru öfvermod, illvilja och obefogade beskyllningar, tvert emot acta och probata, äfven i detta samma dictamen herska».

§ 23. Företogs det från förliden konsistoriidag uppskjutna målet rörande censuren af *Nya Försöken*, då lektorn, Herr Dr. Roempke inlemnade följande dictamen ad protokollum:

»Sedan jag förliden konsistoriidag för storm och oväder icke kunde våga öfverfarten från mitt prebende, då den frågan på Herr Assessor Aurells begäran förevarit, huruvida Max. Ven. Konsistorium erkänner att det uppdragit mig censuren, och ville deltaga uti min censur af Predikoförsöken härstädes utgifna, har jag aktat nödigt att till mitt försvar i samma censursmål följande vördsamast andraga:

1:mo. Att uti förra konsistoriinotariens tid protokollerna, undantagandes extracter deraf, icke hunno justeras förr än efter halft års förlopp och derutöfver, är konsistorii Herrar ledamöter emellan, jemte mig, en bekant sak. Och ehuru denna senfärdighet icke är mycket hederlig, antingen för konsistorium och notarien samfäldt, eller för notarien allena, lär jag vara till ursäktande att jag den härmedelst måste framdraga å nyo, och till äfventyrs än förr göra, på det hvar man och särdeles den, som å hvars mans vägnar (in caussa populari scilicet) företagit vara saksförare, måtte till en början se möjligheten, att inför protokollet till censor vara utsedd, och likväl icke i protokollet derföre vara anford. Huru mycket små saker kan icke undfalla på ett halft år det lyckeligaste minne, som ville kontrollera ett protokolls fullständighet till alla föredragne punkter? ibland hvilka censuren af Predikoförsöken, efter mitt och en annan konsistorials minne och samvete, verkligen är en oupptagen. Och huru kan icke lätteligen en sak bli af notarien förbigången, antingen af dervid felande uppmärksamhet och activité, eller såsom mindre märkvärdig ansedd? hvilket senare fall här så mycket snarare kan haft rum, som, der ingen annan uttryckeligen nämnes såsom till censor utsedd, det af sig sjelf kunde förstå sig att decanus censuren förrättar. Och hvad jemväl det förra fallet vidkommer, lär Max. Vener. Konsistorium behaga draga sig till minnes, att detta målet är ej det enda

eller det första, hvars saknad i protokollet varit konsistorium förtretelig.

2:o. Om jag hade åtagit mig att vara censor af ett sådant verk, som på en gång hade fullbordadt utkommit, kunde denna olyckan af ärendets saknad i protokollet hafva drabbat mig ensam, der censuren eller mitt imprimatur vore oförsvarligt till renlärighet eller goda seder m. m. Men nu är detta af mig med imprimatur påskrifna theologiska verk, såsom med en annan vecko- eller månadsskrift sker, efterhanden utkommet och har varit från början till slutet hela 7 fjerdedels år igenom ark efter ark, merändels så våta som de kommit från trycket, till konsistorii H. Herr Preses och till Herr Doktorn och Domprosten Ekebon genom konsistoriepedellen presenteradt utan prenumeration, endast i afseende på censur. Det samma som Högvördige Herr Doktorn och Biskopen, hvilken hade gunstigast åtagit sig censuren af min synodaldisputation förlidet år, gjorde, i det han, efter att sjelf hafva den genomsett, erbjöd den åt någon eller flere af Herrar konsistoriales att till deras säkerhet genomgå, om så behagade, och det samma som jag derutöfver gjorde i det jag lät, under påstående tryck, arktals utdela disputationen bland Herrar konsistoriales, efter ingen behagat antaga Herr Doktors och Biskopens anbud, detsamma menar jag genom den anstalt med Predikoförsökens ordenteliga utdelning efter handen vara skett, och kunna verka till min befrielse från egenmäktighet och deraf följande enskildt ansvar, det samma som antingen protokollsintyget, hvilket nu emot förmodan intet gifves, eller som tillägget af orden *å konsistorii vägnar*, hvilka Herr Assessor Aurell under mitt imprimatur, ehuru derunder finnas orden *Consistorii Gothoburgensis Decanus*, behagat sakna.

3:o. Om de öfrige Herrar konsistoriales fått så ordenteligen del af Predikoförsöken utan prenumerations erläggande, vet jag intet. Men det vet jag och hvar man, att denna skrift haft bland lärde och olärde ett obehindradt lopp, och öfver allt blifvit läsen, så att det omöjeligén kan undgått samtelige Herrar konsistoriales att här och der i staden både se och höra omtalas Predikoförsöken, som till ett stort antal af prenumeranter under konsistorii ögon kringdeltes. Hade nu ingenting i konsistorium förut föreva-

rit, blifvit omtaladt eller beslutadt om ett sådant theologiskt arbetes censur, ja, hade intet hvar och en af Herrar konsistoriales åtminstone i början vetat med sig censur derå vara i konsistorium förunnad, så hade hvar och en af dem, oförgripeligen att tala, bordt å embetets vägnar straxt i början fråga efter af hvad makt någon det censurerade, samt fälla den obefullmäktigade censorn hans handtverk, och det i följe af flere kongl. påbud om censur och tryckerier. I synnerhet när man jemförer detta förevarande faktum med kongl. kansliordningen, som vill att *inga theologiska böcker och skrifter må censureras utan af theologiska fakulteten vid Akademierna eller af vederbörande konsistorium*, och med kongl. kanslikollegii bref af den 12 Febr. 1750, som påsyftat *allenast* (så lyda orden) *allenast att det vinnes att boken icke undergår någon enskildt, utan hela konsistorii eller fakultetens censur*, så blir det inte lätt att föreställa sig huru en konsistorial kunnat såsom censor uti ett theologiskt ämne, långt öfver ett års tid uppenbarligen, der konsistorium har sitt säte, öfva eller missbruka sådant sitt göromål, utan med hela konsistorii oförnekliga medvetande eller genom finger seende.

I följe af allt detta, får jag hysa den skäligen förtröstan att, så vida förmodeligen intet hela konsistorium förgått sig, eller lemnat sin instruktion och skyldighet utur akt, har ej heller jag det gjort, så framt annars af en konsistorii ledamot intet fordras större fullkomlighet eller mer laglydna än af konsistorium samfäldt; sedan ock, att genom mitt särskilda förvållande ingen villervalla i religionen, eller fredsförstörelse i andeliga saker är till befarande, så framt annars jag icke bör ha det ortodoxa samvetet skrupulösare än hela konsistorium; och ändteligen, att änskönt Herr Assessor Aurells efterfrågan i censursmålet kunde förekomma min svaghet så förfärlig, att jag önskade intet ha befattat mig dermed, eller ock kunna neka dertill, den dock icke lär sammaledes förekomma hela Max. Ven. konsistorio Gothoburgensi.

Magnus Roempke.»

Lektorn Herr Dr. *Beyer*, som icke heller förliden konsistoriidag kunnat för opasslighet vara tillstädes, anförde att han i målet quæstionis är af lika tapke med Herr D. Roempke, tilläggande det

han håller före att propositionen, som i denna sak bordt framställas, efter dennas natur icke annorlunda bör eller ännu kan lyda, än: *Om konsistorium, i brist af intyg i protokollet, erkänner att censuren blef Herr D. Roempke såsom dåvarande decanus, uppdragen.*

Herr pastor *Hempe* anförde det han ej kan minnas att någon censur å Nya Försöken blifvit i konsistorium begärd.

Herr Doktern och Domprosten *Ekebon*, som förliden konsistoriidag i detta mål afgifvit sin mening, förbehöll sig nu allenast att till nästa konsistorii dag lemna svar å det i Herr Dr. Roempkes nu inlemnade dictamen ad protokollum, som rör Herr Dokterns och Domprostens person.

Till följe häraf, och emedan 4 Herrar konsistoriiledamöter (cfr. prot. d. 2 hujus) förklarar det censuren af de s. k. Nya Försöken blifvit lektorn Herr D:r Roempke, såsom då varande decanus, af konsistorium uppdragen, så kan ock samma censur i så måtto ej annat än för behörig anses.

Vid justeringen anmärktes att Herr D:r *Rosén* väckt i sista konsistorium fråga, huruvida Herr D:r Roempkes utlåtande i denna sak, såsom rörande honom sjelf och vid detta tillfälle pluralitetet medförande, kan vara lag likmätigt. Uti samma tvifvelsmål deltog Herr Doktern och Domprosten *Ekebon*, samt Herr Prosten *Kullin*. Men sedan Herr D:r *Beyer* först förklarar Herr D. Roempke för ojäfvig, och Herr D:r Roempke äfven sjelf habiliterat sig i detta mål, så stannades i förbehörde resolution.

Den 16 Aug. 1769 kl. 9 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, pastorn mag. Hempe, Prosten Kullin, D:r Rosén och lektor Gothenius.

Kongl. Hofpredikanten Herr Lektor Wallenstråle lät anmäla förfall af opasslighet.

§ 17. Enligt förliden konsistoriidag gjordt förbehåll, inlemnade nu Herr Doktern och Domprosten *Ekebom* följande anmärkning vid Lektorns Herr D:r Roempke dictamen ad protokollum rörande censuren af de s. k. *Nya Försöken*:

»Af den sistlidne konsistoriidag ingifna skrift har jag, emot förmodan, måst förnimma huru Herr Lektorn D. Roempke, bland åtskilliga andra till sitt försvar anförde grunder, sökt leda ansvaret för censuren af de s. k. *Nya Försöken* från sig och hvälfva det så oförmärkt in på konsistorii Högvärdige Herr Preses och dess öfrige ledamöter, bland hvilka han äfven behagat nämna och utsätta mitt namn, och det af den grund att *ark efter ark af Predikoförsöken*, så våta de kommo från pressen, under påstående tryckning mig tillhandakommit, N. B. i *afsigte på censur*. Härpå lär jag föga mer behöfva till svar lemna än det, att jag väl tog emot *ark efter ark* af dessa papper, men aldrig tog jag dem emot N. B. i *afsigte på censur*. Ty hvarken var mig någon censur häraf uppdragen, icke heller hade jag mig densamma åtagit; hvarken hade jag tid att läsa, ej heller hade jag lust att under läsandet censurera dem: hvarken var det tid att censurera ett arbete, som redan var aftryckt, och bland allmänheten utspridt, ej heller ville det väl passa sig för Herr Doktern och lektorn att få censur på och kritik öfver en skrift, hvilken redan (var) försedd med dess imprimatur.

Kongl. Tryckfrihetsförordningen, 1 §, stadgar uttryckeligen att till förekommande af *irriga lärosatsers insmygande alla manuskripter*, N. B. *manuskripter* (icke våta och aftryckta ark), som i någon måtto angå läran och våra kristendomsstycken, skola förut, N. B. förut (icke sedan de kommit våta från pressen) i närmaste

konsistorium öfverses. Hvad nu manuskriptet till Nya Försöken angår, så har det mig veterligen aldrig, åtminstone aldrig i min närvaro, blifvit i konsistorium uppvist, eller till dess *öfverseende* inlemnadt, följaktligen lär hvarken konsistorium i gemen, eller någon dess ledamot i synnerhet, kunna bindas till ansvar för censuren utan som Herr D:r. Roempke, som konsistorii dåvarande decanus förmodeligen lär hafva åtagit sig censuren, så synes det ock med kongl. Förordningar och all i detta konsistorium öflig praxi öfverensstämmande, att ansvaret bör stå så väl för censoris, som den anonyme auktorns räkning.

Hvad jag här anfört om Nya Försöken, detsamma vill jag ock hafva till min säkerhet i protokollet förvaradt i anseende till Herr lektor Roempkes Synodaldisputation, hvaraf jag likaledes tillstår mig hafva emottagit de 3 första arken, men både *utan prenumeration och afsigt på censur.*

(23 aug. anmärkte Roempke vid biskopsvisitationsakten för Fässberg att Domprosten dervid ej varit närvarande — Ekebom svarade att han varit sjuk, hvilket han sade sig kunna styrka — notarien upplyste att biskopen ej velat hafva denna fråga väckt eller vidrörd i protokoll.)

Den 13 Sept. 1769 kl. 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D. Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lektor Gothenius.

§ 8. Förekom på anmälan ordin. kontorsskrifvaren Zachar Aurell och inlemnade en skrift från dess Broder, Herr Assessorn, den han begärde måtte i protokollet intagas, och afträdde.

Skriften upplästes genast, så lydande:

S. T.

»Som jag tänkt till allmänhetens tjenst på vårt modersmål öfversätta Herr Lektorn D:r Roempkes här sitt hållne uppbyggeliga Synodaldisputation de reprobatione, scilicet, och äfven bifoga några små anmärkningar dervid, så får jag härmed ödmjukeligen förfråga huruvida slika anmärkningar in theologicis få till trycket utgifvas utom plur. Ven. konsistorii censur, eller om den såsom nödvändig bör föregå.

Jag ber ock nu blifva underrättad om hvad ändteligt slut kunde fattadt vara angående de så ofta tillförne omrörde Herr D. Beyers dictata och den derå begärde censur, eller om någon melankommen actus det hittills skulle hindrat. Förblifver med vördnad, Tit: i ödmjuka t:re
And. Joh. Aurell.»

Har anstånd till en annan gång, emedan konsistorium är i dag sysselsatt, utom annat, med 2:ne förslagers upprättande.

Den 20 Sept. 1769 kl. 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lektor Gothenius.

§ 15. Företogs Herr Assessor Aurells sistlidne konsistoriidag ingifna inlaga (vid. prot. d. 13 dennes § 8), angående tillämnad öfversättning af Herr D:r Roempkes Synodaldisputation, och censur af Herr Assessorns anmärkningar deröfver.

Herr D:r *Roempkes* utlåtande häröfver var att, ehuru väl han förmenar sig ega rätt att yttra sig öfver det först, som Herr Assessor Aurell icke ens satt i fråga, nemligen om Herr Assessorn

skulle få eller icke få vertera hans arbete, likväl ville han härutinnan helst förhålla sig passiv, och hafva så väl det målet, hvad versionen, som det hvad anmärkningarne angår, till plur. Venerandi konsistorii pröfvande hemställt.

Emellertid ville han för sin del lemna till betänkande huru öfversättningen väl kunde ske till allmänhetens tjänst, när sjelfva denna prestmötesdisputation är skriven för lärdt folk på latin, och icke en gång för halflärdt, i hänseende till hvilka senare förnämligast han ock brukat en sådan stil med godt betänkande, som skulle fordra nog eftertanke att icke lätteligen något missbruk af hans tankar de reprobatione måtte göras.

Herr lektor *Gothenius* anförde: för lärdt folk är denna disputationen skriven, och de behöfva ingen öfversättning. Jag förstår för öfrigt ej annorlunda, än att Herr Assessor Aurell har att egentligen hålla sig till Herr D:r Roempke sjelf, om han såsom auktor vill tillåta den blifva öfversatt på Svenska, eller ej. En sådan rättighet följes i utrikes länder, der Skrif- och tryckfriheten vunnit anseende. Och i sådan smak skrifer en beskedelig och vidtberömd engelsk författare om sig och sin bok, då han uti förtalet anförer dessa orden:

» o. s. haec non scripsi, sediis tantum, qui aut sacris theologicis, aut medicis, initiati sint et eruditi. Eaque de caussa latino sermone in lucem edere placuit, quem per multa jam saecula docti homines ad ea inter se communicanda, quæ aut nova, aut præter vulgarem opinionem dicta viderentur, vbiquæ fere adhibuerunt. Si quis igitur libri hujusce Anglicam versionem suscipiat, non solum, me inuito, id se facturum sciat; sed etiam *contra jus illud æquabile, quo de re, prout libeat, statuere unicuique conceditur*».

Men hvad de af Herr Assessorn tillämnade anmärkningar beträffar, böra de, efter min mening, i konsistorium till censur anmälas förrän de lemnas på trycket.

Herr Hofpredikanten *Wallenstråle*: Angående versionen håller jag billigt att Herr Assessor Aurell konfererar med Herr D:r Roempke, och anmärkningarne böra utan tvifvel i konsistorium till censur ingifvas.

Herr Doktor *Rosén*: Jag bifaller ock att anmärkningarne måste censureras. Men hvad öfversättningen beträffar, har jag det förtroende till Herr Assessor Aurells insigt i latiniteten, att han i akt tager auktors mening, hvarför jag lemnar till Herr Assessorns eget behag, om han vill jemföra med Herr D:r Roempke eller ej.

Herr prosten *Kullin*: hvad öfversättningen af den ordentligen censurerade och af trycket utgifna Synodaldisputationen beträffar, så finner jag för min del ej betänkeligt att låta densamma komma an på öfversättarens egen skickelighet och ansvar, utan att konsistorium behöfver sig dermed befatta. Samma sak menar jag vara med de af Herr Assessor Aurell omrörde och tillämnade *anmärkning*ar, ty de kunna ej sägas innehålla något theologiskt arbete, utan antingen någon upplysning eller kritik deröfver, hvarigenom auktor till disputationen kan få tillfälle, att uti *Lärda Tidningarne* eller *Veckoskrifterna* härstädes, eller på något annat tjenligt sätt gifva sin mening närmare, om så behöfves, tillkänna, eller densamma försvara och förfäkta.

Herr D:r *Beyer* var af samma mening som Herr lektorn Mag. Gothenius.

Herr Doktorn och domprosten *Ekebom* förklarade sin mening vara att Herr Assessorn ej kan nekas öfversätta disputationen, men anmärkningarne böra censureras.

Häraf lemnas Herr Assessor Aurell del, om det begäres, genom utdrag af protokollet.

Den 27 Sept. 1769 kl. half 11 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, Dr. Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén Kongl. Hofpredik. Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 9. Efter anmälan och lemnadt tillstånd, inkom kontorskrifvaren Herr *Zachar. Aurell* och inlemnade en skrift, den han begärde måtte i protokollet intagas, och afträdde.

Skriften upplästes och var af följande innehåll:

S. T.

»Sedan några gjorda paralleler imellan Svedenborgianske lärosätten och de så kallade Nya Försök till en handpostilla, äro nu mest färdige till trycket att befordras, så frågas vördsamligen huruvida plur. Ven. Konsistorium skullé tillåta att slika blotta paralleler, utan några egne tillsatser, måga få tryckas utan att varda med pl. Ven. konsistorii censur försedde? Härå utbeder jag mig pl. Ven. konsistorii utlåtande, förblifver Tit.

And. Joh. Aurell.«

Resol. Alldenstund de omförmälde Nya Försöken blifvit med vederbörlig censur af trycket utgifne, så finner konsistorium inet hinder, med mindre de tillämnade parallelerne må äfven af trycket utgifvas utan vidare censur, allenast samma paralleler blifva blotta och utan tillsatser, hvilket Herr Assessor Aurell genom utdrag af protokollet lemnas till besked.

Den 4 Okt. 1769 kl. 11 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén och lektor Gothenius.

Herr D:r Roempke var sysselsatt med predikoarbete till Bönedagen.

§ 13. Efter anmälan och lemnadt företräde, inkom kontorskrifvaren Herr *Zachar. Aurell* och inlemnade en skrift från dess broder, Assessorn Herr *And. Joh. Aurell*, den han begärde måtte i protokollet intagas. Afrädde.

Skriften upplästes, så lydande:

»S. T.

Ehuru jag ej kunnat falla på den tanken, att underställa plur. Vener. konsistorii bepröfvande, huruvida mig skulle tillåtet vara att från de höglärdes på vårt språk öfversätta en i våra allmänna artiklar publice hållen disputation af en svensk lärare och theo-

logie doktor, mycket mindre huruvida till en sådan öfversättning skulle för mig nödigt vara, att först erhålla auktors eget lof och tillstånd, ser jag likväl af de mig lemnade protokollen att sådant allt så mycket mera mig hade ålegat, som plur. Vener. konsistorium behagat sig deröfver utlåta, utan att det af mig blifvit in quæstione satt, af det skäl att den disputerade theologiske artikel vore så lärdt afhandlad, att den ej till allmänhetens kunskap komma borde.

Men som ett slikt plur. Ven. konsistorii utlåtande skett voteringsvis, och jag saknar formliga beslutet, det mig icke anstå vill sjelf göra, så, efter det nödigt är i fall jag skulle finna mig föranlåten mig på högre ort besvära, att ett ordentligt fattadt utslag då kunna uppvisa, anhåller jag att ett sådant mig måtte meddeladt blifva.

Förblifver med all högaktning, Tit.

And. Joh. Aurell.

I anledning häraf fick notarien befallning att uppsätta det begärda formeliga utslaget.

Den 18 Okt. 1769 kl. 11 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 10. Efter anmälan och lemnadt tillstånd förekom kontorskrifvaren Herr *Zachar. Aurell*, och å sin broders, Herr Assessorns, vägnar gaf missnöje tillkänna öfver konsistorii utslag under den 4 dennes, rörande den tillämnade öfversättningen af lektorns och konsistorialens Herr D:r Roempke Synodaldisputation de Reprobatione, samt anmärkningar dervid, hvilket missnöje Herr kontors-

skrifvaren begärde måtte på sjelfva utslaget, det han nu inlemnade, blifva antecknadt, tillika med orten hvar och tiden inom hvilken besvären böra vara ingifne; hvilket lofvades.

Afträdde.

Den 25 Okt. 1769 kl. 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Lektor Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 14. Sedan de af Herr Assessor Aurell till konsistorii censur, i afsigt på tryck, inlemnade s. k. Dictata till genomläsande cirkulerat, företog sig nu konsistorium att häröfver afgifva vederbörligt utlåtande, då, sedan lektorn Herr D:r Beyer gjort afträde,

Lektorn Herr Mag. *Gothenius* anförde: »2:ne exhiberade exemplar af dictata öfver Theologia Dogmatica och 1 öfver Passionshistorien har jag genomsett, och finner ett läresätt i anseende till ord, som är skiljaktigt från vårt allmänt vedertagna. Och ehuru åtskilliga lärosatser tyckas vara främmande för vår Lutheriska församling, vågar jag likväl än icke med nog säkerhet fälla mitt omdöme om deras verkliga halt, alldenstund mundteliga diskurser hållne blifvit till förklaring af det, som i dictatis är korteligen anfördt. Emellertid är jag af den mening att berörda 3:ne exemplar icke måga genom trycket allmänna göras, eftersom nya theologiska talesätt ej pläga aflöpa utan misstanke af nyheter i läran.

Kongl. Hofpredikanten och lektorn Herr Mag:r *Wallenstråle*: »Vid genomögnande af de inlemnade s. k. dictata i 3:ne kladdar, saknar jag i dem allt hvad ordning och tydelighet må kallas, hvilken brist gör genomläsandet af samma papper, i afsigt att öfver dem fälla något omdöme, nästan omöjeligt. Hvad skrifsättet beträffar, finner jag latinen sådan, som den i hastighet under på-

stående lektion af omogne disciplar kunnat konstrueras och i pennan författas, hvilken således icke på ett mörkt, utan alldeles obegripligt sätt exprimerar sjelfva dogma eller läran, och åter hvad denna angår, och om man skall våga sluta af hvad som endast och allenast skymtar fram utur dessa moln och töcken, skulle man väl tycka sig finna någon olikhet med några antagna dogmatiker, hvilket jag, i anledning af förutnämnde skäl, icke eller annat kan än tillsvidare skrifva på concepisternas räkning.

Man väntar eljest med skäl att arbeten, som till censur inlemnas, må vara förståndeliga och följaktligen censurable; dessa papper äro det icke, och således icke heller värde att genom trycket läggas för allmänhetens ögon.»

Lektorn Herr D:r *Rosén*: »Jag har äfven som hastigast genomögnat ett manuskript, exhib. d. 7 Juni nästl. som innehåller excerpta af föreläsningar öfver Passionshistorien, hvilket intages af orden: Act. 1 *Nytt med Eder, honom, som mig sändt hafver* m. m. Här finner jag en och annan definition någorlunda begripelig, men tillika mycket obegripeligt och som aldrig kunnat Herr D:r Beyer undfalla såsom t. ex. *Agni pascavit conjuncta circumstantiis passionis*. Af detta profstycke ser man nog att arbetet kan i sådan drägt ingalunda för Herr D:r Beyers anses, icke heller är det mig, som konsistorial, tillständigt att våga några kritiska gissningar. Dessa dictata kunna således aldrig utgifvas med någon väntelig uppbyggelse, derest icke Herr D:r Beyer behagar sjelf och af egen drift åtaga sig mödan att korrigera, supplera hvarannan rad: hvarför jag i vidrig händelse ser ingen möjlighet att med offentlig censur befordra nämnde dictata till trycket, hvilket jag likväl anser för nödvändigt i fall att de skola tryckas.

Åter hvad det s. k. Collegium introductorium angår, träffar jag väl, då begge exemplaren jämföras, här och der en god mening, äfven här och der något som är transcendentale, hvarom jag ej kan för denna gången utlåta mig. Då nu härtill kommer att något kan, som felaktigt i begge manuskripterna, svårligen förstås utan Oedipus, om man än brukade hela års conjecturandi, finner jag ej eller någon censur hafva vid dessa dictata rum, hvilken likväl är nödvändig, om ett theologiskt arbete skall till trycket befordras. Och är således tills vidare min oförgripeliga mening att

nämnde dictata kunna hvarken med eller utan censur tryckas ; icke med, ty de äro illa fattade i pennan och nog obegripliga ; icke eller utan, så vida ämnet är theologiskt».

Lektorn och prosten Herr mag:r *Kullin*:

»Jag har genomläst de så kallade dictata, och, att i allmänhet deröfver göra min mening utan att anföra några particulariteter, som ej kunde aflöpa utan vidlyftighet och mindre uppbyggelse för det *allmänna*, finner jag att de icke allenast äro mycket vitieusa eller felaktiga hvad sjelfva skrifsättet beträffar, utan jemväl innehålla sådant, som stöter allt naturligt och förnuftigt begrepp, och, som värre är, strider mot vår rena Evangelisk-Lutherska lära, så att jag för min del anser dem i allt afseende för alldeles förkastliga, och således helt och hållet otjenliga att från trycket allmänt kungöras.

Lektorn Herr D:r *Roempke*, som, förmedelst sitt vistande utom staden på sitt prebendepastorat, emellan konsistoriidagarne icke hade haft tillfälle att läsa de i fråga varande dictata, tog dem nu till sig, med förbehåll att få vänta med sitt utlåtandes afgifvande till nästa konsistoriidag.

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebon*:

»De 3:ne små pappersbuntar, under namn af dictata, hvilka jag sistlidne konsistoriidag emottog och nu återlemnar, finner jag vara consistorii censur och offentligt tryck i alla måtto ovärdiga, så framt de icke skulle blifva i samma afsigt som D:r Rutströms predikningar tryckte, det är: såsom bihang till någon rättegång utfordrade.

Emedan Herr D:r *Roempke* begärt betänketid med sitt utlåtandes afgifvande till nästa konsistoriidag, så hafver med något utslags affattande målet till dess anstånd.

Den 8 Nov. 1769, kl. half 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Lektor Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 21. Företogs den från sistlidne konsistoriidag uppskjutna saken, angående de af Assessorn Herr And. Joh. Aurell till censur ingifne s. k. dictata, då, sedan lektorn Herr Doktor Beyer gjort afträde, Herr lektorn D:r *Roempke* i detta mål konformerade sig med kongl. Hofpredikantens Herr lektor Wallenstråle den 25 Okt. nästliden till protokollet afgifna utlåtande.

Till följe häraf stannade konsistorium i detta

Utslag.

Som konsistorium hafver, vid genomläsandet af de af Assessorn, högädle Herr And. Joh. Aurell, till censur i afsigt på allmänt tryck, ingifne manuskripter, funnit de samma vara af någre omogne lärlingar författade i pennan, hvilka hvarken haft nog färdighet att under påstående lektion fatta lärarens mening, eller styrka att densamma på ett begripeligt och förståndeligt sätt utföra. Alltså, och emedan det icke vill skicka sig för ett konsistorium att debouillera ett sådant chaos, som dessa så fattade dictata äro, eller kan med kongl. Tryckfrihetsförordningen vara enligt, att dylika omogne och i theologiskt ämne författade arbeten, hvaraf ingen uppbyggelse väntas kan, läggas för allmänhetens ögon, finner konsistorium icke eller skäl att nämnde manuskripter med censur till tryck befordra, hvilket till besked ländes.

Den 22 Nov. 1769 kl. 9 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén och Lektor Gothenius.

Herr D:r Roempke var hindrad att komma öfver sjön från sitt prebende af oväder, och kongl. Hofpredikanten Wallenstråle lät anmäla förfall af opasslighet.

§ 17. Producerade Herr Doktorn och Domprosten *Ekebom* ett förliden lördag från Smittiska tryckeriet härstädes utkommet utdrag af ett välborne Herr Assessor Svedenborgs bref, dateradt Stockholm den 30 Okt. 1769. Och som i samma utdrag voro, i Herr Doktors och Domprostens tanke, flera betänkliga utlåtelse i anseende till religionen, underställde Herr Doktorn och Domprosten konsistorii bepröfvande, hvad åtgärd konsistorium härvid borde lägga.

Sedan berörde utdrag blifvit uppläst, stannades i det beslut att till nästa session uppkalla boktryckaren Smitt, för att höras om han med eller utan censur tryckt ofta nämnde utdrag.

Den 29 Nov. 1769, kl. 9 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, Pastor Hempe, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten lektor Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 19. Efter beskickning till följe af sistlidne konsistoriidags beslut, förekom kongl. Gymnasiiboktryckaren härstädes *Immanuel*

Smitt och tillfrågades om han med eller utan censur tryckt det af hans tryckeri förliden lördag 8 dagar sedan utkomna *Utdrag af ett Wälborne Herr Assessor Svedenborgs Bref, dateradt Stockholm d. 30 Okt. 1769.*

Härvid anförde lektorn, Herr Doktor *Beyer* att han, såsom konsistorii nu varande decanus, skrifvit vanligt imprimatur på M. S. af berörde utdrag, hvilket Herr Doktorn ock sade sig väl skolat tillkännagifvit förliden onsdag, då man beslöt uppkalla boktryckaren *Smitt*, om han då väl vetat hvarhän ett sådant uppkallande egenteligen syftade. Hans tanke var att man ville se M. S. och fordra allehanda upplysningar; derföre tillfrågade ock nu Herr Doktorn boktryckaren om han hade M. S. med sig att uppvisa? hvartill boktryckaren svarade nej, med anförande att han ej undfått någon tillsägelse att berörde M. S. denna gång producera.

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebon*, som häruppå anförde att det hittills varit honom obekant att Herr D:r *Beyer*, såsom konsistorii decanus, befattat sig med censur af berörde utdrag, helst Herr Doktorn och Domprosten förmente att derom bordt förut i konsistorium anmälas, enligt kongl. Tryckfrihetsförordningens 1 §, tillfrågade nu boktryckaren *Smitt* om han icke, då boktryckaren för honom uppviste ofvannämnda utdrag i M. S. med förfrågan om han skulle våga detsamma trycka, icke allenast tillrådt honom att sådant icke göra, utan ock, såsom n. v. vice preses i konsistorium å embets vägnar och vid ansvar tillgörande förbudt honom att trycka utdraget.

Boktryckaren svarade att Herr Doktorn och Domprosten vid besagde tillfälle tillsagt honom, *att han ej utan vederbörlig censur må trycka det*, och att han således, sedan M. S. blifvit af konsistorii decanus censureradt och med imprimatur försedt, trott sig hafva iakttagit den honom härmed åliggande skyldigheten.

Herr Doktor *Beyer* erinrade härvid, att, ehuru Herr Doktorn och Domprosten behagar anse sig såsom preses utom konsistorium, tillhör det dock icke Herr Doktorn och Domprosten att ex officio befatta sig med censur af dylika små skrifter, utan honom såsom Decanus Consistorii, och det enligt all konsistorii praxis, jemförd med kongl. reskripter, och i synnerhet med kongl. Skrif- och Tryckfrihetsförordningens 1 och 3 §§,

i stöd af hvilken rättighet Herr Doktorn ock nu fann sig föranlåten tillfråga boktryckaren Smitt, med hvems censur och imprimatur han kunnat trycka de i hans *Nyheter* nyligen utkomna stycken i theologiskt ämne, då det ej kunnat vara boktryckaren obekant att Herr Doktorn allt sedan förliden midsommarstid bestridt konsistorii decanaten?

Boktryckaren *Smitt* svarade att han ej haft någon censur till de sedan midsommar i hans *Nyheter* införda theologiska skrifter, utan att dessa blifvit till hans son insände, och lära förmodeligen ej vara annat än *öfersättningar*.

Herr Doktor *Beyer* lät boktryckaren förstå att han är Consistorii decanus legitime constitutus, och att boktryckaren därför bordt och än vidare bör hafva Herr Doktors imprimatur på slika piecer.

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebon* tillsade, i anledning här af, boktryckaren Smitt än ytterligare att han hädanefter icke, emot kongl. Tryckfrihetsförordningens 1 §, må understå sig att utan vederbörlig, hvarmed han förstår konsistorii, censur, trycka något i theologiskt ämne, hvarefter, och sedan boktryckaren gjort *afträde*, Herr Doktorn och Domprosten Ekebon underställde konsistorii bepröfvande, *huru konsistorium vill anse detta ofta nämnde tryckta utdrag af Herr Assessor Svedenborgs bref, och hvad åtgärd konsistorium finner dervid böra läggas.*

Men som lektorn Herr D. Roempke och pastorn Herr Mag. Hempe, hvilka förliden konsistoriidag icke varit närvarande, berättade sig ännu ej hafva läst papperet questionis; de öfrige Herrar ledamöterna ock förklarade sig för någon betänketid, så beslöts att med allt utlåtandes afgifvande i målet hafva anstånd till nästa konsistoriidag.

Den 5 Dec. 1769 kl. 11 f. m. hade Herr Doktorn och Domprosten Ekebom, i anledning af ett från Biskopen, H. Herr D:r Erik Lamberg, i går afton med posten ankommet bref, låtit sammankalla konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, pastorn mag:r Hempe, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén och lektor Gothenius.

Herr Hofpredikanten Lektor Wallenstråle var utom staden, så att han härom ej kunnat budas.

§ 1. Upplästes berörde H. Herr Doktors och Biskopens skrifvelse af d. 30 Nov. nästl. med berättelse huru som Herr Doktorn och Biskopen nyligen öfverkommit ett utdrag af Herr Assessor Svedenborgs bref, dateradt Stockholm d. 30 Okt. 1769, men tryckt i Göteborg hos kongl. Gymnasiiboktryckaren Smitt. Och som åtskilligt af detta brefs sällsamma och mot vår allraheligaste tro stridande innehåll satt H. Herr Doktorn och Biskopen, med alla dem det hit intill läsit, i yttersta bestörtning, så behagar H. Herr Doktorn och Biskopen vid så fatta omständigheter äska konsistorii skyndsammaste svar på följande frågor:

1:o. Ho den är, till hvilken Herr Svedenborg detta bref hafver skrifvit?

2:o. Hvilken den är som detta bref till trycket hafver befordrat?

3:o. Huru boktryckaren Smitt, tvärt emot kongl. Maj:ts Förordning angående Skrif- och Tryckfriheten, utan konsistorii påtryckta tillåtelse vågar sig något det minsta theologicum utgifva?

Dessa frågors ofördröjeliga besvarande fordras, att gifva Högvördiga Ståndets Ecclesiastique Deputation ljus uti caussa Svedenborgiana, hvilken der snart kommer före, och ej annat kan än ju längre ju mer med mycken rörelse blifva ansedd. Emellertid begärer H. Herr Doktorn och biskopen det konsistorium genast vid inhändigandet af detta Herr Doktors och Biskopens bref, måtte sätta följande 2:ne omständigheter i verkställighet:

1:o. att begge boktryckarne uppkallas, hvilkom utur Skrif- och Tryckfrihetsförordningens 1 § gifvas allvarligaste förbud, att utan konsistorii censur intet det ringaste framdeles, som vår kristna lära angår, genom trycket utgifva, så kärt dem är undgå det vite, hvilket bemälte förordnings nämnde § uttryckligen utsätter. Men som Smitt genom nämnde Svedenborgs brefs tryckande tyckes sig redan hafva förbrutit, så anmodas konsistorium draga försorg, att han, sig sjelf till välförtjent näpst och androm till varnagel, med denna lag likmäßiga plikt varder ansedd.

2:o. att konsistorium håller gemensam vård deröfver, att hvarken uti de offentliga eller enskilda theologiska föreläsningarne eller denna vetenskapens utgifvande thesibus ingratiam exercitii Pubis Gymnasticæ något sig får insmyga, som i någon måtto viker från typo nostræ doctrinæ.

Till följe af detta bref hade Herr Doktorn och Domprosten, såsom vicarius preses, låtit uppkalla boktryckarne här i staden, Imman. Smitt och Erik Stakberg, hvilka ock nu förekallades, och, sedan de blifvit underrättade om anledningen till deras uppkallande, undfingo de gemensam och allvarlig åtvarning att ej utan konsistorii censur trycka något i theologiskt ämne, enligt kongl. Skrif- och Tryckfrihetsförordningens 1 §, hvilken § för dem ock blef uppläsen, samt af ordföranden så förklarad, att med konsistorii censur ingalunda kan förstås den censur som decanus Consistorii kan, på någons anmodan, åtaga sig att förrätta, utan att M. S. bör till konsistorium omedelbart inlemnas, som sedan efter omständigheterna pröfvar huru med censuren förfaras må, antingen konsistorium finner för godt densamma gemensamt förrätta eller ock uppdraga den åt sin decanus, eller någon annan af ledamöterna. Likaledes tillsades boktryckarne allvarligen att alltid på exemplaret trycka sjelfva censuren, och det till undvikande af den plikt som kongl. Skrif- och Tryckfrihetsförordningens 1 § för underlåtagandet deraf utsätter.

Boktryckarne anmälde härvid det ingen af dem ännu fått del af denna åberopade kongl. Skrif- och Tryckfrihetsförordningen, och förmente Boktryckaren Smitt att de borde sådant snarare från konsistorium än från ädla magistraten vänta.

Härtill svarades att konsistorium sjelf af denna så väl som andra kongl. Förordningar ej fått flera exemplar än som till dess egna ledamöter behöfvas, och att det åligger boktryckarne vid dylik omständighet att sjelfve skaffa sig högstberörde Förordning, alldenstund de icke kunde vara i okunnighet om att den utkommit.

Med sådant besked fick boktryckaren Stakberg göra afträde. Men Smitt, som på tillsägelse blef kvar, tillfrågades nu, i anledning af ofvan bemälte Herr Doktors och Biskopens bref,

1:o. Om han hafver sig bekant till hvilken Herr Assessor Svedenborg hafver skrivit det bref, hvaraf förberörda tryckta utdrag blifvit gjordt?

Boktryckaren *Smitt* svarade att han detta icke vet, och att det ej heller angår honom veta, förmenande han sig lagligen icke vara skyldig att svara på en sådan fråga.

Herr Doktern och Domprosten *Ekebon* förhöll boktryckaren att hans lagliga skyldighet är att tala sannt, och icke under några slags undflygter och förändringar dölja sanningen af det, hvarom han i en så öm och grannlaga sak å embedets vägnar tillfrågas.

Boktryckaren åberopade sig sitt redan gifna svar, att han ej vet till hvem brefvet blifvit skrivet, emedan denne ej gjort honom något förtroende häraf.

2:o. Frågades hvilken det är, som brefvet questionis till trycket befordrat?

Boktryckaren svarade att han detta icke kan erinra sig, emedan han esomoftast dels från postkontoret, dels från okänd hand emottager M. S. att tryckas; såsom han icke eller är så förveten att han bemödar sig om att sådant utforska, när han märker personen vilja vara obekant.

Boktryckaren tillsades gifva kategoriskt svar på frågan, och varnades för onödiga omsvep och utlåtelse, som utmärka mindre vördnad för Rätten.

Deremot förbehöll sig boktryckaren den rätt som kongl. Tryckfrihetsförordningens 4 § förunnar honom, att tillsvidare förtiga auktors namn, på händelse han skulle hafva sig det bekant; och för öfrigt att det tyckes vara så mycket mindre nödigt att fråga efter dens namn, hvilken befordrat brefvet till trycket, som

författarens egna namn är tydeligen utsatt, tillika med dess gifna tillstånd till tryckningen, hvarföre man hafver att hålla sig till honom, och att boktryckaren för öfrigt tryckt detta utdrag för egen räkning och bekostnad.

3'o. Frågades huru han, tvärt emot Kongl. Förordningen om Tryckfriheten vågat trycka brevet, utan konsistorii censur, och hvarföre dens imprimatur han haft ej blifvit på upplagan behörigen aftryckt, emedan Kongl. Tryckfrihetsförordningen sådant uttryckligen befaller?

Svarades att, hvad censuren angår, refererar han sig till sitt på denna samma fråga inför protokollet d. 29 i förliden månad gifna svar, nemligen att han haft konsistorii decani imprimatur och censur, den han förment, nu som förr, vara samma som konsistorii, och hvad sjelfva aftryckningen af censuren beträffar, så är det ej första gången sådant skett, emedan en boktryckare alltid tyckt sig vara säker nog, när han haft M. S. med påskrifven vederbörlig censur i behåll.

I anledning häraf frågade Herr Doktorn och Domprosten om boktryckaren, emedan han håller konsistorii och decani censur för en och samma, på sådant sätt anser Herr Doktor Beyer lika med hela konsistorium?

Boktryckaren svarade att han väl vet det Herr D:r Beyers person icke utgör ett helt konsistorium, men att sådant likväl icke hindrar att ju D:r Beyer kan något å hela konsistorii vägnar förätta, hvilket bör anses med samma aktning som hade samtelige Herrar konsistorii ledamöter dervid lagt gemensam hand.

Herr Doktorn och Domprosten frågade vidare, huru boktryckaren vågat trycka brevet, oaktadt Herr Doktorn och Domprosten ej allenast derifrån afstyrkt honom, utan ock, å embets vägnar, antydt honom att ej understå sig att göra det, och således uppenbarligen handla emot Kongl. Tryckfrihetsförordningens tydeliga och bokstafveliga innehåll?

Svarades, att han ock på denna frågan redan d. 29 i förliden månad gifvit inför protokollet svar, hvilket han nu återoppar sig, och yrkade dessutom att Herr Doktorn och Domprosten ej borde i konsistorium göra offentligt, hvad han emellan fyra ögon

och inom privata väggar kunde med Herr Doktorn och Domprosten hafva talt.

Herr Doktorn och Domprosten förehöll boktryckaren, huru det ej kan vara honom tillständigt att göra Herr Doktorn och Domprosten någon sådan erinran, utan yrkade vidare det boktryckaren Smitt, ehvad förevänningar som brukas, alldeles förgått sig, som på Decani blotta censur tryckt det ifrågavarande brefvet, och att han derföre förtjent det tilltal, som Herr Doktorn och Domprosten nu har att å konsistorii och embets vägnar gifva honom.

Härvid erinrade Herrar Doktorerna *Rosén* och *Beyer* att det icke kan vara lagligt att ännu gifva någon *skrapa* (hvilken term af Herr Doktorn och Domprosten brukad blef, men som Herr Doktorn och Domprosten ej kunde vid justeringen vidkännas, fast boktryckaren sade sig hafva hört med det tillägg, att Herr Doktorn och Domprosten skulle vidare skaffa honom *skrapa*, hvilka ord likväl Herr prosten Kullin och Herr Lektor Gothenius sade sig nu ej kunna påminna sig) åt boktryckaren, alldenstund konsistorium ännu icke utlåtut sig derom, mindre anmodat Herr Doktorn och Domprosten att å konsistorii vägnar utdela *skrapan*, hvarför välbem:te Herrar ock förbehöllo sig icke hafva någon del i detta procedere.

Herr Doktorn och Domprosten förbehöll sig deremot att såsom ordförande få göra boktryckaren de frågor, som han finner sakens omständigheter fordra, låtande tillika förstå sig icke eller vara betaget att gifva boktryckaren ett tilltal, som han utan tvifvel förtjent och H. Herr Doktorn och Biskopen påstått, hvarefter Herr Doktorn och Domprosten åter förehöll boktryckaren det derutinnan begångna felet, att han blott på Herr D:r Beyers enskilda imprimatur vågat trycka ett M. S. från hvars tryckning likväl Herr Doktorn och Domprosten, såsom vice preces, på konsistorii vägnar förut både afstyrkt och förbudt.

Slutligen frågades boktryckaren om han hafver M. S. till det tryckta brefvet med sig, och begärdes att han på sådan händelse ville det uppvisa.

Svarades att han ej nu har det med sig, men att det också kunde vara mindre nödigt att producera samma, alldenstund Herr

D:r Beyer sjelf i sistlidne konsistorium anmält det han, såsom konsistorii decanus, påskrifvit det vanliga imprimatur, hvilket Herr Doktorn ock nu än ytterligare tillstod. Men vid det boktryckaren närmare uti sina fickor sökte, fann han hos sig det omförmälda M. S. hvilket han för Herr Lektor Gothenius uppviste, och, på Herr Doktors och Domprostens föreställning att hvad en konsistorial får se, bör ej heller nekas de öfrige ledamöterna, ändtligen hela konsistorium, som nogsamt igenkände att imprimaturen var med Herr D:r Beyers egen hand påskrifven.

Häruppå lemnades boktryckaren tillstånd att göra afträde.

(Vid justeringen den 6 dennes utlät sig boktryckaren Smitt att vid det privata samtal med Herr Domprosten blef väl sagdt af honom att brevet bör i konsistorium uppvisas, men att, då boktryckaren frågade om det vore nog derest han finge Herr D:r Beyers påskrift, har Herr Domprosten svarat: »Ja, så tryck då i Guds namn»; detta sade sig boktryckaren på lif och själ vilja bedyra. Härvid påstod Herr Doktorn och Domprosten att boktryckaren Smitt måtte sjelf, såsom närvarande, få föra sina ord till protokoll för egen risque, men Herr Lektor Beyer, tvärt emot Herr Domprostens påminnelse, fortfor i detta sitt påbegynta dicerande.

Herr D:r Beyer svarade att han, till tidens vinnande, upprepat för konsistorii notarien alldeles samma af boktryckaren förut sagda ord, det närvarande konsistorium vet.

Herr Doktorn och Domprosten tillade: Hvad boktryckarens tillägg angår, hvilket äfven så väl af någon annan konsistoriiledamot, som Herr Lektor Beyer, kunnat blifva i protokollet intaget, så kan han det så mycket mindre erkänna, som det innebär en uppenbar motsägelse mot den antydning och förbud, som boktryckaren i går vidgått sig hafva af Herr Doktorn och Domprosten undfått, och än hvilken tillåtelse ingen kunde orimeligare vara).

Härefter anförde Herr Doktorn och Domprosten, huru som han af det nu upplästa M. S., hvilket var äfven detsamma som boktryckaren före tryckningen för Herr Doktorn och Domprosten uppvisat, tydeligen igenkänt konsistoriipedellens, *Petter Fallén*, stil, hvilket gaf Herr Doktorn och Domprosten anledning att under-

ställa, om man icke, till förmodelig upplysnings vinnande, borde förekalla pedellen, att häröfver höras, hvilket bifölls.

Till följe häraf förekallades pedellen Fallén och tillfrågades om han afskrifvit berörde censurerade M. S.?

Pedellen sökte väl undgå att häruppå gifva något rent svar, men sedan Herr Doktorn och Domprosten försäkrat det han igenkänd stilen, och att Herr Doktorn och Domprosten vore i stånd att edeligen intyga det stilen är Falléns, tillstod Fallén omsider så vara, men att han ej vet hvem som skrifvit originalet.

Herr Doktorn och Domprosten frågade vidare om Fallén ej kände stilen af originalet, och om han således icke kan säga hvem detsamma skrifvit?

Fallén svarade att han icke vet hvem som skrifvit det original, som han haft om händer, men att detta ej innehöll annat än som finnes i det tryckta utdraget.

Herr Doktorn och Domprosten varnade Fallén från att säga osant, och befalle honom, vid ansvar, att säga rent ut hvad han i detta mål har sig bekant, emedan det torde annars illa bekomma honom, om det förmodeligen inom kort blifver lagt för en dag att han undandolt sanningen.

Härvid inföllo Herrar Doktorerna *Beyer* och *Rosén* att man väl bör hålla en laglig och ordentlig undersökning, men ingen inquisition, varande det med Sveriges Rättegångsordning icke likmätigt att en domare går inquisitorie till väga, och genom hotande frågor söker öfverrumpla och förvilla någon förekallad, hvarföre välbem:te herrar ock funno sig nödsakade att emot Herr ordförandens så beskaffade inquirerande protesteras.

Herr Doktorn och *Domprosten* förbehöll sig få obehindrad förätta sitt embete, då han intet annat gör än söker att skaffa upplysning i den af Herr Doktorn och biskopen äskade saken till Höglöfl. Ecclesiastique-Deputationen, och det af en konsistorii be-tjent, som intet på annat sätt kan förmås att directe svara på den honom förelagda frågan, utan att Herr Doktorn och Domprosten föreskrifves något sätt dertill af Herrar D:r *Beyer* och *Rosén*; ut-låtande sig tillika, att det ej går längre an, att i ett så ömt mål gå med flathet till väga.

Herr Doktor *Rosén* erinrade härvid, att han vill med lika nit och förmodeligen med *äfven* så stor upplysning i hufvudsaken tjena välbem:te Deputation som Herr vice preses, men påminner sig alltid att han bör visligen och lagligen nitälska.

Af samma tanke förklarade sig Herr D:r *Beyer* fullkomligen vara.

Herr Doktorn och *Domprosten* fortfor att fråga Fallén, hvem som anmodat honom att afskrifva brevet?

Härpå ville *Fallén* åter ej gifva rent svar, utan anförde att han, på någons begäran, i enfaldighet och utan att veta brevets innehåll, ej heller att hans afskrift skulle tryckas, gjort en sådan tjänst, men omsider och sedan han både af Herr Doktorn och *Domprosten* och Herr prosten Kullin fått flera allvarliga tillsägelser om ren bekännelse, utlät han sig att Herr D:r *Beyer* varit den, som anmodat honom om afskrifningen.

Herr D:r *Beyer* anförde härvid, att han förklarar Falléns ord för lögn (vid justeringen ville Herr D:r *Beyer* ändra det honom undslupna ordet *lögn* till *osanning*, men det blef honom vägradt), tills han dem bevisar, och påstod att Fallén måtte framföra bevis att styrka sin talan, emedan han annars skall inför vederbörlig domstol stå Herr Doktorn för ett sådant tillmäle till laga ansvar och lemna reconvention.

Herr Doktorn och *Domprosten* androg deremot att man inga andra bevis här af Fallén kan vänta, än att han allenast på samvete talar sanningen, emedan några förmodeligen icke varit närvarande då han anmodades om afskrifningen, hvilka nu såsom vittnen kunde åberopas, hvarföre Herr Doktorn och *Domprosten* åter tillfrågade pedellen Fallén om han på samvete vidgår att Herr D:r *Beyer* varit den, som anmodat honom om afskrifningen?

Härvid yrkade Herrar Doktorerna *Beyer* och *Rosén* åter att dylika Herr Doktors och *Domprostens* frågor äro olagliga, och uppstodo välbem:te herrar nu af sina säten, hvilket föranlät ordföranden att med klubban äska ljud, och sedan förehålla nyssbem:te herrar att dem icke vore tillständigt, att i otid stiga upp från sina säten och dymedelst bringa konsistorium uti inaktivité, hvaruppå välbem:te Herrar åter intogo sina säten, sedan de förbehållit sig att såsom ledamöter få ega sin tillständiga rätt att

tala och påminna, hvad dem kan synas nödigt, och Herr D:r Rosén dessutom anförde huru han borde nu besörja om sin lektion, och till den ändan skynda sig hem.

Sedan nu pedellen *Fallén* åter, på Herr Doktors och Domprostens tillfrågan, svarat och bekänt det Herr D:r Beyer varit den, som anmodat honom att afskrifva det sedermera tryckta utdraget af Herr Assessor Svedenborgs bref, gjorde han på tillsägelse afträde.

Häruppå begärde Herr Doktern och *Domprosten* det Herrar Konsistorialerne ville, hvar för sig, gifva den upplysning, som de till äfventyrs kunna ega, i anseende till hvem det i fråga varande Herr Assessor Svedenborgs bref blifvit skrifvit till, samt hvem som befordrat utdraget deraf till trycket?

Till följe af denna proposition utlät sig Lektorn Herr Mag. *Gothenius*, att han hvarken eger kunskap om till hvilken brefvet blifvit skrifvit, eller hvem det till trycket befordrat, men att ett rykte i staden säger att Herr D:r Beyer skall vara densamme till hvilken brefvet blifvit skrifvit.

Med detta Herr Lektor *Gothenii* utlåtande instämde äfven Herr D:r *Rosén* och Herr Prosten *Kullin*.

Herr Doktor *Beyer* anförde att han icke finner någon lag diktera skyldighet för någon att gifva sådant tillkänna, eho den ock varit som brefvet antingen blifvit skrifvit till, eller låtit utdrag deraf till trycket befordra, alldenstund man, hvad innehållet af sjelfva brefvet angår, hafver att hålla sig till Herr Assessor Svedenborg, hvars namn finnes tryckt på utdraget, och, hvad censuren vidkommer, till Herr Doktern, som vid sådant fall hänskjuter sig till lag och vederbörligt forum.

Herr pastorn mag:r *Hempe* instämde med Herr lektor *Gothenius*.

Herr Doktern och *Domprosten Ekebon* anförde dictando: Som Herr Assessor Svedenborg mig veterligen icke haft korrespondens med någon annan i Göteborg mer än med Lektorn Herr D:r Beyer, hvilken en eller annan gång tillförene i konsistorium presenterat Herr Assessorns bref, och många omständigheter i förevarande bref gifva mig anledning att tro, att detta bref är skrifvit äfven till Herr D:r Beyer, så är jag hit intill för min del i den

tanken att Herr Lektor Beyer är den samme, som samma bref fått och till trycket befordera låtit.

Herr Doktor *Beyer* utlät sig härvid att detta senare, (ty uppå det förra är förut svaradt) är en osanning, som saknar allt bevis i världen, och en blott misstanke af Herr Domprosten.

Som nu sessionstimman redan var förbi, beslöts att med det öfriga i Herr Doktors och Biskopens ankomna bref hafva anstånd till härnäst, men att detta protokoll, som i dag blifvit hållet, skulle med alla omständigheter, den minsta med den största, efter yttersta möjlighet straxt uppsättas att i morgondagens konsistorium justeras, och derpå genast renskrifvas att med posten uppsändas till Herr Doktors och Biskopen, tillika med protokollet som den 22 och 29 i nästlidne månad, rörande oftanämnde bref, blifvit hållet, jemte vördsam berättelse att konsistorium ej ännu kunnat mera medhinna uti verkställigheten af Herr Doktors och Biskopens förberörde skrifvelse, men att det öfriga skall görligen efterkommas.

Den 6 December 1769, kl. 9 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten lektor Wallenstråle och lektor Gothe-
nius.

§ 16. Förekom efter anmälan och lemnadt företräde kontorsskrifvaren Herr *Zacharias Aurell*, och inlemnade en skrift, med begäran att den i protokollet måtte intagas. Afträdde.

Skriften upplästes och var af följande innehåll:

»S. T.

Af det sista mig tillställda ark utur protokollet finner jag det Pl. Ven. konsistorium har sig bekant ett af assessor Svedenborg till någon sin vän och förmodeligen religionsförvandt skrifvet och sedermera här på trycket nyligen utkommet bref, angående

måltider, commercium animæ et corporis, doctrinæ N. Ecclesiæ, primitiva Ecclesia, symbola, utläggningar af några skriftens språk, händelse om en död hustru och hennes då efter döden hållne diskurser med Svedenborg, draconis följe, cryptor och hål, tvenne förmodeligen ännu lefvande prester, förförare, med mera sladder före och efteråt.

Och ehuru Pl. Ven. konsistorium lärer hos Hans kongl. maj:t till dess konungsliga beifrande i underdånighet anmäla, eller redan anmält, Svedenborgska villfarelserna, såsom religion och vår kristliga tro störande mål, och med hvilke sine dårskaper han djerft fortfar, sjelf och genom andra att bekymra Guds församling, all oreða och förargelse åstadkomma; så är det likväl en sak för sig sjelf att straff bör följa på en oloflig tryckning, och att hvar undersåte eger frihet sådane brott vid laga domstol hemsöka. Ty, som jag saknar Pl. Ven. konsistorii censur å berörde, af sina andar plågade pseudopphetas ej mindre löje än medömkan värda fanatiska bref, och jag ej vill förmoda det Pl. Ven. konsistorium någon annans imprimatur såsom sitt eget lærer anse, och sig åtaga på lika sätt och med lika vederhäftighet, som med de af Svedenborgianismen härflutne och utdragne Predikoförsöken förut händt, så får jag tillkännagifva att, sedan jag blifvit vidare förvissad om Pl. Ven. konsistorii beslut i denna omständighet, jag då är sinnad genast till domstolen låta instämma både Smitt som tryckt och den som trycka låtit, om hvilken senare person, eho den är, jag därför anhåller få genom protokollet skyndsam underrättelse, ifall någon sådan i konsistorium blifvit uppenbarad och befunnen att hafva till tryck befordrat ett så beskaffadt sändebref från en Hymeneus till en Philetus 2 Tim. 2: 17, hafvandes jag ock på denna dag, och å vederbörligt embetsställe mig reserverat den rätt att såsom förste angifvare, och således nu sakegare, få dessa mot kongl. Tryckfrihetsförordningen begångna uppenbara förbrytelser åkära och till ett lag likmätigt slut och straff befordra.

Jag förblifver med all högaktning, S. T.

And. Joh. Aurell.»

Res. Herr Assessor Aurell lemnas genom utdrag af protokollet till underrättelse, att konsistorium för sin del ej har deremot till påminnande att boktryckaren Smitt vid laga forum tilltalas för det han tryckt förbemälda utdrag af Herr Assessor Svedenborgs

bref. För öfrigt kan konsistorium ej lemna Herr Assessorn annan upplysning om den, som samma bref till trycket befordrat, än hvad derom i protokollerna, detta mål rörande, finnes, af hvilka Herr Assessorn ock får del så fort sig göra låter.

§ 17. När konsistorium nu skulle, enligt sitt beslut den 29 Nov. sistl. utlåta sig öfver den af Herr Doktorn och Domprosten samma dag gjorda propositionen, nemligen huru konsistorium vill anse det från Smittiska tryckeriet härstädes utkomna utdraget af Herr Assessor Svedenborgs bref, samt hvad åtgärd konsistorium finner dervid böra läggas? ansåg Herr Doktorn och *Domprosten* nödigt att konsistorium ville först utlåta sig öfver denna frågan: huruvida lektorn, Herr Doktor Beyer, som vidgått sig hafva samma utdrag censurerat, kan ega rättighet att detta mål vidare å embets vägnar öfvervara och utlåtande afgifva?

Häröfver utlät sig lektorn Herr Magister *Gothenius*:

Så vida censor, som tillåtit tryckningen af berörde utdrag, bör vidkännas författarens nu i fråga varande theologiska meningar, så kan jag för min del ej annat än i detta mål anse Herr D:r Beyer för jäfvig, dock förbehåller jag mig betänketid till härnäst.

Kongl. Hofpredikanten, Herr Lektor *Wallenstråle*:

Så vida Herr Doktor Beyer är consistorii decanus legitime constitutus, och censuren således behörig, kan Herr Doktorn i min tanke icke jäfvas, men i annan händelse anser jag honom jäfvig.

Lektorn, Herr Doktor *Rosén*:

Jag finner ännu intet något, som lagligen kan hindra Herr Doktor Beyer att öfvervara målet quæstionis, men förbehåller mig att härnäst vidare utföra de skäl, hvarpå jag denna mening grundar.

Lektorn, Herr prosten *Kullin*:

Min tanke är att emedan Herr D:r Beyer, tvärt emot kongl. Skrif- och Tryckfrihetsförordningen, på eget bevåg censurerat utdraget quæstionis, hvilket innehåller ämnen, som af konsistorium nödvändigt bordt censureras, och Herr D:r Beyer således tyckes hafva tagit del i saken och de deraf flytande påföljder, så bör Herr Doktorn ock i förevarande mål, enligt 13 kap. 1 § Rätteg. B. anses för jäfvig.

Lektorn, Herr Doktor *Beyer*:

I min ordning, och innan jag i kraft af åberopade Rätteg. B.-rum, utlåter mig om det föreställda jäf emot mig, är mig oungängeligen nödigt veta på hvad sätt och i hvad afsigt konsistorium ärnar denna sak företaga, nemligen om det skall ske rättegångs- och domsvis härstädes, hvilket jag dock skulle förmoda icke lärer vara meningen, såsom utan tvifvel icke enligt med föreskrifven ordning i dylikt fall, eller om Herrar konsistorii ledamöter så anse det, att de vilja göra sina anmärkningar och påminnelser vid utdragets genom mig erhållna imprimatur, för att den på högvederbörlig ort andraga, i hvilken händelse mig ju icke lär vara betaget det allmänna beneficium juris, att närvarande afhöra sådana påminnelser, och förklaringar få aflemna.

Härå begärer jag tydeligt utlåtande, med reservation af vidare till njutande af alla beneficia juris et officii.

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebom*:

Jag anser Herr D:r Beyer i denna saken för jäfvig, både såsom konsistorial och Decanus, helst honom i intetdera afseende tillständigt varit att, emot kongl. Tryckfrihetsförordningens uttryckliga bokstaf, i någon måtto, befatta sig med ensidig censur af detta betänkeliga bref. Och är jag dessutom i den fulla öfvertygelse att Herr Assessor Svedenborgs bref, sådant som det nu för allmänhetens ögon i offentligt tryck ligger, icke nu mera bör ankomma på någon decani förklaring. För öfrigt refererar jag mig till det af Herr prosten Kullin anförda lagens rum.

Herr Doktor *Beyer* begärde än ytterligare definitivt utlåtande på dess äskade underrättelse; i vidrigt fall, och så vida detta nekas, samt efter det hittills brukade procedere, finner han sig högst nödsakad att besvara sig öfver justitia denegata, i det ock genom ett och annat votum dom synes redan vilja vara gifven, innan mål blifvit rubricerad och någon ringaste förklaring fordrad.

Härpå anförde Herr Doktorn och *Domprosten*:

Ehuru jag icke finner konsistorium skyldigt att här besvara ett sådant Herr D:r Beyers inkast, helst då det är just i begrepp att yttra sig öfver hans jäf- eller ojäfvighet, kan jag dock för min del ej undgå att lemna derå till svar, att konsistorium för-

modeligen icke ärnar handtera denna sak på annat sätt, än lag och förordningar i slika fall medgifva och föreskrifva.

Af samma tanke förklarade sig Herr Prosten *Kullin* vara.

Men som sessionsstimman redan var all, så beslöts att uppskjuta hela målets slutliga afgörande till i morgon kl. 10 f. m. då konsistorium åter träder tillsammans.

Den 7 Dec. 1769, kl. 10 f. m. hölls, enligt förliden gårdags beslut, konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, pastor Hempe, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 1. Företogs åter det från gårdagen uppskjutna målet, rörande frågan om Lektorns, Herr Doktor Beyer, jäf- eller ojäfvighet att öfvervara konsistorii rådplägingar uti den incamineerade saken, angående det från Smittiska tryckeriet utkomna utdraget af Herr Assessor Svedenborgs bref, då lektorn, Herr Mag. *Gothenius* anförde och lät flyta till protokolls:

»Alldenstund kongl. maj:t i dess nådiga försäkran 10 § lofvat sina undersåtare att ingen skall utan laga ransakning eller beprövande på någon tid afhållas från dess embetes verkliga förrättning, och enligt 9 § i 1739 års Justit. kanslers instruktion, jemförd med kungl. Brevet till Generalkrigsrätten i Arméen d. 8 Mars 1748, en embetsman ej kan lagligen ställas under aktion eller ransakning, förr än han vet anklagaren, fått anmärkningsmemorial emot sig och njutit beneficium defensionis pro avertenda inquisitione, hvilket här i afseende på konsistorialen, Herr D:r Beyer, än ej föregått; fördenskull går jag nu ifrån min i går om dess jäf-

vighet anförda mening och finner, vid närmare eftersinnande, ännu icke skäl vara för handen, hvarigenom Herr Doktorn skulle förmenas utöfning af konsistorialrätt, till att gemensamt med Venerkonsistorii öfrige ledamöter sitt betänkande afgifva öfver den af Herr Doktorn och Domprosten föreställda frågan: huru konsistorium anser det tryckta utdrag af Svedenborgska brefvet, och hvad åtgärd dervid skall läggas?»

Kongl. Hofpredikanten, Herr Lektor *Wallenstråle* anförde att han äfven, efter närmare eftersinnande, finner sig föranlåten att gå ifrån sitt i går afgifna votum, rörande Herr D:r Beyers jäfvighet, och nu konformerar sig med Herr Lektor *Gothenii* i dag afgifna mening, med det tillägg att han oförgripeligen finner billigt det den af Herr ordföranden väckta hufvudquæstionen, huru konsistorium vill anse det tryckta utdraget och hvad åtgärd dervid bör af konsistorium läggas, först bordt i konsistorium afgöras, och sedan huruvida Herr D:r Beyer, såsom decanus, haft makt att censurera berörde utdrag, hvilket ännu icke blifvit satt i quæstion.

Lektorn, Herr Doktor *Rosén* anförde:

Nit för religion kan utan tvifvel bestå med laga rättegång. Ingen blind ifver, ingen farhåga för vidriga misstankar skall fördenskull leda mig från lag och samvete. Jag får således i dag, efter mitt gjorda förbehåll, utföra de grunder, på hvilka jag ej kan bifalla det jäf, som påsyftades i går mot Herr D:r Beyer uti frågan om Svedenborgska brefvet.

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebon* har uti konsistorium till öfverläggning anmält, huru med det af trycket utkomna bref eller utdrag rätteligen förfaras må. Boktryckaren *Smitt* har derpå blifvit i konsistorium förekallad och anmodad, först att uppgifva censor, och sedan namnet på den person, som låtit brefvet till trycket befordras m. m. Det är bekant att Herr D. Beyer derpå sjelfmant angaf sig som censor, äfvensom boktryckaren *Smitt* ingen annan pådrifvare till tryckning än sig sjelf.

I alla dessa mått har jag deltagit, och föreställde mig i går att konsistorium skulle nu mer yttra sina tankar om andra vidtagande steg, och mota den verkan som brefvet bland allmänheten medfört. I dess ställe reses en fråga, huruvida Herr D:r Beyer får öfvervara denna saken, emedan han genom påsatt imprimatur

hulpit brefvet i dagsljuset, och kan således förvänta nytta eller skada af det beslut, som konsistorium tager. Men som lagen uti 10 kap. 11 § Rätteg. B. stadgar att ej må någon sak utan i rätter domstol upptagas, stämning dess utan är grunden till all rättegång, och den ännu icke ågången är, jäf äfven emot en Rättens ledamot icke eller är möjligt, enligt 13 kap. Rätteg. B., utan då någon tvist är yppad parter emellan, men ingen ännu i detta ämne anmält sig som åklagare, Herr D:r Beyer icke eller detta bref skrivit eller skriva låtit, utan Herr Assessor Svedenborgs namn derunder tecknad finnes, hvilken bifallit att brefvet efter behag tryckas må, så att man om auktorn icke tvifla kan.

Alltså förklarar jag härmedelst mig icke kunna taga del i ett beslut, som skulle hindra Herr Doktor Beyer uti en rättighets utöfvande, som honom i och för embetet tillhör, varandes derföre jag af den tanke att Herr Assessor Svedenborg är den man, som till en början för brefvet svara bör, samt, om han derföre förtjenar något straff, att Herr D:r Beyer bör då först ansvara för censuren.

När jag nu lägger härtill allmänna lagens ord, att ingen bör dömas ohörd, intet embetsmemorial i detta ämne mot Herr D:r Beyer ingifvet är, och följaktligen ingen förklaring infordrad är, alla Spanska inquisitioner förbudne, och konsistorii åtgärd i detta mål, efter min tanke, ej sträcker sig längre än att, enär dess utlåtande af verldslig domstol infordras, konsistorium då yttrar sig som sakens beskaffenhet fordrar, så förblifver det utom allt tvifvelsmål att Herr D:r Beyer får deltaga uti rådplägningen till hela sin vidd.

Ändtligen vidgås ock härmed huru jag, mindre underrättad om embetsmannajäf i och för embetet, verkligen irrat mig då jag förr i år gjort ett med konsistorium, och jäfvat Herr D:r Beyer i saken rörande dess s. k. dictata, hvilket göromål jag otvungen återkallar.

(Uti denna senare meningen, rörande jäfvigheten för dictata, instämde äfven Lektorn Herr Mag. *Gothenius*.)

Lektorn, Herr Prosten *Kullin* refererade sig till sitt i går uti jäfsaken afgifna yttrande.

Lektorn, Herr D:r *Beyer* inlemnade härpå följande till protokollet:

»Högvärdige Herr Doktor och Biskopen har väl åstundat underrättelse från konsistorium angående det tryckta brefvet *questionis*, men aldrig kan det hafva varit H. Herr Doktors och Biskopens mening att auktorisera konsistorium till någon lagstridig inquisitionens anställande derom. När jag undantager de till boktryckaren gjorda frågor, så kan allt det öfriga, som i denna sak har sig tilldragit, icke med någon lag och rättegångsordning förlikas, ty hvar ingen klagande är, der är ej heller svarande, följaktligen ingen sak och ingen domare, det konsistorium, som icke eger någon domsrättighet, allraminst kan vara.

Konsistorii skyldighet är uti 1687 års kongl. Förordning om rättegång vid Domkapitlen uti 14 § tydeligen utstakad med följande ord: kommer något viktigt ärende före, som angår religionen och gudstjensten, så gifves det kongl. maj:t tillkänna, då kongl. maj:t vill straxt förordna som sakens beskaffenhet fordrar. Annan lag är icke för konsistorium, som icke får mot sådan uttryckelig lag med någon sådan sak förfara, under pretext af samvete eller hvad sken som helst det vara må. Att hänskjuta detta mål till kongl. maj:ts nådigste förordnande, hafver ock konsistorium så mycket större skäl, som auktor till brefvet är i Stockholm närvarande, och kan både hos kongl. maj:t och Riksens Höglofliga Ständers *Ecklesiastique Deputation*, men här icke, höras.

Deremot vill jag såsom censor af brefvet ingalunda undandraga mig att svara på de anmärkningar någon skulle vilja göra vid censuren, utan är jag dertill redo som påfordras, då jag tilltror mig visa att icke något der innehålles, eller af mig är begånget, som strider mot kongl. Förordning och en fundamental lag.

Allt annat som konsistorium vidtager i denna sak anser jag för olagligt, förbehållandes mig att deruti på intet sätt deltaga. Och på det Ven. konsistorium må hafva dess bättre råderum att författa och tydeligen utsätta slika tillämnade anmärkningar, att låta dem sedan till min kunskap komma (ty att uppå sådant prejudicium, som mina uppenbara ovänner, Herr Doktor och Domprosten Ekebom och Herr Lektorn, Mag. och Prosten Kullin, i sina

utlätelser redan ådagalagt, svara, finner jag mig ingalunda befo-
gad), så vill jag sjelfkraft så länge i denna sak vara från konsi-
storium borta».

Sedan detta blifvit uppläset, gjorde Herr Doktorn afträde.

Pastorn, Herr Mag. *Hempe* anförde:

Jag har redan då de af Herr Assessor Aurell till konsisto-
rium ingifne dictata varit under öfverläggning för min del förkla-
rat Herr d:r Beyer för jäfvig, och emedan han nu på eget beväg
censurerat det tryckta utdraget af Herr Assessor Svedenborgs bref,
och dymedelst ej otydeligen gifvit tillkänna att han tagit del i
Svedenborgska lärosättet, alltså är jag ock af den tanken att Herr
Doktorn bör i förevarande mål för jäfvig anses: refererande mig
för öfrigt till Herr prosten Kullins och Herr Doktorn och Dom-
prosten Ekeboms i detta mål redan afgifne vota.

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebom* fann icke skäl att
gå ifrån sitt i går angående jäfvet gifna yttrande.

Således kommer lektorn, Herr D:r Beyer, i kraft af denna
omröstning ännu icke att anses för jäfvig.

Häruppå företogs hufvudfrågan, huru konsistorium vill anse
det tryckta utdraget af Herr Assessor Svedenborgs bref, och hvad
åtgärd konsistorium finner dervid böra läggas.

Häröfver utlät sig lektorn, Herr Mag. *Gothenius*:

Jag hafver med grämelse genomläst detta bref. Herr förfat-
taren anser den läran vara obevislig och orätt, som i vår försam-
ling bekännes och drifves, t. ex. Fides, imputatio meriti Christi.
Filius Dei ab æterno m. m. Han lägger dermed ådaga sitt mot-
bjudande tänkesätt emot åtskilliga vår antagna och besvurna reli-
gions hufvuddelar, hvilket är närmare att inhemta af hans andra
utgifna skrifter. Huru kan Divina Trinitas in ipso Deo salvatore
bevisas af Col. 2: 19? Det är förklenligt för svenska theologer
och lärare när det säges om dem med en oväntad bitterhet, att
de i sitt mörker torde sparka på allt som intellectus s. rationis in
nova Ecclesia, och sammanhanget utvisar att mycket få äro från
denna förevitelse att undantaga. Hvad vill det säga, att lämpa
på sig Math. 10: 16? När sådant jemföres med 1 § i boken de
amore conjugiali; ser man Herr Assessor Svedenborgs rena bekän-
nelse, det han håller sig för en af Herren utsänd man och profet,

till att lära människor sådant som tillhör den Nya församlingen, hvilken för några år sedan skall hafva tagit sin början och menas Nya Jerusalem, som i Uppenbarelseboken omtalas.

Och huru ofta har icke lättrogenhet misstagit sig på många andra, som likaledes föregifvit omedelbara gudomliga uppenbarelser? Är icke det förskräckeligt för dödssjukt folk, då här i brevet läses exempel på en i döds kampen stadd människa, som skall hafva genom ett par prästers åtgärder råkat i sällskap med nedkastade englar af himmelen och af dem talat? Der nämnes väl icke om dessa präster varit tjänstgörande vid någon församling i Göteborg, eller på annat ställe i landet, men emellertid måste äfven i den delen oro och förvirring naturligtvis utsprida sig öfver allt, hvarest detta bref läses och omtalas. Ty en annan gång kunde äfvenså en eller annan präst vara framme att med sina intryck sätta patientens tankar i samma belägenhet vid dödstimmarne.

Med ett ord: jag ogillar högeligen och beklagar att en sådan skrift någonsin kommit i dagsljuset. Detta allt föranlåter mig att för min del vara af den mening, att, i stöd af Kongl. Brevet d. 8 Maj 1731 (se Wilskmans Eccles. verk s. 567) Konsistorium refererar detta mål, med alla sina omständigheter, till Höglöfl. Kongl. Hofrätten, som högrättvisligen lär foga den anstalt, som med lag enligt vara kan.

Kongl. Hofpredikanten, Herr Lektor *Wallenstråle* ansåg brevet innehålla en främmande lära, störande den evangeliske religionen, och således alldeles förkasteligt, i anseende hvartill Herr Hofpredikanten är af den tanken att saken bör, enligt 1687 års Kongl. Förordning om rättegång i Domkapitlen, 14 §, hos Kongl. Majt. i underdånighet anmälas. För öfrigt och till vinnande af tiden instämmer Herr Lektorn och Hofpredikanten med Herr Lektor Gothenii votum.

Lektorn Herr Dr *Rosén* anförde:

Jag refererar mig ännu till mitt votum i jäfsaken, med kraftigaste förbehåll att då först hufvudsakligen yttra mig, när vederbörlig domstol infordrat konsistorii tankar om Svedenborgska brevet och vederbörandes förklaring inkommit. Dock för att dels

anföra grunder till de steg, som konsistorium bör utom dröjsmål taga, dels efter görlighet afböja förargelse, vill jag i korthet anmärka följande:

1:o äro flera talesätt i brevet mörka för de flestes begrepp samt outredde, såsom t. ex att tvenne präster satt en viss afliden hustru i sällskap med drakoniske andar; att hon varit efter sin död hos Herr Assessorn; att prästerna, som gjort intryck hos henne, kallas förförare m, m.

2:o tyckes vanliga tolkningen af Rom. 3 och 4 kapitel, med deraf hängande lärobyggnad, skakas af författaren. Nu vet jag att han icke tillerkänner våra goda gerningar ringaste förtjenst, utan bär afsky för villosatsen. Likaledes sätter han högsta värde på tron, men intet på Fides sola, hvaraf följer att han underskrifver 1) den satsen: *justificamur fide*, 2) *non sola*, *quippe quæ nulla* 3) *sed viva*, *sive stipata bonis operibus: quæ tamen cum divinæ gratiæ, non viribus meritime nostris, tribuantur*, 4) *justificamur gratis; neque tamen*, 5) *sine operibus decalogi*, Math. 19: 17, 25: 42, Es. 1: 17, Rom. 2: 6, 13, *universe præceptis*, sed 6) *sine operibus legis Mosaicæ, quæ judæis posita, cujusque observatio judæis meritoria visa est.*

Hvad *imputatio meriti Christi* beträffar: erkänner Herr Assessor Svedenborg att Gud *imputat nobis justitiam nostris viribus indebitam*, h. e. *unius domini, qui bonum in nobis operatur, inde justitia nostra merito dictus Jer. 23: 6.* Äfven erkänner han att Gud icke tillräknar synderna dem, som bättra sig m. m. sed præter hanc *imputativam fidem nullam ille quidem memorat; quæljur ock imputatio fidei hodiernæ ecclesiæ, förmodeligen nostræ.*

3:o Vet jag att Herr Assessor Svedenborg erkänner med vördnad *verbum ab æterno Joh. 1: 1, idquæ incarnatum in tempore Joh. 1: 14.* Likaledes *Dominus ab æterno Joh. 17: 5;* kan ock hända *Filius Dei mysticus ab æterno, Prou. 30: 4, så vida filius, sensu supremo, betyder Divinum verum eller verbum.* Så mycket mer vördar han Guds egen först- och enfödde son, Rom. 8: 32, Hæbr. 1: 6, Joh. 3: 16. Då nu hvar och en vet huru Ps. 2: 7 fått obeskrifveligen skiljaktiga förklaringar, och en uti Act 13: 33. hvilken Herr Assessor Svedenborg alldeles bifaller, han dess utan vördar uti S. S. *Trinitato ipsum divinum, divinum humanum och*

divinum procedens, allt ab æterno (se n:o 6280 Arc. Coel.): slutar jag deraf oförgrigeligen att författaren till det tryckta brevet bestrider mindre saker, än ordesättet rörande Filius dei ab æterno, men talar hellre med symbolum apostolicum än med Nicænska fäderne.

4:o Vet jag att på sjelfva talesätten, helst i sådant högmål, ligger mycken makt, och att de samma med hemlig verkan inflyta på saken. Nu som

5:o dessa nyheter icke bestå med vördnaden för vår Norma confessionis, och missförstånd i läran ovedersägeligen af detta bref uppkommit, hvarom Bihaget till Götheborgske Spionen N:o 48 vittnar; så tänker jag att utdraget som trycktes ingalunda bordt, efter våra lagar och stadgar, synnerligen Kongl. Plakatet af d. 14 Aug. 1663, till allmänheten utgifvas och i ljuset komma.

Då likväl det skett, håller jag för att alla oförsålde exemplar böra prompt indragas och ställas hos domkapitlet i qvarstad, hvar till Kongl. Förordningen om Skrif- och tryckfriheten af d. 2 Dec. 1766 § 4 sista mom. lemnar fullkomlig rättighet. Dertill med böra boktryckarne tillsägas att än mindre tills vidare våga någon ny upplaga. Så lärer ock Herr Doktorn och Biskopen Lamberg efter omständigheter foga någon anstalt att författaren af brevet ställes derföre till ansvar. Dessutan bör målet, med hela dess beskaffenhet, hos Kongl. Majts. och Riksens Höglofl. Götha Hof-Rätt anmälas, till följe af Kongl. Skrifvelsen gifven d. 8 Maj 1731.

Slutligen måtte väl i konsistorium snart öfverläggas huru med censur af theologiske ströskrifter, som mellan konsistoriidagar anmälas, hädanefters skall förhållas, och hvad med konsistorii censur då förtiden menas. Det är besynnerligt att Herr vice preses och Herr Decanus gifvit boktryckaren Smitt alldeles stridande tillsägelser, begge för egen räkning och konsistorii ledamöter oåtsporde.

Lektorn, Herr prosten *Kullin* anförde:

»Efter lektorn Herr D:r Beyer genast efter sitt i dag till protokolls inlemnade dictamen gjorde afträde, utan att afbida något svar, så får jag nu först derå föra några ord till protokoll:

Det är mig alldeles obekant af hvad grund och skäl lektorn, Herr D:r Beyer, behagat göra mig ett så okärligt tillmäle. Om sådant härrört af vårt i konsistorium vid vissa tillfällen yppade

olika tänkesätt, så får det intet hjälpa, men så blifver likväl före-
vitelsen mera vidsträckt och felet, om något är begånget, än mera
förlåteligt. Emellertid underställer jag Ven. konsistorium och hvar
och en rättsint, om jag så uppfört mig mot lektorn Herr D:r Beyer,
att han kunnat hafva orsak till ett slikt föregifvande, samt der-
jemte efter mitt samvetes vittnesbörd försäkrar, att jag ej har nå-
gon ovänskap till lektorn Herr D:r Beyer, derifrån skall Gud be-
vara mig, utan menar och ämnar honom af hjertat allt godt.»

Vidkommande sjelfva den under öfverläggning varande frå-
gan, så utlät sig Herr Lektorn och prosten, att han redan i går
varit beredd att deröfver afgifva samma utlåtande, som han nu
skrifteligen inlemnade, så lydande:

»Då jag på embets vägnar, inför Gud, efter beskrefven lag,
ed och samvete, utan våld och mannamån bör, i anledning af den
i konsistorium gjorda propositionen, afgifva mitt betänkande öfver
det af Smittiska tryckeriet härstädes sistl. November månad ut-
komna Svedenborgska bref, finner jag nödigt att förut deraf an-
föra några i min tanke förmättna, orimliga, förargeliga och fana-
tiske utlåtelse: ty auktor, för att gifva sina dårskaper så mycket
mera myndighet och anseende, föregifver:

1:o att icke allenast de förnämste i ståndet, utan i synnerhet
de vid nu påstående riksdag varande respektive Herrar Biskopar,
en allenast undantagen, visat sig mot honom (förmodeligen såsom
en i egen inbillning stor prelat i den chimeriska och i hjernan
hoptrasslade Nova Ecclesia) och hans dogmatiska och praktiska
satser helt benägne. Han söker ock

2:o inbilla folk att revision af en bok, som är mest mora-
lisk utan att vara NB theologisk, icke allenast är onödig och orim-
lig, utan jemväl ådrager Sverige ett seculum obscurum: men smick-
rar sig likväl med det nöjet och äran att en sådan ej theologisk
moral blifvit, oaktadt allt motstånd, utan tvifvel af brinnande nit
och ifver, utdeld, förmodligen i den tanken att hämma och hindra
ett annars i Sverige förestående barbari: Han är jemväl

3:o af den förgriplige och skändlige tanke, att i Sverige fin-
nes föga de, som admittera förståndet uti något theologicum, hvar-
medelst ingen upplysning kan emottagas uti och af Guds ord;

liksom allt theologiskt förstånd af Guds ord vore samladt och för-
enadt uti hans öfverdrefna och förmätna inbillningskraft. Han

4:o vränger, vrider och förtyder, ej olik en illslug socinian, åtskillige ställen uti den heliga skrift, tvärt emot Guds andes rena mening och tydeliga afsigt, för att derigenom hopflika ett eget, eller rättare sagdt ett gammalt, slitet och förderfvadt religions-system. Han nekar

5:o att Christus är filius Dei ab æterno, tvärt emot vår tros-
bekännelse, våra symboliska böcker och rena evangeliska lära, och
vill ändock anses för den, som håller sig till den apostoliska
kyrkan. Han föreställer

6:e divinam trinitatem in ipso Deo salvatore, och derjemte
förmenar att efter hans summaria expositio ej finnes i Sverige;
så är theologien här i sin vinter och här i norden är då längre
natt än i de södra länderna; ej besinnande, att jag må tala på
samma sätt, att här gifves om sommaren så mycket längre dag,
och att vår kalla och mörka nord har kunnat framskaffa ett så-
dant herrligt och lysande ljus som Herr Assessor Svedenborg,
och till äfventyrs några flera in ordine ecclesiastico, som ej sparka
på allt som är intellectus, seu rationis in noua ecclesia. Han ta-
lar ock

7:o om 2:ne prester såsom förförare, hvilka genom den im-
pression de gjort på en viss mans hustru vid dödstimmarne, satt
hennes tankar i sällskap med andar af draconis följe, som blifvit
nedkastade från himmelen och som jemväl talt genom henne.
Min Gud! hvad hjärtfrätande oro, ängslan, bekymmer och hiske-
liga misstankar måtte icke ett sådant föregifvande väcka i enfal-
diga, blödiga, svårmodiga och anfäktade sinnen och hjärtan, då de
höra eller förnimma att deras lärare och själasörjare äro sådane
usla, förföriska och förskräckeliga redskap i ett land, der Guds ord
rent och klart lärddt och predikadt varder! Håren må resa sig
på hufvudet, och hvar rättsinnig fasa vid slika tankars utspridande
bland en svag och lättrogen menighet. Men hvilka äro dessa för-
förare? Och hvar ligger grunden till ett så kärlekslöst och hiske-
ligt föregifvande? Ändtligen och för det

8:o för att gifva allt, hvad i brevet anförddt är, så mycket
mera kraft och eftertryck, och kröna korrespondensen med ett

tillägg, som öfvergår all annan åberopad demonstration och, som allena kan vara tillräckligt när allt annat bevis brister, så måste ock ett sändningsbod från de dödas rike, den förledna tvifvelsutän af lidna, hustrun fram för en dag och visa sig för Herr Assessor Swedenborg, och berätta honom hvad hon talt med sin man, och hvad med förförarne vid sin skilsmessa från världen. Quæ te dementia cepit!

Sådana äro de styggelser, som förekomma i förberörda bref, och som det innehåller allt för mycket som angår läran och våra kristendomsstycken, men likväl utan konsistorii minne och vetskap blifvit tryckt, tvärt emot 1 § af kongl. maj:t nådiga förordning angående skrif- och tryckfriheten, så pröfvar jag för min del rättvist och skäligt att både boktryckaren och den, som samma bref till trycket befordrat, vid vederbörlig domstol lagligen tilltalas.

För öfrigt underställer jag Ven. konsistorii ompröfvande, om icke skyldigheten fordrar, att såväl detta mål, som hvad i anledning af Herr Assessor A. Aurells inlemnade inlägg, rörande Swedenborgianismen, i konsistorium förelupit, efter vederbörlig undersökning och granskning, i underdånighet gifver Hans kongl. maj:t tillkänna, likmätigt kongl. maj:ts Resol. på Pr. besv. d. 1 Sept. 1664 samt Rättegångsordinancen 1687, att förtiga flera hit hörande religionsstadgar och förordningar.»

Pastorn, Herr Mag. *Hempe*:

»Beträffande den af offentligt tryck utkomna skriften, under titel: »Utdrag af et Wälborne Herr Assessor Swedenborgs Bref, dateradt Stockholm d. 30 Octob. 1760», så anser jag densamma dels för en orimelig, tvetydig och med kärlekslösa förevitelser uppfylld skrift, men ock dels för en mot vår evangeliska tro och det heliga Guds ord stridande, anstötelig och fanatisk, med ett ord, för en högst förargelig skrift, som hvar och en förnuftig af sjelfva innehållet kan tydligen inhemta, utan att jag behöfver förut bevis anföra: hvarföre jag är af den tanken, att detta mål bör hos kongl. maj:t med sina omständigheter och till befarande påföljder i underdånighet anmälas.»

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebon* instämde till alla delar med Herr prosten Kullin, hvad hufvudsaken beträffar. Men hvad det honom af Herr Dr: Beyer gjorda tillmälet af ovänskap beträff-

far, utlät sig Herr Doktorn och Domprosten att detta tillmäle icke eger mera grund, än det Herr D:r Beyer d. 26 juli nästl. genom ingifvet dictamen ad protokollum gjort honom, hvilket tillmäle konsistorium ock då fann skäligt underkänna, och hvarpå Herr Doktorn och Domprosten äfven i protokollet d. 9 derpå följande Aug. svarat, hvilket svar Herr Doktorn och Domprosten äfven nu åberopar sig i hvad hit lämpas kan, och för öfrigt försäkrar att han icke hyser ringaste ovänskap till Herr Lektorn, D:r Beyers person.

I anledning af hvad nu föregått, stannade konsistorium i det beslut, att till kongl. maj:t i underdånighet uppsända ett exemplar af det tryckta utdraget af herr Assessor Svedenborgs bref, jemte underdånig berättelse att det samma utan konsistorii gemensamma censur utkommit. Och som konsistorium funnit det i flera hänseenden betänkeligt, men i synnerhet i anseende till derutinnan mot vår evangeliska religion och antagna läroform stridande brukade utlåtelse, har konsistorium ock trott sig, till underdånigst följande af kongl. förordningen om rättegång i domkapitlen d. 11 Febr. 1687, § 14, böra detta religionsmål hos kongl. maj:t aller underdånigst anmäla, under lika underdånigt hopp och förtröstan, att Hans Kongl. Maj:t af kongl. nit och ömhet för Guds församlings bästa, härvid i nåder täckes förordna hvad sakens beskaffenhet fordrar, hvarjemte Kongl. Maj:t i underdånighet gifves tillkänna, det konsistorium redan, med stöd af Kongl. Skrif- och Tryckfrihetsförordningens 1 §, låtit ställa vederbörande boktryckare till laga ansvar, för det han utan konsistorii gemensamma censur vågat trycka meranämnde utdrag.

Härjemte, och i anledning af Lektorns, Herr Doktor Rosén, votum, beslöts, att med stöd af Kongl. Förordningen om Skrif- och Tryckfriheten, 4 §, vid Tjugu daler Smt vite förelägga boktryckaren Smitt att genast under konsistorii förvar tills vidare lemna alla de exemplar af ofta berörda utdrag af Herr Assessor Svedenborgs bref som han ännu kan hafva oförsålde; hvilket honom genom utdrag af protokollet förständigast skall.

Och skall äfven denna omständighet i underdånighet gifvas kongl. maj:t tillkänna.

§ 8. Förekom efter anmälan kontorsskrifvaren *Zach. Aurell*, och å sin brors, Herr Assessorns vägnar begärde åter de af honom till konsistorium inlemnade dictata, med utlåtande att Herr Assessorn ärnar dem på högre ort ingifva.

Desse dictata lofvades Herr Assessorn åter genom konsistorii-notarien.

Häruppå inlemnade kontorsskrifvaren följande inlägg och afträdde.

»S. T.

I fall boktryckaren Smitt efter berättelse skulle inkommit eller hädanefters inkomma, med begäran att få trycka de handlingar, som Svedenborgianismen, eller något som densamma angår eller deraf dependerar, innefatta kunna, under det jag med tryckningen af samma handlingar låter fortfara, så protesterar jag härmed mot ett sådant Smittens tillbud såsom olagligt, och mig till prejudice och skada lädande, anhållandes det täcktes pl. Ven. konsistorium genom resolution häröfver vid ansenligt vite honom förbjuda att med de samma handlingars och arks tryckande och utgifvande sig i någon måtto befatta.

Utom hans omsorg och till hans föga heder, skall jag väl bestyra att de efter hand nu vidare utkommande protokoller, som Svedenborg och nu honom röra, skola blifva i ett tillräckeligt antal exemplar tryckte, och allmänheten meddelte, enligt mitt d. 22 mars gjorda förbehåll och åtagande, att till trycket befodra ej allenast allt hvad uti protokollet om förberörde ämne då fanns intaget, utan ock hvad nu vidare kunde infördt blifva. Och således, då jag härmed ännu kontinuerar, och då kongl. Tryckfrihetsförordningen, hvars syftemål är att inga domstolars eller embetsmäns göromål måtte i mörker och tysthet hållas, icke dermed vill hafva någon anledning gifven till konfusion i den ena undersåtens rätt med den andres, eller att den ene får tränga sig in i den andres förut vunna tillständiga rättigheter, eller den ene borttaga och förringa debiten för den andre, så förmodar jag att mitt påstående i ett så klart mål vinner gunstigt bifall, och att Smitten blifver med sitt näsvisa upplåg afvist. Förblifver, S. T.

And. Joh. Aurell.»

Res. kommuniceras kongl. Gymnasiiboktryckaren Immanuel Smitt, att häröfver med sitt utlåtande före kl. 12 d. 13 hujús till konsistorium inkomma.

Den 13 Dec. 1769, kl. 9 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 6. Biskopens, H. Herr Doktor *Erik Lamberg*, skrifvelse af d. 4 hujús, deruti H. Herr Doktorn och Biskopen

1:o begärrar slutet af konsistorii tryckta protokoller i Svedenborgiska saken från pag. 88, hvarjemte Herr Doktorn och Biskopen om detta mål lemnar konsistorium följande berättelse:

»Detta mål fick jag gårdags eftermiddag fram i Ecclesiastique Deputationen, som då för 3:dje gången hade sin session, och lär snart blifva färdigt att framhafvas i pleno. Så mycket kan jag redan mig yttra, att hädanefter blifver icke rådeligt för hvem som helst bekläder läroembetet, att denna sällsamma lära förfäktas, eller dertill andra förleda. Man fordrar, och det med skäl, att den icke må bekläda en läraresyssla, vare sig inom skole — eller ecclesiastique verket, som svurit på våra symboliska böcker, men finner mer tycke för Svedenborgs skrifter, oaktadt de i det hufvudsakeligaste strida deremot.»

»Den förargelse, som det senast af mig omförmälda och oförsvarligen i Göteborg tryckta dess bref hafver gjort, är obeskrifvelig. Den som icke läsit dess skrifter, kan af detta enda sluta hvad denne mannen uti vår dyra salighetslära måtte föra i skölden. Socinismus träder der så ljusligen fram att ingen, utan icke

den störste idiot in polemics, kan tilltro sig säga häremot. Hvad förargelse måtte ock ett så ohyggligt bref icke förorsaka hos stiftets hederliga och om lärans renhet högst nitiska prästerskap, då det befinnes tryckt i sjelfva Göteborg, stiftets centrum och den ort hvarest biskop och konsistorium hafva sitt säte? Jag kan icke nog lifligen uttrycka min rättmätiga harm öfver denna sak, och yrkar hvad jag uti mitt förra redan gjort, att med det skyndsammaste få svar på mina deri framlagda frågor, som ock att de af mig deruti gjorde anstalter måtte vidtagas till hämmande af våre pressars sjelfsväld i framtiden.»¹ — — — —

I anseende till 1 punkten af föregående bref, och den deruti fällda utlåtelsen, rörande gemenskapen emellan Svedenborgianismen och Socinismen, fann lektorn Herr D:r *Rosén* sig föranlåten att i Ven. konsistorium citera Herr Assessor Svedenborgs Apoc. Revel. n. 571 såsom af hvilket ställe motsatsen intages, och hvilket Herr Doktorn uti sitt votum d. 5 April sistl. låtit i protokollet inflyta.

Men då Herr Doktorn höll på att utur nämnde § uppläsa ett och annat ställe, erinrade ordföranden, Herr Doktorn och Domprosten *Ekebom*, att det nu icke väl passade sig att i konsistorium hålla Svedenborgska föreläsningar, hvarföre Herr D:r *Rosén* måtte låta bero vid blotta citerandet af stället, men vid justeringen tillade att, enligt Upsala mötes beslut af år 1593, kunna disputerliga spörsmål inom konsistorii väggar resas.²

De af H. Herr Doktorn och Biskopen äskade tryckta protokoller i caussa Svedenborgiana varda med nästa post uppsände.

---

§ 7. Lofliga kämnarsrättens härstädes skrifvelse af d. 12 dennes med berättelse, huru som kontorsskrifvaren *Zacharias Aurell* utverkat sig stämning mot lektorn vid kongl. Gymnasium härstädes, Högärew. och Högl. Herr Doktor Gabr. A. Beyer, för det han skall, emot kongl. Maj:ts resolution om Tryckfrihet af år 1766,

¹ I Aurells tryckta protokoller står *prestens* i stället för *pressars*.

² Föregående mening i flera delar oriktigt återgifven hos Aurell.

till trycket befordrat ett af honom allenast censureradt bref från Herr Assessor Svedenborg, som skall vara stridande mot vår rätta trosbekännelse och rena evangeliska lära, och att detta mål till den 15 i denna månad instämmt blifvit, till följd hvaraf, samt i anledning af Kongl. Maj:ts presterskapet i nåder förundte privilegier af d. 16 Okt. 1723, och dess 24 §, Lofl. kämnersrätten funnit sig åligga sådant hos konsistorium anmäla, på det konsistorium må ega tillfälle att behörig konsistoriifullmäktig förordna till denna rättegångs bivistande förenämnde dag kl. 10 f. m.

Vid öfverläggningen häraf erinrade lektorn, Herr D:r *Beyer*, på tillfrågan af lektorn, Herr D:r *Rosén*, hvem han ville ha till fullmäktig, att som det målet angår konsistorialrätt, af någon dess ledamot rätt brukad eller missbrukad, så lär finnas nödigt att någon kännare af hit hörande privilegier å konsistorii vägnar är tillstädes.

Och som lektorn, Herr D:r *Rosén*, af konsistorium anmodades (undantagande Herr Doctorn och Domprosten Ekebon, som till fullmäktig utnämnde Rektor Gymnasii, Herr Prosten Kullin), så kunde han ej vägra att åtaga sig detta fullmäktigskap, hvarföre välbem:te Doktor får vanligt förordningsbref, att sig uti Lofl. kämnersrätten på ofvanskrefne tid inställa, och målet questionis såsom konsistorii fullmäktig bivista, jemte anmodan att med sin berättelse om förloppet häraf till konsistorium sedermera inkomma.

---

§ 14. Kongl. Gymnasiiboktryckarens *Imman. Smitts* utlåtande öfver den med honom under d. 7 hujus kommunicerade Assessorns, Herr And. Joh. Aurells inlaga, rörande tryckningen af handlingarne, som angå Svedenborgianismen, eller hvad deraf dependerar, varande berörde utlåtande af följande innehåll:

»S. T.

Den mig kommunicerade, nog besynnerliga, af Assessoren, ädle och högaktade Herr And. Joh. Aurell, hos pl. Ven. konsistorium d. 7 dennes ingifna skrift, har jag nu den äran återställa, med ett sådant utlåtande deröfver, att jag aldrig sökt eller hittills

tänkt begära frihet af handlingarnes tryckande angående Svedenborgianismen, men som välbem:te Herr Assessor fört nog skarp penna emot mig, då han yttrar sig skola till min föga heder bestyra om handlingars tryckande, som Svedenborg och N. B. nu mig skola röra, samt förmodar att jag med mitt så kallade näsvisa upptåg blifver afvist, så förbehåller jag mig allenast emot Herr Assessor Aurell den talan, som sådana förtjenar, om jag ej finner tjenligt det samma öfverskyla.

Vid detta tillfälle får jag ock ödmjukast yterligare anhålla om utdrag af protokollerna uti de ärenden, hvaröfver jag, rörande det af mig tryckta Välborne Herr Assessor Svedenborgs bref inför plur. Vener. Konsistorium hörd är, och hvad dervid tillgjordt blifvit, och skulle jag finna nödigt dem att trycka, förbehåller jag mig såsom målsegande dertill samma rättighet som andra, hvilka sådana dokumenter, enligt 6 § i 1766 års Kongl. Skrif- och Tryckfrihetsförordning, få trycka låta. Framhärdar, S. T.

Immanuel Smitt.»

Res. Af detta utlåtande lemnas Herr Assessor Aurell del genom utdrag af protokollet, jemte förständigande att konsistorium, med stöd af Kongl. Tryckfrihetsförordningens 6 §, finner skäligt, det bör boktryckaren Smitt icke vägras att efter behag utlösa och trycka de här i konsistorium hållne protokoller in caussa Svedenborgiana, hvilka honom enskildt kunna angå.

---

§ 15. Erbjöds lektorn, Herr D:r *Roempke*, som förmedelst opasslighet icke kommit att bivista de 3:ne sistförlidne konsistorii sessioner, att afgifva sitt betänkande öfver det från Smittiska tryckeriet härstädes utkomna utdraget af ett Välborne Herr Assessor Svedenborgs bref, dateradt Stockholm d. 30 Okt. nästl.; då Herr Doktorn anförde följande:

»Af sjukdom alla tre konsistoriidagar i förra veckan hindrad, och nu vid inresan från mitt prebende till denna konsistoriidag af en besynnerlig händelse oroad, kommer jag så godt som obe-

redd in uppå en sak, som fordrat mer tid och betänkande att utlåta mig öfver än jag haft tillfälle till.

Redan har ock, efter konsistorii beslut, under min frånvaro fattadt, relation om saken, med omdöme derom, till Hans Kongl. Majt. i underdånighet blifvit uppsänd. Det tyckes således intet nu mera komma an på mitt utlåtande. Men som det icke dess mindre mig affordras, så vill jag härmed i hast hafva förklarat, att ibland dem jag nu vid justeringen blifvit föreläsen, jag helst håller ett med Doktor Rosén.

---

§ 17. Efter anmälan och lemnadt tillstånd, förekom kontorsskrifvaren *Zacharias Aurell*, och anhöll å sin broders, Herr Assessorns, vägnar att få utlösa afskrift af Biskopen, Högvördige Herr D:r Erik Lamberg's till konsistorium aflåtna skrifvelse af d. 30 Nov. nästl., rörande det från Smittiska tryckeriet utkomna utdraget af ett Herr Assessor Svedenborg's bref.

Detta beviljades; afträdde.

---

§ 22. Inlemnades tills vidare under konsistorii förvar fyra st. exemplar af det tryckta utdraget af Herr Assessor Svedenborg's bref, hvilka boktryckaren Smitt, till följe af konsistorii beslut d. 7 dennes, lemnat åt konsistorii pedellen, såsom de ende exemplaren, hvilka då voro oförsålde.¹

---

¹ Denna § finnes ej hos Aurell.

Den 20 Dec. 1769 kl. 9 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lektor Gothenius.

Herr Pastor Mag. Hempe och Herr D:r Roempke, voro hindrade af embetsförrättningar.

§ 16. Efter anmälan och lemnadt tillstånd, inkom kontorskrifvaren Herr *Zachar. Aurell* och inlemnade följande skrift, som han begärde måtte i protokollet intagas och honom deröfver utslag meddelas. Afträdde.

»S. T.

»Att plur. Ven. Konsistorium måtte finna, huruledes dess, i det mot Herr D:r Beyer instämde mål, förordnade fullmäktig, Herr D:r Rosén, vid domstolen bestrider och förestår denna sin syssla, får jag den äran nu ingifva dess gjorda anförande till protokollet. Och lärer plur. Ven. Konsistorium deraf kunna inhemta huru han, på högvördiga domkapitlets vägnar, behagat gilla Herr D:r Beyers censur och imprimatur på det här i konsistorium så väl som nu vid kämnersrätten ifrågakomne Assessor Svedenborgs med skadeliga och mot religion stridande meningar beledsagade bref, och i så måtto sökt skydda Reus Herr D:r Beyer från svarståndande i detta mål, som han tillika deltagit i den sistnämndes hoptrasslade exception, och att han således sökt agera mer part och consort, eller snarare Herr Doktor Beyers än konsistorii fullmäktig.»

»I all ödmjukhet underställes derföre och frågas, huru vida pl. Ven. Konsistorium skulle approbera och för sig gälla låta hvad dess fullmäktig, Herr D:r Rosén, å Herr D:r Beyers sida, till hans försvar oeh undanflygt vid kämnersrätten anført. Hvarom jag utbeder mig genom utdrag af protokollet att blifva underrättad.»

»Härjemte bör jag ock tillkännagifva, att Herr D:r Rosén blifvit, jemte dess Fru och några andra, af kämnerskammaren såsom af mig återopade vittnen i detta mål instämde. Det måtte hända, att pl. Ven. Konsistorium torde således finna nödigt, att Herr D:r Rosén från sitt fullmäktigskap entlediga, och en annan

som snarast förordna, på det ej målet i sin tillbörliga fortgång må uppehållet blifva, och vidlyftiga jäfsmål i stället för hufvudsak vid domstolen förekomma.

Framhärदार, S. T.

And. Joh. Aurell.»

Bilaga.

»Afskrift.

Herr Doktor *Rosén* anförde dictando:

Sedan jag afhört Herr D:r Beyers invändning om domstolens obehörighet, att upptaga och skärskåda detta mål, en invändning hvilken synes vara på goda skäl grundad, finner jag härvid i hast intet att tillägga, mindre att deremot påminna, utan gör alldeles ett med Herr Doktorn, hvad exceptio fori angår.

Intyggar för öfrigt att Herr D:r Beyer är och flere månader varit konsistorii decanus, samt att konsistorium, som funnit Sve denborgska brefvet nog eftertänkeligt, hos Kongl. Majt. i underdånighet anmält hela saken cum toto effectu.

Som konsistorii fullmäktig bör jag ock bevaka mitt domkapitels anseende, hvarföre jag, med skyldigaste högaktning och tillgifvenhet för kämnarsrätten, i denna kvalitet, frågar om ock när Kongl. Förordningar och reskripter rörande theologisk censur, eller Skrif- och Tryckfrihet, blifvit vederbörligen till denna Rätt utfärdade, hvaröfver jag, för att kunna lemna konsistorium del, hör sammast begärer underrättelse.

Riktigheten intyggar

Sev. J. Falkman

V. notarius.»

I anseende till hvad kontorsskrifvaren Aurell uti föregående rörande Herr D:r *Roséns* fullmäktigskap andragit, fann Vålbem:te Doktor sig föranlåten att nu lemna konsistorium derom detta till upplysning, att han med Herr D:r Beyer förenat sig, angående den af honom gjorda exceptio fori, såsom konsistorii anseende, efter Herr Doktors tanke, fordrat, att han äfven ur ett annat skäl skulle yrka och styrka samma invändning. Vidare, och hvad

den omständigheten angår att kontorsskrifvaren den 18 dennes sökt att genom stämning på Herr Doktorn och dess fru få honom från fullmäktigskapet, så anförde Herr Doktor i går vid domstolen sådana skäl i hänseende till detta kontorsskrifvarens försök, att vittnesmål blef, hvarken af honom eller de andra i samma afsigt instämde, af rätten äskadt.

Häruppå inlemnade Domprosten, Herr D:r *Ekebon* följande till protokolls:

»Sedan jag kommit i erfarenhet att en stor del af mina enfaldigare åhörare vid denna stadens domkyrkoförsamling i mer och mindre mått blifvit oroade, bekymrade, förargade och bestörta öfver det i sistl. November månad från Smittiska boktryckeriet utgifne, och emot *Guð, religion, sanning, människokärlek och kongl. förordningar* förgripeliga Svedenborgska brefvets utdrag, så finner jag mig högst föranlåten att min innerliga grämelse häröfver i Ven. konsistorium tillkännagifva, och dess embetes biträde härtinnan påkalla.

Att jag för min del påfordrar konsistorii skyndsamma åtgärd härvid, i de delar som på dess åtgärd ankomma, dertill förbinder mig mitt samvete, gången ed och en dubbel embetsskyldighet.

Säsom konsistorialis är jag efter ed och samvete pligtig att vårda vår rena evangeliska lära, och hafva uppsigt öfver alla under detta konsistorii inseende hörande prestmän, att de icke predika någon annan lära än den, som med Guds ord och våra symboliska böcker enlig och öfverensstämmande är, och det så mycket mer, som kongl. maj:ts nådiga bref af den 2 maj 1751 allvarligen befaller att *med en för skadeliga meningar och villosatser skäligen misstänkt och intagen prestman bör så mycket strängare förhållas, som han sin ed brutit och är ett långt skadligare verktyg än en annan.* Men som domprost och kyrkoherde i denna församling, är min skyldighet, i anseende till flera tusen själar, vidsträcktare och mitt ansvar större.

Uti ett *bihang till Göteborgske Spionen N:o 48* har man sett en eller annan anmärkning öfver Svedenborgska brefvet, som tyckes tolka allmänhetens qväljande misstankar, samt dess förargelse, fasa och styggelse mot dess innehåll. Sistlidne lördag kom-

mer i samma ton och ämne ett så kalladt *Tillägg till bihanget* ut från Stakbergiska tryckeriet här i staden.

Det är i synnerhet detta tillägget som uttryckeligen utsätter Lektorn, Herr D:r Beyers namn, och tyckes så nära gravera hans person, att jag för min del icke kan se, huru Herr Lektor Beyer, i sakens nuvarande belägenhet, längre må kunna, enligt Sveriges lag, sitta öfver denna sak, för hvilken han är instämd till denna stadens vällofl. kämnarsrätt.

Hvarken åligger det mig, ej eller åtager jag mig antingen att påbörda eller bevisa, antingen att fria eller frikalla Herr Lektor D:r Beyer från de misstankar, hvilka detta papper med nog tydliga ord på honom kastar. Men det vet jag att Herr Lektor Beyer censurerat brefvet, *utan konsistorii tillstånd* (ty hvarken har konsistorium sett M. S. till Svedenborgska brefvet, ej heller censuren deraf åt Herr Lektor Beyer uppdragit, ej heller minsta ord om någon uppdragen censur deri uti sitt protokoll intaga låtit), och att han således, åtminstone i denna delen, befordrat det olyckliga brefvet till offentligt tryck, och under allmänhetens ögon.

Det vet jag ock att det är mitt embete både värdigt och tillständigt, att i den qualité, i hvilken jag på detta rum och ställe sitter, hvarken låta mig sjelf i någor måtto förfäras af vanmäktiga erinringar om Spanska inquisitioner, ej eller att låta den delen af brefvet undfalla min uppmärksamhet, som i eftertänkeligaste måtto angriper 2:ne af mina embetsbröder (de må då finnas i eller utom denna af min Gud och min öfverhet mig nådigst anförtrodda domkyrkoförsamlingen i denna staden) med sådana beskyllningar, som röra intet mindre än deras heder och ära, embeten och renlärighet; och ändtligen icke eller att låta ett mål af denna beskaffenhet, hvilket kongl. maj:ts kyrkolag på konsistorii ömmaste vård och strängaste åtgärd lägger, uti onödiga invändningar och praeliminairquæstioner bortblandas, och följaktligen den af Herr Assessor Svedenborg *gjorda beskyllningen* och af den enfaldiga hopen *tagna misstankar* om 2:ne förföriska prestmän (hvilka efter allt utseende lära höra under Göteborgs konsistorium), så *oförmärkt* och *opåtalldt* undstickas.

Jag har igenkänt konsistoriipedellen Falléns stil deraf, att han en gång i hvarje vecka i min kammare utskrifver namnen på

födda, döda och vigde personer, utur domkyrkans annotationsbok den jag sjelf håller. Jag har, efter min embetes pligt och rätt inför protokollet förmanat honom att redeliga bekänna sanningen, då han ändteligen, fast med möda, lät förmå sig att tillstå det Herr lektorn D:r Beyer vore densamme, som lemnat honom det onödiga och onyttiga Svedenborgska brefvet till afskrift. Och jag kan ännu icke begripa hvad som skulle kunnat förmå honom att så nödigt vilja ut med sanningen annat, än en otidig och onödig människofrukta, så länge förmannen, som saken angick, satt sjelf vid bordet.

Men detta är, bland andra, en omständighet som icke vidare lär höra under min anmärkning.

Men det lär förmodeligen höra till min skyldighet och tjena till min säkerhet, att jag nu härigenom hemställer Ven. Konsistori ompröfvande om icke Herr Lektor Beyer må åläggas att namngifva de 2:ne prester, hvilka det af honom censurerade och approberade Svedenborgska brefvet för *förförare* nämner, samt, i fall Herr lektorn icke skulle finna sig vid att deras namn uppgifva, om icke då samtelige domkyrkoförsamlingens prester kunde i domkapitlet uppkallas och höras på det den eller de som varit tjenstgörande vid den af Herr Assessor Svedenborg omnämnda hustruns dödstimma (med hvilken hustru auktor till tillägget af starka anledningar tror ingen annan vara ment och utmärkt än Herr D:r Beyers egen fru) må antingen bindas till eller frikallas från de dem inför hela Svenska allmänheten ålagde beskyllningar och konsistorium tillika få tillfälle att pröfva, hvad dervid kan till dess åtgärd höra, och hvad till äfventyrs till verldslig rätt förvisas bör.

I lika måtto hemställer jag huruvida lektorn, Herr D:r Beyer må antingen sitta öfver, eller träda från denna i Lofl. kämnersrätten nu mera instämda saken och allt det som rör det så kallade Svedenborgska religionsmålet samt om konsistorium ännu må kunna anse lektorn, Herr D:r Rosén, som sin laga fullmäktig i målet, deröfver han sjelf berättas vara till samma domstol inkallad.

Häröfver täcktes konsistorium sig i laglig ordning yttra, och detta mitt dictamen i protokollet inflyta låta. Göteborg d. 20 December 1769.

O. Ekebon.

Af detta Herr Doktors och Domprostens dictamen begärde Herr D:r *Beyer* del, att deröfver nästa ordenteliga konsistoriidag utlåta sig, hvilket beviljades.

Men som Herr Doktern och Domprosten *Ekebom* begärde det Herrar konsistoriiledamöter ville nu genast utlåta sig, så väl öfver den af kontorsskrifvaren Aurell i dag ingifna skriften, som äfven öfver det af Herr Doktern och Domprosten nu ingifna och upplästa dictamen till protokollet, emedan begge till en del gå ut på ett och samma, så erinrade och förbehöll sig lektorn, Herr D:r *Beyer* att ej något måtte företagas emot lag och laga rättegång, genom hvilka undersäteliga fri- och rättigheter böra skyddas; och vidare att konsistorium ej lär deltaga i det domqval, som Herr Doktern och Domprosten *Ekebom* nu, genom sitt dictamen, uppenbarligen å daga lagt. Yttermera förbehöll sig Herr D:r *Beyer* att härnäst vid justeringen detta sitt utlåtande fritt få ändra och rätta efter nogare öfvervägande och betraktande af de härvid förekommande omständigheter.

Sedan Herr Ordföranden åter yrkat Herrar ledamöternas utlåtande öfver de af honom uti dictamen gjorda propositioner, anförde

Lektorn, Herr Mag. *Gothenius*, att, som han ej förr än i detta ögonblick fått veta huru det lektorn Herr D:r *Rosén* uppdragna fullmäktigskapet aflupit, och han således är oberedd att häröfver, i hänsende till flera inlöpande omständigheter, hvilka böra under öfvervägande komma, afgifva vederbörligt utlåtande, så önskade han det ville konsistorium låta målet ha anstånd tills i morgon förmiddag, då han vill, det konsistorium då skulle täckas åter sammanträda, sig så öfver det ena som det andra i fråga varande yttra och utlåta.

Kongl. Hofpredikanten, Herr lektor *Wallenstråle* instämde till alla (delar) med Herr lektor *Gothenii* mening och förslag.

Lektorn, Herr D:r *Rosén* förklarade sig nöjd att med konsistorium sammanträda, när som helst det påkallas, men lät förstå att han ingalunda finner det sig tillständigt, att öfver de af Herr Doktern och Domprosten *Ekebom* gjorde propositioner afgifva utlåtande, innan lektorn Herr D:r *Beyer* först fått sig deröfver utlåta och förklara.

Lektorn, Herr prosten *Kullin* förente sig med Herr lektor Gothenii mening.

Lektorn, Herr D:r *Beyer* anförde att han i morgon har förhinder, så att han ej kan i konsistorium vara tillstädes.

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebom* biföll Herr lektor Gothenii förslag, att konsistorium öfver detta ärende åter i morgon kl. 11 f. m. träder tillsammans; hvilket således kommer att ske.

Den 21 Dec. 1769 kl. 11 f. m. sammanträdde, enligt förliden gårdags konsistorii beslut, Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, pastor Hempe, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredik. lektor Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 1. Upplästes följande *ad protokollum*, som lektorn Herr D:r *Beyer* i dag låtit ingifva:

»I hänseende till Herr Doktors och Domprostens dictamen i går — — — *emot Gud, religion, sanning, människokärlek och kongl. Förordningar* — — — är detta ett tillägg till det, hvad jag äfven då mig yttrade, att sedan Ven konsistorium, enligt Kongl. Förordningen om rättegång uti domkapitlen § 14 i underdånighet hänskjutit saken till Hans Kongl. Maj:ts nådigsta åtgärd, kan jag icke rimma ihop med förnuft och ordning det någon befattning sker med målet, innan Hans Kongl. Maj:t derom i nåder behagat förordna: och fördenskull inser jag skyldigheten att deruti så länge mig på intet sätt inlåta, eller uti någon konsistorii åtgärd härvid, af hvad slag den vara må, dessförinnan del taga.

G. A. Beyer.»

Då nu konsistorium, enligt sitt gårdagsbeslut, till utlåtandes afgifvande skulle åter företaga Herr D:r och Domprosten Ekeboms dictamen *ad protocollum*, samt kontorsskrifvaren Herr Zach. Aurells äfven i går under öfverläggning hafda inlaga, rörande lektorn Herr D:r *Roséns* fullmäktigskap, begärde nyss bem:te Herr

Doktor att. innan Herrar Ledamöterna om detta sistnämnde mål skrida till votering, honom måtte tillåtas att förut tjena med nödig upplysning i samma mål, och att ett dictamen ad protocollum, som han till den ändan uppsatt, måtte först uppläsas.

Lektorn och prosten Herr Mag. *Kullin* protesterade väl här emot, med påstående det Herr D:r Rosén ej må tillåtas att förr uppläsa sitt omförmälda dictamen, än hans ordning kommer att votera, men som de öfrige Herrar konsistorii ledamöter ansågo nyssbem:te Herr Doktors petitum både för lagligt och grundadt; alltså blef nu samma dictamen uppläst, och var det af följande innehåll:

»Det lönte väl icke mödan att gå in i genmäle mot en kontorsskrifvare, som anklagar mig i konsistorium för det jag gör min syssla mera lag- än dess åstundan likmätigt, om icke den omständighet härtill kom, att konsistorii vice preses, Herr Doktorn och Domprosten, tagit sig deraf anledning att väcka frågan, huruvida jag, som åberopad till att vittna, kan längre fortsätta fullmäktigskapet, en fråga hvaröfver konsistorii Herrar ledamöter lära nu straxt yttra sig.

Jag förmodar skäligen att, fast en Aurell ej begriper antecedens och consequens i rättegångar, och således ej bordt instämma vittnen förr, än domstolen yttrat sig om dess behörighet att vittnen afhöra, Ven. konsistorium dock upplyst inser frågans orimlighet, in till dess att domaren pröfvat om jag bör lemna saken och vittne bära, på sätt som 7 § 17 kap. Rätteg. B. föreskrifver.

Lika så litet och än mindre kan jag ur andra skäl skiljas vid fullmäktigskapet, hvilket konsistorium mig emot all min åstundan, pålagdt, hvarom protokollet af den 13 dennes vittnar. Ty jag har, till följe af konsistorii beslut, vid Lofl. kämnersrätten infunnit mig, och efter omständigheter bevakat så konsistorii som den anklagades rätt. Herr D:r Beyer gjorde, som i går af mig inberättades, exceptio fori, samt äskade rättens utslag deröfver. Jag fann invändningen grundad, och just enligt med det beslut, hvilket konsistorium förut i detta mål tagit, då domkapitlet prövade målet vara af den beskaffenhet, att det icke borde till kämnersrätten remitteras, utan derom underdånig berättelse till kongl. maj:t afgå. Då nu Herr D:r Beyer med grundeliga skäl bestyrkte

sin invändning, och lagen dertill med stadgar att ej någon sak bör utan i rätt domstol upptagas, enligt 10 kap. 11 § Rätteg. B., om än parterna om samma domstol åsämjas, derest icke konungen finner skäl att gifva dertill lof, så kunde jag, emot så tydeligen beskrifven lag, vetandes och viljandes icke göra något ovärdigt afsteg, en Aurell till behag.

På detta sätt har jag deltagit uti exceptionen men kan så mycket mindre sägas skydda Reus, som ingen ting i hufvudsaken kunnat, förmedelst invändningen, vidröras, och jag således icke sagt ett ord i det foro derom. Kontorsskrifvaren felar fördenskull uti sanningen, då han säger mig hafva gillat Herr D:r Beyers imprimatur. Jag har än ej fått i konsistorium, mindre vid kämnersrätten, utlåta mig huruvida nämnde Doktor som Decanus varit behörig man, att konsistorii nomine åtaga sig censuren, men väl har jag i konsistorium sagt att brevet ej bordt efter våra lagar tryckas, hvarmed kontorsskrifvarens hela trovärdighet förfaller. Lika mycket: hvad begrepp kan man vänta sig af honom?

För Ven. konsistorium är nog att nämna, det hufvudmålet afstannar till dess att domstolen, enligt 16 kap. 1 § Rätteg. B. yttrat sig öfver invändningen. Skulle då kämnersrätten förklara sig för behörig domstol genom utslag, och det vinna laga kraft, yppar sig först hufvudfrågan om censuren. Gillar jag då, tvärt emot mitt yttrande af d. 8 dennes i konsistorium, Herr D:r Beyers imprimatur, så är tid nog att frukta för mig som consort, och då eger Vener. konsistorium, men ej en kontorsskrifvare, våld att tala mig lagligen till enligt 15 kap. 13 § Rätteg. B.

Domkapitlet kan följaktligen på sådan grund ej göra någon aktning på Zach. Aurells otidiga och osannfärdiga relation, den honom icke tillhört att ingifva, äfven som mitt fullmäktigskap kan ej förr upphöra än konsistorium finner mig hafva något försummat. Jag står alltid till reda för mina steg, och kan ej föreställa mig att konsistorii Herrar ledamöter vanhedra sitt eget göromål. Sjelf erkänner jag mig för habile fullmäktig, och låter mig ej jäfvas laglöst och saklöst.

J. Rosén.»

Däruppå frågade Herr D:r *Rosén*, om det tillåtes honom att äfven sjelf pröfva sin behörighet till det i fråga varande fullmäk-

tigskapet, hvartill svarades ja; hvarefter sedermera skreds till följande omröstning.

Lektorn, Herr Mag:r *Gothenius*:

»Om det var af nöden för Herr D:r Rosén att som konsistorii fullmäktig göra ett med Herr D:r Beyer, i hänseende till invändningen mot domstolen: deröfver kan jag icke utlåta mig, förr än konsistorium får berörda invändning om händer, till att inhemta de skäl, hvarpå hon blifvit grundad.»

»Beträffande åter det Herr D:r Rosén skall hafva inför Lofl. kämnarsrätten gillat Herr D:r Beyers, såsom decani, censur och imprimatur på ett bref af så stor uppmärksamhet, så förekommer mig ingen anledning till slikt, när jag läser det dictamen, som Herr Doktorn lät derstädes i protokollet inflyta. Det rimmar sig icke eller med den underrättelsen, som Herr Doktorn i den delen just nu i konsistorium anmält. Och ehuru väl Herr Doktorn efteråt äfven till vittne uti samma mål instämd blifvit, dock som vittnesmål än icke kunnat äskas af en domstol, hvilken ej affattat sitt beslut öfver invändningen om sin behörighet, så kan jag, på de hittills företedda skäl, icke inse någon nödvändighet för konsistorium att utse annan fullmäktig i Herr Doktor Roséns ställe.»

»Vidare, hvad Herr Doktorn och Domprosten Ekeboms i går till protokollet ingifna dictamen angår, deruti Herr Doktorn och Domprosten yrkar de i det tryckta Svedenborgska brefvet omförmälde presters namngifvande af Herr D:r Beyer, samt presterskapets vid domkyrkoförsamlingen uppkallande, så tyckes mig att författaren till berörde bref kan härom gifva det säkraste besked. Emellertid hoppas jag att om Herr D:r Beyer vet hvilka dessa prester varit, lär han väl uppå anmodan gifva konsistorium sådant vid handen. Icke dess mindre är jag af den tanken att stadens presterskap väl må uppkallas, efter Herr Doktors och domprostens proposition. Man torde på sådant sätt förmodeligen vinna ett historiskt ljus härutinnan, som ej vore ur vägen. För öfrigt lär det nu mera icke stå i konsistorii makt, att vidare sig med saken befatta, sedan den i underdånighet afgått till kongl. maj:ts egen högsta åtgärd, hvarföre jag ock icke tror mig böra ingå uti någon betraktelse om Herr D:r Beyers jäfvighet.»

Kongl. Hofpredikanten, Herr lektor *Wallenstråle* :

»Enligt Herr Doktors och Domprostens plur. Vener. konsistorium förelagde underställningar uti dess i går inlemnade dictamen ad protocollum, och tillika till svar för min del på Herr Aurells andragna påstående i sitt i går gjorda inlägg, yttrar jag härmedelst att jag icke ännu kan inse lektorns Herr D:r Roséns obehörighet att förvalta konsistoriifullmäktigskapet i den Lofl. Kämnersrätten, emedan naturligtvis den väckta preliminairequæstionen om vederbörligt forum först bör afgöras, hvaruppå ock den Lofl. Kämnersrätten synes hafva haft afseende, då den ännu icke funnit sig föranlåten att upptaga det vittnesmål, som Herr D:r Rosén blifvit affordrad, kunnandes jag för öfrigt ej annat än billiga Herr D:r Roséns förfarande, då han ingått med lektorn Herr D:r Beyer i exceptio fori, hvilket han som konsistorii fullmäktig både å den citerades, så väl som konsistorii vägnar haft att i akttaga. Huruvida eljest Herr D:r Rosén, enligt Herr Aurells utsago, på konsistorii vägnar med Herr D:r Beyer gjort ett att gilla samme Herr Doktors censur på Svedenborgska brefvet, är något hvari jag behöft närmare upplysning, och som jag den nu mera af Herr D:r Roséns dictamen till protokollet i dag inhemtat, att nemligen samma tillmäle skall med sanningen vara mindre öfverensstämmande, hvilket ock Lofl. kämnersrättens extractum protocollum bestyrker, hvilat jag nu så mycket mera och tills vidare vid min fattade mening, att anse Lektorn Herr D:r Rosén äfven hädanefter för laglig konsistoriifullmäktig uti kämnersrätten i förevarande mål.»

»För öfrigt, och hvad Herr Doktorn och Domprosten Ekeboms dictamen beträffar, instämmer jag med Herr Lektor Gothenii mening.»

Lektorn, Herr D:r *Rosén* refererade sig till sitt redan i dag ingifna dictamen, tilläggande allenast att han ansåg sig så mycket mer befogad att deltaga i den af Herr D:r Beyer inför Lofl. kämnersrätten gjorda exceptio fori, som konsistorii anseende derpå verkeligen beror, att ej Lofl. kämnersrätten får skipa de lagar, som ej blifvit den men väl konsistorium tillställde.

Och hvad Herr Doktorn och Domprosten Ekeboms dictamen beträffar, så, medan Herr D:r Beyer i går förbehöll sig att närmare få genomse detsamma, fordrar sakens omständighet att han

får njuta sin begärda betänketid till godo förr, än konsistorium öfver målet utlåter sig, och det enligt 23 kap. 6 § Rätteg. B. »*Dock om jag skall något för i dag i allmänhet yttra mig, blifver det tills vidare min mening att konsistorium ej kan utan förgripelse taga något steg uti detta mål, innan Kongl. Maj:t detsamma för domkapitlet nådigst utstakat.*»

Lektorn och prosten, Herr Mag:r *Kullin*:

»Till följe af de uti konsistorium i går till protokollet af Herr Doktorn och Domprosten ingifne punkter, och deröfver äskade utlåtande, finner jag mig föranlåten följande till protokollet i korthet att anföra:»

»Af hvad redan i caussa Svedenborgiana i konsistorium förelupit, tycker jag mig hafva större anledning att önska än förmoda ett af Herr Lektorn D:r Beyer rent, tydeligt och otvunget besked på rätta sammanhanget af det tryckta Svedenborgska brefvet, som beklageligen gjort så mycken uppmärksamhet, i synnerhet hos en stor del af denna stadens respective innevånare; snarare har man att förvänta allt erforderligt ljus i saken sedan den, genom Herr Assessor Joh. And. Aurells kraftiga åtgärd, vid verldslig domstol blifvit anhängiggjord, och de till målets upplysning inkallade vittnen vederbörligen blifvit afhörde, och stadsfiskalen, som jag märker jemväl fått saken om händer, kommit att deröfver afgifva sina embetspåminnelser, så framt icke lektorn, Herr D:r Beyer sjelf, sedan han begärt och jemväl bekommit de af Herr Doktorn och Domprosten förliden gårdag i konsistorium gjorda propositioner till kommunikation, finner sig vid (att) aflemna en vederbörlig och nöjaktig förklaring.»

»Emellertid är det i min tanke icke af vägen att de lärare, som tjena vid denna hedervärda Domkyrkoförsamling, i konsistorium förekalas, för att, i något som kunde angå dem, höras, och derom gifva konsistorium all möjelig underrättelse.»

»Huruvida åter lektorn Herr D:r Beyer i konsistorium antingen må sitta öfver, eller träda ifrån den nu äfven i Lofl. kämnersrätten instämnda Svedenborgska saken, deröfver har jag tillförne uti protokollet af d. (6 Dec. 1769) haft den äran gifva min mening tillkänna. Från samma kan jag ingalunda gå, utan jem-

väl nu i kraftigaste måtto påstår, att lektorn Herr D:r Beyer i förevarande mål träder af sätet.»

»Ändteligen, hvad det åt lektorn Herr D:r Rosén d. 13 denes i knapp vändning uppdragna fullmäktigskapet beträffar, så, emedan han är kallad att i Lofliga kämnersrätten afgifva sitt vittnesmål i saken, och ett sådant fullmäktiskap jemväl tyckes vara stridande mot 15 kap. § 3 Rätteg. B. samt i något afseende på de af kontorsskrifvaren Herr Zach. Aurell i går ingifne påminnelser, pröfvar jag för min del, efter närmare öfvervägande, skäligt, att Lektorn Herr D:r Rosén från fullmäktigskapet entledigas, och att konsistorium är omtänkt en annan i dess ställe kora och utvälja.»

Pastorn, Herr Mag. *Hempe* konformerade sig med Herr prostens Kullins mening.

Domprosten, Herr D:r *Ekebon*:

»Huru Herr Lektorn D:r Rosén förvaltar det honom uppdragna fullmäktigskapet inför Lofl. kämnersrätten, eller om han dervid, efter Herr kontorsskrifvaren Aurells ingifna berättelse, agerat mer Herr Lektor Beyers än konsistorii fullmäktig, det kommer an på hans eget ansvar. Men med stöd af lagens klara bokstaf i Rätteg. B. 15 kap. 3 §, kan jag ingalunda finna att lektorn Herr D:r Rosén vidare kan vara konsistorii fullmäktig, legitime constitutus, i denna sak, i hvilken han sjelf sedermera tillika med sin fru som vittne inkallad blifvit.»

»Skulle ock Herr Lektorn, D:r Rosén, i någon måtto på konsistorii vägnar och för dess räkning ha gillat Herr Lektorn, D:r Beyers censur och imprimatur på Svedenborgska brefvet, så protesterar jag för min del i kraftigaste måtto deremot, och tager ingen del deri, utan anser det, på den oförmodeliga händelsen, för ett steg som får stå för hans egen räkning.»

»Hvad åter de 2:ne af mig, uti mitt i går till protokollet ingifna dictamen, föreslagne alternativer angår, så kan jag ej annat än blifva vid det förra, men, i händelse det ej skulle kunna ske, bifaller jag det senare. Och fast konsistorium i underdånighet underställt kongl. maj:ts nådigsta åtgärd Svedenborgska religionsmålet, finner jag dock icke annat än konsistorii skyldighet vara att, efter flera kongl. förordningar och allvarliga befallningar, göra

sig underrättadt om Stiftets presterskaps uppförande, lära och leverne, på det de oskyldige må från sådana tillvitelser frikallas och njuta sin oskuld till godo, och de beskyllade, om de förvundne varda, sitt brott lagligen umgälla».

Då nu intet decisum angående Herr D:r *Roséns* behörighet kunde, förmedelst meningarnes skiljaktighet, affattas, påminte nämnde Herr Doktor det lektorn Herr D:r Roempke, som nu icke är närvarande, men som från början öfvervarit saken, och äfven den gången när han konstituerades till konsistorii fullmäktig, måtte först höras och sitt utlåtande afgifva, innan konsistorium skrider till något utslags affattande öfver kontorsskrifvaren Aurells inlaga angående fullmäktigskapet. Då förbehöll sig ock Herr Doktorn utdrag af protokollet, så snart denna votering blifver fullkomlig och justerad, samt äfven afskrift af kontorsskrifvarens otidiga och osannfärdiga relation. Likaledes förbehöll sig Herr Doktorn den svenska undersåtliga rätten, att inga förklenliga och förhastade utlåtelse, som grunda sig endast på en kontorsskrifvares partiskhet, måtte uti konsistorii protokoll om Herr Doktorn brukas, hvilka han tycker sig redan uti den skedda votering hafva anmärkt.

Vid justeringen erinrade Herr Doktorn att det af några konsistorialer väckta lagens rum, 15 kap. 3 § Rätteg. B. läser så mycket mindre styrka dess förmenta jäfaktighet, som konsistorium icke domvis utan anmärkningsvis befattat sig med Svedenborgska brefvet.

I följe häraf beslöts att saken har anstånd tills lektorn, Herr D:r Roempke, som den från början öfvervarit, men som förmedelst embetsförrättningar vid sitt prebende pastorat icke kunnat i går och dag bevista konsistorii rådplägingar, häröfver fått sitt utlåtande afgifva.

Den 10 Jan. 1770 kl. 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén och lektor Gothenius.

Herr pastorn, mag. Hempe, och kongl. Hofpredikanten Herr Lektor Wallenstråle hade anmält förfall af opasslighet.

§ 3. Såsom sedan sista konsistoriidag expedierade, exhiberades

1:o. Biskopen, Högvördige Herr Doktor *Erik Lambergs* skrifvelse af d. 18 Dec., nästl., så lydande:

»S. T.

Nu emellan kl. 7 och 8 om aftonen är jag hemkommen från Ecclesiastique Deputationen, och får, för postens nu påskyndande afgang, som hastigast anföra hvad Högben:te Deputation mig anförtrött.

1:o. Emedan Riksdagen d. 19 i nästa månad kommer att slutas, vill Deputationen med det skyndsammaste hafva hit det som ännu kan återstå af konsistorii antingen redan tryckta eller hädanefter tryckande protokoller rörande Svedenborgianismen. Tretton ark hafver jag nu lefvererat in häraf, hvarmed jag ser dock icke allt vara slutadt. Samma yrkar äfven Herr Justitie Cancelleren, till hvilken Svedenborgska saken är remitterad, och tager emot allt hvad dertill hörer, sedan Ecclesiastique Deputationen, tillika med ståndet, först genomgått och tagit kunskap häraf. Jag hade väntat något om Svedenborgska läran med gårdagsposten, enligt mitt senare bref till Venerandum konsistorium härom.

2:o. Åstundar Deputationen och Ståndet att med första få hit den i Göteborg tryckta s. k. Handpostillan med Predikoförsöken, hvilka äfven sedan komma att öfverlemnas Herr Justitie Kansleren.

3:o. Skrifna bref från Göteborg till talemannen, mig och flera, inberätta allehanda förargeligt, ex. gr. många börja predika, drömma, spå, löpa i husen och vilja göra proselyter. Flera exemplar af

Assessor Svedenborgs bok de amore conjugiali et scortatorio skola i Göteborg vara verterade på Svenska, läsas i husen och äro ämnade till trycket m. m. sådant. Detta hafver föranlåtit Ecclesiastique Deputationen och mig, såsom äfven dess ledamot, jemte det jag hafver den äran att vara stiftets biskop, till att käriligen och vänligen bedja det ville Venerand. konsistorium taga alla de steg emot detta oväsande, som kunna hafva bestånd med lag och en kristelig försigtighet.

4:o. Är Vener. konsistorii senare bref, jemte ransakningen öfver det i Göteborg tryckta Herr Ass. Svedenborgs bref, för 2:ne postdagar sedan mig tillhanda kommet, och till Eccles. Deputationen i dag inlemnadt. Men af hvad jag igår från en privat hand bekommit kan skönjas, att denna ransakning till större delen redan är tryckt, hvadan jag den m. m. s. ofördröjeligen hit förväntar, jemte det mera som mig häraf är lofvadt. Talemannen hafver utom dess fått hit till sig en hop D:r Beyers dictata, som en hvar finner vara rätt besynnerliga.

Jag kan icke nogsam uttrycka min sinnesrörelse öfver allt detta, men måste nu för postens skyndsamhet sluta, förblifvande alltid, S. T.

Erik Lamberg.»

Till följe häraf hafver konsistorium, jemte vördsamt svar, under d. 27 Dec nästl. till H. Herr Doktorn och Biskopen uppsändt så mycket af de in caussa Svedenborgiana hållne protokoller, som hunnit utskrifvas, tillika med ett exemplar af *Nya Försöken till uppbyggelig Förklaring öfver Evangeliska Sön- och högtidsdags-texterna, i afsigt på en Handpostilla*, hvilket exemplar lektorn, Herr D:r Beyer ock till detta bruk behagat förära.

Men hvad de i H. Herr Doktors och Biskopens bref omförmälde *Predikoförsöken* vidkommer, så, i fall härmed skulle vara ment någon annan bok än nyss berörde *Handpostilla*, har H. Herr Doktorn och Biskopen fått till svar, att några s. k. Predikoförsök härstädes icke med konsistorii vetskap utkommit.

§ 17. Som lektorn, Herr D:r Roempke i dag i konsistorium var närvarande, och vid protokollsjusteringen fått höra såväl kontorsskrifvaren Zacharias Aurells d. 20 Dec. nästl. ingifna skrift, rörande lektorn Herr D:r Roséns fullmäktigskap vid Lofl. kämnersrätten härstädes, som Herr Doktors och Domprostens samma dag och vid samma tillfälle ingifna dictamen ad protocollum, samt Herrar Consistorialernas deröfver den 21 derpå följande afgifna utlåtanden sig föreläsa, alltså, och på det konsistorium nu måtte öfver dessa mål kunna stanna uti något lagligt slut, anmodades Herr Doktor att till den ändan afgifva sitt utlåtande så öfver det ena som det andra.

Herr Doktor *Roempke* anförde, att som han i går afton förstan kom till staden från sitt prebende, och således icke haft tillfälle att förrän i detta ögonblick höra något det ringaste om de mål, hvarom hans utlåtande nu äskas, så är han ock till ett sådant utlåtandes afgifvande nog oberedd, men af hvad han nu vid protokollsjusteringen i hastighet kunnat fatta, finner han likväl ingen betänkelighet vid att äfven för sin del ännu anse lektorn Herr D:r Rosén såsom behörig fullmäktig i målet quæstionis vid Lofl. kämnersrätten härstädes.

Hvad åter Herr Doktor och Domprosten Ekeboms dictamen vidkommer, förbehöll sig Herr Doktor att deröfver en annan gång afgifva sitt utlåtande, sedan han fått rådruum att närmare granska och öfverväga samma dictamen.

I anledning häraf beslöts det kontorsskrifvaren Aurell får på sitt, under d. 20 Dec. nästl. gjorda, inlägg genom utdrag af protokollet till underrättelse, det konsistorium icke funnit sådana skäl vara af honom anförde, som kunna föranlåta konsistorium att ännu endtlediga Herr D:r Rosén från det honom uppdragna fullmäktigskapet vid Lofl. kämnersrätten, helst välbem:te Doktor icke finnes, efter kontorsskrifvarens föregifvande, hafva å konsistorii vägnar gillat Herr Doktor och lektorn Beyers censur och imprimatur på det tryckta Svedenborgska brefvet, såsom Herr Doktor icke eller ännu kunnat af rätten åläggas att vittna i målet, hvartill kontorsskrifvaren honom påkallat.

§ 18. Förekom, efter anmälan och tillstånd, kontorsskrifvaren Zacharias Aurell och inlemnade från sin bror, Herr Assessor

Aurell, en vidimerad afskrift af ett från Biskopen och talemannen, Högvördige Herr Doktor *P. A. Filenius* till Herr Assessorn ankommet bref under den 28 Dec. nästl., derå Herr Assessorn begärrar Konsistorii censur för att låta samma till trycket befordra.

Tillika inlemnade kontorsskrifvaren till konsistorii genomläsande, om så behagas skulle, de uti Lofl. kämnarsrätten härstädes under d. 15 och 19 Dec. nästl. hållne protokoller, rörande det tryckta Svedenborgska brefvet, hvilka protokoller kontorsskrifvaren sedan förbehöll sig återfå. Afträdde.

Sedan den inlemnade afskriften af Högvördige Herr Doktern och Biskopen *Filenii* bref blifvit uppläst, fick notarien befallning att den genomdraga och med påskrifven imprimatur återställa.

Den 17 Jan. 1769, kl. 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar Konsistoriales, Doktor *Roempke*, D:r *Beyer*, prosten *Kullin*, D:r *Rosén* och lektor *Gothenius*.

Herr Doktern och Domprosten *Ekebon* samt Kongl. Hofpredikanten Herr Lektor *Wallenstråle* läto anmäla förfall af opasslighet.

§ 6. Biskopen, Högvördige Herr Doktor *Erik Lamberg*s skrifvelse af d. 11 dennes, deruti Herr Doktern och biskopen, näst tacksägelse för konsistorii nyårslyckönskan, angående Svedenborgiana gör denna erinran att konsistorium dermed skyndar till slut, på det Herr Doktern och Biskopen före sin resa från riksdagen måtte kunna det återstående till Herr Justitiekansleren öfverlemna, tilläggande: *våra största jurister här å orten tycka att*

man, till korthets vinnande, borde gå mer directe på saken. Hvad från mig härutinnan kommit, beder jag måtte med i de tryckande protokoller blifva införlifvadt.

Herr Doktor *Beyer* begärde i anledning häraf, att konsistorium ville noga eftersinna hvad vidare kunde i berörda sak återstå, för att komma till dess vederbörliga slut; önskade ock upplysning derom huru det måtte förstås, att konsistorium bör gå mer directe på saken nu, sedan likväl densamma är i Högvälb. Herr Justitiekanslerens händer antvardad.

De öfrige närvarande Herrar konsistoriales funno så mycket mindre nu återstå till görandes, som de redan till Högvederbörlig ort afgifvit sina anmärkningar, och se sig nu mera icke kunna lägga hand vid målet, innan Hans Kongl. Maj:t i nåder täcktes derom förordna.

Den 24 Jan. 1770, kl. half 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén och lektor Gothenius.

Pastorn Mag:r Hempe och Kongl. Hofpredikanten lektor Wallenstråle läto anmäla förfall af opasslighet.

§ 2. Upplästes Kongl. Maj:ts nådigste skrifvelse af d. 2 dennes, så lydande:

»Adolf Fredrik med Guds nåde, Sveriges, Göthes och Wendes konung etc. Arfvinge till Norge samt Hertig till Slesvig—Holstein m. m.

Vår ynnest och nådiga benägenhet med Gud allsmäktig, Tro man och undersåtare, Biskop och konsistoriales.

Hos oss har Vår Justitiekansler uti underdånigt memorial anmält den rörelse, som Assessor Svedenborgs theologiska skrifter, och den deraf uppkomna så kallade Svedenborgianismen uti det Eder nådigst anförtrodde Stift förorsakat. Och som Wi pröfva nödigt att af samma memorial, hvilket, med de dertill hörande och förseglade handlingar härjemte följer, lemna Eder del, så är tillika Vår nådiga vilja och befallning det I skyndsammast inkomma med Edert uttryckeliga underdåniga betänkande, huru I funnit, icke allenast bem:te Svedenborgs lärosatser, och då de blifvit ansedde för irrige, hvad mått emot deras utspridande blifvit tagne, samt hvarföre Wi icke straxt i början fått underdånig berättelse derom, utan ock de så kallade Predikoförsöken, hvilka I sjelf icke censurerat, och om de äro alldeles öfverensstämmande med vår rena evangeliska lära, eller huruvida deruti må vara upptäckt något derifrån afvikande, och i det senare fall, om auktor till dessa försök än icke är Eder kunnig, eller kan af Eder upptäckas: åliggandes Eder jemväl att närmare granska de så kallade dictata, samt gifva vid handen huru dermed hänger tillsamman, och om ej kan utrönas huru discentea till hvad derutinnan kunde finnas irrigt eller anstöteligt, åtminstone i ordasätten, må hafva fått anledning; öfver hvilket allt Edert omröstningsprotokoll bör insändas, äfvensom lektor Beyer skall särskildt förklara sig öfver det, som mot honom enskildt inlupit.

För öfrigt, och emedan Wi ansett för oumgångligt att lagligen varder undersökt angående den, som till trycket befordrat Svedenborgs bref af d. 30 Okt. 1769, om verkställigheten hvaraf nådig befallning till Vår och Riksens Göta Hofrätt nu afgår, ty hafwe Wi jemväl, i anseende till denna saks vigt och ömma beskaffenhet, velat antyda Eder:

Först: att I hafven ett vakande öga på det, som uti theologiska ämnen anmäles till tryckning, så att det, enligt Förordningen om tryckfriheten, förut varder af Eder öfversedt, och att, i fall någon skrift utan Eder censur utkommer, och finnes strida mot vår trosbekännelse, exemplaren då straxt indragas och auktorerna befordras till plikt. Dernäst att recensioner och öfversättningar af Svedenborgs eller sådana skrifter, hvilka innehålla något mot vår rena lära, icke måge utan Eder nogaste pröfning tillåtas, helst

då de ej skrivas på latinska språket, och tillika innebära vederläggning, så vida de eljest i och med detsamma de recenseras kunna till skadeligt intryck hos de enfaldigare och mindre grundade fortplantas.

Vidare, att ehuru Wi hysa det nådiga förtroende för Wära trogne undersåtare af presterskapet, det de icke låta förleda sig af några villosatser, utan fast mera med uppmärksamhet och nit för vår rena lära, söka att förrätta sina dyra embeten, och i tid med flit och försigtighet möta de irriga meningar, hvilka deremot kunna å bane bringas, skolen I likväl varna dem att de i denna omständighet noga vaka öfver sig och sina åhörare, samt, der de förmärka att något irrigt hos de senare vill sig insmyga, derom straxt gifva Eder behörig berättelse, och

ändtligen, att Biskopen, eller uti hans frånvaro dess vicarius, tidt och ofta underrättar sig huru theologien både publice och privatim vid gymnasium och skolan läres; hvilket allt I alltså hafven att vederbörligen verkställa.

Och Wi befalle Eder Gud allsmäktig nådeligen.

(Stockholm i Rådkammaren den 2 januarii 1770.)

Adolph Friedrich.

P. F. v. Hegardt.»

Till underdånigst följe af föregående Hans Kongl. Majts nådigste skrifvelse beslöts, att samtelige Herrar konsistoriales med det skyndsammaste uppsätta, hvar och en särskildt, sina betänkanden angående den så kallade Svedenborgianismen, med det mera som kongl. skrifvelsen innehåller, hvilka betänkanden, sedan de blifvit i konsistorium uppläste, komma att till Kongl. Maj:t, jemte remissen af högvälborne Herr Justitiekanslerens memorial och förseglade handlingar, i underdånighet uppsändas. Och som lektorn, Herr D:r Beyer dessutom kommer att afgifva sitt särskilda underdånigsta utlåtande, i anseende till hvad honom i målet enskildt röra kan, så blefvo nu handlingarne åt välbem:te Doktor först öfverlemnade, att, sedan han deraf excerperat hvad nödigt vara kan, lemna dem från sig att emellan de öfrige Herrar konsistorialerne cirkulera.

Likaledes beslöts att, genom cirkulärbref till presterskapet i stiftet, göra, i anseende till den rörelse, som Svedenborgianismen

här i stiftet kan förorsakat, de varningar och förmaningar, som kongl. skrifvelsen befäller.

Emellertid frågade Herr Doktorn och Domprosten om konsistorium ej vet, hvilken auktor är till de i kongl. skrifvelsen omförmälda Predikoförsöken.

Lektorn Herr D:r *Beyer* och Herr lektor *Gothenius* lofvade att i detta mål tjena konsistorium med nödig upplysning i sinom tid.

I anledning af de i kongl. Brefvet omförmälda, och vid Högvälborne Herr Justitiekanslerns och Riddarens underdåniga memorial bifogade dictata, dem studiosus Lindhult, den tiden han var gymnasist befanns af sitt på dem antecknade namn hafva i penan författat, underställde Herr Doktorn och Domprosten konsistorii bepröfvande, om icke, emedan Lindhult nu är fjerran från staden vistande, några af de här varande gymnasister, hvilka äfven dylika dictata under Herr D:r Beyers föreläsningar upptecknat, måtte förekallas att gifva derom den upplysning, som de ega, på det konsistorium må derigenom blifva i stånd att med så mycket större trygghet öfver berörde dictata lemna det underdåniga betänkande och utlåtande, som kongl. maj:t i nåder behogat af konsistorium infordra.

Men då lektorn, Herr D:r *Beyer*, i anledning af denna proposition, ville utlåta sig huru han härmed till underdånigst följte af kongl. Brefvet, tyckte af konsistorium böra procederas, påstod Herr Doktorn och Domprosten *Ekebon*, det Herr D:r *Beyer*, i kraft af konsistorii en gång fattade resolution, icke må få vara tillstädes då hans dictata äro under någon slags öfverläggning, mindre deröfver ingå uti någon rådplägning.

Härtill svarades af Herr D:r *Beyer*, att han så mycket mindre tänker inlåta sig angående dessa så kallade dictata under resonerandet om deras innehåll, eller svara konsistorium på tillfrågan derom, som han, angående desamma sig nogsamt yttrat i de redan tryckta protokoller, och till följte af hög kongl. befallning kommer att i underdånighet, bland annat, äfven om dem enskildt sig förklara, utan förbehåller sig allenast här att få utföra sin mening, den han kunnat fatta af sjelfva orden i Hans kongl. maj:ts nådiga bref och föreskrift.

Ändtligen och till underdånigst följe af högstberörde kongl. skrifvelse, frågades af Herr Doktern och Domprosten, hvilka de publika och privata theologiska lektionerna på gymnasium nu bestrida? hvartill svarades af Herr D:r *Beyer* att han läser Hebreiska filologien och i exegesi öfver 1 Johannis epistel, af Herr lektor *Gothenius* att han läser theologia dogmatica efter Benzeli repetitio, och att Herr Hofpredikanten Wallenstråle läser historia ecclesiastica.

---

§ 11. Förekom efter anmälan kontorsskrifvaren *Zachar. Aurell*, och inlemnade följande skrift från dess broder, Herr Assessor Aurell och afträdde.

»S. T.

Af Biskopens H. Herr Doktor Pet. Filenii till mig aflåtna skrifvelse, har jag anledning att sluta det nu mera fullt allvar lärers göras med handläggning att utrota de här röjde Svedenborgske villfarelser, och att förstöra de medel, anläggningar och korrespondenser som både hemligen och uppenbarligen till slika villosatsers utspridande och försvarande, eller ock döljande, torde nyttjade vara, så att man kan snart hafva hopp det sjelfva målet blifver företaget och cognoscerat, utan att bortblandas i små onyttiga och ogrundade invänningar, bisaker och blotta raisonnemens. I fast förmodan hvaraf, och att plur. Ven. konsistorium torde med första erhålla någon kommunikation från högre ort, att sig öfver ett och annat, som Svedenborgs villolära röra månde, utlåta, jag därför anhåller få del af allt hvad i så måtto till plur. Ven. konsistorium ankomma kan, att sådant till trycket befordra, och de öfrige handlingar angående Svedenborgianismen till allmänhetens tjänst bifoga. Förblifvande städse, S. T.

And. Joh. Aurell.»

Har anstånd till härnäst.

---

§ 13. Enligt gjordt förbehåll i protokollet under den 10 dennes, anförde lektorn, Herr D:r *Roempke* till vidare utlåtande öfver Herr Doktorn och Domprosten *Ekeboms* dictamen till protokollet af d. 20 Dec. nästl. att, hvad jäfvet vidkommer, ser han nu mera, sedan saken blifvit i underdånighet hos Hans kongl. maj:t andragen, icke vidare hans utlåtande behöfvas; och, hvad presternas uppkallande i konsistorium angår, finner han icke uti Assessor *Svedenborgs* bref någon anledning att uppkalla presterna här i staden tjenstgörande, mer än andra prester, som den afledna hustrun haft tillfälle att tala eller umgås med, ty der nämnes icke huru nyligen före hennes afidande hon af dem skall blifvit förförd.

§ 14. Begärde Herr Doktorn och Domprosten *Ekebom* att de af Herrar konsistorialerna, som ej ännu utlåtut sig öfver den af honom uti dictamen till protokollet af d. 20 Dec. nästl. gjorde propositionen om Herr D:r *Beyers* jäfvighet, att nu mera öfvervara konsistorii rådplägingar rörande *Svedenborgianismen*, ville sådant fullgöra.

Har anstånd.

Den 31 Jan. 1770, kl. 11 f. m., hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r *Ekebom*, D:r *Beyer*, prosten *Kullin*, D:r *Rosén*, kongl. Hofpredikanten lektor *Wallenstråle* och lektor *Gothenius*.

Herr D:r *Roempke* var hindrad af embetsförrättningar på sitt prebende.

§ 10. Enligt gifvet löfte förliden konsistoriidag, lät lektorn Herr D:r *Beyer* föra till protokolls:

»Att spara alla omvägar för konsistorium till att kunna directe gå på saken, enligt Hans kongl. maj:ts nådigste befallning

uti dess sist ankomne höga skrifvelse, har jag härigenom velat alldeles otvungen vid handen gifva att jag vid *Nya Försökens till en Handpostilla* sammanskrifvande lagt handen, och äro de i så måtto för mitt arbete att anse, när i desamma undantagas alla *nyttorna* uti första delen, äfven i den andra, allenast, oberäknadt nyttan på påskedagen, på andra Söndagen efter påsk och allt sedan, emedan de förenämnde äro lektorn Herr Magister Gothenii arbeten /: *hvilket ock nyss bemälte Herr lektor nu närvarande tillstod* :/

Beträffande de så kallade dictata, erkänner jag deras innehåll, efter Lindhults exemplar, såsom tillkomne under mina privata föreläsningar för ungdomen. Allenast förbehåller jag mig, att ej på min räkning skrivas grammatikaliska och orthografiska fel, illa träffade distinctioner, afbrutet sammanhang, oredigheter och saknade omständigheter, såsom t. ex. § 3 uti 3 mom. felas nödvändige ord: *in ecclesia judaica*; uti 4 mom. äro orden: *ante diluuium* orätt ditsatta m. m., och att förtiga det 2:ne hufvudsakeliga §§ i det exemplaret saknas».

§ 11. Till svar uppå Herr Doktorn och Domprosten Ekeboms proposition, genom dictamen ad protocollum d. 20 Dec. nästl. om lektorns Herr D:r Beyer jäfvighet att öfvervara konsistorii rådplägingar angående Svedenborgianismen, för det välbem:te Herr Doktor blifvit för det af trycket utkomna Svedenborgska brefvet till Lofl. Kämnersrätten instämd, lät nu lektorn, Herr D:r *Rosén* för sin del föra till protokolls:

»Som hela konsistorium kunde med samma skäl på obehörig ort instämmas och jäfvas, då likväl, vid sådana tillfällen som detta, af domkapitlet ej väntas dom utan anmärkningar, finner jag hvarken Herr D:r Beyer eller mig jäfvig, ehvad Lofl. Kämnersrätten habiliterar sig för behörig domstol eller icke. För öfrigt är man ej skyldig att med skäl afslå det, som utan skäl kanske 3:dje eller 4:de gången proponeras.

§ 12. Emedan det cirkulärbref till presterskapet i stiftet, rörande Svedenborgianismen, hvilket till underdånigst följe af Kongl. Majts. till konsistorium ankomne nådigste skrifvelse af d. 2 i denna månad, och enligt konsistorii derpå affattade beslut den 24 hujus, blifvit uppsatt och till underskrift kringsändt, icke kun-

nat ännu expedieras, i anseende såväl dertill att ej flera än 3:ne Herrar konsistoriales, som beslutet öfvervarit, samt Herr pastor Hempe/: hvilken likväl, då samma beslut i konsistorium affattades, hvarken var tillstädes, eller då han underskref ännu sett högstberörde Kongl. skrifvelse, $\frac{3}{4}$ hade samma cirkulär underskrifvit, som ock att lektorn, Herr D:r Beyer, då cirkuläret gick till underskrift, hade skriftligen förbehållit sig att detsamma först måtte i konsistorium justeras innan han underskrifver, emedan ord befunnos vara i brädden tillsatte af Herr Doktorn och Domprosten på det af notarien, likmätigt konsistorii beslut, uppsatta konceptet, så blef nu under öfverläggning taget, huruvida merberörde cirkulärbref skulle afsändas sådant som det blifvit renskrifvet och af Herr Doktorn och Domprosten Ekebon, pastorn Herr Mag. Hempe, prosten och lektorn Herr Mag. Kullin och Herr lektor Gothenius underskrifvet, eller icke.

Lektorn, Herr D:r *Beyer* anförde härvid:

»Det af konsistoriinotarien till förberörde cirkulär uppsatta koncept, alldeles enligt med beslut i sista konsistorium och efter nu justerad protokoll, såsom grundadt i Hans Kongl. Maj:ts nådigste skrifvelse, underskrifver jag undersäteligen lydigt, men de af Herr Doktorn och domprosten enskildt i konceptet tillagde orden: *samt de till äfventyrs sig insmygande Svedenborgska villfarelsernas förqväfjande*, såsom till hvilket uttryck ej positiv grund är i Hans Kongl. Maj:ts nådrättvisaste skrifvelse, och hvilket, nemligen uttryck, innehåller, en dom som endast Hans Kongl. Maj:it tillhör, kunde jag ej underskrifva».

Men som Herr Doktorn och *Domprosten* ej dess mindre påstod att cirkuläret måtte förblifva oändradt, samt att, i fall ej flere af Herrar konsistorialerne skulle det vilja sådant underskrifva, det då måtte afsändas med de 4 förberörde underskrifter; alltså skreds härom till omröstning.

Lektorn, Herr Mag. *Gothenius* anförde:

»På en så tydelig grund, som jag förmenar mig inse i Kongl. Maj:ts nådigste skrifvelse, och enligt konsistorii förut yttrade tänkesätt om den s. k. Svedenborgianismen, har jag underskrifvit och dervid förblifver.»

Kongl. Hofpredikanten, Herr lektor *Wallenstråle*:

»Sedan jag för sjukdom skull nu flera gånger å rad icke fått nevista konsistorium, och mig således icke kunnat vara bekant hvad göromål der förekommit, har mig icke eller varit tillständigt att underskrifva konsistorii cirkulärer och andre bref, som för denna tiden kunnat blifva utfärdade. Nu då quæstion uppkommer om ett redan förliden konsistoriidag, då jag icke var tillstädes, beslutadt och sedermera uppsatt, men i brist af tillräckliga underskrifter kvarstannadt cirkulär till stiftet, hvilket konsistorium, enligt Hans Kongl. maj:ts nådiga befallning i bref af d. 2 dennes, haft att utfärda, och jag tillika frågas huruvida jag vill detsamma underskrifva sådant som det, med ett tillägg af Herr Doktorn och Domprosten, hvilket icke skall komma öfverens med konsistorii beslut, och deröfver hållna sista protokoll, är författadt, finner jag för min del säkrast att samma cirkulär, lika som alla tillförne, så varder uppsatt och till stiftet afgår, att det i det nogaste öfverenskommer med det Höga Kongl. Brefvet, och den konsistorium deruti gifna nådiga befallning, så att ord, som deruti icke finnas, icke eller må i cirkuläret tilläggas; och i detta fall finner jag ingen betänkelighet att ofvannämnde bref till stiftet underskrifva.»

Lektorn, Herr D:r *Rosén*: instämde uti Kongl. Hofpredikantens och lektorns, Herr Mag. *Wallenstråle*, föregående mening.

Lektorn och prosten, Herr Mag. *Kullin* anförde att han ej finner betänkeligt att, på de af Herr lektor *Gothenius* anförde grunder förblifva vid den underskrift han redan lemnat åt det i fråga varande cirkuläret, och att detsamma således må med det af Herr Doktorn och Domprosten gjorda tillägget utgå i stiftet.

Lektorn, Herr D:r *Beyer* yrkade hvad han förut i detta protokoll om saken quæstionis anförda låtit.

Herr Doktorn och Domprosten *Ekebon* anförde:

»Det är märkeligt att då, efter Hans Kongl. maj:ts nådigsta befallning, konsistorium i dag 8 dagar fattade det beslut, att oförtöfvadt låta utgå ett cirkulär till stiftets presterskap, med allvarsamaste förmaning och åtvarning att noga vaka öfver sig och sina åhörare, på det de icke må låta sig förledas af någon villosats, och notarien, i kraft af detta beslut, utom hvilket han genom

expeditionens uppsättande hade begått ett oförsvärligt embetsfel, uppsatt och till justering efter vanlighet kringsändt samma cirkulär, hvori jag uttryckligen i konsistorium hade påstått att Svedenborgska villfarelserna skulle upptagas och nämnas, hade hvarken Herr D:r Beyer eller Herr D:r Rosén något att påminna, men då jag hade i konceptet till samma bref, och näst efter den meningen: »till underdånigst följte häraf anmodas Herr prosten, att icke allenast lemna sina Herrar contractister af föregående Hans kongl. maj:ts nådigsta förordnande behörig del, till underdånig efterrättelse i hvad på dem härutinnan ankommer, utan äfven sjelf för egen del på det sorgfälligaste se derhän, att detta Hans kongl. maj:ts landsfaderliga och högst beprisliga förordnande, såsom syftande till sina undersåtars andeliga och eviga väl», tillsatt de orden: *samt de till äfventyrs sig insmygande Svedenborgska villfarelsernas förqväfjande*; ser jag att både Herr D:r Beyer och D:r Rosén funnit för godt att vägra sina underskrifter, utan tvifvel af den orsak att det rörde den ömma ögnastenen, *Svedenborgska villfarelsernas förqväfjande*.

»Emellertid antyder jag nu notarien, på konsistorii vägnar, att låta cirkulärbrevet afgå, med de 4 underskrifter som derpå nu finnas, helst det är konsistorii ömmaste skyldighet att, om och icke Hans Kongl. Maj:t ofvan högstberörde nådiga bref hade utfärda låtit, likafullt varna stiftets presterskap för alla villfarelser i gemen, och nu för de Svedenborgska i synnerhet, såsom på hvilka detta Hans Kongl. Maj:ts nådigsta bref hufvudsakeligen har sitt afseende, ty de Svedenborgska eller Göteborgska villfarelserna äro NB just de samme, som hade gifvit Höglöfl. Justitiekanslers-embetet anledning att i underdånigt embetsmemorial anmäla NB. *Svedenborgska religionsmålet* hos Hans Kongl. Maj:t, som med denna anledning låtit utfärda ofvan högstberörde nådiga bref, i hvilket inga andra villfarelser än N. B. *Svedenborgs theologiska skrifter, Svedenborgianismen, Svedenborgs lärosatser, recensjoner och öfversättningar af Svedenborgs eller N. B. sådana skrifter, hvilka innehålla något mot vår rena lära* etc. uttryckligen nämnas, och i hvilket konsistorium anbefalles att varna presterskapet att de N. B. *i denna omständighet* (nemligen lärans renhet från alla villfa-

relser i gemen, och de förut i samma höga bref nämnde Svedenborgske i synnerhet) vaka öfver sig sjelfva och sina åhörare.»

»Häraf lärer då Herr lektorn D:r Beyer finna, om icke i Hans Kongl. Maj:ts nådiga bref ligger nog positiv grund för konsistorium, att nämna Svedenborgs namn och varna för hans villfarelser.»

Till sin säkerhet frågade *konsistoriinotarien* ödmjukast, om, på den händelsen ej flera Herrar konsistoriales skulle finna sig vid att underskrifva cirkuläret, Herr pastors, mag:r Hempe, underskrift då kan och bör anses såsom den fjerde, när Herr pastorn likväl icke var i konsistorium tillstädes då beslut om cirkulärets uppsättande och utskrifvande affattades?

Härtill svarades af Herr Doktorn och *Domprosten* att sådant icke kan hindra cirkulärets expedierande, alldenstund utöfning af konsistorialrättighet icke är Herr pastor Hempe betagen, fast han den gången icke var i konsistorium tillstädes, och dess utan sådant ofta tillförne händt, nemligen att konsistoriales underskrifvit en expedition den de likaväl i konsistorium förut icke öfvervarit.

Deremot 1:o varnades notarien af Herrar Doktorerna *Boyer* och *Rosén* att ej affärda N. B. *något* bref utan enligt konsistorii beslut i justeradt protokoll, och det i förmågo af sin aflagda embetsed. 2:o anmärktes af välbem:te Herrar att det i Herr Doktorn och Domprosten Ekeboms nu införda dictamen ad protocollum, som rörer dem, att de ej skulle påmint vid propositionen om nämmande af Svedenborgska villfarelserna i cirkulärbrefvet, är mot sanningen, ity ej allenast de, utan ock Herr prosten Kullin, yrkade i dag 8 dagar sedan att cirkuläret ej måtte uppsättas annorlunda än det höga kongl. brefvet lyder.

Dessutom anmärkte Herr D:r *Rosén* särskildt att i Herr Doktorn och Domprosten Ekeboms dictamen lyser det gamla ordspråket: *morde audacter, semper aliquid hæret*, emedan han, utan att höra hvad Herr Doktorn tydeligen både skrifvit och sagt, tror sig anse dess förmenta tillgifvenhet för Svedenborgianismen vara rätta orsaken till vägrad underskrift, då man likväl här kan säga: *datur alterum, immo et tertium*, och att en kristelig kärlek tyckes skäligen fordrat att man utvalt i sitt omdöme det skäl, som smakar af benägenhet och vanligen förmodad höflighet, då ögonsken-

ligt är att kongl. Brevet varit endast rättesnöret till Herr Doktors göromål.

I anledning af hvad af Herrar Doktorerna Beyer och Rosén nyligen i mom. 2 anmärktes rörande Herr prosten och lektorn Kullins utlåtelse i dag 8 dagar sedan, då beslut fattades till cirkulärets utfärdande, androg välbem:te Herr lektor och prost att han väl erinrar sig det han då var ense uti det beslut, att ofoberörda cirkulär ej skulle uppsättas med andra ord och termer, än som kongl. skrifvelsen med befallningen derom innehöll, men som han tillika icke finner att det af Herr Doktern och Domprosten gjorda tillägget kan på något sätt vara stridande mot afsigten med högstberörde kongl. bref, så finner Herr prosten och lektorn ej heller något hinder, med mindre cirkuläret må förblifva och afgå sådant som det nu är.

Herrar Doktorerna *Beyer* och *Rosén* förbehöllo sig vara utan allt ansvar om med detta cirkulärs expedierande kommer att dragas ut på tiden, för det att Herr Doktern och Domprosten ej vill beqväma sig att låta det tillägg gå ut, hvilket han mot konsistorii beslut ditsatt.

Af sådan anledning föreslog lektorn Herr Mag:r *Gothenius* om ej Herr Doktern och Domprosten, på det cirkuläret måtte genast kunna afsändas, och allt dröjsmål undvikas, skulle tackas att i stället för de i *tillägget* omförmälde *Svedenborgske villfarelser*, låta införa de orden, *nyare villfarelser*, på hvilken händelse Herrar Doktorerna Beyer och Rosén, samt kongl. Hofpredikanten Herr lektor Wallenstråle ock sade sig utan betänkande skola cirkuläret underskrifva.

Men Herr Doktern och *Domprosten* svarade, att han så mycket mindre finner sig befogad att nu mera ändra eller borttaga någon enda bokstaf, som han, Gudi lof! icke vet några *nya*, eller andra villfarelser, än de *Svedenborgska*, hvarken i Göteborgs stad eller stift å färde vara, och för hvilka stiftets presterskap, efter konungens nådiga befallning, just vid detta tillfället oförtöfvadt varnas borde, utan tillsade notarien att låta cirkuläret afgå med de derpå erhållne underskrifter, och förbehöll sig vidare, dels att vara utan ansvar, dels att det icke måtte anses för att vara mot

vanligen brukad höflighet, om han utan dess sistnämnde Herrars underskrift vågar varningsbrevet till domprosteriets bägge kontrakter utfärda, och således konungens allernådigste befallning oförtöfvadt i underdånig verkställighet sätta.

Den 7 Febr. 1770, kl. 10 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Lektor Wallenstråle och Lektor Gothenius.

§ 18. Som Lectorn Herr Doctör Roempke i dag war i Consistorio närvarande, så begärtes det Herr Doctorn, i anseende til hwad wid det, til underdånigst fölge af Kongl. Maj:ts Nådiga skrifvelse under d. 2 Jan. nästl. den 24 derpå följande i Consistorio beslutade Circulairebrefwets til Presterskapet i Stiftet justerande förelupit, hwarom Protocollet under d. 31 Jan. nästl. utförligare förmåler, nu wille gifwa Consistorio wid handen, huru Herr Doctorns mening d. 24 Jan. war, at samma Circulaire skulle författas.

Herr Doctor *Roempke* anförde, det han funnit sin underdåniga pligt likmätigt, att i det alranogaste följa Hans Kongl. Maj:ts uttryckeliga ord i dess Nådiga Bref och Föreskrift till Consistorium, tilläggande: Jag hade ock för min ringa del welat wara obunden i anseende til mit enkannerliga och mig jemnwäl i Näder pålagda betänkande, huru jag finner Swedenborgs Lärosatser, hwilket betänkande jag ännu intet, förmedelst trägna ämbetssyslor i mitt præbendepastorat och Comministerns derstädes iråkade swåra sjukdom, hunnit med att i pennan författa.

Häruppå tillfrågades Consistorii-Notarien af Herrar Doctorerne *Beyer* och *Rosén*, om han ännu affärdat förberörde circular sådant som det med Herr Doctorns och Domprostens tillägg blifwit renskrifwit, och af honom, Herr Pastorn Mag:r Hempe, Herr Prosten och Lectorn Mag:r Kullin och Lectorn Herr Mag:r Gothenius allena underskrifwet?

Swarades at circulairret afsändes förliden Onsdags eftermiddag med posten.

Frågades vidare af hwad myndighet föranlåten han sådant gjort?

Swarades, på Vice Præsidié, Herr Doctorn och Domprosten Ekeboms uttryckeliga befalning til Protocollet d. 31 Jan. nästl.

Härpå begärte förbemälte Herrar af Herr Vice Præsés at han wille lemna underrättelse, hwar en sådan myndighet äger grund och fötäste uti beskrifwen Kongl. Lag, eller ock aflagd gemensam och lika Consistorial Ed, eller i någon instruction? eller om en sådan myndighet finner stöd uti praxis wid domstolar och rätter i Riket?

Herr Doctorn och *Domprosten* anförde: Til swar och underrättelse för Herrar Doctorerne *Beyer* och *Rosén*, men icke för Consistorium, ty Consistorium har ingen underrättelse i denna saken begärt, förwisas dessa bägge Herrar till Hans Kongl. Maj:ts Nådiga Bref till samtelige Consistorierne af d. 15 Julii 1752, i stöd hwaraf jag antydt Notarien at expediera detta circular på den grund, att fyra Consistorii ledamöter det underskrifwit och fölgakteligen om slutet måtte ense warit; och i fall jag det icke expediera låtit, hade jag gjort mig lika så saker i en högst straffbar olydnad mot konungens Egen Höga Befalning, hwars hela Nådiga Bref till Consistorium endast handlar om Swedenborgianismen, hwilkens förqwäfvande desse bägge herrar Consistorialer synes wilja af alla krafter förekomma, äfwen genom deras wid detta tillfället å *daga lagde förhållande*.

Herrar Doctorerne *Beyer* och *Rosén* instämde: Förwisningen är öfwermodig, med det mera, mellan ledamöter i en och samma Rätt, och hwad swaret och underrättelsen angår, så tarfwar det mäta och lätteligen får uplysning, när det justerade protocollet

af¹ d. 24 Jan. nästl. beses, och den omständigheten anmärkes, att en af de nämnde fyra underskrifwande ej öfwerwarit saken i Consistorio, fölgaktligen icke något med Consistorio kunnat sluta.

Herr Doctorn och *Domprosten* erinrade allenast härwid, huru det honom så mycket mindre angår, om Herr Pastor Hempe warit när- eller frånwarande, efter han sjelf förmodeligen lärer förswara sin underskrift, som han under brefwet werkeligen såg fyra Consistorialers underskrifter, hwilka i förewarande Casu måste wara nog.

Herr Doctor *Rosén* anmärkte blott, att på så lagstridiga steg följer otwunget at en Rätts expedition kan blifwa rent af stridande med des resolution.

---

§ 19. Gaf Lectorn Herr Doctor *Beyer* Consistorio tillkänna, det han hwad dag Consistorium dertil behagar utsätta, är färdig att afgifwa det honom i Kongl. Brefwet under d. 2 Jan. nästl. i Nåder anbefalta utlåtandet öfwer Swedenborgianismen, med det mera. Likaledes lät Herr Lectorn Doctor *Rosén* förstå, det han äfwen för sin del, härmed kan wara färdig på nästkommande Lördag.

Och som de öfrige Herrar Consistoriales förmälte det de med sina underdåniga Betänkanden wela wara färdiga på nästkommande Onsdag, ty beslöts at Consistorium då sammanträder så tidigt om morgonen att hwars och ens Betänkande då kan blifwa upläst och det generella i anledning deraf upsatt, så at altsammans på nästkommande Lördag 8 dagar kan till Kongl. Maj:t i underdånighet upsändas.

---

§ 20. Såsom swar på Herr Assessor Aurells inlaga under, den 24 Jan. nästl., deruti till utlösen, i afseende på allmänt tryck

¹ Här upphöra de af Aurell tryckta protokollerna, midt i meningen, och något mer har aldrig förr än nu blifvit offentliggjordt.

begäres de från högre ort med konsistorio kommunicerade handlingar, Svedenborgianismen rörande, lät lektorn Herr D:r *Beyer* för sin del anföra, det han väl icke finner betänkeligt att ju Hans kongl. maj:ts till konsistorium i detta ämne ankomne nådigste skrifvelse under den 2 Jan. nästl. må behörigen extraderas, alldenstund detta är ett dokument, som kommer att fogas vid konsistorii handlingar. Med hvad Högvälborne Herr justitiekancellaren och Riddaren Rosirs med konsistorio till underdånigst betänkandes afgifvande i nåder kommunicerade underdåniga memorial, med dervid fogade och med kongl. sigillet genomdragne och förvarade handlingar beträffar, så är Herr Doktorn af den tanken det samma handlingar icke här, utan i kongl. Rådkammaren böra utbegäras, såsom Herr Doktorn ock finner det konsistorii häröfver i nåder infordrade underdåniga betänkande icke må härstädes till någon utlemnas, innan målet blifvit på hög ort afgjordt, eller man åtminstone med visshet vet, att det till kongl. maj:t inkommit och kongl. maj:t i underdånighet föredraget är.

Af lika tanke förklarade sig Herr Doktor Rosén vara.

De öfriga Herrar konsistoriales vilja en annan gång häröfver utlåta sig.

Den 14 Febr. 1770 kl. half 9 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, pastorn mag. Hempe, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 3. Biskopens H. Herr D:or Eric *Lambers* skrifvelse af den 8 dennes, med berättelse att Studiosi D:ni And. Lönberg och Jacob Falk icke blifvit i Stockholm ordinerade, utan antyde at med görligaste första begifwa sig ned till arbetande i deras rätta vingård.

Derjemte och i anledning deraf at H. Herr D:orn och Biskopen fått genom Consistorii Notarien weta, at Consistorium såsom d. 12 hujus skulle blifwa färdigt med de af Kongl. Maj:t äskade Betänkanden öfver Swedenborgs Lära, med det mera, hemställer Herr D:orn och Biskopen om icke kunde hafwas anstånd med dessa sakers upsändande til H. Herr D:orn och Biskopen hunnit komma ned, som för slutet af denna månad kommer at ske, tilläggande: »Jag behöfde at se Consistorii yttrande, innan jag ä eigna wagnar til äfwentyrs något kunde aflemna. För min nedresa skal jag så söka härstädes begå saken, at det på en eller annan wecka mer eller mindre ej skal komma något an».

Res. Som Hans Kongl. Maj:t genom Nådige Skrifwelse af d. 2 Jan. nästl., anbefalt Consistorium at med ofwanberörde underdåniga Betänkande skyndsammast inkomma, och Consistorium til underdånigst fölge deraf med sine underdånige Betänkanden redan är färdigt, så at altsammans på nästkommande Lördag kan til Kongl. Maj:t i underdånighet upsändas, ty wågar Consistorium icke dermed wänta til H. Herr D:r och Biskopens hemkomst.

§ 8. Lofl. KämnersRättens härstädes skrifwelse af d. 13 dennes, så lydande:

»S. T.

Sedan Hans Kongl. Maj:t, uti Nådige skrifwelse af d. 2 sistl. Januari gifwit des och Riksens Höglöfl. Götha HofRätt wid handen, det Kongl. Maj:t nödigt pröfwat, att vid Kämners Rätten härstädes behörigen undersökas bör, angående den, som här i Staden til Trycket befordrat Assessoren Swedenborgs bref af d. 30 Oct. 1769, innehollande åtskilliga Theologiska från vår rena Evangeliska lära afwikande ämnen, och teknadt med Lectorens herr D:r Beyers imprimatur, samt i Näder befalt Kongl. Hof Rätten, at foga anstalt, det samma undersökning ofördröjeligen warder verkställd. Så har högbem:te Kongl. Hof Rätt, genom skrifwelse till Ädle Högtårade Rådstugu Rätten härstädes, af d. 23 i förberörde Januari månad låtit meddela Kämners Rätten befallning att ofördrögeligen förberörde undersökning förrätta, och har, i anseende härtill, Herr Assessoren And. Joh. Aurell såsom Actor uppå herr Lectoren D:r Beyer i går laga stämning i detta mål utwerkat. Sådant har Kämners Rätten bordt hos herr D:orn och Biskopen

samt plur. Ven. Consistorium härigenom vördsammast anmäla, på det pl. Ven. Consistorium må kunna utse behörig fullmäktig til denna undersöknings bewistande nästkommande Fredag d. 16 uti innewarande månad kl. 10 f. m.

Kämmers Rätten förblifwer etc.

Andr. Wahlstedt.

E. B. Enander.

Jacob Gabriel Cederbourg.

Enoch And. Grönlund.

Daniel Sirenus.»

Res. I anledning häraf beslöts det Rector Scholæ Teut. Herr And. Torén får bref och anmodan, at sig på föreskrifven dag och ställe, såsom Consistorii fullmäktig inställa, och sedan med berättelse om förloppet till Consistorium inkomma.¹

§ 15. Begärte Lectorn Herr Dr *Beyer* Vtdrag af ankomne kongl. skrifwelsen af d. 2 Jan. nästl. samt derwid fogade Justitie Cancellarens och Riddarens H. Herr Joh. Rosirs underdåniga memorial, så vida dessa inneholla att Herr Doctorn är i Nåder anbefald att hos Kongl. Maj:t sig i underdånighet förklara rörande det, som mot honom enskildt inlupit, Swedenborgianismen med det mera rörande, samt af hwad som om Herr Doctorns imprimatur på det härstädes tryckta Swedenborgska brefwet och den som om detsammas tryckning besörgt, i högtberörde memorial förmäles; hwilket beviljades.

§ 16. Enligt förl. Consistoriidags beslut hade, til underdånigst fölge af Kongl. Maj:ts Nådigaste Skrifvelse under d. 2 Jan. nästl. herrar Cons:ii Ledamöter at i dag låta upläsa och sedan til protokollet ingifva sina underdåniga Betänkanden öfver Assessorens, wälborne Herr Swedenborgs Theologiska Lärosatser, med det mera.

¹ När Torén den $25\frac{1}{2}$ undanbad sig uppdraget i anseende till trägna embetsysslor, uppdrog s. d. konsistorium fullmäktigskapet åt Rector Scholæ Cathedr. Mgr Bengt Öhrvall.

Och som Lectorn Herr Mag. Gothenius ännu icke war kommen, men genom Pedellen gifwit tilkänna det han om någon stund skulle infinna sig, samt Kongl. Hof Predikanten och Lectorn Herr Mag. Wallenstråle andragit det han med sitt betänkande ännu icke hunnit blifwa färdig i anseende dertil, at han icke enligt sitt förbehåll förl. Onsdag, sedermera fått del af handlingarne, men likwäl lofwat at dermed wara i så god tid färdig, at expeditionen på nästk. Lördag ej allenast icke skal studsas, utan äfwen låta sit betänkande desförinnan til herrar Cónsistorialernes genomläsande circuleras; altså började nu

Lectorn Herr D:r Rosén at upläsa sit i målet quæstionis författade underdåniga Betänkande, som efter uppläsandet ingafs, at til Kongl. Maj:t i underdånighet wara de öfrige herrarnes följaktligt; härefter upplästes Lectorns och Prostens Herr Mag:r *Kullins*, som likaledes inlemnades; hvarpå Lectorn Herr D:r *Beyer* först inlemnade följande till protokollet:

»Såsom efter Consistorii den 7 dennes enhälligt fattade beslut detta är ett synnerligt tillfälle genom alrahögsta försyn och Styrelse at, inför vår Gud och Hans församling i himmelen och på jorden aflägga en trogen bekännelse; altså drager jag icke vidare betänkande at, uppå Hans Kongl. Maj:ts allernådigsta Befalning, uti hög skrifwelse af d. 2 Jan. sistl. till Consistorium, uttryckligen och offentligen i underdånighet förklara om Assessor Swedenborgs Lärosatser, det jag, för min ringa del, efter mig mögeligast owäldigt forskande, funnit dem ej annat än i allo måtto tätt öfwerensstämmande med Guds alraheligaste ord. Dock som slikt yttrande fordrar omständelighet och det äfwen har en ganska nära förbindelse med den mig i Nåder anbefalda särskilda förklaring, så har jag uti denna samma, som här nu inlemnas at til Hans Kongl. Maj:t i underdånighet upsändas, utbedt mig allerunderdånigst, at sådant omständeligt betänkande tillika få undersåteligen andraga. Hvad alla de öfriga uti höga kongl. Brefwet Nådigt äskade utlåtelse angår, så hafwer jag uti dem föga någon gemensam del med Consistorio: hwarföre jag trodt deras ämnen til min enskilda underdåniga förklaring rätteligen höra.»

Härpå upläste Herr Doctorn sin egen och särskilda underdåniga förklaring, hwilken sedan inlemnades, att wid de öfriga handlingarne fogas.

Lectorn Herr Mag:r *Gothenius*, som nu redan inkommit, upläste häruppå sit betänkande; sedan Lectorn Herr Doctor *Roempe* sitt. Likaledes Pastorn Herr Mag:r *Hempe* sit. Och emedan detta war på Tyska språket författadt, begärte Herr Pastorn at följande måtte i anseende härtill intagas i protokollet:

»Då jag författat mit betänkande på Tyska språket, emedan det föll mig omögeligt att så uttrycka mina tankar på det Swenska, som jag gerna wille, aldenstund jag såsom infödd tysk Swenska Språket ej kan wara så mäktig, som en Svensk född, så hoppas jag, at Hans Kongl. Maj:t i Näder lærer anse mit Betänkande, hwarföre jag ock anholler at Consistorium wille låta denna min ursäkt uti underdåniga brefwet til Kongl. Maj:t inslyta.»

Ändtligen uplästes DomProstens Herr Doctor *Ekeboms* underdåniga Betänkande, som til de öfrige äfven fogades.

Sedan beslöts at såsom VoteringsProtokoll til Kongl. Maj:t i underdånighet upsända alla de nu uplästa särskilda Betänkanden. Och som pluraliteten af de samma ogilla hela Swedenborgska lärosystemet in Theologicis, såsom stridande mot Guds uppenbarade Ord och våra heligt beswurna Symboliska böcker, samt »Nya Försöken» och de så kallade »Dictata», emedan de förra i det mästa och de senare helt och hollet från Swedenborgska skrifter härflutit, altså kommer Consistorii generella underdåniga Betänkande at i anledning häraf upsättas och formeras.

Vidare, och emedan Hans Kongl. Maj:t äfven infordat Consistorii underdåniga berättelse om hvad mått Consistorium mot Swedenborgska lärosatsernas utspridande, då de blifwit för irriga ansedde, tagit, samt hwarföre Hans Kongl. Maj:t icke straxt i början fådt underdånig berättelse härom; så kommer äfven i det generella underdåniga betänkandet at anföras, at så snart Consistorium, i anledning af hwad prosten och kyrkoherden Mag:r Peter Aurelius på Prestemötet wid slutet af år 1768, angående Swedenborgs lärosatser anmält, samt prosten Mag:r And. Kollinius, genom til Consistorium ingifwet Memorial kort derefter widare i samma ämne yrkat (Vid:r de tryckta Prot. från pag. 1—5) förnummit, at Assessor Swedenborgs skrifter i Stiftet gjort någon uppmärksamhet, så togs af Consistorio i början af förl. år detta mål under öfverläggning. Och emedan Swedenborgska lärobyggnaden war

då för de flesta Cons:ii ledamöter så okänd at ej flere än 3:ne af dem voro i stånd at positivt ytra sig deröfwer (Vid. pag. 5—18 tr. Prot.), fant Consistorium då tils vidare nödigt at genom circular endast gifwa Presterskapet den åtvarning, at om något af Assessor Swedenborgs Theologiska arbeten skulle någon förekomma, det då med all möjelig warsamhet handteras. Och som Consistorium sedermera icke förmärkt, det Swedenborgianismen på något annat ställe i stiftet gjort så mycken oro som här i staden, och ingen af Presterskapet derom, sedan den tiden något i Consistorio anmält, så har ock Consistorium ej heller hållit för rådeligt at härutinnan widtaga något annat steg eller mått, emedan sådant kunnat gifwa anledning til mera upmärksamhet och lystrande hos den enfaldigare hopen.

Widare och beträffande det, hwarföre Consistorium ej genast i början härom med underdånig berättelse till kongl. Maj:t inkommit, så wore wäl en och annan af Consistorii ledamöter af den tanken at sådant borde ske. Men emedan, som ofvan berördt är de fleste Consistorii ledamöter då icke kände Swedenborgs skrifter, eller hade sig hans lärosatser så bekante, at de deröfwer wågade inför kongl. Maj:t afgifwa underdånigt och uttryckeligt utlåtande, och Riksdagen då war för handen, så fant Consistorium säkrast at genom sin Biskop anmäla hela målet för Högwördiga Presteståndet, under förmodan och anhollan, at bemälte Stånd dermed wille taga sådana steg och mått, som wederborde.

Sluteligen skall i underdånighet tillkännagifwas, att hvad kongl. maj:t i Nådiga skrifvelsen af d. 2 Jan. nästl. behagat Consistorium anbefalla, såsom att waka öfwer det, som i Theologiska ämnen anmäles till tryckning, at warna presterskapet i Stiftet det de icke låta sig förleda af willosatser, utan i denna omständigheten waka öfwer sig och sina åhörare, samt at Biskopen, eller uti hans frånwaro, des Vicarius, tidt och ofta underrättar sig huru Theologien både publice och privatim vid Gymnasium och Scholan läras, dels är dels skal af Consistorio med underdånigste lydnad och ömaste nit efterkommas.

Hwad af Protocollen in Causa Swedenborgiana hittills utkommet af Trycket, samt alla hvilka sedermera till följe af högstberördt kongl. Bref kommit att hollas, komma detta underdåniga

Betänkande at åtfölja. Likaledes et inbundet Exemplar af Nya Försöken, som Lectorn, Herr D:r Beyer til slikt bruk gifwit och inlemnad.

Den 17 Febr. 1770 kl. 11 f. m. sammanträdde Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, kongl. Hofpredikanten lektor Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 1. Till följe af beslut i sista konsistorium, blifva nu, i samtelige Herrar konsistorialernas närvaro, alla de förliden Onsdags exhiberade underdåniga betänkanden, tillika med kongl. Hofpredikantens och lektorns, Herr Mag. Wallenstråles, hvilket i går till genomläsande cirkulerat och nu exhiberades, inlagde och förseglade, att med de öfrige hit hörande handlingarne till kongl. maj:t med denne dagens post i underdånighet uppsändas.

Den 21 Febr. 1770 kl. half 11 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Lektor Wallenstråle och Lektor Gothenius.

Herr D:r Roempke var hindrad af embetsförrättningar på sitt prebende pastorat.

Pastorn Herr Mag. Hempe hade skrifveligen låtit anmäla, att han nu någon tid nödsakas att från konsistorii sessioner vara frånvarande, emedan det faller honom omöjligt att på denna osunda årstiden gå vägen till konsistorium; dock hoppas Herr mag. och pastorn att så snart väderleken ändrar sig, och Gud unnar honom lif och helsa, åter i konsistorium sig infinna.

§ 16. Till följe af Herr Assessor Aurells begäran genom inlaga under den 24 Jan. nästl. att få del af alt hvad från högre ort kunde komma Consistorio til Communication rörande Swedenborgianismen, för at sådant til trycket befordra, anförde nu herrar Consistoriales Lector Gothenius, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle, Prosten Kullin och Herr Domprosten Doctor Ekehom det de finna ingenting hindra, med mindre Kongl. Maj:ts Nådiga Bref härom till Consistorium under d. 2 Jan. nästl. må extraderas til en början; men hvad de öfrige i Nåder Communicerade handlingar i detta ämne vidkommer, så vilja wälbemälte herrar derom en annan gång utlåta sig.

I följe häraf, jämnfördt med hvad herrar Lectorerne D:r Beyer och D:r Rosén den 7 hujus sig till Protocolls härom utlåtit, kommer altså högstberörde kongl. Bref at til Herr Assessor Aurell extraderas.

Den 28 Febr. 1770 kl. 11 f. m. hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, och Lektor Gothenius.

Kongl. Hofpredikanten lektor Wallenstråle hade låtit anmäla förfall af en oförmodelig resa.

§ 13. Berättade lektorn, Herr D:r Rosén att han den 23 hujus varit, såsom tillförordnad konsistorii fullmäktig, i Lofl. kämnersrätten tillstädes och afhört dess utslag uppå den af lektorn, Herr D:r Beyer gjorda exceptio fori, rörande domstolens behörighet att undersöka huruvida Herr D:r Beyer varit behörig censor af det tryckta Svedenborgska brefvet eller icke m. m., samt att Lofl. kämnersrätten, hvad samma censur angår och hvad deraf beror, förklarar sig för obehörig domstol, men ansett sig för behörig att undersöka om, hvilken som samma bref till trycket befordrat.

Den 7 Mars 1770 kl. 10 f. m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præcidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten lektor Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 22. Som Herr Doktern och Domprosten Ekebom ännu icke, i anseende till felande underskrifter, kunnat affärda det på Hans kongl. majts nådigsta befallning i hög skrifvelse under d. 2

Jan. nästl. uppsatta varningsbrevet till domprosteriets kontrakter, angående den rörelse, som den så kallade Svedenborgianismen här i stiftet förorsakat, så underställde Herr Doktorn och Domprosten om ej H. Herr Doktorn och Domprosten (bör vara biskopen) skulle täckas att medelst sin underskrift befordra expeditionen af detta bref.

H. Herr Doktorn och biskopen förklarade sig härtill villig, men emedan H. Herr D:rn och biskopen tillika fick höra att, vid justeringen af detta bref varit olika meningar i konsistorio om brevets enlighet med afsikten af Hans kongl. maj:t derom aflättna höga skrifvelse samt justerad protokoll, så förbehöll sig H. Herr D:rn och biskopen att först få genomläsa de hit hörande handlingar.

---

§ 23. Berättade Notarien at Herr Assessor Aurell begärt att få utlösa afskrift af det med Consistorio nådigst communicate högwälborne herr Justit. Cancellarens och Riddarens Rosirs underdåniga Memorial, rörande Swedenborgianismen m. m., hwilket Memorial herr Assessorn, genom skriftlig inlaga til Consistorium under d. 24 Jan. nästl. begärt, men Notarien ännu icke kunnat lemna i anseende dertill, att Consistorium sig hittills icke utlätit, om afskrift af detta Memorial får utlemnas eller icke.

I anledning här af anförde herrar Consistoriales Lectorn Mag:r Gothenius, Kongl. Hofpredikanten Lector Wallenstråle, Lectorn Herr Prosten Mag:r Kullin, herr D:rn och Domprosten Ekebom samt H. Herr Doctorn och Biskopen, det de icke finna någon betänkelighet wid at ju Memorialet må extraderas. Men herrar Lectorerne D:r Rosén och Beyer reserverade sig till sine utlåtanden häröfwer i protocollet under d. 7 Febr. nästl. hvar med äfwen Lectorn Herr D:or Roempke sig förenade.

Res. I fölge af pluralitetens mening kommer altså berörde Memorial at wederbörligen extraderas.

Den 10 Mars 1770 kl. $\frac{1}{2}$ 11 f. m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 5. Anförde H. Herr Doctorn och *Biskopen*, huru han, med stöd af Kongl. Maj:ts til Consistorium ankomna Nådigste Bref, under d. 2 Jan. nästl. angående den rörelse, som Swedenborgianismen här i stiftet förorsakat, samt den wård som Biskopen i anseende dertil befallas hafwa om Scholæverket, funnit sig föranlåten at i dag upkalla samtel. Scholæbetjenterne wid Stadens Trivialschola, för at i denna omständighet göra dem nödiga erindringar; men at han derförinnan wille hafwa dem af herrar Lectorerne, som bestrida de Theologiska Lectionerne på det ömaste förmante och erindrade, at i sina föreläsningar icke öfwer gifwa, utan på det nogaste följa jemte det Guds hel. Ord och wåre Symboliske Böcker aktas och hollas för endast rättesnöret til all utläggning och förklaring. Och på det herr D:orn och Biskopen må så wäl sjelf kunna härom öfwer tygas som ock, i fall så omträngas skulle, äfwen öfwer tyga andra, anmodade Herr D:orn och Biskopen herrar Lectorerne D:r Beyer och Mag. Gothenius, hwilka de Theologiska Lectionerna nu för tiden bestrida, at uti dictatis korteligen författa det hufvudsakligaste af det, som i hwarje föreläsning före hafwes, samt äfwen så laga, att Gymnasisterna må kunna dessa dictata i pennan fatta, så att Herr Doctorn och Biskopen må hädanefter kunna, när som helst behagas, dessa dictata antingen genom Docens eller någon af Discentes infordra.

Lectorn Herr Doctor *Beyer* swarade härpå, att det i denna delen faller honom så mycket lättare at fullgöra Herr Doktors och Biskopens åstundan, som han til sin Lections förwaltande icke går så oberedd, at han ju förut i pennan fattat det hufvudsakligaste, som i föreläsningen kommer att föredragas.

Lektorn Herr Mag:r *Gothenius* androg, at han wäl hittills icke uti Dictatis författat hwad han Gymnasiungdomen föredragit, emedan han ansedt det för så mycket mindre nödigt, som han

uti sina föreläsningar följt och förklarar Benzeli Repetitio; men lofwade ej des mindre att hädanefters ställa sig sådant till efter rättelse.

Härupå förekallades samt. Scholæbetjenterna och undfingo af H. Herr Doctorn och Biskopen bewekeliga och ömma förmaningar, at i anseende til närwarande omständigheter, som ej annat kunna än wara dem bekanta, noga waka öfwer sig och sina lärningar, samt derom wara högst sorgfälliga, at desse i salighetsläran så underwisas, som med Guds hel. ord, sådant som det i våra symboliska böcker förklaras, är öfwerensstämmande, hwarjemte de af Herrar Docentes, som underwisa ungdomen i 4:ta och 3:a Classe, tilsades så läsa Theologien, at de altid lemna Discipularne tilfälle at annotera och uptekna det hufwudsakligaste af Lektionen, hwilket Herr Doctorn och Biskopen befalte äfwen måtte i akt tagas när och så ofta Capitel-förklaring sker.

Rector Scholæ Herr Mag:r *Öhrwall* försäkrade, å samt. Docenternes wägnar, det de icke skola underlåta at efter yttersta mögelighet, enligt Kongl. Scholæ-Ordningen söka att fullgöra sina skyldigheter, hwarpå de afträdde.

Den *14 Mars 1770*, kl. 10 f. m. hölls konsistorium; närwarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

H. Herr Doctorn och Biskopen hade genom Kongl. Hofpredikanten, Herr lektor Wallenstråle låtit anmäla förfall af opasslighet.

Herr D:r Roempke var hindrad af embetsförrättningar.

§ 5. Prostens Herr *Carl G. Lignells* skrifwelse af den 5 hujus, deruti han i anledning af Consistorii ämbetsmemorial under d.

24 Jan. sisl., berättar att hwarken Swedenborgska eller andra wilfarande Lärosatser förorsakat någon irring bland Laholms kontrakts åhörare, utan att Swedenborgianismen är hos dem, undantagandes till blotta namnet, okänd.

Ad notitiam.

---

§ 8. Lät Lectorn Herr Doctor *Beyer* flyta till Protocolls:

»Mån om Gymnasiungdomens sanna bästa i den del på mig ankomma kan, föranlåtes jag anmäla huruledes i går då jag hölt Exegetisk Lection emellan kl. 10 och 11 öfwer de orden i 1 Joh, 2: 18.

»et owäsende existerade hela timmen igenom, hwars like aldrig händt under någon min föreläsning, så länge jag här varit, och det medelst stampande, som, då jag en gång påminte at de wille wara måttelige, än mera tiltog, et ohyggeligt stönande och tju-tande, understundom at ej förtiga et hiskeligt skrik och buller då jag war i upträdandet i Gymnasio, och sammaledes då jag war på trapporna att gå bort. Mästa owäsendet existerade då i synnerhet när jag läste öfwer detta momentum: Hinc quoque anti Christus est, qui non colit solum Dominum prooti se in verbo agnoscendum ex amore prosequendum dicitavit proindeque nec genuinam doctrinam amplectitur, nec veram urget religionem, sed depravatam et adulteratam. Äfven ock wid detta momentum: Cum Jesum Christum ut hominem animo renuunt nominare universi cui omni potestas eit in coelis et in terris, pronum est judicatu num homines eccleciæ cum illo an contra illum sint.

Detta anföres med vördsamt hemställande, hwad bot skulle mot sådan hos ungdomen öfverhandtagande sjelfswåldig gudlöshet rådås. Jag förgat nämna at bullret war så starkt hela den timma, så at de beskedelige, stadige och hogade för saken knapt kunde förnimma och annotera hälften af det jag föreläste, ehuru jag brukade nog stark röst.»

Res. Detta mål refereras til Högwördige Herr Doctorn och Biskopen.

Den 21 Mars 1770, kl. 10 f. m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lektor Gothenius.

§ 11. Lofl. kämnersrättens härstädes skrifvelse af d. 16 dennes med berättelse, huruledes rector Scholæ Herr mag. Öhrvall, som blifvit utsedd till konsistorii fullmäktig att bevista den undersökning, som vid Lofl. kämnersrätten förehafves, angående den som här i staden befordrat till trycket Herr Assessor Svedenborgs bref af d. 30 Okt. 1769, den 16 dennes uteblifvit och kämnersrätten derigenom uti denna angelägna undersöknings fortsättande blifvit nödsakat att det till följande kämnersdag uppskjuta, till följe hvaraf Lofl. kämnersrätten finner sig föranlåten konsistorium anmoda att föranstalta det igenom vederbörande konsistorii fullmäktiges uteblifvande kämnersrätten ej oftare må uti ett så angeläget mål hindras.

I anledning häraf berättade Notarien, att han på H. Herr Doktors och Biskopens befallning genast, och så snart föregående Lofl. kämnersrättens skrifvelse inlupit, deraf lemnat rektorn Herr Mag. Öhrvall del, som då för notarien berättat att han den 16 hujus varit så opasslig, att det varit honom omöjligt den dagen vid kämnersrätten inställa sig, men att han följande kämnersrättsdagen, eller såsom förliden gårdag, skulle helt visst vara tillstädes, hvilket ock lektorn Herr D:r Beyer, nu närvarande, intygade hafva skett.

§ 24. Sedan H. Herr Doktorn och Biskopen nu mera genomläsit protokollerna och handlingarne rörande det, till underdånigst följe af Kongl. Skrifvelsen d. 2 Jan. sistl., af konsistorium beslutade embetsmemorialet med varning till stiftets presterskap, i anseende till den rörelse som Svedenborgianismen kan hafva

försakat, förklarade Herr Doktorn och Biskopen det han nu icke finner något betänkande vid att med sin underskrift befordra expeditionen af det honom d. 7 dennes förelagda embetsmemorialet till domprosteriets kontrakter; hvarföre ock detta memorial nu af H. Herr Doktorn och Biskopen underskrefs.

§ 26. I anledning deraf att pastorn öfver Laholms kontrakt, Herr *Carl G. Lignell*, med stöd af konsistorii embetsmemorial, under den 17 Jan. sistl. med berättelse till konsistorium inkommit, rörande den uppmärksamhet som den så kallade Svedenborgianismen antingen kan eller icke kan hafva gjort i hans kontrakt (cfr. Protok. d. 14 hujus § 5), begärde H. Herr Doktorn och Biskopen det de öfrige Herrar prostarne måtte i näst utgående embetsmemorial anmodas, att med slika berättelser för sina kontrakter inkomma, hvilket bifölls och således kommer att ske.

Den 28 Mars 1770, kl. 10 f. m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Lektor Wallenstråle och Lektor Gothenius.

§ 15. Inkom efter anmälan contorsskrifwaren *Zach. Aurell* och inlemnade följande skrift från sin bror Herr Assessor And. Joh. Aurell, och afträdde.

»S. T.

I fall de dictata och föreläsningar, som Herr Lektorn Doctor Beyer skal för någre Gymnasister nu wid aftonstunderne holla, och hwilka förmodeligen kommit eller komma lära til H. Herr Doctorns och Biskopens kundskap, skulle befinnas wara af renare inneholl än de, som förut här in quæstione warit, och således kunna få tryckas, anhåller jag at af Herr Doctorn utbekomma dessa hans dictata, til at derå behörig censur vinna samt til trycket befordra; hwarjemte jag äfwen utbeder mig at Notarien må undfå befallning mig nu ofördröjeligen tillefwerera de särskilda förklaringar och betänkanden, som uppå Hans Kongl. Maj:ts Nådigste Befalning härifrån afgifne blifwit in caussa Swedenborgo-Beyeriana.»

And. Joh. Aurell.»

I anledning af de uti föregående Herr Assessor Aurells skrift utbegärde Herr Doctor Beyers dictata och föreläsningar, dem han skal för någre Gymnasister nu wid aftonstunderne holla, och hwilka förmodeligen kommit eller komma lära till Ephori kundskap, lemnade Herr Doctorn och *Biskopen* följande til protocollet:

»Hwad lectionerne för Gymnasiungdomen angår, så lærer hos Consistorium ännu wara uti friskt minne, huru jag från mit första anträde til detta Biskopsämbetet, oförtrutet och högstsorgfälligt sedt derhän, at ej allenast de publique, utan äfwen de private föreläsningarne måtte hwarje termin ordenteligen blifva holne. Detta Consistorii Protocoller kunna witna, också Docentes som Discentes intyga, att jag flera gånger uti hela coetus Gymnastici närwaro mig ytrat, huru de publique Lectionerne ej wore tilräckelige, utan at åtminstone 2:ne private i Terminen af Herrar Lectorerne måste hollas. Då herrar Lectorerne klagat, at Ungdomen wägrat som oftast at dem för denna deras möda betala, hafwer jag fogat den anstalt, at betalningen för de private Lectionerne wid Stipendij utdelningen riktigt utfallit. Tilfölje af denna min gjorda förfatning, hade jag wäntat at äfwen de private lectionerne efter min hemkomst från senare Riksdag skolat wara uti sin fulla gång, men måste dock förnimma, at ingen sådan ändå war begynt. I anledning häraf gaf jag å embetes wägnar den befallning at 2:ne

af Gymnasii Docenter skulle denna terminen uti Latiniteten och grekiskan läsa privatim, och utnämnde härtill Herr Lektorn Mag:r Gothenius samt vice Lectorn och Gymn. Adjunkten Mag:r Grimberg. Dessa äro de privata lektioner, som jag såsom Ephorus Gymnasii känner, men inga andra »

Häruppå tilsporde H. Herr D:orn och Biskopen Herr Lectorn Doctor Beyer, hwad det då wäl wore för aftonföreläsningar dem Herr Lectorn och Doctorn, enligt Herr Assessor Aurells i dag inlagde skrift, för någre Gymnasister börjat at holla? H. Herr Doctorn och Biskopen förmodade, det herr Doctor Beyer ej kunde wara obekant, huru H. Herr Doctorn och Biskopen så wäl enligt Scholæordningen som Kongl. Maj:ts ankomne Nådigste skrifwelse af d. 2 Jan. sistl. ålåge at hafwa öfwerinseendet öfwer allt hwad Lection för Gymnasii ungdomen kan kallas och är. Herr Lectorn wiste äfwen wäl huru Herr Doctorn och Biskopen, efter des hemkomst från Riksdagen, gjort den förfatning, at de, som på Gymnasio docera in Theologicis, måtte det göra dictando, på det, när deras dictata af Ephorus påkallas, de af honom sedermera kunna wederbörligen öfwersedde warda. I stöd af alt detta påstod H. Herr Doctorn och Biskopen, at Lectorn Doctor Beyer måtte owägeligen och genast til honom lemna äfwen de Dictata, som, efter Herr Assessor Aurells påstående, skolat nu wid aftonstunderne blifwit holne.

Herr Doctor *Beyer* swarade at han är aldeles för egen del okunnig om några aftonstunds lectioner, såsom han denna tiden icke eller holler något Collegium privatum; försäkrande äfwen wördsamt at enär och sådant skulle af honom ske ingalunda fördölja hwad han läser, utan wid påfordran offentligen det samma skrifwet framlägga. För öfrigt kunde Herr Doctorn ej nog samt förundra sig öfwer en så bestälsam ilwilja, som härutinnan förspörjes i det man icke kan ha nog af de hittils werkelige data af hwad han läsit och hört, dem han så öpenhjärtigt underdånigst inför höga öfwerheten och oförbehallet för hwarje man widkänt och ådaga lagt; utan ock de uppenbaraste osanningar äfwen skola hopsmidas til at åsamka honom swarta mistankar i hänsende til privata sammankomster, hwarföre Herr Doctor lemna til Christeligt betänkande, om ej härutinnan påtageligen wisas, huru en upriktig oskuld wil med all flit tryckas och förtrampas.

Herr Doktern och Domprosten *Ekebon* otilfrågad anförde härwid, at han icke kan neka det han äfwen hört ryktet säga at herr Doctor Beyer skulle om aftnarne imellan kl. 7 och 8 holla privata föreläsningar för 4 til 5 Gymnasister samt några köpmansbetjenter.

Herr Doctor *Beyer* swarade at sådant rykte genom Herr Doctors och Domprostens mund är och förblifwer osanning, samt mot 8:de Guds bud et falskt witnessbörd.

Herr Doctorn och *Domprosten* swarade at hans ord icke innebära witnessbörd i sjelfwa saken, men at Herr Doctor Beyers utlåtelse bär ojäfwigt witnessbörd om dess fredsamma sinnelag och mycket åberopade menniskokärlek.

H. Herr Doctorn och Biskopen citerade hvad han förut anført, och förbehöll sig det inga private Theologiska Föreläsningar må utom hans wetskap hollas.

Häruppå företogs frågan, huruwida de af Herr Assessor Aurell twifwelsutan i afsikt på offentel. tryck utbegärte särskilde Förklaringar och Betänkanden, som på Hans Kongl. Maj:ts Nådigsta Befalning härifrån in Causa Swedenborgiana afgifna blifwit, måga extraderas?

H. Herr Doctorn och *Biskopen* förklarade härwid genast, at han för sin del anser utlemmandet af dessa Förklaringar och Betänkanden till offenteligt tryck för så mycket mera betänkeligt, som Herr Assessor Aurells mening förmodeligen är, at få samtliga Förklaringarne och Betänkanden in Causa Swedenborgiana extraderade in extenso. Men nu gynna någre af dem icke otydeligen Swedenborgska läran. Härtil kommer ock Kongl. Maj:ts Nådigste skrifwelse under d. 2 Jan. nästl. som anbefalt Consistorium hafwa ett wakande öga, det ej något som mot vår rena lära befinnes stridigt, må från trycket utkomma. I stöd och fölge af detta alt, ansåg H. Herr Doctorn och Biskopen för både säkrast och tilbörigast det Consistorium til mistags undwikande i denna Casu, sig hos Kongl. Maj:t i underdånighet förfrågar.

Herr Doktern och Domprosten *Ekebon* anförde, det han med H. Herr Doctorn och Biskopen är af lika tanke, hwad de Betänkanden och förklaringar angår, som gynna Swedenborgianismen, Men hölt före at de öfrige, som gå ut på den sammans wederläg-

gande och förkastande, kunna, med stöd af Kongl. Tryckfrihetsförordningen, genast utlemnas.

Derföre, som det bland herrar Ledamöterne förmärktes skiljaktighet i meningarne, altså skreds til omröstning.

Lektorn Herr *Mag:r Gothenius* anförde, det han för sin del finner, at samtliga Betänkanden böra utlemnas, dock med den åtskilnad, at wid dem som gynna eller försvara Swedenborgianismen fogas wederläggningar; förmenande Herr Lektorn at Hans Kongl. Maj:ts Nådigste afsigt så med Tryckfrihetsförordningens 6 §, som med höga skrifwelsen af d. 2 Jan. nästl. på sådant sätt i underdånighet bäst winnes.

Kongl. Hofpredikanten Herr Lector *Wallenstråle* förklarade sig wara af den meningen, at man i anseende til de af H. Herr Doctorn och Biskopen anförde skäl och omständigheter, bör gå med underdånig förfrågan till Kongl. Maj:t.

Herr Doctor *Rosén*: Jag har wäl förut warit af den tankan, at Herr Assessor Aurell borde hos Kongl. Maj:t i underdånighet sjelf utbegära Consistorii betänkanden, rörande Swedenborgianismen, dock erindrar jag nu wördsamst at om pluraliteten i Consistorio skulle bewilja meranämnde Assessor Aurell extradition af samma betänkanden, måste twifwelsutan, til fölge af Kongl. Förordningen om Skrif- och Tryckfrihet, både herr Doctor Beyers och mit medfölga, hwilket jag ock i kraft af grundlag påstår.

Herr Prosten *Kullin*: Hwad betänkanden å ömse sidor in Causa Swedenborgiana beträffar, finner jag dem wara af den beskaffenhet, at, i kraft af Hans Kongl. Maj:ts höga skrifwelse, jag, för min del, ej wågar samtycka til deras utgifwande på Trycket, utan underdånigt hemställande til Kongl. Maj:t, helst saken angår et Religionsmål.

Herr Doctor *Beyer*: Min tanke är aldeles at Herr Assessor Aurell skulle sjelf utbegära Betänkanden i Kongl. RådCammaren, och för öfrigt hwad skilnad angår imellan dessa betänkanden, som wil göras i anseende til Tryck, är jag med Herr Doctor Rosén af lika mening uppå lika grund, så mycket mer, som höga kongl. afsigten med förund frihet af Rättens Protocollers och Acters tryckande tydeligen är, at almenheten måtte kunna döma om mål och ärender, som der förekomma. Nu är den almännaste erkända

doms och billighets regla denna: *audiatur et altera pars*, och skulle oförgripeligen i mit tycke uppenbar orättwis ensidighet då kunna sägas ha blifwit å daga lagd, när allenast kärandes grunder skulle få kännas och urskiljas, men icke swarandes.

Herr Doctor *Roempke* hölt före at Consistorium gör säkrast, om det i detta mål i underdånighet förfrågar sig hos Kongl. Maj:t.

Herr Doctorn och Domprosten *Ekebon* refererade sig till sin redan anförde mening.

H. Herr Doctorn och Biskopen likaledes til sin.

Efter någon närmare öfwerläggning stannade likwäl Consistorium gemensamt i det slut, at hwila wid Herr Doctorns och Biskopens mening.

Res. I fölge här af afgår bref till Kongl. Maj:t med underdånig förfrågan, om de af Herr Assessor Aurell utbegärte Förklaringar och Betänkanden in Causa Swedenborgiana måga utan åtskilnad af Consistorio utlemnas.

Tillika beslöts at Protocollet härom blifwer det underdåniga förfrågningsbrefwet följaktigt.

§ 16. Inlemnade H. Herr Doctorn och Biskopen, att till konsistorii handlingar fogas, afskrift af det underdåniga betänkande som H. Herr Doctorn och Biskopen för egen del in caussa Swedenborgiana med förliden lördags post, som var den 24 dennes, till Kongl. Maj:t i underdånighet uppsändt.

Sedan denna afskrift nu blifwit uppläsen, lades den till de öfriga handlingarne i målet.

Den 2 *Maj* 1770 hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar Konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 16. Upläste H. Herr Doctorn och *Biskopen* några anmärkningar som H. Herr D:orn och Biskopen gjort öfwer den af Gymnasisten *Svenberg* förliden Lördag holna, men af Lectorn Herr Doctor Beyer förut censurerade predikan, hwilken H. Herr D:orn och Biskopen funnit sig föränlåten at bemälte Gymnasist genast affordra, samt tillika förbjuda honom att, som tilltänkt war, holla henne i Lundby och Tufwe kyrkor.

Herr Doctor *Beyer* anförde, det han hoppas honom beviljas del af dessa H. Herr Doktors och Biskopens anmärkningar då Herr Doctorn wil, enligt Guds heliga ord, sig deröfwer nöjaktigt förklara.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* swarade, det han ännu ej hunnit at gå hela predikan med sin granskning igenom, och att dessa anmärkningar woro således en början allenast af det Herr Doctorn och Biskopen hade att påminna, dock på ytterligare begäran lemnade Herr Doctorn och Biskopen dem genast Herr Doctor Beyer till Communication, tillika med så det censurerade som renskrifna Exemplaret af sjelfwa predikan, hvilka förut exhiberades.

Vid justeringen berättade Herr Doctor *Beyer* det Högw. Herr Doctorn och Biskopen om Fredagen derpå lät genom sitt bod detta alltsammans af honom återfordra.

Och H. Herr Doctorn och *Biskopen* erindrade wid justeringen deremot, at hwarken de redan ingifne anmärkningar, dem Herr Doctorn tyckes länge nog haft til Communication, eller de, hwilka han i dag ärnar i Consistorio upläsa så wäl öfwer nämnde predikan, som en D:or Beyers Lection i Gymnasio, behöfwa med Doctor Beyer communiceras, utan skola de m. m. till Kongl. Maj:t i underdånighet blifwa upsända.

Herr Doctor *Beyer* utlät sig oförgripeligen, at såsom H. Herr Doctorn och Biskopen längesedan honom ålagt at skrifteligen författa sina föreläsningar, så hade han ock denna föreläsningen i pennan uptagit, och som Fredags Lectionen, hwilken här menas, uptog hans studium dagen förut, så hade han ej haft tid och tillfälle, så wäl derföre som för andra tillstötande omständigheter at bese och öfwerwäga H. Herr Doctorns och Biskopens anmärkningar, innan de på samma dags eftermiddag blefwo återfordrade.

Härefter berättade Rector Gymnasii Herr Prosten *Kullin*, det flere Gymnasister ärna i terminen predika på Gymnasio, hwarför Herr Prosten, tillika med Herr Domprosten Doctor Ekebon, hemställte, huru med censuren af deras predikningar skal förhollas.

Herr Doctor *Beyer*, såsom den der nu förrättade prim. Theol. Lectorns syssla, förbehölt sig, at enligt Kongl. Scholæordningen corrigera predikningarne.

Herr Doctorn och Domprosten erindrade, at när Kongl. Scholæordningen stadgar, det primus Theologus skal corrigera Gymnasisternas predikningar, så supponeras at han är renlärig.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* utlät sig det han finner tjenligast, at man tills vidare inställer Gymnasisternas predikande.

Widare erindrade Herr Doctorn och *Domprosten*, under åberopande af Kongl. Brefwet d. 2 Maj 1751, angående Herrhutiska secten, at de Gymnasister, som ärna resa till Academien, måtte förut alfwarligen examineras, om de af Swedenborgianismen äro intagne, då och Herr Doctorn och Domprosten förbehölt sig att få examinera med.

Herr Doctor *Beyer* berättade härwid, at förledet år, då han war Rector, hölts apart examen med abituri.

Och H. Herr Doctorn och *Biskopen* yttrade sig ej allenast det han länge påtänkt denna sak, huru de som til Academien skola demitteras, böra utom examen anniversarum, jämväl a part förhöras, utan, som H. Herr Biskopen finner, at detta under des wistande dels wid Riksdagen, dels på Visitationer ej altid blifwit i akt tagit, så tilsade han fördenskull nu samtelige Herrar Lec-

tores, at de hädanefter alltid ställa sig Kongl. Scholæ-Ordningens 12 Cap. 11 § til underdånig efterrättelse härutinnan, wiljandes Biskopen derwid wara tillstädes och den omnämde Examen in Theologicis förrätta.

Den 5 Maj 1770, kl. 5 e. m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 1. Berättade H. Herr Doctorn och *Biskopen* at Hans Kongl. Maj:ts med posten i dag kl. 10 f. m. ankomna Nådiga Bref angående Svedenborgianismen föränlätit honom at i dag sammankalla Consistorium, som ej förr kunde beqvämigen ske, emedan D:r Roempke, såsom ute på sit prebende wistande, på beskickning ej förr kunde hinna inkomma.

Nu, och sedan Herrar Doctorerna Beyer och Rosén blifvit erinrade at från sine säten emedlertid upstå, blef samma Kongl. Maj:ts Nådiga Bref, dateradt d. 26 nästl. April uppläst, hvaruti Hans Kongl. Majt. i Nåder sig utlåter, det Hans Kongl. Majt. tagit, så wäl hwad Thes Justitie Cancellers Memorialer, som detta Consistorii afgifna underdåniga utlåtande och särskildta Betänkanden, angående den af Assessoren Swedenborgs Theologiska skrifter upkomne så kallade Swedenborgianismen, inneholla, i sorgfälligt och ömt öfwerwägande. Och ehuru i Swedenborgs Theologiska arbeten förekommer åtskilligt, som särskildt öfwerwägadt kunde anses wara tolerabelt och ej mot wår rena lära stridande, dock aldenstund dessa i mörka och mystiska ordasätt

författade skrifter, tagne uti sammanhang och et system, ögonskenligen finnas inneholla sådane lärosatser, som uppenbarligen rubba i de ömmaste delar vår Evangeliska Församlings på Guds ord och Symboliska Böckren grundade Trosbekännelse: Förden-skull har Hans Kongl. Majt., i anseende härtill och i kraft af Regeringsform, Konungaförsäkran och flere stadgar för nödigt pröfwat, at desse i Swedenborgs skrifter innefattade meningar och så beskaffade Theologiske Lärosatser aldeles ogilla, förkasta och förbjuda, såsom et frö til ogräs och anledningar til största wilfarelse i synnerhet för de enfaldige, som deraf snart kunna blifva förledde.

Predikoförsöken, Doctor Beyers Dictata och Oration wid Rectorats ombytet, hwilka efter Auctors egen utsago, leda sit ursprung från Swedenborgs lärosatser, har Hans Kongl. Majt. ansedt äfwen förtjena all uppmärksamhet, icke till uppbyggelse lända, och mot hwilkas utspridande behörig aktning hafwas bör.

Hwad Lectorerne Rosén och Beyer beträffar, hwilka, fastän Swedenborgs wilfarelse är uppenbar, likwäl tydeligen förklarat sig wara tilgifne hans lära, som de holla före wara öfverensstämmande med den heliga skrift, dock med den skilnad at den förre deruti icke undervist, men den senare åter så mycket utspridt, som Predikoförsöken, Dictata och Swedenborgs tryckta Bref deraf kunna inneholla: så hade wäl Kongl. Majt. förmodat det desse prestmän och lärare skulle beflitat sig om waksamhet och nit i alt det, som lände til våre heligt beswurne Religions Stadgars, Regeringsforms och Konungaförsäkrans efterlevande, som stadga enhet och renhet i Läran. Men då Kongl. Majt. hos desse Lärare icke igenfunnit hwad af dem med skäl wäntats och både Guds och werdslig Lag kräfwer, så wore wäl för Kongl. Majt. fulkomlig anledning at genast låta med dem förfaras efter Religions Stadgarne. Dock har Kongl. Majt. af ömhet för deras egen wälfärd samt til försök om icke de, såsom wilsefarande må kunna bringas på den rätta wägen, med stränghet för denna gång welat hafva fördrag: och förden-skull i nåder anbefalt Biskopen at ofördrögeligen i Consistorio förekalla desse bägge Lectorer och underätta dem, huru Kongl. Majt. ansedt deras förhollande, föra dem deras wilfarelse til sinnes samt huru och hwarföre det, som de

til sit försvar anført, icke kan blifva gällande, förholla dem hwad äfventyr de sig underkasta, om med dem efter Religions-Stadgarne kommer at förfaras, och derhos alfvarligen warna dem, at hädanefter afstå från sina willosatser, samt ändteligen at Kongl. Majt. af gunst och Nåde lemnat desse prestmän råderum och betänkningstid at tydeligen och upriktigt inför protokollet sig utlåta, om de wilja låta denna warning hos sig gälla, eller uti deras satser ärna fortfara, hwarom Consistorium skyndsammast bör inkomma med underdånig berättelse, på det Kongl. Majt. deraf må finna, om och hwad kraftigare utväg må tagas at sätta wår Christeliga församling i lugn och des lära uti säkraste helgd. Och imedlertid til des detta alt blifwit verkstältdt, tillåtes icke D:r Rosén och Beyer at befatta sig med någon slags undervisning i Theologien; åliggandes Biskopen at hafwa al upmärksamhet på undervisningsverket, jämwäl och huru Rosén och Beyer sig förholla, och hwad i detta afseende uti Stifftet kan förefalla.

I öfrigt anser Kongl. Majt. högst nödigt at hela denna sak med mycken tysthet och warsamhet handteras, til förekommande af nyfikenhet och förargelse i det Almäna, och anbefalles derföre Consistorium, utan att låta någon kundgörelse derom utfärda, at i tysthet insamla och holla hos sig oförrykt tillsammans så mycket åstadkommas kan af Swedenborgske Theologiske Böcker och tryckta skrifter samt Predikoförsöken m. m. som leder sit ursprång från oftanämnde irriga satser, och kunna angå denna wigtiga och ömtåliga sak: hvilket alt, tillika med Consistorii berättelse bör til Kongl. Majt. i underdånighet insändas.

Slutligen är Kongl. Maj:ts Nådiga Befalning, det Lectorn D:r Roempke, som blifwit nämnd af Beyer i anseende till des utgifne Synodal Disputation, hvilken skal äga gemenskap med Swedenborgs skrifter, men under åberopade förfall icke uttryckeligen sig utlåtit, måtte antydast at sig ofördrögeligen närmare förklara.

Til underdånigt följe här af och som Hans Kongl. Majt. i Näder behagat lemna Doctorerne Beyer och Rosén råderum och betänkningstid, utlät sig Herr Doctorn och *Biskopen*, det han til nästa Onsdag wil inhemta deras utlåtande til Protocolls häröfver. Men som Herrar Doctorerne Beyer och Rosén begärte tid til Onsdag 8 dagar, samt at få afskrift af Kongl. Brefwet, så framt de

til des skola kunna i en så högwigtig och granlaga sak afgifwa tydeligt swar, fant Consistorium skäligt lämna dem til des råderum och betänketid.

Imedlertid tilsades, enligt Kongl. Brefwet, Herr Doctor Beyer, som någon tid haft Primar. Theol. Lectors Lektion i Gymnasio at han nu får dermed uphöra och icke mera läsa Hebreiskan eller uti Exegesi Sacra antingen Vet. eller Novi Testamenti, icke eller corrigera Gymnasisternas predikningar eller præsidera för Theologiska Theser. Likaledes at Herr Doctorn, såsom Gr. L. Lector icke kan tillätas läsa Novum Testamentum med Analyti Grammatica, eller det uti _____ som är ur Patribus och inneholla något Theologicum, utan får tils vidare läsa blott de profana auctoror.

Herr Doctor *Beyer* inwände wäl, det han icke kunde finna anledning af höga Brefwet at honom skulle förmenas läsa Novum Testamentum i Gymnasio blott til explication, resolution och grammaticalia, men H. Herr Doctorn och Biskopen swarade det Herr Doctorn ock borde sig derifrån afhålla, emedan man icke kunde wara försäkrad att Herr Doctorn hölle sig inom dessa gränser, som Kongl. Scholæ Ordningens 7 Cap. 8 § föreskrifwer.

Och emedan således någon ändring blifwer uti föreläsningarne på Gymnasio, ty påminte H. Herr Doctorn och Biskopen först i gemen, at hwar Lector hädanefter enligt Kongl. Scholæordningen skal läsa sin lection, och deruti söka at så condescendera med discentium captus, at hwad som läses af dem kan fattas och begripas, och sedermera, emedan lectorn Herr Doctor Roempke äfwen wid detta tillfället anhölt at, til sit nyligen tilträdde präbende Pastorats skötsel, den lilla återstående tiden af denna terminen få wara ledig från Gymnasio, hwilket Consistorium fant skäligt bifalla, så anmodade H. Herr Doctorn och Biskopen Rector Gymnasii Herr Prosten Kullin at tillsäga Adjuncten Mag. Grimberg, det han nu en tid får icke allenast förrätta Primi Theologi Vices, utan och läsa Theol. Dogmat. Historia Ecclesiastica och Nov. Testam. Græcum.

Herr Doctor Rosén, som nu läser Orationes Ciceronis och Terentius, tilsades at dermed fortfara, samt at til följe af Kongl. Brefwet, på alt sätt taga sig til wara at i sina lectioner inblanda

något, som på minsta sätt har sammanhang med en så förderfwad Theologi, som Kongl. Maj:t i detta Sit Nådiga Bref behagat förklara Herr Assessor Swedenborgs före.

Äfwen tilsades Herrar Doctorerne Beyer och Rosén at, til fölge af Kongl. Brefwet, kan dem tils widare icke tillåtas at in Theologicis examinera i Consistorio wid Sacerdotal — och Pastoralförhör, eller wid Examina i Gymnasio eller Scholan, ej eller at på Gymnasium förhöra Predikord. Och änskönt oftänämnde Herrar Doctorer således icke få läsa Theologien, så skola de dock icke söka göra proselyter i den för kättersk förklarade Swedenborgs lära, icke holla Conventiclar eller private föreläsningar til des inskräpande i unga och oöfwade sinnen, icke eller upphöga denna läran i Sällskaper på wår rena och af dem dyrt beswurna Lutherskas bekostnad.

Ändteligen och uppå Hans Kongl. Maj:ts Nådiga Befalning påminte H. Herr Doctorn och Biskopen Herr Lectorn Doctor Roempke at sig öfwer Swedenborgianismen i underdånighet närmare förklara til Onsdag 8 dagar.

Herrar Doctorerne *Beyer* och *Rosén* anhöllo at få del af H. Herr Doctorns och Biskopens tilsägelser och förmaningar genom utdrag af Protocollet, jemte afskrift af Kongl. Brefwet, så framt de skola kunna så hastigt som dem är förelagt sig derom utlåta, och emedan Hans Kongl. Maj:t i Nåder påbjuder tysthet i denna saken, förbundo sig Herrar Doctorerne at det icke för någon wisa.

Sedan Herrar Doctorerne en liten stund tagit afträde medan Consistorium tog denna saken i öfwerwägande, inkommo de åter och underrättades at Consistorium beslutat meddela dem en för teknjning i korthet på det de icke få läsa, samt et transumt af Kongl. Brefwet utaf det dem egentligen rör.

Herr Doctor *Beyer* förklarade missnöje häröfwer, med yttrande at derest honom förwägras att få del in extenso så af Kongl. Brefwet, som H. Herr Biskopens förmaningar, ser han sig föränlåtten at på högre ort beswära sig öfwer sådant förnekande, emedan bägge delarne äro oungängliga för en noga efterrättelse skul i hänseende så wäl dertil hwad Hans Kongl. Maj:ts Nådiga skrifwelse egenteligen inneholler, som ock för at kunna wid alla tilbörliga tilfällen tilsägelserna sig föreholla och derefter rätta.

Herr Doctor *Rosén* begärte äfven för sin del at få part så af förmaningarne som Kongl. Brefwet in extenso, til sin desto wissare underrättelse; och Herr Doctor *Beyer* anhöلت ytterligare det måtte honom åtminstone bewiljas utdrag af Protocollet öfwer hwad han nu begärt och andragit.

Härpå swarade H. Herr Doctorn och *Biskopen* at hwad tillsägelserna angår wore nog, om Herrar Doctorene *Beyer* och *Rosén* finge kort men tilräckeligt utrag deraf. Men beträffande Kongl. Brefwet, så finnes betänkeligt at det in exstenseo extradera, emedan Kongl. Maj:t uttryckeligen i det samma påbjuder at denna sak skal efter all mögelighet holjas tyst, hwilken Nådiga Befalning genom denna extradition ej så wäl synes kunna efterkommas.

Herrar Doctorene *Beyer* och *Rosén* anförde, det de andragit orsakerne til sin begäran om extradition så wäl af Kongl. Maj:ts Nådiga bref, som af dette Consistorii protocoll in exstenseo, och såsom ansedde parter åberopa sig Kongl. Maj:ts almänna lag och fundamentallagen, Kongl. Tryckfrihets-Förordningen, til at utbekomma alt hwad i deras närwaro afhandlas.

H. Herr Doctorn och *Biskopen*, med de öfrige Herrar Consistoriales, utlätto sig, det de icke ansedt eller anse Herrar Doctorene såsom parter, utan såsom de der äro af Kongl. Maj:t skyldige ansedde at wara Swedenborgianismen tilgifne och med hvilka nu efter högstnämnde Kongl. Bref kommer att förfaras.

I anledning häraf uplästes åter utur kongl. Brefwet det hufwudsakligaste, som oftanämnde Doctorer i synnerhet angår, hwar efter dem bewiljades at få transumt deraf så fort sig göra låter; men af sjelfwa Protocollet finner Consistorium betänkeligt lemna utdrag, emedan Kongl. Maj:t i hela saken påbudit tysthet.

Den 9 Maj 1770 hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 7. Prostens Herr Mag:r *Mart. Kjerrulfs* memorial af den 28 nästl. April, med tillkännagifvande att Svedenborgianismen i Kinds kontrakt ej förnummits hafva någon rörelse förorsakat. Ad notit.

§ 15. Upläste H. Herr Doctorn och *Biskopen* sina ytterligare anmärkningar så wäl wid den af Herr Doctor Beyer censurerade Gymnasisten *Svenbergs* predikan (Vid. prot. 2 dennes § 16), som wid Herr Doktors dictata öfwer des föreläsningar i Gymnasio förl. Fredags.

Sedan dessa anmärkningar blifwit upläste, hemstälde H. Herr Doctorn och Biskopen om icke de samma, jemte sjelfwa Predikan och Dictata, må åtfölja Consistorii underdåniga swar och berättelse, angående Swedenborgianismen, till Hans Kongl. Maj:t.

Samtycktes.

Herr Doctor *Beyer* begärte få dessa anmärkningar till Communication, men Herr Doctorn och *Biskopen* swarade det så mycket mindre wara af nöden, som Herr Doktors egna Dictata och sjelfwa originalet af den censurerade predikan medfölja.

Herr Doctor *Beyer* anförde: Jag torde i ödmjukhet få förfråga, om mig nu mera skulle wara tilstادت at få något til förklaring härutinnan anförä? Hwartil jag wäl måste i djupaste underdånighet afwakta Hans Kongl. Maj:ts Allernådigste utlåtande, såsom det wäl torde i Nåder finnas wara någon en undersåte tilständig rätt. Å annor händelse är jag satt i det tilstånd, at nu lägga handen på min mund.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* förbehölt sig at detta härnäst beswara, emedan tiden är nu redan denna gången förfluten.

Den 16 Maj 1770 hölls konsistorium under H. H. Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 2. Tilsades Herrar Lectorerne, Doctorerne Beyer och Rosén at göra afträde; då H. Herr Doctorn och *Biskopen* hemstälde om icke saken angående Swedenborgianismen, hwaröfwer bemälte Herrar Doctorer i dag skola sig utlåta, måtte nu såsom wigtigare än något af de sedan sistholna Consistorium inkomne målen, först företagas.

Samtycktes, och tillika beslöts, at som nämnde Herrar Doctorer härunder måste från sina säten upstiga, så skulle deras stolar något nedflyttas, på det de, om så behöfdes måste imellanåt kunna sig derpå hwila.

Inkallade förekommo åter Lectorerne D:r Beyer och D:r Rosén och blefwo härom fullständigade, då Lectorn Herr D:r *Beyer* gaf wid handen at han sjelfmand tänkt från sit säte upstå, men Lectorn Herr D:r *Rosén* trodde at stolarne dock kunnat få stå orubbade och de sig derwid stödja, så länge deras Consistorial ämbete ej är dem betaget.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* swarade: Det ware nu så mycket mindre nödigt att åberopa sig något Consistorialämbete, som Kongl. Maj:t i Nåder befalt det skulle äfwen D:r Rosén blifwa förekallad.

Häruppå upläste H. Herr Doctorn och *Biskopen* utur Kongl. Brefwet af den 26 nästl. April det som angår *förekallelsen* och *före-*

stälningar om Swedenborgianismens oriktighet, hwarefter H. Herr Doktern och Biskopen hölt till Lectorne Beyer och Rosén följande Tal:

»Då af Kongl. Maj:t, genom Nädig skrifwelse under den 26 April detta år, mig är updraget at föra Eder til sinnes Eder wilfarelse, röres jag såsom den der älskar Eder i Christo af mycket medlidande, och anser tillika detta wärf såsom det betydligaste af alla dem, jag under mit snart 10-åriga förda Biskopsämbete i detta Stift och Consistorio hafwer af min Gud haft den Nåden at utföra. Ju längre jag med många andra warit af den tanka det ingen förnuftig, mindre tillika studerad, skulle af Assessor Swedenborgs rätt orimliga skrifter kunna blifwa förledd, desto mer måtte jag mig deröfwer förundra, at sådant Eder likwäl hafwer händt. Men ju längre jag hos mig eftersinnat från hwad källa wäl detta Edert rätt utmärkt grofwa felsteg bör ledas, ju mer blifwer jag derom öfvertygad, det lusten at wilja synas öfwer andra warit sanskyldiga driffjädern härtill. Med mycket begär hafwen I för den skull företagit Swedenborgs skrifers läsande, utan at des förinnan hafwa gjort Eder grundeligen hema med det som wåre symboliske Böcker, de, som dem förswarat, och wåre renlärige så äldre som nyare Theologi, rörande rätta förståndet af wår Evangelisk-Lutherska religion, hafwa yrkat. Då litet eller als intet af alt det underbygda, hafwa Swedenborgs satser allenast för det de warit nye först smakat och sedan alldeles öfwerwunnit Eder, där-est likwäl, om I grundeligen känt wår Lutherska kyrkas lära och Edert hjerta tillika i Guds sak warit rättskaffens, haden I utan möda kunnat finna en påtagelig galenskap uti hela Swedenborgs system, och i stället för at på alt sätt söka det fortplanta, med alfwarlig nit afråda Edra jämn Christna derifrån.»

»Men med denna Eder oförswarliga okunnighet uti en Religion til hwilken I med liflig Ed flera resor Eder förbundet, hafven I likwäl wägat, at inför sjelfwa Konunga-Thronen nedlägga et illa sammanhängande försvar för något, som i wår alraheligaste Tros hufvudstycken är aldeles snörrätt deremot. Eftersinnen I nu alt detta, då en Nädig konung gifvit mig befallning at föra Eder til eftersinnande häraf? Ja, I bören likaledes med ånger anse den ogement stora förargelse, hwilken I genom Swedenborgs läras enwisa

förswar denna i Eder wård anförtrodda ungdom, detta stifts renläriga prästerskap, ja hela riket i gemen hafwa tillskyndat.»

»Mina i detta stift holne Visitations Acter kunna witna huru högst sorgfällig jag städse varit, at förmå både Ståndspersoner och menige Almoge at sända sina barn til denna Trivial Schola och detta Gymnasium. Men I måsten blifwa mig inför Gud och Konungen ansvarige, om denna både Trivial Schola och Gymnasium, efter som det med säkerhet förljudes, för Edert hårdnackade kätteri kommer at stå öde. Ja, hwar sin Gud och beswurne Religion upriktigt älskande Consistorial må, wid åtankan af Edra många konstiga invändningar, oaktadt Eder handgripeliga wilfarelse, wäl rysa wid, at träda in i detta Consistorii rum, i fall I Eder icke bättren. Om min enskilda Person wil jag alraminst nämna, men lemnar dock Eder til et samwetsgrant eftersinnande, hwad sinnesoro I mig en långan tid bortåt tillskyndat. Såsom en ärlig man icke är snar at tro andra om ondt, så hafwer jag länge ej kunnat mistro Eder, hälst uti en sak hwars orimlighet henne bäst förlägger. Men en högst bedröfwelig utgång hafwer wisat, at då jag, med de renläriga i detta Consistorio, hollit Eder, såsom äfwendes ledamöter, för trogne medwäktare öfwer Religion och Guda läran, hafwen I tid efter annan, helst under min frånwaro, så undergrafwit des grundwal, at den störste af alla menniskowänner, wår käre frälsare, hwar af Eder i dessa bewekeliga orden tyckes taltala: *Saul, Saul, hwi förfölger du mig? Dig är swårt att spjerna mot udden.*»

»Slutet af alt detta blifwer min trogna förmaning, at I wörden Guds tolsambhets och långmodighets rikedomar, som bögt wår milde Konungs Faderliga hjerta derhän, at Eder ännu lemnas råderum til besinnande. Jag råder i anledning här af på det ömaste, som ock kraftigast tilstyrker at I nu gifwen Gudi ärone, erkänner Edra wilfarelser och derifrån med hjerta och mund för framtiden aldeles afstån, på det I jämwäl måtten undwika det i Religionsstadgarne utsatte straff öfwer dem, som uti sina willomeningar hårdnackadt framhärda.»

Doktor *Rosén*, som afhört H. Herr Doktern och Biskopens förestälning, sade sig wäl vara nu färdig at aflåta sin skrifteliga underdån. upriktigste försäkran at afstå med Swedenborgianismen,

hvilken därför här af honom underskrefs; förklarande tillika med al wördnad misnöje öfwer en del af de förestälningar och tillmälen, som han trodde sig icke angå. Widare tillade han wid justeringen, det han blifwit mindre af okunnighet om Symbolicismen (jag menar härmed Orthodoxien), än af Herr Doctor Roempkes Synodal Disputation, såsom ägande närmaste gemenskap med Swedenborgianismen, och af H. Herr Doktorn och Biskopen censurerad, bragt eller styrkt at högakta Swedenborgska meningar; hafwandes jag uti mit här inlemnade underdåniga utlåtande närmare öfwer hela saken mig yttrat, hwarföre jag underdånigst hoppas at Kongl. Maj:t ej mindre nådigt anser min, utan högwederbörligen anbefald Examen afgifna Theologiska Försäkran, än Hans Högwördighets Herr Doktorn och Biskopens aflåtne betänkande samt Herr Doktor Roempkes ålagde underdåniga förklaring öfwer nämnde Synodal Disputation.

Äfven tillade Doctor *Beyer* wid justeringen, at i hänseende til flera af H. Herr Doktorn och Biskopen gjorde tillmälen mycket med rätta skulle få et annat utseende derest honom den Nåden af Hans Kongl. Maj:t kunde tima, at underdånig förklaring få afgifwa. »Här ser jag det wara mig afslaget at öfwer några mot mig gjorde anmärkningar något få til Protocolls mig förklara».

H. Herr Doktorn och *Biskopen* swarade: »Jag finner af det som Lector Rosén tillagt wid Justeringen at han i hast gjort et nytt ord, Symbolicismen, twifwelsutan på det han såmedelst måtte få förlusta sig uti den lika ändelsen som detta hafwer med den af honom efter al liknelse ännu högt älskade Swedenborgianismen. Widare märker jag honom af Doctor Beyer hafwa länt som skulle Doctor Roempkes Synodal Disputation, den jag censurerat, äga närmaste gemenskap med Swedenborgianismen, och at han, Lector Rosén, mer häraf än sin okunnighet om Symbolicismen, blifwit styrkt at högakta Swedenborgska meningar. En hwar lærer finna af denna beskylning, på en och samma gång mycket smaker af malice både mot Doctor Roempke och mig. Jag behöfwer eljest öfwer denna Synodal Disputation mig nu så mycket mindre ytra, som det redan uti mit underdåniga Betänkande til Kongl. Maj:t skedt, och Doctor Roempke widare härom enligt hög Befalning ofördrögeligen kommer at sig förklara. Den lilla anmärkning måtte

dock här enligt de tryckta Protocollens pag. (fattas) sluteligen göras, at öfwerseendet af denna Disputation blef, efter min censure, samtelige Consistorii Ledamöter updragen. Oförswarligt altså at Lector Rosén icke då genast tilkännagaf hwad han nu så långt efteråt säger sig hafwa blifwit warse. En omständighet som styrker hwad jag i mit Tal anfört, at Lector Rosén föga känt Symboliska böckerna och de män, som dem försvarat: Ty dem hafwer jag äfwen nämnt, eller hwilket mig nu sannorlikast förekommer, att han den tiden, då Synodal-Disputationen blifwit lagd för des ögon, redan hade mer aktning för Swedenborg än både Symboliska böckerna och deras försvarare. För min del medgifver jag gerna, at Lector Rosén måtte, då denna Disputation 1768 utgafs, haft mer beläsenhet i Swedenborgs skrifter, som honom efter hand förfört, än jag, hwilko ingen förbindelse den tiden kunde åligga, at i stället för långt reelare läsa dessa, dem jag med alt klokt folk högeligen föraktade.»

»Hwad åter den af Doctor Beyer äskade förklaringen öfwer mina tilmälen angår, så lär den så mycket mindre behöfwad, som på Kongl. Maj:ts Eget höga afgörande ankommer, om jag deri sagt för mycket eller icke.»

Lectorerne D:r *Beyer* och *Rosén* willenu ingifwa sina utlåtanden till Protocolls, dem de skrifteligen författat, och af hwilka D:r Rosén nu i Consistorio sit underskref. Men H. Herr Doctorn och *Biskopen* wägrade at dem mottaga och utlät sig, at sedan han til fölge af Kongl. Maj:ts Nådiga Bref förliden den 5 dennes, afsagt dem från all befattning med något in Theologicis, fölgde nu i ordningen at anställa med dem et samtal angående Swedenborgianismen och det efter några frågor dem H. Herr Doctorn och Biskopen upsatt, til at af dem beswaras.

Lectorerne Doctor *Beyer* och *Rosén* begärte härwid, at få föra något til protokolls, hwilket dem afslogs, ty här wore nu blott til görande, huru höga Öfwerheten måtte blifwa öfwertygad om de af hjertat wille afstå från Swedenborgs galenskaper. De förmente, at, efter Kongl. Brefwets lydelse, borde de nu aflemna sina underdåniga utlåtanden til Protokollet; Och ehuru Högw. Herr Doctorn och Biskopen wille dem ännu icke mottaga, framlade de likwäl sina Dictamina ad Protocollum på bordet, och förklarade, at de i hänseende til alt öfrigt sig uppå dem referera.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* förehölt dem härwid huruledes det ej wille wäl anstå dem, såsom af Kongl. Maj:t för wilfarande i Läran ansedde, at föreskrifwa honom på hwad sätt Kongl. Maj:ts Nådiga Befalning borde verkställas. H. Herr Doctorn och Biskopen förklarade härwid än ytterligare den underdåniga tanken, at, då Konungen utfärdar sina Nådiga Befalningar til Ämbetsmän, behöfwes ej at widlöftigt lära dem huru de sig wid deras utförande skola förholla, ty Kongl. Maj:t supponerar gerna i Nåder at desse des Ämbetsmän måtte wara förnuftiga menniskor, de der weta at med eftertryck efter omständigheterna verkställa des Nådiga wilja och wälbehag. När jag nu här tager an såsom en oswikelig sanning, det Kongl. Maj:ts höga Syftemål med sin Nådiga Skrifwelse ej annat kunnat wara, än at i Nåder wid detta tilfället betjena sig af mig, såsom et ringa verktyg til Edert bringande på en bättre wäg, så följer nödwändigt deraf, at Edra skrifteliga förklaringar ej här kunna pröfwes och anses för tilräckeliga, helst I uti dem endast försäkren at ej wilja bibringa andra Swedenborgs lära, men hwad I hemligen hos Eder sjelfwa tänken derom, det förtiges nog konstigt, och kan altså med fult skäl twiflas på upriktigheten af denna Eder försäkran.

Doctor *Rosén* anmärkte härwid, att Kongl. Maj:t har sjelf i Nåder behagat föreskrifwa sätt och ordning, huru med oss förfaras skal, genom de uttryckeliga orden i höga skrifwelsen: *som nu nämndt är*, och begärte widare, at til Protokolls måtte anmärkas, huru Herr Doctorn och Biskopen sagt, det Hans Kongl. Maj:t förklarat Beyer och Rosén för kättare.

Denna Doctor Roséns otidiga anmärkning oaktadt, fortfor H. Herr Doctorn och *Biskopen* at föreställa Doctorerna at så wida han efter Kongl. Maj:ts Nådiga Befalning med säkerhet skal kunna utröna, huruwida de ännu äro den af Kongl. Maj:t ogillade, förkastade och förbudna Swedenborgs lära tilgifne, eller ej, måste han inhemta deras tydeliga yttrande öfwer de förnämsta articlar, i hwilka Ass. Swedenborg från vår Lutherska afwiker, och tillsade fördenskul oftanämnde Doctorerne Beyer och Rosén at owägerligen swara på de frågor, dem Högw. Herr Biskopen nu wille til den ändan framsätta.

Herr Doctor *Beyer* påstod at man måtte förfara med dem allenast efter Kongl. Maj:ts Nådiga Brefs lydelse och begärte ytter-

ligare at deras afgifne skrifteliga yttranden måtte blifwa upläste, emedan de wid alla H. Herr Biskopens frågor, ändå som sagdt är, referera sig på och til samma sina Dictamina.

Gjorde tillika med D:or Rosén på erinran afträde.

På H. Herr Doctorns och *Biskopens* tillfrågan, ytrade sig samt. herrar Consistoriales, det kunde man wäl emottaga och i Protocollet införa Doctorerne Beyers och Roséns inlemnade skrifteliga utlåtanden; dock borde de icke des mindre och för större säkerhet skul beswara de frågor Högw. Herr Doctorn och Biskopen ärnade föreställa. Imedlertid beslöts på Herr D:r Roempkes förestälning, det skulle de först in genere tillfrågas, om de wilja med Swedenborgianismen fortfara, eller dermed afstå?

Sedan Doctorerne Beyer och Rosén häruppå blifwit åter inkallade, tillfrågades de af H. Herr Doctorn och *Biskopen* huru de nu mera, och sedan de afhört Kongl. Maj:ts Nådiga Bref sig besinnat, nemligen om de wilja ännu i Swedenborgs lära fortfara, eller dermed afstå?

Herrar *Doctorerne* refererade sig til sina inlemnade skrifteliga utlåtanden, såsom innehollande tydeligt och upriktigt swar på denna frågan.

Dessa uplästes altså och begärte Herrar Doctorerne ytterligare, det de måtte i Protocollet intagas och til Kongl. Maj:ts underdånigst insändas, som bewiljades, lydande de ord från ord som följer:

»Dictamen ad Protocollum 1770 d. 16 Maji.

Med Allerunderdånigste wördnad och undergifwenhet hafwer jag åhört och til min efterrättelse intagit innehållet af Hans Kongl. Maj:ts till H. Herr Doctorn och Biskopen samt Vener. Consistorium aflåtna och mig förkunnade allernådigste skrifwelse af d. 26 April sisl.

Och som mig blifwit i Nåder förundt och anbefaldt, at, inför Ven. Consistorii Protocollet tydeligen och upriktigt mig utlåta, i hänseende til de i Assessor Swedenborgs skrifter innefattade meningar och Theologiska Lärosatser, dem högstbemälte skrifvelsen utmärker aldeles ogillar, förkastar och förbjuder; altså betygar jag härmed undersäteligast, redeligen och upriktigt at jag uti mit ämbetes förrättningar och alt hwad dertil hörer, skal med rätt-sinnigaste lydna och uti djupaste underdånighet låta Hans Kongl.

Maj:ts Nådigste warning hos mig gälla, och icke fortfara med bemälte satsers yrkande och underwisning derom; jämwäl ock afstå med deras utspridande til ringaste mehn för ro och lugn i Församlingen, och för des läras helgd: wäl besinnandes at ho sig sätter emot Öfwerheten, han sätter sig emot Guds skickelse, men de som sätta sig deremot, de skola få en dom öfwer sig. Rom. 13: 2.

At Hans Kongl. Maj:t allernådigst förklarar sig wilja med stränghet för denna gången hafwa fördrag, det erkänner jag med allerunderdånigaste tacksamhet och af uptänkelig wördnad. Det enda jag för öfrigt wågar i underdånighet lägga härtill är, at i djupaste underdånighet anholla, at den H. Herr Doctors och Biskopens stränga inskränkning, bland andra, af Græcæ Linguae Lectionens ordinarie förwaltning, efter Kungl. Scholæ Ord. 7 Cap. 8 § n. 1 i det mig nu tils vidare blifwit förmeht, at äfwen Grammaticæ läsa Novum Testamentum Græcum för ungdomen, måtte i Nåder ändras, såsom oförgripeligen wäl icke af Hans Kongl. Maj:t innebegripen uti det höga Förbudet emot någon slags underwisning i Theologien.

Med hwad åhåga och flit jag skött mit ämbete, och huru ungdomens förkofran dessa 18 åren warit mit syslosatta föremål, derom lærer H. Herr Doctorn och Biskopen samt M. Ven. Consistorium icke neka mig gunstbenäget witnessbörd. I al händelse hafwer jag säkert witne derom i himmelen.

Gabr. And. Beyer.»

»Underdånigst, upriktig Försäkran at afstå med Swedenborgianismen, inlemnad i Götheborgska Dom Capitlet d. 16 Maji 1770.

Sedan Kongl. Maj:t nyligen ogillat, förkastat och förbudit den så kallade Swedenborgianismen, för hwilken jag ej länge sedan förklarar någon tilgifwenhet, då jag derom, på Kongl. Befalning här i Consistorio mig utlät, ehuru jag den samma hwarken före eller sedan lärt, utspridt eller werkeligen främjat och pådrifwit: förbjuder mig nu mera min undersäteliga lydnad at inför Kongl. Maj:t, eller i Dom-Capitlet, icke widröra Swedenborgske, mindre förswara, så beskaffade lärosatser, utan alldeles dermed *afstå*, skolandes jag så mycket mindre *fortfara* nämnde meningar att yrka eller styrka, som jag medan twisten ännu war

oafgjord, aldrig i lärorum, och blott en enda gång i Consistorio, det är så wida på rätt ort och tid yppat mina twifwel.

Ware dock långt ifrån mig at skyla något med mig befunnet fel. Förledd af Upsala Mötes beslut, hwilket tillåter Disputerliga spörsmål i Religion inom Consistorier dristade jag ej mindre på Kongl. Förordningen om Skrif- och Tryckfrihet, den jag ej rätteligen med sjelfwa Konungaförsäkran och flera grundlagar jämfört.

Alt derföre tager jag med underdånig wördnad Kongl. Maj:ts Alra Nådigste warning emot. Det är för Kongl. Maj:t som jag uppenbarat någre, dem jag ej vidare kallar, *oförgripelige tankar*. Kongl. Maj:t har från Thronen talat. Des höga Befalning är min lag och Christendom gör mig, bland annat, *all mensklig ordning underdånig*.

När jag dessutom ej fullleligen inser hela Swedenborgianismen in til denna dag, skal mitt tänkesätt under tillit til den högstes Nådiga wård och styrelse, altid finnas sådant, at jag hwarken missförstånd och oro väcker (det jag ock hittils icke gjort) eller skiljaktighet i läran gynnar, ej eller anhängare för någon annan, än Herren allena, wärfwar; utan Theologisk enhet och renhet wördar; *således gifwer kejsaren hwad kejsaren och Gud ock hwad Gud tilhörer*.

Til fölge häraf och som Kongl. Beslutet innefattar, jemte Nådig warning, en konungslig och Faderlig ömhet, lefwer jag i det underdåniga hopp at få, min hog och kallelse likmätigt, efter förra wanligheten wårda Theologiska ämnen, samt utöfwa alla mit ämbete tilhöriga presterliga rättigheter.

Joh. Rosén.»

Sedan Herrar Doctoren åter på tilsägelse afträdt, hemstälde H. Herr Doctorn och *Biskopen* til Herrar Consistorialernes bepröfvande, om icke Lectorerne Beyer och Rosén, dessa deras generella och otillräckeliga utlåtanden oaktadt, likwäl böra äfwen swara på Herr Biskopens speciella frågor?

Samtelige Herrar Consistoriales swarade härtil ja. Doctoren inkommo åter och tilsades, at som dessa deras utlåtande äro blott i allmänna termer författade, så måste de utförligare och tydligare sig förklara, helst man hos dem bägge, och nogligen hos D:or Beyer märkte en pervicacia in Satis Swedenborgianis propagandis, i det han welat cotinuera sina Dictata Exegetica för Gymnasisterna, äfwen sedan Kongl. Brefwet ankom och sådant blifwit honom af Herr Doctorn och Biskopen uttryckeligen förbudet.

Herr D:or *Beyer* nekade härtill och wille sig till *Protocolls* förklara, men H. Herr *Doctorn* och *Biskopen* swarade at sadant behöfs icke nu, utan i sinom tid skal hans talan genom *Rector Gymnasii*, som lemnat honom något dylikt paper i händer blifwa bewist.

Högwördige Herr *Biskopen* fortfor altså och förkunnade *Herrar Doctorerne*, at såsom han nu med *Consistorio* anser deras skriftliga utlåtanden wara otillräckliga, så har man funnit skäligt ålägga dem beswara Herr *Doctorns* och *Biskopens* tillärnade frågor.

Doctorerne Beyer och *Rosén* förklarade häröfwer wördsamt missnöje, och begärte häruppå at föra några ord til *protocolls*, men tilsades til undwikande af tidens utdrägt, at säga korteligen hwad de hade at anföra.

Herr *Doctor Beyer* uprepade då först af kongl. *Brefwet* de orden: *nderrätta på sätt, som nu nämndt är, föra til sinnes, föreholla, wara*, och upläste sedan utur kongl. *Brefwet* de orden: *hwarom I med Consistorio bören skyndsammast inkomma — — — på det wi deraf må finna — — — säkraste helgd*; och derpå utlät sig 1:mo at han til fölge här af ej kan anse *Biskop* och *Consistorium* för någon domare, 2:o at han derföre mot denna *Consistorii Resolution* i underdånighet hänskjuter sig til Kongl. *Maj:t* höga urskilning och ompröfwande; 3:o at hans utlåtande är i bokstafwen tydeligt och som det lyder upriktigt menadt, och 4:o at kongl. *Brefwet* icke nämner om något examinerande. Dock anföres detta alt med behörig wördnad för H. Herr *Doctorns* och *Biskopens* ämbetes lagliga myndighet.

Doctor Rosén instämde härmed i alla delar, och tillade blott, at Kongl. *Maj:t* ej förklarat honom för någon *examinandus* ej eller finner han spor i kongl. *Brefwet* til något förhörs anställande.

H. Herr *Doctorn* och *Biskopen* swarade: Jag tycker mig finna spor härtill i hela Högstbemälte Kongl. *Maj:ts* Nådiga *Bref*, så wida des hufwud afsikt går derpå ut, at genom mig föra *Eder Eder* wilfarelse til sinnes och bringa *Eder* på rätta vägen, samt at jag sedermera med *Consistorio* skal inkomma med underdånig berättelse, huruwida alt detta blifwit tilförliteligen verkställdt. Men denna tilförlitelighet finner hwarken jag eller *Consistorium* i *Edra* inlagda skrifter.

Alt derföre tilfrågade H. Herr Biskopen än ytterligare oftanämnde Herrar Doctorer och Lectorer, om de ännu wägra at inför Protocollet tydeligen yttra sig hwad de tro i Religionens grund-sanningar, förde dem til sinnes huruledes både Preste- och Lectors Eden inneholler, at en Prestman och Docens icke en gång må hemligen hos sig sjelf hysa några meningar, som äro stridande mot Guds uppenbarade Ord, Analogia Fidei och den i fäderneslandet uptagna Religionen, samt ändteligen, så til fölge af Kongl. Maj:ts Nådiga Bref, som den redan nämnde Eden, påstod at de ock nu måste inlåta sig i Swarsmål på de frågor, som H. Herr Doctorn och Biskopen sammanfattat, til at derigenom med mera wisshet utröna, huruwida de af hjertat afsagt Swedenborgs willo-satser, eller icke.

Herrar Consistoriales ytrade sig enhälligt, at de anse wederbörande skyldige at swara på hwad H. Herr Doctorn och Biskopen täckes dem i detta ämne tilfråga, och begärte at dessa frågor måtte upläsas.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* upläste nu sjelf de nämnde frågorna, och derpå åter tilsporde Doctorerna Beyer och Rosén, om de nu wilja beswara dem?

Herr Doctor *Beyer* utlät sig, at såsom underrättelse af Herr Doctorn och Biskopen har han underdånigst skyldigt afhört allsammans, men för öfrigt refererar sig til sit inlemnade underdåniga utlåtandes tydeliga inneholl.

Herr Doctor *Rosén* sade sig med wördnad hafwa afhört äfwen H. Herr Doctorns och Biskopens frågor. Men som kongl. Brefwet i Nåder frikallar honom från sådant förhör, så underkastar han sig Kongl. Maj:ts Nådiga godtfinnande, om han på sådana frågor skal swara, eller icke.

Merbemälte Herrar Doctorer och Lectorer gjorde åter afträde.

Efter någon öfwerläggning härom beslöts, at detta med första i underdånighet inberättas til Hans Kongl. Maj:t, då alla hit hörande Acter och Protocoller bifogas, och tillika underdånigst gifwes tilkänna, at man blott på den nu ingifna Doctorerne Beyers och Roséns skrifteliga afsägelse af Swedenborgianismen icke kan hafwa tillförliteligt afseende, emedan den är nog twetydig och lofwar åt högsta intet mer, än at de offentliggen ej wille fortplanta Sweden-

borgska Läran, men försäkrar als intet om des upriktiga afsägande i hjertat, hwarom så mycket mer är at twifla, som de wägrat at sats för sats taga tillbaka hwad de förut wäгат för sjelfwa höga öfwerheten bekänna. Likaledes att Consistorium har ock mycken anledning at befara, det så wäl denna stadens, som hela stiftets Innewånare lära undandraga sig at holla sina barn på et så mis-tänkt Gymnasium som detta, genom Lectorerne Beyer och Rosén, nu en tid blifwit.

Nämnde Herrar Doctorer inkommo åter och förbehöllo sig at wid justeringen af detta Protocoll få wara tilstädes, och då göra något tillägg; hwarpå de framtego sina stolar och satte sig.

---

§ 6. Prostens Herr *Jacob Comenii* skrifwelse d. 30 näst. April — — — Derjemte berättar Herr Prosten at Swedenborgianismen der i kontraktet (Halmstads) ännu ingen rörelse förorsakat, och at gemene man icke wet hwad sådant wil säga, likasom Ståndspersonerne suspendera sit Judicium och säga derom hwar-ken godt eller ondt; dock skulle de wara som kalla det för en satans illusion.

---

§ 10. Prostens Mag:r *And. Kollinii* skrifwelse af den 27 ejusdem, med berättelse at den så kallade Swedenborgianismen är i (Marks) kontrakt icke mer känd, än af de från trycket utgifne Consistorii protocoller, och har altså ingen oro bland åhörarne uppvuxit.

Ad notit.

Den 23 Maj 1770 hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 1. Justerades Protocollet af den 16 dennes, då Herrar Doctorerna Beyer och Rosén uppstego af sina säten.

När H. Herr Doctorn och *Biskopen* nu wid 2 § af berörde Protocollet, angående det med wälbemälte Herrar anställdte förhör, huruwida de wille afstå med den så kallade Swedenborgianismen, ansåg nödigt at dels tillägga, dels vidare utföra hwad Protocollisten antingen kunnat förtiga, eller ej tillräckligen fattat, erindrade D:or *Rosén* det, efter den här i Consistorio wedertagna praxis, sådana ändringar eller tillägg måtte i Protocollet annoteras såsom wid justeringen wara tilkomne, och det derföre at historia facti ej måtte synnerligen ändras.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* förhölt D:or Rosén, huru det ej kunde anstå honom at föreskrifwa H. Herr Doctorn och Biskopen något sätt, när det kommer an på at justera hwad i Protocollet för H. Herr Doktors och Biskopens räkning blifwit infördt, utan lät Herr Doctorn förstå det praxis i alla andra Collegier och rätter medgifwer att opåtaladt wid Protocoljusteringen få vidare, jämnlikt 14 Cap. 6 § Rätteg. Balken utföra och förklara sin mening, när Protocollisten den samma ej tillräckeligen fattat och ingen hufwudsaklig ändring derigenom förorsakas.

Doctor *Rosén* anförde det han ingalunda bestrider Högw. Herr Doctorn och Biskopen at nu wid justeringen göra slike ändringar och tillägg, men påstod at desse likwäl måtte i protocollet införas såsom wid justeringen tilkomne och nu först af honom afhöorde.

Häruppå böds Herrar Doctorerne Beyer och Rosén at göra afträde och deras stolar befaltes efter Consistorii beslut at emedlertid sättas å sido.

Consistorium tog sedan Lector Roséns gjorda påstående under öfwerwägande. Och aldenstund praxis härstädes warit at alltid

i Protocollet låta anmärka hwad wid justeringen af en eller annan kunnat tilläggas eller ändras, ty förklarade sig ock H. Herr Doctorn och Biskopen nögd at i denna lilla omständighet, ehuru han ej finner särdeles skäl dertil, foga sig efter Consistorii praxis, så at hwad H. Herr Doctorn och Biskopen än wid protocolljusteringen funnit sig föranlåten at tillägga eller jämka, må såsom af honom sjelf wid justeringen infördt, i protocollet utmärkas.

Härom blefwo Lectorerne *Beyer* och *Rosén* åter förekallade och sådant dem förständigadt, hwarpå de begärte utdrag så wäl af det Protocoll, som i dag blifwit justeradt, såsom ock af Protocollet under d. 5 dennes, dem rörande. Begärte D:r *Beyer* des utan del af de anmärkingar, som H. Herr Doctorn och Biskopen behagat göra öfwer den Gymnasiste Predikan, som Herr Doctorn corrigerat, samt öfwer de Dictata, hwilka han hollit för Gymnasii ungdomen. Widare förklarade bägge herrarne med all tilständig wördnad misnöge öfwer Consistorii under den 16 dennes affattade och dem rörande resolution, samt gåfwo tilkänna at de äro sinnade sig hos Kongl. Maj:t i underdånighet deröfwer beswära, at dem, på wördsam begäran, blifwit wägradt at utförligen och med egna ord ytra sig til Protocolls, och i synnerhet öfwer et förmodeligen obehörigt och twärt emot Academiska privilegier, samt emot de wilkor, som graduerade personer tilåtas, jämwäl utan stöd af uttryckeliga ord i AllerNådigsta Kungl. Skrifwelsen, dem ålagt Examen, likaledes öfwer swära tilmälen af kättarenamn och ringa beläsenhet i renläriga Theologers arbeten, at icke förtiga det deras Consistorial stolar blifwit flyttade af sina ställen, då de ännu icke blifwit sine Consistorialembeten förlustige förklarade. Ändteligen begärte oftabemälte Lectorer få weta om Consistorium wil tillåta, at desse deras tillämnade underdånigste besvär få konsistorii underdåniga skrifwelse til Kongl. Maj:t åtfölga.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* lät Lectorerna *Beyer* och *Rosén* häruppå weta det Consistorium nu icke hade tid, at uppeholla sig med beswarande af sådana frågor och inwändningar, hwilka icke tjena til annat, än utdraga tiden, och äro desutan i Protocollet under d. 16 dennes nog beswarade. H. Herr Doctorn och Biskopen lät Lectorerna des utan nu som flera resor förut skedt förstå, at det nu icke wore någon rättgång som med dem

anställes, utan at H. Herr Doctorn och Biskopen endast och förnämligast hade til föremål, at ställa den af Hans Kongl. Majt honom Nådigst gifna Befalning uti Höga Skrifwelsen under d 26 April nästl. i werket, hwarföre H. Herr Doctorn och Biskopen nu åter tilsporde Lectorerne, om de, sedan d. 16 dennes ej besinnat sig, och nu wilja gifwa rena och uprictiga swar på de dem då föresatta frågor?

Doctorerne *Beyer* och *Rosén* swarade i ödmjukhet, at sedan Consistorium redan i dag 8 dagar stadnat i et nu i dag afhördt och justeradt beslut, lærer denna fråga widare ej kunna hafwa rum, utan refererade de sig för öfrigt til hwad de i nästl. Consistorio fingo till Protocollet låta inflyta.

H. Herr Doctorn och Biskopen underrättade desse Lectorer, at berörde beslut ej kan anses såsom någon resolution uti et rättegångsmål, utan at efter man då icke kunde förmå dem at swara, Biskopen och Consistorium funno sig nödsakade at förständiga dem, det de måtte sådant til Kongl. Majt i underdånighet inberätta.

Som nu sessionstiman redan war all, så beslöts at Consistorium dels för detta, dels för flera oafgjorda mål skul åter sammanträder i eftermiddag klåckan 6.

S. D. om eftermiddagen kl. 6 hölls åter, enligt beslut i förmiddags session, consistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lektor Gothenius.

§ 1. Fortfors med justeringen af Protocollet för d. 16 dennes, angående Förhöret som med Lectorerne *Beyer* och *Rosén*

blifwit anställdt, rörande den så kallade Swedenborgianismen, då Lectorn Herr D:r *Rosén* på det wördsammaste anhölt, at antingen nu i Protocollet, eller ock i sina tiltänkte underdånige beswär, få anföra något til genswar å det, som H. Herr Doctorn och Biskopen wid justeringen af Protocollet af d. 16 dennes, låtit inflyta såsom swar på Herr Doctorns anförande rörande Symbolicismen eller Orthodoxien, samt censuren af Doctor Roempkes Synodal Disputation; dertil af H. Herr Doctorn och *Biskopens* warades, at det nu wore hwarken tid eller tilfälle at sådant i Protocollet införa utan at Doctorn, der han skulle så finna sig befogad, får det i sine tiltänkte beswär anföra.

Widare anförde Herr Doctor *Rosén*, huru han sedan berörde Synodal Disputation utkommit trodt, det kongl. Skrif- och Tryckfrihetsförordningen tillät en större frihet äfwen i Theologiska skrifter, som på de lärdas språk utkomma, än förr warit, aldenstund han ej kunde föreställa sig at H. Herr Doctorn och Biskopen, som warit med wid Riksdagen då denna förordning författades, och följaktligen bättre än han kunde hafwa sig Lagstiftarnes afsikt dermed bekant, låtit denna Disputation af trycket utkomma, om ej så hade warit.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* aktade ej nödigt at härpå något ytterligare swara, än hwad i protocollet under d. 16 dennes, finnes af honom anfördt, och hwad han desförutan redan i sit underdåniga Betänkande om Swedenborgska Lärosatserne andragit.

Häruppå begärte Herr Doctor *Beyer* at få föra något til Protocollets, men tilsades at dermed wänta tils hela Protocollet af d. 16 dennes blifwit fulkomligen justerad.

Imedlertid och på erhållet tilstånd af H. Herr Doctorn och Biskopen samt Consistorio, begärte Lectorn och Prosten Herr Mag. *Kullin*, det Herr D:r Beyer wille til Protocollet förklara, huru han inför protocollet af den 16 dennes kunnat neka dertil, at han icke efter det Höga Kongl. Brefwets ankomst propagerat Scita Swedenborgiana, medelst de skrefne Dictata som han lemnat åt Gymnasii Notarien, för at deraf åter lemna sina Camerader del, hwilka Dictata Herr Prosten Kullin såsom nu warande Rector Gymnasii sedan, enligt sit ämbetspligt och på Ephori befallning hade sökt

få om händer för at dem til H. Herr Doctorn och Biskopen öfwerlewerera?

Herr Doctor *Beyer* frågade tillbaka om Herr Prosten tilstått H. Herr Doctorn och Biskopen det paperet och anmält det hos honom såsom en Continuation af Herr Doctorns exegetiska föreläsningar för Gymnasisterne, hwilket af H. Herr Doctorns och Biskopens ord till Protokollet wäl lærer wara at tydeligen sluta?

Herr Prosten *Kullin* svarade: I hwad afsikt Herr Doctor *Beyer* til Gymnasii Notarien lemnat sina Dictata är mig wäl till en stor del obekandt, men så förmodar jag likwäl at Herr Doctor *Beyer* ej lærer neka, att han är auctor til bemälte Dictata, som kommit H. Herr Doctorn och Biskopen i händer, så mycket mer som han sjelf inför Potocollet i förmiddags widgådt, at han lemnadt Dictata til Gymnasii Notarien för at öfwerlemnas åt H. Herr Doctorn och Biskopen.

Herr Doctor *Beyer* anförde häruppå: Icke i afseende på hwad Herr Prosten *Kullin* anført, utan emedan mig nu tilstödjes hwad i dag 8 dagar icke gafs lof til, då mig af H. Herr Doctorn och Biskopen swarades, at detta skal genom Rector Gymnasii, som detta hos honom angifwit, i sinom tid blifwa bewist, aflemnar jag detta tydeliga sammanhang i saken: Såsom jag wid slutet af min exegetiska Lection, Fredagen eller den 4 dennes näst före Höga Kongl. Brefwets ankomst den 7 derpå, förmärkte det H. Herr Doctorn och Biskopen befalte Gymnasii Notarien komma hem till sig med afskrefne Dictata öfwer den dagens Lection, och jag samma dag ej hant dictera de uppsatte raderne, 8 till antalet, öfwer 23 versen af 1 Joh. 2 Cap. hwilken har et aldeles nödvändigt sammanhang med den 22, och hwilka rader icke äro tagne ur Swedenborgs skrifter, som efter mit wett aldrig citerat denna Epistel, åtminstone icke denna vers, så bad jag genom min son Gymnasii Notarien komma til mig, at taga afskrift af de raderna och dem til H. Herr Doctorn och Biskopen öfwerlemnna. Notarien kom icke utan jag lät min son lemna dem til Notarien, med uttryckelig tillsägelse at endast uti sådan afsikt öfwerlemnna dem til H. Herr Doctorn och Biskopen. Hafwa de blifwit Gymnasisterne tilbudne så är de et missbruk af min föranstaltning. Imedlertid är det

wist, at jag icke efter den 5 Maji kl. 5 om aftonen welat Continuera någre Dictata exegetica för Gymnasisterne.

För at gifwa saken et rent och tilräckeligt ljus, anhölt Herr Prosten *Kullin* at til Vice Lectorn Herr Mag. Arndt Grimberg, som warit på Gymnasio tilstädes, då desse i fråga warande Dictata blefwo Gymnasii ungdomen kundgjorde, måtte tillika med de äldste af Coetu Gymnastico förekallas och höras.

Detta bewiljades, och härpå förekom wälbemälte Vice Lector, tillika med Gymnasisterne Dahlbom, Collander, Fehman, Roempke och Tranchell.

Vice Lectorn Mag. *Grimberg* berättade på tilfrågan, at då han skulle börja med sina exegetiska föreläsningar för Gymnasisterne upsteg Notarien och lemnade fram et paper, som innehölt Dictata quæstionis, med utlåtande, at det blifwit honom från Herr Doctor Beyer genom des son tilstäldt, för at deraf lemna de andre Gymnasisterne, sina Camerader del; Widare hade Herr Vice Lectorn för sin del icke at anföra.

Härefter berättade Gymnasii Notarien *Dahlbom*, huru Gymnasisten And. Beyer tilsagt honom, at om måndagen eller d. 7 denes komma til hans fader, Herr Doctor Beyer, för at emottaga Dictata quæstionis, hwilka han sedan hade at åt de andre Gymnasisterne öfwerlemna. Widare at han i sådan afsikt sökt Herr Doctor Beyer, men då icke fådt tala med honom, emedan Herr Doctorn vid det tilfället hade främmande, men at sonen And. Beyer likwäl hos sin fader anmälde honom och derefter lefwerrade honom berörde Dictata med tilsägelse at låta de andre Gymnasisterne deraf få del.

Herr Doctor *Beyer* tilfrågade nu Gymnasisten Dahlbom, om ej både han sjelf tilsagt och äfwen genom sin son låtit tilsäga honom at lemna oftanämnde Dictata åt H. Herr Doctorn och Biskopen.

Dahlbom swarade at sådant hwarken af H. Herr Doctorn sjelf eller genom des son blifwit honom tilsagdt.

Herr Doctor *Beyer* frågade widare om Dahlbom kan bestå med sanning och säga att Herr Doctorn tilsagt honom at desse Dictata skulle communiceras med Gymnasisterne?

Dahlbom swarade at han ingalunda sagt det Herr Doctorn befalt honom lemna Dictata, antingen till H. Herr Doctorn och Biskopen eller til Gymnasisterne.

De öfrige Gymnasisterne tilfrågades, om D:r Beyer continuerat sina exegetiska föreläsningar sedan den 4 dennes?

Swarades enhälligt nej.

Häruppå förekallades Herr Doctor Beyers äldste son, Gymnasisten *Anders Beyer*, hwilken, på tilfrågan af Herr Prosten Kullin, och i anledning af föregående, berättade, at han af sin Fader emottagit Dictata quæstionis jemte befalning at lefwerera dem til Gymnasisten *Dahlbom* med tilsägelse at han skulle åter lemna dem åt H. Herr Doctorn och Biskopen, och äfwen låta Gymnasisterne, om någon wille, få del deraf, i anseende til det oafbrutna sammanhang, som 23 versen af 1 Joh. 2 Cap. öfwer hwilken vers dessa rader woro, hafwer med den nästföregående 22 versen, med hwilken hans fader slutat sina exegetiska föreläsningar.

På tilfrågan om Gymnasisten *Dahlbom* communicerat desse Dictata med sina Camerader, swarades at han wäl deraf gjort dem tillbud, men at allesammans det afslagit och bad Gud bewara sig derföre, Gymnasisten *Ölisch* undantagande, som dem med mycket begär emottog.

Häruppå böds Herr Vice Lectorn Grimberg, tillika med de förekallade Gymnasisterne göra afträde.

Hwarefter Herrar Doctorerne *Beyer* och *Rosén* wördsammast förfrågade 1:o om ej extradition af de af dem redan begärte Protocoller och handlingar samt de anmärkningar, som äfwen den förres Dictata och corrigerade Gymnasiste predikan, blifwit af H. Herr Doctorn och Biskopen gjorde, bewiljas, och i fall detta skulle nekas, om det icke 2:o dem kunde tillåtas at begära desse Protocoller och handlingar hem til sig, för at deraf hemta nödig uplysning, til sine tilämnade underdånigste beswärs upsättande, och ändtligen 3:o om desse beswär ej få afgå med Consistorii Vehiculo?

Doctorerne *Beyer* och *Rosén* böds göra afträde medan Consistorium tager deras förfrågningar uti behörigt öfwerwägande.

Sedan bemälte Lectorer afträdt, tilsporde H. Herr Doctorn och *Biskopen* de närvarande Herrar Consistoriales, om de ej ge-

nom något rykte hört berättas huru Doctor Rosén skal wid det tilfället han förlidet år hölt sin profpredikan i Fjärås kyrka, ej allenast stympat och utelemnat åtskilligt af Syndabekännelsen och i synnerhet de orden: *för frälsarens Jesu Christi förtjenst*, utan ock på et och annat ställe ändrat något uti Bönen Fader wår.

Samtliga herrar Consistoriales swarade at de icke kunna neka, det ju et sådant rykte äfwen förekommit dem.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* frågade vidare om ej herrarne genom rykte hört at Doctorerne Beyer och Rosén skolat i något sällskap här i staden brukat försmädeliga utlätelser om wår kyrkas lärosätt angående wår Frälsares dyra förtjenst och des tillräknande genom Tron m. m. och at Herr kyrkoherden Mag. Rhedin i Östad, som wid det tilfället skal warit närwarande, tagit sig af deras discours så mycken förargelse, at han måst för deras skul med tårar i ögonen göra afträde och lemna hela sällskapet, som nogsamnt skal förmärkt den hjerteliga bedröfwelse, hwilken desse Lectorer med sin discours honom försakat.

Detta berättade Herrar Consistorialerna sig ock hafva hört, Herr Doctor Roempke undantagande, som sade sig icke hafwa förnummit det ringaste om denna händelse. Herr Lector Gothenius sade sig wäl hafwa hört händelsen, men ej så omständeligen såsom han ej heller wetat den prestmannens namn, som wid det tilfället warit närwarande.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* berättade häruppå huru han, med anledning af desse nu omförmälte rykten, i dag genom bref infordrat så wäl ofvanbemälte kyrkoherden Rhedins berättelse om hwad som i anseende til honom sig tildragit som ock Comministerns D:ni Contzes och Bataillons-Predikantens Mag. Wallins i Fjärås, angående Doctor Roséns förhollande wid Profpredikningen derstädes.

Herrar Consistoriales aflade hos H. Herr Doctorn och *Biskopen* wördsammaste tacksägelse för så utmärkta prof af ömhet, nit och werksamhet för wår dyraste salighetsläras renhet och försäkrade, at i et så wärdigt bemödande efter yttersta förmågo räcka H. Herr Doctorn och *Biskopen* hjälpsam hand, förklarande derjemte, at de finna alt skäl at taga del i nysberörde af H. Herr Doctorn och *Biskopen* widtagna författningar.

I anseende til instundande Prestwigning och föregående examina togs nu under öfverwägande, huruwida Herrar Doctorerna Beyer och Rosén få sig dermed befatta. Härvid lades til grund och underdånig efterrättelse hwad kongl. Brefwet af d. 26 April sistl. föreskrifwer. Och aldenstund detta förmår at bemälte Herrar icke få tilswidare befatta sig med någon slags Theologisk undervisning, så fant H. Herr Doctorn och Biskopen med Consistorio deraf nödwändigt följa, det dem icke eller bör tillåtas at uti Examen Socerdotale Theologicum taga del eller wara närwarande, men hwad Examen Philosophicum beträffar, så fans det kunna dem tillåtas at deruti examinera, sina ordenteliga Lectioner likmätigt, allenast at D:r Beyer i stället för Novum Testamentum brukar någon profan auctor, för at utröna Candidaternas profecter i grekiska språket.

Widare och hwad sjelfwa prestwignings-Acten widkommer, så emedan Consistorium nogsamnt inser det mycken förargelse skulle derigenom förorsakas, om bemälte Lectorer derwid gjorde wanligt biträde, aldenstund de för Swedenborgska kätteriet äro i stadens församling almänt beryktade, ty fant ock Consistorium det Doctorerne Beyer och Rosén böra sig från sjelfwa prestwignings-Acten aldeles afholla.

Häruppå tog Consistorium de af herrar Doctorerne gjorde förfrågningar under öfverwägande, då Consistorium, i anseende dertil, at Hans kongl. Maj:t uti des Höga skrifvelse af d. 26 April nästl. *i Näder ansedt för högst nödigt at hela detta mål med mycken tysthet och warsamhet handteras*, pröfwade de hwarken den af Doctorerne begärta extradictionen af de i detta mål holne Protocoler och inkomna handlingar, eller än mindre sjelfwa originalerne här af, til bruk och nytjande kunna hema i deras hus dem bewiljas. Då fant icke eller Consistorium något skäl at låta desse Lectors tilämnade underdånigste beswär med sit Vehiculo afgå.

Detta så wäl som hwad Consistorium angående instundande prestwigning och föregående examina beslutat, blef Doctorerne Beyer och Rosén, sedan de åter blifwit förekallade, tydeligen afsagt, hwilke derpå anhöllo det måtte dem åtminstone Notarialbewis bewiljas öfwer deras begäran och Consistorii afslag derpå, hwarförutan de wördsamt förklarade misnöje öfwer den resolution,

som Consistorium fält emot dem, i hänseende til deras Consistorialämbetens utöfwande och Consistorial omdöme öfwer dem som skola ordineras, såsom och öfwer de öfrige nekade wanliga beneficia.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* lät Doctorerne weta det icke eller det af dem nu begärta bewiset kan fås, såsom Consistorium icke eller kan i anseende til förr anförde skäl skul någon aktning gifwa på deras flera gånger förklarade missnöjen.

Lectorerne *Beyer* och *Rosén* frågade sluteligen om icke Herr Doktor *Roempke* wil låta dem se eller höra den förklaring, som han öfwer sin Synodal-Disputation kommer, på Kongl. Maj:ts Nådigsta Befalning, at afgifwa, äfwen som han fädt se och höra deras yttrande öfwer berörde disputation?

Herr Doctor *Roempke* swarade at han icke tänker förholla sin underdåniga Förklaring för H. Herr Doctorn och *Biskopen* och det Consistorium, som Hans Kongl. Maj:t i Näder behagat om denna sin närmare Förklaring tilskrifwa.

Den 25 Maj 1770 hölls konsistorium under H. Herr Doktors och *Biskopens* præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, D:r *Beyer*, prosten *Kullin*, D:r *Rosén*, Kongl. Hofpredikanten *Wallenstråle* och lektor *Gothe-nius*.

§ 1. Som Consistorium i dag sammanträdt endast för at justera Protocollet under d. 23 dennes rörande Lectorerne *Beyer* och *Rosén* angående den så kallade *Swedenborgianismen*, altså företogs nu justeringen af samma protocoll, hwarwid wälbemälte Lectorer woro närvarande, undantagande då den punkten om de expedierade brefwen til Herr kyrkoherden *Mag. Rhedin*, *Bataill-predik. Mag. Wallin* och *Comminister Contz*, uplästes, då de på tilsägelse så länge gjorde afträde.

Sedan protokollet blifwit justeradt och Lectorerne *Beyer* och *Rosén* blifwit åter förekallade, anhöllo de wördsammast det, efter dem af Consistorio blifwit förmendt at af Protocollen få utdrag, så wida de samma röra dem, Consistorium då täcktes tillåta at de hema hos Notarien måtte efter behof få läsa dessa protocoller på det de wid sine tiltänkta underdånige beswärs upsättande icke af brist på nödig uplysning ur actis et probatis måtte anföra något som tiläfwentyrts wore med dessa icke aldeles enligt. Häröfwer begärte Lectorerne Consistorii utslag, hwarefter de på tilsägelse åter gjorde afträde.

Sedan Consistorium tagit Lectorerne *Beyers* och *Roséns* begäran under öfwerwägande, blefwo de åter förekallade, då dem tilsades at som Consistorium i eftermiddag sammanträdt endast för at justera Protocollet för den 23 dennes, och de ledamöter, som detta mål från början öfwerwarit, nu icke äro närwarande, så finner Consistorium betänkeligt at i dag skrida til något utslags affattande öfwer deras begäran, helst Consistorium utom des nu icke är fullsutet, men at Consistorium wil på nästa ordenteliga sessionstima detta utslag meddela.

Herr Doctor *Beyer* anförde, det han icke finner något hindra, med mindre utslaget i dag kunde affattas, så wida 4 ledamöter äro tilstädes, och dessa kunna sig om beslutet förena.

Herr Doctor *Rosén* hade mot upskofwet intet at påminna, allenast at fatalierna blifwa honom förwarade.

I konsistorium den 20 Juni 1770 föredrogs (§ 9) prostens, Herr Doktor *Jonas Wahlbergs* skrifvelse af den 8 i samma månad deri förekommer.

»Angående den så kallade Swedenborgianismen försäkrar Herr Doktorn och prosten att den i kontraktet är aldeles okänd, och har således ingen rörelse kunnat förorsaka.»

Ad notit.

Den 27 Juni 1770, kl. half 7 e.m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke och Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle.

H. Herr Doktorn och *Biskopen* föredrog att, såsom han nästkommande lördag kommer att bortresa, för att i sommar visitera i Bohuslän, konsistorium då med första ville föranstalta att kongl. maj:ts nådiga skrifvelse och befallning under den 26 sistl. April, hvad Herr D:or Beyers Predikoförsöks försigtiga och varsamma indragande i stiftet beträffar, måtte genom cirkulär till stiftets presterskap, med allra första verkställas, och deröfver till Hans kongl. maj:t underdånig berättelse insändas; hvilket konsistorium lofvade skyndsamt företaga och expediera.

Den 25 Juli 1770, hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén och Lektor Gothenius.

Kongl. Hofpredikanten Herr lektor Wallenstråle har rest åt Bohuslän, för att träffa H. Herr Doktorn och Biskopen under visitation, och göra dervid något biträde.

§ 19. Anförde Herr Doctor *Rosén* till Protocolls:

Som jag af nyligen justerade Protocollen funnit, huruledes Notarien Herr Mag:r Brag icke med et ord uptagit det beslut, hwari Consistorium d. 20 Jun. stadnat rörande Rectorsombytet

här wid Gymnasium, som på nämnda tid ske bordt, altså förbeholler jag mig at Consistorium täckes antingen förklara hwad des beslut då war, eller i dag afgöra hwem som är werkeligen Rector, emedan jag, såsom efter Kongl. Gymnasii- och Scholæordningen närmast berättigad tilträdare, wet at åtskillig både rätt- och skyldighet efter Consistorii praxis wid slika tillfällen mig allaredan tillkommer.

Res. Detta mål hemställes til H. Herr Doctors och Biskopens utlåtande, innan Consistorium skrider till dess afgörande, besynnerligen i anseende dertil, att det tilhörer Rector Gymnasii förklara Capitel i Bibeln för Gymnasii ungdomen, hwarmed Herr Doctor Rosén, til fölge af Kongl. Brefwet under d. 26 April sistl. tils vidare ej får sig befatta.

Den 1 Aug. 1770 hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén och lektor Gothenius.

§ 2. Kongl. Maj:ts Nådiga Remiss af den nästl. Julii uppå Theol. Lectorns D:or Magni Roempkes underdåniga närmare förklaring angående Swedenborgianismen och des Synodal Disputation; hwaröfwer Consistorium anbefalles at infordra Doctorene Beyers och Roséns underdåniga utlåtanden.

Denna Kongl. Remiss öfverlemnades nu til Doctor Beyer, hwilken sedan lemnar D:or Rosén del deraf, på det de sina underdåniga utlåtanden må med första til Consistorium ingifwa.

---

§ 10. Exhiberades en nyligen inkommen och af Samteliga Herrar Prostar och kyrkoherdar i Laholms Contract underskrifwen inlaga til Consistorium, lydande ord från ord som fölger:

»S. T.

H. Herr Doctorn samt Biskopen samt Max. Ven. Consistorium täcktes ej ogunstigt anse, at Laholms Contracts Presterskap beswärrar med et nog besynnerligt bref och ärende; men som dock leder sig från en anledning, hwilken vist är i sitt slag den besynnerligaste och Gifwe Gud ej så farlig, som wi uti vår owisshet kunne föreställa oss.»

»Vår längre belägenhet från Götheborg hafwer intet hindrat flera tidningar, än wi önskat, båda oss, det i Götheborg skal wara en ny fanatisk lära, grundad på Herr Assessor Swedenborgs föregifna syner, upkommen; men sådana rykten tyckte wi i början wara til at förakta. Wi länkte att äfwen de swagare själarna skulle, på vår uplysta tid hafwa mera förstånds styrka än at anorledes, än som en fåfång lek och tidsfördrif lystra til en gammal mans syner och drömmar, dem wi tänkte wara lätteligen uträknade såsom et spökeri af et genom ålderdoms swaghet, ämbets-trötthet och mycket genomgånet hufvudbråk afmattadt judicium och förbryllad imagination.»

»Men huru faran war mera betydande, fingo wi med bekymmer se af de in caussa Swedenborgiana tryckta Consistorii Protocoller, som wisa at smittan isynnerhet anstuckit en och annan i sjelfwa Consistorio; at den blifwit läsen uti offentliga Lectioner för Gymnasiungdomen; at en Consistorial imprimerat och står under vidare ransakning för det både dåraktiga och försmädliga Swedenborgska tryckta brefwet, hwarjemte berättas at Högwälborne Herr Justitiæ Cancellern, på Högwördiga Cleri Consistorialis anhollan, lagt handen wid saken, hwilken nyssnämde herre, så wäl som Högwördiga Ståndet detesterar; at Hans Kongl. Maj:t infortrat Consistorii underdåniga betänkande öfwer saken quæstionis, och att 2:ne Herrar Lectorer och Consistorialer förswarat Swedenborgs lära m. m.»

»Men alt detta som de tryckta Protocollen widlöftigt utwisa, tycks ej wara mer än början af denna Religions-process. På flera månader har intet Protocol från trycket utkommit, då likwäl sedan denna tryckning uphörde de wigtigaste mål må förekommit, då Herrar Wederbörande med sina underdåniga betänkanden måtte inkommit, hwaruppå Hans Kongl. Maj:t utan twifwe må hafwa yttrat sig uti något mer eller mindre decisivt m. m.»

»H. Herr Doctorn och Biskopen, samt Max. Ven. Consistorium lærer ej kunna undra öfwer, at hwar nitisk själasörjare är begärlig att se hwad slut denna bedröfweliga sak wil få; synnerligen som rykten wilja säga, det så grufweliga saker skola sedermera wid detta religionsmåls vidare undersökning förekommit, att oakadt wår ädla Tryckfrihet H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Ven. Consistorium skal hafwa betänkande wid att låta sina Protocoller komma på trycket, hwarjemte äfwen spargeras det de 2:ne utmärkte Herrar Lectorer fortfara uti Swedenborgska wilfarelsen, men likafullt bestrida både sina Consistorial- och Läroämbeten.»

»Huru detta kan förenas med Regeringsform, Swea Rikes konungaförsäkran och Preste-Ståndets Privilegier at wi skola subordnera under et Consistorium, der män af annan än wår rena Evangelisk-Lutherska Lära, sitta, kan detta Contracts presterskap icke begripa. Men at vi icke längre må gå uti qwäljande oro och kanske onödiga misstankar, utbedja wi oss ödmjukast. H. Herr Doctorns och Biskopens samt Max. Ven. Consistorii höggungstiga yttrande öfwer följande frågopuncter:»

»1:mo. Hwarföre Protocollen in caussa quæstionis ej vidare tryckas? samt om det är i sanning at så grofwa saker, sedan tryckningen uphörde i Consistorii Protocoller ha måst influtit, at de nu ej vidare kunna läggas för allmänhetens ögon? Och i denna samma bedröfweliga händelse fråga vi ödmjukast ytterligare

»2:o Om vi icke, under försäkran om tysthet, derest den skulle behöfwas, kunde blifwa underrättade om det buller som Swedenborgianismen under sitt tilltagande, som ord går, i Göteborg förorsakar, samt om de noterade Herrar Doctorer ännu intet funnit sig wid at öfwer gifwa denna wilfarelse? I den ledsamma händelsen frågas vidare

»3:o. Om H. Herr Doctorn och Biskopen, som wi hoppas, och af des renläriga pluralitet, med al trygghet böra förmoda, detta så swårt utseende Religionsmål hos Hans Kongl. Maj:t så alwarsamt och eftertryckeligen, som saken kräfwer, i underdånighet anmält, samt hwad Hans Kongl. Maj:t derpå allernådigst swarat och resolwerat?»

»Laholms Contracts presterskap äskar därför att genom H. Herr Doctors och Biskopens samt Max. Ven. Consistorii gynsamma åtgärd, få hos Hans Kongl. Maj:t, Sin allernådigste konung framfört sin underdånigste bönfallan om så alwarsam som skyndsam fulsträckning af det grundlagarne och våra privilegier lofwa oss, til det upkomna Swedenborgska ogrässets vidare hämmande, på det et renlärigt presterskap och trogna wäktare öfwer en ännu hos oss utwärtens ren Christi Församling, obehindradt må kunna sköta wårt dyra och ansvarsfulla embete.»

»Med bönfallan af ett sådant inneholl, som sagdt är, anse wi oss för Gud och våra samweten förpliktade at i djupaste underdånighet och undersåttlig wördnad, genom H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Vener. Consistorium inkomma. Den täcktes ock H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max Ven. Consistorium genast å våra wägnar, med användande af de kraftigaste och bewekeligaste skäl, som H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Ven. Consistorium bäst bekanta äro, hos Högstbemälte Wår Allernådigste Konung, och Öfwerhet underdånigst afsända, samt derjemte denna wår skrift, ord från ord, uti Consistorii protocollet låta intaga. Framlefwä med etc.

Laholm d. 15 Julii 1770.

Carl Georg Lignell.

Præp. Cont. Lah. et Past. Loci.

<i>Benedict Montan.</i>	<i>Arvid Lindqvist.</i>
Pr. och Kherde i Knäred.	Kherde i Renneslöf.
<i>Carl Backe.</i>	<i>Lars Fridlexius.</i>
Kherde i Enslöf.	Past. i Hishult.
<i>Nils Grimbeck.</i>	<i>Isaac Wallberg.</i>
Kherde i Breared.	Kherde i Snöstorp.
<i>Lars Kjerulf.</i>	<i>Pehr Osbeck.</i>
Præp. et. past. in Weinge.	Kherde i Hasslöf.

And. Florell.

Pastor i Karup.

Sedan denna skrift war upläsen begärte och påstodo Herrar Doctorerne *Beyer* och *Rosén*, i kraft af Fundamentallag, Kongl. Tryckfrihets-Förordningen § , at få vidimerad afskrift af densamma, samt at dervid göra sina erindringar, om de finna dem nödiga, innan något dermed företages.

§ 11. Kongl. Maj:ts Nådiga Remiss af d. nästl. Julii, uppå Doctorerne Beyers och Roséns underdåniga beswär, öfwer Biskopens och Consistorii förfarande wid verkställandet af Kongl. Maj:ts Nådiga författning under d. 26 sistl. April, bemälte Doctorer rörande.

Härwid togo Herrar Doctorerna Beyer och Rosén sjelfmant afträde. Justeradt hittils den 15 Augusti.

Joh. Rosén.

Resol. Denna Kongl. Remiss öfwersändes till H. Herr Doctorn och Biskopen med hemställande, om H. Herr Doctorn och Biskopen skulle täckas under bortowarelsen låta upsätta och Consistorio tillskicka några momenta til underdånig förklarings uppsättande deröfwer, som sedan til H. Herr Biskopens underskrift kunde öfwerstyras, i hwilket fall ock sjelfwa Remissen återförväntas, eller om man skulle wåga dröja med underdånig förklarings afgifwande till H. Herr Doctorn och Biskopen från Visitationen hemkommit.

Likaledes beslöts att öfwersända Laholms Contracts i nästföregående 10 § intagne skrift till H. Herr Doctorn och Biskopen, med begäran at deröfwer erhöjla Högw. Herr Doctorns och Biskopens omdöme och yttrande, jemte sjelfwa skriften tillbaka, innan Consistorium något dermed företager.

§ 12. Justerades eftermiddagsprotokollet af d. 27 Juni sistl. i anledning hvaraf, och efter öfverläggning om tjenligaste sättet att verkställa den af kongl maj:t nådigst anbefalda indragningen af Assessor Svedenborgs skrifter och Dr Beyers Predikoförsök, beslöts att amanuensen uppsätter koncept till ett cirkulär derom till samtelige Herrar prostarne, hvilket först skickas till H. Herr Doktors och Biskopens genomläsande och censur, och derefter kommer att utfärdas.

Den 15 Aug. 1770 hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, D:r Rosén och lektor Gothenius.

Herr prosten Kullin berättades vara i sina angelägenheter bortrest på några dagar.

§ 8. Biskopens H. Herr Doctor Eric Lambers skrifwelse af d. 4 dennes — — — — — hwad Rectorats ombytet wid Gymnasium beträffar, hwarom Consistorium, efter Herr Doctor Roséns föregifwande redan d. 20 Juni sistl. och således medan Herr Doctorn och Biskopen ännu war i Consistorio tilstädes, skal fattat något beslut, swarar H. Herr Doctorn och Biskopen at samma föregifwande är ogrundadt och at detta mål wäl war den dagen under discours, men hwar-ken blef något beslut derom affattadt, ej eller belefwdt at låta något derom i Protocollet inflyta, särdeles som Herr Doctor Rosén sjelf, på tilfrågan af Notarien om han för sin del wille hafwa något derom i Protocollet anfördt, swaradt nej m. m. utlätandes sig H. Herr Doctorn och Biskopen vidare, det Herr Doctorn och Biskopen för sin del ingalunda kan samtycka dertil, at Rectors syslan wid Kongl. Gymnasium updrages Lectorn Herr Doctor Rosén, aldenstund sådana förrättningar äro med denna syslan förknippade, från hwilka Doctor Rosén, på til underdånigst fölge af Kongl. Maj:ts Nådiga Bref under den 26 sistl. April, som Consistorii derpå grundade och redan affattade beslut, måste sig tills vidare aldeles afholla.

Har anstånd til H. Herr Doctorns och Biskopens hemkomst.

---

§ 12. Uplästes en från *Halmstads* Contract inkommen skrift til Consistorium, lydande som fölger:

»S. T.

Hos H. Herr Doctorn och Biskopen och Max. Ven. Consistorium lärer Ven. Clerus uti Laholms Contract antingen redan inkommit eller snarast inkomma med ödmjuk anhollan, det tack-

tes H. Herr Doctorn och Biskopen och Max. Ven. Consistorium hos hans Kongl. Maj:t, vår Allernådigste konung, å deras wägnar underdånigst bönfalla om högstbemälte Kongl. Maj:ts högsträttwisa beskydd emot den fara, i hwilken vår sanna och dyrt beswurna religion i stiftet swäfwar, så länge twärt emot grundlagarne och våre PrestePrivilegier, uti vårt Consistorium och wid vårt Gymnasium män och lärare lidas, som äro med Assessor Swedenborgs, från Guds ord och Symboliska Böckren wida mer än de fleste andra med vår bekännelse stridande Religioner i Christenheten, afwikande Tro och Lära, besmittade och orenade, med mera som samma åberopade inlaga widlöfteligen utfört. Med denna våre medbröders i Laholms Contract inlaga instämman ock under-tecknade, Halmstads Contracts Presterskap, til alla delar, och således utbedja sig ödmjukast, det Högwördige Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Venerandum Consistorium täcktes anse den-samma lika som från oss kommen, så at hos Kongl. Maj:t äfwen å våre wägnar om aldeles det samma underdånigst bönfalles. Wi framlefwa med etc.

Jacob Comenius.

P. O. Rodhe.

Erik Hell.

P. et P. i Slättåkra.

Past. i Torup.

Gudm. Djuberg.

Hans Dahlgren.

J. Christ. Kjerrulf.

Past. i Halmstad.

Past. i Drängsered.

Past. i Wessige.

Samuel Ström.

Lars Liberg.

Swen Wetterström.

Past. i Abil.

Rect. Sch. Halmst.

Coll. Sch. Halmst.

Jonas Holmström.

Commin. i Torup.

NB. Mit namn är å andra sidan teknadt, til bewis at jag stygges wid de hiskeliga wilfarelser, som Swedenborgska skrifterna inneholla, och at jag önskar at de och alla öfversättningar samt med dem likhet ägande skrifter måtte inhiberas. Men då jag icke äger tillräckeliga laga bewis efter Rättegångsprocess, anklagar jag ingen.

Hans Dahlgren.

Med ofwanstående H. kyrkoherden Dahlgrens ytrande conformerar jag mig aldeles.

Joh. Christ. Kjerrulf.

Det samma gör ock

Jacob Christ. Götherström.

Jag tänker i detta mål som Herr Kyrkoherden Dahlgren och twiflar ingalunda om lagligt slut, sedan målet blifwit förwist til Höglofl. Justitiæ Cancellers Ämbetets Högrättswisa utförande. Wår allerNådigste konung har ju utfärdat sin höga befallning om målets uptagande.

Severin Jac. Ström.»

Dito en från *Himle* och *Faurås* häraders Contract af följande inneholl:

S. T.

»Sedan Presterskapet här i Himle och Faurås häraders Contract, wid deras almänna sammankomst i Grimetons Prestegård den 5 Juli 1768, til at uppå Plur. Ven. Consistorii befallning, inbördes öfwerenskomma om underwisningswerkets uphjelpande för almogens barn, och med wördsamt project häröfwer inkomma, icke allenast då, i samma sit uprättade och d. 30 derpå följande Juli till Plur. Ven. Consistorium ingifna project, i anledning af en i Weckoskriften, »Preste Tidningar» kallad, för April månad samma år recenserad och af Herr Assessor Swedenborg utgifwen samt i Amsterdam tryckt bok, under namn af Apocalypsis Reuelata, öfwer några i denna bok befintliga, grofwa och twärt emot Guds uppenbarade hel. Ord stridande wilfarelser, sina tankar yttrat; utan jämwäl ock wid Prestemötet i Göteborg i Septemb. månad samma år, genom Contracts prostens, än ytterligare låtit anföra des wördsamma påminnelse emot slika kätterska böckers införande och utspridande i Riket, hafwer Presterskapet i ofwännämnde Contract wid det i Falkenberg d. 1 Mart. 1769 utsatte Länsmötet bland de underdåniga beswär, som til Kongl. Maj:t wid då utlyste Riksdag i Norrköping i underdånighet insinuerat skulle, hämmande och vidare utspridande af Herr Assessor Swedenborgs wilfarande lära, såsom det första och angelägnaste, inflyta låtit. Presterskapet har sedermera af de i Göteborg tryckta Potocoller och handlingar rörande Swedenborgianismen, med glädje förnummit, at denna wilfarande Läran genom höga wederbörandes öma

och nitiska åtgärd kommit under Kongl. Maj:ts egna Nådigsta granskning. Presterskapet hyser således den wissa och underdåniga förtröstan, at denne Assessor Swedenborgs kätterska lära, som så när rörer och undergräfwet sjelfwa grundwalen af vår Christeliga religion och alraheligaste Tro, med Guds hjelp utrotad blifwer.»

»Imedertid kunna wi ej längre dölja den oro och det stora bekymmer wi inom oss hysa då wi fästa vår uppmärksamhet på en framtid, som synes boda oss mycken förlägenhet i almänhet, och Guds församling i synnerhet, genom den wärkeliga saknad af studerande wid Gymnasium, som vårt Stift ofelbart måste widkännas, i det wi, såsom öme om våra barns timeliga och ewiga wälfärd aldrig kunna taga på våra samweten, eller för Gud förswara, alt insända dem til Kongl. Gymnasium i Götheborg, eller dertil styrka någon annan, så länge någon wid underwisningsverket derstädes skulle med Swedenborgska wilfarelser i Läran finnas wara besmittad. En sak, som så mycket mer smärtar oss, som detta lärosäte alt ifrån des första foundation nu långt öfwer et helt seculum både i Stiftet och Riket warit lysande af lärde, widtberömda och renlärige Docenter, under hwilkas underwisning, wård och inseende sådane ämnen blifwit beredde och upammade, som sedermera, ja äfwen nu i vår tid, både i andeliga och werldsliga Ståndet de allra ypperligaste hedersämbeten i Riket bekläda, men lärere nu inom få år blifwa öde, och plur. Venerand. Consistorium nödsakadt från främmande Stift, der deras lärosäten äro renlärige, skicklige prestmän förskrifwa, då wi, i afseende på närwarande wid Gymnasium i Göteborg sig befinteliga omständigheter, finna oss twungna at antingen med stor kostnad försända våra barn till främmande Gymnasier, eller ock låta dem andra Vitæ genera utwälja. Hos H. Herr Doctorn och Biskopen samt Pl. Ven. Consistorium anholler fördenskull Presterskapet här i Contractet ödmjukeligen, det täcktes H. Herr Doctorn och Biskopen samt Plur. Ven. Consistorium Kongl. Maj:t i underdånighet at föredraga den förlägenhet, hwaruti Stiftets Presterskap i flera afseenden, men i synnerhet med deras barns underwisning wid Gymnasium i Götheborg, sig nu befinner, så länge en icke ogrundad

fruktan, at deras Vngdom kan af skadeliga Swedenborgska Lärosatser blifwa besmittad och aldeles förderfwad, deras sinnen bekymrar.»

»Presterskapet skulle ock för sin del högeligen önska, at til des större uplysning i denna sak, alla de handlingar, som röra den så kallade Swedenborgianismen, måtte från början till slutet genom trycket almäna göras; såsom ock at de utkomne och på Swedenborgska Lärosystemen grundade Nya Predikoförsöken, som flera kyrkoherdar på god tro, och utan at kunnat föreställa sig det något skadeligt förgift derunder legat fördoldt, hos sina åhörare til afsättning recommenderat, måtte ju förr dess hellre med al försigtighet indragas; dock på det sätt at almogen derföre får sina utlagde contanta penningar, hwarförutan det lærer bli aldeles omögeligt.

Detta är det som Presterskapet här i Contractet, efter deras Samwets öfwertygelse, af upriktigt nit för Guds ära och hans församlings bibehollande wid en i Guds uppenbarade ord och våra Symboliska Böcker, men icke några nya uppenbarelsen, syner och drömmar, grundad och determinerad, ren och oförfalskad Evangelisk Lära, har funnit sig föranlåtet H. Herr Doctorn och Biskopen samt Plur. Ven. Consistorii öma och nitiska ompröfwande i ödmjukhet hemställa. Framlefwa med etc.

Grimmeton d. 31 Julii 1770.

Peter Aurelius.

<i>Sven Linderot.</i>	<i>R. J. Barck.</i>	<i>Gustaf M. Borgstedt.</i>
<i>Fr. G. Gyllich.</i>	<i>Nils Josephson.</i>	<i>Sven Erynander.</i>
<i>Joh. Otto Frijs.</i>	<i>Johan Dahlin.</i>	<i>Eric H. Ferntöf.</i>

Med alt hwad vår renlärighet fredar conformerar sig

And O. Öhrwall.

Så wida afgjordt är, at en eller flere i Gudaläran wilfarande Docenter finnes wid Kongl. Gymnasium i Götheborg eller med skäl så anses kunna, underskrifwer ock jag

Martin Bonander.»

Sedan dessa skrifter blifwit upläste, begärte Herrar Doctorn *Beyer* och *Rosén*, at få del af dessa skrifter och hwad mera, som från Contracterne i sådant ämne framdeles torde inkomma.

Herr Doctorn och Domprosten *Ekebon* frågade deruppå Herrar Doctorerne, om de icke finna sig wid at taga afträde, medan Consistorium öfwerlade om dessa skrifter?

Herr Doctor *Beyer* swarade, at han ej finner sig dertil förbunden, utan förbeholler sig uttryckeligen at vara tilstädes wid deliberationen häröfwer, och få gifwa sina påminnelser så wäl wid detta som andra ärender, i thy han annars anser det för et intrång i sit Consistorialämbete och Voteringsrättighet, helst han i dessa skrifter icke är nämnd, och intet mål mot honom rubricerad, samt desutom frågan ännu står öpen med hwad rätt dylika skrifter inkomma, emottagas och såsom sak mot Herrar Doctorerne anses.

Herr Doctor *Rosén* anförde: »Jag kan så mycket mindre finna mig jäfwig wid detta tilfälle, som ingen mig nämnt och denna öfwerlägning har ingen gemenskap med Theologisk underwisning. Vtom des förbeholler jag mig at vid justeringen styrka denna mening, hwarföre nu d. 29 dennes följande tilades. Det wore wisseligen at taga sak på bak, om jag i sjelfwa werket widkändes sådana beskyldningar, som Contracternes bref påbörda några män i Consistorio. Jag kan ej eller rimligen menas, emedan mit betänkande, som är det enda hwad mot mig talar, blifwit inom Kongl. Revisionens och Consistorii murar. Skulle ryktet derom något förmält, undras om det ej tillike sagt at jag emottagit nådig warning och sedan den tiden ingen oroat. Således är det icke jag som menas. Åter, om jag nämnes, så har jag min man. Som nu jäfwet förfallit, wil jag i min tour ytra mig öfwer Contracternes bref. 1:o. När någon i Consistorio anmäles, som efter dato förfäktar Swedenborgske satser, anser jag äfwen densamme för brotlig undersåte; men personen måste namngifwas och angifwas. 2:o. Finner jag detta Contracternes göromål stridande med almän Lag, Rätteg. B. 30 Cap. 21 §, hwarföre ock de förståndigare ej underskrifwit brefwen. 3:o. Lärer derföre Consistorium ingalunda deltaga i så förgripeliga steg, ej eller oroa Kongl. Majt med berättelsen derom, utan gifwa wederbörande Contracter en tjenlig warning och tillika, om så behagas, underwisa presterskapet genom circulaire om deras ogrundade mistankar.»

Herr Domprosten Doctor *Ekebom* utlät sig at han dock af det, som med herrar Doctorerna Beyer och Rosén för detta i Consistorio förewarit, finner sig hafwa anledning at anmoda dem göra afträde, medan denna saken förehafwes, och begärte de öfrige Herrar Consistoriales ytrande derom.

Herr Doctor *Roempke* anförde, at som herrar Doctorerne afsagt sig Swedenborgianismen, finner han dem ej skyldige at afträda om de ej wilja sjelfmant göra det.

Herr Lector *Gothenius* begärte, at saken måtte hafwa anstånd, helst så många Consistorii ledamöter äro nu frånwarande, hwilket samtycktes.

Den 29 Aug. 1770 hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

Herr D:r Beyer lät anmäla förfall af opasslighet medelst en åkommen tandfluss, och Herr D:r Roempke var anmodad att i dag vara H. Herr Doktorn och Biskopen assisterande vid visitationen i Säfve pastorat.

§ 6. Kyrkoherden i Abil Herr *Sam. Ströms* skrifwelse af d. 18 Julii nästl. lydande som följer:

S. T.

»Då et bref till Max. Ven. Consistorium af Herrar Contracts Prester upsatt, angående Swedenborgianismen och någre, som skola wara deraf intagne, för några dagar sedan war hos mig til underskrift, teknade jag ock i hast mit namn derunder, utan minsta förbehåll, emedan jag just då war af vigtiga ämbetsgöromål

hindrad at saken förut noga eftertänka och wille ej uppehålla Prostelådan. H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Ven. Consistorium täcktes derföre gunstigast tillåta, at jag nu wid närmare eftersinnande och på det jag må hafwa godt samwete, at jag ingen oskyldigt och utan tydeliga bewis angifwit eller angripit, får wid samma min underskrift i ödmjukhet göra följande reservation, nemligen at den samma aldeles erkännes, så wida någre sådana män skulle werkeligen finnas i Max. Ven. Consistorio, som woro besmittade med wilfarande och mot Guds klara och rena ord samt våra Symboliska Böcker stridande meningar in Theologicis, ty för sådant hyser ja al min tid en billig afsky. Men som jag ännu icke äger tillräckelig kundskap derom, utan allenast hört det någre Max. Ven. Consistorii Protocoller om Swedenborgianismen skola af trycket utkommit, dem jag dock ej alla sedt och således ej för wisso wet, huruwida någon ännu är öfwerbewist om wilfarande meningar, så har jag med min underskrift på förbemälte bref ingalunda welat deltaga uti någons anklagande. Hoppas och tror för öfrigt det H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Ven. Consistorium wäl lärer, min bön förutan, bewaka Lärans renhet, och om någon skulle til annat skyldig finnas, sådant efter Lag på Högwederbörlig ort anmäla. Med djup wördnad framhärda etc.

Abilds presteg. d. 18 Jul. 1770.

Samuel Ström.»

Ad notitiam.

---

§ 20. Återlemnade Lectorn Herr Doctor *Rosén* den med honom och Lectorn Herr Doctor Beyer, som i dag för opasslighet ej är i Consistorio tilstädes, genom Consistorium allernådigst Communicerade Lectorn Herr Doctor Roempkes underdåniga förklaring, rörande sistbemälte Lectors Synodal Disputation, hwilken blifwit i Herr Doctor Beyers underdåniga utlåtande öfwer Herr Assessor Swedenborgs Lärosatser in Theologicis, såsom med Swedenborgianismen närsläktad, omförmäld, utlåtande sig Lectorn Herr Doctor Rosén derjemte, at så han som Herr Doctor Beyer, nu äro

färdiga at allemna sina underdåniga anmärkningar öfwer berörde Disputation, enär Consistorium behagar dem äska, at til Kongl. Maj:t i underdånighet upsända.

Consistorium swarade at det til i dag 8 dagar införfväntar berörde underdåniga anmärkningar.

Den 5. Sept. 1770 kl. 10 f. m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, pastorn Mag:r Hempe, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 4. Uplästes en från *Domprosteriets* Contracter till Consistorium ingifwen skrifwelse af följande inneholl:

S. T.

»Sedan oss genom säkra underrättelser är blefwet bekandt, at Laholms och med dem Halmstads Contractister för detta genom ödmjukaste skrifwelser hos H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Ven. Consistorium anhollit, det täcktes H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Ven. Consistorium höggunstigt, å deras wägnar, underdånigst hos Kongl. Maj:t bönfalla at de uti detta Consistorio sittande Ledamöter, som af Swedenborgska wilfarelserne äro intagne och besmittade, måtte allernådigast blifwa efter Lag och Kongl. Förordningar ansedde. Och som wi, enligt ed och samwete, ömma alt som med Guds ord och Symboliska Böckren öfwerensstämmar; men deremot stygges wid det som deremot är stridande, så kunna wi så mycket mer til alla delar instämma med ofwannämnde Contractisters på oswickliga skäl grundade ödmju-

kaste inlaga, som Swedenborgs Lärosatser icke allenast påtageligen äro stridande mot det hälsosamma ordets föreskrift och Augsburgiska Bekännelsen, utan ock söka at nederrifwa och kullkasta den grunden til alla människors salighet, som en gång för alla i Christo Jesu lagder är.»

»Wi och våre åhörare hwarken wåga således, ej eller kunna så länge irrlärige Lectorer hafwa frihet at så wäl publice som privatim docera, sända våra barn til detta Kongl. Gymnasium, utan blifwe wi twungne, til kostnadens förökande, at skicka dem til andra Stifts Lärohus, hwarest Theologien i sin renhet Läres, yrkas och drifwes. Huruwida wi böra och kunna hörsamma de befallningar, som med sådane orenlärige Consistoriales underskrift äro försedde, derom kan H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Ven. Consistorium bäst döma. Imedlertid är det wist, at unga Prestmän, som torde sätta större värde på bättre utkomst och beqwämlighet i timlig måtto, än på människors ewiga salighet, kunna snart genom deras orättsliga nit förföras och förföra andra.»

»Wi anhollo fördenskul nu än ytterligare i all ödmjukhet det täcktes H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Ven. Consistorium höggunstigst och på det ömaste i all underdånighet Kongl. Maj:t föredraga, i hwad ögonskenlig wåda och fara vår heligt beswurna Evangeliska Lära i detta stift swäfwär, så länge inom Consistorio finnas Ledamöter, som utsprida och förswara Swedenborgs faseliga wilfarelser. Wi framhärda med skyldigaste wördnad etc.

Magnus Wallerius.

Hans Gædda.

Jac. Benj. Lachonius.

Niel. Skog.

Carl Joh. Brag.

G. Hyllén.

Johannes Willin.»

Likaledes uplästes en i samma ämne från Presterskapet i *Fjäre* och *Wiske* häraders Contract inkommen skrifwelse, så lydande:

»S. T.

För Presterskapet uti *Fjäre* och *Wiske* häraders Contract har det warit högstbedröfweligt, at så först som sist på Kongl. Maj:ts höga Befalning få genom H. Herr Doctorns och Biskopens

samt Max. Ven. Consistorii circulairebref af d. 24 sistl. Jan. warning för en å färde warande ny och från den rätta salighetsvägen rent afvikande Lära, den efter sin Auctor så kallade Swedenborgianismen. Fägnad är wäl för oss i detta Contract, at åtminstone ingen bland Presterskapet af denna wilfarelsen, så wida wetterligt är, ännu blifwit anstucken. Men huru kort kan icke denna fägnad blifwa, när stiftets Styresmän och ledamöter uti vårt Consistorio låtit sig af denna willolära intaga? Sådant måste då naturligen influera uppå hela Stiftets presterskap, besynnerligen på de yngre och omognare, som uti Consistorio skola undergå examina, och deruti wilja behaga sina Herrar Examinatorer, men besynnerligaste uppå Stiftets PlantSchola, Gymnasium, hwarest den ungdom, som uppå vår ålderdom skal in ministerio blifwa vår hjälp, och efter vår död taga emot den ansvariga själawården öfwer våra Församlingar, blifwer underwist och således snart af irrige Lärare kan indricka irriga religionsprinciper.»

»Ware dock från oss fjerran at förgripa oss med ringaste mistankar mot andre det Högwördiga Dom Capitlets Ledamöter ändem, hwilka inför Consistorii Protocoller, hwilka til en del genom trycket utkommit, sin tilgifwenhet för Swedenborgianismen hafwa widgädt (Herrar Doctorer och Lectorerna Beyer och Rosén, och af hwilka den förre är Auctor til de så kallade Försöken til en Handpostilla, som i Stiftet äro utspridda).»

»Nu wil wäl ryckett säga, huru Hans Kongl. Maj:t, oaktadt Hans Kongl. Maj:t ogillat Swedenborgs Lärosatser, dock förunt de willfarande den Nåden at få bejänka sig, om de med hjerta och mund redeligen wille afstå från sina willosatser, men ock derjente, at desse Herrar ej skolat funnit sig derwid vidare, än de allenast lofwat at icke wilja i Consistorio och i sit offentelige lärande besagde sina satser ytra. Men hwad kan man wänta här af? Så länge de om sin wilfarelse icke aldeles wilja låta sig öfwertyga, har man största anledning att befara det ungdomen kan af dem, om icke just i Theologiska, dock tillfälligtvis under andra föreläsningar och samtal indraga smittan. Likasom en brand röjer sig genom sin rök, äfwen så der hjertat med fullt är, deraf talar munden.»

»Hos H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Ven. Consistorium finne wi således oss föränlätne i all ödmjukhet anholla,

så wida wilfarande lärare wid Gymnasium få tolas, om höggunstig underrättelse hwad austalter måtte kunna tagas till wåre egne och wåre åhörarens wid Gymnasium antingen redan warande eller framdeles dit ämnade barns bewarande från, om icke uppenbara, dock hemliga förförelser, hwarjemte ock är wår lika ödmjukaste anhollan, det täcktes H. Herr Doctorn och Biskopen med det renläriga Högwördiga Dom Capitlet hos Hans Kongl. Maj:t genom underdånig skrifwelse tolka wår ängslan öfwer hwad som förelupet är och vidare kan befaras, med lika underdånig anhollan det måtte wi och stiftet i Näder blifwa bibeholne och tryggade wid det, som uti första §§ af Konunga Försäkran, af Regeringsformen och af Presterskapets Privilegier oss aller Nådigst är lofwadt och wi antagit, så at ingen wid något Riksens ämbete, minst wid Dom Capitlet och Läro Ämbeten må lidas, som hyser någon annan Religion än den, af hwilken uti sin renhet wi alt här intils, Gudi lof! kunnat oss fägna.»

»Wi göra oss i ödmjukhet det säkra hopp at Högwördige Herr Doctorn och Biskopen samt Maxime Venerandum Consistorium, utan afseende på det beswär wi nödtwungne göre, icke förneka oss höggunstigt wilfarande, äfwen som wi ock förmoda, at denna wår ödmjukaste inlaga warder uti Consistorii Protocoll intagen. Framlefwa med mycken wördnad etc.

Jonas Ahlelöf.

Carl Brag.

Peter Arfwidson.

Carl Hummel.

Gust. Fredr. Hjortberg.

Hans Ström.

Gabriel Lignell.»

Sedan denna sistnämnda skrift war upläsen, anhöllo och påstodo Herrar Doctorerne *Beyer* och *Rosén* at deraf få del, såsom uti samma skrift uttryckeligen nämnde.

Likaledes begärte Herr Doctor *Rosén* at Consistorium wille meddela honom utslag angående det af honom f. d. til Protocollet gjorda påstående, at i sin tour och ordning få emottaga Rectoratet wid Kongl. Gymnasium härstädes, det Lectorn Herr Prosten Kullin nu öfwer tid och ordning innehaft, hwarpå så Herr Doctor *Rosén* gjorde afträde.

Consistorium tog sedan dessa mål under behörigt öfwerwägande, och beträffande Doctorerne *Beyers* och *Roséns* gemen-

samma anhollan och påstående, at af den i dag från Presterskapet i Fjäre och Wiske häraders Contract inkomna skriften undfå del, så fant Consistorium så mycket betänkeligare at sådant bewilja, som Consistorium af Kongl. Maj:t uti Nådigste skrifwelse af den 25 April sistl. fådt Nådig befallning at med all tysthet och war-samhet omgå och handtera det, som med Swedenborgska religions-målet sammanhang och gemenskap hafwer, hwarföre Consistorium ock, tils vidare Nådig Befalning kan från Kongl. Maj:t inkomma, icke wågat lemna Herr Assessor Aurell del af Protocollerne at tryckas, som sedan Högstbemälte Brefs ankomst hollne blifwit, utan som Consistorium ärnar til Kongl. Maj:t i underdånighet oför-drögeligen upsända, såwäl den i fråga warande Fjäre och Wiske Contracts skrift, som de flere i samma ämne från de öfrige Con-tracterne inkomne, så få Doctorerne Beyer och Rosén, om de så finna sig befogade, i Kongl. Råd Cammaren supplicera om del här af.

Hwad åter Doctor Roséns påstående angående Rectoratet wid Kongl. Gymnasium härstädes widkommer, så, aldenstund med Rectorssysslan är förknippadt at hwarje morgon för Gymnasii ungdomen förklara et stycke af den heliga Skrift, och tillika in-seendet öfwer hela informationsverket, så wäl hwad Theologica som Philosophica widkommer, at hwar och en Docens gör sin skyldighet, enligt Kongl. Scholæ Ordningen, men Doctor Rosén, til underdånigst fölge af Kongl. Brefwet under den 26 April sistl. är förment at sig med någon Theologisk underwisning tils vidare befatta, så fant ock Consistorium skäligt och tilböriligast det Rectorsembetet tills vidare icke får Doctor Rosén updragas, utan och emedan Rectors Ombyte nu måste oförtöfwadt ske, får den som i ordnin-gen är Doctor Rosén närmast, Rectoratet emottaga och efter wan-ligheten bestrida: Doctor Rosén sin rätt likwäl förbehollen wid nästa Rectorsombyte, der Kongl. Maj:t imedlertid skulle i Nåder täckas honom til fult bestridande af alla en ordinarius Lector til-hörande ämbetsgöromål för berättigad förklara.

§ 8. Uplästes Handelsmannens i Warberg, Homans Enkas, Elisabeth Homan, samt kläckarens i Treslöf, Bengt Ehn, skrif-welse af den 21 dennes, så lydande:

S. T.

»Emedan våra barn, *Laurents Homan, Erik och Söns Ehn* nu uti 8 års tid biwistat Warbergs Schola, hwarest wi med mycken swårighet under vår fattigdom uppehållit dem, och skola nu flyttas derifrån, men wi stå uti mycken fruktan at låta dem komma til Kongl. Gymnasium i Götheborg, så länge det är orenadt af kätterier och wilfarande lärare, derföre är til H. Herr Doctorn och Biskopen samt Högwördiga Consistorium vår allerödmjukaste begäran, det måtte våra barn lemnas tillstånd, at genast från Scholan få resa till Academien. Under atwaktan af Höggunstigt bifal härtil, framlefwe med djupaste wördnad etc.

Elisabeth Homan.

En högt bedröfwad Enka.

Bengt Ehn.

Klåck, i Treslöf.»

Res. Afgår bref til kyrkoherden i Treslöf, Herr Mag:r Eric Herm. Fernlöf, med anmodan at lemna de sökande til swar och underrättelse, det Consistorium icke kan deras ansökning bifalla, innan de omförmälda Scholairerna först hitkomma at af Ephoro pröfwas, huruwida de gjort i studierna sådana framsteg at de med nytta kunna någre Academiske föreläsningar biwista.

§ 14. Inlemnades och upplästes Herrar Doktorerne *Beyers* och *Roséns* underdåniga anmärkningar, rörande Herr D:r Roempkes synodaldisputation de reprobatione.

Under det att desse anmärkningar upplästes, förmärkte Herrar Doktorerna Beyer och Rosén en och annan citation vara vid renskrifningen förhastad, hvarföre de begärde att få på någon timmes tid återtaga anmärkningarne och de befunna skriffelen rätta, då de ville lemna dem konsistorium så tidigt åter att intet hinder skulle vara med mindre de i dag måtte med posten till kongl. maj:t i underdånighet kunna uppsändas.

Detta blef bemälte doktorer nekadt, men deremot tilläts dem att nu genast i konsistorium rätta hvad de trott i anmärkningarne vara vid renskrifningen orätt fattadt.

Sedan detta var skett begärde Herrar Doktorerne bevis deröfver att de i dag till konsistorium inlemnadt dessa anmärkningar, hvilket lofvades.

§ 15. Til Consistorii besynnerliga fägnad och glädje, berättade H. Herr Doctorn och Biskopen, det han under nyligen holna Visitationen i Bohus län, oaktadt nogaste, dock efter yttersta mögelighet försiktigaste efterfrågningar, icke förnummit någon församling, icke eller enskilde personer, wara af de nyare vår tids Wilfarelser i läran förförda, samt at hela Swedenborgianismen är för Almogen i Bohus län, så långt han kunnat erfara, aldeles okänd.

Den 12 Sept. 1770 hölls konsistorium, närvarande Herrar Konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, och D:r Rosén.

Kongl. Hofpredikanten Herr Lektor Wallenstråle lät anmäla förfall af opasslighet.

Herr lektor Gothenius likaledes.

§ 1. Justerades Protocollet af d. 5 dennes.

Wid justerandet af 4 § i berörde Protocoll, innehollande Consistorii resolution öfwer Herrar Doctorerne *Beyers* och *Roséns* gjorde gemensamma påstående att få del af den från Fjäre och Wiske häraders Contract inkomna och i Consistorio d. 5 hujus upläste skriften, rörande Swedenborgianismen och det bifall den förmenas af någre i Consistorio hafwa wunnit, funno wälbemälte Doctorer sig föranlåtna, såsom de icke förr än nu fådt höra inne-

hollet af berörde §, anföra, 1:mo at de ej kunna annat än förklara missnöje öfwer detsamma i hänseende til förnekad afskrift i et dem så nära rörande mål; Begära ock nu 2:o få weta om det ordet *ofördröjeligen*, som i berörda Protocolls § brukas om de från Contracterne til Consistorium inkomne inlagornas underdåniga upsändande til Kongl. Maj:t, wil så mycket säga att dessa inlagor redan til äfwentyrs blifwit till Kongl. Maj:t upsända, i hwilket oförmodeliga fall de ej annat kunna än såsom öfwer en dem skedd oförrätt i deras såwäl Consistorialämbete som lagliga förswarsrättighet sig högeligen beswära.

Herr Doctorn och Domprosten *Elkebom* lemnade härå til swar, at de omförmälte inlagorna redan blifwit til Kongl. Maj:t i underdånighet upsände, och at Notarien, hwilken härom nu af Herr Doctor Beyer directe tilfrågades, derpå icke kunde swara, emedan Consistorium wid dessa inlagors afsändande betjenat sig af amanuensen, som under Notariens bortowaro med H. Herr Doctorn och Biskopen på Visitationen i Bohus län, sutit wid denna expedition.

Herrar Doctorene *Beyer* och *Rosén* begärte utdrag så af detta, som den puncten af Protocollet under d. 5 dennes, som detta refererar sig på, samt äfwen hwad i Protocollet finnes afhandladt, då Laholms Contracts inlaga här uplästes. Anhöll ock at härmed ej måtte dröjas, för det äfwentyr deras wälfärd härwid tyckes löpa.

Widare förklarade Herr Doctor *Rosén* missnöje öfwer Consistorii d. 4 hujus fattade beslut angående Rectorsombytet wid Kongl. Gymnasium härstädes, samt begärte såwäl utdrag af Protocollet härom, som bevis öfwer förklaradt missnöje.

Detta, så wäl som hwad Doctorene *Beyer* och *Rosén* gemensamt begärt, angående extradition af Protocollet under d. 5 dennes, så wida det rörer de från Contracterne inkomne inlagor och Consistorii derom fattade beslut, blef dem tils widare wägradt, emedan Consistorium i dag icke war så fulsutet, at om dessa mål kunde resolveras, utan lofvade Consistorium en annan gång häröfwer gifwa sitt utlåtande.

Herr Doctor *Rosén* förklarade imellertid för sin del missnöje öfwer detta uppskof.

§ 12. Uplästes *Marcks Contracts* til Consistorium ingifne skrifwelse, lydande som följer:

»S. T.

Genom de af trycket utkomne handlingar om den så kallade Swedenborgianismen, hafwa både lärde och olärde blifwit upmärksame at få weta denna föregifna nya Lärans egenteliga beskaffenhet. Mycket är i den saken framdraget, som tydeligen utmärker et afwikande från vår Evangeliska lära, såsom den i våra Symboliska Böcker förklaras. Mycket nämnes såsom ännu outredt, och mycket tyckes liksom dölgas med, emedan det wille anses som farligt at låta sådant komma til almänhetens kundskap. Uti sådan belägenhet har människans nyfikenhet och misstänksamhet en skadelig werkan. Den gör stort af litet och farlighet der intet är at befara. De mäst erkända sanningar twifwelaktiga och de renaste män misstänkas för arghet. Til at förekomma sådant ondt lär intet tjenligare medel gifwas, än at en sak lägges för almänheten i sit rätta sammanhang.»

»I anledning häraf hafwa underteknade trodt sig anständigt wara at, emedan med berörde handlingars tryckande nu en tid afstadnat, utan at almänheten wet eller får weta orsaken dertil, men imedlertid löpa man imellan allehanda obehageliga fast förmodeligen ogrundade rykten: at de så kallade Swedenborgs principier äro ägta sanningar: at wi hittils ej förstådt Lärans om Gud, änglar, Christi lidande, rättfärdiggörelse, helgelse, köttens upståndelse m. m. såsom sig bordt efter Skriftens mening: at Swedenborgs Lära segrar öfwer sina motståndare, at det ej är ämbetsbrott gå från de helsosamma ords eftersyn: at den Christeliga sagtmodigheten wil tillåta, at irrlärlige äfwen skola få wara Docenter i Scholor och Gymnasier m. m. ödmjukast anholla, det täcktes H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max Vener. Consistorium antingen tillåta fortsättande af bemälte handlingars tryckande, eller ock genom ett circulairebref underrätta oss om sakens belägenhet.»

»Vår afsikt är icke at inmänga oss uti andras göromål. Om Hans Kongl. Ma:jt:s högstbepresliga nit om enighetens och renhetens i läran mäktiga förswarande, göra wi oss med glädje i underdånighet försäkrade, och om H. Herr Doctorns och Biskopens

samt de flestas af Herrar Consistoriiledamöternes uplysta waksamhet, at dels sjelfwe efter den magts mått, som dem i händer gifwen är, hindra willfarelsers utspridande, dels genom underdåniga föreställningar inför konungathronen, med skyndsamhet utwerka det bistånd och försvar, som församlingen af sin Nådiga Öfwerhet bör förwänta, hafwe wi ingen orsak at twifla. Men wi hafwe utan bitterhets och förföljelses anda hollit före, oss böra gifwa i ödmjukhet tillkänna, det förenämnde ryckten och andra af åtskillig slag nu börja mycket utbreda sig, mot all förmodan, och hwad från Contracterne lærer i början af detta år blifwit berättadt; hwarföre både tysthet och dröjsmål med sakens sluteliga afgörande warder Församlingen i högsta måtto skadelig, emedan oemotsägeligen blifwer den skadeliga indifferentismus derigenom befordrad.»

»Åtminstone finna wi af Presterskapet oss i yttersta förlägenhet, då af lekmän oss föreholles at Församlingen får bud och styres til en del af män, som i Consistorio, ja in för konunga thronen äro utmärkte, och kanske öfwerbewiste om stora wilfarelser, utan at bekant blifwit det de hwarken renoncerat, eller på anständig sätt försonat sig med Guds församling, den de oroat. Nog gifwes exempel at ämbetsförseelser blifwit med suspension genast beifrade och twetydighet i talande med skarp warning rättad. Men huru det nu tilkommit at Presterskapet skal öfwer år och dag såsom ledamöter i Consistorio respectera män, som så uppenbarligen antingen lärdt och utspridt eller deltagit i willfarelser, det synes oss underligt. H. Herr Doctorn och Biskopen samt Max. Vener. Consistorium täcktes fördenskull höggünstigt meddela oss den underrättelse, som efter sakens och tidens belägenhet kan synas nödig; och under trognaste bön, at Gud icke wille straffa efter förtjenst sit ords förakt, utan Nådeligen i Församlingen bewara renhet i Lära och Lefwerne, framhärda wi med all wördnad, etc.

Peter Helling.   *And. Kollinius.*   *Gust. Bökman.*

Joh. Bernh. Liedberg.   *Joh. Gust. Bennich.*

Jöran Sam. Treslow.   *Claes Waldstedt.*

Den 19 Sept. 1770 hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, Prosten Kullin, D:r Rosén, och Lektor Gothenius.

§ 14. Uplästes följande til Consistorium från Presterskapet i *Wikornas* Contract inkomna skrifwelse:

»S. T.

Uppå H. Herr Doctorns och Biskopens samt pl. Ven. Consistorii höggunstiga befallning, at gifwa tilkänna om den så kallade Swedenborgianismen gjort någon orolighet härstädes: hvarom H. Herr Doctorn och Biskopen äfwen wid sina nu här i Contractet holna Visitationer berömligen sökt göra sig underrättad. Men emedan wi beklageligen förnummit at denna wilfarande Läran skal mot förmodan wunnit i pl. Ven. Consistorii uti Götheborg någre adhærenter, fördenskull kunna wi ej annat än hjerteligen önska, at den må lyckeligen dämpas, på det icke en almän fruktan må upkomma at sända sina barn till Kongl. Gymnasium derstädes. Förblifwa etc.»

<i>Matth Jac. Ekström.</i>	<i>Peter Grundell.</i>	<i>B. Dahlin.</i>
P. i Tanum et. Pr. Wik.	P. et. Pr. i Foss.	P. et. Pr. i Bro.
<i>Jonas Liedberg.</i>	<i>Henric M. Engborg.</i>	<i>Joh. Appelberg.</i>
P. i Qwille.	L. P. i Sotenäs.	P. i Krokstad.
<i>Jöran Lindström.</i>	<i>Fredr. Wingård.</i>	<i>Olof Kloth.</i>
Kherde i Nafwerstad.	P. i Näsinge.	Past. Skeens.
<i>Magnus Torén.</i>		
Kherde i Strömstad.		

Sedan denna skrift war upläsen, begärte Herrar Doctorerne *Beyer* och *Rosén* at deraf få del, hwilket dem wägrades på samma grund som deras begäran om del af de f. d. från de andra kontrakterna inkomna inlagor i detta ämne redan blifvit afslagen.

§ 17. Förekom efter anmälan och tillstånd kontorsskrifwaren *Zachar. Aurell* och inlemnade följande inlaga för brodren, Herr Assessor *Aurell*, hwarå kontorsskrifwaren begärde konsistorii utslag, och afträdde:

»S. T.

Enligt pl. Ven. konsistorii den 22 mars förlidet år, uppå min begäran att få del af allt hvad i protokollet kunde derefter infördt blifva, rörande Svedenborgianismen, gifna och laga kraft vunna resolution, får jag nu åter värdsammast anhålla att utbekomma hvad nu en tid kan vara till protokollet förddt i detta ämne, och det så mycket hellre, som jag finner mig skyldig att härmed fortfara, och allmänhetens åstundan fullgöra, som eljest stannade tvert af i mörkret huru de påbegynte målen blifvit handhafde och slutade.

Förblifver städse med vörndnad etc.

And. Joh. Aweell.»

Har anstånd till härnäst.

---

§ 20. Anhöll Herr D:r *Rosén*, lika som han derom d. 12 hujus anhållit, att få del af konsistorii den 5 ejusdem fattade beslut angående rektorsombytet vid kongl. Gymnasium härstädes, samt bevis att han öfver detta beslut i rättan tid gifvit missnöje tillkänna, hvarefter Herr Doktorn gjorde afträde.

Konsistorium beslöt derpå att innehålla med utlåtandes afgifvande öfver berörde Herr Doktor Roséns anhållan, tills ephorus, H. Herr Doktorn och Biskopen förmodeligen nästa onsdag kommer i konsistorio tillstädes, helst H. Herr Doktorn och Biskopen var sjelf närvarande då konsistorium d. 5 hujus om rektorsombytet resolverade.

Den 26 Sept. 1770 kl. 10 f. m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præcidio; närvarande Herrar konsistorales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, Prosten Kullin, D:r Rosén. kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 13. Prostens mag. *And. Kollini* memorial af d. 14 dennes, med tillkännagifvande att han anser konsistorii anmodan uti embetsmemorial af den 31 Aug. nästlidne, om Assessor Svedenborgs s. k. theologiska arbetens och D:r Beyers Nya Försöks till en Handpostilla indragande, bäst kunna vid husförhören verkställas, då åtminstone menige allmogen lärer gerna aflemna en i deras tycke onyttig bok, om allenast deras utlagde penningar varda dem återställda, i anledning hvaraf Herr mag. och prosten gör denna förfrågan hvar och af hvem betalning å 4 dal. 12 öre s:mt för hvar inbunden bok af Nya Försöken får reqvireras.

Dito prostens Herr *Carl G. Lignells* skrifvelse af d. 21 dennes, med tillkännagifvande att hans Herrar Contractister försäkrat att, enär någre af Herr Assessor Svedenborgs s. k. theologiska arbeten skulle komma i deras händer, skola de ej allenast döljas, utan ock genast blifva till konsistorium insända. Men hvad Nya Försökens indragande vidkommer, möter dem samma svårighet, som nyligen af Herr Prosten mag. Kollinius berörd är, hwadan ock Herr Prosten Lignell i detta mål gör med prosten Kollinius en lika förfrågan.

Dito prostens Herr *Jacob Comenii* skrifvelse af d. 21 dennes med utlåtande att inga af Svedenborgs s. k. theologiska skrifter förmärkts i Halmstads kontrakt, men att af Nya Försöken åtskilliga exemplar finnas, i anseende till hwilkas indragning Herr prostens Contractister förfrågat huru och på hvad sätt bonden och den fattige allmogen, som wilja gerna hafva sina för dessa Försök utlagde penningar åter, skola förnöjas? Hvarjemte Herr prosten berättar det han tänker sjelf att öfvertala sina åhörare att offerera deras egen kyrka den boken, som synes vara något mörk att förstå, samt äfven föreslå sina Contractister att göra detsamma.

I anledning af hvad förbemälte Herrar Prostar i så måtto andragit, tillfrågades nu lektorn, Herr Doktor Beyer, såsom till större delen auktor och förläggare till Nya Försöken, huru den af kongt. maj:t nådigst befallta indragningen af denna bok måtte, i anseende till förevevtande omständigheter kunna ske? Hvertill af Herr Doktor *Beyer* svarades att det är H. Herr Doktorn och Biskopen med Ven. Konsistorio som fått nådig befallning om bemälte Försöks indragande, och att Herr Doktorn i det målet ingenting i nåder blifvit ålagdt.

Efter något öfvervägande af målet, beslöt konsistorium att till kongl. Maj:t i underdånighet inberätta hela förloppet häraf, och underdånigst utbedja sig nådig föreskrift, huru det sig i detta målet vidare bör förhålla, derjemte underdånigst hemställande, om ej D:r Beyer är skyldig att sjelf inlösa alla de exemplar af Nya Försöken som kunna indragas, dock så att exemplaren eller böckerna likväl, efter kongl. brefvets af den 26 April nästl. nådigste befallning, hos konsistorium måga oförryckte tillsammans hållas, och under dess vård förblifva.

---

§ 22. Lät H. Herr Doktorn och Biskopen exhibera de protokoller, hvilka vid dess visitationer i samtliga Wikornas pastorater, samt Kongelf, Östmål och Säfve i Elfsyssels kontrakt under sistlidne Juli och Aug. månader hållne blifvit.

H. Herr Doktorn och Biskopen berättade vid detta tillfälle at han så vid dessa, som sina öfriga visitationer på det sorgfälligaste sökt göra sig underrättad om till äfventyrs något kätterskt eller irrigt i läran hade sig på något ställe eller hos någon församling insmygt, i synnerhet om några skulle låtit sig af Swedenborgska meningar intagas och förföras, men till sin hjerteliga fägnad icke något det ringaste sådant på något ställe förmärkt, till bevis hvarpå H. Herr Doktorn och Biskopen åberopade sig de nu exhiberade visitationsprotokollerna.

---

§ 25. Beviljades lektorn, Herr D:r *Rosén* del af konsistorii utslag under den 5 dennes, angående rektorsombytet vid kongl. Gymnasium härstädes. Och som Herr Doktorn mot denna konsistorii resolution eller utslag gifvit missnöje tillkänna, blifver sådant på resolutionen tecknadt jemte förständigande att det honom åligger, så vida han finner sig befogad missnöjet fullfölja, sina besvär hos kongl. maj:t i underdånighet ingifva inom fyra veckor från dato.

§ 27. Företogs det från sistlidne session uppskjutna målet rörande Herr Assessor Aurells anhållan att, i kraft af konsistorii resolution under den 22 Mars nästlidna år, få del af hvad i protokollet nu en tid blifvit infördt, Svedenborgianismen rörande.

Efter något öfvervägande häraf beslöt konsistorium att, ehuru 6 § i kongl. förordningen om Skrif- och Tryckfriheten den 2 Dec. 1766 utan vilkor tillåter extradition af alla slags protokoller, rörande antingen ecklesiastika eller eljest religions stridigheter, likväl, och i anseende dertill att kongl. maj:t genom nådig skrifvelse under den 26 April sistl. i nåder befalt konsistorium att med Svedenborgska religionsmålet i mycken tysthet förfara, till förekommande af nyfikenhet och förargelse i det allmänna, genom underdånigste skrifvelse utbedja sig kongl. Maj:tsnådigsta förordnande huruvida några protokoller i Svedenborgska religionsmålet måga hädanefter extraderas.

Emellertid, och som Herr Assessor Aurell uppå förberörde dess anhållan begärt konsistorii utslag, så blifver honom sådant genom utdrag af detta protokoll lemnadt.

§ 28. Inlemnade theol. lektorn, Herr Doktor *Roempke*, följande dictamen ad protokollum:

»Som lektorn, Herr Doktor Rosén, i förrgår nu tredje gången uti sin publika lektion och i hela coetus Gymnastici åsyn, så hårdt handterat min äldste son, *Jan Fredrik Roempke*, som afsina andra lärare ej är känd för vanartig, att han både skällt honom canaille och slagit honom med käpp i ansigtet, och det åter denna, liksom beg e de förra gångerna utan någon föregången tydelig, mindre någon uppsåtelig, gröfre förbrytelse af min son, så kan jag, drefven af min faderliga skyldighet att vårda mig om och, så långt jag förmår, försvara mitt barns helsa, lem och lif, intet underlåta afgifva sådant de äfven nu vid detta tillfälle här församlade reuerendiss. ephore och Vener. Collegio Gymnastico inför konsistorium protokoll tillkänna, med ödmjuk ömmaste anhållan, det måtte bem:te lektor då en gång ändteligen dragas till sin förtjenta allvarsamma näpst, efter kongl. Skoleordningen, sedan både min, som hans embetsbroders, saktmodighet och långmodighet, och min sons, såsom hans lärjunges, undransvärda tålighet och försynsamhet intet kunna lända honom till bättring.»

»Emellertid, det får jag bekänna, har jag sjelf måst taga det säkerhetssteg för begge mina söner, att jag förbjudit dem nånsin gå upp mer uti doktor Roséns lektion, viljandes jag dermed förekomma, såväl att mina barn icke komma lytta från det ställe, der faderlig rättelse och aga endast borde ha rum, som ock att åtminstone icke de med sin närvaro gifva denne sin lärofaders obändigt hetsiga sinne tillfälle, fastän oskyldigtvis, till någon honom sjelf allt för skadelig och allt för stort ansvar underkastad rörelse. Såsom jag ock vill förmoda att i allt fall min äldste son skulle. någon till omständigheter obevittnad våldsamt framdeles vederkomma, detta mitt andragande till protokolls måtte då kunna tjena till något slags skäl mot lektor Rosén, att han icke så lätt som för detta må kunna undandraga sig på sätt och vis en sträng ransakning, huruvida han direkte eller indirekte till sådan min sons våldsamma åkomma kunde vara vållande, likmätigt den hotelse han i coetus Gymnastici åhöro f. d. fällt, att vilja slå armar och ben af honom.»

Magnus Roempke.

Herr lektorn D:r *Rosén* begärde få del af föregående dictamen, för att deröfver gifva sitt utlåtande, hvilket väl bifölls, men med den tillsägelse af ephoro, H. Herr Doktorn och Biskopen, att Herr D:r Rosén icke dess mindre personligen infinner sig i Collegio kl. 5 i eftermiddag, att i detta mål stå Herr D:r Roempke till gensvar.

S. d. kl. 7 e. m. hölls, efter slutad kollegium, konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, sedan han 2:ne gånger blifvit efterskickad, D:r Beyer, prosten Kullin, kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

Herr D:r Roempke var äfven vid detta tillfälle tillstädes, dock icke sittande såsom ledamot vid konsistoriibordet, utan såsom till att bevaka sin sons rättighet.

Nu berättade H. Herr Doktorn ooh *Biskopen* att, till följe af hvad Theol. lektorn, Herr D:r Roempke, i förmiddags konsistorio inför protokollet angifvet om lektorn Herr D:r Roséns uppförande mot dess son, gymnasisten Job. Fr. Roempke, hade Collegium gymnasticum i eftermiddag kl. 5, i H. Herr Doktors och Biskopens när- och öfvervaro, blifvit hållet, samt att Herr D:r Rosén, som ej allenast i förmiddags konsistorium blifvit tillsagd att sig i detta kollegio inställa, att för brukad medfart mot bem:te gymnasist stå till gensvar, utan ock sedermera, då kollegium hade trädt tillsammans, fått om inställelse förnyad tillsägelse genom konsistoriipedellen, sig icke velat infinna, utan genom budet låtit

svara collegium att han ej i afton kunde sig infinna, emedan han var utbuden att spisa; dock hade han till collegium låtit ingifva en skrift, som nu upplästes och var af följande innehåll:

»Ad protocollum:

Sedan mig uti Collegio gymnastico den 26 April innevarande år blifvit, genom ohörd orättvisa, vägradt att få uti protokollet mina rättigheter som lärare försvara, då likväl en ungdom tillstaddes att mot mig både vittnes- och käromål föra, nödgas jag omsider fly till konsistorio protokoll, i förmodan att det står mig som konsistorial öppet.

Meningen är dock allenast att här afgifva först en sannfärdig historia facti, samt inberätta huru jag blef af H. Herr Doktorn och ephorus den dagen i fleres närvaro handterad; sedan att behörigen möta D:r Roempkes i dag mot mig anmälda beskyllning om nyare visad hårdhet.

Det kan ej fallit någon ur minnet att jag den 26 April länge, men förgäfvdes, yrkade protokoll: en omständighet som bordt af sig sjelf iakttagas, att då sent omsider vice lektor Grimberg åtog sig protokollet, vägrade både preses och nämnde lektor mig ett beneficium juris, som tål alls ingen inskränkning i någons rätt, och att det allena blef antecknad som af gymnasister talades, kanske till min skada, men Herr Notarien förbuden att uppteckna hvad jag fann högst angeläget att till min säkerhet andraga.

Målet, som skolat för min räkning i protokollet intagas, var detta: *huruvida collegium vill göra något afseende på den förut hållna undersökningen, som skett i min frånvaro den 1 mars i år.* Denna fråga, hvaröfver utslag begärtes, fick hvarken upptagas eller afgöras, då likväl min ovägerliga rätt och angelägenhet fordrade att häröfver erhålla något utslag, emedan både method och ordning i den skedda ransakningen om mig præjudicerlig, att förtiga sjelfva vittnens utsagor.

Då nu hvarken resolution häröfver erhöles, eller målet intogs i protokollet, förklarade jag missnöje så väl öfver det ena som andra lagstridiga steget, med begäran att få veta hvarthän jag skulle med besvär vända mig, hvarpå jag afträdde utan svar, hvilket jag ej heller allt från den tiden erhållit.

»Då nu Vener. konsistorium så länge vägrat mig denna rättighet, lärer ej ogunstigt upptagas om jag funne mig i dag förlåten att bruka lika dröjsmål. Jag skall dock svara till en början på D:r Roempkes inlägg eller dictamen af detta dato:»

»1:mo när en vanartig gosses arfsynd af dess fader gynnas, underhålles och stadfästes, röjes ingen synnerlig renlärighet, mindre gudsfruktan, af den senare, men väl en communis nota reprobationis, så framt icke kraftig ånger och bättring hos någondera mellankommer. Det är sannt att jag med pennan ej länge sedan agat Herr D:r Roempkes synodaldisputation, och med min paraplue dess sons oförskämdhet under min lektion d 24 dennes: det är ock sannt att denne förlidet år efter förtjänst af mig afstraffades med färlan. Nu, som han oroat mig flere resor, och med otrolig näsvishet gjort ingrepp i mitt embete, fann jag ej å propos att genom tröga anstalter hålla honom allt jemnt i späkt, utan rörde derföre honom litet på kindbenet för att vinna tiden, då jag satt honom nära. Dock går syn för saga, att honom ingen skada skett, utan borde D:r Roempke tacka mig, som åtagit mig en så fördärfvad pojkes rättelse».

»2:o. Att inför collegio vidare häröfver förklara mig, torde finnas onödigt. I vidrig händelse förbehåller jag mig råderum att utse laga vittnen å min sida, samt urskilja dem som af motsidan åberopas, och höra samtelige vid högtärade kämnersrätten härstädes. Likaledes yrkar jag en för läroembetet tillständig aktning, att ingen lagstridig undersökning, i släktskap med den i April månad, än mindre något som liknar resolution, dess förinnan sker, så vida Vener. Collegium ej vill för orättmätig medfart andra gången blifva mig på vederbörlig ort ansvarigt.»

»Utom dess erkänner jag ganska få i Venerando Collegio för ojäfvige domare, så länge konsistorium fortfar mot mig med orättvislig åtgärd, och kongl. maj:t ej sluteligen afhulpit flera klagomål, i senare tider af mig anmälte »

»Sluteligen utbeder jag mig att detta mitt svar måtte, liksom D:r Roempkes inlägg, i konsistorii protokoll intagas.

Göteborg d. 26 Sept. 1770.

Joh. Rosén.»

Sedan denna skrift var uppläsen, upplästes äfven det protokoll, som i Collegio blifvit hållet, så lydande:

»År 1770 d. 26 Sept. hölls Collegium gymnasticum. Närvarande voro H. Herr Doktorn och Biskopen, Herr Prosten och gymnassiirektor Kullin, Herr D:r Beyer, Herr Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle, Herr lektor Gothenius och vice lektor Grimbeck.

Johan Fredrik Roempke anförde att, sedan han och *Hedelius* hade explicerat och Roempke gjort besked för ordet palatium, hvarvid, då han sagt att det berget kallades så för husens skull, men Doktorn att det kallades så ändå, Roempke att han sade så, men doktorn att han icke sade så, Doktor Rosén då bad en *Tranchell* explicera, och utnämnde icke hvilken af bröderna, skall Roempke hafva sagt till D:r Rosén: »Kanske det är brodern Sven, som skall explicera, som sitter närmast Hedelius», hvarpå Doktorn sagt: »Det angår dej inte, det skall Du ej lägga dig uti mitt embete, du är inte min notarius utan dina kameraters», hvarpå Roempke påminte att det sades att tjena Herr Doktorn och undvika konfusion mellan bröderna.

Derpå steg doktorn ned utur katedern och satte sig på bänken och slog till Roempke med käppen af paraplyn på kindbenet och sade: »Det skall du ha din canaille», hvarefter, enligt uppvist Menches attest (så lydande: »På anmodan besigtigade jag gymnasten Joh. Fredr. Roempke, som berättade att han är blefven slagen med en paraply; således befanns på venstra kindbenet tvenne röda streck, som syntes vara af paraplyn, som härom attesterat: Göteborg den 24 Sept. 1770.

C. L. Meincke.»

Syntes 2:ne röda streck.»

Roempke svarade vid slagets undfående af D:r Rosén: »Det är ej första gången Herr Doktorn gör så», och alla kamraterna: »Se huru Herr Doktorn gör.» Doktorn sade: »Jag tar ock coetus till vittne att han är ovettig.» Häruppå stötte Doktorn åter med paraplyn med ändan åt ansigtet, då Roempke tog emot och värjde sig med framräckt hand, och doktorn sade: »Du är en pojke, du skall tåla moraler och stryk.»

Roempke svarade: »Moraler tar jag allt för gerna, men inte stryk för en så ringa ting.»

Efter denna gymnasisten Roempkes gjorda berättelse, inkommo på kallelse: *Lars Thuring, Sven Tranchell, Carl Molin, Petter Josias Rode.*

På framställd fråga, svarades af dessa: Doktor Rosén sade väl att han pekat på yngre Tranchell; alla dessa intygade att han ej pekat. Angående det Roempke skolat efter slaget begärt collegium, kunde de ej heller erinra sig, och hvad ordet Palatium vidkommer, sade de att Roempke hade sagt detsamma som D:r Rosén, men att Doktorn ej hört rätt hvad Roempke sade.

Inkommo åter på kallelse: *Peter Brun, Niclas Ölsch, Johan Hjsing, Jöran Liedberg.*

Vid föreläsandet af Roempkes berättelse intygade de att de alla sett strimmor på Roempkes kind efter slaget, och att D:r Roséns svar varit: »tar du coetus till vittne, så tar jag och coetus till vittne.» För öfrigt bestyrktes hela Roempkes berättelse af alla dessa omnämnde.

Sist inkommo *Hedelius, Henrici, Lundvall Georg Hjsing, yngre Tranchell, Svensson, Leiditz, Ekebom, Liedner.*

Dessa gáfvo samma besked och bestyrkte de förres intygande öfverenskomma med Roempkes berättelse.

Begärdes införas till protokollet att, sedan D:r Rosén andra gången blifvit efterskickad, svarades att han ej kan komma upp, ty han skall ut och spisa.

Ändteligen, sedan uti collegio blifvit fastställt att genast sammankalla konsistorium, erinrade Herr D:r *Beyer* och Herr Hofpredikanten *Wallenstråle* att man kunde vänta med konsistorium till en annan dag, efter det är så sent på aftonen, då Herr D:r *Roempke* påminte at han ej gerna ser, att det drager långt ut på tiden för att freda sin son, och han ej alltid har tillfälle för sina sysslor och predikande att vara i staden.

Konsistorium samlades och jag afträdde.

in fidem protocoll

Arndt Grimberg.

Ord. Adj. Reg. gymn. et v. l.»

I anledning häraf, och emedan kollegium funnit skäligt att jemnföra detta mål med 1 och 2 §§ i 3 kap. Kongl. Skoleordningen, begärde H. Herr Doktorn och Biskopen, det Herrar konsistorii ledamöter nu ville sig om målet ordentligen utlåta, hvarpå

Lektorn, Herr mag:r *Gothenius* anförde: »Det är mig mycket ömt att utlåta mig öfver en sådan yppad fråga, angående min Herr Kollega, och hänskjuter jag derföre målet till H. Herr Doktors och Biskopens åtgärd.

H. Herr Doktorn och *Biskopen* svarade: Herr lektorn har icke att hänskjuta hvarken detta eller något annat sådant mål blott till min åtgärd, utan såväl han som jag hafva att hålla oss vid lagars uttryckeliga bokstaf i Kongl. Skoleordningens 3 kap. 1 §. Orden lyda der så: att Biskopen skall, efter föregånget öfverläggande med konsistorialibus, se till hvad göras bör när någon af docenterne sig mot sina disciplar förgått. I anledning häraf kan jag icke finna det någon af Herrar Konsistorialibus, som öfver sådana mål äro tillstädes, kan undandraga sig att säga antingen om docens mot Skoleordningen sig hafver försett eller icke.

Härpå utlät sig lektorn, Herr mag:r *Gothenius*, att han för sin del hänskjuter målet i hela sin vidd taget, till förfarande efter nyss anförde Kongl. Skoleordningens rum.

Kongl. Hofpredikanten Herr lektor *Wallenstråle* androg, det han finner det för sig allt för svårt och ömt, att nu utlåta sig, utan begärde betänketid till nästa konsistorium.

Det samma gjorde äfven Herr lektorn Doktor *Beyer*.

Herr lektorn D:r *Roempke* anhöll härpå vördsamt om skyndsamt slut i saken, efter hans embetsysslor i pastoratet för 2:ne instundande helgedagar skulle hindra honom att vara tillstädes vid flere sessioner, denna sak rörande.

Men emedan det nu var lidet ett godt stycke in på aftonen, beslöt konsistorium att låta detta mål till en annan gång anstå

Den 3 Okt. 1770, kl. 10 f. m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Beyer, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lektor Gothenius.

Prosten och lektorn Herr mag:r Kullin lät anmäla förfall af opasslighet.

§ 17. Inlemnade lektorn, Herr D:r *Rosén* följande dictamen ad protokollum.

»Sedan Vener. Collegium intet afseende gjort antingen på mitt jäf eller förbehåll om uppskof, men väldigt ofullständeligen ransakat, förklarar jag härmed missnöje till en början öfver proceduren, hvilken röjer, så mycket jag förspörjer, mycken lagstridighet. Ty 1:mo borde Hans Högvördighet Herr Biskop Lamberg icke för denna gången infunnit sig som domare, medan jag öfver dess afsökner i Svedenborgska religionsaffären klagan förer, att förtiga hvad hos Kongl. Maj:t mot bem:te biskop jag, rörande förgripelig och ansvarig censur, underdånigst andragit. Samma jäf kunde väl längre sträckas, men jag yrkar det mindre mot medbröder, för att ej visa misstroende till saken.

2:o har Vener. Collegium i detta mål begått åtskilliga fel mot uppenbar lag, synnerligen mot 17 kap. Rätteg. B. hvarvid jag skolat närvarande gifva nödiga påminnelser, om jag njutit den höfligheten att ej blifva så plötsligen stämd och hufvudstupa som en missgerningsman till svars mot disciplar uppmanad. Jag skulle då sagt att vittnen böra särskildt afhöras, § 21, då likväl en myckenhet har blifvit tillika före kallad; att vittnens utsagor böra med noghet utföras, § 28, hvilket ej låter sig göra då flere tillspörjas och svara på samma tid, och flera protocollister ömsa ställe; likaledes att vittnen ej bordt höras i D:r Roempkes närvaro, då dess son var käre, § 22, samt att ingen bordt inkallas att vittna som ej fyllt upp 15 år, § 7, likasom något blifvit af vittnen förtegadt tvärt emot § 27, alltsammans nämnde kapitel, förmodeligen af den orsak att Vener. Collegium med

mera drift efterfrågat huru jag agat en vanartig lärling, än hvad densamma gjort.

Utom dess skulle jag, som målsman, tagit opåmind afträde, när konsistorium försökt, ehuru väl i förtid, att genom votering afgöra målet.

Att nu komma till hufvudsaken, så förbehåller jag mig 1:mo att några viltnen måtte på min anmälan uppkallas, för att svara på vissa frågor, och, om så pröfwars nödigt, edligen höras vid laga domstol;

2:o vet jag mig ej brukat hårdare medfart, än som tålas kan och bör, der risbastor sällan gifvas, och man under tiden råkar en bräckt eller med skedvatten uppstufvad ferla. Nog, att barnslig odyd ej straffas med hugg och slag som medförer skada. Tillvitelser af sådan art äro för upplysta menniskor inga bevis. Så mycket vet jag dock, af ledsam förfarenhet, att Dr Roempkes äldste son vägrat stut, och att onödig utdrägt i tid förorsakas om jag erbjuder honom någon slags aga.

3:o påminner jag mig ej att hafva kallat honom, ehuru van artig han är, annat än pojke; möjligt att jag dock gifvit honom annat namn i hastighet: Jag återkallar då formuläret, nöjd att helsa honom för ärligen född och utomordentligen näsvis discipel: Icke dess mindre vet jag att en viss af mina domare skall, i förliden vårtermin, förärat yngre Roempke, samt andra dess likar, en föga mer hedrande karaktär.

4:o finner jag fältskärens, Herr Meinkes vittnesbörd intet annat än åtlöje värdt, emedan han icke beskriver strimmans art hos den agade, vet ej heller om gossen genom egen eller min åtgärd ådragit sig ett märke, som kanske varat ett par timmar utan ringaste men för den fina hyn: åter ser Herr Meinke det få kirurger med lätthet sett, att klaganden icke blifvit med käpp eller parasoll, utan med parapluie vidrörd, och sådant intyggar han, utan ed, på begäran, öfvertygad att intyg från dess hus alltid vinner kraft i konsistorium.

Jag påstår och hoppas att denna min förklaring, och hvad dermed gemenskap eger, ord från ord intages i konsistorii protokoll, och att del sedermera mig lemnas af allt hvad i saken förelupit och återstår, på det jag må kunna på behörig ort an-

mäla Vener. Collegii förhållande, så vida dess utslag vidrigt mot mig och obehageligt utfaller.

Joh. Rosén.»

Detta går omkring till genömläsande.

Den 10 Okt. 1770, hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar Consistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyér, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

§ 12. Begärde lektorn, Herr D:r *Rosén*, att hos notarien få utskrifva protokollerna rörande saken emellan honom och gymnasisten Joh. Fr. Roempke, emedan Herr Doktor ämnar samma protokoller af trycket utgifva; hvilket beviljades.

§ 13. Lät lektorn, Herr D:r *Rosén* följande flyta till protokollet:

»Då Johan Fredrik Roempke, som notarius gymnasii låtit samtelige lektorerna veta när lektionernas början skall ske, fick jag i måndags ingen underrättelse derom, utan gick fåfängt upp i går på min läsetimme; vet ej heller än när eller om jag skall läsa. Så vida denna förseelse af en lärning är uppsåtelig, anhåller jag om behörig näpst uppå honom, samt att straffet offentligen utsettes. Likaledes förbehåller jag mig att få någon gång uppkalla mina vittnen sedan den klagandes blifvit längesedan hörde, samt

att saken, som blef d. 26 Sept. nästl. så hett upptagen, icke dör bort efter vanligheten utan blifver sent omsider med resolution afhulpen.»

I anledning häraf yrkade äfven lektorn, Herr D:r *Roempke*, såsom målsegande i anseende till sin son, gymnasisten Joh. Fr. Roempke, om slut i samma sak. Tillika anförde Herr D:r Roempke att hans son berättat honom det han varit i D:r Roséns förstuga och händt ärendet till Herr Doktors piga, som genast gått in för att detta tillkännagifva.

Härpå svarade Herr D:r *Rosén* att hvarken Herr D:r Roempkes son, ej heller något tjenstehjon före d. 9 dennes härom ringaste ord anmält.

H. Herr Doktor och *Biskopen* utlät sig härvid att han äfven gerna ser att detta mål blifver med första behörigen afslutadt, men förbehöll sig att Herrar konsistoriiledamöter, emedan tiden till de ordentliga konsistorii sessioner upptages af andra vigtigare mål, icke taga till misstykke om konsistorium uti en sådan casus extra ordinarius sammankallas om någon eftermiddag, helst Herrar lektorerna om förmiddagarne hafva att bestrida sina lektioner, hvarifrån de på intet sätt böra hindras.

§ 14. Lät lektorn Herr D:r *Rosén* flyta till protokolls:

»Sedan konsistorium mig till prejudice beslutat rektorsombyte, hvaröfver jag förklarar missnöje, gifver jag härmed vördsamlingen vid hand, att jag tänker inom fatalier underdånige besvär anföra. Fördenskull påstår jag, lag likmätigt, att beslutet ej måtte gå i verkställighet, innan kongl. maj:t täckts i nåder häröfver utlåta sig.

Om denna min hemställan antages, har jag ett klagomål mindre när resolution utfallit, hvilken jag nu förbehåller mig.»

I anledning häraf begärde H. Herr Doktor och *Biskopen* det Herr lektorn och prosten, mag:r Kullin, som med så mycken

utmärkt heder, drift och munterhet rektoratet vid Kongl. Gymnasium härstädes bestridt och än innehafver, ville detsamma så länge behålla och förvalta, tills förbem:te Herr D:r Roséns underdåniga besvär blefve af Kongl. Majt i nåder afhulpne.

Herr prosten *Kullin* svarade att han med all vördnad erkänner det för honom yttrade gunstiga förtroende, men förklarade derjemte att hans omständigheter alldeles icke tillåta honom, att längre behålla rektorsförvaltningen, den han nu öfver ordentliga tiden innehaft, utan anhöll att derifrån blifva endtledigad.

I anledning häraf och emedan rektorsombytet blifvit till i morgon utsatt, beslöts att detsamma ock då måtte gå för sig; dock på det sättet att Herr prosten Mag:r *Kullin* rektoratet aflägger, och Kongl. Hofpredikanten och lektorn, Herr Magr. *Wallenstråle* utnämnes allenast interimsvi till Rector gymnasii extra ordinarius.

Den 11 Okt. 1770 hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præcidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r *Ekebom*, D:r *Roempke*, prosten *Kullin*, Kongl. Hofpredikanten *Wallenstråle* och lektor *Gothenius*.

§ 1. Annoterades i protokollet att Herr prosten Mag. *Kullin* i dag efter hållen oration, aflagt rektoratet vid Kongl. Gymnasium härstädes, och att Kongl. Hofpredikanten Herr Mag. *Wallenstråle* blifvit, i anseende till de i protokollet af den 10 dennes § 14 anförde omständigheter, tills vidare utnämnd till interimsk rektor vid Kongl. Gymnasium.

§ 2. Emedan Hans Kongl. Maj:t. uti dess till konsistorium aflåtna nådigste skrifvelse under den 26 April sistl. i nåder befallt konsistorium med underdånig berättelse inkomma, huru Herrar lektorerna Beyer och Rosén sig efter den tiden varda uppförande, så beslöts nu att till Kongl. Majt. genom underdånig skrifvelse inberätta, huru D:r Rosén sig sedan den tiden förhållit, så i anseende till gymnasiungdomen, som till Biskopen och konsistorium, hvilka senare han velat vanvördeligen jäfva uti målet rörande gymnasisten Joh. Fr. Roempke, den han flera gånger med oskäligen öfverfallit; men att lektorn Herr D:r Beyer deremot, allt efter högst bem:t Kongl. Brefs ankomst, sig oförargeligen uppfört.

Den 17 Okt. 1770 hölls konsistorium, under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio: närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén och lektor Gothenius.

Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle lät anmäla förfall af en angelägen resa på några timmars tid utom staden.

§ 13. Prosten Herr *Magni Wallerü* skrifvelse af d. 9 dennes, med svar å konsistorii embetsmemorial under d. 31 sistl. Augusti, att af Herr Assessor Svedenborgs skrifter lär förmodeligen inga bland allmänheten finnas, men att af Herr D:r Beyers Predikoförsök äro några exemplar här och der i kontraktet att tillgå, och kunna indragas; hvarjemte Herr prosten, å egne och Contractisters vägnar, begärrar konsistorii yttrande om sättet och utvägen till nämnde Försöks inlösen, och huru de som betalt både exemplar

och band kunna få igen sina utlagda penningar, då både utan svårighet och äfven i största tysthet böckerna blifva indragne. Men annars förmenar Herr prosten flera olägenheter kunna yppas. Lägges till de andra i detta ämne redan inkomne skrivelser.

§ 11. Prostens, Herr Mag. *Peter Aurelii* skrifvelse under den 13 dennes; med svar å konsistorii embetsmemorial under den 31 Aug. nästl. att af Herr Assessor Svedenborgs theologiska arbeten finnas i hans kontrakt inga, utom Apocal. rewelata som Herr Hofpredikanten Josephsson berättar sig ega, och mot betalning gerna vilja aflåta.

Men att af D:r Beyers Nya försök befinnas exemplar till 5 pastorater der i kontraktet ankomne och utdelta vara. Derjemte berättar Herr Mag. och prosten att 13 i Warberg, 50 i Ljungby, 4 i Fagered och 35 personer i Hunnestad prenumererat på dessa Nya Försök, och att prenumeranterna nu i några år öfverlegat kyrkoherdarne i nämnde församlingar med trägen och allvarsam anhållan att antingen få boken eller och deras utgifne penningar tillbaka. Och skall Herr kyrkoherden Bark berättat att en stor hop åhörare i dess församling, som på merberörde försök prenumererat, men ej fått hvarken boken eller penningarne åter, hota att vilja dem lagligen utsöka, hvarutinnan de öfriga prenumeranterna i kontraktet ofelbart förmenas sig förena.

För öfrigt är presterskapet der i kontraktet af den oförgripeliga tanken att så framt Kongl. Maj:ts nådigaste befallning i underdånighet skall efterkommas, och denna bok i tysthet indragas, intet tjenligare medel till ändamålets vinnande kan möjligt vara än om konsistorium ville så förordna, att sedan en förteckning så väl uppå de till kontraktet ankomne exemplar, såsom ock uppå prenumeranterna, blifvit insänd, penningar till deras inlösen af egaren och äfven till prenumeranterna öfverstyras, då presterskapet gör sig derom alldeles försäkradt att allmogen gerna lemnar boken mot sina utlagda penningars återfående, och saken således i möjligaste tysthet aflöper, hvaremot presterskapet föreställer sig att allmogen, om boken utan deras utgifne penningar

begäres eller dem frantages, gör buller, blifver nyfiken och begärlig efter att få behålla sin köpta egendom, eller blifva underrättad om saken hvarföre den dem afhändes, ehvad försigtighet med afpassade omständigheter af tid och tillfälle härvid brukas kunde

Herr D:r *Beyer* anförde att han icke käns vid de ofvannämnde prenumeranter, hvilka skola sakna så väl penningar som böcker, i thy han af dem aldrig någon prenumerationspenning emottagit.

Lägges tills vidare till de i detta ämne inlemnade och än ytterligare inkommande handlingar.

---

§ 32. I anledning af hvad lektorn, Herr D:r *Rosén* d. 10 dennes låtit i protokollet införas mot gymnasisten Joh. F. Roempke, som skulle denne försummat att låta Herr Doktorn veta när lektionerna efter Michelsmessolofvet skulle taga sin början, blef nu bem:t gymnasist förekallad, då han på tillfrågan härom berättade att han förliden måndags 8 dagar sedan kl. 9 f. m. var på vägen att gå till Herr D:r *Rosén*, för att låta honom veta rektors förordnande angående lektionernas början, och att han vid det tillfället, straxt utanför Herr D:r *Roséns* hus, träffat Herr Doktors betjent hvilken han väl först anmodade att gå in och berätta Herr Doktors ärendet, men sedan bad låta det blifva, hvarpå han sjelf gick in i huset, och som han der i förstugan råkade en doktors piga eller amma, så anmodade han henne, att genast gå in till sin herre och berätta ärendet, det amman eller pigan ock lofvade, hvarpå hon ingått genom det rummet, som bär åt Herr Doktors kammare, och Roempke derefter förfogat sig hem.

På tillfrågan hvarför Roempke ej vid det tillfälle sjelf gick in till Herr D:r *Rosén* och berättade ärendet, svarades att hans fader förbudit honom att på så nära håll råka Herr D:r *Rosén*. Afträdde.

Häruppå anförde Herr D:r *Rosén* att ingen af hans tjenstfolk till denna stund berättat honom om det gymnasisten Roempke nu angifvit, men att Herr Doktorn väl sedan förliden onsdag

fått höra att Roempke varit på vägen att gå till honom, samt äfven under vägen haft sådant samtal med dess betjent som han nu berättat.

---

§ 33. Lät Lektorn, Herr D:r *Rosén* flyta till protokolls:

»Öfver verkställigheten af konsistorii resolution rörande rektorsombytet här vid gymnasium, hvaremot jag missnöje förklarar, har jag nya skäl att hos Hans Kongl. majt. underdånige besvär anmäla, hvilket jag härmed velat vederbörligen tillkännagifva».

Den 24 Okt. 1770 hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebom, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin och D:r Rosén.

Pastorn, Herr Mag. Hempe, Kongl. Hofpredikanten lektor Wallenstråle och Herr lektor Gothenius hade låtit anmäla förfall af opasslighet.

§ 20. I anledning af hvad prosten Herr Mag. Petter Aurelius, uti dess till konsistorium aflåtna skrifvelse under den 13 dennes, anfört, nemligen att åtskilliga i Himle och Faurås häraders kontrakt skulle hafva prenumererat på Nya Försöken, men ännu fått hvarken boken eller penningarna åter, anförde lektorn Herr D:r *Rosén* att han gifvit alla dem, som hos honom på dessa Försök prenumererat, antingen Båldens postilla, eller ock penningarne åter, samt att det icke är hans fel att prenumeranterna i

Herr prosten Aurelii kontrakt ännu hvarken fått bok eller penningarne åter, emedan ingen från det kontraktet sig om någotdera ännu hos Herr Doktorn anmält.

§ 21. Inlemnade lektorn, Herr Doktor *Rosén* sitt slutpåstående mot gymnasisten Joh. Fredr. *Roempke*, så lydande:

»Sedan jag den 12 dennes, uti Vener. konsistorii närvaro, ledt i bevis att *Johan Fredr. Roempke* flera resor med fräck oförskämdhet mot mig utbrustit, hvilken jag väl sökt att hämma, men ej fått eftertryckligen afstraffa, påstår jag att han måtte, till följe af Skoleordningens 12 kap. 6 §, med ris *inpå bara kroppen slås*, sig till näpst och varnagel, andra till skälig fruktan. Och detta påstående gör jag med så mycket större fog, som samme vanartige *Roempke* flera resor förolämpat mig, och fallit in med ovelt under mina lektioner, jemväl sidovördat mig på flera sätt.»

»Utom dess tackes Vener. kollegium föra sig till sinnes hvad disciplin och nytta för ungdomen kan hädanefter väntas, när lärjungar auctoriseras att fritt oförrätta sina preceptorer, och anklaga dem på köpet. Händelsen är nog ovanlig vid välbeställda gymnasier, och skulle svårligen här infallit om en theologie lektor ej funnit egen dogmatik och moral likmätigt att plaidera för sin sons odygd.»

Lektorn, Herr D:r *Roempke* anförde härvid, att han, i anseende till sin son, redan uti anförande till konsistorii protokoll d. 26 Sept. nästl., gjort mot lektorn D:r *Rosén* sitt slutpåstående, det Herr Doktorn sig nu åberopade, under anhållan det H. Herr Doktorn och Biskopen täcktes med konsistorium detta mål med behörigt slut afhjelpa.

I anledning häraf, och emedan tiden icke tillät att detta mål i dag till afgörande företaga, lofvade H. Herr Doktorn och Biskopen att inom denna veckas slut, om för andra saker möjligt är, och så framt eljest Herr Hofpredikanten lektor *Wallenstråle* och Herr lektor *Gothenius*, hvilka i dag låtit anmäla förfall af opasslighet, emellertid komma åter till helsan, sammankalla konsistorium.

§ 22. Lät lektorn, Herr D:r *Rosén* flyta till protokolls:

»Som jag ännu icke af Herr Notarien kunnat få ut protokollerna, rörande mig och gymnasisten Roempke den äldre, emedan Notarien än icke sjelf skall fått dem åter af Herr Doktorn och Biskopen, som fordrat dem till sig, och jag således icke är hulpen med ett *ja* på papperet och *nej* i sjelfva verket, så äskar jag nu så mycket skyndsammare afskrift af dessa protokoller, som Biskop och konsistorium, jag lemnar med hvad rätt eller orättvisa, beslutit att hos kongl. maj:t annäla ett mål, som 1:o förmodeligen dit icke hörer, 2:o som icke en gång i konsistorium blifvit med slut afhulpet, än mindre 3:o med Svedenborgianismen ringaste gemenskap eger.»

»Likaledes anhåller jag om afskrift af hela konsistorii protokoll under d. 11 dennes.»

H. Herr Doktorn och *Biskopen* svarade härpå, att han på några dagar behöft de omförmälda protokollen till genomseende, och att Notarien nu fått dem åter, så att Herr Doktorn kan med första få dem utskrifne; vidare att H. Herr Doktorn och Biskopen verkligen drifven af människokärlek och ömbet för Herr Doktorn något dröjt med dessa protokollers återställande, på det Herr Doktorn emellertid skulle hafva tillfälle att besinna sig, och söka att med Herr lektorn D:r Roempke blifva försonad, samt således innehålla med dessa protokollers tryckande, hvarigenom Herr Doktorn ock undginge att blottställa sig för allmänheten.

Herr Doktor *Rosén* svarade att han i denna sak icke äskar någon människokärlek af H. Herr Doktorn och Biskopen, utan allenast sina protokoller, hvilka Herr Doktorn alltså lofvades att hos notarien otördröjeligen utbekomma.

Den 27 Okt. 1770 kl. 10 f. m. hölls konsistorium under H. Herr Doktors och Biskopens præsidio; närvarande Herrar konsistoriales, D:r Roempke, D:r Beyer, D:r Rosén, kongl. Hofpredikanten Herr lektor Wallenstråle och lektor Gothenius.

Herr Doktorn och Domprosten Ekebon lät anmäla förfall, dels af förestående predikoarbete till morgondagen, dels ock af någon opasslighet.

Herr prosten Mag:r Kullin berättades i dag hafva ärnat sig till skrift.

§ 5. Berättade H. Herr Doktorn och *Biskopen* huru som han genom ett allmänt rykte i staden fått veta, att gymnasiungdomen nyligen skall under lektorns Herr Mag:r Gothenii lektion hållit ett ovanligt stim och buller, och vid samma tillfälle under lektionen kastat svärmare m. m. I anledning häraf tillsade H. Herr Doktorn och Biskopen rektor gymnasii, kongl. Hofpredikanten och lektorn Mag:r Wallenstråle, att om detta buller och oväsande oförtöfvadt, i Herr lektor Gothenii närvaro, hålla bland gymnasiungdomen den allra nogaste undersökning, på det de brottslige måtte upptäckas, och hufvudmännen bland dem blifva exemplariter afstraffade. Tillika yttrade sig H. Herr Doktorn och Biskopen det borde Herr lektor Gothenius till protocollet afgifva en omständelig berättelse om förberörde buller, på det undersökningen i anledning deraf måtte så mycket ordentligare kunna anställas, utlåtande sig derjemte huru intet kunde vara obilligare, än om doctentium felaktigheter skulle på det allvarligaste beifras, men med disciplarnes näsvishet alldeles genom finger ses.

Rektor gymnasii, kongl. Hofpredikanten Herr lektor *Wallenstråle* anförde att han väl på efori befallning vill hålla förberörde undersökning, men frågade derjemte om han, i fall de brottslige upptäckas; får genast låta afstraffa dem efter som deras brott kan hafva förtjent, eller om målet sedan skall defereras till Collegium gymnasticum?

Härtill svarade H. Herr Doktorn och *Biskopen* att han i detta mål hafver att hålla sig efter kongl. Schole Ordningen, och, så vida som detta brott är bland de gröfre att anse, om straffet med sina Collegis öfverlägga.

De närvarande Herrar lektorer berättade vid detta tillfälle att disciplina gymnastica nu för tiden är beklageligen så förfallen och ungdomens seder i allmänhet så förderfvade, att det nästan är omöjligt att kunna hålla ungdomen inom dess behöriga gränser, såsom ock att, när något buller och stim händer, är det esomoftast omöjligt att få rätt på upphofsmännen dertill, emedan de få af ungdomen, som äro kände för sedlighet och stadighet, icke våga, på efterfrågan af sina lärare, gifva tillkänna hvad de derom kunna veta, af fruktan för att sedan af de illa sinnade kamraterna blifva illa medfarne och handterade, hvarpå man ock nyligen haft bevis.

H. Herr Doctorn och *Biskopen* yttrade sig huru detta ej vore första gången att Herrar lektorerne komma för honom med sådant klagomål. H. Herr Doktorn och *Biskopen* hade så mycket svårare att upptäcka rätta grunden till denna oreda, som nu varande gymnasiiungdomen ej för annat än barn mot den vore att anse, som i yngre år med honom studerade på detta gymnasio. Hvad makt Skoleordningen gifver lektorerne mot sine vanartige discipliar kan dem icke vara obekant. Men så nu som ofta tillförene rådde H. Herr Doktorn och *Biskopen*, att docentes gymnasii vinlägga sig om en förnuftig medelväg emellan för mycken flathet och stränghet, såsom ett längesedan för godt befunnet medel att bibehålla en med kärlek blandad tillbörlig myndighet och aktning.

§ 6. Anförde lektorn, Herr Doktor *Rosén*:

»1:o förbehåller mig att protokollet af d. 12 dennes, som hölls i Collegio gymnastico af vice lektorn Herr Mag:r Grimberg, blifver rätteligen justeradt, och vittnesmålen som gymnasisterna afgåfvo fullständigt upptagne.

»2:o Lärer af nyare buller och pojkedater fulltygas hurudan vår ungdom är: *Hagman* och *Beyer* blefvo kort efter deras af-lagde vittnesmål skuffade. På morgontimmarne den 20 och 22 dennes hafva svärmare blifvit under offentlig lektion afbrände m. m. Jag förtiger något värre för skäl och orsaker, men tillförser mig Vener. Collegii rättvisa samt ett utslag, som fredar det anseende, hvilket förolämpade lärare tillkommer.»

Förberörde och af Herr Doktor Rosén omförmälda protokoll af den 12 dennes, som nu var till hands, lemnades härpå åt Herr Doktorn att sjelf genomläsa, och dervid anmärka om något af protokollisten skulle antingen vara förbigånget eller eljest icke rätteligen fattadt.

Den 21 Nov. 1770 hölls konsistorium; närvarande Herrar konsistoriales, Domprosten D:r Ekebon, D:r Roempke, D:r Beyer, prosten Kullin, D:r Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lektor Gothenius.

H. Herr Doktorn och Biskopen lät gifva förfall tillkänna af opasslighet.

§ 5. Prostens Herr *Jonas Ahleöf* skrifvelse af den 17 dennes, hvaruti öfversändes behörig förteckning på de adeliga giftermål, födelser och dödsfall, som i dess kontrakt från 1765 års början sig tilldragit.

Derjemte lemnas å konsistorii embetsmemorial under d. 31 Aug. nästl. till svar att hvad Herr Assessor Svedenborgs theologiska skrifter beträffar, så lærer, efter gjord efterfrågning, inga sådane finnas uti dess kontrakt, äfvensom af Nya Försöken till en handpostilla, förutom de exemplar som en eller annan prestman kan vara egare af, skall uti det kontraktet ej finnas på något annat ställe än allenast uti Forlanda socken, hvarest några och 20

böcker skola finnas. Men som dessa ej skola antingen på ett eller annat sätt fås ur allmogens händer, innan de för dem få sine utlagde penningar, så underställes huru härmed förhållas skall, sedan allmogen utan kontant betalning ej kan förmås att utlemna sina böcker, dem de som sin välfångna egendom anse.

Den öfversända förteckningen angående förändringen i adelige familjerna lägges till de andra i detta ämne från kontrakterne inkommande, men svaret angående Svedenborgska traktaterne och Nya Försöken lägges tills vidare till sina behöriga konvolut.

Den 31 Januari 1771 hölls Consistorium under H. Herr Doct. och Biskopens præsidio; närvarande Herrar Consistoriales: Domprosten Doctor Olof Ekebom, Doctor Roempke, Doctor Beyer, prosten Kullin, Doctor Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och lektor Gothenius.

4. Berättade Herr Doctorn och Biskopen, at han under sista visitationen i Landvetters Pastorat, eller den 24 dennes om aftonen, under Couvert från Herr Doctorn och Domprosten Ekebom fått till sig Hans Kongl. Maj:ts till Consistorium med posten d. 21 dennes ankomne Nådiga Bref af d. 7 Dec. nästl. år, angående Herrar Lectorerne, Doctorene Beyer och Rosén, uti Swedenborgska Religionsmålet. Och som H. Herr Doctorn och Biskopen tillika underrättades at samma höga Bref ännu icke wore i Consistorio föredragit, utan at Præses, Herr Doctorn och Domprosten Ekebom, dermed väntat, emedan H. Herr Doctorn och Biskopen war i annalkande, så skyndade H. Herr Doctorn och Biskopen på sin hemresa så mycket mögeligt war. Men efter hemkomsten, som skedde d. 26 dennes om aftonen, hade H. Herr Doctorn och

Biskopen blifwit så opasslig, at han dels derföre, dels ock för det från Biskopssätet Sannegården hit til staden beswärliga wägelaget, samt infallne menföret öfwer älfwen, som först i går kunde med någorlunda säkerhet kjöras, icke kunnat förr än til i dag sammankalla Consistorium.

Härpå började H. Herr Doctorn och Biskopen sjelf at upläsa Högstberörde Kongl. Bref; men då H. Herr Doctorn och Biskopen läsit något litet stycke deraf, påminte H. Herr Doctorn och Biskopen det Herrar Lectorerne Doctor Beyer och Rosén böra under höga brefwets upläsande icke sitta utan stå, emedan det samma i synnerhet anginge dem, hwaremot wälbemälte Lectorer begiärte måtte tagas til Protocolls at de, utan H. Herr Doctorns och Biskopens påminnelse redan uppstått och äfwen ärnat så länge som Höga Brefwets upläsande påstår blifwa stående, men at H. Herr Doctorn och Biskopen med de öfriga Herrar Consistoriales behagat sätta sig, så snart Hans Kongl. Maj:ts höga Tittel samt Dess Nådiga hälsning til Consistorium blifwit upläst, ehuru Kongl. Skrifwelsen äfwen dem angår, hwarförutan Lectorn Herr Doctor Rosén särskildt förbehöll, det måtte äfwen de öfrige Herrar Consistoriales upstå, när något i Höga Brefwet förekommer, som dem egentligen angår.

Hertil swarades, at hwad H. Herr Doctorn och Biskopen samt de öfrige Herrar Consistoriales widkommer, så äro de icke af Kongl. Maj:t för brottslige ansedde, men wäl Lectorerne Doctor Beyer och Rosén, och hwad för öfrigit anmärkningen wid deras nedsättjande, sedan Hans Kongl. Maj:ts Höga Tittel och dess Nådiga hälsning til Consistorium blifwit upläst, angår, så funne man ingen orsak eller anledning at wid närwarande tilfälle gå ifrån det bruk, som såwäl i andra Rätter som här i Consistorio altid tilförene blifwit iakttagit, nemligen at Præses med ledamöterne upstå så länge Hans Kongl. Maj:ts Höga Tittel och Dess Nådiga hälsning läses, men sättja sig sedan neder på sine ämbetsrum; deruti H. Doctor Rosén ock för detta med Consistorio giordt ett.

Widare anförde H. Herr Doctorn och Biskopen det han äfwen kunde göra Herrar Lectorerne D:r Beyer och Rosén den ärrinnan at, medan det höga Kunga Brefwet upläses, stiga från Consistorii bordet, och imedlertid låta flytta deras ämbetsstolar af

sides, och detta så mycket mer, som Lectorerne öfwer ett sådant tilförene mot dem brukat procedere hos Kongl. Maj:t i underdånighet klagat, men Kongl. Maj:t det samma icke i Nider ogillat. Dock lämnade H. Herr Doctorn och Biskopen detta til H. Herrar Consistorialium godtfinnande, med utlåtande at H. Herr Doctorn och Biskopen för egen del icke hafver deremot, at Doctorerne Beyers och Roséns ämbetsstolar få, under det att detta mål i Consistorio förhafwes, på sina ställen förblifwa, och de sjelfwa stå wid bordet. Och emedan de öfrige Herrar Consistoriales icke eller hade något häremot, altså befwo Herrar Lectorerne stående, och H. Herr Doctorn och Biskopen fortfor med Höga Kongl. Brefwets upläsande, deruti til Nådigt swar å Consistorii i berörde Religions mål aflätne underdånige skrifwelser under d. 20 Junii, 10 och 26 September nästl. år, samt de insända underdåniga förklaringsarne, så wäl öfwer Doctorerne Beyers och Roséns i anseende til det med dem brukade förfarandet, anförde underdånige beswär, som Doctor Roempkes afgifna underdåniga utlåtande, i hänseende til dess Synodal Disputation, som blifwit angifwen för at äga gemenskap med Swedenborgska Lärosystemet, och Lectorerne Beyers och Roséns öfwer samma utlåtande åter gjorde anmärkingar m. m. lämnas, och hwad Lectorerne Beyers och Roséns öförmälte underdånige beswär widkommer, finner Kongl. Maj:t ej skäl at derpå något vidare afseende hafwa än i följande omständigheter, nemligen 1:mo at det varit mera i sin ordning om Doctor Beyer fått del af de anmärkingar, som Biskopen gjort öfwer Beyers Correctio af en Gymnasists projecterade Predikan, efter samma Correction blifwit anmäld, såsom lädande Beyer til last. 2o at de berättelser och rykten, som inlupit om ett och annat af begge desse Lectors förhollande wid särskille tillfällen, icke bordt intagas i Consistorii Protocoll af d. 23 sistl. Maj, då Beyer och Rosén, som detta angick, icke blifwit hörde och fått sig deröfwer förklara.

Widkommande sedan sjelfwa hufwudfrågan, om nyssnämnde Lectors ingifne försäkringsskrifter äro för upriktige och tillräcklige at anse eller ej. så emedan innehållet af samma declarationer wisar, at de egenteligen grunda sig på Hans Kongl. Maj:ts Nådiga befallning, utan omrörd förändring af deras egen öfvertygelse,

samt at de sträckt sig blott til afsägelse af Swedenborgs Lärosatsers utspridande och utöfning i deras ämbeten, kan Kongl. Maj:t icke anse desse förklaringar för så fullständige och pålitelige, att ett twifwelsmål om desse lärares förut erkjände tilgifwenhet för Swedenborgs Lärosystem kan derigenom blifwa upløst eller för säkert hållas, at de icke inom sig ännu hysa samma tilgifwenhet, hälst det icke gör tilfyllest hos en lärare, at han underlåter at utsprida, styrka eller inplanta en wilfarande lära, utan hans skyldighet jämwäl är at den samma emotstå, förlägga och utrota, så mycket han förmår, warande dessutom med Lectorerne Beyer och Rosén den betydande omständighet, at de äro Lectorer wid et Gymnasium, samt at af dem icke kan wäntas det ungdomen under deras handledande skulle kunna bibringas någon grundelig och rättskaffens salighetskundskap, om de, såsom Docentes, hysa annor och skiljagtig öfwertygelse. Wid sådan beskaffenhet och på det å ena sidan Hans Kongl. Maj:t sjelf, innan annan författning med detta Religionsmål tages, måtte blifwa förwissad om merbemälte Lectorsers oskrymda och uprigtiga tankar i detta wigtiga ämne, men å den andra åter at Beyer och Rosén, hwilka synas wara på wägen at rätta sig, måtte blifwa än mer öfwertygade om Kongl. Maj:ts faderliga ömhet och benägenhet att återföra den wilsefarande på rätta wägen, wil Kongl. Maj:t lemna dem ytterligare tilstånd at sig närmare och uttryckeligen förklara, huruwida de finna sig at upriktigt och likmätigt deras giorda ämbetseder afsäga sig all tilgifwenhet för och befattning med Swedenborgske eller andre slike lärosatser, som icke öfwerensstämma med wår rena, uti Symboliska böckerna ärkjende och antagne Evangeliska lära. hwilken förklaring Kongl. Maj:t i Nåder befaller skola skje inför Consistorio, inom en tid af högst 8 dagar, räknade från den dag de härom erhålla kundskap; hwarförutom Kongl. Maj:ts Nåliga wilja är, at desse Lectorer ändå sedermera genom trycket gifwa något offentligt prof eller bewis genom lämpliga och af Consistorio öfwersedda Aphorismer, at de Swedenborgske lärosatserna hos sig ogilla och förkasta.

I anledning häraf anbefalles Consistorium i Nåder at å nyo förekallda Lectorerne Beyer och Rosén, och med all saktmodighet och Christelig kärlek, utan förebräelse för det framfarna, giöra

dem en tjenlig föreställning, samt underrätta dem om detta Hans Kongl. Maj:ts Nädigste brefs innehåll i det som dem rörer, hwarjemte Hans Kongl. Maj:t gör sig i Nåder försäkrad det Consistorium af vanlig nit för den sanna religionens wård, med all sorgfällighet, grannlagenhet och försigtighet än ytterligare handterrar detta mål, som dess beskaffenhet fordrar, och förmodar at genom den lämpliga föreställning, som Consistorium nu kommer at göra bägge dessa Lectorer, de, så framt deras ändring är upriktig och går af hiertat, lära med glädje omfatta Kongl. Maj:ts wid detta tillfälle dem nu åter äretedda Kongl. nåd och mildhet; Om wärkställigheten hwaraf Consistorium i nåder befallles med underdånig berättelse skyndsammast inkomma.

Beträffande Synodal-Disputationen de reprobatione och huru den må anses, så vill Kongl. Maj:t sig derom framdeles i nåder utlåta.

Vidkommande Consistorii underdåniga hemställande, huru wida Assessor Aurell må tillåtas, at til tryckning utbekomma de särskilte förklaringar och betänkanden, som från Consistorio utkommit, så lemnas derå till nådigt swar, at inga handlingar, som angå detta mål, af hwad namn de wara må, tils vidare få utgifwas.

Hwad angår Consistorii underdåniga förfrågan under den 26 September sistl. år, eller huru förhållas skall med indragningen af Swedenborgs i Stiftet utspridde Theologiska arbeten och Doctor Beyers så kallade Försök til en Handpostilla, af hwilken senare wäl flere exemplar finnas, som wederbörande ägare äro benägne att lemna ifrån sig, allenast de för samma bok återfå sina utlagde penningar, så lemnas deruti till nådigt swar, at Kongl. Brefwet af d. 26 April nästl. år bör i denna omständighet lända Consistorio til efter rättelse, så länge och intil dess Kongl. Maj:t finner nödigt at annorlunda härom förordna.

Til swar å Consistorii underdånigste skrifwelse af d. 11 October nästl. år, angående Lectorns Doctor Roséns förhållande mot den vid Gymnasium studerande ungdomen, den han med skjälsord, hårda hugg och slag öfwerfallit, lämnas i Nåder detta at Kongl. Maj:t ej wil sig häröfwer omedelbarligen utlåta, utan at Consistorium må härmed sin ämbetsplikt likmätigt, efter omständigheterna förfara.

Sidst lemnas Consistorio i Nåder kundskap, at Lector Rosén inkommit med underdåniga beswär deröfwer, at Consistorium wid Rectoratsombytet i sidstl. September månad honom derifrån denna gång uteslutit, men at Kongl. Maj:t ej funnit skäl giöra någon ändring uti Consistorii härom tagne författning, utan ansedt Lector Rosén hafwa warit obefogad til sin i detta mål förde klagan, hwarom Consistorium ock i nåder befallas honom förständiga.

Sedan detta höga bref således blifwit upläst, tilfrågades Herrar Lectorerne Beyer och Rosén, om de på nästkommande Onsdag eller d. 6 Februari nästkommande, kunna wara färdige at til underdånigste fölge af Hans Kongl. Maj:ts nu afhörda Nådigste befallning inför Consistorio förklara, huruwida de finna sig wid at upricktigt och likmätigt deras gjorde ämbetseder afsäga sig all tillgifwenhet för och befattning med Swedenborgske eller andra slike lärosatser, som icke öfwerensstämma med vår rena, uti Symboliska Böckerna ärkjende och antagne Evangeliska Lära.

Härtill swarades af dem bägge ja. Hwarjämte Lectorn Herr Doctor Rosén begärte at oförtöfwat och så snart sig göra låter, få del af det i dag uplästa Kongl. Brefwet i så mycket som honom angår, samt äfwen af H. Herr Doctorns och Biskopens och samtellige Herrar Consistorialernes ungefärligen för ett år sedan afgifne och i Consistorio upläste betänkanden öfver Swedenborgska läro-systemet, på det H. Doctorn af dessa handlingars jämförande med Kongl. Brefwet af d. 26 April sistl. år, må kunna finna hwilka Swedenborgska satser Kongl. Maj:t i Nåder behagat ogilla. Öfwer denna begäran anhöll ock Herr Doctorn om behörig resolution.

Herr Doctor Beyer anförde det han hälst skulle se, om Consistorium täcktes låta lämna honom afskrift af det i dag uplästa Kongl. Brefwet in extenso.

Herrar Lectorerne Beyer och Rosén afträdde.

Consistorium tog derefter deras begäran uti behörigt öfwerwägande, och emedan skiljaktighet uti meningarne bland Herrar ledamöterna förmärktes, altså skreds till omröstning, då

Lectorn Herr Mag. *Gothenius* anförde, det han för sin del finner det så mycket billigare at låta Herr Doctor Rosén få del af de handlingar, hwilka han nu begärt, som

1:mo Kongl. Maj:t sjelf i Nåder befalt, det Consistorium bör lemna Doctorerna Beyer och Rosén underrättelse om alt hwad i det i dag upläste Kongl. Brefwet finnes och dem rörer, och

2:o de begiärte Betänkanden blifwit icke allenast offenteligen i Consistorio och uti bemälte Lectorers närwaro upläste, utan ock sedermera til vidare genomläsande gått Herrar Consistorialerne emellan; men hwad Herr Lectorn Doctor Beyers begäran widkommer, at få afskrift af det i dag uplästa Kongl. Brefwet in extenso, finner Herr Lectorn för sin del betänkeligit at dertil samtycka, emedan samma Kongl. Bref tydeligen och icke mer innehåller, än at Lectorerne Beyer och Rosén skola underrättas om samma höga brefs innehåll i hwad dem rörer.

Kongl. Hofpredikanten Herr Lector *Wallenstråle*, Herr Prosten *Kullin*, Herr Doctor *Roempke*, Herr Doctorn och Domprosten *Ekebon* samt Herr Doctorn och Biskopen förenade sig i den meningen, det må wäl Doctor Rosén få del af det i dag uplästa Kongl. Brefwet, i så mycket honom rörer, men beträffande de af Doctor Rosén til genomläsande och jämförande begärte betänkanden, så kan deras utlemnande nu mera wara så mycket mindre nödigt, som Doctor Rosén 1:mo för detta haft dem hos sig till genomläsande och således wet deras innehåll, 2:o icke kan betjena sig af dem til det föregifna ändamålet, så wida det ej kommer på honom an på at förklara sig öfwer en eller annan Swedenborgs lärosats förkastande, utan hela Swedenborgska lärosystemets i alt som finnes stridande emot vår rena och i Synboliska böckerna ärkända och antagna Evangeliska lära, 3:o icke eller af det i dag uplästa Kongl. Brefwet någon anledning gifwes, att dessa Betänkanden antingen till Doctor Rosén eller Doctor Beyer utlemnä; 4:o har Doctor Rosén uti sitt eget underdåniga Betänkande yttrat sin hiertans mening uti de hufwudsakligaste stycken af Assessor Swedenborgs Systeme, och anstält deröfwer en lärd granskning och jämförelse af det samma med vår rena Evangeliska lära, öfwer hwilket allt at sig nu ytterligare förklara, eller och redeligen och upriktigt wedertlägga detsamma, han utan Communication af de begiärte Betänkanden nogsamnt kan hafwa tillfälle.

Beträffande Herr Doctor Beyers begäran, så förenade sig Herr Doctorn och Biskopen och de öfrige Herrar Consistoriales derutinnan med H. Lector Gothenii redan derom afgifne utlåtande.

Nu förekallades Herrar Lectorerne Beyer och Rosén och underrättades, först Herr Lector Rosén, at Consistorium funnit skjäligt, at lemna honom utdrag af det i dag uplästa Kongl. Brefwet i så mycket honom rör, men deremot och af de skjäl, som ofwan anförde äro, afslagit hans begäran om del af Betänkandena. Sedan lemnades Herr Doctor Beyer til beskjed, det Consistorium af de skjäl Voteringen innehåller, icke kunnat lemna bifall til hans begäran om afskrift af Kongl. Brefwet in extenso, men att utdrag deraf kan fås af det, som i detta höga bref finnes och honom rör.

Häruppå anförde Herr Lectorn Doctor Rosén at han wäl til genomläsande haft hos sig Herrar Lectorerne Roempkes, Wallenstråles och Gothenii Betänkande, samt äfwen Hærr Doctorn och Domprosten Ekeboms, men ej de öfrige Herrarnes, hwarför Herr Doctorn understälte om Consistorium icke skulle finna skjäligt, sin nu fälda Resolution således inskränka, at honom måtte åtminstone tillåtas, at få de Herrar Consistorii ledamöters Betänkanden till genomläsande, hvilka han icke förut haft.

Herr Doctor Rosén förständigades det ingen inskränkning i Consistorii resolution, som Herr Doctorn nu afhört, kan tillåtas.

Häruppå giordes Herrar Lectorerne Beyer och Rosén af Herr Doctorn och Biskopen öma och rörande föreställningar, at i underdånighet eftersinna den stora Nåd och önhet, som Hans Kongl. Maj:t täckts låta dem wederfaras, i det de icke allenast fått tillräckeligt råderum att betänka sig, utan ock de nådigaste och ömaste ärinringar och förmaningar till rättelse; hwarjämte H. Doctorn och Biskopen förmänte dessa Herrar Lectorer at troligen bedja Gud om en sann uplysning, så at de måge blifwa sin willfarelse warse och sedan falla den korsfäste Frälsaren til fota med hiertelig bön och anhållan, det han för sin ewigt gällande förtjensts skull, täcktes åter föra dem på rätta wägen, dertill dem ock all Nåd och wälsignelse af höjden troligen tillönskades.

Den 7 *Februari* 1771 hölls Consistorium under H. H. Doctorns och Biskopens præsidio: närvarande Herrar Consistoriales: Doctor Roempke, Doctor Beyer, Prosten Kullin, Doctor Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lektor Gothenius. Domprosten H. Doctor Ekebom lät anmäla förfall af opasslighet.

9. Anmälte Lectorn Herr Doctor Rosén missnöje öfver Consistorii under den 31 Januari sidstl. affattade Resolution såwida den angick wägrandet af de Betänkanden, som Herr Doctorn begiärt. Widare begiärte Herr Lectorn i dag närmare underrättelse, hwarföre han twärt emot Consistorii resolution af 31 Januari nästl. ej erhållit del af det nyligen ankomna Kongl. Brefvet i det som honom rörer, förr än i går, eller samma dag, då han efter tillägelse, skolat wara färdig med sin underdåniga förklaring.

Lectorn Herr Doctor Beyer anmälte härwid, det icke eller han förr än i går fådt del af samma höga kongl. bref i hwad honom rörer.

H. Herr Doctorn och Biskopen lämnade härå til swar, at han i sidstl. Session icke annorlunda fattat H. Doctor Roséns begäran om del af det i fråga warande höga Kongl. Brefwet, än att H. Doctorn endast åstundade det, som i samma höga Bref honom specielt rörde, hwilket Notarien ock fick befallning at genast til H. Doctorn utlämna; i och hwad H. Doctor Beyer widkommer, hade H. Doctorn och Biskopen fattat det så, at nyssbemälte Doctor endast åstundat del af kongl. Brefvet in extenso, hwilket Consistorium hade H. Doctorn afslagit. Men sedan H. H. Doctorn och Biskopen hade genom Notarien blifvit underrättad, det bägge herrarne åstundade del af alt i höga kongl. Brefwet, som dem antingen bägge gemensamt eller endera af dem särskildt röra kunde, hade H. H. Doctorn och Biskopen förliden Måndag, eller d. 4 dennes, under sitt vistande ute på Biskopssätet Sandgården, til H. Doctorn och Domprosten Ekebom insändt det kongl. Brefwet, med anmodan det han wille til sig kalla wälbemälte Herrar Doc-

torer, samt genom Notarien lemna dem del af hwad de ur samma höga bref skjäligen kunde begära.

Notarien anmälte härwid, att då H. Herr Doctorn och Biskopens Båd förliden d. 4 dennes til Staden inkom, war H. Doctorn och Domprosten icke hemma, utan i ämbetsförrättningarne utgången. Men följande dagen om morgonen hade Herr Doctorn och Domprosten Ekebom, i anledning af Herr Doctorns och Biskopens til honom aflåtne bref och anmodan, kallat Notarien till sig och befalt honom at af det höga kongl. Brefvet til Herrar Doctorerne Beyer och Rosén utlemna det, som dem kunde i någon måtto röra, och hwaraf de, enligt Consistorii beslut i sist förlidne Session bordt undfå del, hvilket Notarien genast och så fort honom möjligt war verkställte.

I anledning häraf förehölt Herr Lectorn Doctor Rosén, det han måtte wara ursäktad om han, i anseende til ofvan anförde omständigheter ej kan sig i dag så omständligen som wederbör förklara och utlåta, öfwer hwad honom, til underdånigste fölge af höga kongl. Skrifwelsen blifwit tilsagt, hälst han redan hade sin förklaring uppsatt och renskrifven, innan han fick del af kongl. Brefwet, likmätigt hwars höga föreskrift samma förklaring borde uppsättas och tiden, sedan han häraf fått del, varit honom för kort att skrifva någon ny.

Sedan H. Doctor Rosén blifwit förständigad at Consistorium kan så mycket mindre anse denna af honom föreburna ursäkt för gällande, som han redan i dag 8 dagar sedan hördt sig hela kongl. Skrifwelsen föreläsas; tillfrågades Lectorn Herr Doctor Beyer om ock han för sin del gör med Herr Doctor Rosén ett i nyssberörde dess anförande, hwartill Doctor Beyer swarade, att han för sin del bygger ingen ting på den omständigheten.

10. Enligt tilsägelse i sidsthällne Consistorio och nu uppå anfordran af H. Herr Doctorn och Biskopen, inlemnade Lectorn Herr Doctor Beyer sin underdåniga förklaring rörande afsägningen af all tillgifwenhet för och befatning med Swedenborgska

Lärosystemet, hvilken förklaring war i underdånighet stäld til Hans Kongl. Maj:t.

Sedan denna förklaring blifwit upläst, instämde Herr Lectorn Doctor Rosén underdånigst i densamma hufwudsakeligen, och inlemnade derpå sin egen särskilda underdåniga förklaring, hvilken äfven upplästes, och uti denna instämde likaledes Lectorn Herr Doctor Beyer hwad hufwudsaken beträffar underdånigst.

Til fyllnad af något, som Herr Lectorn Doctor Rosén i sin särskilda underdåniga förklaring hade korteligen omrört, upläste Herr Doctorn wid detta tillfälle Kongl. Swea Hof Rätts ransakning och dom af d. 12 Febr. 1733, angående en Jungfru, wid namn Catharina Fagerberg, hwilken påstått sig hafwa samtal med andar, och blifwit såwäl därför, som för det hon botat åtskilliga sjukdomar, angifwen och under laga ransakning stäld, då aflidne kyrkjoherden Er. Tollstadius samma jungfru på Kongl. Hof-Rättens anmodan först besökt, och sig om hennes salighetskunskap, lefwerne och omständigheter noga underrättat, samt sedan med en sådan berättelse till Kongl. Hof-Rätten inkommit, at han icke funnit något ondt med henne, utan fast mer förnummit henne warit i Christendomskunskapen wäl underrättad, öfwad och förfaren, hwarjemte bemälte kyrkjoherde förmält sig icke otroligt falla at Gud i sit förbarmande, efter denna Jungfruns goda bekjännelse tilordnat henne en god lifanda; men at hon äfwen skulle kunna kalla andar til sig och få swar af dem genom sin egen röst, kunde Herr kyrkjoherden ej wäl förstå, utan som den alswäldige Guden i sin underbara mackt är oinskränkt och förmår göra långt mer, än menniskior någonsin kunna tänka, wore han för sin del tryggast, då han i den saken suspenderade judicium, och icke förde widrigt omdöme om en själ, som wördar Gud och sitt samwete. I anledning hwaraf, och uppå flere förekomne skjäl och omständigheter, Kongl. Hof-Rätten funnit Jungfru Fagerbergs förhållande af sådan beskaffenhet, att hon därför ej med straff beläggas kunde.

Äfwen upläste H. Doctor Rosén en bewitnad afskrift af en berättelse, som en ännu i lifwet warande kyrkjoherde i Westervik, wid namn Olof Grentzelius, om bemälte Jungfru Fagerberg, med hwilken han såsom informator wistats i ett och samma hus, gifwit, och hwaruti förmäles, huru denna Jungfru skall curerat

en Adelsman, vid namn Albin Grundelstierna, från en ganska swår sjukdom; at denne Grundelstiernas lifanda sedan skall, efter Jungfruns berättelse esom oftast infunnit sig hos henne och låtit henne weta, när Grundelstierna skrifwit henne til och hwad dag brefwen woro på posten i Stockholm at uttaga, och at det altid så träffade in med brefwens ankomst til Post Contoiret i Stockholm, som jungfru Fagerberg förut berättade, hwilket ock bemälte kyrckjoherde berättar sig sielf ofta hafwa erfarit.

Sedan detta blifwit upläst och H. Doctor Rosén begiärt at hwad, som heraf blifwit i Protocollet intagit, måtte blifwa hans underdåniga förklaring til Hans Kongl. Maj:t följaktigt, tilfrågades såwäl han som Herr Lectorn Doctor Beyer, om de, til underdånigst följe af Kongl. Maj:ts Nådigste skrifwelse hafwa något widare at i dag andraga, hwar til swarades det allenast, at de recommendera sig i Consistorii Christeliga kärlek.

H. Herr Doctorn och Biskopen utlät sig härpå at han finner för sin del nödigt at jemföra de af Herrar Lectorerne Beyer och Rosén ingifne förklaringarne med Kongl. Skrifwelsen, för at utröna huruwida Kongl. Maj:ts Nådigste wilja blifwit af bemälte Lectorer i underdånighet efterkommen. Men som tiden en sådan granskning icke i denna session tillåter, så förbehölt sig H. Herr Doctorn och Biskopen at härom en annan gång utlåta sig. Och härutinnan instämde äfwen de öfrige herrar Consistorii ledamöter, i följe hwaraf målet har anstånd till en annan gång.

Den 8 Februari 1771 hölls Consistorium under H. Herr Doctorns och Biskopens præsidio; närwarande herrar Consistoriales, Domprosten Doctor Ekebom, Doctor Beyer, prosten Kullin, Doctor Rosén, Kongl. Hofpredikanten Lector Wallenstråle och Lector Gothenius.

4. Anförde H. H. Doctorn och Biskopen, at innan han för sin del kan utlåta sig, huruwida Herrar Lectorerne Beyer och Rosén med sina i går inlemnade underdånige förklaringar fullgiordt, hwad dem i Kongl. Skrifwelsen af d 7 Dec. nästl. år blifwit i nåder ålagt, anser han för nödigt, det Lectorerne äfwen til Consistorium ingifwa de i samma höga skrifwelse omförmälte Aphorismer, på det Consistorium måtte på en gång öfwer alt sammans kunna til Kongl. Maj:t med underdånig berättelse inkomma. I anledning häraf, och emedan Herrar Consistoriales hwar för sig förklarade sig wara af samma mening, så tilfrågades Lectorerne Beyer och Rosén, när de med berörde Aphorismer kunde wara färdiga.

Härtil swarades af Lectorerne at de tro meningen af Kongl. skrifwelsen wara den, at sedan de, inom förelagd tid, til Consistorium inlemnadt sina underdånige förklaringar, böra dessa då ofördröjeligen til Kongl Maj:t underdånigst upsändas, men at dem imedlertid wore nådigst lämnat, at ändå sedermera, som orden i högst åberopade bref lyda, upsättja Aphorismer och dem inlemna, förbehållande sig desse Lectorer at niuta dertil ärforderlig tid och läglighet, särdeles nu under påstående terminssysslor och flera göromål.

Den 6 Martii 1771 hölls Consistorium under H. H. Doctorns och Biskopens præsidio: närvarande Herrar Consistoriales: Domprosten Doctor Ekebom, Doctor Roempke, Doctor Beyer, ProstenKullin, Doctor Rosén och Lektor Gothenius. Kongl. Hofpredikanten Lektor Wallenstråle lät anmäla förfall.

16. Frågade H. H. Doctorn och Biskopen Herrar Lectorerne D:or Beyer och Rosén om de än äro färdige med sine Aphorismer, hwarom de til underdånigst fölge af Kongl. Skrifwelsen under d. 7 Dec. nästl. år, blifwit först d. 8 Febr. nästl. och sedermera d. 20 ejusdem än ytterligare tilsagde och påminte. H. Herr Doctorn och Biskopen berättade härwid, hurusom Justitii Cancellern och Riddaren H. H. Joh. Rosir nyligen genom bref, af H. H. Doctorn och Biskopen åstundat underrättelse, huruwida med Swedenborgska Religionsmålet kan wara hunnit, sedan högstberörde Kongl. Bref til Consistorium ankommit, samt at H. H. Justitie Cancellern och Riddaren wäntat det någon berättelse härom skulle til Kongl. Maj:t från Consistorio blifwit i underdånighet insänd.

H. H. Doctorerne Beyer och Rosén åberopade sig härwid hwad de i detta mål til Protocollet under d. 8 och 20 Febr. nästl. swarat, utlåtande sig tillika, at det icke är för dem mögeligt at wara med Aphorismerne färdige förr än i påskeveckan, emedan de icke för den tiden hafwa någon ledighet från sina publique lectioner, hwarförutan Lectorn, Herr Doctor Rosén androg, at han utom sine publique lectioner äfwen är sysselsatt med private föreläsningar.

Häruppå böds bemälte Herrar Lectorer giöra afträde och wänta medan Consistorium öfwerlägger, huruwida en så lång termin til Aphorismernes afgifwande må kunna dem beviljas.

Sedan alla de öfriga målen, som i dag förewarit, blifwit afgjorde, afträdde bemälte Lectorer, men utlätto sig tillika, at de se sig icke böra eller wara skyldige att afvakta något Consistorii beslut härutinnan, sedan de nu som förr förklarar sig wilja efter yttersta möjeligheten i underdånighet fullgiöra, hwad dem i ofwan högstberörde Kongl. Bref blifwit ålagdt, samt at Aphorismerne

skola instundande Påskewecka blifwa färdige, så at de uti det Consistorio, som näst efter Påskweckan kommer att hållas, må kunna framgifvas.

Sedan Consistorium tagit detta under behörigt öfwerwägande. fant Consistorium desto rådeligare, at låta wid den termin til Aphorismernes afgifwande förblifwa, til hwilken Lectorerne Doctorerne Beyer och Rosén sig sielfwa förbundet, som Consistorium i Kongl. Skrifwelsen blifwit anbefalt, at med al saktmodighet och Christelig kärlek med dem förfara.

Imedertid afgår bref med ödmjuk berättelse härom til Högwälborne Herr Justitie Cancelleren och Riddaren Rosir, jämte ödmjukt tilkännagifwande, at så snart berörde Aphorismar komma Consistorio i händer, skola de, tillika med de redan ingifne förklaringarne samt Consistorii egit underdåniga Betänkande öfwer altsammans til Kongl. Maj:t ofördröjeligen underdånigst upsändas.

Den 10 April 1771 hölls Consistorium under H. H. Doctors och Biskopens præsidio: närvarande Herrar Consistoriales, Domprosten Doctor Ekebom, Doctor Roempke, Doctor Beyer, Prosten Kullin, Doctor Rosén, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lector Gothenius.

26. Inlemnade Herrar Lectorerne Doctor Beyer och Doctor Rosén de Aphorismer til offentlige bewis på deras renlärighet, hwilka de til underdånigst fölge af Kongl. Brefwet under d. 7 Dec. nästl. år blifwit ålagde at afgifwa.

Jämte sina Aphorismer ingaf Lectorn Herr Doctor Beyer följande Dictamen ad Protocellum:

»Af underdånigste lydno för Hans Kongl. Maj:ts Nådiga befallning uti dess höga skrifvelse til Consistorium under d. 7 Dec. 1770, at genom Aphorismer lämna offentlig bewis om min renlärighet, samt afsky för alla willosatser af hwad namn de wara måge, framgifwes härmed til M. V. Consistorii öfwerseende ett författat wedermåle deraf; hwilket ehuru kort likwäl innehåller de wäsenteligaste stycken af tro och bekjännelse Ett ämne har tyckts mig wara tilräckeligaste, det tilförliteligaste, det tryggaste som woro efter en helig Apostels utsago och handledning i sådant hänseende at igenträffa; då mig i hågen fallit huru jag år 1769 om vinterterminen och 1770 uti wårterminen på Gymnasium fått för ungdomen hålla Exegetiska föreläsningar öfwer I Joh. I. och 2. Capitel, hwaruti liksom ett religionssyfte kunnat igenkännas, samma har jag derföre wid detta tillfälle så mycket hellre sökt mig til fördel använda, som Högw. Herr Doctorn och Biskopen flera resor efter sin återkomst från Riksdagen höggünstigt bewistat föreläsningarne deröfwer, samt angelägit då tilhållit Gymnasisterne att hwar och en i sin plånbok flitigt uptekna, hwad jag dem föresade: ej til förtigande det jag wid desamma, en och annan gång haft äran se H. Doctorn och Domprosten timman ut närwarande. Dertill med hafwa berörde föreläsningar, som i sig warit af samma halt med hosfogade Filum Scriptionis Johannæ och det mera alt härtills, både i Consistio och hwar annorstädes wederbordt, mig wetterligen undergådt alt klander».

»Enär nu M. V. Consistorium företager sig detta lilla wälmente arbete til öfwerwägende, hoppas jag altså at det, efter Hans Kongl. Maj:ts allernådigste wilja, lærer skje med all *saktmodighet och Christelig kjrlök*, och det så mycket mera som det är en Herrans sak och angår wår Guds rikes helgedom bland människor, för ewinnerligt lif och salighet skull. Och af alt det wäntar jag, såsom en himlatäck föjd, trösteligen at derest af mig wore misstag skjedt om rätta Apostoliske meningen, så at någon irrig tanka i någon måtto inlutit, jag derom lærer få en broderlig ärinring med skreftskjäl och grunder, som ofoget å daga lägga: ty jag undbeder mig wid alt hwad himmelskt är den icke sällan i Christenheten brukade okärliga medfart, at efter somliges konst-

lade rubricerings och wridna Lagtillämpningssätt i Rättegångsmål, blifwa målad lik med en, än en annan kättare, emedan ju lätteligen i godkjende skrifter kunna finnas likheter eller likligheter med sådane (: alt efter forskarens mindre fromma eller wrånga och afwoga hierta, när det har lust at högmodas, förtyda, hata och förfölja), och saken i sig dock icke på båda sidor densamma. Mitt sinne skall alltid deremot finnas bögd och beredwilligt at emottaga grundad rättelse, ja, at kärt emottaga en rättelse, som icke uppehåller sig wid försåtliga Characterers påsättande, utan går in i sjelfwa saken med den uplösning, som förnuftige begärer, til wederläggning duger, och til förbättring tjena kan.»

»Utaf Hans Kongl Maj:ts Nådiga utlåtelse i högstbemälte Bref, tror jag mig ock wara berättigad til delactighet af Consistorii påminnelser emot arbetet, derest några skola finnas nödiga, innan de i underdånighet upsändas mig til någon last, ithy Hans Kongl. Maj:t i den måtto nådrättwist förhållit om den före detta upsände och af mig Censurerade GymnasistePredikan. Slutligen an-håller jag at, derest mitt, snart sagt Schediasma, icke kan få tryckas såsom det nu är, eller som jag, efter erhållne påmin-nelsegrunder det kunde ändra, samma då måtte til högsta gransk-ning underdånigt befordras.»

Sedan detta dictamen blifwit upläst, inlämnade wälbemälte Herr Doctor följande ytterligare dictamen:

»At min mening i det nu framgifne tros och bekjännelseut-kast, tjenande för nådigst anbefalte Aphorismer, så mycket all-männare och med desto större visshet må kunna intagas och skönjas, är jag sinnad at dertil bifoga Svensk öfversättning, hwil-ken skall i Consistorio inlemnas, när jag hinner hafwa den färdig och renskrifwen, samt innan saken härifrån til någon ort afgår, förbehållandes mig at samma helt vist må blifwa Latinska exem-plaret följaktig.»

Sedan Herr Lectorn Doctor Rosén ingifwit sina Aphorismer förbehölt han sig alla beneficia juris och processus, och bland annat uttryckelig del af de påminnelser, som Consistorium möge-ligen gör emot Aphorismerne på händelse, at han deraf skulle winna rättelse, eller kunna närmare förklara sig.

Emedan de inlämnade aphorismerna woro af den widlyftighet, at tiden ej tillät dem under warande Session upläsa, så gå de til nästa session omkring til hwars och ens af Herrar ledamöternes genomläsande och granskande.

27. Ingaf Lectorn Herr Doctor Beyer följande dictamen ad protocollum.

»Uti Consistorio förl. år d 5 April skjedde af H. Doctorn och Biskopen en föreställning til mig at ej tillåtas kunde, det jag på Gymnasium läste Novum Testamentum med Analysis Grammatica, eller det uti *αποστολική γραμματική*, som innehölle något Theologicum, neml. af tillagdt skjäl, at man icke kunde wara försäkrad, det jag hölle mig inom de gränssor, som Kongl. Scholordn. 7 Cap. 8 § föreskrifwer. Widare ock d. 23 Maj at jag uti examine Sacerdotali Philosophico icke finge utur Novo Testamento försöka Candidaternes framsteg i Grekiska språket. Sådant har jag denna tiden ehuru med ömmaste kjänning öfwer ungdomens hämmade studiers lopp i ett det angelägnaste ämne, till undwikande af en swårare befarad medfart, låtit mig behaga, i förmodan at denna fogelighet skulle bidra til at stilla uprörde sinnen. Men ingalunda har jag dermed welat afsäga mig de rättigheter, mindre undandraga mig de skyldigheter, som embetet enligt Kongl. Kyrkjo- samt Scholæordning, tillhöra; twärtom har jag mig förestäldt det Herr Doctorn och Biskopen med Consistorio täcktes imedlertid besinna, at Kongl. Maj:ts Nådigste Bref af d. 26 April 1770 ingalunda förordnar någon Suspension ifrån ämbetet eller någon dess tilståndige del, utan allenast at mig icke tillåtes (NB såsom Vicarices Theologiæ Lector) befatta mig med någon slags *undervisning uti Theologien*, innan det af mig fordrade utlåtande blifwit afgifwit.»

»Til slikt besinnande hafwer nu Hans Kongl. Maj:ts senare nådigste skrifwelse af d. 7 Decemb. 1770 gifvit så mycket större anledning, som der icke fordras annat, än en närmare och uttryckelig förklaring at icke befatta mig med lärosatser, som ej öfverensstämma med den Evangeliske läran, til hwilken ända mig skulle göras saktmodig och Christ-kärlig föreställning, *N. B. utan förebråelse*

för, *det framfarna*, hvilka ord onekeligen medföra ett förbud emot de före detta mot mig brukade och yttrade blott misstanke skjäl, och fast mer emot ett egenmyndigt hinder uti utöfningen af mitt ordinario Græcæ Linguæ Lectors ämbete, det jag snart i samfält 19 år som jag tror oförwiteligen genom Guds Nåd förrättat, och ifrån hwilket jag förmodar ingen jordisk magt är berättigad emot Kongl. Maj:ts nådigste försäkrans 10 § att skilja mig, utan föregången laga ransakning och dom.»

»Imellertid får jag härmed wördsamt wid handen gifwa, at såsom mitt ämbete owägerligen tillhör at Philologicæ läsa *Novum Testamentum Græcum* för Gymnasisterna och at i examine Sacerdot. Philos. utur samma Bok förhör anställa, så låter jag mig icke en sådan min skyldighet och rättighet betagas, utan ärnar mig nu derefter förhålla.»

I anledning häraf böds Herr Doctor Beyer göra afträde, medan Consistorium uppå föregående hans dictamen resolverar.

Härpå anförde Herr Doctor Beyer: »att göra afträde eller afbida någon Consistorii resolution i denna sak, underkastar jag mig icke, utan håller mig fast vid Hans Kongl. Maj:ts nådigste försäkran, derjemte protesterar mot och förklarar för wäld alt hwad utan laga ransakning och dom, och utan uttryckelig anledning af Hans Kongl. Maj:ts eget allernådigste förordnande widtages till hinder för mitt ordinarie ämbetes utförande.»

H. Herr Doctorn och Biskopen antydde härpå Herr Doctor Beyer å ämbetets wägnar, det han ingalunda må wåga, emot det uttryckeliga förbud, som honom för detta blifwit giordt, at för Gymnasii ungdomen läsa *Novum Testamentum*, utan at Herr Doctorn hafwer deröfwer at afbida Consistorii vidare utlåtande.

Den 11 April 1771 hölls Consistorium, under H. H. Doctorns och Biskopens præsidio; närvarande Herrar Consistoriales: Domprosten Doctor Ekebom, Doctor Roempke, Prosten Kullin, Kongl. Hofpredikanten Wallenstråle och Lector Gothenius.

1. H. Herr Doctorn och Biskopen anförde, at det Dictamen, som Herr Lectorn Doctor Beyer i går til Protocollet ingifwit, med tilkjennagifvande at han nu ärnade för Gymnasiungdomen läsa Nov. Testam. med Analysis Gramatica samt i Examinibus Sacerdot. förhör ur samma bok anställa, hade gifwit H. Herr Doctorn och Biskopen anledning at i dag beswära Consistorium sammankomma, särdeles som Herr Doctor Beyer i går icke wille giöra afträde medan Consistorium toge detta mål under öfwerwägande, eller någon Consistorii resolutions afbidande deröfwer sig underkasta. H. Herr Doctorn och Biskopen anmodade härpå de närvarande Herrar Consistorii ledamöter at utlåta sig öfwer nyssberörde af Herr Doctor Beyer gjorde anmälande, låtande H. Herr Doctorn och Biskopen tillika förstå, det han för sin del hölle det af Herr Doctor Beyer tagna steget för så mycket betänkeligare, som bemälte Doctor redan hos Kongl. Maj:t bland åtskilligt annat, äfwen deröfwer anført underdånige beswår, at Consistorium i Maj månad förlidet år wägrat honom at för Gymnasii ungdomen läsa Nov. Test. Phicologicæ samt derutur i examinibus Sacerdotalibus förhör anställa, men Kongl Maj:t samtelige Doctor Beyers beswårspuncter i dess höga skrifwelse til Consistorium af d. 7 December sistl. uptagit, derå icke i nåder täckts afseende hafwa, eller Consistorij förfarande härutinnan i någon måtto ogilla. I stöd häraf wore H. Herr Doctorn och Biskopen af den meningen, det borde Herr Doctor Beyer, utom hwad H. Herr Doctorn och Biskopen honom i går i sitjande Consistorio, såsom Ephorus tilsagt, än ytterligare genom Consistorii resolution antydast at icke ur Nov. Testam. läsa för Gymnasii ungdomen förr, än Kongl. Maj:t sjelf i nåder täckes det tillåta, jämte förständigande at på händelse han det, sådan antydan oaktad, skulle wåga, Rector Gymnasii, som derpå noga aktning gifwa skall, då hafwa at befalla Gymnasii ungdomen gå bort från lectionen.

Samtelige närwarande Herrar Consistoriales förklarade sig härutinnan wara af samma mening med den H. Herr Doctorn och Biskopen nu yttrat.

Men emedan tiden ej nu tillät, at härom genom skriftelig resolution Herr Doctor Beyer förständiga, emedan hans läsetimma war nära för handen, så beslöts at Notarien skulle genast gå til merbemälte Lector, och låta honom weta berörde Consistorii beslut, angående läsningen för Gymnasii ungdomen ur Nov. Testam.

Notarien gick och kom efter en liten stund åter med berättelse at han efter befallning icke allenast låtit Herr Doctor Beyer weta wederbörande Consistorii beslut, utan ock på Herr Doctor Beyers begäran et litet skriftligt intyg at han Herr Doctorn sådant på Consistorii befallning förständigat.

(Beyer begärde häröfwer utdrag af protokollet samt beswärs-hänwisning.)

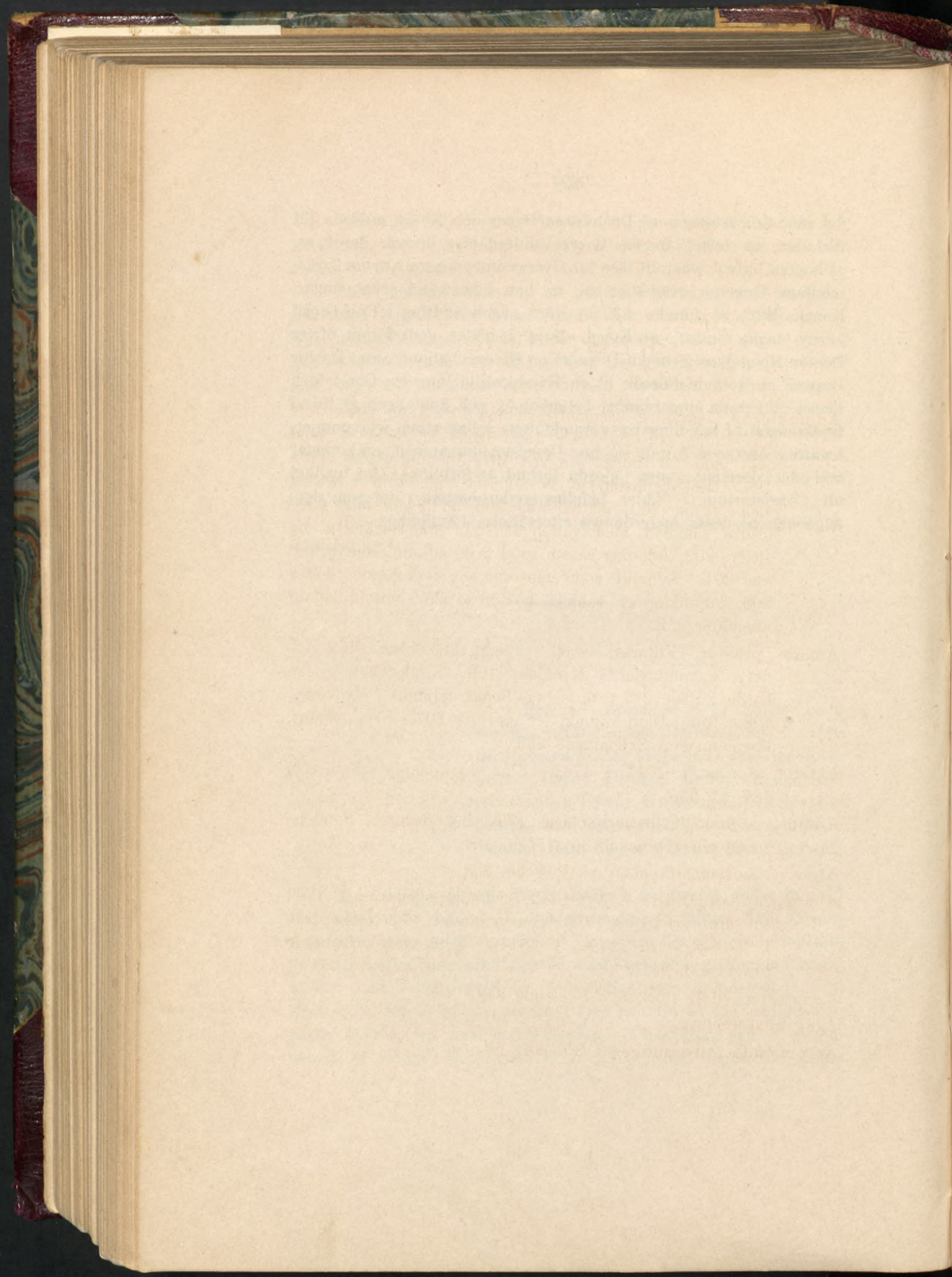

Den 19 December 1771 hölls Consistorium; Närwarande Herrar Consistoriales: Dömprosten Doctor Ekebon, Doctor Roempke, Doctor Beyer, Prosten Kullin, Kongl. Hofpredikanten Lector Wallenstråle, Lector Gothenius och såsom tillkallad extra ordinarie ledamot Herr Rector Magister Bengt Öhrwall.

2. Uplästes Kongl. Maj:ts nådigste skrifwelse under den 14 Maj nästl. med nådigt tilkännagifwande at Kongl. Maj:t förwist Swedenborgska Religionsmålet til Dess och Riksens Göta Hof-Rätt, at dermed efter religionsstadgarne samt Lag och beskaffenhet förfara, at det imedlertid förblifwer wid nådiga förordnandet af den 26 April näst. år, så at Lectorerna Beyer och Rosén tils widare icke måga befatta sig med underwisning i Theologien, och at genom denna af Kongl. Maj:t med detta religionsmål tagna författning

det mot Consistorium af Doctorerne Beyer och Rosén anförda jäf förfaller; at hwad Doctor Beyers underdåniga beswär deröfwer, at honom blifwit wägradt läsa för Gymnasiungdomen Novum Testamentum Græcum gramatice m. m. han i beswäret yrkat, angår, Kongl. Maj:t ej funnit skäl at göra någon ändring i Consistorii härom tagna beslut; at Kongl. Maj:t i nåder godt funnit öfwer Doctor Roempkes Synodal Disputation Dereprobatione, samt Doctor Beyers så kallade Försök til en Handpostilla infordra Consistorii Eccles. i Upsala underdåniga betänkande, och ändteligen at hwad tryckningen af handlingarne rörande detta religionsmål widkommer, hwarom Assessor Aurell sig hos Consistorium anmält, så kommer wid det deremot redan gjorda förbud at förblifwa, Om hwilket alt Consistorium i Nåder befallas wederbörande i det som dem angå kan til deras underdåniga efterrättelse förståndiga.

REGISTER.

Adjunkterna, betraktas såsom tjenstehjon 173, 189. Deras täta förflyttning och följderna deraf 189, 197, 250. Adjunkt som sjelf får hugga sin ved 197, Aflöning såsom ogifta 199. Beskaffenheten af bostäderna 199, rum i hvilket snön yr in 200, mathållning 200, undfägnas med svagdricka blandad med vatten och ljus som slockna af sig sjelfva 202, Aflöning såsom gifta 204, adjunkternas giftermål 201. Adjunkt som enleverar sin kyrkoherdes dotter 200, adjunkternas vanliga bokförråd 252, missbruket af adjunker 252.

Afsatte präster. Fillman, Israel, adjunkt 226. Fornelius, Anders, komminister i Myckleby 198. Kloth, Olof, kyrkoherde i Skee 215. Mossberg, Bengt, adjunkt i Myckleby, 198. Ruth, Olof, adjunkt i Skredsvik 207. Skog, Niclas, komminister i Skeplanda 233.

Ahlelöf, Jonas (f. 1717 † 1783. 1752 kyrkoherde i Frillesås) 184. bil 255.

Alander, Johan (konsistoriinotarie 1752, Sekreterare i Handels-societeten 1765), bil. 36, 37, 66, 67.

Algerus, Lorens, inspektor på Pölsebo. 238.

Alsing, Johan Didrik (f. $11\frac{1}{2}$ 1740, Ostindisk skeppspräst, 1769 squadrons predikant, 1772 regementspastor, 1777 kyrkoherde i Weinge, prost 1786, † 1814), i strid med kyrkoherde Torén 203, 245.

Andersson, Olof, klockare i Förlanda 248.

Arngrimseröd 242.

Associerade församlingen i Göteborg 55.

Aurelius, Johannes (f. $\frac{2}{9}$ 1732, magister, kyrkoherde i Getinge 1770, prost 1781, kontraktsprost 1786, riksdagsman s. å., theologie doktor 1800, † $\frac{20}{12}$ 1802) 249, 250.

» **Petter** (f. 1714, magister, kyrkoherde i Grimeton 1749 riksdagsman 1755, kontraktsprost i Himle och Faurås härad 1767, † $\frac{3}{6}$ 1774) 65, 66, 67. Bil. 5, 12, 14, 158, 248.

Aurell, Anders Johan, bror till kyrkoherden i Grimeton Petter Aurelius och son af kyrkoherden i Istorp Johan Aurelius, Assessor, † $\frac{20}{11}$ 1779, gift med Anna Catarina Bergman) 66, 83—91, 101—103, 105, 112, 113, 114. Bil. 9, 17, 30—60, 62—69, 71—74, 77, 78, 79 80, 81, 82, 83, 86, 100, 107. 113, 115, 119, 120, 121, 122, 132, 137, 138, 143, 153, 155, 161, 163, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 230, 231, 234, 260.

» **Samuel** (bokhållare, sedermera inspektor vid Ostind. komp. † barnlös 1786) bil. 37.

» **Zacharias Johan**, (yngre bror till And. Joh. Aurell, landskanslist, sedermera löjtnant vid Artilleriet i Göteborg, död som kapten före 1834; g. m. Sara Catarina Gabrielsson † barnlös $\frac{17}{4}$ 1834) 174, 237, bil. 31, 32, 46—51, 55, 68, 77, 80, 81, 82, 99, 115, 117, 120, 121, 126—129, 133, 137, 143, 168, 230.

Bagaregården 223.

Barekenbom, Gustaf Adolf (förmodligen son af e. o. kanslisten i krigskollegium, sedermera auditören vid Kongl. Artilleribataljonen Anders B. † $\frac{22}{4}$ 1763 och Ibbå Lona Berg) vice auditör 214.

Bask, Erik (komminister på Tjörn, kyrkoherde i Forshälla 1746 † 1771) i strid med sin adjunkt 194.

» **Simon Bened.** (konrektor vid katedralskolan i Göteborg 1742 † 1770) åtalad för dryckenskap 229.

Beckman, Vincent (handlande i Göteborg och delegare i firman Beckman, Beyer & Schütz, direktör för Göteborgs barnhus, föreståndare för Tyska kyrkan, f. 1700 † 1772) 193.

- Bolhemius, Johan Fredrik, adjunkt anklagad för liderlighet 228.
- Borelius, Anders (f. omkr. 1724 komminister i Thorsby 1759, † 1784) i strid med sin kyrkoherde 194, hans enka 208.
- Borg, Elise (enka efter kyrkoherden Weddick Borg i Tossene f. 1730, † 1776) 203.
- Borgström, Wilhelm Fredrik (f. 1749, komminister i Bro 1772, g. $\frac{1}{11}$ 1774 m. Regina Rearsdotter), anmäld för häfdande af sin trolofvade 227.
- Borritz, Johan Olai (kyrkoherde i Grimeton 1719, kontraktsprost 1727 † 1737) 30. 33.
- Bothén, Magnus (f. $\frac{18}{9}$ 1748, magister, präst 1775, v. pastor 1781, komminister i Weddige 1787, kyrkoherde i Hishult 1793, prost 1800, riksdagsman 1810, kyrkoherde i Ö. Karup 1811 † 1820), åtalad för olydnad mot konsistorium 176, Suspenderad 177.
- Brag, Carl Johan kyrkoherde i Tyska församlingen, 74, hans om-döme om de theologiska studierna vid Gymnasium 167—169, om lättjefulla kyrkoherdar 221, om tillståndet inom kyrkan 250 o. f.
- Bredell, Gunnar (präst 1717, komminister i Starrkärr 1719, kyrkoherde i Thorestorp 1753 † 1767) 210.
- Broström, häradshöfding 206.
- Bruhn, Lars (f. 1702, adj. i Starrkärr 1730, bataljonspräst på Elfsborg 1731, kyrkoherde i Hishult 1745, i Onsala 1758 † 1768), åtalad för fylleri 245, i strid med sin adjunkt 248.
- » , Nero, skrifvare 242.
- » , Petter, gymnasist, bil. 240.
- Brunjeansson, Hans, handlande i Göteborg 193.
- Bundy, Carl Henrik, adjunkt, sedermera math. lektor vid gymnasium, åtalad för fylleri 234.
- » Petter P:son (f. 1725, komminister i Myckleby 1758, kapellanernas riksdagsman 1769 och 1771, kyrkoherde i Laholm 1774 † 1791) 50, 244.
- Bysatta präster: Nordenberg, Johan 175, Stabæus, Lars, 174.

- Befordran, Adelsmäns företräde 189, 190.
- Bellander Elias J. (f. 1726, adjunkt i Forshälla, v. rektor i Marstrand 1760, pedagog i Kungsbacka 1760, dog 1785 såsom v. pastor i Laholm) i strid med sin kyrkoherde 194.
- Bennich, Johan Gustaf (kyrkoherde i Örby 1742 † $\frac{6}{12}$ 1779) i strid med adjunkten Abraham Björck 200, anklagad för girighet 216, suspenderad 219, 226.
- Benzelius, Erik, biskop i Göteborg, 34.
» , Jacob » » 48.
- Benzelstjerna, Lars, biskop i Vesterås, misstänkt för Svedenborgianism 61, 103.
- Berger, Birger Andr. (f. 1728, magister, vice kollega, † 1764) begår förfalskning 198.
- Beronius, Erkebiskop 143.
- Bettander, Petter Olofsson (f. 1730, magister, v. pastor i Tyska kyrkan 1770, kyrkoherde i Drängsered 1803, † 1811) olydnad mot konsistorium 175, nådårspredikant i Karreby, anklagad för liderlighet 209.
- Beyer, Anders, Gymnasist bil. 200, 201, 255.
» , Gabriel Andersson, lektor 56, 62, o. f. 169, 180, 183, 187, 188, 239.
- Bildt Daniel (f. 1709 lefde utan tjänst på sin egendom Morlanda † 1791) 242.
- Björck, Abraham (f. 1738, magister 1769 e. o. regementspräst vid Elfsborgs reg. och v. pastor i Örby, dog 1800 såsom kyrkoherde i Gärdslöf) strid med kyrkoherde Bennich 200, dömd för hor med en barnamörderska 226, suspenderad 227.
- Björnered på Oroust 243.
- Bohus fästning. Corps de gardet 43, Fars hatt 45, fängelserna 35, 43, 45, 46; föreskrifter rörande bevakningen af fånge 43, Svingeln 43.
- Bokhandlare i Göteborg, boktryckare Winberg 56.
- Boktryckare i Göteborg, se Kallmeijer, Smitt, Stakberg.

- Bäck, Paul, postmästare i Uddevalla, svåger med Petter Spaak, 51.
- Böcker, Christian (f. 1720, komminister i Skredsvik 1760, e. o. bataljonspredikant vid Bohusläns dragoner 1775, kyrkoherde i Sexdräga 1776, präst 1785, † 1799), åtalad för liderlighet och suspenderad, 223.
- von Böhnen, kapten, i tvist med postmästaren i Uddevalla, 149—151.
- Bökman, Gustaf (f. 1719, pastor vid Elfsborgs regemente omkr. 1750, kyrkoherde i Kongsäter 1766, † 1780), anklagad för sidovördnad mot konsistorium, 68.
- » furir, 216.
  - » Widdik, vice kollega vid trivialskolan i Göteborg, magister, 216.
- Böök, Erasmus, adjunkt i Ö. Karup, sedermera komminister i Helsingborg, lefde i oenighet med sin svärfar och gör utmätning hos denne, 201.
- Campbell, Colin, kommerseråd, † $\frac{9}{5}$ 1757, 153, 154.
- Carlberg, Gudmund Birgeri (f. 1678, kyrkoherde i Kalf 1700, kontraktsprost 1727, † 1744), 49.
- » Lars, klensmedsmästare, hufvudman för dippelianismen i Göteborg.
- Carnovia, Engela Maria, 228.
- Cederbourg, Jacob Gabriel, kämnär, bil. 156.
- Cederfelt, Anders (f. 1745, v. kollega i Göteborg 1769, komminister i Romeled 1770, † 1775), misstänkt för Herrnhutism, 57, 190.
- Cederlöf, Erik, häradshöfding, 196.
- Censur, 155—159, af Beyers predikoförsök, 84 o. f., bil. 30 o. f., af Beyers dictata, 87 o. f., af Roempkes synodal-disputation, 90 o. f., af Svedenborgs bref, 95 o. f., 103, 104. Inkommande böcker efterses på packhuset, 155, »Andeliga kortleken» och »Andeliga visor» 156, Öfversättningen af Newtons anmärkningar öfver Daniels profetior och Johannes uppenbarelse, 81—82.
- Cession, präst, görande cession, 171.

- Comenius, Jacob (f. 1703, kyrkoherde i Söndrum 1738, kontraktsprost 1767—1787, † senior 1792), 209, bil. 194, 232,
- Contz(e), Rutger (komminister i Fjärås 1739, † 1782), 128, bil. 202, 204.
- Creutz, Gustaf Filip, Grefve, ambassadör i Paris, † 1785, 94.
- Dahlbom, gymnast, bil. 200, 201.
- Dahlgren, Johan, kronolänsman, 228.
- Dahlin, Birger (f. 1718, regementspastor i Stralsund 1749, fältprost 1762, kyrkoherde i Bro 1765, † 1787), 176.
- Dippelianismen. Uppkomst genom Johan Conrad Dippel, 24—25, Dippels vistande i Sverige, 25—26, lärans apostlar i södra och västra Sverige, Studenterna Tomas Christian Leopold och Johan Stendahl, 26 o. f. Leopold och Stendahl i Lund, 26 o. f., ransakning inför prokansleren, 28, kongl. maj:ts skrifvelse 1729, 29—30, Leopold afföres till Bohus och Stendahl till Warberg, 30, Leopolds trosbekännelse, 30, Stendahls trosbekännelse, 31, omvändelseförsök med Leopold, 32, 34—36, med Stendahl, 33, 36, 38, Leopolds fängelse, 37, 43—45, fruktan för att han skulle utsprida sina satser, 37, Stendahl i Göteborg, 39, Leopold begär att få förklara sig offentligen, 40—42, Leopolds död, 46.
- Dippelianismens anhängare, 47 o. f.: Carlberg, Lars; Gråsten, Gustaf; Kloth, Christer; Lagererantz; Leopold; Rasmusson, Lars och Per; Rave, Laurentius; Scarinius; Spaak, Petter; Stendahl; Wennerstrand, Georg.
- Dop, egendomliga, 232, 238.
- Dragstedt, Anders (f. 1727, komminister i Bollebygd 1761, kyrkoherde der 1799, † 1803), i oenighet med nådårspredikanten Grotte, 210, varning för förfalskning, 210.
- Dryander, Jonas, gymnast, hade såsom tolfårig utgifvit Historia om Lycimachus, öfvers. från franskan (4 blad in 8:vo, tryckt i Göteborg 1760), 156.
- Dryckenskap. Präster, anklagade för dryckenskap: Bask, Simon, 229, Bruhn, Lars, 245, Bundy, Carl Henrik, 234, Fillman, Israel, 224, 225, Fornelius, Anders, 198, Grimberg,

Arendt, 235, Hedström, Sven, 230, Kjerrulf, Gustaf Petter, 245, Kjerrulf, Olof Carlsson, 240, Lindberg, Bernhard, 233, Lundberg, Knut, 230, Mossberg, Bengt, 188, Munck, Nicolaus, 241, Poppelman, Elieser, 230, Rubbo, Carl, 221, Ruth, Olof, 207, Sævedson, Lars, 231, Simson, Mårten, 237, Sjörin, Lars, 238, Skog, Niclas, 231, Starchelius, Petter, 230, Sundbeck, Johan, 231.

Ehn, Bengt, klockare i Träslöf, 127, bil. 224, 225.

» Erik (klockareson från Halland, konsistorieamanuens, 1774, † 1790), 191, bil. 225.

» Jöns, klockareson, bil. 225.

Ekebon, Adolf Wilhelm (f. 1757, magister, konsistoriinotarie, lektor, † 1813), 143, bil. 240.

» Olof Andersson, domprost, förföljare af herrnhutare och Svedenborgare, 56, 71 o. f. 187, i strid med församlingsbor, 210 o. f. 224, 236.

Ekerman, superkargör, innehade ett dippelianskt arbete, 46.

Ekström, Mathias Jacobi (f. 1703, lektor 1740, kyrkoherde i Tanum 1749, kontraktsprost 1750, riksdagsman, † 1778), 177.

Eldsbref om Götheborgs olycka, 19.

Eldsvådan i Göteborg 1721, skildrad i Eldsbref, 15—20.

Embetsförseelser. Präster, åtalade härför: Bettander, Petter, 209, Kellander, Nils, 207, Kjerrulf, Olaus, 196, Lundberg, Knut, 230, Lundborg, Halvard, 209, Munck, Nicolaus, 241, Pihl, Olof, 205, Rubbo, Carl, 221, Ruth, Olof, 207, Simson, Mårten, 237, Sjörin, Lars, 238, Skog, Niclas 231, Starchelius, Petter 230, Ström, Severin Jacobi 208, Törnebohm, Olof 205, Uddman, Johan, 210, Wetterström, Petter 210.

Enander, E. B. kämnär bil. 156.

Eneroth, Petter (komminister i Svenljunga 1715, kyrkoherde der 1733—1761), i strid med kyrkoherden 195, dömd för lägermål 228.

Engelke, Gotthelf (f. i Tyskland 1717, slottspastor på Bohus 1761, titul. hofpredikant 1762, kyrkoherde i Myckleby 1777 †1782) 46.

Engelska reformerta församlingen 153, 154.

Esberg, Zacharias (son af biskop Zacharias Esberg i Wexjö, kyrkoherde i Uddevalla 1718, prost, riksdagsman 1720, †1734) 51.

Fagerberg, Catarina, samtalande med andar bil. 266, 267.

Falkman, Severin I, v. notarie i kämnersrätten bil. 122 (sedermera notarie och auditör vid Fortificationen, † $\frac{6}{10}$ 1787.)

Fallén, Petter, konsistoriepedell 97, 98, bil. 95, 96, 97, 98, 127.

Fernow, författare till Wermlands historia, beryktad för fylleri, 237.

Fiedler, Christian Nicolas (erhöll $\frac{17}{12}$ 1737 burskap i Göteborg som skräddaremästare, men uppsade detsamma $\frac{3}{3}$ 1764) bevisar en religiös sammankomst på Underås 152, utgifvare af boken »Andeliga kortleken» 156.

Det Filantropiska sällskapet i Göteborg, samfund i Svedenborgiansk anda 65.

Filenius, biskop i Linköping 92, 93, 102, 112, 116. bil. 143.

Fillman, Israel (f. 1720, präst 1746) adjunkt, åtalad för förargelseväckande lefverne 224 o. f., gift med Sara Maria Fjärman 224, afsatt 226.

Fjärman, Sara Maria, gift med adjunkten Israel Fillman 224.

Fornelius, Anders (prästvigd 1744 till adjunkt i Myckleby, komminister der 1753, † 1760) anklagad för liderlighet och fylleri samt afsatt 198.

Fridlezius, Johan Lorentz (f. 1744, präst 1767, † såsom adjunkt på Tjörn 1793), olydnad mot konsistorium 175.

Frigell, lagläsare i Halland 146.

Frimurarne anklagade af handlanden Jeremias Selle för trolldom 147—151.

Frolander, Anders (kollega i Göteborg 1709—1728 då han blef komminister i Myckleby, † 1742). 173.

Fåfänga. Bitter strid om en stol i konsistorium 183 o. f. om rangordningen i konsistorium 185, om rangordning i proces-

sioner 187, konsistoriales förklarade vara Kongl. Maj:ts
trotjenare 188.

Färgestaden 238.

Förböner för en drucken klockare 179.

Förfalskningar. Lektorn och kyrkoherden Elieser Poppelman förfalskar namn på ett vittnesintyg 197—198, magister Birger Berger 198, Nils Önberg 198, Anders Dragstedt 210.

Gadelius, Samuel (son af theol. lektorn i Göteborg Sven G. f. 1669 † 1743 och Rakel Hall † 1773; f. 1721, auskultant i rätterna i Göteborg 1739, Senator civitatis Uddevallensis, borgmästare der, † 1771) 230.

Gedda, Anders (präst 1743, komminister i Tossene (Sotenäs) 1746, kyrkoherde der 1763 † 1770) 175.

Gillerstedt, Habor (erhöll som student $\frac{22}{6}$ 1775 veniam auskultandi vid rådhusrätten i Göteborg, länsuppsyningsman 1748, 1751 titel af hofrättskommissarie, kanslist vid rådhusrätten 1753, andre stadsnotarie 1764, förste stadsnotarie 1766, stadsfiskal 1768 † $\frac{2}{11}$ 1783) 159.

Giriga präster: Bennich, Johan Gustaf, tager mutor vid konfir-
mationsundervisningen 216 o. f., Gradman, Anders, tager
mutor 213, Hjortberg, Gustaf Fredrik fordrar olaga afgif-
ter 212, Kloth, Olof, anklagad för omåttligt begär efter
slem vinning 214 o. f. Lindman, Johan 220, Törnebohm,
Olof, klagar öfver ystet 205.

Gothenius, Johan, lektor, 63 o. f. 183.

Gothenius, Lars Johansson (f. 1694, komminister i Uddevalla
1717, kyrkoherde i Onsala 1736 † 1746) 51.

Gradman, Anders (f. omkr. 1731, pastoralexamen 1765, e. o. ba-
taljonspredikant vid Lifgardet när han 1768 blef kyrko-
herde i Karreby † 1786) anklagad för girighet såsom nåd-
årspredikant i Karreby, samt för mutor 213.

Granbeck, Jonas, landsfiskal 214.

Greif, Jacob (son af handlanden Nils Greif, superkargör i Ost-
indiska kompaniet, † före 1782; g. m. Engela Aurell)

- dottern Maria Regina g. m. handlanden Richard W. Richardson utan föregående lysning 207.
- Greiffenschütz, kapten (förmodligen Johan Caspar till Wäse f. 1697 † 1767) 49.
- Grentzelius, Olof, kyrkoherde i Westervik bil. 266.
- Grimbeck, Anton G. (f. 1727, slottspastor på Elfsborg 1752, regementspastor vid Artilleriet 1760 † 1780, g. m. Brita Elis. Meijer † 1791). Anklagad för olydnad mot konsistorium 170—173, för liderlighet 222.
- Grimberg, Arendt, vice lektor 113, t. f. theologie lektor 120—169, anklagad för liderlighet 222, för fylleri 235. Bil. 170, 200, 240.
- Grotte, Anders Christian, (f. 1722, präst 1744, dog obefordrad 1789) såsom nådårspredikant i Bollebygd i oenighet med komministern 210.
- Grundell, Petter (f. 1705, pastor i Holm och komminister i Halmstad, Kyrkoherde i Foss 1754, Kontraktsprost 1778 † 1782) 177.
- Grundelstjerna, Albin. Bil. 267.
- Gråsten, Gustaf, handlande i Göteborg, misstänkt för dippelanism. 51.
- Grönlund, Enoch And. Kämnr. Bil. 156.
- Gudsförsmädelse, präster anklagade härför: Kjerrulf, Olof Carlsson 241, Mossberg, Bengt 198.
- Gunnarsdotter, Gunilla, i Winberg, tror sig vara Jungfru Maria 146.
- Gyllengranat, Gustaf (f. 1677, Öfverste för Artilleriet 1740, Generalmajor 1747, Friherre, † 1740) 171.
- Gyllenkrook, Axel (f. 1665, landshöfding i Göteborgs och Bohus län 1723, Generallöjtnant † 1730) 43.
- Göteborgs Allehanda, tidning 157, 158.
- Göteborgska Magasinet, tidning, Bil. 30, 34, 44.
- Göteborgs Nyheter, tidning 158, Bil. 89.
- Göteborgska Spionen, tidning 158, utg. af boktryckaren Smitt, 159, Bil. 32, 110, 123.

Göteborgs stifts prästerskap vid midten af 1700-talet: 161 o. f. Sederna i Europa vid denna tid 164—167, biskopen i Göteborgs stift och konsistorium 167 o. f. konsistorii anseende 169 o. f. Olydnad och vanvördnad mot konsistorium 170 o. f. konsistorium klandras för slapphet af prästeståndet vid 1766 års riksdag 177, konsistorium erkänner att dess myndighet är förfallen 178, biskopen beskyld för att försumma sammanträdena i konsistorium 179, 180. Tvist mellan Beyer och Kullin om företräde 182—183, bestämmelse om rangordningen mellan konsistorii ledamöter 185, konsistorium hyllar åsigten att adelsmän böra hafva företräde vid befordran 189, 190, hurudan konsistorii rättvisa var beskaffad 53, 77, 190, sättet för expeditionen af ärendena 191, kif och osämja mellan tjenstemännen i konsistorium 191 mellan konsistorii egna ledamöter 192—194, mellan präster i stiftet 194 o. f., mellan prästerna och församlingarne 204 o. f. Om prästernas girighet 212 o. f. Brott mot sedligheten 219 o. f.

Göteborgs weckoblad, tidning, 180.

Göthenstjerna, 242.

Hagelin, Olof (f. 1723, komminister i Kalf 1770, vice pastor 1785 † 1801 gm. 1) företrädarens enka Sofia Christ. Ström 2) Brita Feltskog) stämd för liderlighet 228.

Hagman, gymnasist bil. 255.

Hageman, Zacharias, boktryckare (g. m. Anna Corneliidotter, som förut varit gift med 1) länsman Johan Olofsson, 2) Tide- man Grefwe, 3) Lars Lönbom, 4) Jöns Rahm, alla de tre senare boktryckare) 20.

Halbmeijer, Daniel Paul (f. 1709, kyrkoherde i Dalstorp 1757 † 1782, gm Brita Lauterbach) i strid med komministern 195.

Halenius, biskop i Skara, misstänkt för Svedenborgianism 61.

Hall, Benjamin, handlande (burskap $\frac{22}{10}$ 1735 † 1748, g. m. Cornelia Åkesson) 153.

Hallbeck, landsfiskal, 213.

- Hallenstedt, Andreas Magni (son af kyrkoherden i Valda, präst 1747, Skeppspräst vid Ostindiska kompaniet 1759, † på resa till Ostindien 176 . .) dömd för lönskaläge. 228.
- Hammar, Lars, vice pastor i Kongelf (Amiralitetsexpeditionspredikant, kyrkoherde i Träslöf 1759 † 1769) 189.
- Hammarström, Albert, postmästare i Uddevalla, anklagar kapten von Böhnen för gudlöshet 149—151.
- Hedelius, gymnasist, bil. 239, 240.
- Hedström, Sven, adjunkt, död af fylleri 230. (Torde rätteligen hetat Svante, Jemf. Skarstedts Herdaminne 381.
- Hellstadius, Axel, (hofpredikant?) 49.
- Hempe, Christian Adolf, pastor i Tyska församlingen, bereder en fånge på Bohus till döden 45, 72 o. f., i oenighet med Müller 192 o. f.
- Heinrici, gymnasist, bil. 240.
- Herrnhutismen. Sektens uppkomst 54, spridning till Sverige 54—55, församlingar i Stockholm, Uddevalla, Karlskrona och Göteborg 55, anhängare af sekten i Göteborg 55: studeranden Lenberg, komminister Anders Cederfelt, Pihl.
- Hilleström, Andreas (komminister i Göteborg 1718, sedermera domprost, † 1754) 34, 41.
- Himmelberg, Immanuel (f. 1722, magister, Ostindisk skeppspräst, kyrkoherde i Getinge 1768 † 1770. G. 1756 m. Maria Liedborg, förut trolofvad med Engela Heyl, hvilken han öfvergaf efter det han lägrat henne) anklagad för våldsamhet, 209.
- Hising, Georg, gymnasist, bil. 240.
- » Johan, » bil. 240.
- Hjortberg, Gustaf Fredrik (f. 1724, Ostindisk skeppspräst, kyrkoherde i Walda 1754, prost, † 1776. Skicklig jordbrukare, slöjdare, läkare och var intresserad af fornminnen. Ledamot af Vetenskapsakademien och af Vetenskaps- och Vitterhetssamhället.) Anklagad för dålig behandling af adjunkt 199, för olagligheter och girighet 212, 213, 235.
- Hoga, öfre, gård i Stala 242.

Homan, handlande i Warberg, 127, bil. 224, hans enka Elisabet. bil. 224, 225.

» Laurens, son af föregående, studerande, bil. 225.

Hummel, Jacob Fredrik, Häradshöfding i Halmstads och Himle härader, 228.

Inbrottsstöld i Winbergs kyrka, 215.

Ingman, Johan, gymnasist, misstänkt för Svedenborgianism 143.

Jacobsson, Sven, lektor, 239.

Jeurling, Anders (f. 1720, komminister i Skredsvik, kyrkoherde i Thorsby 1770, prost och riksdagsman † 1789) i strid med komministern, 194.

Jönsson, Carl, handlande i Göteborg († $28\frac{1}{2}$ 1769), 240.

Kallmejier, Johan Ernst, boktryckare († 1747, gm. 1734 Anna Eleonora Lange, f. 1715 † 1741) 156.

Kellander, Nils (f. 1725, magister, präst 1758, adjunkt i Skepplanda 1764—1767, i Starrkärr 1779, dog obefordrad), nådårspredikant i Breared, i oenighet med församlingen 207, adjunkt i Onsala, i oenighet med kyrkoherden, 248.

Kjerrulf, Gustaf Petter Laurentii (f. 1728, komminister i Forshälla 1746 † 1773) åtalad för fylleri 245.

» Martin, kontraktsprost i Kind, bil. 182.

» Olof Carlsson (f. 1717, magister, präst 1742, dog obefordrad 176..), åtalad för fylleri och suspenderad, 240.

» Olaus Laurentii (f. 1721, präst 1752 och adjunkt i Spekeröd, komminister i Kongsäter 1768 † 1783) i strid med kyrkoherden, 196.

Kloth, Christer, handlande i Göteborg, misstänkt för Dippelianism 51.

» Olof (präst 1743, pedagog i Strömstad 1747, kyrkoherde i Skee 1755, riksdagsman 1760 och 1771, † 1788) anklagad för omåttligt begär efter slem vinning 214, afsatt, 215.

Knape, Anders (f. 1722, magister, kyrkoherde i Skepplanda 1769 † 1800) 175.

Kollinius, Anders Bengtsson, kyrkoherde i Seglora 67, 68, 69, 78. Bil. 3, 4, 8, 12, 14, 16, 19, 20, 158, 194, 232.

Konsivering af prästhusen 249.

Konsistorium, omdöme om dess rättvisa, 53, 77, 190.

Kraak, Ivar, språkmästare 154.

Kruse Jon Olofsson 22.

» Jonas, häradshöfding 22.

» Wilhelm, landtmätare, författare till Eldsbref 22, 157.

Kullin Lorens Julius, Lektor i matematik 73 o. f. 169, 182, 183, Kärreberg i Stala 242, 243.

Kätteri och gudlöshet. Härför anklagade: General Carl Örnstedt 148, kaptän von Böhnen 149—151.

Lachonius, Jacob Benjamin (präst 1764, komminister i Landvetter 1767, † 1774), i strid med sin kyrkoherde 202.

» Johan (f. 1720, präst 1750, kyrkoherde i Bokenäs 1765, † 1785) adjunkt 173, 189.

Lagercrantz, Carl Otto, till Spannarp, (f. 1683, Öfverstelöjtnant 1721, öfverste för Elfsborgs reg. 1740, † 1756), misstänkt för Dippelianism 49.

Lamberg, Erik, biskop i Göteborg, förföljare af herrnhutarna 56, misstänkt för Svedenborgianism 61, 69 o. f.

» Mathias, kofferdikaptän i Onsala 247.

Landberg, Knut Andreæ, (f. 1715, komminister i Kongsäter 1753, † 1768), anklagad för fylleri 230.

Lannerstjerna H. C. A., (bör vara Peter Adolf, f. 1710, † 1786) Öfverstelöjtnant och kommandant på Bohus 46.

Lehnberg, Christian Ulrik (från Skara stift, i Upsala 1731, huspräst, vid Kronhuset i Göteborg 1741, † 1746), Aftonsångspredikant i associerade församlingen, misstänkt för villomeningar 55.

Leiditz, gymnasist bil. 240.

Leopold, Ove, provinsialmedicus i Christianstads län 26.

» Sigfrid, läkare, 26.

Leopold, Thomas Christian, student 26 o. f.

Liberg, Georg Reinhold, (f. 1740, son af rektor i Halmstad, präst 1767, dog obefordrad 1783), adjunkt, visar olydnad mot konsistorium och suspenderas 177.

» Märten, (bror till föregående, präst 1767, dog obefordrad 1780) adjunkt, dömd för liderlighet och suspenderad 224.

Liderligt lefverne. Präster anklagade härför: Bettander, Petter 209, Björck, Abraham 226, Bolhemius, J. Fr., 228, Borgström, Vilh. Fredr. 227, Böcker, Christian, 223, Fillman, Israel, 224, 225, Fornelius, Anders 198, Grimbeck, Anton, 222, Grimberg, Arendt 222, Hagelin, Olof 228, Hallenstedt Andreas, 228, Kjerrulf, Olof Carlsson, 241, Liberg, Märten 224, Mossberg, Bengt 198, Möller, Petter 228, Rubbo, Carl 220, Simson, Märten 223, Waldstedt, Jon Petter 227, Wallin, Georg 219, Wallmark, Anders 227.

Lidner, Bengt, gymnasist, 130, bil. 240.

Liedberg, Jöran, gymnasist, bil. 240.

Lignell, Carl G., prost bil. 165, 168, 232.

Liljestråle, Joakim Bröms, nobil. L. (f. 1721, justitiekansler 1772 † 1807) 57.

Lindberg, Bernhard (f. i Warberg 1728, präst 1758, † 1764 obefordrad), adjunkt i Träslöf, anklagad för fylleri 233.

Lindhult, studerande, bil. 142, 145.

Lindman, Johan, (f. 1726, präst 1752, konsistorii-amanuens och pastor i Säfve, kyrkoherde i Okome 1772, prost 1791, † 1796) anklagad för girighet 220, bil. 68.

» Olof A., (f. 1728, konsistorii-amanuens 1754, präst 1756 och komminister i Göteborg, kyrkoherde i Svenljunga 1773, prost 1801, † 1814) 195.

von Lingen, Reinhold Johan, (herre till Normestorp, f. 1708, gick i Fransk och Rysk tjenst, öfverste för Elfsborgs reg. 1751, general-löjtnant 1761, landshöfding i Christianstads sedermera i Malmöhus län, † 1785, friherre) 217, 219.

Ljungvall, kronolänsman 242.

Lundberg, Knut, bör vara Landberg.

Lundblad, Johan, (f. 1753, professor i Lund 1787, † 1820) såsom gymnast misstänkt för Svedenborgianism 143.

Lundborg, Halvord, (f. omkr. 1739, präst 1764 och pastorsadjunkt vid kronhuset, komminister i Lundby 1778, † 1786) anklagad för embetsfel 208.

Lundvall, gymnast, bil. 240.

Lydén, Samuel (f. 1729, kyrkoherde i Ödsmål 1768, prost 1784, kyrkoherde i Tegneby 1791, riksdagsman 1792, † 1810) i strid med sin adjunkt, 203.

Lysell, Gudmund Simonis (f. 1711, nådårspredikant i Slättåkra 1752, kyrkoherde i Hjertum 1757, † 1789), 176.

Lönborg, Petrus (f. 1679, kyrkoherde i Tvååker 1710, † 1748), 33, 38.

Malm, Alexander, konsistoriinotarie, sedermera lektor 191.

Marshall, Anders (f. 1699, magister 1726, kyrkoherde i Surteby 1732, prost, † 1769), 224.

Meijer, Johan (f. i Mecklenburg-Strelitz omkr. 1704, burskap 1743 i Göteborg som fruntimmersskräddare, † 1767), g. m. Ulrika von Santen), 193.

Meincke, C. Kristian Ludvig, f. i Barth 1729, † 1801. Andre stadskirurg. Bil. 239, 243.

Mennander, C. F., Erkebiskop, misstänkt för Svedenborgianism 61.

Modée, Julius (f. 1657, Öfverste 1722, kommandant på Bohus 1730—1740, † 1743), 39.

Molin, Bernhard Fredrik, Gymnast, bil. 45, 53, 62.

» Carl, gymnast, bil. 240.

» Johan, (f. 1746, präst 1768, v. kollega i Göteborg s. å., kyrkoherde i Dalstorp 1784, † 1805), utgifvare af Göteborgs Allehanda, 157.

Montin, Carl Magnus, (f. 1721, magister, adjunkt vid domkyrkan 1753, kyrkoherde i Bollebygd 1768, † 1798), 55.

» Jonas Magni, theol. lektor, 41.

- Mossberg, Bengt (f. 1720, magister, präst 1746, † 1759). Adjunkt i Myckleby, anklagad för liderlighet och fylleri. Afsatt 1757. 198.
- Munck, Nicolaus L. (adjunkt i Myckleby 1758; på Tjörn 1764) anklagad för embetsförseelser 241, för dryckenskap 242.
- Müller, Johan Heinrich, pastor vid Tyska församlingen 72, 186, oenighet med Hempe 192. o. t.
- Möller, Birger Jonæ, (f. 1715, komminister i Tölö 1750. † 1763), dömd för lägermål, 228, gift med komminister Wallmarks enka, 228.
- Nash, Georg, präst vid Engelska reformerta församlingen, 154.
- Nattvarden, sätt att begå densamma i Örby och Kinna, 217.
- Nehring, Per (f. 1686, kyrkoherde i Myckleby 1733, † 1776.) Olydnad mot konsistorium 173—174, i delo med församlingen och öfverfallen 174, 189, oskyldigt anklagad af sin adjunkt, 198, 203.
- Niehenck, Georg Fredrik, pastor i Tyska församlingen 18 o. f. 53.
- Nissen, Erik, handlande 20.
- Nolleroth, Rafael Christian Jacobson, (f. 1667, komminister i Forshälla 1699, † 1746), 206.
- Nordberg, Esaias, en sinnesrubbad norsk student 151—152.
- Nordblom, Lars Magni, (f. 1726, stadskomminister i Göteborg 1769, † 1807) 184.
- Nordenberg, Johan (f. 1742, adjunkt 1770 i Qville, kyrkoherde i Myckleby 1784, † 1799), bysatt 175.
- Norenberg, kronolänsman, 206.
- Nygren, vice direktör, författare till poemer, 156.
- Oenighet mellan präster: Alsing, Johan D., 203, Bask, Erik och Bellander, Elias 194, Bennich, Johan Gustaf och Björck, Abraham 200, Borelius, Anders 194, Bruhn, Lars 248, Bröms, Fredrik och Böök, Erasmus 201, Dragstedt, Anders 210, Eneroth, Petter 195, Engelke, Niclas 209, Fillman, Israel 224, Fornelius, Anders 198, Grotte, Andreas Chri-

stian, 210. Halbmeijer, Daniel Paul 195, Hempe, Christian Adolf, 192 o. f., Hjortberg, Gustaf Fredrik 199, Jeurling, Anders, 194, Kellander, Nils 248, Kjerrulf, Olaus, 196, Lachonius, Jacob Benjamin 202, Lindman, Johan, 197. Lundborg, Halvard 209, Lydén, Samuel 203. Mossberg, Bengt, 198, Müller, Johan Heinrich 192, o f., Nehring, Per 198, Poppelman, Elieser, 197, Rahm, Petter 203, Rhodin, Carl, 203, Rhodin, Jonas, 202, Sjögren, Jöns 203, Svarthen, Joh. 203. Torén, Magnus 203, Uddman, Joh. Fredr. 195, Übechel 203, Wikström, Johan 199.

Oenighet mellan präster och församlingarne: Bennich, Joh. Gust. 216 o. f., Ekebom, Olot, 210. Fillman, Israel 224, Gradman, Anders, 213, Himmelberg, Immanuel 209, Hjortberg, Gust. Fredr. 212, Kellander, Nils 207, Kloth, Olof 214, Lindman, Johan 220, Lundborg, Halvard, 208—209, Palmbom, Zacharias 207, Rubbo, Carl 221, Ruth, Olof, 206, Ström, Severin Jacobi 208, Törnebohm, Olof, 204, Uddman, Johan 210.

Olydnad och tredska mot konsistorium, präster åtalade härför: i allmänhet 177—178, Bennich, Joh. Gust. 216, Bettander, Petter, 175, Bothén, Magnus 176, Fridlezius, Johan L, 175, Grimbeck, Anton, 170, Halbmeijer, Daniel Paul 195, Kjerrulf, Olof Carlsson, 241, Liberg, Georg 177, Nehring, Per 173, Stabæus, Lars 174, Ström, Severin Jacobi 208, Törnebohm, Olof 173, Uddman, Johan Fredrik 195, Wallerius, Magnus 170.

Palmbom, Zacharias (f. 1739, adjunkt i Skee och Tjernö, komminister i Myckleby 1775, † 1813), i oenighet med församlingen 207.

Palmfelt, Axel, f. 1691, † 1748, häradshöfding i Årstads, Faurås och Himle härader, 146.

Pietismen. Uppkomst 17, förordningar i Sverige mot densamma 17—19, förföljelse i Stockholm 18, i Göteborg af biskop Poppelman och pastor Niehenck 19—20, Eldsbrevet 19—22, konventikelplakatet af 1726, 21, 22, 23.

Pihl, Olof, kyrkoherde i Falkenberg, anklagar sin församling för myteri, samt adjunkten och anförvandter för olofligt umgänge med hustrun 204, till rätta för embetsförseelser 205.

Planting-Gyllenbåga, regementsadjutant vid Artilleriet 171.

Poppelman, Elieser, theol. lektor, kyrkoherde i Säfve, Björlanda och Backa, beteende mot sin adjunkt 197, förfalskar namn 198, anklagad för fylleri 230.

» **Johannes**, biskop i Göteborg 19.

Pow, William, präst vid Engelska reformerta församlingen 154.

Predikningar och religiösa föredrag, egendomliga sådane: Fillman, Israel 225, Gadelius, Johan 208, Grimbeck, Anton, 171—172, Hempe 192 o. f., Munck, Nicolaus 244, Müller 192 o. f., Palmbom, Zacharias 207, Pihl, Olof 205, Ring, 172, Ruth, Olof 206, Rydelius 172, Sævedson, Lars 231, Törnebohm, Olof 205, Uddman, Johan 210.

Prestetidningar 1768, utgifne af Johan Rosén 64, 66, bil. 18, 20.

Printz, Georg, (f. 1718, älderman för skräddarembetet i Göteborg, † 1794) i strid med domprosten Ekebohm 210 o. f.

Präster, dansande, på stora torget i Göteborg 209, i nattkläder och tofflor 243, naken och med ett pigkläde på hufvudet 245.

Rahm, Petter, (präst 1762, adjunkt i Ödsmål, död obefordrad 1790) i strid med sin kyrkoherde 203, åtalad för grofva förseelser 203.

Rancke, Johan Christoffer, byggmästare (f. 1710, murmästare vid fortifikationen, † 1788) 193.

Rassmusson, Per och Lars, i Kjellsby, Jörlanda, misstänkte för dipelianism, 50.

Rathe, Anders, häradsskrifvare, 242.

Rehbinder, Henrik Johan (f. 1672 † 1734, öfverste och kommandant på Bohus 1722) 43.

Reimers, Christoffer, (Snörmakaremästare 1766, Riksdagsman 1769) 193.

- Reutererona, Carl Gustaf (f. 1717, Häradshöfding i Wäne, Bjerke, Flundre och Wättle härader, lagman, † 1793), 232.
- Rhanius, Botilla Christina 223.
- Rhedin, Anders (f. 1730, v. konrektor 1764, kyrkoherde i Östad 1766, † 1798) 128, 187, bil. 204.
- Rhodin, Carl Wilhelm (f. 1755, präst 1773, kyrkoherde i Markaryd 1782, theol. doktor, † 1831), adjunkt i Lindome, i strid med vice pastorn, 203.
- Rhodin, Jonas (f. 1717, magister, kyrkoherde i Solberga 1762, prost och riksdagsman, † 1785), i strid med adjunkten, 202.
- Richardsson, Richard, W., handlande i Göteborg, vigd vid en dotter af superkargören Greif utan lysning 207.
- Ring, Severin (f. omkr. 1697, aftonsångspredikant i kronhuset 1739, Pastor vid varfsförsamlingen 1741, kyrkoherde i Skepplanda 1752, † 1767) 172.
- Rodhe, Petter Josias, gymnasist, bil. 240.
- Roempke, Jon Fredrik (f. 1753, student 1772, v. kollega 1778, präst 1779, bataljonspredikant 1782 och som sådan med i Finland 1790, kyrkoherde i Ödsmäl 1792, afsatt 1810, † 1821) 129, 130, bil. 235, 236, 238, 239, 240, 244, 245, 247, 249, 250, 251, 252.
- » Magnus (f. 1756, kyrkoherde i Örgryte 1799, prost, L. W. O. † 1828) 130.
- » Magnus, theol. Lektor, 64 o. f. 188, 234.
- Roselius, Johannes Andreæ (f. 1700, magister, kyrkoherde i Ö. Karup 1732, † 1741) anklagar general Örnstedt för gudlöshet, 148.
- Rosén, Johan, lektor, 56, 63 o. f. 180, 235.
- von Rosir, Johan justitiekansler, friherre till Sundby, (f. 1709 † 1789), 102, bil. 154, 156, 163, 269.
- Ross, Johan d. ä. (f. i Meldorff i Holstein 1695, målaremästare i Göteborg 1722, älderman 1744, löjtnant vid borgerskapets infanterikår, † 1773) 193.

- Rubbo, Carl Christian (f. 1736, magister, bataljonspredikant, regementspastor 1772, kyrkoherde i Breared 1776, † 1778). Anklagad för liderlighet 220, för embetsförseelser 221.
- Ruth, Olof (f. 1715, präst 1742, † obefordrad 1773) adjunkt i Forshälla, sedermera i Skredsvik, besynnerliga predikningar 206, 207, anklagad för fylleri, 207, afsatt 207.
- Rydélius, theol. doktor 172.
- Sævedson, Lars (präst 1764, adjunkt i Lundby, † 1780) bor i rum der det snöar in 200, anklagad för fylleri 231.
- Sahlgren, Niclas (f. $\frac{18}{3}$ 1701, burskap som handlande i Göteborg 1733, direktör vid Ostind. kompaniet, kommerseråd, kommandör af Vasa-Orden, † $\frac{10}{3}$ 1776), 62, 65.
- Sannagården, biskopssäte 137.
- Scarinius, student, misstänkt för dippelianism 48.
- Schough, Carl (komminister i Dahlstorp omkr. 1728) hans enka, Brita Lauterbach, illa behandlad af mannens efterträdare 195.
- Schröder, Herman, biskop i Kalmar 42.
- Sedig, Brita, påstår sig vara förgjord af sin svärmor 147.
- Selle, Jeremias, handlande, anklagar frimurarne för trolldom 147, 151.
- Skog, Carl, se Schough.
- Skog, Niclas (präst 1767, komminister i Skepplanda 1768, † 1781) anklagad för fylleri 231, afsatt 233.
- Silfverhjälm, löjtnant 224.
- Simson, Mårten (prästvigd 1761 till Exellensen Friesendorff, adjunkt vid domkyrkan, † obefordrad 1776, g. m. Maria Regina Bothén) anklagad för liderlighet 223, för fylleri 237.
- Sirenius, J. Biskop i Strengnäs, misstänkt för Svedenborgianism 61.
» Daniel, kämnär, bil. 156.
- Sjöblad, Erik, till Torpa, vice Amiral, † 1741 g. m. Beata Christina Sparre 49.

- Sjögren, Jöns (f. 1726, v. pastor i Lindome och komminister 1772, † 1780) 203.
- Sjörin, Lars (f. 1712, komminister i Lundby 1753, † 1776) anklagad för fylleri 238.
- Smitt, Immanuel (boktryckare † $18\frac{2}{3}$ 1781, g. m. Anna Cat. Hencke † 1768) 84, 85, 95 o. f. 156, utgifvare af Göteborgs Nyheter och Spionen 159, 222, 236. bil. 30, 31, 32, 115, 116, 33, 35, 36, 38, 66, 87-95, 100, 104, 110, 114, 118, 119.
- Spaak, Petter, tullinspektör i Uddevalla, misstänkt för dippelanism 51 o. f.
- Spång, Filip, (f. 1703 i Mühlhausen, kopparslagaremästare 1746 † 1768), 193.
- Stabæus, Lars, (kyrkoherde i Thorslanda 1745 † 1774). Olydnad mot konsistorium 174, bysatt 174, anmäler en dräng som försvurit sig till satan 206.
- Stakberg, Erik, († $11\frac{1}{2}$ 1773, boktryckare. gm. Elis. Hellman,) bil. 91, 92, 124.
- Starchelius, Petter (f. 1730, nådårspredikant i Näsing; död obefordrad 1773). Anklagad för fylleri 230.
- Stendahl, Johan Eliæ, student, 27 o. f.
- Ström, Ingeborg, f. Carleman, enka efter komministern i Surteby Jacob Sörensen Ström) 210.
- * Severin Jacobi (f. 1718, kyrkoherde i Slöinge 1768, prost, † 1788) anklagad för embetsförseelser 208.
- Strömberg, Catarina, enka efter komminister Zacharias Strömberg i Lundby, 208.
- Sundbeck, Johan (var Collega Scholæ i Uddevalla 1762, † 1771, g. m. Maria Gädde). Anklagad för fylleri 230.
- Suspenderade präster: Bask, Simon 230, Bennick, Joh. Gustaf 216, 219, Björk, Abraham 227, Bothén, Magnus 177, Bruhn, Lars 248, Böcker, Christian 223, Fillman, Israel 224, 225, Grimbeck, Anton 172, Grimberg, Arendt 236, Kjerrulf, Olof Carlsson 240, 241, Liberg, Georg, 177, Liberg, Mårten 224, Nehring, Per 174, Pihl, Olof 205, Törnebohm, Olof 173, Önberg, Nils 198.

Svala, Laurentius, konrektor, rättegång om hans testamente 216.

Svarthen, Johan (f. 1719, komminister i Fässberg 1754, titel v. pastor † 1774) strid med domprosten Übechel 203.

Svedenborgianismen. Sektens uppkomst och lära 58—61, anhängare och förmodade anhängare af denna lära: Erkebiskop Mennander, biskoparne Sirenus, Benzelstjerna, Helenius och Lamberg 61, direktören i Ostind. komp. Niclas Sahlgren och lektor Beyer 62, lektor Rosén, 63, handlanden Olof Wenngren 63, lektor Gothenius 63, lektor Roempke 64. Bildandet af Det Filantropiska sällskapet i Göteborg 65, Beyer söker utbreda åsigterna genom utgifvandet af Predikoförsöken 63, Roséns uppträdande i Prestetidningar 64.

Rättegångens första afdelning 65—89. Konsistorium uppmanas af kyrkoherdarne Aurelius och Kollinius att vidtaga mått och steg emot Svedenborgianismen 65—68, öfverläggningen härom i konsistorium 68, 69, 77—80, beslut att hänskjuta ärendet till prästeståndet, att Kollinius skall anmodas närmare förklara sig, hvarjemte prästerna i stiftet skulle varnas för Svedenborgs arbeten 80—81, Beyer framlemnar bref från Svedenborg till bemötande af Ekeboms votum 82, målet tages om händer af Assessor Aurell, som börjar trycka dithörande protokoller 83, samt anfäller Predikoförsöken och begär att boktryckare Smitt skall höras 84, tumult i konsistorium i anledning häraf 85, Aurell yrkar att Beyer måtte förklaras jäfvig, samt vill veta om Roempkes imprimatur på arbetet är gjordt å konsistorii vägnar 86—87, inlemnar Beyers dictata och begär censur å desamma 87—89.

Rättegångens andra afdelning 89. Aurell söker splittra majoriteten i konsistorium genom att anfälla Roempkes synodaldisputation 89—91, Svedenborgs senare bref till Beyer utkommer af trycket 91—95, ransakning om hvem som låtit trycka detsamma 95—98, konsistorium beslutar indraga alla osålda exemplar af brefvet och anmäler hela målet hos Kongl. Maj:t 99—100. Målet före i Ecklesia-

stika Deputationen 101. Aurell sänder de tryckta protokollen till Prästeståndets talman, för att gifva fart åt ransakningen 101—102, Prästeståndets betänkande till Justitiekanslern 102, Aurell stämmer Beyer för tryckning af det Svedenborgska brefvet 103—105, Kongl. Maj:ts beslut i rättegången: Göta Hofrätt skall ransaka om hvem som låtit trycka brefvet, prästerna skola varnas för villfarelser, hvarjemte konsistorium skall vaka öfver hur theologien läses i skola och gymnasium samt till Kongl. Maj:t afgifva berättelse med betänkande om Svedenborgianismen, Predikoförsök och dictata, hvarförutom Beyer särskildt skall förklara sig 105—106, öfverläggning i konsistorium rörande verkställigheten af dessa föreskrifter 107—109, Beyer förklarar sig öppet för Svedenborg 109, Rosén följer hans exempel 110—111, majoriteten inom konsistorium förenar sig med Ekebon om betänkandet till Kongl. Maj:t 111—112. Beyer beskyld hålla enskilda föreläsningar i theologi 113—114. Kongl. Maj:ts bref af $\frac{26}{4}$ 1770, deri Svedenborgianismen förbjudes, samt föreskrifves att Beyer och Rosén skola varnas inför konsistorium, och derefter förklara sig huruvida de vilja öfvergifva sina villfarelser 116—118. De båda lektorerna afstängas från undervisning i theologi 119—120, samt tilldelas den ådömda varningen 120—124. Beyers och Roséns förklaringar 124. Oordningar på gymnasium 124—125. Petitioner från stiftets prästerskap med begäran att konsistorium måtte kraftigt ingripa mot den nya läran 126—128. Småaktiga förföljelser mot de båda anklagade 128—129, ransakning om en af Rosén utdelad kroppsaga åt gymnasisten Rompeke 129—132. Konsistorii berättelse till Kongl. Maj:t om de båda lektorernas uppförande 133, Kongl. Maj:ts bref af den $\frac{7}{12}$ 1770, deri Beyer och Rosén lemnas ytterligare anstånd af 8 dagar att förklara sig inför konsistorium, huruvida de vilja atsäga sig Svedenborgianismen, då de derjemte äfven böra utgifva theser, som intyga deras fulla renlärighet 134—135. Hvarken förklaringarne eller theserna ansågos af konsistorium vara tillfredsställande,

hvilket inberättades till Kongl. Maj:t 136—138. Kongl. Maj:t befaller att målet skall upptagas af Göta Hofrätt 138. Rättegångens förlopp der 139—141. De anklagade yrka att frågan om Svedenborgs irrlärighet skall först af Upsala domkapitel bedömas 141. När ingenting från det senare afhördes, afstannade äfven ransakningen i hofrätten 142—143, hvilken senare slutligen efter Roséns död anhöll att få afskrifva målet 144, och när detta bifölls slutade den uppseendeväckande rättegången.

Svenberg, Jonas (f. 1752, student i Lund 1770, komminister i Tossene 1773, kyrkoherde der 1787 † 1800) misstänkt såsom gymnasist för Svedenborgianism 114, 126, 134, bil. 174, 182.

Svensson, Carl Didrik (f. 1726, handlande 1754 † 1792) 193.
» gymnasist, bil. 240.

Sylvander, Fredrik Adolf (f. 1747, präst 1770, bataljonspredikant, regementspastor 1780, kyrkoherde i Istorp 1793 † 1813) 171.

Tallberg, Daniel Johan (son af stadsmajoren Petter Benjamin T. och Charl. Christ. Brincken, fändrik vid Artilleriet) 171.

Teater, comoedier gifna 1721 på Stadshussalen, 22.

Thuring, Lars gymnasist bil. 240.

Tidningar i Göteborg: Göteborgs Allehanda 1774—157, Göteborgs Nyheter 1774, Götheborgska magasinet bil. 30, 158, Spionen 1770—158, Göteborgs Weckoblad 180.

Tillståndet inom kyrkan, bedömdt af Carl Johan Brag 250.

Tollstadius, Erik, kyrkoherde, 26, 136.

Torén, Anders (f. 1736, rektor vid Tyska skolan 1765, kyrkoherde i Walda 1777, prost, † 1800) 184, bil. 156.

» **Magnus** (f. 1720, kyrkoherde i Strömstad 1754, i Forshälla 1773, kontraktsprost 1777, theol. doktor 1800 † 1807) strid med sqvadronspredikanten Alsing 203.

Torpa i Askim, gymnasiihemman 183.

Tranchelius, Andreas (f. 1697, magister, adjunkt i Kongelf 1732, kyrkoherde der 1736, riksdagsman 1742, prost 1762, † 1766) 30, 32, 34, 35.

» Jöns (f. 1698, rektor i Kongelf 1729, slottspastor på Bohus 1733, kyrkoherde i Vinberg 1748 † 1761) 39.

» Petter, (präst 1733, riksdagsman, kyrkoherde i Karreby 1747 † 1768) 39.

Tranchell, Britta Maria, f. Kock, enka efter kyrkoherden i Karreby Petter Tranchellius, 213.

» Sven, "gymnasist, bil. 239, 240.

Trolldom och hexeri, 146, Gunilla Gunnarsdotter i Winberg säger sig vara jungfru Maria 146, Brita Sedig förgjord af sin svärmor 147, Frimurarne anklagade för trolldom 147—151, en dräng besatt af djefvulen 175, kyrkoherde Pihl och trollpackorna 205—206. Laur. Stabæus 206.

Törnebohm, Olof Jonæ (f. 1697, präst 1728, kyrkoherde i Kongsbacka och Hanhals 1731 † 1766). Olydnad mot konsistorium 173, anmäld af församlingen för embetsförseelser 204, 205.

Übechel, Mathias Otto (theol. doktor och domprost † 1759, gm. Sabina Margareta Lassauen, † 1770) 55, 72, strid med komminister Johan Svarthen 203.

Uddman, Johan Fredrik (f. 1716, komminister i Dalstorp 1758) strid med kyrkoherden 195.

» , Johan (präst 1715, kyrkoherde i Dalstorp 1734 † 1756) gjorde afbön för församlingen 210, misshandlade sin hustru 210.

Utmätning. Adjunkten Böök gör utmätning hos sin svärfar, Fredrik Bröms 201.

Varenius, Petrus (f. 1700, kyrkoherde i Sexdräga 1738, † 1775) 36, 37.

Vauxhallen i Göteborg 237.

Wahlborg, Jonas, kontraktsprost, bil. 205.

Wahlstedt, Andr. preses i kämnersrätten bil. 156.

- Waldstedt, Jan Petter (död såsom adjunkt i Uddevalla 1782)
dömd för liderlighet 227.
- Wallenstråle, Martin Georg, lektor, sedermera biskop, 75 o. f.
ansvarig utgivare af Göteborgs Allehanda 158, 169, 183
o. f. 189, 235, 236.
- Wallerius, Magnus Giesko (f. 1710, regementspastor vid Bohus-
läns dragoner 1741, kyrkoherde i Örgryte 1743, prost,
riksdagsman 1769, död senior 1797) inkallad till förhör i
konsistorium 170, 171, 184, 187, 191, 224, bil. 247.
- Wallin, Georg, biskop i Göteborg 55, 248.
» , bataljonspredikant, v. pastor i Fjärås, 128, bil. 202, 204.
- Wallmark, Anders, (f. 1744, komminister i Fagered 1777, kyrko-
herde i Harplinge 1802, prost, † 1829) dömd för liderlig-
het 227.
» , Asmund (präst 1737, komminister i Tölö 1741 † 1748)
enkan, Sara Cat. Stenman, gm. komminister Birger Møl-
ler 228.
- Warlund, Petter, (till Hökegård och Kärra, Hofrätts- och landsfis-
kal, † 1770) 241.
- Wennerström, Georg, handlande i Göteborg, misstänkt för Dip-
pelianism 52.
- Wengren, Olof, handlande, 63.
» , Sven, rådman, sekreterare i Ostindiska kompaniet 63.
- Wetterström, Petter Svenonis (f. 1729, adjunkt i Onsala samt
i Surteby, komminister i Surteby 1766 † 1780) 248, an-
klagad för olagligheter vid val 210.
- Wikström, Johan (präst 1752, adjunkt i Walda, † som v. pastor
i Toretorp 1767) 199.
- Willin, Johan Anderson (f. 1732, predikant i fattighuset 1765 †
1772) misstänkt för Herrnhutism 57.
- Winberg, Anders Torstenson (f. 1713 bokbindaremästare i Göte-
borg 1737, flyttade 1751 till Wenersborg) 56.
- Zachrisson, Zacharias (handlande i Göteborg 1722 † 1750) 51.
- Ödman, Daniel, (f. 1689, kyrkoherde i Gällstad 1724, riksdagsman
och prost † 1747) 49.

- Ödman, Johan Petri (f. 1682, kyrkoherde i Tanum 1719, prost och riksdagsman, författare till Chorographia Bahus. † 1749) 44.
- Öfverfall på eller af präster: Bask, Elias 194, Himmelberg, Immanuel 210, Kellander 248, Nehring, Per 174.
- Öhrvall, Bengt (f. 1728, rektor vid Trivialskolan i Göteborg 1768, utgifvare af Spionen, † 1773) författare af en grafskrift öfver Superkargören Thams hustru 156, 236, bil. 156, 165, 167.
- Ölisch, Niclas, gymnasist 201, bil. 240.
- Önberg, Nils (f. 1718, e. o. amiralitetspräst 1759, sårad och afskedad, † efter 1774) begår förfalskning 198.
- Örnestedt, Carl, (General, friherre, sedermera fältmaskalk f. 1654 † ogift på Skottorp 1742) anklagad för gudlöshet 148.

Rättelser och Tillägg:

Texten: sid. 132, 15 rader nedifrån står *gymnastica* läs: *gymnastica*.

- » 144, 6 » uppifrån » 1761 » 1771.
- » 169, 7 » nedifrån » träde » träda.
- » 186, 8 » uppifrån » Herr » Herrar.
- » 238, 8 » nedifrån » svårighet » svårighet.

Visserli-

Bil. sid. 6 står *ex* läs *et* på 12, 7, 3 och 2 raderna nedifrån.

- » 7 » *ex* » *et* » 19, 14, 10, 9, 7, 4, 3 och 2 raderna nedifrån samt 4, 5, 7, 8 och 10 raderna uppifrån.
- » 8 » *ex* » *et* » 1 och 8 raderna uppifrån.
- » 10 » *ex* » *et* » 3 raden uppifrån.
- » 12, 11 raden nedifrån står Beijer, läs: Beyer.
- » 13, 11 » » » ompröfvade, läs: ompröfvande.
- » 16, 10 » uppifrån » *ex*, läs: *et*.
- » 23, 5 » » » apocalypsin, läs: apocalypsim.
- » 24, 19 » » » d:o » d:o.
- » 25, 5 » » » decit, läs: dicit.
- » » 2 » nedifrån » *et*, läs: *ex*.
- » 71, 13 » uppifrån » conjugali, läs: conjugiali.
- » 164, 17 » » tillägges efter nogaste följa Τὸ ὄλον (?).
- » 166, 11 » » tillägges efter Joh. 2: 18 παιδία, ἐσχάτη ὥρα ἐστίν, καὶ καζῶς ἠκούσατε ὅτι ἀντίχριστός ἐρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶν γε γόνων.
- » 166, 10 » nerifrån tillägges framför *cui omni etc.* δέοποτα.

